

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

92223

ประมวลสาระชุดวิชา

หน่วยที่ 8-15

การจัดการการเงินและ การภาษีอากรสำหรับสหกรณ์

TAX

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

92223

การจัดการการเงิน
และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์

Financial Management and Taxation for Co-operatives

หน่วยที่ 8-15

ประมวลสาระชุดวิชา

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

ISBN 978-616-16-1436-2

กรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ทิลปตร

รองศาสตราจารย์สังเสริม หอมกลิ่น

รองศาสตราจารย์ธัญญรัตน์ วศวรรณวัฒน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเชษฐ ลิทธิโชคสกุลชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรชัย สิงหฤกษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์

อาจารย์ ดร.เจริญศักดิ์ แสงฉัตรสุวรรณ

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ

อาจารย์สุจิตรา พันธุมะบำรุง

รองศาสตราจารย์พงศ์ศิษฐ์ ไทยสิหราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ ทีปประชัย

นางสาวสุลักษณ์ คงแก้ว

ประธานกรรมการ

กรรมการและบรรณาธิการ

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเทคโนโลยีการศึกษา

กรรมการด้านวัดผลการศึกษา

เลขานุการ

ผู้ร่วมผลิต

รองศาสตราจารย์ ดร.กัญญาณี ภาคอิต

รองศาสตราจารย์ดลพร บุญพารอด

อาจารย์รุ่งโรจน์ สรรค์พิบูลย์

สงวนลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2561 จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

จัดจำหน่ายโดย

ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปากเกร็ด นนทบุรี 11120

ข้อมูลบัตรรายการ

ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ = Financial management and taxation for co-operatives/สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
หน่วยที่ 8-15

1. สหกรณ์--การเงิน. 2. สหกรณ์--ภาษี. (1) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.

HD3382.55

658.047

STOU 92223 CCT

ISBN 978-616-16-1436-2

บรรณาธิการผู้ช่วย	นางปราณี นน่อเพ็ชร ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์
จัดพิมพ์ต้นฉบับ	หน่วยเตรียมต้นฉบับ สำนักพิมพ์
ออกแบบปก	นางสาวอัญญาวิชัย อารยะวารี หน่วยศิลปะ สำนักพิมพ์
จัดหน้ารูปเล่ม	หน่วยจัดหน้าชุดวิชา สำนักพิมพ์
ถ่ายภาพ	หน่วยถ่ายภาพและไมโครฟอร์ม สำนักเทคโนโลยีการศึกษา
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คำนำ

ชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ เป็นวิชาพื้นฐานสำหรับนักศึกษาในหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต แขนงวิชาสหกรณ์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ เป็นชุดวิชาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2559 เป็นชุดวิชาที่มีเนื้อหาทั้งด้านการบัญชี การจัดการเงิน การภาษีอากรและภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เนื้อหาของชุดวิชานี้ประกอบด้วยประมวลสาระชุดวิชา 2 เล่ม เล่มที่ 1 หน้าที่ 1-7 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบัญชีสหกรณ์ ระบบการเงิน ความเสี่ยงและผลตอบแทน และมูลค่าของเงินตามเวลา เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการจัดการการเงินของสหกรณ์ต่อไป และเล่มที่ 2 หน้าที่ 8-15 เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการการเงิน การปรับโครงสร้าง การแยก และการเลิกสหกรณ์ การภาษีอากรเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ การบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในของสหกรณ์ และการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

การศึกษาชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ ด้วยตนเองให้ได้ผลดี นักศึกษาควรศึกษาเนื้อหาเรียงลำดับหน่วย พร้อมทั้งทำกิจกรรมในประมวลสาระชุดวิชาและคู่มือการศึกษา รวมทั้งทำแบบประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียนอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น และประสบความสำเร็จในการศึกษาชุดวิชานี้

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ชุดวิชานี้จะเป็นพื้นฐานความรู้ที่สำคัญต่อนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ในอันที่จะนำความรู้ไปใช้ในการศึกษาที่สูงขึ้นต่อไป ตลอดจนนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับสหกรณ์ให้ประสบความสำเร็จ

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชา
การจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
รายละเอียดชุดวิชา	(9)
วิธีการศึกษา	(11)
หน่วยที่ 8 การวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์.....	8-1
แผนการสอนหน่วยที่ 8	8-2
แผนการสอนตอนที่ 8.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนและการควบคุมทางการเงิน ของสหกรณ์	8-5
เรื่องที่ 8.1.1 ความหมายและความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์	8-7
เรื่องที่ 8.1.2 ความหมายและความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์	8-9
เรื่องที่ 8.1.3 ขั้นตอนของการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์.....	8-12
เรื่องที่ 8.1.4 เครื่องมือในการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์.....	8-16
แผนการสอนตอนที่ 8.2 งบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์.....	8-29
เรื่องที่ 8.2.1 งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์.....	8-31
เรื่องที่ 8.2.2 งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์.....	8-33
เรื่องที่ 8.2.3 งบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์.....	8-38
แผนการสอนตอนที่ 8.3 การจัดทำงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุม ของสหกรณ์.....	8-44
เรื่องที่ 8.3.1 ขั้นตอนการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์.....	8-46
เรื่องที่ 8.3.2 การจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์.....	8-48
เรื่องที่ 8.3.3 การจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์.....	8-61
เรื่องที่ 8.3.4 การจัดทำงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์	8-69
บรรณานุกรม	8-74
หน่วยที่ 9 การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์.....	9-1
แผนการสอนหน่วยที่ 9	9-2
แผนการสอนตอนที่ 9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน.....	9-4
เรื่องที่ 9.1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน	9-6
เรื่องที่ 9.1.2 การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน.....	9-11
เรื่องที่ 9.1.3 นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน.....	9-19

แผนการสอนตอนที่ 9.2 การจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราว.....	9-24
เรื่องที่ 9.2.1 การลดวงจรเงินสดและงบประมาณเงินสด.....	9-26
เรื่องที่ 9.2.2 เทคนิคการจัดการเงินสดรับและเงินสดจ่าย	9-35
เรื่องที่ 9.2.3 การจัดการเงินลงทุนชั่วคราว.....	9-38
แผนการสอนตอนที่ 9.3 การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า.....	9-42
เรื่องที่ 9.3.1 การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น.....	9-43
เรื่องที่ 9.3.2 การจัดการลูกหนี้การค้า.....	9-48
แผนการสอนตอนที่ 9.4 การจัดการสินค้าคงเหลือ	9-55
เรื่องที่ 9.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินค้าคงเหลือ	9-56
เรื่องที่ 9.4.2 เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือ.....	9-58
เรื่องที่ 9.4.3 การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือ.....	9-67
บรรณานุกรม	9-70
ภาคผนวก	9-71

หน่วยที่ 10 การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์.....	10-1
แผนการสอนหน่วยที่ 10	10-2
แผนการสอนตอนที่ 10.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ของสหกรณ์.....	10-4
เรื่องที่ 10.1.1 ความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน.....	10-5
เรื่องที่ 10.1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน.....	10-9
แผนการสอนตอนที่ 10.2 การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์.....	10-12
เรื่องที่ 10.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์.....	10-14
เรื่องที่ 10.2.2 แนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์.....	10-20
แผนการสอนตอนที่ 10.3 การจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์.....	10-28
เรื่องที่ 10.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์.....	10-30
เรื่องที่ 10.3.2 การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้ สถานการณ์แน่นอน.....	10-37
เรื่องที่ 10.3.3 การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้ สถานการณ์ไม่แน่นอน.....	10-43
แผนการสอนตอนที่ 10.4 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการ ลงทุนของสหกรณ์.....	10-45
เรื่องที่ 10.4.1 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุน ของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอน.....	10-46

เรื่องที่ 10.4.2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุน ของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอน	10-61
บรรณานุกรม	10-66
หน่วยที่ 11 การจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์	11-1
แผนการสอนหน่วยที่ 11	11-2
แผนการสอนตอนที่ 11.1 แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและทุนของสหกรณ์.....	11-4
เรื่องที่ 11.1.1 ความหมายและความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์.....	11-6
เรื่องที่ 11.1.2 ประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์.....	11-12
เรื่องที่ 11.1.3 ประเภทและต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์	11-20
เรื่องที่ 11.1.4 ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักและต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่ม ของสหกรณ์	11-24
แผนการสอนตอนที่ 11.2 การจัดการหนี้สินของสหกรณ์.....	11-29
เรื่องที่ 11.2.1 การจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์.....	11-30
เรื่องที่ 11.2.2 การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์.....	11-41
แผนการสอนตอนที่ 11.3 การจัดการทุนของสหกรณ์	11-45
เรื่องที่ 11.3.1 การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์	11-47
เรื่องที่ 11.3.2 การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์	11-50
เรื่องที่ 11.3.3 การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์	11-54
เรื่องที่ 11.3.4 การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์.....	11-57
บรรณานุกรม	11-63
หน่วยที่ 12 การปรับโครงสร้าง การแยก และการเลิกสหกรณ์	12-1
แผนการสอนหน่วยที่ 12	12-2
แผนการสอนตอนที่ 12.1 การปรับโครงสร้างสหกรณ์.....	12-4
เรื่องที่ 12.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างสหกรณ์.....	12-5
เรื่องที่ 12.1.2 การควบสหกรณ์.....	12-10
เรื่องที่ 12.1.3 การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์	12-19
แผนการสอนตอนที่ 12.2 การแยกสหกรณ์.....	12-24
เรื่องที่ 12.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์.....	12-25
เรื่องที่ 12.2.2 การแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบ	12-29

แผนการสอนตอนที่ 12.3 การเลิกสหกรณ์.....	12-35
เรื่องที่ 12.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์.....	12-36
เรื่องที่ 12.3.2 การล้มละลายของสหกรณ์.....	12-45
เรื่องที่ 12.3.3 การชำระบัญชีของสหกรณ์.....	12-51
บรรณานุกรม	12-55
หน่วยที่ 13 การภาษีกับการดำเนินงานของสหกรณ์.....	13-1
แผนการสอนหน่วยที่ 13	13-2
แผนการสอนตอนที่ 13.1 แนวคิดเกี่ยวกับการภาษีอากรของสหกรณ์.....	13-5
เรื่องที่ 13.1.1 ความหมาย และความสำคัญของภาษีอากรของสหกรณ์.....	13-7
เรื่องที่ 13.1.2 โครงสร้างและหลักการจัดเก็บภาษีอากร.....	13-10
เรื่องที่ 13.1.3 ประเภทของภาษีอากรและภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-14
แผนการสอนตอนที่ 13.2 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-19
เรื่องที่ 13.2.1 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย.....	13-20
เรื่องที่ 13.2.2 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย กรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์.....	13-23
แผนการสอนตอนที่ 13.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อกรแสตมป์ และภาษีอื่น ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-26
เรื่องที่ 13.3.1 ภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-28
เรื่องที่ 13.3.2 เอกสารรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม.....	13-38
เรื่องที่ 13.3.3 ภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-49
เรื่องที่ 13.3.4 อกรแสตมป์	13-53
เรื่องที่ 13.3.5 ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์.....	13-65
บรรณานุกรม	13-71
หน่วยที่ 14 การควบคุมภายใน และการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์.....	14-1
แผนการสอนหน่วยที่ 14	14-2
แผนการสอนตอนที่ 14.1 การควบคุมภายในของสหกรณ์.....	14-4
เรื่องที่ 14.1.1 ความหมาย และความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์.....	14-6
เรื่องที่ 14.1.2 การควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ่.....	14-9
เรื่องที่ 14.1.3 ระดับของการควบคุมภายในและสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์.....	14-14
แผนการสอนตอนที่ 14.2 การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์.....	14-17
เรื่องที่ 14.2.1 การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์.....	14-18
เรื่องที่ 14.2.2 กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์.....	14-21

แผนการสอนตอนที่ 14.3 การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์.....	14-30
เรื่องที่ 14.3.1 ความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภท ความเสี่ยงของสหกรณ์	14-31
เรื่องที่ 14.3.2 การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม	14-35
บรรณานุกรม	14-59
หน่วยที่ 15 การกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์.....	15-1
แผนการสอนหน่วยที่ 15	15-2
แผนการสอนตอนที่ 15.1 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์	15-4
เรื่องที่ 15.1.1 ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ .	15-6
เรื่องที่ 15.1.2 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์.....	15-16
เรื่องที่ 15.1.3 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคม.....	15-31
แผนการสอนตอนที่ 15.2 การตรวจสอบสหกรณ์.....	15-40
เรื่องที่ 15.2.1 ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการตรวจสอบสหกรณ์.....	15-42
เรื่องที่ 15.2.2 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์	15-49
เรื่องที่ 15.2.3 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์.....	15-60
แผนการสอนตอนที่ 15.3 กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์	15-73
เรื่องที่ 15.3.1 กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์.....	15-74
เรื่องที่ 15.3.2 กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์.....	15-81
บรรณานุกรม	15-89

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

92223 การจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์

(Financial Management and Taxation for Co-operatives)

แนวคิดพื้นฐานทางการเงิน ระบบการเงิน การบันทึกรายการการเงิน การเงินสำหรับสหกรณ์ การรวบรวมกิจการ การเพิ่มทุน การเลิกกิจการ การจัดทำงบประมาณ การวางแผนและการควบคุมทางการเงิน การจัดการการเงินทั้งในโครงสร้างด้านสินทรัพย์ หนี้สินและทุนของสหกรณ์ การภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ทั้งภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานทางด้านการเงิน ระบบการเงิน การเงินธุรกิจ การเงินสหกรณ์ และการภาษีเพื่อการจัดการสหกรณ์
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการเงิน และการภาษีอากรเพื่อการจัดการสหกรณ์
3. เพื่อให้สามารถประยุกต์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการเงิน และการภาษีอากรเพื่อการจัดการสหกรณ์

3. รายชื่อหน่วยการสอน

หน่วยที่ 1	แนวคิดพื้นฐานการบัญชี การจัดการการเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์
หน่วยที่ 2	การบัญชีการเงินของสหกรณ์
หน่วยที่ 3	รายงานทางการเงินและรายงานกิจการประจำปีของสหกรณ์
หน่วยที่ 4	การวิเคราะห์รายงานทางการเงินของสหกรณ์
หน่วยที่ 5	ระบบการเงิน
หน่วยที่ 6	มูลค่าของเงินตามเวลา
หน่วยที่ 7	ความเสี่ยงและผลตอบแทน
หน่วยที่ 8	การวางแผนและควบคุมทางการเงินของสหกรณ์
หน่วยที่ 9	การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์
หน่วยที่ 10	การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์
หน่วยที่ 11	การจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์
หน่วยที่ 12	การปรับโครงสร้าง การแยก และการเลิกสหกรณ์

(10)

- หน่วยที่ 13 การภาษีกับการดำเนินงานของสหกรณ์
- หน่วยที่ 14 การควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์
- หน่วยที่ 15 การกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาชุดวิชาการจัดการการเงินและการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ มีสิ่งที่คุณศึกษาจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) เตรียมตัวและจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้เหมาะสม
- 2) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างเนื้อหาสาระ และโครงสร้างสื่อการศึกษา
- 3) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนในการศึกษา

สำหรับชุดวิชาของแขนงวิชาสหกรณ์นั้น นักศึกษาจะต้องศึกษาจากสื่อเอกสาร 3 ชนิด คือ

1. ประมวลสาระชุดวิชา เป็นเอกสารการสอนที่บรรจุเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องตามคำอธิบายชุดวิชาซึ่งแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 15 หน่วยการสอน จัดพิมพ์แยกเป็น 2 เล่ม

2. คู่มือการศึกษา (Study guide) เป็นเอกสารที่ได้สรุปสาระสังเขปของเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการสอน แต่ละตอนและแต่ละหัวเรื่อง จากประมวลสาระชุดวิชา โดยที่นักศึกษาจะต้องทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาก่อนที่จะเริ่มศึกษารายละเอียดเนื้อหาชุดวิชาแต่ละหน่วยการสอน นอกจากนี้ในคู่มือการศึกษาได้กำหนดให้นักศึกษาทำกิจกรรมของแต่ละหัวเรื่อง ซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้จากแนวตอบกิจกรรมท้ายหน่วยในคู่มือการศึกษาเช่นกัน และเมื่อนักศึกษาได้ศึกษาเนื้อหาสาระและทำกิจกรรมครบถ้วนแล้ว โปรดทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนด้วยเพื่อเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้วยตนเอง หากผลประเมินหลังเรียนยังไม่เป็นที่พอใจ นักศึกษาควรศึกษาหน่วยการสอนนั้น ๆ ซ้ำอีกรอบหนึ่งเพื่อความเข้าใจที่แท้จริงในเนื้อหาสาระของหน่วยการสอนนั้นๆ คู่มือการศึกษานี้ได้จัดพิมพ์เป็น 2 เล่ม เพื่อใช้ควบคู่กันกับประมวลสาระชุดวิชาในการศึกษา

3. กิจกรรมการเรียน เมื่อศึกษาประมวลสาระตามที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาเรียบร้อยแล้ว นักศึกษาควรทำกิจกรรมที่สำนักบริการการศึกษาได้ส่งไปให้พร้อมกับประมวลสาระชุดวิชา และจัดส่งกลับมาที่สำนักบริการการศึกษา เพราะในส่วนของกิจกรรมนี้ มีคะแนนเก็บให้ 20 คะแนน (ถ้านักศึกษาส่งมา) ดังนั้นในตอนปลายภาคการศึกษา นักศึกษาก็จะสอบเพียง 80 คะแนนเท่านั้น

อนึ่ง หากชุดวิชานี้ได้รับอนุมัติให้ทำการสอนเสริมให้นักศึกษาได้ตามเกณฑ์ของมหาวิทยาลัย นักศึกษาควรเข้ารับการสอนเสริมที่ศูนย์บริการการศึกษาประจำจังหวัดหรือที่ศูนย์วิทย์พัฒนา ซึ่งนักศึกษาสามารถตรวจสอบสถานที่ วันเวลา ที่จัดบริการสอนเสริมให้นักศึกษาได้จากตารางสอนเสริม ซึ่งจะได้จัดส่งถึงตัวนักศึกษาเช่นเดียวกัน

หน่วยที่ 8

การวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปศร

ชื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปศร

วุฒิ

บธ.บ., วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่เขียน

หน่วยที่ 8

แผนการสอนหน่วยที่ 8

การวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

ตอนที่

- 8.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์
- 8.2 งบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์
- 8.3 การจัดทำงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์

แนวคิด

1. การวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ คือ การกำหนดสิ่งที่สหกรณ์จะต้องจัดทำสิ่งต่างๆ ในอนาคต เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ช่วยลดการสูญเสียจากการทำงานซ้ำซ้อน เห็นทิศทางในการดำเนินงาน เตรียมรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานทางการเงิน ส่วนการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของสหกรณ์ที่ทำการตรวจสอบและติดตามการดำเนินงานทางการเงินเพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานที่สหกรณ์กำหนดไว้ และมีความสำคัญเพื่อช่วยให้เป็นไปตามแผนได้ผลลัพธ์ที่ตรงกับมาตรฐาน ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพสามารถกระจายงานและอำนาจหน้าที่ไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาได้ ขั้นตอนของการวางแผนทางการเงิน มี 4 ขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ การพยากรณ์ทางการเงินของสหกรณ์ในอนาคต การจัดทำงบประมาณล่วงหน้า และการจัดหาและใช้ไปของเงินของทุนสหกรณ์ เครื่องมือในการวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน และการจัดทำงบประมาณ ส่วนเครื่องมือในการควบคุมนั้นจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณ และการควบคุมภายใน
2. งบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์ หมายถึง การวางแผนการเงินที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการด้านรายได้และรายจ่าย และเป็นการควบคุมการทำงานของสหกรณ์โดยวิธีการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณที่จัดทำขึ้นว่าปฏิบัติเป็นไปตามแผนหรือไม่ ซึ่งงบประมาณเพื่อการวางแผนและควบคุมมีความสำคัญต่อการบริหารงาน คือ การกำหนดแผนการดำเนินงาน การขจัดความไม่แน่นอน การจัดระบบการทำงาน การวางแผน การติดตามควบคุม การประเมินผลการดำเนินงาน การมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งงบประมาณหลักของสหกรณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงิน

3. การจัดทำงบประมาณสามารถใช้ในการวางแผนการบริหารงานของสหกรณ์ในอนาคต โดยการจัดทำงบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงิน ซึ่งประกอบไปด้วยงบประมาณย่อยๆ ทั้งหมด 12 งบ คือ งบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณวัตถุดิบทางตรง งบประมาณค่าแรงงานทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิต งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ งบประมาณกำไรขาดทุน งบประมาณจ่ายลงทุน หรืองบประมาณลงทุน งบประมาณเงินสด งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ และงบกระแสเงินสดโดยประมาณ สหกรณ์สามารถใช้งบประมาณในการควบคุม ซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณเพื่อให้ผลต่างวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยใช้งบประมาณคงที่และงบประมาณยืดหยุ่น งบประมาณฐานศูนย์ งบประมาณส่วนเพิ่ม งบประมาณตามงวดระยะเวลาและงบประมาณต่อเนื่อง งบประมาณตามกิจกรรม และงบประมาณตามช่วงระยะเวลา

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 8.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ขั้นตอน และเครื่องมือของการวางแผน และการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 8.2 “งบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมรวมทั้งงบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 8.3 “การจัดทำงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดทำงบประมาณดำเนินงาน งบประมาณการเงิน และการควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 8 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 8.1-8.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 8.1-8.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 8
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 8.1

แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 8.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 8.1.1 ความหมายและความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์
- 8.1.2 ความหมายและความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์
- 8.1.3 ขั้นตอนของการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์
- 8.1.4 เครื่องมือในการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

แนวคิด

1. การวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ คือ การกำหนดสิ่งที่สหกรณ์จะต้องจัดทำสิ่งต่างๆ ในอนาคต เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการคิดและการตัดสินใจ ซึ่งมีความสำคัญเพื่อช่วยลดการสูญเสียจากการทำงานซ้ำซ้อน ช่วยให้เห็นทิศทางในการดำเนินงานของสหกรณ์ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถเตรียมรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานทางการเงินของสหกรณ์ เป็นเครื่องมือในการบริหารของผู้บริหารสหกรณ์ และช่วยให้เกิดการประสานสัมพันธ์ภายในสหกรณ์
2. การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของสหกรณ์ที่ทำการตรวจสอบและติดตามการดำเนินงานทางการเงินเพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานที่สหกรณ์กำหนดไว้ และมีความสำคัญเพื่อช่วยให้ผู้บริหารสหกรณ์มั่นใจว่าการดำเนินงานทางการเงินของสหกรณ์เป็นไปตามแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ช่วยให้การดำเนินงานทางการเงินได้ผลลัพธ์ที่ตรงกับมาตรฐานทางการเงินที่สหกรณ์ตั้งไว้ ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานทางการเงิน สามารถกระจายงานและอำนาจหน้าที่ไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาได้และช่วยให้สามารถทราบปัญหาที่จะเกิดขึ้นและแก้ไขปัญหาได้ทันเวลา
3. ขั้นตอนของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ 2) การพยากรณ์ทางการเงินของสหกรณ์ในอนาคต 3) การจัดทำงบประมาณล่วงหน้า และ 4) การจัดหาและใช้ไปของเงินทุนของสหกรณ์ ส่วนขั้นตอนของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดมาตรฐานของงาน 2) การวัดผลงาน 3) การเปรียบเทียบผลงานกับมาตรฐานที่กำหนด และ 4) การประเมินผลและแก้ไข

4. เครื่องมือในการวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน และการจัดทำงบประมาณ ส่วนเครื่องมือในการควบคุมนั้นจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณ และการควบคุมภายใน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.1 “ความหมายและความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.2 “ความหมายและความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.3 “ขั้นตอนของการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายขั้นตอนของการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวางแผนและควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.4 “เครื่องมือในการวางแผนและการควบคุมการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเครื่องมือในการวางแผนและการควบคุมการเงินของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 8.1.1

ความหมายและความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบบริษัท ห้างร้าน หรือสหกรณ์ ก่อนที่จะเริ่มดำเนินกิจการนั้น จะต้องมีการวางแผนเพื่อจะได้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการลงทุน หรือผลกำไรจากการประกอบการและมีการควบคุมทางการเงินให้ได้ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1. ความหมายของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

การวางแผนทางการเงินเป็นการวิเคราะห์และตัดสินใจกำหนดทางเลือก วิธีและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการเงินขององค์กรไว้เป็นการล่วงหน้าก่อนการปฏิบัติ การวางแผนทางการเงินเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารทางการเงินจะต้องกระทำเป็นการล่วงหน้าเพื่อให้เกิดความรอบคอบในการดำเนินการด้านการเงินและสามารถลดความเสี่ยงลงไปได้ ทั้งนี้เพราะแผนทางการเงินนั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศหรือเครื่องช่วยนำทางของการเงินขององค์กรธุรกิจ (พรอนงค์ บุชราตระกูล, 2553 น. 8-5)

การวางแผนการเงิน เป็นแนวคิดที่ทำให้เราเตรียมความพร้อมและนำชีวิตเหตุผลเพื่อให้การดำเนินงานในอนาคตเป็นไปโดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพที่สุด

การวางแผน คือ กระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการเลือกวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นอย่างไร

การวางแผน หมายถึง กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ สำหรับช่วงเวลาข้างหน้า และกำหนดสิ่งที่จะกระทำต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

การวางแผน เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการคิดและการตัดสินใจที่ละเอียดอ่อน และต้องกระทำให้เสร็จสิ้น ก่อนจะมีการดำเนินกิจกรรม

การวางแผน หมายถึง วิธีการในการไปถึงเป้าหมาย

สรุป การวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ คือ การกำหนดสิ่งที่สหกรณ์จะต้องจัดทำสิ่งต่างๆ ในอนาคต เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการคิดและการตัดสินใจที่ละเอียดอ่อน และต้องกระทำให้เสร็จสิ้นก่อนจะมีการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรอบคอบในการดำเนินการด้านการเงินและสามารถลดความเสี่ยงของสหกรณ์ลงไปได้

การวางแผนทางการเงินช่วยให้การดำเนินงานทางการเงินของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีทิศทางและเป้าหมาย การวางแผนทางการเงินทำให้ผู้บริหารสหกรณ์หรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทราบว่า จะต้องดำเนินงานไปในทิศทางใดเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายทางการเงินและเป้าหมายของสหกรณ์ ถ้าสหกรณ์ไม่มีการวางแผนทางการเงินก็จะทำให้ผู้บริหารไม่ทราบทิศทางในการดำเนินงานและทำให้ผลการดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมายทางการเงินและเป้าหมายทางธุรกิจของสหกรณ์

การวางแผนทางการเงินเป็นเครื่องมือที่ช่วยเตรียมความพร้อมและนำความมั่นคงทางการเงินมาสู่สหกรณ์ และครอบคลุมถึงการหาแหล่งเงินทุนและการใช้เงินทุนระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว รวมทั้งการจัดสรรเงินทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สหกรณ์ด้วย

2. ความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

การวางแผนทางการเงินสามารถทำให้ผู้บริหารสหกรณ์และฝ่ายจัดการของสหกรณ์ทำงานไปในทิศทางเดียวกันและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งการวางแผนทางการเงินมีความสำคัญ ดังนี้

- 1) ช่วยลดการสูญเสียจากการทำงานซ้ำซ้อน การจัดความสำคัญของงานหรือกิจกรรมต่างๆ การทำกิจกรรมใดก่อนหรือหลัง ทำให้สหกรณ์การใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้องเหมาะสม
 - 2) ช่วยให้เห็นทิศทางในการดำเนินงานของสหกรณ์ ทำให้มีการกำหนดขอบเขตในการทำงานที่แน่นอน และมีนโยบายที่ชัดเจน
 - 3) ช่วยให้ผู้บริหารสามารถเตรียมรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน และความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนป้องกันการขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในสหกรณ์
 - 4) ช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานทางการเงินของสหกรณ์ เพราะกระบวนการวางแผนทางการเงินจะวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค ซึ่งทำให้สามารถกำหนดแนวทางในการปรับจุดอ่อน จุดแข็ง รวมทั้งการดูแลโอกาสและอุปสรรคของสหกรณ์ด้วย
 - 5) การวางแผนเป็นเครื่องมือในการบริหารของผู้บริหารสหกรณ์ เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ประหยัดเวลา และทรัพยากร
 - 6) การวางแผนจะช่วยให้เกิดการประสานสัมพันธ์ภายในสหกรณ์ ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่นและสามารถตรวจสอบความสำเร็จของเป้าหมายได้
- การดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ก่อนที่จะเริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการวางแผน เพื่อมุ่งเน้นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนหรือผลกำไรจากการประกอบการ และมีการควบคุมรายการต่างๆ ในงบการเงินให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ
- การวางแผนทางการเงินของสหกรณ์มีความสำคัญและมีประโยชน์มากมาย แต่มีข้อจำกัดหลายประการ ดังนี้

- 1) ความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลในการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ การวางแผนที่ดีต้องอาศัยข้อมูลจากหลายฝ่าย และข้อมูลนั้นจะต้องมีความถูกต้องและแม่นยำ
- 2) มีผลเสียทางจิตวิทยา คือ การนำแผนไปใช้อาจทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้สึกว่าเขาถูกจับผิด และต้องทำรายงานหนักขึ้น ซึ่งอาจนำมาซึ่งผลเสียทางด้านขวัญกำลังใจในการทำงาน
- 3) ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ เพราะมีการกำหนดแผนที่ชัดเจน การปฏิบัติจะต้องมีการปฏิบัติตามแผนจึงเป็นการจำกัดไม่ให้ผู้ปฏิบัติสร้างสรรค์หาวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติ
- 4) ทำให้การแก้ปัญหาในสภาวะการณ์ที่ฉุกเฉินไม่สามารถกระทำได้โดยเร็ว เพราะต้องดำเนินการตามแผนซึ่งกว่าจะปรับแผนได้ต้องใช้เวลาเพราะต้องมีการกำหนดแผนใหม่ซึ่งจะต้องพิจารณาในภาพรวมและลงไปถึงกิจกรรมย่อยจึงทำให้เกิดความล่าช้าเกินกว่าที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทัน

5) มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะการวางแผนจะต้องใช้ทรัพยากร เช่น บุคลากร เงิน และเวลา จึงเป็นการต่อสหกรณ์ที่จะต้องมียค่าใช้จ่าย

6) ผู้วางแผนทำรายละเอียดของแผนมากเกินไป การวางแผนที่ลงในรายละเอียดมาก นอกจากจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเกินกว่าเหตุแล้วยังทำให้แผนนั้นปฏิบัติได้ยาก เพราะการดำเนินการยากต่อการปรับให้เข้ากับการปฏิบัติจริง เพราะบังคับในรายละเอียดมากเกินไป

7) ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องวัดผลงานของผู้บริหารทางการเงินของสหกรณ์ในระยะสั้นได้ ทั้งนี้ เพราะผลที่ออกมาจะต้องรอจนกว่าจะถึงเป้าหมายซึ่งจะต้องใช้เวลารอจนกว่าจะสามารถนำผลงานไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายของสหกรณ์ได้

8) คุณค่าของแผนในทางปฏิบัติมีจำกัด เพราะแผนทางการเงินของสหกรณ์ไม่สามารถให้คำตอบสำหรับทุกปัญหาทางการเงินที่เกิดขึ้นได้ และไม่สามารถจะประกันความสำเร็จทางการเงินของกิจการได้

กิจกรรม 8.1.1

1. จงอธิบายความสำคัญของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์
2. จงบอกข้อจำกัดของการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.1)

เรื่องที่ 8.1.2

ความหมายและความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การควบคุมเป็นหน้าที่หนึ่งของการบริหาร ซึ่งเป็นการกำกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การควบคุมทางการเงินเป็นสิ่งที่ควบคู่กันกับการวางแผนทางการเงิน โดยการควบคุมจะกระทำหลังการวางแผนและให้คำตอบว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่

1. ความหมายของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของสหกรณ์ที่ทำการตรวจสอบและติดตามการดำเนินงานทางการเงินเพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐานที่สหกรณ์กำหนดไว้

ดังนั้น การควบคุมจึงเป็นเรื่องของการกำหนดมาตรการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะป้องกันมิให้เกิดสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งจะทำให้ผลลัพธ์ที่ได้แตกต่างไปจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน

การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสหกรณ์ ซึ่งจะต้องดำเนินการให้งานทุกอย่างเป็นไปตามแผนทางการเงินที่ได้กำหนดไว้ โดยผู้บริหารสหกรณ์จะต้องกำกับดูแลงานส่วนต่าง ๆ ซึ่งนำเครื่องมือมาใช้เพื่อสามารถดูแลการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ในแผน

การควบคุมทางการเงินอาจแยกพิจารณาออกเป็น 2 ด้าน คือ การควบคุมเพื่อความมั่นคง และการควบคุมเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมาย

การควบคุมเพื่อความมั่นคง หมายถึง การควบคุมการดำเนินการทางการเงินให้อยู่ในกรอบระเบียบที่กำหนด โดยเน้นการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายทางการเงินแก่กิจการ

การควบคุมเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมาย หมายถึง การติดตามให้ทราบถึงสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้แน่ใจถึงความคืบหน้าและประสิทธิภาพในการบริหารทางการเงินที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ เช่น การประเมินสถานการณ์ทางการเงินโดยอัตราส่วน ผลจากรายงานทางการเงิน เป็นต้น

การควบคุมเพื่อตรวจสอบและกำกับให้การดำเนินงานทางการเงินอยู่ในกรอบของแผนงานทางการเงินมีการดำเนินงานที่ถูกต้อง ได้ผลลัพธ์ตามมาตรฐานและตรงตามกำหนดเวลา สิ่งเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารสหกรณ์ ถ้าหากการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ก็จะทำให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์

2. ความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การควบคุมทางการเงินเป็นวิธีการที่ช่วยให้มีการปรับปรุงการดำเนินการทางการเงินของสหกรณ์ให้สามารถใช้เงินทุนให้ได้ประโยชน์สูงสุด การควบคุมทางการเงินจึงมีความสำคัญ ดังนี้

2.1 ช่วยให้ผู้บริหารสหกรณ์มั่นใจว่าการดำเนินงานทางการเงินของสหกรณ์เป็นไปตามแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2.2 ช่วยให้การดำเนินงานทางการเงินได้ผลลัพธ์ที่ตรงกับมาตรฐานทางการเงินที่สหกรณ์ตั้งไว้

2.3 ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานทางการเงิน

2.4 สามารถกระจายงานและอำนาจหน้าที่ไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาได้

2.5 ช่วยให้ผู้สามารถทราบปัญหาที่จะเกิดขึ้นและแก้ไขปัญหาได้ทันเวลา

การควบคุมทางการเงินนอกจากมีความสำคัญแล้วยังมีประโยชน์ต่อสหกรณ์และผู้บริหาร ดังนี้

1) ประโยชน์ของการควบคุมทางการเงินต่อสหกรณ์ คือ

(1) ทำให้ได้มีการปฏิบัติตามแผนทางการเงินที่กำหนดไว้

(2) ทำให้สามารถกำหนดตารางการปฏิบัติงานที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละขั้นตอนของแผนทางการเงินได้

(3) เป็นการชี้ให้เห็นชัดถึงขอบเขตความรับผิดชอบของผู้บริหารสหกรณ์ในทุกระดับ

(4) ช่วยให้มีการวัดความสำเร็จในการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของแผน

(5) ช่วยกำหนดทิศทางในการดำเนินการทางการเงินของสหกรณ์

2) ประโยชน์ของการควบคุมทางการเงินต่อผู้บริหารสหกรณ์ คือ

(1) ทำให้ผู้บริหารสหกรณ์ได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น เพราะการทำงานและการตัดสินใจของผู้บริหารสหกรณ์จะถูกประเมินตลอดเวลา

(2) การควบคุมทางการเงินทำให้สามารถวัดผลสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ได้

(3) เป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกฝ่ายทราบถึงทิศทางและผลการดำเนินงาน

(4) ทำให้ผู้บริหารสหกรณ์มีการประสานงานกันเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของสหกรณ์อย่างแท้จริง

(5) สามารถตรวจสอบความถูกต้องของนโยบายที่กำหนดไว้ได้

การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์แม้จะมีความสำคัญและมีประโยชน์ แต่การควบคุมทางการเงินมีข้อจำกัด ดังนี้

1) การขาดความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์ มีการต่อต้านจากผู้ปฏิบัติ การควบคุมที่ดีนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือและแรงสนับสนุนในด้านการให้ข้อมูลและการปฏิบัติตามแผน

2) ผู้บริหารสหกรณ์ปล่อยปละละเลย คือ ไม่ควบคุมให้ดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัด

3) การกำหนดมาตรฐานการดำเนินการทางการเงินยากที่จะกระทำให้เป็นมาตรฐานที่มีความเที่ยงตรงเพราะการกำหนดมาตรฐานทางการเงินแต่ละครั้งจะอยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

4) ได้ข้อมูลที่ใช้ในการพิจารณาเพื่อการควบคุมไม่ถูกต้องเพราะการเก็บข้อมูลทางการเงินอาจเกิดความผิดพลาดและไม่ครบถ้วน ซึ่งอาจมีผลทำให้การพิจารณาผลการดำเนินการทางการเงินตามแผนไม่ตรงกับความจริง

5) การมีข้อมูลและรายงานมากเกินไป อาจทำให้เกิดความสับสนมากกว่าที่จะเป็นประโยชน์ในการควบคุม

การควบคุมเพื่อตรวจสอบและกำกับให้การดำเนินงานทางการเงินอยู่ในกรอบของแผนงานทางการเงินมีการดำเนินงานที่ถูกต้อง ได้ผลลัพธ์ตามมาตรฐานและตรงตามกำหนดเวลา ถ้าหากการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนด ผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามเป้าหมายย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์

กิจกรรม 8.1.2

1. จงอธิบายความสำคัญของการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์
2. การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์มีข้อจำกัดในเรื่องใด

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.2)

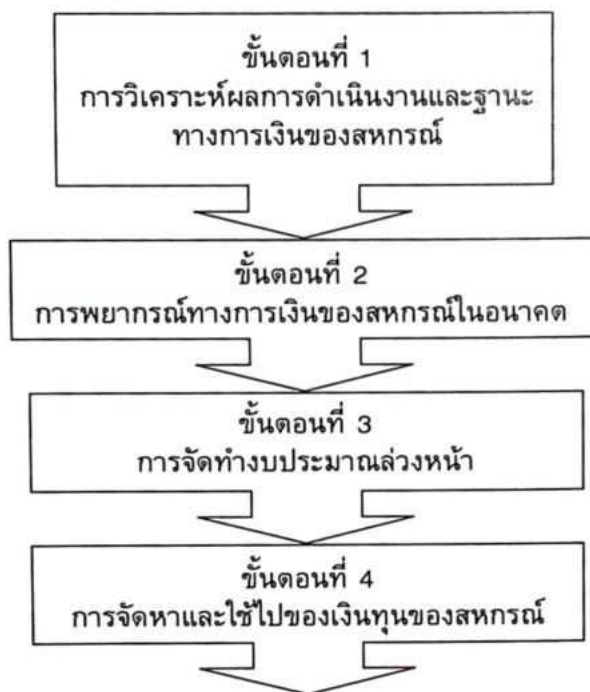
เรื่องที่ 8.1.3

ขั้นตอนการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ หากดำเนินการให้เป็นขั้นตอนตามกระบวนการของการวางแผนและการควบคุมแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ได้มาก เพราะทำให้สามารถพิจารณารายละเอียดของข้อมูล และทำความเข้าใจงานทางการเงิน เพื่อให้สหกรณ์บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1. ขั้นตอนการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

การวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ สามารถกำหนดเป็นขั้นตอนตามกระบวนการ 4 ขั้นตอนดังภาพที่ 8.1

ภาพที่ 8.1 ขั้นตอนการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ เป็นการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในอดีต ซึ่งนำข้อมูลจากงบแสดงฐานะการเงินมากำหนดเป้าหมายของสหกรณ์ เช่น การวิเคราะห์ยอดขาย เป็นต้น เพื่อจะได้เห็นแนวโน้มนำไปสู่การพยากรณ์ เป็นแผนจากงบกำไรขาดทุน และงบแสดงฐานะการเงิน (สินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์)

ขั้นตอนที่ 2 การพยากรณ์ทางการเงินของสหกรณ์ในอนาคต การพยากรณ์ต้องอาศัยข้อมูลจากฝ่ายการตลาด หรือฝ่ายขาย เป็นการกำหนดยอดขายหรือเป้าหมายที่สหกรณ์ต้องการ จะนำไปสู่การจัดทำงบประมาณเงินสด และงบประมาณการลงทุน ซึ่งจะเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับการประมาณเงินสดรับและเงินสดจ่ายในช่วงเวลาต่างๆ จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบว่าในช่วงระยะเวลาต่างๆ ในอนาคตถ้าสหกรณ์ต้องการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน จะต้องลงทุนในสินทรัพย์ประเภทใด ต้องการเงินทุนเท่าไร และจะจัดหาเงินทุนมาจากแหล่งใดได้บ้าง

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำงบประมาณล่วงหน้า จากข้อมูลทั้งหมดในขั้นตอนที่ 2 นำมาจัดทำงบประมาณได้แก่ งบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงิน ซึ่งจะได้ศึกษาในตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 4 การจัดหาและใช้ไปของเงินทุนของสหกรณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากที่สหกรณ์ได้กำหนดเป้าหมายแน่นอนแล้ว เช่น ถ้ามีการเพิ่มยอดขายแล้ว ต้องขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นเท่าใด ต้องลงทุนในเครื่องจักร อาคารโรงเรือนเป็นจำนวนเงินเท่าใด เป็นผลทำให้ทราบจำนวนเงินที่ต้องการนำมาลงทุน เมื่อทราบจำนวนเงินที่ต้องการลงทุนแล้ว ก็ต้องวางแผนว่าจะจัดหาเงินทุนทั้งหมดจากที่สหกรณ์มีอยู่ หรือหากสหกรณ์มีเงินทุนไม่เพียงพอจะจัดหาได้จากแหล่งเงินทุนภายนอกได้บ้าง ในขั้นตอนนี้สหกรณ์จะต้องวางแผนการจัดหาเงินทุน และการใช้ไปของเงินทุนของสหกรณ์ เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ขั้นตอนการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

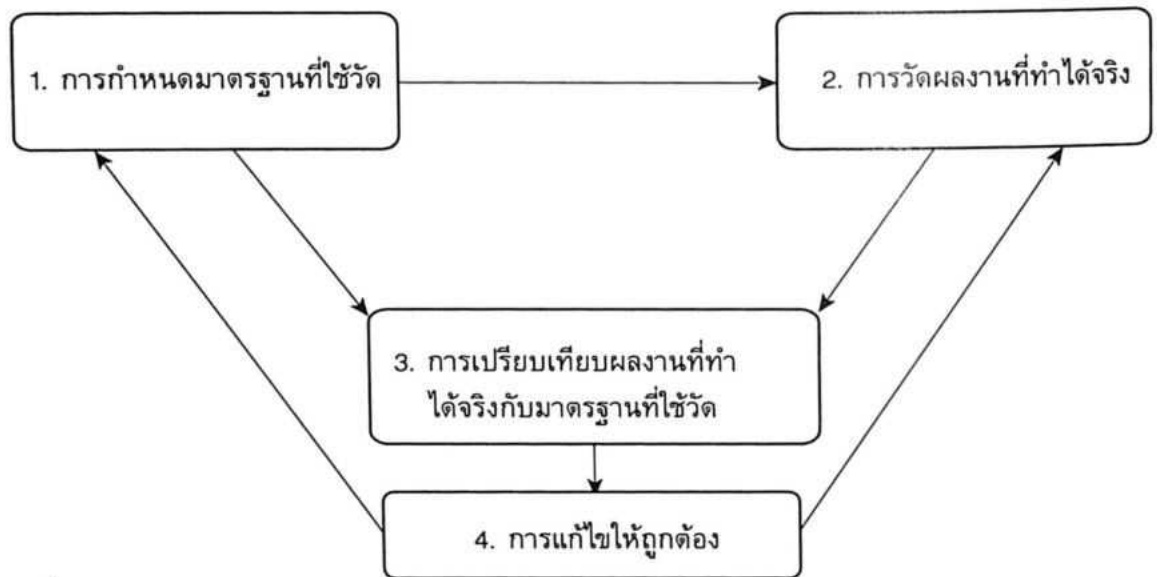
การควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับทางการเงินของสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการสหกรณ์ สามารถตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามแผนงานของสหกรณ์ได้ตลอดเวลาและนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนที่แบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

2.1 การกำหนดงบประมาณมาตรฐานที่ใช้วัด (Establishing Standards) สหกรณ์จำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานสหกรณ์ก่อนเพราะเป็นขั้นตอนที่อยู่ในการวางแผนทางการเงินแล้วค่อยมากำหนดมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่จะใช้เป็นตัวชี้วัด (Key Performance Indicators: KPI) ซึ่งจะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ทั้งนี้สหกรณ์ต้องกำหนดมาตรฐานและวิธีการวัดผลการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้ชัดเจนและมีความถูกต้องจะต้องเป็นตัวชี้วัดที่เป็นการยอมรับด้วย

2.2 การวัดผลงานที่ทำได้จริง (Measuring Actual Performance) สหกรณ์เมื่อได้จัดทำแผนงานทางการเงินและเกิดผลงานที่ทำได้จริงแล้ว สหกรณ์จะต้องจัดบันทึกข้อมูลจริงและนำมาคำนวณตามตัวชี้วัดและจัดทำรายงานของผลงานที่ได้ทำจริงเป็นลายลักษณ์อักษร

2.3 การเปรียบเทียบผลงานกับผลต่างงบประมาณที่ได้จริงกับมาตรฐานที่ใช้วัด (Comparing Actual Performance) สหกรณ์เมื่อนำผลงานจากแผนงานที่ได้จริงมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่ใช้วัด ก็จะทำให้เกิดต่าง (Variance) หากมีกรณีผลต่างไม่มีนัยสำคัญ คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จะไม่ดำเนินการแก้ไข แต่จะพิจารณาเฉพาะผลต่างที่มีนัยสำคัญ และจะวิเคราะห์ผลต่างในส่วนที่น่าพอใจ (Favorable) และไม่น่าพอใจ (Unfavorable) ว่าเกิดมาจากสาเหตุใด ซึ่งในบางกรณี สหกรณ์อาจดำเนินการแก้ไขโดยฉับพลัน ก่อนที่จะทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงก็ได้ พร้อมทั้งพิจารณาให้รางวัลแก่ผู้ที่รับผิดชอบสำหรับผลต่างที่น่าพอใจ และพิจารณาลงโทษแก่ผู้ที่รับผิดชอบสำหรับผลต่างที่ไม่น่าพอใจ

2.4 การแก้ไขให้ถูกต้อง (Taking Corrective Action) สหกรณ์เมื่อทราบถึงสาเหตุของผลต่างที่เกิดขึ้นจากแผนงานที่ได้จัดทำขึ้นแล้ว คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ควรดำเนินการแก้ไขการดำเนินการให้ถูกต้อง หรืออาจพิจารณาแก้ไขเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้วัดให้เหมาะสม หรือกระทำทั้งสองอย่าง ทั้งนี้ ขั้นตอนการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 8.2

ภาพที่ 8.2 ขั้นตอนการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การควบคุมเกิดจากการเปรียบเทียบระหว่างผลที่เกิดขึ้นจริง กับผลจากงบประมาณของสหกรณ์ ผู้รับผิดชอบรายงานการปฏิบัติงานของสหกรณ์ จะแสดงให้เห็นถึงการเปรียบเทียบ และผลของความแตกต่างจากงบประมาณที่กำหนดไว้ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ควรได้รับการแก้ไขอย่างไร

การจัดเตรียมงบประมาณ จะมีการกระจายความรับผิดชอบไปยังผู้เกี่ยวข้องในส่วนต่างๆ งบประมาณจึงเป็นแนวทางสำหรับคณะกรรมการดำเนินการในการปฏิบัติงาน และประเมินผลที่เกิดขึ้น งบประมาณที่ดีที่จะใช้เพื่อการเปรียบเทียบนี้ ควรเป็นประเภทที่ปรับได้ตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพ

แวดล้อม และการควบคุมควรเป็นลักษณะบนลงล่าง ตามสายการบังคับบัญชา ดังนั้น เจ้าหน้าที่งบประมาณควรรายงานตัวเลขที่เกี่ยวข้องและตรงประเด็นให้คณะกรรมการดำเนินการทราบ

3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การดำเนินงานของสหกรณ์นั้น จะมีปัจจัยที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบมักจะเกิดมาจากทั้งภายในและภายนอกสหกรณ์ ดังนี้

3.1 ผลกระทบจากภายในสหกรณ์

1) ต้นทุนและผลประโยชน์ การดำเนินงานอาจจะมีต้นทุนและผลประโยชน์ที่ไม่สามารถตีค่าเป็นตัวเงินได้

2) ต้นทุนวัตถุดิบ การผลิตสินค้าจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่ราคาไม่สม่ำเสมอ

3) การตีค่าสินค้า กลุ่มสินค้าที่เสียโอกาสจะมีมูลค่าไม่เท่ากันทำให้การตีราคาสินค้าลดลง

3.2 ผลกระทบจากภายนอกสหกรณ์

1) การนำเข้า-ส่งออก วัตถุดิบหรือสินค้าและบริการที่ผลิตได้ มีข้อจำกัดในการนำเข้า-ส่งออก จากต่างประเทศ

2) ค่าของเงิน การปรับค่าของเงินสกุลต่างๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่เปลี่ยนไป

3) การสนับสนุนจากภาครัฐ นโยบายในการให้ความสนับสนุนของภาครัฐจะเป็นไปตามยุคตามสมัยของคณะรัฐบาล

กิจกรรม 8.1.3

1. กระบวนการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ มีกี่ขั้นตอนแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยเรื่องใดบ้าง
2. ปัจจัยใดที่มีผลกระทบต่อการวางแผนและควบคุมทางการเงินของสหกรณ์จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.3)

เรื่องที่ 8.1.4

เครื่องมือในการวางแผนและการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์

การวางแผนและการควบคุมทางการเงิน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาเงิน การใช้ไปของเงิน รายได้และค่าใช้จ่ายหรือสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์นั่นเอง การจัดการทางการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องอาศัยเครื่องมือสำหรับการวางแผนและควบคุมทางการเงิน ซึ่งเครื่องมือในการวางแผนทางการเงินจะเกี่ยวข้องกับ การวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน และการจัดทำงบประมาณ

ส่วนเครื่องมือในการควบคุมทางการเงินจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณ และการควบคุมภายใน

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร และการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินนั้น สามารถใช้เป็นเครื่องมือได้ทั้งการวางแผนและการควบคุมทางการเงิน

1. การวิเคราะห์ต้นทุน – ปริมาณ – กำไร ของสหกรณ์

การวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร (Cost-Volume-Profit Analysis) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุน ปริมาณ และกำไร ของสหกรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและการตัดสินใจด้านต่าง ๆ เช่น การคำนวณหาปริมาณขายของสหกรณ์ ณ จุดคุ้มทุน การคำนวณหาปริมาณขายเพื่อให้ได้กำไรตามความต้องการของสหกรณ์ เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องมีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนก่อนเพื่อนำไปสู่การวางแผนกำไรต่อไป

การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (Break-Event Point) เป็นการวิเคราะห์ที่ทำให้ผู้บริหารทราบว่ากิจการจะต้องมียอดขายจำนวนเท่าใดจึงคุ้มทุน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จุดที่รายได้เท่ากับค่าใช้จ่าย หรือจุดที่กำไรเท่ากับศูนย์ ในการวิเคราะห์จุดคุ้มทุนนั้นสามารถคำนวณหาได้ทั้งที่เป็นปริมาณขายและยอดขายที่เป็นจำนวนเงิน สำหรับวิธีการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน แบ่งได้เป็น 3 วิธี คือ วิธีกราฟ วิธีสมการ และวิธีกำไรส่วนเกิน

ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง การวิเคราะห์จุดคุ้มทุนโดยใช้สมการ เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ต้นทุน - ปริมาณ - กำไร โดยนำหลักการของงบกำไรขาดทุนมาแสดงในรูปสมการ ดังนี้

$$\text{ยอดขาย} = \text{ต้นทุนคงที่} + \text{ต้นทุนผันแปร} + \text{กำไรสุทธิ}$$

กำหนดให้

P = ราคาขายต่อหน่วย

Q = ปริมาณหน่วยที่ขาย

FC = ต้นทุนคงที่

V = ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย

NI = กำไรสุทธิ (เนื่องจากสหกรณ์ไม่ได้เสียภาษีจึงใช้กำไรสุทธิ)

สามารถแสดงในรูปสมการความสัมพันธ์ได้ดังนี้

$$PQ = FC + VQ + NI$$

ตัวอย่าง สหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด ได้แปรรูปข้าวไรซ์เบอร์รี่เป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและการขาย ดังนี้

ราคาขายต่อหน่วย = 30 บาท

ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย = 18 บาท

ต้นทุนคงที่รวม = 24,000 บาท

สามารถใช้สมการดังนี้

$$PQ = FC + VQ + NI$$

แทนค่าในสมการ

$$30Q = 24,000 + 18Q + 0$$

$$30Q = 24,000 + 18Q$$

$$12Q = 24,000$$

$$Q = 2,000 \text{ หน่วย}$$

หรือยอดขาย ณ จุดคุ้มทุน = ปริมาณขาย ณ จุดคุ้มทุน × ราคาขายต่อหน่วย

$$= 2,000 \times 30 \text{ บาทต่อหน่วย}$$

$$= 60,000 \text{ บาท}$$

สรุปได้ว่า สหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด ขายข้าวไรซ์เบอร์รี่ได้ 2,000 หน่วย หรือยอดขายจำนวน 60,000 บาท กิจกรรมของสหกรณ์ก็จะคุ้มทุนพอดีซึ่งจะทำให้สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจวางแผนขายข้าวไรซ์เบอร์รี่ต่อไป

การวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร สามารถนำไปใช้ในการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังนี้

- 1) ระบุเป้าหมายยอดขายที่ต่ำที่สุดที่กิจการจะต้องบรรลุให้ได้ เพื่อให้ไม่ทำให้สหกรณ์ขาดทุน
 - 2) ระบุเป้าหมายยอดขายที่ต่ำที่สุดที่กิจการจะต้องบรรลุให้ได้ เพื่อให้ได้กำไรตามที่สหกรณ์ประมาณการไว้
 - 3) การประมาณการกำไรหรือขาดทุนที่เป็นไปได้ในกรณีที่ยอดขายของสหกรณ์แตกต่างไปจากเป้าหมาย
 - 4) การปรับปรุงความสามารถในการหากำไร โดยการลดราคาเพื่อเพิ่มปริมาณขายของสหกรณ์ การลดต้นทุนผันแปร หรือการลดต้นทุนคงที่
 - 5) การช่วยตัดสินใจในบางเรื่อง เช่น การคงไว้หรือลดสายผลิตภัณฑ์ การยอมรับหรือปฏิเสธการสั่งซื้อพิเศษ การตัดสินใจที่สหกรณ์จะผลิตเองหรือซื้อจากภายนอก เป็นต้น
 - 6) การช่วยควบคุมการดำเนินงานของการตั้งเป้าหมายกำไร รวมถึงการควบคุมในขั้นตอนการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่สหกรณ์ตั้งไว้
- ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังนี้
- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุน ที่สมมติให้เป็นเส้นตรง ซึ่งในความเป็นจริงความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจไม่ได้เป็นเส้นตรงก็ได้
 - 2) ต้นทุนคงที่ที่ถูกสมมติว่าไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่งที่พิจารณา ในขณะที่ความเป็นจริงต้นทุนคงที่อาจคงที่ในช่วงหนึ่งเท่านั้น
 - 3) ราคาขายและต้นทุนผันแปรถูกสมมติว่าคงที่

2. การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินของสหกรณ์

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน เป็นการนำข้อมูลทางการเงินของสหกรณ์ไปใช้ในการบริหารอัตราส่วนทางการเงินสามารถจำแนกประเภทได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ สำหรับการจำแนกอัตราส่วนทางการเงินเพื่อการวางแผนและควบคุมทางการเงินนิยมจำแนกเป็น 4 ประเภทหลักๆ ได้แก่ อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง อัตราส่วนแสดงความสามารถในการหากำไร อัตราส่วนแสดงโครงสร้างทางการเงิน และอัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินของสหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด ซึ่งมีงบการเงิน ดังนี้

สหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด
งบแสดงฐานะการเงิน
ณ วันที่ 31 มีนาคม 25x9

	ปี 25x9 บาท	ปี 25x8 บาท
สินทรัพย์		
สินทรัพย์หมุนเวียน		
เงินสด	780,000	800,000
เงินฝากธนาคาร	1,800,000	1,750,000
ลูกหนี้การค้า	950,000	850,000
สินค้าคงเหลือ	<u>546,000</u>	<u>645,000</u>
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	<u>4,076,000</u>	<u>4,045,000</u>
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน		
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ	<u>5,500,000</u>	<u>5,300,000</u>
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	<u>5,500,000</u>	<u>5,300,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u>9,576,000</u>	<u>9,345,000</u>
หนี้สินและทุนของสหกรณ์		
หนี้สินหมุนเวียน		
เจ้าหนี้การค้า	400,000	380,000
เงินกู้ระยะสั้น	<u>750,000</u>	<u>520,000</u>
รวมหนี้สินหมุนเวียน	<u>1,150,000</u>	<u>900,000</u>
หนี้สินไม่หมุนเวียน		
เงินกู้ระยะยาว	<u>900,000</u>	<u>1,200,000</u>
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u>900,000</u>	<u>1,200,000</u>
รวมหนี้สิน	<u>2,050,000</u>	<u>2,100,000</u>
ทุนของสหกรณ์		
ทุนเรือนหุ้น	4,500,000	4,355,000
ทุนสำรอง	2,500,000	2,456,000
กำไรสุทธิประจำปี	<u>526,000</u>	<u>434,000</u>
รวมทุนของสหกรณ์	<u>7,000,000</u>	<u>7,245,000</u>
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	<u>9,576,000</u>	<u>9,345,000</u>

สหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด
งบกำไรขาดทุน
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9

	25x9		25x8	
	บาท	%	บาท	%
ขาย/บริการ	3,000,000	100.00	2,500,000	100.00
หัก ต้นทุนขาย/บริการ	<u>1,824,000</u>	<u>60.80</u>	<u>1,546,000</u>	<u>61.84</u>
กำไรขั้นต้น	1,176,000	39.20	954,000	38.16
หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	<u>650,000</u>	<u>21.67</u>	<u>520,000</u>	<u>20.80</u>
กำไรสุทธิ	<u><u>526,000</u></u>	<u><u>17.53</u></u>	<u><u>434,000</u></u>	<u><u>17.36</u></u>

ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินของสหกรณ์การเกษตรต้นข้าว จำกัด ปี 25x9 สามารถจำแนกตามประเภทได้ ดังนี้

2.1 อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratios) หมายถึง อัตราส่วนที่แสดงความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น ประกอบด้วยอัตราส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1) **อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (Current Ratio)** เป็นการเปรียบเทียบระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนกับหนี้สินหมุนเวียนที่ต้องชำระภายใน 1 ปี

$$\begin{aligned} \text{อัตราส่วนทุนหมุนเวียน} &= \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}} \\ &= \frac{3,550,000}{1,150,000} \\ &= 3.09 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

อัตราส่วนทุนหมุนเวียนยังมีค่าสูงจะแสดงว่ากิจการของสหกรณ์มีสภาพคล่องสูงด้วย

2) **อัตราส่วนทุนหมุนเร็ว (Quick Ratios)** เป็นการเปรียบเทียบระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีสภาพคล่องอย่างแท้จริงกับหนี้สินหมุนเวียน สำหรับสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีสภาพคล่องอย่างแท้จริง ได้แก่ เงินสด ลูกหนี้การค้า และตัวเงินรับ ไม่รวมสินค้าคงเหลือ เนื่องจากสินค้าคงเหลือมีสภาพคล่องตัวน้อยกว่าเงินสดและลูกหนี้การค้า

$$\begin{aligned} \text{อัตราส่วนทุนหมุนเร็ว} &= \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงเหลือ}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}} \\ &= \frac{3,550,000 - 450,000}{1,150,000} \\ &= 2.69 \text{ เท่า} \end{aligned}$$

อัตราส่วนหมุนเวียนเร็วยิ่งมีค่าสูงจะแสดงว่ากิจการของสหกรณ์มีสภาพคล่องสูงด้วย และอัตราส่วนนี้ไม่ควรมีค่าต่ำกว่า 1 เพราะจะหมายถึงกิจการของสหกรณ์อาจมีปัญหาสภาพคล่องได้ เนื่องจากสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องอย่างแท้จริงมีไม่เพียงพอกับหนี้สินหมุนเวียน

3) อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (*Inventory Turnover*) เป็นการเปรียบเทียบต้นทุนสินค้าขายกับสินค้าคงเหลือ เพื่อวัดจำนวนครั้งที่สินค้าคงเหลือได้ถูกขายไปภายในระยะเวลา 1 ปี

$$\begin{aligned} \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ} &= \frac{\text{ต้นทุนสินค้าขาย}}{\text{สินค้าคงเหลือ}} \\ &= \frac{1,824,000}{450,000} \\ &= 4.05 \text{ ครั้ง} \end{aligned}$$

อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือยิ่งมีค่าสูงจะแสดงว่ากิจการของสหกรณ์มีสภาพคล่องสูง เนื่องจากสามารถขายสินค้าได้มากครั้งในรอบ 1 ปี

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนนี้ยังสามารถนำไปคำนวณเป็นจำนวนสินค้าคงเหลือ โดยนำอัตราส่วนนี้ไปหารจำนวนวันใน 1 ปี ซึ่งก็จะได้เป็นจำนวนวันสินค้าคงเหลือ หรือระยะเวลาที่สหกรณ์ต้องเก็บสินค้าไว้ก่อนที่จะขาย ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{จำนวนวันสินค้าคงเหลือ} &= \frac{365}{4.05} \\ &= 90 \text{ วัน} \end{aligned}$$

ถ้าจำนวนวันสินค้าคงเหลือมีค่าสูงจะแสดงว่ากิจการมีสภาพคล่องต่ำ เนื่องจากระยะเวลาที่สหกรณ์ต้องเก็บสินค้าไว้ก่อนที่จะขายใช้เวลานาน

4) ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้ (*Average Collection Periods*) เป็นการเปรียบเทียบลูกหนี้กับยอดขายเฉลี่ยต่อวัน ซึ่งจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงจำนวนวันที่ลูกหนี้จะเปลี่ยนเป็นเงินสด

$$\begin{aligned} \text{ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้} &= \frac{\text{ลูกหนี้}}{\text{ยอดขายเฉลี่ยต่อวัน}} \\ &= \frac{800,000}{3,000,000/365} \\ &= 97 \text{ วัน} \end{aligned}$$

ถ้าระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้มีค่าสูง จะแสดงว่ากิจการของสหกรณ์มีสภาพคล่องต่ำ เนื่องจากระยะเวลาที่สหกรณ์ต้องใช้ในการเก็บหนี้ใช้เวลานาน

2.2 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratios) ประกอบด้วย อัตราส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1) **อัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Margin)** เป็นการเปรียบเทียบกำไรขั้นต้นกับยอดขาย ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่ากิจการของสหกรณ์มีกำไรที่หักเฉพาะต้นทุนขายกี่เปอร์เซ็นต์

$$\begin{aligned} \text{อัตรากำไรขั้นต้น} &= \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขาย}} \times 100 \\ &= \frac{1,176,000}{3,000,000} \times 100 \\ &= 39\% \end{aligned}$$

ถ้าอัตรากำไรขั้นต้นมีค่าสูงจะแสดงว่ากิจการของสหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรขั้นต้นเมื่อเทียบกับยอดขายสูง

2) **อัตราผลตอบแทนจากยอดขาย (Profit Margin)** เป็นการเปรียบเทียบกำไรสุทธิกับยอดขายอัตราส่วนนี้แสดงความสามารถในการหากำไรสุทธิของสหกรณ์เป็นร้อยละของยอดขาย

$$\begin{aligned} \text{อัตราผลตอบแทนจากยอดขาย} &= \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ยอดขาย}} \times 100 \\ &= \frac{526,000}{3,000,000} \times 100 \\ &= 17.53\% \end{aligned}$$

ถ้าอัตราผลตอบแทนจากยอดขายมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรสุทธิเมื่อเทียบกับยอดขายสูง

3) **อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (Return on Asset: ROA)** เป็นการเปรียบเทียบกำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวม ทั้งนี้เพื่อเป็นการพิจารณาผลตอบแทนอันเกิดจากการลงทุนในสินทรัพย์ทั้งสิ้นของสหกรณ์

$$\begin{aligned} \text{อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์} &= \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \times 100 \\ &= \frac{526,000}{9,050,000} \times 100 \\ &= 5.81\% \end{aligned}$$

ถ้าอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์มีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรสุทธิสูงเมื่อเทียบกับสินทรัพย์

4) อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้นของสหกรณ์ (Return on Equity: ROE) เป็นการเปรียบเทียบกำไรสุทธิกับส่วนของผู้ถือหุ้น เพื่อแสดงถึงอัตราผลตอบแทนที่เจ้าของกิจการได้รับ

$$\begin{aligned} \text{อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้นของสหกรณ์} &= \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ทุนของสหกรณ์}} \times 100 \\ &= \frac{526,000}{7,000,000} \times 100 \\ &= 7.51 \% \end{aligned}$$

ถ้าอัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้นมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรสุทธิเมื่อเทียบกับส่วนของผู้ถือหุ้น

2.3 อัตราส่วนแสดงโครงสร้างทางการเงิน (Leverage Ratios) เป็นอัตราส่วนที่แสดงแหล่งที่มาของเงินทุน ประกอบด้วยอัตราส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1) อัตราหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม (Debt to Total Asset Ratios) เป็นการเปรียบเทียบหนี้สินทั้งหมดกับเงินทุนของสหกรณ์ทั้งหมดที่นำมาลงทุนในสินทรัพย์รวม

$$\begin{aligned} \text{อัตราหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม} &= \frac{\text{หนี้สิน}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \times 100 \\ &= \frac{2,050,000}{9,050,000} \times 100 \\ &= 22.65 \% \end{aligned}$$

ถ้าอัตราหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมยังมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้สูง ซึ่งก็จะหมายถึงสหกรณ์มีความเสี่ยงในการชำระหนี้สูงตามไปด้วย

2) อัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Equity Ratios) เป็นการเปรียบเทียบแหล่งเงินทุนจากเจ้าหนี้กับแหล่งเงินทุนจากเจ้าของ

$$\begin{aligned} \text{อัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น} &= \frac{\text{หนี้สิน}}{\text{ทุนของสหกรณ์}} \times 100 \\ &= \frac{2,050,000}{7,000,000} \times 100 \\ &= 29.29 \% \end{aligned}$$

ถ้าอัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้เมื่อเทียบกับส่วนของผู้ถือหุ้นสูง และถ้าอัตราส่วนนี้มีค่ามากกว่า ก็จะหมายถึงสหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้มากกว่าการจัดหาเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีความเสี่ยงในการชำระหนี้สูงยิ่งขึ้น

2.4 อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Efficiency Ratios or Activity Ratios) เป็นการพิจารณาความสามารถในการดำเนินกิจการ ประกอบด้วยอัตราส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1) **อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน (Fixed Assets Turnover)** เป็นการเปรียบเทียบยอดขายกับสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ทั้งนี้เพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของการลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่จะทำให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์

$$\begin{aligned} \text{อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน} &= \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน}} \\ &= \frac{3,000,000}{5,500,000} \\ &= 0.55 \text{ ครั้ง} \end{aligned}$$

ถ้าอัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนสูง

2) **อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (Total Assets Turnover)** เป็นการเปรียบเทียบยอดขายกับสินทรัพย์รวมเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของการใช้สินทรัพย์รวมเมื่อเทียบกับยอดขาย

$$\begin{aligned} \text{อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม} &= \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \\ &= \frac{3,000,000}{9,050,000} \\ &= 0.33 \text{ ครั้ง} \end{aligned}$$

ถ้าอัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์รวมสูง

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในด้านการวางแผนและด้านการควบคุมของสหกรณ์ ดังนี้

1) การวางแผน อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการวางแผน โดยการกำหนดเป็นเป้าหมายของอัตราส่วนในอนาคต เช่น การตั้งเป้าหมายอัตราผลตอบแทนจากยอดขายในปีหน้า 20 % หรือตั้งเป้าหมายอัตราหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมไม่ให้เกิน 50 % เป็นต้น นอกจากนี้ อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการวางแผนรวมของกิจการโดยการจัดทำงบการเงินล่วงหน้า

2) การควบคุม อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการควบคุมการดำเนินงานของกิจการ สหกรณ์ได้โดยวิเคราะห์อัตราส่วนในปีปัจจุบันเปรียบเทียบกับอัตราส่วนเดียวกันของกิจการของสหกรณ์ในอดีต หรือเปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้น เพื่อพิจารณาว่าอัตราส่วนในปีปัจจุบันมีความแตกต่างจากที่กำหนดเป็นค่ามาตรฐานมากน้อยเพียงใด และจะได้แก้ไขปรับปรุงรวมทั้งควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่สหกรณ์ได้กำหนดไว้

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน จะมีข้อจำกัดว่าถ้ากิจการใดมีการตกแต่งงบการเงิน ก็จะทำให้การวิเคราะห์ไม่สะท้อนถึงความเป็นจริงได้และคู่แข่งชั้นอาจหาค่อนข้างยาก เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยโดยทั่วไปยกเว้นกิจการที่จดทะเบียนซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. การจัดทำงบประมาณของสหกรณ์

งบประมาณ คือ แผนทางการเงินจะเริ่มที่การพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต โดยมีการคำนึงถึงความไม่แน่นอนหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งมีการตัดสินใจกำหนดแผนการดำเนินงาน พร้อมระบุจำนวนเงินที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการจัดทำงบประมาณมีวัตถุประสงค์และประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์ มีดังนี้

- 1) เพื่อวางแผนการดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่จะทำในอนาคตเพื่อให้ได้กำไรตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการวางแผนจะครอบคลุมถึงการวางแผนจัดการกับตัวแปรต่างๆ ของกิจการสหกรณ์ด้วย
- 2) เพื่อการประสานงาน การทำงานในฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์ถูกกำหนดในหลายแผนงานจะถูกประสานกันเป็นแผนรวมแผนเดียวกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาความสอดคล้องระหว่างฝ่ายต่างๆ ด้วย
- 3) เพื่อควบคุมการดำเนินงาน การควบคุมโดยใช้งบประมาณได้มีการพยากรณ์อนาคตและมีการคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับแผนของสหกรณ์ตามที่ได้คาดคะเนไว้แล้ว
- 4) เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการจัดการสหกรณ์ งบประมาณเป็นการสร้างประสิทธิภาพตั้งแต่การวางแผน การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งถือเป็นกระบวนการของการจัดการสหกรณ์

3.2 ประโยชน์ของการจัดทำงบประมาณ มีดังนี้

- 1) ทำให้มีการวางแผนหรือตั้งเป้าหมายการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า โดยผู้บริหารจะใช้งบประมาณในการวางแผนของกิจการ
- 2) ทำให้มีการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรไปในหน่วยงานต่างๆ ของกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ทำให้เกิดการสื่อสารและการประสานงานที่ดีในกิจการซึ่งจะช่วยให้เกิดความร่วมมือและประสานงานไปในทางเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กิจการวางไว้

ถ้าอัตราหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้เมื่อเทียบกับส่วนของผู้ถือหุ้นสูง และถ้าอัตราส่วนนี้มีค่ามากกว่า ก็จะหมายถึงสหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้มากกว่าการจัดหาเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีความเสี่ยงในการชำระหนี้สูงยิ่งขึ้น

2.4 อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Efficiency Ratios or Activity Ratios) เป็นการพิจารณาความสามารถในการดำเนินกิจการ ประกอบด้วยอัตราส่วนที่สำคัญ ดังนี้

1) อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน (Fixed Assets Turnover) เป็นการเปรียบเทียบยอดขายกับสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ทั้งนี้เพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของการลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่จะทำให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์

$$\begin{aligned} \text{อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน} &= \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน}} \\ &= \frac{3,000,000}{5,500,000} \\ &= 0.55 \text{ ครั้ง} \end{aligned}$$

ถ้าอัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนสูง

2) อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (Total Assets Turnover) เป็นการเปรียบเทียบยอดขายกับสินทรัพย์รวมเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของการใช้สินทรัพย์รวมเมื่อเทียบกับยอดขาย

$$\begin{aligned} \text{อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม} &= \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \\ &= \frac{3,000,000}{9,050,000} \\ &= 0.33 \text{ ครั้ง} \end{aligned}$$

ถ้าอัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมมีค่าสูงจะแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการใช้สินทรัพย์รวมสูง

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในด้านการวางแผนและด้านการควบคุมของสหกรณ์ ดังนี้

1) การวางแผน อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการวางแผน โดยการกำหนดเป็นเป้าหมายของอัตราส่วนในอนาคต เช่น การตั้งเป้าหมายอัตราผลตอบแทนจากยอดขายในปีหน้า 20 % หรือตั้งเป้าหมายอัตราหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมไม่ให้เกิน 50 % เป็นต้น นอกจากนี้ อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการวางแผนรวมของกิจการโดยการจัดทำงบการเงินล่วงหน้า

2) การควบคุม อัตราส่วนทางการเงินสามารถนำไปใช้ในการควบคุมการดำเนินงานของกิจการ สหกรณ์ได้โดยวิเคราะห์อัตราส่วนในปีปัจจุบันเปรียบเทียบกับอัตราส่วนเดียวกันของกิจการของสหกรณ์ในอดีต หรือเปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้น เพื่อพิจารณาว่าอัตราส่วนในปีปัจจุบันมีความแตกต่างจากที่กำหนดเป็นค่ามาตรฐานมากน้อยเพียงใด และจะได้แก้ไขปรับปรุงรวมทั้งควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่สหกรณ์ได้กำหนดไว้

ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน จะมีข้อจำกัดว่าถ้ากิจการได้มีการตกแต่งงบการเงิน ก็จะทำให้การวิเคราะห์ไม่สะท้อนถึงความเป็นจริงได้และคู่แข่งชั้นอาจหาข้ออ้างยาก เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยโดยทั่วไปยกเว้นกิจการที่จดทะเบียนซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

3. การจัดทำงบประมาณของสหกรณ์

งบประมาณ คือ แผนทางการเงินจะเริ่มที่การพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต โดยมีการคำนึงถึงความไม่แน่นอนหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งมีการตัดสินใจกำหนดแผนการดำเนินงาน พร้อมระบุจำนวนเงินที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการจัดทำงบประมาณมีวัตถุประสงค์และประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์ มีดังนี้

- 1) เพื่อวางแผนการดำเนินงาน หรือกิจกรรมที่จะทำในอนาคตเพื่อให้ได้กำไรตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการวางแผนจะครอบคลุมถึงการวางแผนจัดการกับตัวแปรต่างๆ ของกิจการสหกรณ์ด้วย
- 2) เพื่อการประสานงาน การทำงานในฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์ถูกกำหนดในหลายแผนงานจะถูกประสานกันเป็นแผนรวมแผนเดียวกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาความสอดคล้องระหว่างฝ่ายต่างๆ ด้วย
- 3) เพื่อควบคุมการดำเนินงาน การควบคุมโดยใช้งบประมาณได้มีการพยากรณ์อนาคตและมีการคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับแผนของสหกรณ์ตามที่ได้คาดคะเนไว้แล้ว
- 4) เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการจัดการสหกรณ์ งบประมาณเป็นการสร้างประสิทธิภาพตั้งแต่การวางแผน การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งถือเป็นกระบวนการของการจัดการสหกรณ์

3.2 ประโยชน์ของการจัดทำงบประมาณ มีดังนี้

- 1) ทำให้มีการวางแผนหรือตั้งเป้าหมายการดำเนินงานไว้ล่วงหน้า โดยผู้บริหารจะใช้งบประมาณในการวางแผนของกิจการ
- 2) ทำให้มีการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรไปในหน่วยงานต่างๆ ของกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ทำให้เกิดการสื่อสารและการประสานงานที่ดีในกิจการซึ่งจะช่วยให้เกิดความร่วมมือและประสานงานไปในทางเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กิจการวางไว้

4) ใช้เป็นเกณฑ์ในการควบคุม เป็นการใช้เป็นค่าอ้างอิงในการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ในกิจการ โดยจะทำการเปรียบเทียบผลงานที่เกิดขึ้นจริงกับข้อมูลในงบประมาณที่จัดทำไว้ล่วงหน้า

ทั้งนี้ ในเรื่องของการจัดทำงบประมาณจะได้กล่าวต่อไปในตอนที่ 8.3

4. การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณของสหกรณ์

การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณของสหกรณ์ จะทำให้ทราบถึงสาเหตุของความแตกต่าง อาจเป็นทั้งด้านดีและไม่ดี ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมหนึ่งของการควบคุม จากนั้นก็จะทำการวิเคราะห์ถึงปัญหาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างขึ้น เพื่อนำไปสู่การหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และยังเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนและจัดทำงบประมาณในอนาคต

การวิเคราะห์ผลต่างงบประมาณ นิยมวิเคราะห์ทุกรายการในงบกำไรขาดทุน ซึ่งเป็นการจัดทำรายงานเปรียบเทียบระหว่างผลต่างที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณ รายละเอียดจะได้ศึกษาในเรื่องที่ 8.3.3

5. การควบคุมภายในของสหกรณ์

การควบคุมภายในเป็นกระบวนการที่คณะกรรมการขององค์กร ฝ่ายบริหาร และบุคลากรขององค์กรกำหนดขึ้นหรือจัดให้มีขึ้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่าการดำเนินงานขององค์กรนั้นๆ จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านต่างๆ คือ

- 1) รายงานทางการเงินมีความน่าเชื่อถือ (Reliability)
- 2) มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ได้กำหนด (Compliance)
- 3) เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Effectiveness and Efficiency)

การควบคุมภายในของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการการทำงานที่เป็นผลมาจากการออกแบบโดยผู้บริหารสหกรณ์ เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจได้อย่างสมเหตุสมผลว่าสหกรณ์จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน ความเชื่อถือได้ของรายงานทางการเงิน และการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อบังคับของสหกรณ์

นอกจากการควบคุมจากการที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีการควบคุมภายในโดยใช้ต้นแบบของโคโซ (The Committee of Sponsoring Organizations of the Tread way Commission: COSO)

COSO ย่อมาจาก Committee of Sponsoring of the Treadway Commission เป็นคณะทำงานที่ก่อตั้งขึ้น โดยคณะกรรมการการของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ชื่อว่า Treadway Commission ในปี พ.ศ. 2528 โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการบริหารความเสี่ยง รูปแบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิผล และป้องกันการทุจริตของรายงานทางการเงิน

ทั้งนี้ COSO ประกอบด้วย ผู้แทนจากสถาบันวิชาชีพ 5 แห่ง ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่

- 1) สถาบันผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งสหรัฐอเมริกา: American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)

- 2) สถาบันผู้ตรวจสอบภายในสากล: Institute of Internal Auditors (IIA)
- 3) สถาบันผู้บริหารการเงิน: Financial Executives Institute (FEI)
- 4) สมาคมนักบัญชีแห่งสหรัฐอเมริกา: American Accounting Association (AAA)
- 5) สถาบันนักบัญชีเพื่อการบริหาร: Institute of Management Accountants (IMA)

การบริหารจัดการของสหกรณ์เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย ทั้งเรื่องของการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ความถูกต้องครบถ้วนของรายงาน และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด ประกอบด้วยองค์ประกอบของการควบคุมภายใน 5 ด้านที่สัมพันธ์กันมีดังนี้

1) สภาพแวดล้อมการควบคุม (Control Environment) คือ ปัจจัยต่างๆ ซึ่งร่วมกันส่งผลให้เกิดการควบคุมขึ้นในสหกรณ์นั้นๆ หรือทำให้การควบคุมที่มีอยู่ได้ผลดีขึ้น และยังก่อให้เกิดโครงสร้างและระบบของการควบคุมภายในรวมทั้งระเบียบวินัยที่บุคคลจะยึดถือและนำไปปฏิบัติ เช่น พนักงานสหกรณ์มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถ ผู้บริหารสหกรณ์กำหนดนโยบายที่เหมาะสม และมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่มีความชัดเจนและเหมาะสมกับบุคคลระดับฝ่ายต่างๆ เป็นต้น

ดังนั้นสภาพแวดล้อมของการควบคุมจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญขององค์ประกอบอื่นๆ ของการควบคุมภายใน ที่จะส่งผลต่อจิตสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรของสหกรณ์นั่นเอง

2) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) คือ การประเมินโอกาสที่สหกรณ์จะเกิดความผิดพลาด ความเสียหาย รั่วไหล หรือเกิดเหตุการณ์ซึ่งไม่พึงประสงค์ ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด สหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นประเภทใดมีขนาดใหญ่หรือเล็กเพียงไรก็ย่อมต้องเผชิญความเสี่ยง เช่น สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้มีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ วัสดุอุปกรณ์สูญหาย ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงของสหกรณ์ที่ผลิตสินค้าค่อนข้างสูง อัตราดอกเบี้ยโดยทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้นทำให้ต้นทุนทางการเงินสูงขึ้น เป็นต้น

3) กิจกรรมการควบคุม (Control Activities) คือ นโยบายและวิธีการต่างๆ ที่ฝ่ายบริหารกำหนดให้บุคลากรปฏิบัติเพื่อลดหรือควบคุมความเสี่ยง กิจกรรมควบคุมต้องมีอยู่ทั่วองค์กรในทุกหน้าที่และทุกระดับของการปฏิบัติงาน เช่น การอนุมัติรายการ การแบ่งแยกหน้าที่งาน การสอบทานผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น

4) สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) คือ ข้อมูลข่าวสารการเงินและข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ทั้งที่เป็นข้อมูลจากแหล่งภายในและแหล่งภายนอก สารสนเทศมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทั้งผู้บริหารสหกรณ์และผู้ปฏิบัติทุกระดับ โดยผู้บริหารจำเป็นต้องใช้สารสนเทศประกอบการพิจารณาสั่งการ ส่วนผู้ปฏิบัติงานใช้สารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์จึงต้องจัดให้มีสารสนเทศอย่างเพียงพอและมีการสื่อสาร (Communication) ให้ผู้ปฏิบัติงานทราบโดยส่งไปถึงผู้ที่ควรได้รับ หรือมีไว้พร้อมสำหรับผู้ที่ใช้สารสนเทศนั้น ในฐานข้อมูลของสหกรณ์ ซึ่งผู้มีหน้าที่สามารถเข้าถึงได้และเรียกใช้ทันทีที่ต้องการเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้

5) การติดตามประเมินผล (Monitoring) คือ กระบวนการประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานและประเมินประสิทธิผลของการควบคุมภายในที่วางไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป มาตรการหรือระบบการควบคุมภายในที่กำหนดไว้ควรได้รับการประเมินว่ายังเหมาะสมหรือไม่ โดยการติดตามผลระหว่างการปฏิบัติงานและการประเมินผลเป็นรายครั้ง การติดตามและประเมินผลควรดำเนินงานอย่างอิสระโดยผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบหรือวางระบบการควบคุมภายในนั้น เช่น การประเมินโดยผู้ตรวจสอบภายใน การประเมินการควบคุมภายในโดยผู้สอบบัญชี เป็นต้น

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ย่อมมีความเสี่ยงเกิดขึ้น ทำให้สหกรณ์ต้องจัดให้มีการควบคุมภายใน เพื่อให้มีการควบคุมการดำเนินงานที่เพียงพอและเหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญของการควบคุมภายใน 5 องค์ประกอบข้างต้น ทั้งนี้สามารถศึกษารายละเอียดเรื่องการควบคุมภายในได้ในหน่วยที่ 14 ต่อไป

กิจกรรม 8.1.4

เครื่องมือในการวางแผนและควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ มีอะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.4)

แผนการสอนตอนที่ 8.2

งบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 8.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 8.2.1 งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์
- 8.2.2 งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์
- 8.2.3 งบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์

แนวคิด

1. งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์ หมายถึง การวางแผนการเงินที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการด้านรายได้และรายจ่าย ตลอดจนแผนซึ่งมีลักษณะแสดงถึงการใช้ไปและได้มาของทรัพยากร แรงงาน วัสดุและอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตของสหกรณ์ และมีความสำคัญต่อการบริหารงาน คือ การกำหนดแผนการดำเนินงาน การขจัดความไม่แน่นอน และการจัดระบบการทำงาน งบประมาณเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวางแผนการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีงบประมาณหลักที่แบ่งออกได้ 2 ส่วน คือ งบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงิน
2. งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์ หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้มีการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ และเป็นการควบคุมการทำงานโดยวิธีการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณที่จัดทำขึ้นว่าปฏิบัติเป็นไปตามแผนหรือไม่ หรือมีข้อแตกต่างมากน้อยเพียงใด และมีสาเหตุจากอะไร เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และทำการหาจุดบกพร่องและจุดอ่อนของผลการปฏิบัติงาน เพื่อที่จะให้ผลการปฏิบัติงานนั้นได้ดำเนินไปตามแผนและมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งการควบคุม ความสำคัญต่อการบริหารงานของสหกรณ์ในด้านการวางแผน การติดตามควบคุม การประเมินผลการดำเนินงาน การมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ ทั้งนี้ การวางแผนจะต้องมีความสัมพันธ์กับการควบคุมการปฏิบัติงานซึ่งจะต้องกระทำไปพร้อมกัน
3. งบประมาณของสหกรณ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) งบประมาณดำเนินงาน ประกอบด้วยงบย่อย 9 งบ คือ งบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณวัสดุทางตรง งบประมาณค่าแรงงานทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิต งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิตงบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณค่าใช้จ่าย

ในการขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการบริหาร และงบประมาณกำไรขาดทุนงบประมาณการเงิน 2) งบประมาณการเงิน ประกอบด้วยงบย่อย 4 งบ คือ งบประมาณเงินสด งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ งบกระแสเงินสดโดยประมาณ และงบประมาณจ่ายลงทุนหรืองบประมาณลงทุน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.2.1 “งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และความสำคัญของงบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.2.2 “งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และความสำคัญของงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.2.3 “งบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประเภทของงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 8.2.1

งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์

การวางแผนและงบประมาณเป็นของคู่กันจะเห็นได้ว่าคำว่า “งบประมาณ” “แผนประจำปี” “แผนกำไร” ใช้แทนกันได้ งบประมาณเป็นผลจากระบบการบริหารที่ดี ที่มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายและกลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนเกี่ยวกับการเงิน กิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จส่วนใหญ่ต้องดำเนินงานโดยอาศัยการวางแผนโดยงบประมาณเพื่อให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยต้องสอดคล้องกับการวางแผนกลยุทธ์และการวางแผนเฉพาะหรือแผนดำเนินงานด้วย

ในที่นี้ขอแนะนำเสนอการวางแผนของสหกรณ์โดยการใช้งบประมาณ เนื่องจากการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์นั้น คณะกรรมการดำเนินการนิยมใช้งบประมาณเพื่อการวางแผนโดยการกำหนดเป้าหมายออกมาเป็นตัวเลขในรูปของงบประมาณ

1. ความหมายของงบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์

งบประมาณ (Budget) หมายถึง การประมาณการทางการเงินหรือทรัพยากรอื่นที่กำหนดขึ้นอย่างมีระบบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินงานในอนาคต (<https://web.kku.ac.th/>: 2560)

งบประมาณ เป็นแผนงานโดยละเอียดในรูปตัวเลขทั้งจำนวนหน่วยและจำนวนเงินตามแผนการดำเนินงานของกิจการสำหรับระยะเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต การจัดทำงบประมาณเป็นการวางแผนอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อให้หน่วยงานสามารถดำเนินงานได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายในการพิจารณาโครงการ ฝ่ายจัดการจะต้องคาดคะเนรายได้ที่จะได้รับแต่ละโครงการ และกำหนดงบประมาณต้นทุนที่ต้องใช้จ่ายเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจลงทุนในโครงการที่เหมาะสม

งบประมาณ เป็นแผนการเงินที่ใช้เป็นรูปแบบสำหรับการปฏิบัติการในอนาคตและเป็นเครื่องมือควบคุมการปฏิบัติงาน เป็นการคาดคะเนค่าใช้จ่ายและรายได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต งบประมาณเป็นแผนซึ่งมีลักษณะแสดงถึงการใช้จ่ายและการได้มาของทรัพยากร แรงงาน วัสดุและอื่นๆ

ดังนั้น งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์ หมายถึง การวางแผนการเงินที่เกี่ยวข้องกับการประมาณการด้านรายได้และรายจ่าย ตลอดจนแผนซึ่งมีลักษณะแสดงถึงการใช้จ่ายและการได้มาของทรัพยากร แรงงาน วัสดุและอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตของสหกรณ์ เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของฝ่ายต่างๆ ภายในสหกรณ์ รวมทั้งเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการคิดและการตัดสินใจของคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ที่จะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นก่อนที่จะมีการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์

2. ความสำคัญของงบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์

งบประมาณเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวางแผนการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เป็นแผนที่สามารถกระทำได้และเป็นผลดีภายใต้สถานการณ์ที่คาดไว้ ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารงานของสหกรณ์ดังนี้

2.1 การกำหนดแผนการดำเนินงาน แผนงานจะนำมากำหนดเป็นแผนการดำเนินงานโดยละเอียด ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน และจะต้องจัดทำแผนปริมาณงานและปริมาณทรัพยากรที่ต้องใช้ ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย งบประมาณที่จัดทำขึ้นนี้สามารถเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนในปีต่อไปของสหกรณ์ได้

2.2 การขจัดความไม่แน่นอน งบประมาณขจัดความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการกำหนดเหตุการณ์ล่วงหน้าไว้ก่อนด้วยการจัดทำงบประมาณซึ่งต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดทรัพยากรที่จะใช้ รวมทั้งผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอย่างชัดเจน

2.3 การจัดระบบการทำงาน งบประมาณทำให้เกิดการจัดระบบการทำงานที่ดี มีการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมกับงาน ไม่ซ้ำซ้อนและสิ้นเปลือง เนื่องจากงบประมาณแต่ละแผนต้องระบุถึงปริมาณงาน ปริมาณเงินทุนที่ใช้บุคลากร วัสดุดิบ หรือทรัพยากรอื่นที่จำเป็นอย่างละเอียดและแบ่งความรับผิดชอบกันตามหน้าที่ และส่งเสริมให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์มีความคิดสร้างสรรค์ โดยพิจารณาเลือกวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ประหยัดค่าใช้จ่ายมากที่สุด งบประมาณเป็นแผนงานที่มีรูปแบบเดียวกันในสหกรณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เข้าใจตรงกัน สามารถนำไปสู่ความเข้าใจและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน งบประมาณยังสามารถแยกหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพต่างกันออกมาให้เห็นได้โดยการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริงกับงบประมาณที่ทำได้

2.4 การจัดสรรและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จะต้องมีการบริหารจัดการเพื่อการตัดสินใจต่อการจัดสรรทรัพยากรและการใช้ทรัพยากร ในระหว่างจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ให้เกิดประโยชน์และมีความคุ้มค่าให้ได้มากที่สุด

3. วัตถุประสงค์ในการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์

การจัดทำงบประมาณเป็นเครื่องมือของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ใช้สำหรับการวางแผนการประสานงาน และการควบคุม เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่สหกรณ์ต้องการ ซึ่งปกติจะดำเนินการจัดทำงบประมาณทุกปีต่อเนื่องกันไปโดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังนี้

3.1 เพื่อเป็นเครื่องมือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ตรวจสอบวัตถุประสงค์ วิธีการ และต้นทุนใหม่ทุกครั้งที่มีการจัดทำงบประมาณ

3.2 เพื่อเป็นเครื่องมือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทราบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่สามารถนำไปใช้เพื่อปรับปรุงการตัดสินใจให้ดีขึ้น

3.3 เพื่อสนับสนุนให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แสดงผลงานออกมาเป็นตัวเลข ที่สามารถวัดและประเมินผลความสำเร็จของแผนงานกับวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการได้อย่างชัดเจน และเป็นตัวเลขชี้วัดว่าแผนงานนั้นสามารถดำเนินการได้หรือไม่

3.4 เพื่อให้โอกาสคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ศึกษาและคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อมเพื่อนำไปปรับปรุงทิศทางการดำเนินงานของกิจการในอนาคตอย่างต่อเนื่อง

3.5 เพื่อช่วยปรับปรุงการติดต่อสื่อสารและการประสานงานของบุคลากรในแต่ละฝ่ายของสหกรณ์

3.6 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และใช้เป็นเครื่องมือในการวัดผลการสำเร็จการดำเนินงานของสหกรณ์

ทั้งนี้งบประมาณยังเป็นเครื่องบ่งชี้อีกด้านหนึ่งของนโยบายต่างๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สามารถพยากรณ์แนวโน้มการพัฒนาหรือปรับปรุงสหกรณ์ว่าควรจะเป็นไปในทิศทางใด

กิจกรรม 8.2.1

1. งบประมาณเพื่อการวางแผนของสหกรณ์มีความสำคัญอย่างไร
2. วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์เพื่ออะไร

(โปรดทำกิจกรรม 8.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.2 เรื่องที่ 8.2.1)

เรื่องที่ 8.2.2

งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

นอกจากงบประมาณจะช่วยในการวางแผนแล้ว งบประมาณยังสามารถช่วยในการควบคุมการบริหารงานของสหกรณ์ด้วย เพราะการควบคุมจะสามารถตรวจสอบและติดตามการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนของสหกรณ์ได้ตลอดเวลา และสามารถเปรียบเทียบการปฏิบัติงานจริงที่เกิดขึ้นกับงบประมาณที่ได้จัดทำไว้

1. ความหมายของงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

การควบคุม หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้มีการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อทำการหาจุดบกพร่องและจุดอ่อนของผลการปฏิบัติงาน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อที่จะให้ผลการปฏิบัติงานนั้นได้ดำเนินไปตามแผนและมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

งบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์ หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ว่าได้มีการดำเนินการตามแผนหรืองบประมาณที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ และเป็นการควบคุมการทำงานโดยวิธีการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณที่จัดทำขึ้นว่าปฏิบัติเป็นไปตามงบประมาณ

หรือไม่ หรือมีข้อแตกต่างเล็กน้อยเพียงใด และมีสาเหตุจากอะไร เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และทำการหาจุดบกพร่องและจุดอ่อนของผลการปฏิบัติงาน เพื่อที่จะให้ผลการปฏิบัติงานนั้นได้ดำเนินไปตามแผนและมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

การควบคุมรวมถึงการติดต่อ ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อความคล่องตัวในการทำงาน ตลอดจนการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามงบประมาณที่กำหนด โดยผู้ปฏิบัติตามแผนงานจะใช้แผนงานหรืองบประมาณเป็นเข็มชี้ทางปฏิบัติ เพื่อให้งานที่สำเร็จออกมาเป็นไปตามงบประมาณที่วางไว้ และเมื่อสหกรณ์ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ คณะกรรมการดำเนินการจะได้มีโอกาสทราบว่าสหกรณ์สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนหรือไม่ สหกรณ์มีการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ ถ้ามีผลต่างเกิดขึ้นจำนวนมาก คณะกรรมการดำเนินการจะได้ทำการวิเคราะห์หาสาเหตุ และผลกระทบจากผลต่างนั้นว่าเป็นผลดีหรือผลเสียต่อกิจการของสหกรณ์ ถ้าเป็นผลเสียจะได้กำหนดแนวทางแก้ไขได้ทันที โดยอาจจะเปลี่ยนแผนการทำงานใหม่บางส่วนหรือทั้งหมดหรืออาจปรับเปลี่ยนการควบคุมการดำเนินงานในส่วนใดส่วนหนึ่งให้มากขึ้นหรือลดลงก็ได้

2. ความสำคัญของงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

งบประมาณเป็นการควบคุมเพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบการใช้จ่ายแต่ละรายการ หรือของโครงการว่ามีรายการใดบ้างที่ต้องจัดทำและมีความจำเป็นมากน้อยกว่ากันเพียงใด ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารงานของสหกรณ์ในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 การวางแผน การจัดทำงบประมาณสามารถช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรหรือควบคุมการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการวางแผนการใช้จ่ายให้เกิดความคุ้มค่า ที่เกิดประโยชน์สูงสุดในเวลาที่รวดเร็ว และใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด

2.2 การติดตามควบคุม คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์สามารถนำงบประมาณไปเป็นเครื่องมือติดตามควบคุมการปฏิบัติงานของแผนกต่างๆ เป็นระยะๆ ให้มีประสิทธิภาพโดยใช้งบประมาณเป็นตัววัด โดยการเปรียบเทียบกับงบประมาณที่จัดทำไว้ ถ้าผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามงบประมาณหรือดีกว่า แสดงว่าการทำงานมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าผลการปฏิบัติงานต่างจากงบประมาณในทางไม่ดีก็จะได้รีบหาทางแก้ไขได้ทันที

2.3 การประเมินผลการดำเนินงาน งบประมาณช่วยในการควบคุมการดำเนินงานที่สามารถวัดการบริหารงานเชิงปริมาณได้ ซึ่งพิสูจน์ได้จากการประเมินผลการดำเนินงาน เมื่อโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์สิ้นสุด

2.4 การมีประสิทธิภาพ ถ้าสหกรณ์ไม่ได้ใช้งบประมาณมาควบคุมก็จะไม่ทราบว่าผลการดำเนินงานที่ปฏิบัติได้จริงนั้นมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ ซึ่งจะไม่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น

2.5 การพัฒนาการดำเนินงาน งบประมาณเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สหกรณ์สามารถทราบถึงอัตราความก้าวหน้าหรือล้มเหลวของสหกรณ์ จากที่ได้ทำการวางแผนงบประมาณไว้ ทำให้สามารถควบคุมและเตรียมหาทางแก้ไขปัญหาได้ทันที รวมทั้งพนักงานทุกคนสามารถรู้อนาคตในการทำงานของตนเองได้

และปรับปรุงการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามงบประมาณของสหกรณ์ อันจะทำให้สหกรณ์มีการพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

ในการปฏิบัติงานของสหกรณ์แต่ละขั้นตอน ต้องมีการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนหรืองบประมาณที่กำหนดไว้ ลักษณะการควบคุมที่ดีจะต้องส่งเสริมให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น และช่วยให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้

3. ลักษณะของงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

การใช้งบประมาณเพื่อการควบคุมการปฏิบัติงานของสหกรณ์ ควรมีผลเป็นเชิงบวกเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ โดยมีลักษณะดังนี้

3.1 การมีมาตรฐาน ควรใช้มาตรฐานที่ปฏิบัติได้เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่เกิดความรู้สึกขัดแย้งกับสหกรณ์

3.2 การมีรายงานผลการปฏิบัติงาน ควรมีความถี่ของการรายงานผลการปฏิบัติงาน รายงานผลประจำเดือน คณะกรรมการดำเนินการต้องการรู้ผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ ในระหว่างปี เพื่อดูผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความพยายามปฏิบัติงาน การรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ จะช่วยให้คณะกรรมการดำเนินการ มีเวลาและโอกาสที่จะปรับเปลี่ยนแผนหรือปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นโดยเฉพาะการรายงานเชิงเปรียบเทียบผลงานจริงกับงบประมาณยึดหยุ่นจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถตรวจสอบหาสาเหตุเฉพาะตรงจุดที่มีปัญหาได้กระบวนการเปรียบเทียบนี้จะต้องมีการใช้หลักของการบริหารงานโดยข้อยกเว้น (Management by Exception) การบริหารงานโดยข้อยกเว้นจะไม่ตรวจสอบหาสาเหตุทุกผลต่างที่เกิดขึ้น แต่จะให้ความสำคัญตรวจสอบสาเหตุเฉพาะผลต่างที่ไม่น่าพอใจเท่านั้น เพื่อแก้ปัญหาตรงจุดที่ไม่น่าพอใจ ส่วนผลต่างที่น่าพอใจก็จะไม่พิจารณาหาสาเหตุ

3.3 การมีสิ่งกระตุ้น ควรมีสิ่งกระตุ้นทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน สิ่งกระตุ้นมีทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกคือ ใช้ความคาดหวังว่าจะได้รางวัล เป็นแรงจูงใจให้ปฏิบัติงาน ทางลบคือ ใช้ความกลัวการถูกทำโทษเป็นแรงจูงใจให้ปฏิบัติงาน คณะกรรมการดำเนินการต้องพิจารณาว่าสิ่งจูงใจใดที่จะนำมาใช้ในระบงบประมาณ หลายคนมีความเชื่อว่า สิ่งจูงใจอันดับแรกคือ การให้รางวัลที่เป็นตัวเงิน คณะกรรมการดำเนินการก็ต้องควบคุมโดยการเพิ่มเงินเดือน การจ่ายโบนัสเมื่อปฏิบัติงานสำเร็จ แต่รางวัลที่เป็นตัวเงินอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องคำนึงถึงสิ่งจูงใจที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย เช่น ความพอใจในหน้าที่ การงาน การได้รับการยอมรับยกย่องนับถือ การเพิ่มอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ สิ่งกระตุ้นเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อยกระดับระบบควบคุมใช้งบประมาณ

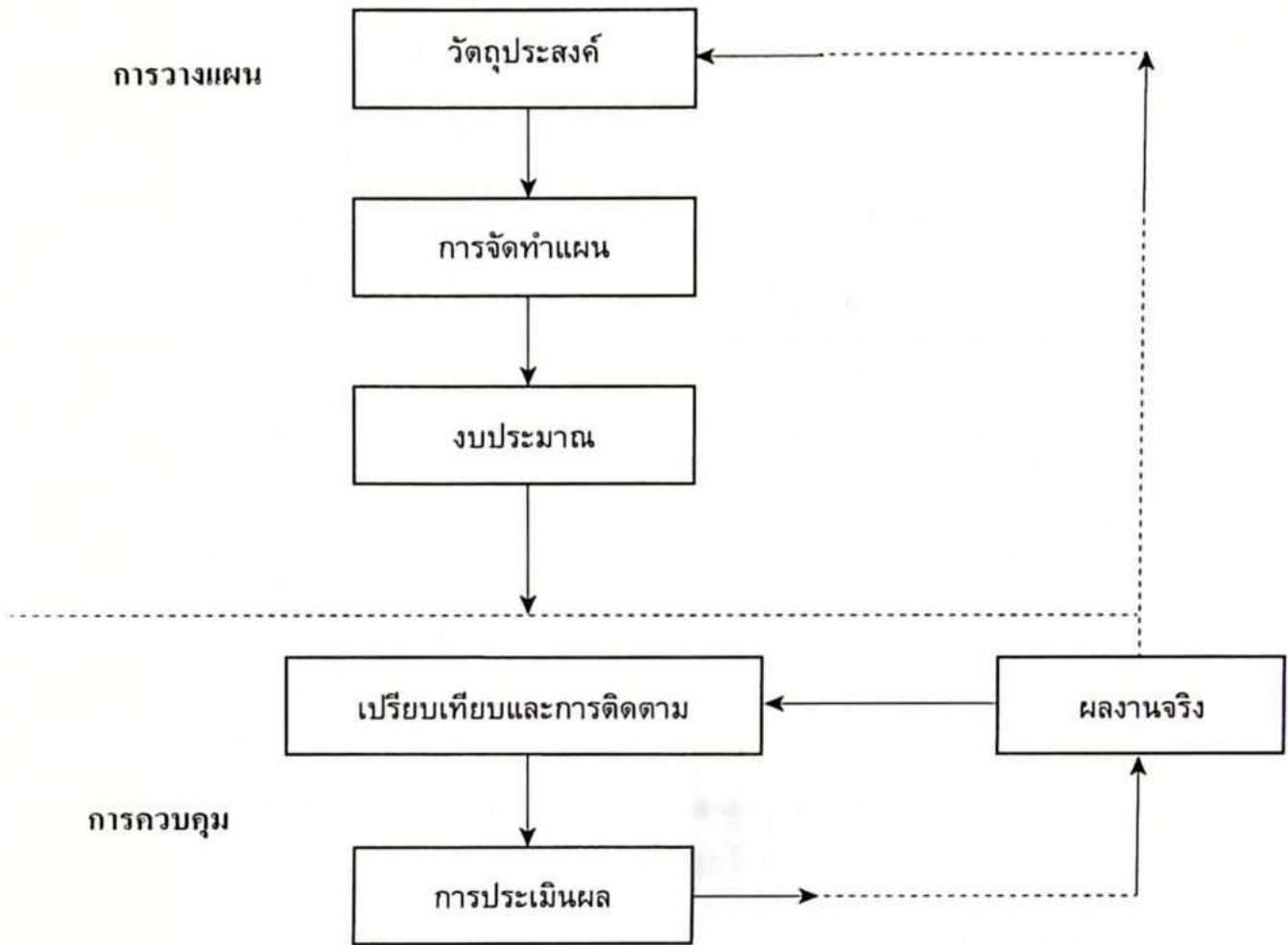
3.4 การมีส่วนร่วม ควรมีการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม โดยให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์และคณะกรรมการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและกำหนดงบประมาณ งบประมาณแบบนี้เน้นความสำเร็จของวัตถุประสงค์ในภาพกว้าง และจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงเป้าหมายตามงบประมาณมาเป็นเป้าหมายของเจ้าหน้าที่แต่ละคน แต่งบประมาณแบบนี้ก็อาจมีปัญหาก่อขึ้นได้ถ้าผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำงบประมาณขาดความเข้าใจในหลักการ ส่งผลให้มีการกำหนดมาตรฐานสูงหรือต่ำเกินไป

3.5 การแสดงต้นทุนที่ควบคุมได้ ซึ่งต้นทุนที่ควบคุมได้ หมายถึง ต้นทุนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการดำเนินการคนใดคนหนึ่ง คณะกรรมการดำเนินการควรรับผิดชอบเฉพาะค่าใช้จ่ายที่สามารถควบคุมได้เท่านั้น เช่น หัวหน้าแผนกขาย ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องการวิจัยตลาด ซึ่งรวมถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการวิจัยตลาดด้วย ดังนั้น หัวหน้าแผนกขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการวิจัยตลาดที่เกิดขึ้น เป็นต้น การจัดทำงบประมาณของแต่ละหน่วยงาน ค่าใช้จ่ายต่างๆ ของหน่วยงานประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายที่หัวหน้าแผนกนั้นควบคุมได้ และควบคุมไม่ได้ เช่น เงินเดือนของแผนกขาย ประกอบด้วย เงินเดือนของผู้จัดการแผนกขาย และเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ ผู้จัดการแผนกขายสามารถพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนให้เจ้าหน้าที่ได้ แต่เขาไม่สามารถพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนให้ตัวเองได้ เป็นต้น

3.6 การมีการวัดผลการปฏิบัติงานหลายมิติ การใช้งบประมาณในการควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามงบประมาณที่ตั้งไว้โดยมุ่งวัดผลการปฏิบัติงานเพียงอย่างเดียว อาจทำให้คณะกรรมการดำเนินการมุ่งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานโดยมองระยะสั้น ไม่มองการณ์ไกล จนทำให้เกิดผลเสียต่อสหกรณ์ในระยะยาว เช่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต้นทุนตามงบประมาณ คณะกรรมการดำเนินการพยายามลดค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าบำรุงรักษาเครื่องจักร ค่าโฆษณา ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ค่าใช้จ่ายอบรมเจ้าหน้าที่ เลือกใช้วัตถุดิบตรงราคาถูกที่มีคุณภาพต่ำ เป็นต้น ในระยะสั้นการประเมินผลการปฏิบัติงานออกมาน่าพอใจ แต่ในระยะยาวมีปัญหาด้านการผลิต เครื่องจักรชำรุด ส่วนแบ่งการตลาดลดลง ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถ ดังนั้น จึงควรวัดผลการปฏิบัติงานหลายมิติ มองผลระยะยาวที่เกิดขึ้นหลายๆ ด้าน ทั้งด้านกำลังการผลิต คุณภาพ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ และอื่นๆ การวัดผลการปฏิบัติงานออกมาเป็นจำนวนเงินมีความสำคัญก็จริงแต่ถ้าให้ความสำคัญมากเกินไปอาจทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงานในอนาคตได้

4. ความสัมพันธ์ของการวางแผนและการควบคุม

การควบคุมจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อทุกคนเข้าใจในการทำงาน และรู้จักหน้าที่ของตนเอง ตลอดจนการวางแผนของสหกรณ์ต้องมีความสัมพันธ์กับการควบคุมการปฏิบัติงานด้วย ดังภาพที่ 8.3

ภาพที่ 8.3 ความสัมพันธ์ของการวางแผนและการควบคุม

จากภาพที่ 8.3 ความสัมพันธ์ของการวางแผนและการควบคุมนั้นต้องกระทำไปพร้อมกัน ไม่มีสิ่งใดที่จะกระทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ถ้าเลือกที่จะกระทำเพียงการวางแผนงานหรือการควบคุมเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น การวางแผนเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และรายละเอียดของแนวปฏิบัติ การจัดทำแผน บอกวิธีปฏิบัติในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง การจัดทำงบประมาณ รวมถึงการกำหนดแนวทางในการประเมินค่าผลงาน การเลือกนโยบาย กลยุทธ์ การดำเนินงานที่ต้องการเพื่อที่จะทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้

ส่วนการควบคุมเป็นการตรวจสอบ คาดการณ์ เป็นการดำเนินการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงกับแผนงานที่ได้กำหนดไว้ก่อนหน้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการเปรียบเทียบนั้นจะต้องมีข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นยอดรวมและข้อมูลที่เป็นรายละเอียดในส่วนที่แยกย่อยๆ ของแต่ละส่วนงานด้วย เพื่อการบริหารการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ผลต่างที่เกิดขึ้นระหว่างข้อมูลที่เป็นแผนงานกับผลการปฏิบัติงานจริงจะได้นำมาทำการตรวจสอบสาเหตุเพื่อให้ผลต่างที่ควรจะเกิดขึ้นเป็นค่าผลต่างที่น่าพอใจและมีการประเมินผลต่อไป

กิจกรรม 8.2.2

1. งบประมาณเป็นการควบคุมเพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบการใช้จ่ายแต่ละรายการมีความสำคัญต่อการบริหารงานของสหกรณ์ในด้านใดบ้าง จงอธิบาย
2. ความสำคัญของงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์มีด้านใดบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.2 เรื่องที่ 8.2.2)

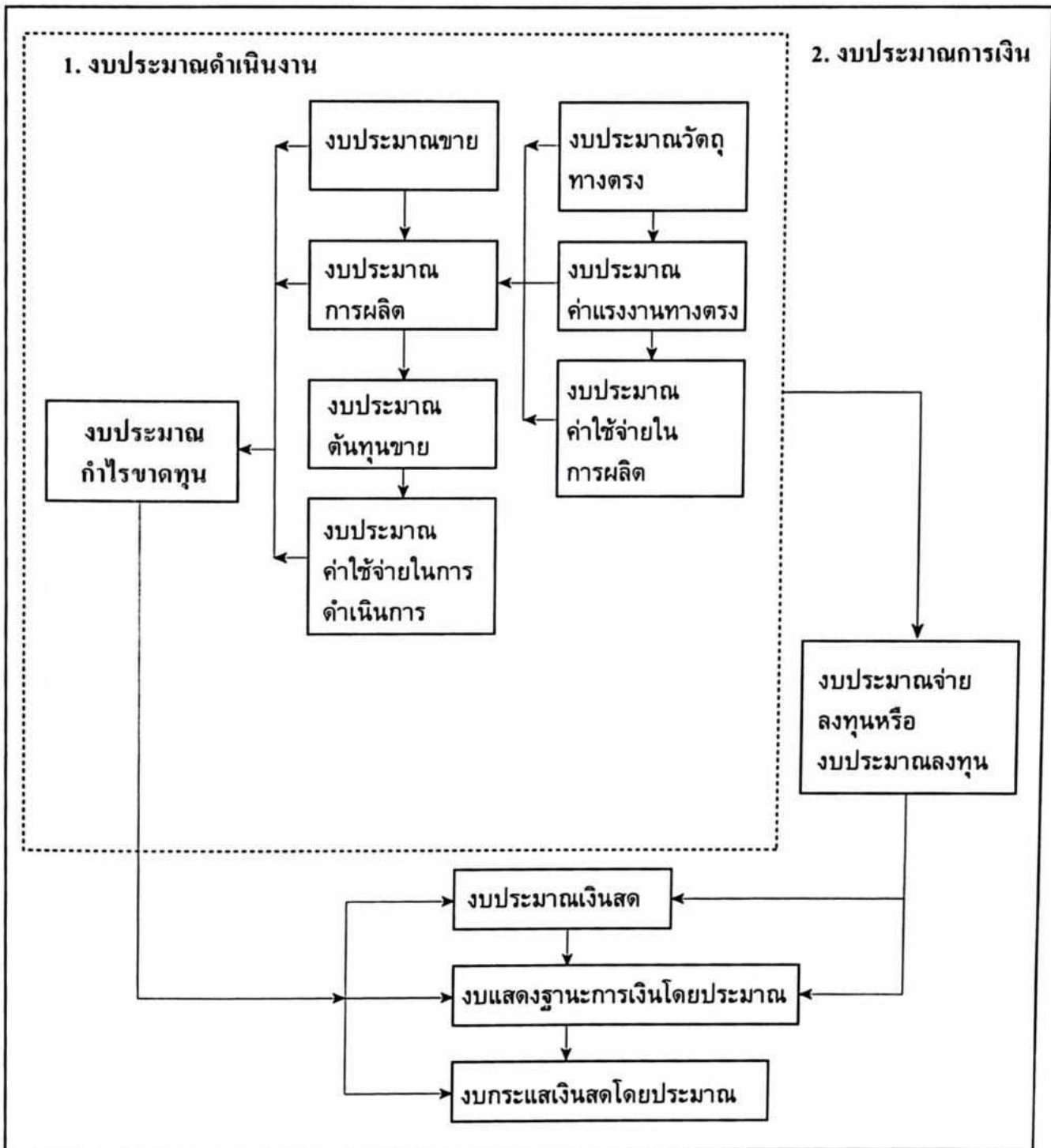
เรื่องที่ 8.2.3

งบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์

สหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่จะมีการวางแผนและควบคุมการดำเนินงานตามโครงสร้างของการบริหารงาน โดยมีการจัดทำงบประมาณสำหรับทุกฝ่าย และทุกแผนก แต่สหกรณ์บางแห่งที่มีขนาดเล็กอาจจัดทำงบประมาณรวมในระดับฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยงบประมาณประเภทต่างๆ เช่น งบประมาณขาย งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ งบประมาณกำไรขาดทุน งบประมาณจ่ายลงทุน และงบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ เป็นต้น

ส่วนสหกรณ์ที่มีการขายสินค้า หรือให้บริการ ไม่ต้องจัดทำงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการผลิต งบประมาณเหล่านี้รวมเรียกว่า งบประมาณหลัก (Master Budget) ซึ่งงบประมาณหลักเป็นแผนงานทางการเงินโดยรวมของสหกรณ์ ประกอบด้วยงบประมาณย่อยหลายๆ งบด้วยกัน มีระยะสั้นภายใน 1 ปี ส่วนงบประมาณจ่ายลงทุนเป็นระยะยาวภายใน 3-5 ปี งบประมาณหลักสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณดำเนินงาน (Operating Budgets) และงบประมาณการเงิน (Financial Budgets)

งบประมาณของสหกรณ์ทั้งสองประเภท คือ งบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงินนั้น มีความสัมพันธ์กับงบประมาณย่อยประเภทต่างๆ ดังภาพที่ 8.4

ภาพที่ 8.4 ความสัมพันธ์ของงบประมาณดำเนินงานและงบประมาณการเงินของสหกรณ์

1. งบประมาณดำเนินงาน

งบประมาณดำเนินงาน เป็นงบประมาณที่แสดงเกี่ยวกับแผนในการดำเนินงานสำหรับงวดเวลาใดเวลาหนึ่ง ประกอบด้วยงบประมาณย่อยๆ หลายๆ งบที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายของกิจการ ดังนี้

1.1 งบประมาณขายหรือบริการ (Sale Budget or Service) เป็นงบประมาณที่แสดงยอดขายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของสหกรณ์ในงวดเวลาหนึ่งในอนาคต จะแสดงเป็นจำนวนหน่วยสินค้าและราคาสินค้าต่อหน่วย พร้อมทั้งยอดมูลค่าขายด้วย นิยมจัดทำเป็นรายไตรมาสหรือรายเดือน และแสดงยอดรวมรายปีไว้ด้วย ผู้รับผิดชอบจัดทำงบประมาณคือผู้จัดการ รูปแบบของงบประมาณขาย อาจแบ่งตามพื้นที่ เขตขาย หรือแบ่งตามผลิตภัณฑ์ต่างๆ ถ้ามีหลายผลิตภัณฑ์ งบประมาณขายเป็นจุดเริ่มต้นของงบประมาณทั้งหมด งบประมาณขายเป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดยอดขายสินค้าหรือบริการ ในเรื่องของข้อมูลที่คาดหวัดจากการคาดคะเนตามสภาพเศรษฐกิจ ตลาดและคู่แข่ง ซึ่งโดยปกติแล้วจะแยกทำตามชนิดของสินค้าตามเขตขาย ตามลูกค้า ตามประเภทสินค้า ตามความรับผิดชอบของพนักงานขาย และตามระยะเวลาเป็นรายเดือน หรือรายไตรมาส ทั้งที่เป็นจำนวนหน่วยและจำนวนเงิน รายละเอียดของงบประมาณทำให้คณะกรรมการดำเนินการต้องค้นหาสาเหตุและความคลุมเครือต่างๆ ของการดำเนินงานซึ่งได้ผลต่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นจริงและงบประมาณที่ทราบได้ แต่ถ้าไม่สามารถทำให้การขายเป็นไปตามที่คาดคะเนงบประมาณนั้นจะต้องทำการปรับปรุง ดังนั้นถ้าสหกรณ์สามารถจัดทำงบประมาณขายนี้ใกล้เคียงความจริงมากเท่าใด โอกาสของการจัดทำงบประมาณอื่นๆ ก็จะถูกต้องใกล้เคียงมากเท่านั้น และสหกรณ์จะสามารถบริหารจัดการได้ถูกต้องตามเป้าหมายมากยิ่งขึ้น เช่น สมมติว่าสหกรณ์มีสินค้าชนิดเดียว คือปุ๋ยสหกรณ์ก็จะผลิตปุ๋ยจำหน่ายเพียงอย่างเดียว หรือ สหกรณ์ออมทรัพย์ สินค้าของสหกรณ์เป็นตัวแทนออมและตัวแทนสินเชื่อ ซึ่งดอกเบี้ยเงินฝากจะเป็นต้นทุนของสหกรณ์ ส่วนดอกเบี้ยรับเงินกู้เป็นรายได้ของสหกรณ์ เป็นต้น

1.2 งบประมาณการผลิต (Production Budget) เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียด จำนวนหน่วยที่ต้องผลิตเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการขาย และระดับของสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวดที่ต้องการสำรองไว้ งบประมาณการผลิต ประกอบด้วยงบประมาณย่อย ได้แก่ งบประมาณวัตถุดิบทางตรง งบประมาณค่าแรงทางตรง และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต ซึ่งงบประมาณดังกล่าวจะจัดทำสรุปเป็นงบต้นทุนการผลิตต่อไป สำหรับสหกรณ์ที่ทำธุรกิจซื้อมาขายไปหรือธุรกิจบริการจะจัดทำเป็นงบต้นทุนขายหรือบริการ

1.2.1 งบประมาณค่าแรงงานทางตรง (Direct Labor Budget) เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดจำนวนชั่วโมงแรงงานทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต อัตราค่าจ้างแรงงานต่อชั่วโมง และจำนวนเงินค่าแรงงานทางตรงทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการผลิต

1.2.2 งบประมาณวัตถุดิบทางตรง (Direct Material Budget) เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ต้องใช้ไปในกระบวนการผลิตเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการผลิต และระดับของวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวดที่ต้องการสำรองไว้ นอกจากนี้ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรงและต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบทางตรงด้วย

1.2.3 งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต (Manufacturing Overhead Budget) เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในกระบวนการผลิต ค่าใช้จ่ายการผลิตประกอบด้วยค่าใช้จ่าย 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายผันแปร และค่าใช้จ่ายคงที่ ข้อมูลในอดีตสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายการผลิตผันแปรได้ รวมทั้งใช้เป็นฐานในการพยากรณ์ค่าใช้จ่ายการผลิตคงที่แต่ละรายการด้วย โดยทั่วไป ค่าใช้จ่ายการผลิตคงที่มักกำหนดอย่างง่ายเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายคงที่ทั้งปี

1.3 งบประมาณต้นทุนขาย (Cost of Goods Sold Budget) เป็นงบประมาณที่แสดงต้นทุนของสินค้าที่จะขายได้ตามแผน โดยจัดทำงบประมาณผลิต จำนวนปริมาณผลิตให้สัมพันธ์กับงบประมาณขาย จัดทำงบประมาณเกี่ยวกับวัตถุดิบ งบประมาณค่าแรง งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิตให้สัมพันธ์กับปริมาณผลิต เก็บตัวเลขงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

1.4 งบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (Administrative Expenses Budget) เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการขายและการตลาด เช่น เงินเดือน ค่าเช่าสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าเสื่อมราคา ค่าเบี้ยประกัน ดอกเบี้ยจ่าย เป็นต้น ข้อมูลในงบประมาณนี้จะนำไปจัดทำงบกำไรขาดทุนประมาณการและงบประมาณเงินสด

1.5 งบประมาณกำไรขาดทุน (Budgeted Income Statement) เป็นงบประมาณที่แสดงถึงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในรอบระยะเวลาบัญชีหนึ่ง โดยการนำรายได้เปรียบเทียบกับประมาณการค่าใช้จ่าย ถ้ารายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย จะปรากฏผลเป็นกำไร แต่ถ้าค่าใช้จ่ายสูงกว่าประมาณการรายได้ จะปรากฏเป็นผลขาดทุน

2. งบประมาณการเงิน

งบประมาณการเงิน (Financial Budgets) การวางแผนงบประมาณการเงินจะเริ่มจากสภาพของความสมดุลของเงินสดรับและเงินสดจ่าย เป็นงบประมาณที่แสดงเกี่ยวกับการได้มาและการใช้ไปของเงินทุน ประกอบด้วยงบประมาณย่อยต่างๆ ที่แสดงให้เห็นฐานะการเงินของกิจการ และทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ของกิจการ ดังนี้

2.1 งบประมาณจ่ายลงทุน หรืองบประมาณลงทุน (Capital Expenditure or Capital Budget) เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อเพิ่มสินทรัพย์ถาวร และเป็นการตัดสินใจในกรณีที่สหกรณ์มีการลงทุนระยะยาวที่เกี่ยวกับรายจ่ายของเงินที่จะต้องจ่ายจำนวนมาก ซึ่งมีความสำคัญต่ออนาคตของกิจการสหกรณ์

2.2 งบประมาณเงินสด (Cash Budget) เป็นการพยากรณ์ฐานะการเงินและจำนวนเงินสดที่สหกรณ์มีในแต่ละเดือนเพื่อเป็นการวางแผนการเงิน และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารสภาพคล่องของสหกรณ์ งบประมาณเงินสดจะแสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวของเงินสด เปรียบเทียบกับตารางการกู้ยืมเงินจากธนาคาร และแสดงให้เห็นการหมุนเวียนของเงินสด ซึ่งจะมีผลทางด้าน การกู้ยืมจะช่วยให้คณะกรรมการดำเนินการในการวางแผนและควบคุมเงินสด ช่วยหลีกเลี่ยงไม่ให้มีเงินสดเก็บไว้เฉยๆ โดยไม่จำเป็นหรือหลีกเลี่ยงไม่ให้มีกรณีเงินสดขาดมือ การวางแผนที่ดีจะช่วยให้สหกรณ์มีเงินสดสัมพันธ์กับ

ความต้องการ เนื่องจากบางครั้งสหกรณ์ที่ทำกำไรดีแต่อาจจะขาดแคลนเงินสดได้ ถ้าหากการเก็บเงินจากลูกหนี้ช้า หรือมีการจ่ายเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ

2.3 งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ (Budgeted Balance Sheet) เป็นรายงานทางการเงินที่แสดงถึงฐานะการเงินของสหกรณ์ว่า ณ วันใดวันหนึ่งสหกรณ์มีสินทรัพย์อะไรบ้าง รวมเป็นมูลค่าเท่าใด มีหนี้สินอะไรบ้าง เป็นมูลค่าเท่าใด และมีทุนของตนเองเท่าใด

2.4 งบกระแสเงินสดโดยประมาณ (Cash Flow Statement Budget) เป็นการวางแผนการขายและการผลิตของสหกรณ์ที่จัดทำตามเกณฑ์คงค้าง (Accrual basis) จะถูกนำมาจัดทำตามเกณฑ์เงินสด (Cash basis) ในรูปงบกระแสเงินสดโดยประมาณ โดยอาจจัดทำเป็นระยะเวลา 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี เพื่อจะทำให้ทราบถึงจำนวนเงินสดรับและเงินสดจ่ายโดยจะใช้ข้อมูลจากงบประมาณกำไรขาดทุน งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ และงบประมาณการจ่ายลงทุน มาจัดทำซึ่งสามารถจัดทำได้ทั้งแบบทางตรงและแบบทางอ้อม

งบกระแสเงินสด เป็นงบการเงินที่แสดงให้เห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของกระแสเงินสดที่ได้รับเข้ามา (Cash Inflow) และกระแสเงินสดที่ต้องจ่ายออกไป (Cash Outflow) ซึ่งมาจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกิจการ มี 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1) กิจกรรมดำเนินงาน (Operating Activities) เป็นกิจกรรมหลักของกิจการที่ทำให้เกิดรายได้และค่าใช้จ่าย มักจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียน เช่น เงินสดรับจากการขายสินค้า/บริการ การรับชำระหนี้จากลูกหนี้ เงินสดที่ต้องจ่ายเพื่อการซื้อสินค้า ค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น

2) กิจกรรมลงทุน (Investing Activities) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเงินสดที่ได้รับหรือต้องจ่ายไปเกี่ยวกับ สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เงินลงทุนอื่นๆ เงินลงทุนระยะสั้น ระยะยาว ดอกเบี้ยรับ และเงินปันผลที่ได้รับจากการลงทุนในหลักทรัพย์ลงทุนต่างๆ เช่น เงินสดรับจากการขายที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ การขายเงินลงทุนระยะยาว เงินสดจ่ายเพื่อซื้อที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ เพื่อซื้อสินทรัพย์ไม่มีตัวตน หรือสินทรัพย์อื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือจากกิจกรรมดำเนินงาน เป็นต้น

3) กิจกรรมจัดหาเงิน (Financing Activities) เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเงินสดที่ได้รับหรือต้องจ่ายไปในส่วนที่เกี่ยวกับการกู้ยืม หรือส่วนของเจ้าของ เช่น เงินสดรับจากการออกจำหน่ายหุ้นทุน หรือหลักทรัพย์หุ้นทุนอื่น การออกจำหน่ายหุ้นกู้ เงินสดจ่ายเพื่อการชำระหนี้เงินกู้ระยะยาว เพื่อเงินปันผล เป็นต้น

ในการจัดทำงบประมาณทั้ง 2 ส่วนนี้ มีลำดับขั้นตอนในการจัดทำโดยใช้ข้อมูลต่อเนื่องกัน ทำให้ตัวเลขในงบประมาณทุกงบประมาณมีความสอดคล้องกัน เมื่อนำไปใช้จะเกิดการประสานงานที่ดี ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวถึงในตอนๆ 8.3 เรื่องที่ 8.3.1 เรื่องที่ 8.3.2 และเรื่องที่ 8.3.3

กิจกรรม 8.2.3

1. งบประมาณดำเนินงาน ประกอบด้วยงบประมาณย่อยใดบ้าง
2. งบประมาณการเงิน ประกอบด้วยงบประมาณย่อยใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.2 เรื่องที่ 8.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 8.3

การจัดทำงบประมาณเพื่อการวางแผนและการควบคุมของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 8.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 8.3.1 ขั้นตอนการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์
- 8.3.2 การจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์
- 8.3.3 การจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์
- 8.3.4 การจัดทำงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

แนวคิด

1. ขั้นตอนของการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การจัดเตรียมงบประมาณ เป็นการจัดเตรียมงบประมาณทั้ง 2 ด้าน คือ วงเงินงบประมาณรายรับและวงเงินงบประมาณรายจ่าย 2) การอนุมัติงบประมาณ เป็นการพิจารณางบประมาณขึ้นมา โดยผู้มีอำนาจในการอนุมัติงบประมาณ และ 3) การบริหารงบประมาณ เป็นการวางแผนและการควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนงาน และโครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ
2. การจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์ส่วนใหญ่ เป็นงบประมาณที่แสดงเกี่ยวกับแผนในการดำเนินงานของสหกรณ์ สำหรับงวดเวลาใดเวลาหนึ่งประกอบด้วย งบประมาณขาย งบประมาณผลิต งบประมาณวัตถุประสงค์ทางตรง งบประมาณค่าแรงงานทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการบริหาร และงบประมาณกำไรขาดทุน
3. การจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์ เป็นงบประมาณที่เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินจะแสดงเกี่ยวกับการได้มาและการใช้ไปของเงินทุน ซึ่งจะแสดงให้เห็นฐานะการเงินของสหกรณ์ เกี่ยวข้องกับการจัดการการเงินเป็นข้อมูลที่ได้มาจากงบการเงิน โดยทั่วไปประกอบด้วย งบประมาณเงินสด งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ งบกระแสเงินสดโดยประมาณ และงบประมาณจ่ายลงทุน
4. การควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์ เป็นการติดตามเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับแผนงบประมาณที่วางไว้ว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่ แตกต่างจากแผนเพียงไร และเพราะเหตุใดเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผน งบประมาณที่ใช้เพื่อการควบคุมส่วนใหญ่จะเป็นงบประมาณคงที่ และงบประมาณยืดหยุ่น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.1 “ขั้นตอนการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายขั้นตอนการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.2 “การจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.3 “การจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.4 “การจัดทำงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดทำงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 8.3.1

ขั้นตอนการวางแผนและควบคุมโดยใช้งบประมาณของสหกรณ์

การจัดทำงบประมาณ เป็นการบูรณาการของสิ่งต่าง ๆ ที่กระจัดกระจาย หรือมีความหลากหลาย ในแง่ของผลประโยชน์ ซึ่งจะทำให้ประกอบกันขึ้นเป็นแผนงานที่เป็นการตกลงกันและเป็นงานที่ทำได้ การวางแผนงบประมาณที่ดีต้องเป็นแผนที่สามารถปฏิบัติได้จริง สหกรณ์ที่มีการนำงบประมาณมาช่วยในการวางแผนและควบคุม จะต้องมีการจัดทำงบประมาณโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ และงบประมาณก็จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมและวัดผลการปฏิบัติงานของสหกรณ์ว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีผลแตกต่างกันที่ควรได้รับการแก้ไขอะไรบ้าง

ขั้นตอนในการจัดทำงบประมาณเพื่อการวางแผนและควบคุมของสหกรณ์ การดำเนินงานเกี่ยวกับงบประมาณของสหกรณ์ ผู้ทำงบประมาณต้องเข้าใจเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจัดเตรียมงบประมาณรายรับ การจัดตั้งงบประมาณรายจ่าย การอนุมัติและบริหารงบประมาณ การรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณซึ่งจะเกี่ยวพันกับทุกหน่วยงาน ซึ่งการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์จะต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การจัดเตรียมงบประมาณ 2) การอนุมัติงบประมาณ และ 3) การบริหารงบประมาณ

1. การจัดเตรียมงบประมาณ

การจัดเตรียมงบประมาณ หมายถึง การจัดเตรียมงบประมาณทั้ง 2 ด้าน คือ วงเงินงบประมาณรายรับ และวงเงินงบประมาณรายจ่าย ในขั้นตอนการจัดเตรียมงบประมาณยังสามารถแบ่งขั้นตอนออกได้ดังนี้

1.1 ประมาณการรายรับและประมาณการรายจ่าย ในการจัดทำงบประมาณประจำปีของสหกรณ์ จะต้องมีการประมาณการรายรับไว้ว่าจะสามารถจัดการรายรับเพื่อใช้เป็นงบประมาณรายจ่ายเป็นจำนวนเงินเท่าใด ซึ่งการกำหนดรายรับ รายจ่าย จะต้องเป็นไปอย่างเหมาะสมและสมดุลสอดคล้องกัน

1.2 กำหนดแนวนโยบายงบประมาณ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ต้องกำหนดแนวนโยบายงบประมาณ โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องที่จะมีต่อนโยบายของหน่วยงานและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากงบประมาณที่มีต่อสังคมและด้านอื่นด้วย

1.3 กำหนดวงเงินของแต่ละฝ่าย เมื่อได้รับนโยบายงบประมาณแล้วจะต้องมีการพิจารณา กำหนดวงเงินและจัดสรรวงเงินตามแนวนโยบายงบประมาณให้แก่แต่ละฝ่ายของสหกรณ์

1.4 ฝ่ายต่าง ๆ ของสหกรณ์จัดทำคำขอตั้งงบประมาณ เมื่อฝ่ายต่าง ๆ ได้รับทราบวงเงินงบประมาณของตัวเองแล้ว ต้องจัดทำคำขอตั้งงบประมาณรายรับและรายจ่ายประจำปีของสหกรณ์ โดยยึดแนวนโยบายงบประมาณที่ได้กำหนดไว้แล้ว

1.5 การเสนองบประมาณต่อคณะกรรมการดำเนินการฝ่ายต่าง ๆ ของสหกรณ์ทำคำขอตั้งงบประมาณรายจ่ายขึ้นมา โดยพิจารณาด้านความเหมาะสม ความสอดคล้องต่อแผนพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ นโยบายงบประมาณ ความพร้อมของฝ่ายต่างๆ ที่จะปฏิบัติงาน อาจมีการปรับลดงบประมาณได้ตามความเหมาะสม และแก้ไขปรับปรุงคำขอของงบประมาณ ทำเป็นเอกสารงบประมาณเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณารายละเอียดงบประมาณที่ฝ่ายต่างๆ ได้จัดทำคำขอเสนอเพื่อพิจารณา

2. การอนุมัติงบประมาณ

การอนุมัติงบประมาณ หมายถึง การพิจารณางบประมาณที่หน่วยงานเสนอขึ้นมาโดยผู้มีอำนาจในการอนุมัติงบประมาณ มีอำนาจที่จะวิเคราะห์ตัดสินและแก้ไขเปลี่ยนแปลงงบประมาณได้ แต่ต้องอยู่ภายในวงเงินงบประมาณที่เสนอมา ซึ่งการจัดทำแผนมีทั้งงบประมาณระยะยาว และงบประมาณระยะสั้น ซึ่งประกอบด้วยงบประมาณดำเนินงาน และงบประมาณการเงิน

3. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณ หมายถึง การวางแผนและการควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนงาน งาน และโครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ เพื่อป้องกันการรั่วไหลโดยการควบคุมการเบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบตามระเบียบที่ฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์กำหนด ซึ่งมีรายละเอียดตามขั้นตอนดังนี้

3.1 การทำแผนปฏิบัติการ เมื่อหน่วยงานได้รับอนุมัติงบประมาณแล้วให้ทำแผนปฏิบัติการโดยกำหนดกิจกรรมที่จะทำ และจำนวนเงินที่จะใช้ในช่วงเวลาต่างๆ ให้เหมาะสมกับกำลังเงินที่ประมาณการจะได้รับ

3.2 ดำเนินการใช้งบประมาณตามแผนปฏิบัติการ โดยการขออนุมัติเงินตามระเบียบของฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์

3.3 การตรวจสอบ เมื่อมีการเบิกจ่ายเงินไปแล้วต้องมีการตรวจสอบว่าได้ใช้จ่ายเงินไปตามจริงที่เบิกไปหรือไม่ การตรวจสอบจึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะควบคุมการบริหารด้านการเงินเป็นไปตามแผนปฏิบัติการไม่รั่วไหล และให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบทางการเงิน

3.4 การรายงาน เป็นวิธีการหนึ่งในการตรวจสอบและประเมินผล ให้มีการรายงานผลงานที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว เป็นระยะๆ เพื่อสามารถทบทวนผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ว่ามีความคืบหน้าไปประการใดและจะต้องใช้เป็นผลในการตั้งงบประมาณในปีต่อไปด้วย ซึ่งการรายงานจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาสหกรณ์ได้อย่างต่อเนื่อง

กิจกรรม 8.3.1

การจัดทำงบประมาณของสหกรณ์จะต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งรายละเอียดของขั้นตอนเป็นอย่างไรบ้างจงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.1)

เรื่องที่ 8.3.2**การจัดทำงบประมาณดำเนินงานของสหกรณ์**

การจัดทำงบประมาณเป็นการวางแผนทางการเงินมีการกำหนดระยะเวลาในการจัดทำและแสดงผลในรูปของจำนวนหน่วยหรือจำนวนเงินและสามารถนำผลการปฏิบัติงานจริงที่เกิดขึ้นมาเปรียบเทียบกับงบประมาณที่จัดทำไว้เพื่อจะได้ทราบว่า การปฏิบัติจริงเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่จะได้หาทางแก้ไขได้ถูกต้อง

สหกรณ์มีหลายประเภท ซึ่งแต่ละสหกรณ์อาจจะมีธุรกิจที่คล้ายกัน เหมือนกัน หรือแตกต่างกัน การจัดทำงบประมาณจึงไม่ต้องจัดทำทุกงบประมาณ และการจัดทำงบประมาณนั้นจะขึ้นอยู่กับขนาดของสหกรณ์ด้วย ถ้าเป็นสหกรณ์ขนาดเล็กอาจจัดทำเพียงบางงบประมาณก็ได้ ซึ่งในการจัดทำงบประมาณของสหกรณ์จะเริ่มจากงบประมาณการดำเนินงานก่อนแล้วจึงทำงบประมาณการเงิน

งบประมาณดำเนินงาน เป็นงบประมาณที่แสดงเกี่ยวกับแผนในการดำเนินงานสำหรับงวดเวลาใดเวลาหนึ่งประกอบด้วย งบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณวัตถุประสงค์ทางตรง งบประมาณค่าแรงงานทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต งบประมาณต้นทุนขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการขาย งบประมาณค่าใช้จ่ายในการบริหาร และงบประมาณกำไรขาดทุน ในกรณีที่สหกรณ์ซื้อสินค้ามาขาย ไม่ได้ดำเนินการผลิตเองไม่ต้องจัดทำงบประมาณการผลิต งบประมาณวัตถุประสงค์ทางตรง งบประมาณค่าแรงงานทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิต แต่จัดทำงบประมาณซื้อสินค้าแทน

1. การจัดทำงบประมาณขาย/บริการ

งบประมาณขาย/บริการ เป็นงบประมาณแรกที่จะต้องจัดทำก่อนงบประมาณอื่นเพราะการจัดทำงบประมาณหลักทุกงบประมาณขึ้นอยู่กับ การคาดคะเนการขาย/บริการ รายละเอียดงบประมาณขาย/บริการ ประกอบด้วย การคาดคะเนการขาย/บริการ แยกเป็นหน่วยขาย การให้บริการ ราคาขายในช่วงระยะเวลาตามงบประมาณนั้น งบประมาณขาย/บริการ อาจจัดทำได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของแต่ละสหกรณ์ เช่น ตามประเภทของสินค้าที่ขาย ตามชนิดของลูกค้า เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 8.1 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่ผลิตสินค้าปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อขาย และความต้องการในสินค้านั้นเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลในปี 25x9 คือ มีความต้องการในช่วงไตรมาสที่ 2 และไตรมาสที่ 3 สหกรณ์ฯ คาดว่าราคาขายต่อหน่วยจะลดลงจากหน่วยละ 550 บาท เป็นหน่วยละ 520 บาท และในไตรมาสที่ 4 ราคาขายต่อหน่วยจะเพิ่มขึ้นจากหน่วยละ 520 บาท เป็นหน่วยละ 550 บาท ซึ่งปี ปัจจุบันปีนี้เป็นปี 25x8 การจัดทำงบประมาณเป็นการจัดทำเพื่อนำไปสู่ปีต่อไป แสดงได้ดังตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 งบประมาณขาย

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
งบประมาณขาย
สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณขาย (กระสอบ)	2,000	3,000	3,000	2,000	10,000
ราคาขายต่อหน่วย (บาท)	550	520	520	550	-
ยอดขาย (บาท)	1,100,000	1,560,000	1,560,000	1,100,000	5,320,000

งบประมาณขายดังกล่าวประกอบด้วยปริมาณขาย (หน่วย) ราคาขายต่อหน่วย (บาท) และยอดขาย (บาท) โดยยอดขายรวมทั้งปีของสหกรณ์มีจำนวน 5,320,000 บาท ซึ่งจะนำไปไว้ในงบประมาณกำไรขาดทุนต่อไป และเมื่อได้ยอดขายจากการพยากรณ์แล้วสหกรณ์ก็จะเริ่มจัดทำงบประมาณต่างๆ ตามลำดับต่อไป

2. การจัดทำงบประมาณการผลิต

งบประมาณการผลิต จัดทำขึ้นเพื่อประมาณการยอดการผลิตให้เพียงพอต่อการขาย การคำนวณจำนวนสินค้าที่ต้องผลิตจึงกำหนดสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวดก่อนเพื่อรักษาระดับสินค้าปลายงวดให้เพียงพอต่อการขยายตัวของยอดการขายในอนาคต

ตัวอย่าง นโยบายของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้กำหนดไว้ดังนี้

	ไตรมาสที่	ปริมาณสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด (กระสอบ)
ปี 25x8	4	200
ปี 25x9	1	400
	2	400
	3	200
	4	200

จำนวนหน่วยที่ต้องผลิตในแต่ละไตรมาส คำนวณมาจาก

ปริมาณผลิต = ปริมาณขาย

บวก ปริมาณสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด

หัก ปริมาณสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือต้นงวด

โปรดดูงบประมาณผลิตในตัวอย่าง ตารางที่ 8.2 ให้สังเกตว่างบประมาณผลิตให้รายละเอียดเฉพาะจำนวนหน่วยเท่านั้น ไม่มีจำนวนเงิน

ตารางที่ 8.2 งบประมาณการผลิต

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด

งบประมาณผลิต

สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณขาย (ตารางที่ 8.1)	2,000	3,000	3,000	2,000	10,000
บวก ปริมาณสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด	<u>400</u>	<u>400</u>	<u>200</u>	<u>200</u>	<u>200</u>
รวมปริมาณที่ต้องการ	2,400	3,400	3,200	2,200	10,200
หัก ปริมาณสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือต้นงวด	<u>(200)</u>	<u>(400)</u>	<u>(400)</u>	<u>(200)</u>	<u>(200)</u>
ปริมาณผลิต (กระสอบ)	<u>2,200</u>	<u>3,000</u>	<u>2,800</u>	<u>2,000</u>	<u>10,000</u>

3. การจัดทำงบประมาณวัตถุดิบทางตรง

การจัดทำงบประมาณวัตถุดิบทางตรงต้องได้รับข้อมูลปริมาณผลิตจากงบประมาณผลิตและข้อมูลจำนวนวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวดที่ต้องการสำรองไว้จากนโยบายของผู้บริหาร ซึ่งนโยบายดังกล่าวของผู้บริหารสหกรณ์ได้กำหนดไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

	ไตรมาสที่	ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด (กิโลกรัม)
ปี 25x8	4	4,000
ปี 25x9	1	8,000
	2	8,000
	3	4,000
	4	4,000

ส่วนข้อมูลปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ต้องใช้ไปในกระบวนการผลิตได้มาจากฝ่ายผลิตหรือผู้ออกแบบการผลิตซึ่งเป็นผู้ทราบกรรมวิธีการผลิต หรือสูตรการผลิต แล้วนำมาคำนวณดังนี้

ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในผลิต = ปริมาณผลิต × อัตราการใช้วัตถุดิบทางตรงต่อปริมาณผลิต

1 หน่วย

เมื่อได้ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิตแล้วก็สามารถคำนวณหาปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรงได้ดังนี้

ปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรง = ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต

บวก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด

หัก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือต้นงวด

เมื่อได้ปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรงแล้วนำไปคูณกับต้นทุนการซื้อวัตถุดิบทางตรงต่อหน่วยก็จะได้ต้นทุนการซื้อวัตถุดิบทางตรง โดยดูงบประมาณวัตถุดิบทางตรงในตารางที่ 8.3

ทั้งนี้สหกรณ์มีสูตรการผลิตสินค้า คือ สินค้าสำเร็จรูป 1 หน่วยใช้วัตถุดิบทางตรง 20 กิโลกรัม และราคาซื้อวัตถุดิบทางตรงกิโลกรัมละ 15 บาท แสดงได้ดังตัวอย่างตารางที่ 8.3

ตารางที่ 8.3 งบประมาณวัตถุดิบทางตรง

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
งบประมาณวัตถุดิบทางตรง
สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณผลิต (ตารางที่ 8.2)	2,200	3,000	2,800	2,000	10,000
คูณ อัตราการใช้วัตถุดิบทางตรง (กิโลกรัมต่อ หนึ่งหน่วยผลิต)	20	20	20	20	20
ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต (กิโลกรัม)	44,000	60,000	56,000	40,000	200,000
บวก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด (กิโลกรัม)	8,000	8,000	4,000	4,000	4,000
รวมปริมาณที่ต้องการ	52,000	68,000	60,000	44,000	204,000
หัก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือต้นงวด (กิโลกรัม)	(4,000)	(8,000)	(8,000)	(4,000)	(4,000)
ปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรง (กิโลกรัม)	48,000	60,000	52,000	40,000	200,000
คูณ ต้นทุนซื้อต่อกิโลกรัม (บาท)	15	15	15	15	15
รวมต้นทุนซื้อวัตถุดิบทางตรง (บาท)	720,000	900,000	780,000	600,000	3,000,000

ในสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่และมีกระบวนการผลิตที่ต้องใช้วัตถุดิบทางตรงหลายชนิดอาจจัดทำงบประมาณวัตถุดิบทางตรง โดยแยกออกมาเป็น 3 งบประมาณย่อยได้แก่

- 1) งบประมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไป เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียด จำนวนหน่วยของวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต
- 2) งบประมาณซื้อ เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดปริมาณการซื้อวัตถุดิบทางตรง และต้นทุนการซื้อวัตถุดิบทางตรง
- 3) งบประมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด เป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียด ปริมาณและมูลค่าของวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด

โปรดดูงบประมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไป งบประมาณซื้อและงบประมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือ ปลายงวดได้จากตัวอย่างตารางที่ 8.4, 8.5 และ 8.6

ตารางที่ 8.4 งบประมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไป

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไป
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณผลิต (ตารางที่ 8.2)	2,200	3,000	2,800	2,000	10,000
คูณ อัตราการใช้วัตถุดิบทางตรง (กิโลกรัมต่อ 1 หน่วยการผลิต)	20	20	20	20	20
ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต (บาท)	<u>44,000</u>	<u>60,000</u>	<u>56,000</u>	<u>40,000</u>	<u>200,000</u>

ตารางที่ 8.5 งบประมาณการซื้อวัตถุดิบทางตรง

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณการซื้อวัตถุดิบทางตรง
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณวัตถุดิบทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต (ตารางที่ 8.3)	44,000	60,000	56,000	40,000	200,000
บวก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด (ตารางที่ 8.6)	<u>8,000</u>	<u>8,000</u>	<u>4,000</u>	<u>4,000</u>	<u>4,000</u>
รวมปริมาณที่ต้องการ	52,000	68,000	60,000	44,000	204,000
หัก ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือต้นงวด	<u>(4,000)</u>	<u>(8,000)</u>	<u>(8,000)</u>	<u>(4,000)</u>	<u>(4,000)</u>
ปริมาณซื้อวัตถุดิบทางตรง (กิโลกรัม)	48,000	60,000	52,000	40,000	200,000
คูณ ต้นทุนซื้อต่อกิโลกรัม (บาท)	15	15	15	15	15
รวมต้นทุนซื้อวัตถุดิบทางตรง (บาท)	<u>720,000</u>	<u>900,000</u>	<u>780,000</u>	<u>600,000</u>	<u>3,000,000</u>

ตารางที่ 8.6 งบประมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณวัตถุดิบทางตรงคงเหลือปลายงวด (กิโลกรัม)	8,000	8,000	4,000	4,000	4,000
คูณ ต้นทุนต่อกิโลกรัม	15	15	15	15	15
มูลค่าวัตถุดิบทางตรงคงเหลือ (บาท)	120,000	120,000	60,000	60,000	60,000

4. การจัดทำงบประมาณค่าแรงงานทางตรง

การจัดทำงบประมาณค่าแรงงานทางตรงจะต้องได้ข้อมูลปริมาณการผลิตจากงบประมาณผลิตและต้องทราบกรรมวิธีการผลิตว่า สินค้าสำเร็จรูป 1 หน่วย จะต้องใช้ชั่วโมงแรงงานทางตรงในการแปรรูปวัตถุดิบทางตรงให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปกี่ชั่วโมง แล้วคำนวณหาดังนี้

$$\text{จำนวนชั่วโมงแรงงานทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต} = \text{ปริมาณผลิต} \times \text{อัตราการใช้ชั่วโมงแรงงานทางตรงต่อปริมาณการผลิต 1 หน่วย}$$

เมื่อได้จำนวนชั่วโมงแรงงานทางตรงที่ใช้ไปในการผลิตแล้วนำไปคูณกับอัตราค่าจ้างแรงงานต่อชั่วโมงก็จะได้จำนวนเงินค่าแรงงานทางตรงทั้งหมดที่เกิดขึ้นชั่วโมงละ 60 บาท โปรดดูงบประมาณค่าแรงงานทางตรงในตัวอย่างตารางที่ 8.7

ตารางที่ 8.7 งบประมาณค่าแรงงานทางตรง

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณค่าแรงงานทางตรง
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ปริมาณผลิต (ตารางที่ 8.2)	2,200	3,000	2,800	2,000	10,000
คูณ อัตราการใช้ชั่วโมงแรงงานทางตรงต่อหนึ่งหน่วยผลิต (ชั่วโมง)	1	1	1	1	1
รวมชั่วโมงแรงงานทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต	2,200	3,000	2,800	2,000	10,000
คูณ อัตราค่าจ้างแรงงานต่อชั่วโมง (บาท)	60	60	60	60	60
รวมค่าแรงงานทางตรง (บาท)	132,000	180,000	168,000	120,000	600,000

5. การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต

การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต เป็นค่าใช้จ่ายการผลิตที่โรงงานจ่ายไปสำหรับการผลิตสินค้าในส่วนที่ไม่ใช่ค่าวัตถุดิบทางตรงและค่าแรงงานทางตรง โดยแยกเป็นค่าใช้จ่ายคงที่และค่าใช้จ่ายผันแปรเนื่องจากการคำนวณต้นทุนสินค้าโดยวิธีต้นทุนรวมเหมาะกับการนำเสนอรายงานแก่ภายนอกสหกรณ์ ส่วนการบริหารจัดการภายในสหกรณ์ การรายงานโดยระบบต้นทุนผันแปรจะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า

ตัวอย่างที่ 8.2 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ได้กำหนดอัตราค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปรไว้ 60 บาทต่อชั่วโมงแรงงานทางตรง และตั้งงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่ทั้งปีไว้ 600,000 บาท เมื่อจัดทำงบประมาณเป็นรายไตรมาส แต่ละไตรมาสจึงมีค่าใช้จ่ายการผลิตคงที่เท่ากับ $600,000 \div 4 = 150,000$ บาท โปรดดูงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิตในตารางที่ 8.8

ตารางที่ 8.8 งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิต
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 ธันวาคม 25x9

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
ชั่วโมงแรงงานทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต (ตารางที่ 8.7)	2,200	3,000	2,800	2,000	10,000
ค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร :					
วัสดุโรงงานใช้ไป	44,000	60,000	56,000	40,000	200,000
ค่าแรงงานทางอ้อม	24,000	24,000	24,000	24,000	96,000
ค่าไฟฟ้าโรงงาน	18,000	15,000	16,000	20,000	69,000
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร	86,000	99,000	96,000	84,000	365,000
ค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่ :					
เงินเดือนวิศวกร	40,000	40,000	40,000	40,000	160,000
ค่าเสื่อมราคาเครื่องจักร	95,000	95,000	95,000	95,000	380,000
ค่าเช่าโรงงาน	15,000	15,000	15,000	15,000	60,000
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่	150,000	150,000	150,000	150,000	600,000
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิต	236,000	249,000	246,000	234,000	965,000

หมายเหตุ: รวมค่าเสื่อมราคา 95,000 บาทในแต่ละไตรมาส
 หรืออาจจะแสดงเป็นแต่ละรายการค่าใช้จ่ายก็ได้ ดังตาราง 8.8

6. การจัดทำงบประมาณต้นทุนการผลิต

การจัดทำงบประมาณต้นทุนการผลิต เป็นงบในการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการแปรรูปสินค้า โดยการนำเอาวัตถุดิบผ่านกระบวนการผลิตเป็นสินค้าซึ่งจะต้องจำแนกต้นทุนออกมา คือ วัตถุดิบทางตรง ค่าแรงทางตรง และค่าใช้จ่ายในการผลิต โดยนำมารวมกันแล้วหารด้วยจำนวนหน่วยที่ผลิตได้ก็จะเป็น ต้นทุนการผลิตต่อหน่วย

ตัวอย่างที่ 8.3 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ได้จัดทำงบประมาณต้นทุนการผลิต สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9 ดังตารางที่ 8.9

ตารางที่ 8.9 งบประมาณต้นทุนการผลิต

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
งบประมาณต้นทุนการผลิต
สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย: บาท

รายการ	ไตรมาสที่				รวม
	1	2	3	4	
วัตถุดิบตรงที่ใช้ไปในการผลิต (ตารางที่ 8.3)	720,000	900,000	780,000	600,000	3,000,000
ค่าแรงทางตรงที่ใช้ไปในการผลิต (ตารางที่ 8.7)	132,000	180,000	168,000	120,000	600,000
ค่าใช้จ่ายในการผลิต (ตารางที่ 8.8)	<u>236,000</u>	<u>249,000</u>	<u>246,000</u>	<u>234,000</u>	<u>965,000</u>
รวมต้นทุนการผลิต	1,088,000	1,329,000	1,194,000	954,000	4,565,000
หาร จำนวนหน่วยที่ผลิต (ตารางที่ 8.2)	<u>2,200</u>	<u>3,000</u>	<u>2,800</u>	<u>2,000</u>	<u>10,000</u>
ต้นทุนสินค้าต่อหน่วย	<u>494.55</u>	<u>443.00</u>	<u>429.43</u>	<u>477.00</u>	<u>-</u>

งบประมาณต้นทุนการผลิต ได้มาจากงบประมาณวัตถุดิบตรงที่ใช้ไปในตารางที่ 8.3 รวมกับงบประมาณค่าแรงงานทางตรงจากตารางที่ 8.7 และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิตจากตารางที่ 8.8 จะได้ต้นทุนการผลิตแล้วหารด้วยจำนวนหน่วยที่ผลิตจากตารางที่ 8.2 ก็จะได้ต้นทุนสินค้าต่อหน่วย ดังนี้

ไตรมาสที่ 1 คือ 495 บาท (ปิดเศษทศนิยม)

ไตรมาสที่ 2 คือ 443 บาท

ไตรมาสที่ 3 คือ 429 บาท (ปิดเศษทศนิยม)

ไตรมาสที่ 4 คือ 477 บาท

7. การจัดทำงบประมาณต้นทุนขาย

การจัดทำงบประมาณต้นทุนขายจะจัดทำภายหลังจากจัดทำงบประมาณต้นทุนการผลิตแล้วเพราะจะได้ต้นทุนสินค้าต่อหน่วยเพื่อคำนวณหาสินค้าผลิตสำเร็จงวดนี้ด้วย ทั้งนี้การจัดทำงบประมาณจะต้องคำนึงถึงสินค้าคงเหลือต้นงวดกับสินค้าคงเหลือปลายงวดด้วย เพราะการคำนวณหา ต้นทุนขาย = สินค้าคงเหลือต้นงวด + สินค้าผลิตสำเร็จงวดนี้ - สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด

ตัวอย่างที่ 8.4 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ได้จัดทำงบประมาณต้นทุนขาย สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9 ดังตารางที่ 8.10

ตารางที่ 8.10 งบประมาณต้นทุนขาย

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
งบประมาณต้นทุนขาย
สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย: บาท

รายการ	ไตรมาสที่				รวม
	1	2	3	4	
สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือต้นงวด (ตารางที่ 8.2)	99,000	177,200	171,600	95,400	543,200
บวก สินค้าผลิตสำเร็จรูปงวดนี้ (ต้นทุนการผลิต/จำนวนหน่วย*ปริมาณ)	<u>1,089,000</u>	<u>1,329,000</u>	<u>1,201,200</u>	<u>954,000</u>	<u>4,573,200</u>
รวมสินค้าสำเร็จรูปทั้งสิ้น	1,188,000	1,506,200	1,372,800	1,049,400	5,116,400
หัก สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด ต้นทุนขาย	<u>198,000</u>	<u>177,200</u>	<u>85,800</u>	<u>95,400</u>	<u>556,400</u>
	<u>990,000</u>	<u>1,329,000</u>	<u>1,287,000</u>	<u>954,000</u>	<u>4,560,000</u>

ทั้งนี้ สินค้าผลิตสำเร็จรูปงวดนี้ ได้มาจากการนำต้นทุนการผลิตจากตารางที่ 8.3, 8.7 และ 8.8 มารวมกันแล้วหารด้วยจำนวนหน่วยที่ผลิตในตารางที่ 8.2 ก็จะได้ราคาสินค้าต่อหน่วยในตารางที่ 8.10 แล้วนำมาคูณกับปริมาณผลิตในตารางที่ 8.2

8. การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

การประมาณการค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่เกิดขึ้นไม่ได้ผันแปรตามยอดขาย มีเพียงบางรายการที่เป็นค่าใช้จ่ายผันแปร

ตัวอย่างที่ 8.5 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ได้จัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9 ดังตารางที่ 8.11

ตารางที่ 8.11 งบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย: บาท

รายการค่าใช้จ่าย	ไตรมาสที่				รวม
	1	2	3	4	
เงินเดือนฝ่ายขาย	24,000	24,000	24,000	24,000	96,000
ค่าเช่าสำนักงาน	8,000	8,000	8,000	8,000	32,000
ค่าสาธารณูปโภค	4,000	5,000	4,000	6,000	19,000
ค่าเสื่อมราคาเครื่องใช้สำนักงาน	1,200	1,200	1,200	1,200	4,800
ค่าเบี้ยประกันภัย	800	800	800	800	3,200
ค่าใช้จ่ายอื่น	1,000	-	1,000	-	2,000
รวม	39,000	39,000	39,000	40,000	157,000

ตัวอย่างงบประมาณค่าใช้จ่ายดำเนินการของสหกรณ์ เช่น

1) สหกรณ์ออมทรัพย์ ได้กำหนดรายจ่ายตามแผนงานต่างๆ คือ

(1) แผนงานบริหารการจัดการ ได้แก่ หมวดเงินเดือน หมวดค่าตอบแทน หมวดค่าวัสดุ หมวดค่าใช้สอย หมวดลงทุน หมวดครุภัณฑ์ หมวดเทคโนโลยีสารสนเทศ และหมวดทุนบำรุงศิลป-วัฒนธรรมจารีตประเพณี

(2) แผนพัฒนาศึกษาอบรมและดูงาน ได้แก่ หมวดสัมมนาฝึกอบรมและดูงาน ประกอบด้วย ค่าเบี้ยเลี้ยงพาหนะ ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าลงทะเบียนสัมมนาฝึกอบรม ค่าเบี้ยประชุม เป็นต้น

(3) แผนบริการสินเชื่อ ได้แก่ หมวดบริการสินเชื่อ และหมวดบริการหนี้ค้างชำระ ประกอบด้วย ค่าเบี้ยประชุม ค่าเบี้ยเลี้ยงพาหนะ ค่าตอบแทนตรวจสอบหลักทรัพย์ ฯลฯ

2) สหกรณ์การเกษตร ได้จัดทำรายการประมาณรายจ่ายตามหมวดต่างๆ คือ

(1) หมวดธุรกิจสินเชื่อ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายธุรกิจสินเชื่อ

(2) หมวดธุรกิจการซื้อ-ขาย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายธุรกิจซื้อ-ขาย ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และธุรกิจรวบรวมผลผลิต

(3) หมวดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ได้แก่ เงินเดือน ค่าเบี้ยประชุม ค่ารับรอง ค่าพาหนะ ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด เงินสำรองบำเหน็จเจ้าหน้าที่

9. การจัดทำงบประมาณกำไรขาดทุน

การจัดทำงบประมาณกำไรขาดทุนนั้น เมื่อสหกรณ์ได้จัดทำงบประมาณดำเนินการต่างๆ เรียบร้อยแล้วก็จะมีข้อมูลครบถ้วนที่จะนำไปคำนวณหากำไรจากการดำเนินงาน ซึ่งจะแสดงรายการคำนวณอยู่ในงบกำไรขาดทุนโดยประมาณ กำไรจากการดำเนินงานจะไม่เท่ากับกำไรสุทธิ ถ้ามีการกู้ยืมเงินแล้วจ่ายดอกเบี้ยหรือมีการนำเงินสดเหลือใช้ไปลงทุนแล้วได้ผลตอบแทนเป็นรายได้ดอกเบี้ยหรือรายได้เงินปันผล ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยหรือรายได้ดอกเบี้ย รายได้เงินปันผล ที่จะนำมาปรับหักหรือปรับบวกกำไรจากการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลลัพธ์เป็นกำไรสุทธินั้นจะได้มาจากงบประมาณเงินสด

ตัวอย่างที่ 8.6 งบกำไรขาดทุนโดยประมาณของสหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9 ดังตารางที่ 8.12

ตารางที่ 8.12 งบประมาณกำไรขาดทุน

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณกำไรขาดทุน
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย: บาท

รายการ	ไตรมาสที่				รวม
	1	2	3	4	
ยอดขาย (ตารางที่ 8.1)	1,100,000	1,560,000	1,560,000	1,100,000	5,320,000
หัก ต้นทุนขาย (ตารางที่ 8.10)	<u>990,000</u>	<u>1,329,000</u>	<u>1,287,000</u>	<u>954,000</u>	<u>4,560,000</u>
กำไรขั้นต้น	110,000	231,000	273,000	146,000	760,000
หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (ตารางที่ 8.11)	<u>39,000</u>	<u>39,000</u>	<u>39,000</u>	<u>40,000</u>	<u>157,000</u>
กำไรสุทธิ	71,000	192,000	234,000	106,000	603,000

สิ้นปีบัญชี สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด มีกำไรสุทธิ จำนวน 603,000 บาท ซึ่งแสดงว่าสหกรณ์มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดกำไร เมื่อสหกรณ์มียอดขายจำนวนเงิน 5,320,000 บาท ดังรายละเอียดแสดงอยู่ในตารางที่ 8.1 หักด้วยต้นทุนขายจำนวนเงิน 4,560,000 บาทในตารางที่ 8.10 ซึ่งประกอบด้วย สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือต้นงวดรวมกับสินค้าผลิตสำเร็จงวดนี้หักด้วยสินค้าสำเร็จรูปคงเหลือปลายงวด ดังรายละเอียดแสดงอยู่ในตารางที่ 8.10 จะได้กำไรขั้นต้นเป็นจำนวนเงิน 760,000 บาท และหักค่าใช้จ่ายในการขายจำนวน 157,000 บาท ซึ่งประกอบด้วยเงินเดือน ค่ารางวัลการขาย ค่าเช่าสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าเบี้ยประกัน เป็นต้น ดังรายละเอียดแสดงอยู่ในตารางที่ 8.11

หมายเหตุ งบประมาณกำไรขาดทุนของสหกรณ์ใจเอื้อ จำกัด เป็นเพียงตัวอย่างสั้นๆ เป็นรูปแบบเฉพาะ ซึ่งไม่ได้ใส่รายละเอียดทั้งหมดไว้ในงบและการจัดทำงบประมาณกำไรขาดทุนตามรูปแบบการบัญชีทั่วไป แต่เพื่อให้ทราบว่ารายละเอียดมาจากไหน ซึ่งอยู่ในตารางต่างๆ ที่แสดงในงบดังกล่าว

ทั้งนี้ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ คือ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจการแปรรูปผลิตผล และธุรกิจบริการ การจัดทำงบประมาณของสหกรณ์แต่ละประเภทก็จะจัดทำงบประมาณตามลักษณะธุรกิจของสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ที่มีการแปรรูปผลิตผลส่วนใหญ่จะจัดทำงบประมาณที่เกี่ยวกับงบประมาณขาย งบประมาณผลิต งบประมาณเกี่ยวกับวัตถุดิบ งบประมาณค่าแรง และงบประมาณค่าใช้จ่ายการผลิต

กิจกรรม 8.3.2

การจัดทำงบประมาณการผลิตของสหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ได้มาจากงบอะไรบ้าง
จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.2)

เรื่องที่ 8.3.3

การจัดทำงบประมาณการเงินของสหกรณ์

การสรุปข้อมูลสำคัญของงบประมาณในแต่ละแผนจะทำให้ทราบถึงงบประมาณการเงินที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณเงินสด งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ งบกระแสเงินสดโดยประมาณ และงบประมาณจ่ายลงทุนหรืองบประมาณลงทุน

การจัดทำงบกระแสเงินสดโดยประมาณนั้น สหกรณ์ที่จัดทำนี้โดยทั่วไปจะเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีขนาดใหญ่ ส่วนสหกรณ์ประเภทอื่นจะไม่ค่อยได้จัดทำงบกระแสเงินสด

การลงทุนของสหกรณ์ส่วนใหญ่จะลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน เช่น การให้สมาชิกกู้ยืมเงิน หรือเงินลงทุนระยะสั้น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่ก็จะมีการลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น อสังหาริมทรัพย์ โครงการลงทุนระยะยาว เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการวิเคราะห์การลงทุนในรูปงบประมาณลงทุนเพื่อการตัดสินใจที่มีความรัดกุมยิ่งขึ้น และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ NPV: Net Present Value (มูลค่าปัจจุบันสุทธิ) และ IRR: Internal Rate of Return (ผลตอบแทนจากการลงทุน) ต่อไป ซึ่งศึกษาเพิ่มเติมได้ในหน่วยที่ 7

ในที่นี้จะกล่าวถึงและยกตัวอย่างเฉพาะ งบประมาณเงินสด งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ และงบประมาณจ่ายลงทุนหรืองบประมาณลงทุน

1. งบประมาณเงินสดของสหกรณ์

งบประมาณเงินสด เป็นการประมาณการวางแผนเกี่ยวกับการรับและจ่ายเงินสดในงวดระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อให้การบริหารเงินสดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ขาดแคลนเงินสดที่จะใช้หมุนเวียน หรือเมื่อมีการจัดทำงบประมาณไว้ล่วงหน้าแล้วจะช่วยชี้ให้เห็นว่าการขาดแคลนเงินสดเกิดขึ้นช่วงใด ฝ่ายบริหารจะได้วางแผนการจัดหาเงินสด นอกจากนี้งบประมาณเงินสดสามารถแสดงถึงการได้มาและการใช้ไปของเงินสด สามารถบอกถึงระยะเวลาที่จะได้เงินสดกลับคืนมาด้วย ซึ่งแยกเป็นงบประมาณเงินสดรับ และงบประมาณเงินสดจ่าย

1.1 วัตถุประสงค์ในการจัดทำงบประมาณเงินสดของสหกรณ์

- 1) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเงินสดที่สหกรณ์มีอยู่ กับเงินสดที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานและการจ่ายลงทุน
- 2) เพื่อวางแผนรับและจ่ายเงินสดในระหว่างงวดงบประมาณ โดยวิเคราะห์ว่ากิจการมีเงินสดขาดมือหรือมีเงินเหลือ
- 3) เพื่อแสดงให้เห็นความจำเป็นในการวางแผนกู้ยืมเงินเมื่อมีเงินสดขาดมือ หรือวางแผนลงทุนเพิ่มเติมเมื่อมีเงินเหลือเกินความจำเป็น
- 4) เพื่อใช้ฐานะทางการเงินเป็นหลักในการกำหนดการใช้สินเชื่อแก่ลูกหนี้
- 5) เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการควบคุมฐานะเงินสดในงวดต่อไป

1.2 ระยะเวลาในการวางแผนและควบคุมเงินสด การวางแผนเงินสดและการจัดทำงบประมาณเงินสด ควรอยู่ในความรับผิดชอบของผู้จัดการฝ่ายการเงิน หรือผู้บริหารฝ่ายการเงิน โดยต้องอาศัยการประสานงานและขอข้อมูลจากผู้บริหารฝ่ายอื่นๆ การวางแผนเงินสดแบ่งได้เป็น 2 งวดเวลา ดังนี้

- 1) งบประมาณเงินสดระยะยาว
- 2) งบประมาณเงินสดระยะสั้น

1.3 การจัดทำงบประมาณเงินสดรับ (Cash Received Budget) เงินสดรับของกิจการที่สำคัญแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1) รายได้จากการขาย หรือให้บริการ
- 2) เงินสดรับอื่นๆ
 - (1) เงินสดรับจากรายได้เบ็ดเตล็ด
 - (2) เงินสดรับจากเงินลงทุนและจากการกู้ยืม

1.4 การจัดทำงบประมาณเงินสดจ่าย (Cash Disbursement Budget)

- 1) การชำระหนี้
- 2) การจ่ายค่าแรงงาน
- 3) ค่าใช้จ่ายของฝ่ายต่างๆ ในกิจการ

4) รายจ่ายที่เกิดขึ้นนานๆ ครั้ง

5) รายจ่ายอื่นๆ

งบประมาณเงินสดเป็นแผนงานที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการรับเงินสดและการใช้จ่ายเงินสดทั้งหมดที่คาดหวัง งบประมาณเงินสดประกอบด้วย 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่

ส่วนที่ 1 เงินสดทั้งหมดที่หามาได้

ส่วนที่ 2 การใช้จ่ายเงินสด

ส่วนที่ 3 เงินสดเหลือใช้หรือเงินสดขาดมือ

ส่วนที่ 4 การจัดหาเงิน

ส่วนที่ 5 เงินสดคงเหลือ

ส่วนที่ 1 เงินสดทั้งหมดที่ได้มา ประกอบด้วยเงินสดคงเหลือต้นปีกับเงินสดที่คาดว่าจะได้รับเข้ามาในระหว่างงวด แหล่งที่มาของเงินสดรับได้มาจากการขายและการเก็บเงินจากลูกหนี้ ดังนั้น กิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของสหกรณ์จึงเกี่ยวกับการติดตามการเก็บเงินจากลูกหนี้

ส่วนที่ 2 การใช้จ่ายเงินสด รายการจ่ายเงินสดที่ได้วางแผนไว้จะแสดงอยู่ในส่วนนี้ทั้งหมด ยกเว้นการจ่ายดอกเบี้ยจากการกู้ยืมระยะสั้นอันเนื่องมาจากเงินสดขาดมือ ซึ่งได้แสดงไว้ในส่วนการจัดหาเงิน รายการค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับเงินสด เช่น ค่าเสื่อมราคา จะไม่แสดงอยู่ในส่วนนี้

ส่วนที่ 3 เงินสดเหลือใช้หรือเงินสดขาดมือ ส่วนนี้เกิดจากการเปรียบเทียบเงินสดทั้งหมดที่หามาได้ซึ่งข้อมูลได้มาจากเงินสดทั้งหมดที่ได้มา กับเงินสดที่ต้องการใช้ ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการใช้จ่ายเงินสดกับเงินสดขั้นต่ำที่คณะกรรมการดำเนินการต้องการสำรองไว้ใช้ จำนวนเงินสดขั้นต่ำจะมีเท่าใดขึ้นอยู่กับนโยบายของคณะกรรมการดำเนินการ ส่วนใหญ่คณะกรรมการดำเนินการต้องการดำรงเงินสดขั้นต่ำไว้เพราะการมีเงินสดขั้นต่ำช่วยให้คณะกรรมการดำเนินการสามารถซื้อสินค้า วัตถุดิบตรง หรือจ่ายค่าใช้จ่ายบางรายการซึ่งไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าไว้ได้ ถ้าเงินสดทั้งหมดที่หามาได้น้อยกว่าเงินสดที่ต้องการใช้ สหกรณ์จะขาดเงินสด จำเป็นต้องกู้ยืมระยะสั้น แต่ถ้าเงินสดทั้งหมดที่หามาได้มากกว่าเงินสดที่ต้องการใช้ สหกรณ์จะมีเงินสดเหลือใช้ สหกรณ์ก็สามารถนำเงินไปชำระคืนเงินกู้ยืมระยะสั้นหรือนำไปลงทุนระยะสั้นเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงขึ้นได้

ส่วนที่ 4 การจัดหาเงินสด ส่วนนี้ประกอบด้วยรายการกู้ยืมเงินและรายการชำระคืนเงินกู้ยืมถ้าเงินสดขาดมือ ส่วนนี้จะแสดงรายการกู้ยืมเงิน แต่ถ้าเงินสดเหลือใช้ ส่วนนี้จะแสดงรายการชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ย

ส่วนที่ 5 เงินสดคงเหลือ ส่วนนี้แสดงเงินสดคงเหลือปลายงวด ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่ได้มาจากเงินสดทั้งหมดที่หามาได้ การใช้จ่ายเงินสด เงินสดคงเหลือใช้หรือเงินสดขาดมือ และการจัดหาเงิน ถ้าสหกรณ์มีการดำรงเงินสดขั้นต่ำไว้โดยนำไปรวมกับการใช้จ่ายเงินสด เพื่อให้ได้เงินสดที่ต้องการใช้ เมื่อจะคำนวณเงินสดคงเหลือปลายงวด จะต้องนำเงินสดขั้นต่ำมาบวกกลับก่อนเพราะเงินสดขั้นต่ำไม่ใช่การใช้จ่ายเงินสด

งบประมาณเงินสดเป็นการวางแผนเงินสดในระหว่างงวด ซึ่งจำเป็นต้องมีการคาดคะเนฐานะทางการเงิน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การประเมินฐานะเงินสดโดยการจัดทำงบประมาณเงินสด จะแสดงให้เห็นถึงแผนการใช้จ่ายเงิน สหกรณ์ต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากงบประมาณดำเนินงาน มาจากการขาย/

บริการ จากนโยบายของคณะกรรมการดำเนินการ รวมถึงต้องอาศัยข้อมูลจากงบแสดงฐานะการเงินงวดปัจจุบัน และต้องอาศัยข้อมูลเพิ่มเติมอื่นๆ ที่ได้วางแผนไว้ด้วย

ทั้งนี้ การกำหนดเงินสดขั้นต่ำของสหกรณ์ จะต้องสำรองไว้ตามจำนวนเงินที่สหกรณ์แต่ละสหกรณ์กำหนด ซึ่งบางสหกรณ์ก็ไม่ได้ระบุหรือกำหนดไว้

ตัวอย่างที่ 8.7 สหกรณ์ออมทรัพย์พูนทรัพย์ จำกัด ได้จัดทำงบประมาณเงินสดประจำปี สิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9 ซึ่งมีเงินสดต้นงวดคงเหลือจำนวน 35,000 บาท ในไตรมาสที่ 1 ได้กู้ยืมเงินเพิ่ม 1,000,000 บาท ไตรมาสที่ 2 ชำระหนี้เงินต้นพร้อมดอกเบี้ยจำนวน 1,050,000 บาท ระหว่างปีมีการรับชำระหนี้จากสมาชิกจำนวน 6,750,000 บาท จ่ายชำระหนี้จำนวน 5,863,000 บาท และค่าใช้จ่ายในการบริหารจำนวน 660,000 บาท ทำให้มีเงินสดคงเหลือปลายงวดจำนวน 212,000 บาท ดังตารางที่ 8.13

ตารางที่ 8.13 งบประมาณเงินสด

สหกรณ์ออมทรัพย์พูนทรัพย์ จำกัด
งบประมาณเงินสด
ประจำปี สิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย : บาท

รายการ	ไตรมาสที่			
	1	2	3	4
เงินสดคงเหลือต้นงวด	35,000	1,085,000	35,000	27,000
เงินสดรับ				
รับชำระหนี้จากสมาชิก	<u>1,650,000</u>	<u>1,680,000</u>	<u>1,720,000</u>	<u>1,700,000</u>
รวมเงินสดรับ	<u>1,685,000</u>	<u>2,765,000</u>	<u>1,755,000</u>	<u>1,727,000</u>
เงินสดจ่าย				
จ่ายชำระหนี้	1,435,000	1,515,000	1,563,000	1,350,000
ค่าใช้จ่ายในการบริหาร	<u>165,000</u>	<u>165,000</u>	<u>165,000</u>	<u>165,000</u>
รวมเงินสดจ่าย	<u>1,600,000</u>	<u>1,680,000</u>	<u>1,728,000</u>	<u>1,515,000</u>
เงินสดคงเหลือ	85,000	1,085,000	27,000	212,000
กู้ยืมเพิ่ม	1,000,000	-	-	-
ชำระหนี้ - เงินต้น	-	(1,000,000)	-	-
หัก ดอกเบี้ยจ่าย (5%)	-	(50,000)	-	-
เงินสดคงเหลือปลายงวด	<u>1,085,000</u>	<u>35,000</u>	<u>27,000</u>	<u>212,000</u>

2. งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ

งบแสดงฐานะการเงิน (Statement of Financial Position) เป็นงบที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนทุนหรือทุนของสหกรณ์ ณ วันใดวันหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดทำ ณ วันสิ้นงวดบัญชี โดยสะสมยอดตั้งแต่วันที่เริ่มดำเนินการ จนถึงวันที่ได้ระบุไว้ในรายงานฐานะการเงินนั้น

งบแสดงฐานะการเงิน ประกอบด้วย 3 หมวด คือ สินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ โดยมีหลักสมการบัญชีที่แสดงความสัมพันธ์กันคือ

$$\text{สินทรัพย์} = \text{หนี้สิน} + \text{ทุนของสหกรณ์}$$

2.1 สินทรัพย์ คือ สิ่งที่มีตัวตน หรือไม่มีตัวตนที่อยู่ในความควบคุมของสหกรณ์ เป็นผลของเหตุการณ์ในอดีต สหกรณ์ได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตรวมทั้งสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ สินทรัพย์ประกอบด้วย สินทรัพย์หมุนเวียน (สินทรัพย์หมุนเวียนเป็นสินทรัพย์ที่เปลี่ยนสภาพเป็นเงินสดได้เร็ว และใช้เป็นตัววัดสภาพคล่องของกิจการคู่กับหนี้สินหมุนเวียน เช่น เงินสดและเงินฝากธนาคาร เงินลงทุนระยะสั้น ลูกหนี้ระยะสั้น ดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับ ดอกเบี้ยเงินลงทุนระยะสั้นค้างรับ วัสดุคงเหลือ และสินค้างเหลือ เป็นต้น) และสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น เงินลงทุนระยะยาว ลูกหนี้ระยะยาว ที่ดินอาคาร และอุปกรณ์ และสินทรัพย์อื่นซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ใช้ในการดำเนินกิจการ แต่ไม่ใช่วัดสภาพ

2.2 หนี้สิน คือ ภาระผูกพันในปัจจุบันของสหกรณ์ เป็นผลของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีในอดีต ต้องชำระภาระผูกพัน ซึ่งภาระผูกพันต้องสามารถวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ หนี้สิน ประกอบด้วย หนี้สินหมุนเวียน (หนี้สินที่จะต้องชำระภายในกำหนดเวลา 1 ปี ซึ่งเป็นตัววัดสภาพคล่องของกิจการคู่กับสินทรัพย์หมุนเวียน เช่น เงินรับฝาก เงินรอจ่ายคืน เงินเบิกเกินบัญชี เจ้าหนี้การค้า เป็นต้น) และหนี้สินอื่นๆของสหกรณ์ เช่น เงินกู้ระยะยาว เป็นต้น

2.3 ทุนของสหกรณ์ คือ ส่วนของสมาชิกผู้ลงทุนถือหุ้นในสหกรณ์ ทุนของสหกรณ์ประกอบด้วย ทุนเรือนหุ้น ที่สมาชิกซื้อหุ้นกับสหกรณ์ และจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น ทุนสำรอง ทุนสะสมตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ เป็นต้น

ทั้งนี้ งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณของสหกรณ์ จึงเป็นงบประมาณที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับฐานะทางการเงินที่คาดหวังของสหกรณ์ จากการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ดังนี้

1) สินทรัพย์ กำหนดเป้าหมายการให้สินเชื่อ ประมาณการรับชำระหนี้ แผนการลงทุน แผนการจัดซื้อ หรือจัดสร้างที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์

2) หนี้สิน กำหนดเป้าหมายเงินรับฝากจากสมาชิก ประมาณการถอนเงินฝากของสมาชิก และประมาณการกู้ยืมเงินของสมาชิก

3) ทุนของสหกรณ์ กำหนดเป้าหมายทุนเรือนหุ้น ประมาณการจ่ายคืนค่าหุ้น และการจัดสรรกำไร

ข้อมูลที่แสดงอยู่ในงบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับข้อมูลในงบแสดงฐานะการเงินปีปัจจุบัน และข้อมูลในงบประมาณอื่นๆ ของงบประมาณหลักของสหกรณ์ การจัดทำงบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากงบประมาณต่างๆ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากงบประมาณต่างๆ ได้แล้วก็สามารถนำมาจัดทำงบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ ดังนี้

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด

งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณ
ณ วันที่ 31 มีนาคม 25x9

	ปี 25x9 บาท	ปี 25x8 บาท
สินทรัพย์		
สินทรัพย์หมุนเวียน		
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	180,000	150,000
เงินลงทุนระยะสั้น	1,200,000	1,000,000
ลูกหนี้ระยะสั้น	1,000,000	800,000
ดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับ	5,000	4,800
สินค้าคงเหลือ	<u>300,000</u>	<u>350,000</u>
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	<u>2,685,000</u>	<u>2,304,800</u>
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน		
เงินลงทุนระยะยาว	2,000,000	2,250,000
ลูกหนี้ระยะยาว	2,800,000	2,650,000
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ - สุทธิ	3,500,000	3,200,000
รวมสินทรัพย์สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	<u>8,300,000</u>	<u>8,100,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u>10,985,000</u>	<u>10,404,800</u>
หนี้สินและทุนของสหกรณ์		
หนี้สินหมุนเวียน		
เงินรับฝาก	2,200,000	2,005,000
เจ้าหนี้การค้า	300,000	280,000
เงินกู้ธนาคาร	1,000,000	1,200,000
รวมหนี้สินหมุนเวียน	<u>3,500,000</u>	<u>3,485,000</u>
หนี้สินไม่หมุนเวียน		
เงินกู้ยืมระยะยาว	1,000,000	850,000
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u>1,000,000</u>	<u>850,000</u>
รวมหนี้สิน	<u>4,500,000</u>	<u>4,335,000</u>

ทุนของสหกรณ์

ทุนเรือนหุ้น (มูลค่าหุ้นละ 10.00 บาท)	3,900,000	3,650,000
ทุนสำรอง	1,500,000	1,450,000
ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่นๆ	800,000	700,000
กำไรสุทธิประจำปี	285,000	269,800
รวมทุนของสหกรณ์	6,485,000	6,069,800
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	10,985,000	10,404,800

งบแสดงฐานะการเงินโดยประมาณของสหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด มีทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 10,985,000 บาท ซึ่งมีสินทรัพย์รวมจำนวนทั้งสิ้น 10,985,000 บาท สูงกว่าปี 25x8 จำนวน 580,200 บาท หนี้สินรวมจำนวนทั้งสิ้น 4,500,000 บาท สูงกว่าปี 25x8 จำนวน 165,000 บาท และทุนของสหกรณ์รวมจำนวนทั้งสิ้น 6,485,000 บาท สูงกว่าปี 25x8 จำนวน 415,200 บาท

สินทรัพย์รวมจำนวน 10,985,000 บาท เป็นสินทรัพย์หมุนเวียนจำนวน 2,685,000 บาท ประกอบด้วยเงินสดและเงินฝากธนาคาร จำนวน 180,000 บาท สินค้าคงเหลือจำนวน 300,000 บาท เป็นต้น และสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนจำนวน 8,300,000 บาท ประกอบด้วยเงินลงทุนระยะยาวจำนวน 2,000,000 บาท ลูกหนี้เงินระยะยาวจำนวน 2,800,000 บาท เป็นต้น

หนี้สินรวมจำนวน 4,500,000 บาท เป็นหนี้สินหมุนเวียน 3,500,000 บาท ประกอบด้วย เงินรับฝากจากสมาชิกจำนวน 2,200,000 บาท เจ้าหนี้การค้าจำนวน 300,000 บาท เป็นต้น และเป็นหนี้สินไม่หมุนเวียน จำนวน 1,000,000 บาท

ทุนของสหกรณ์รวมจำนวน 6,485,000 บาท ประกอบด้วยทุนเรือนหุ้นจำนวน 3,900,000 บาท ทุนสำรองจำนวน 1,500,000 บาท ทุนสะสมตามข้อบังคับฯ จำนวน 800,000 บาท และกำไรสุทธิจำนวน 285,000 บาท

3. งบประมาณจ่ายลงทุน หรืองบประมาณลงทุน

งบประมาณจ่ายลงทุน หรืองบประมาณลงทุน เป็นแผนแสดงถึงค่าใช้จ่ายเงินลงทุนระยะยาว ซึ่งส่วนใหญ่ลงทุนในที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ รวมทั้งการใช้จ่ายเงินลงทุนของแต่ละฝ่ายที่จะต้องใช้จ่าย เช่น งบประมาณเงินลงทุนที่สนับสนุนการดำเนินโครงการ เป็นต้น ซึ่งหากมีการจ่ายลงทุนก็ต้องคำนึงถึงแหล่งที่มาของเงินทุน รวมถึงภาระดอกเบี้ยที่จะเกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่องบประมาณเงินสด และงบกระแสเงินสดด้วย

ตัวอย่างที่ 8.8 สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด ต้องการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x9 โดยไตรมาสที่ 1 ซื้อคอมพิวเตอร์ ราคา 190,000 บาท ไตรมาสที่ 3 ซื้อเครื่องจักร ราคา 300,000 บาท และไตรมาสที่ 4 ซื้อรถแทรกเตอร์ ราคา 250,000 บาท เพื่อจะลดต้นทุนการดำเนินงาน และในขณะเดียวกันก็จะเพิ่มกำลังการผลิตของธุรกิจสหกรณ์ด้วย แสดงได้ดังตารางที่ 8.14

ตารางที่ 8.14 งบประมาณลงทุน

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด
 งบประมาณลงทุน
 สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 มีนาคม 25x9

หน่วย : บาท

รายการ	ไตรมาสที่				
	1	2	3	4	รวม
เครื่องคอมพิวเตอร์	190,000				190,000
เครื่องจักร			300,000		300,000
รถแทรกเตอร์				250,000	250,000
รวม					<u>740,000</u>

สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด จัดทำแผนงบประมาณลงทุน โดยการจัดซื้อสินทรัพย์ถาวร ในไตรมาสแรก เป็นคอมพิวเตอร์ ราคา 190,000 บาท ส่วนไตรมาสที่ 3 ซื้อเครื่องจักร ราคา 300,000 บาท และไตรมาสที่ 4 ได้ซื้อรถแทรกเตอร์ ราคา 250,000 บาท สิ้นปี 25x9 สหกรณ์การเกษตรอินทรีย์ จำกัด ได้ลงทุนในสินทรัพย์ถาวรรวมจำนวนทั้งสิ้น 740,000 บาท

กิจกรรม 8.3.3

งบประมาณเงินสด เป็นแผนงานที่เกี่ยวกับเรื่องใด และมีส่วนประกอบที่สำคัญอะไรบ้าง
 จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.3)

เรื่องที่ 8.3.4

การจัดทำงบประมาณเพื่อการควบคุมของสหกรณ์

การใช้งบประมาณเพื่อการควบคุมทางการเงินของสหกรณ์ เป็นการติดตามเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงกับแผนงบประมาณที่วางไว้ว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่ แตกต่างจากแผนเพียงไร และเพราะเหตุใดเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผน ซึ่งการควบคุมโดยงบประมาณนั้นมีรูปแบบของงบประมาณหลายรูปแบบด้วยกัน การใช้งบประมาณแบบใดขึ้นอยู่กับลักษณะและวัตถุประสงค์ในการจัดทำของแต่ละสหกรณ์

ส่วนใหญ่รูปแบบของงบประมาณเพื่อการควบคุมที่สำคัญ ได้แก่ งบประมาณคงที่ และงบประมาณยืดหยุ่น

1. งบประมาณคงที่

งบประมาณคงที่ (Fixed Budget) คือ งบประมาณที่วางไว้ตายตัวสำหรับกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ ถึงแม้ขนาดของกิจกรรมนั้นจะเปลี่ยนก็จะไม่เปลี่ยนแปลงงบประมาณ ในกรณีที่กิจกรรมไม่แตกต่างไปจากระดับกิจกรรมที่ได้ประมาณไว้ งบประมาณคงที่จะมีประโยชน์ถ้าหากต้นทุนที่เกิดขึ้นเป็นต้นทุนคงที่เกือบทั้งหมด เพราะต้นทุนคงที่จะไม่เปลี่ยนแปลงแม้ระดับการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไป งบประมาณคงที่จะมีประโยชน์ในแง่การควบคุมต้นทุนเท่านั้น แต่ไม่ได้แสดงการกะประมาณค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นเมื่อกิจการดำเนินกิจกรรมในระดับ ณ ระดับอื่น

งบประมาณคงที่ เป็นงบประมาณที่จัดเตรียมได้ง่ายที่สุด มีการกำหนดค่าใช้จ่ายต่างๆ ในระดับที่คาดว่าจะป็นสำหรับกิจกรรมหนึ่งๆ จากนั้นจึงนำผลที่เกิดขึ้นจริงมาเปรียบเทียบกับงบประมาณนี้ ไม่ว่าระดับของกิจกรรมจริงๆ จะเป็นอย่างไร งบประมาณที่ตั้งไว้ก็จะมีไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผลเปรียบเทียบอาจจะมี ความแตกต่างได้อย่างกว้างขวาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

	งบประมาณ	เกิดขึ้นจริง	แตกต่าง
	(1)	(2)	(2) - (1)
ยอดขาย (หน่วย)	30,000	32,000	+ 2,000
รายได้จากการขาย (บาท)	40,000	43,000	+ 3,000
ค่าใช้จ่าย (บาท)			
ทางตรง	30,000	32,000	+ 2,000
ทางอ้อม	9,000	9,400	+ 400
กำไร(บาท)	1,000	1,600	+ 600

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่า เป็นการไม่เหมาะสมที่จะเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายของยอดขาย 30,000 หน่วย กับยอดขาย 32,000 หน่วย เนื่องจากค่าใช้จ่ายผันแปรตามระดับของกิจกรรม ดังนั้นพื้นฐานของการเปรียบเทียบอย่างแท้จริง การควบคุม ควรจะใช้งบประมาณแบบยืดหยุ่น

2. งบประมาณยืดหยุ่น

งบประมาณยืดหยุ่น (Flexible Budget) คือ งบประมาณที่เปลี่ยนแปลงได้ตามขนาดของกิจกรรม โดยปกติจะอยู่ ณ ระดับการผลิตหรือการขาย ณ หน่วยที่ผลิตหรือขายที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้นในการจัดทำงบประมาณยืดหยุ่น สหกรณ์จะต้องศึกษาพฤติกรรมต้นทุนอย่างละเอียด งบประมาณที่จัดทำจึงจะใช้ได้กับทุกระดับกิจกรรมเพราะเป็นงบประมาณที่สหกรณ์ใช้ในการควบคุมเชิงเปลี่ยนแปลงมากกว่าจะคงที่ซึ่งใช้ในการวางแผน ควบคุม และวัดผลการปฏิบัติงานจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งบประมาณแบบยืดหยุ่น คำว่า “ยืดหยุ่น” ในที่นี้หมายถึง ข้อเท็จจริงที่งบประมาณค่าใช้จ่ายได้มีการปรับตามระดับของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงตามที่กำลังประสบอยู่ในงวดงบประมาณนั้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สามารถประมาณถึงค่าใช้จ่าย และรายได้ โดยแปรตามระดับของยอดขายและการผลิตในสาระสำคัญ งบประมาณแบบยืดหยุ่น เป็นการต่อเนื่องกันของงบประมาณคงที่สำหรับช่วงของระดับของกิจกรรมที่ค่อนข้างจะเป็นระดับปกติ และมีการประมาณถึงระดับที่สูงและต่ำกว่าระดับปกติ เช่น 10% 15% 20% สูงกว่า หรือต่ำกว่า ระดับปริมาณที่ปกติ

ทั้งนี้ ถ้าสหกรณ์คาดว่าจะมีการผลิตเกิดขึ้นในช่วงกว้างๆ ก็ควรจะใช้งบประมาณยืดหยุ่น ซึ่งเป็นงบประมาณที่จัดทำขึ้น ณ ระดับกิจกรรมเดียวกับที่เกิดขึ้นจริง เพื่อการควบคุมโดยการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงกับงบประมาณยืดหยุ่น และการปฏิบัติงานของสหกรณ์

ข้อดีที่สำคัญของงบประมาณแบบยืดหยุ่น คือ ความสามารถที่จะระบุถึงระดับของค่าใช้จ่ายได้เมื่อแผนงานยอดขายและการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

	งบประมาณยืดหยุ่น	เกิดขึ้นจริง	แตกต่าง
	(1)	(2)	(2) - (1)
ยอดขาย (หน่วย)	32,000	32,000	-
รายได้จากการขาย (บาท)	43,000	43,000	-
ค่าใช้จ่าย (บาท)			
ทางตรง	32,000	32,000	-
คงที่ทางอ้อม	3,000	3,000	-
ผันแปรทางอ้อม	5,400	5,380	- 20
ผสมทางอ้อม	1,040	1,020	- 20
กำไร (บาท)	1,560	1,600	+ 40

ตัวอย่างข้างต้นนี้จะเป็นการแยกระหว่างค่าใช้จ่ายที่ผันแปรตามระดับของกิจกรรมกับค่าใช้จ่ายที่ไม่ผันแปรตาม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการจัดทำงบประมาณบนพื้นฐานของความรู้ด้านรูปแบบของพฤติกรรมต้นทุน เป็นวิธีที่ช่วยปรับปรุงการแสดงถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับผลทางงบประมาณ ในส่วนของค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่สูงขึ้น 400 บาท (จากงบประมาณคงที่) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ผันแปรตามหน่วยผลิตแต่ผลที่เกิดขึ้นจริง คือ สามารถประหยัดได้ 20 บาท ค่าใช้จ่ายผันแปรมักจะต้องผันแปรอย่างคงที่ต่อหนึ่งหน่วยของผลิตผล ในขณะที่ค่าใช้จ่ายคงที่จะต้องคงที่ทั้งหมด

ถึงแม้ว่างบประมาณชนิดนี้จะช่วยทำให้เกิดการเคลื่อนไหวสำหรับเป้าหมายด้านการเปรียบเทียบ แต่ก็ใช้ได้อย่างถูกต้องก็เฉพาะในช่วงเวลาที่สัมพันธ์กันเท่านั้น

3. แผนงบประมาณประจำปี

การควบคุมโดยงบประมาณของสหกรณ์ เพื่อเปรียบเทียบกับผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นจริงกับแผนงบประมาณรายรับและรายจ่ายประจำปี ที่สหกรณ์ได้จัดทำว่าเป็นไปตามแผน หรือแตกต่างจากแผนอย่างไร ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8.9 สหกรณ์ร้านค้าใจภักดี จำกัด ได้จัดทำการปฏิบัติตามแผนและการใช้จ่ายเงินงบประมาณรายจ่ายประจำปี 25x9 ของสหกรณ์ ดังนี้

สหกรณ์ร้านค้าใจภักดี จำกัด งบประมาณและประมาณรายรับ-รายจ่ายประจำปี 25x9

แผนงานปี		ผลการดำเนินการ	ผลต่าง
รายการ	จำนวนเงิน	ธ.ค.25x9	ธ.ค.25x9
รายรับ			
1. จัดหาสินค้าจำหน่าย			
1.1 ขายสินค้า	14,000,000	13,500,000	- 500,000
1.2 ธุรกิจเฉพาะ	175,000	180,000	+ 5,000
2. การให้บริการ	800,000	850,000	+ 50,000
3. รายได้อื่น			
3.1 ดอกเบี้ยเงินฝาก	200,000	160,000	- 40,000
3.2 ค่าธรรมเนียมแรกเข้า	3,000	2,600	- 400
3.3 รายได้เบ็ดเตล็ด	35,000	41,000	+ 6,000

แผนงานปี		ผลการดำเนินการ	ผลต่าง
รายการ	จำนวนเงิน	ธ.ก.25x9	ธ.ก.25x9
รายจ่าย			
1. จัดหาสินค้าจำหน่าย	1,800,000	1,500,000	-300,000
2. ค่าใช้จ่ายดำเนินการ	2,000,000	1,500,000	-500,000
3. ครุภัณฑ์	1,000,000	650,000	-350,000
4. ทรัพย์สิน อาคาร	5,000,000	3,000,000	-2,000,000

สหกรณ์ร้านค้าใจภักดี จำกัด ได้ดำเนินงานตามแผนงานและใช้จ่ายเงินตามงบประมาณประจำปีที่ตั้งไว้ โดยมีรายรับ ซึ่งประกอบด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การให้บริการและรายได้อื่น และรายจ่าย ประกอบด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ค่าใช้จ่ายดำเนินการ ครุภัณฑ์ และทรัพย์สิน อาคาร ซึ่งผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริงมีทั้งผลต่างที่สูงกว่าและต่ำกว่าแผน รายการที่ต่ำกว่าแผนมีดังนี้

- การขายสินค้า ค่าธรรมเนียมแรกเข้า และดอกเบียเงินฝาก
- การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ค่าใช้จ่ายดำเนินการ ครุภัณฑ์ ทรัพย์สินและอาคาร

ทั้งนี้ สหกรณ์มีรายรับที่ต่ำกว่าแผน ซึ่งในปีต่อไปสหกรณ์จะต้องดำเนินการแก้ไขและปรับแผนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือมีการกระตุ้นยอดขาย รณรงค์รับสมาชิกเพิ่ม หาแหล่งเงินลงทุนที่ให้ผลตอบแทนที่สูงขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามแผน ในส่วนของรายจ่ายของสหกรณ์ต่ำกว่าแผนถือว่าสหกรณ์ดำเนินการได้มีประสิทธิภาพ

สรุป การควบคุมโดยใช้งบประมาณนั้น ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ที่แตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับผลจากงบประมาณจะเป็นสิ่งที่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ต้องให้ความสนใจเนื่องจาก

1. เป็นการเห็นข้อผิดพลาดในกระบวนการงบประมาณ
2. เป็นการระบุถึงความต้องการในการปรับปรุงแผน
3. เป็นการชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมที่ต้องการความสนใจในการปรับปรุงแก้ไข

การวิเคราะห์ผลจะต้องเกิดขึ้นจากผลต่างที่เกิดขึ้นจริง โดยคณะกรรมการดำเนินการจะต้องทราบข้อมูลที่เกิดขึ้นและใช้ข้อมูลใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้สหกรณ์บรรลุผลและเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสมาชิกผู้เป็นเจ้าของ ได้ทราบผลการดำเนินงานของสหกรณ์จากการรายงานผล

ทั้งนี้ การควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดต้องอาศัยระบบการรายงานผลการปฏิบัติงาน การวัดผลการดำเนินงานของสหกรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการควบคุม ดังนั้นการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานจึงควรครอบคลุมถึงการดำเนินงานที่สำคัญๆ ของสหกรณ์ด้วย

กิจกรรม 8.3.4

1. สหกรณ์ควรใช้งบประมาณเพื่อการควบคุมการปฏิบัติงาน ที่มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. การจัดทำงบประมาณของสหกรณ์ ถ้าหากผลต่างของรายรับและรายจ่ายต่ำกว่าแผนที่ตั้งไว้ สหกรณ์ควรดำเนินการอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.4)

หน่วยที่ 9

การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์

รองศาสตราจารย์ธัญญรัตน์ วิศวกรรมวัฒน์

ชื่อ รองศาสตราจารย์ธัญญรัตน์ วิศวกรรมวัฒน์
วุฒิ บช.บ., บช.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 9

แผนการสอนหน่วยที่ 9

การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์

ตอนที่

- 9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน
- 9.2 การจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราว
- 9.3 การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า
- 9.4 การจัดการสินค้าคงเหลือ

แนวคิด

1. การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนเป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดปริมาณการลงทุน และการจัดหาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมสำหรับการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน โดยสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดถือเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่จะทำให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถชำระหนี้สินระยะสั้นได้เมื่อครบกำหนด
2. การจัดการเงินสด สหกรณ์ควรให้มีวงจรกิจสินที่สั้นที่สุด และจัดทำงบประมาณเงินสดระยะสั้นเพื่อใช้ในการวางแผนเงินสดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรเร่งการรับเงินสด แต่ชะลอการจ่ายเงินออกจากสหกรณ์ให้ช้าที่สุด และเมื่อสหกรณ์มีเงินสดเกินความจำเป็นควรนำเงินไปลงทุนชั่วคราวที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายและรวดเร็วเมื่อสหกรณ์ต้องการใช้เงินสด
3. การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า ควรกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อที่เหมาะสมเพื่อให้สหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรและมีสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งนโยบายสินเชื่อประกอบด้วยมาตรฐานการให้สินเชื่อ เงื่อนไขการให้สินเชื่อ และนโยบายการเรียกเก็บหนี้ นอกจากนี้สหกรณ์ต้องมีการประเมินผลและติดตามการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้าให้เป็นไปตามสัญญาที่กำหนดไว้
4. การจัดการสินค้าคงเหลือ ควรคำนึงถึงต้นทุนการสั่งซื้อ ต้นทุนการเก็บรักษาและต้นทุนสินค้าขาดมือ เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือของสหกรณ์ที่สำคัญได้แก่ การวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC การใช้ตัวแบบ EOQ และการผลิตแบบทันเวลาพอดี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.2 “การจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราว” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราวได้

3. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.3 “การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้าได้
4. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.4 “การจัดการสินค้าคงเหลือ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการสินค้าคงเหลือได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 9 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 9.1–9.4
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 9.1–9.4 หรือสาระประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรม
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์วิชาชีพเพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 9
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 9.1

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.1.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน
- 9.1.2 การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน
- 9.1.3 นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน

แนวคิด

1. การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจกำหนดจำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนและการเลือกแหล่งเงินทุนเพื่อการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน ที่จะทำให้สหกรณ์มีสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไร ซึ่งสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ เงินสด เงินลงทุนชั่วคราว เงินให้กู้ยืมระยะสั้น ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือ
2. เงินทุนหมุนเวียนโดยทั่วไปหมายถึงสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดซึ่งหากมีมากกว่าหนี้สินหมุนเวียนจะแสดงถึงความมีสภาพคล่องทางการเงิน แต่ถ้ามีน้อยกว่าจะมีผลทำให้ขาดสภาพคล่อง ผู้บริหารสหกรณ์จึงต้องให้ความสนใจกับการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและสามารถชำระหนี้สินระยะสั้นได้เมื่อครบกำหนด
3. นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน ผู้บริหารสหกรณ์ต้องกำหนดนโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนที่เหมาะสมว่าจะเลือกแหล่งเงินทุนระยะสั้นหรือแหล่งเงินทุนระยะยาว เนื่องจากโดยทั่วไปแหล่งเงินทุนระยะสั้นมีต้นทุนต่ำกว่าแหล่งเงินทุนระยะยาวแต่ก็มีความเสี่ยงที่จะต้องชำระหนี้ให้ทันกำหนด ซึ่งนโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียนสามารถจำแนกออกเป็น 3 แนวทางคือ นโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง นโยบายกล้าได้กล้าเสีย และนโยบายระมัดระวัง

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.1 “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของสินทรัพย์หมุนเวียน ความหมายของการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน และแนวทางการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนได้

2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.2 “การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของเงินทุนหมุนเวียน เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ ผลกระทบต่อสภาพคล่องและกำไร และนโยบายการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.3 “นโยบายการจัดการเงินทุนหมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายนโยบายการจัดการเงินทุนหมุนเวียนตามนโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง นโยบายกล้าได้กล้าเสีย และนโยบายระมัดระวังได้

เรื่องที่ 9.1.1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

โดยทั่วไป สหกรณ์ที่มีการขายสินค้าและให้กู้ยืมระยะสั้นจะมีการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนเป็นจำนวนมาก บางสหกรณ์มีการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนมากกว่าร้อยละ 50 ของสินทรัพย์รวม ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์จึงต้องให้ความสำคัญกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

1. ความหมายของสินทรัพย์หมุนเวียน

สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ให้ข้อพิจารณาการจัดการสินทรัพย์เป็นสินทรัพย์หมุนเวียนไว้ในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 1 (ปรับปรุง 2559) เรื่อง การนำเสนองบการเงิน ดังนี้

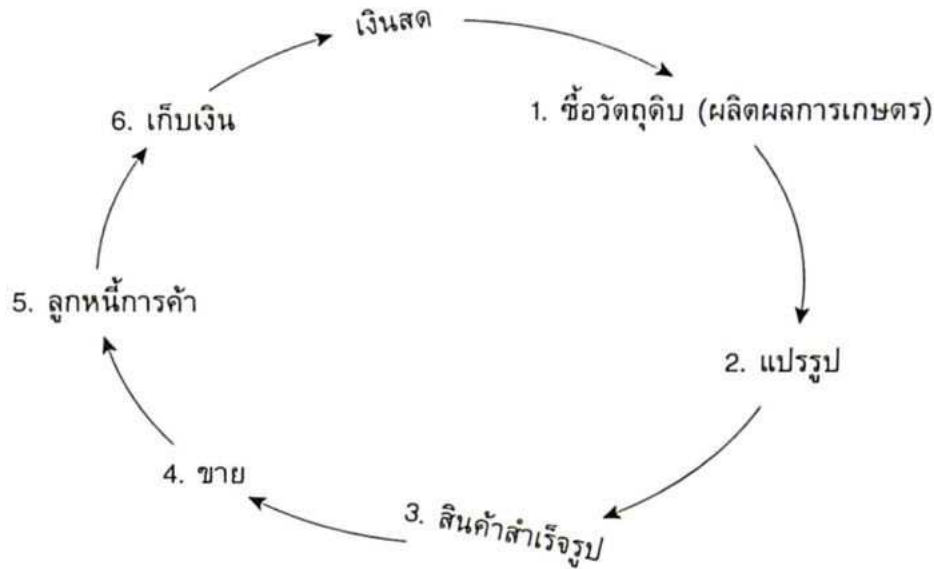
“กิจการต้องจัดประเภทสินทรัพย์เป็นสินทรัพย์หมุนเวียนเมื่อสินทรัพย์นั้นเป็นไปตามเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

- 1) คาดว่าจะได้รับประโยชน์ หรือตั้งใจสำหรับขายหรือใช้ภายในรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของกิจการ
- 2) ถือสินทรัพย์โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ถือไว้เพื่อค้า
- 3) คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากสินทรัพย์ภายใน 12 เดือนหลังจากรอบระยะเวลารายงาน หรือ
- 4) สินทรัพย์ที่เป็นเงินสดหรือรายการเทียบเท่าเงินสด (ตามที่ได้นิยามไว้ใน มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 7 (ปรับปรุง 2559) เรื่อง งบกระแสเงินสด และไม่มีข้อจำกัดในการแลกเปลี่ยนหรือการใช้ชำระหนี้สิน ภายในระยะเวลาอย่างน้อย 12 เดือนหลังจากรอบระยะเวลารายงาน”

ดังนั้น สินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets) ของสหกรณ์ จึงหมายถึง เงินสดและสินทรัพย์ที่สหกรณ์คาดว่าจะได้รับประโยชน์ หรือตั้งใจถือไว้เพื่อขายหรือเพื่อใช้ภายในรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ หรือคาดว่าจะได้รับประโยชน์ภายใน 12 เดือน นับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน (Statement of Financial Position) เช่น เงินให้กู้ยืมระยะสั้นซึ่งสหกรณ์จะได้รับรายได้ในรูปของดอกเบี้ย เป็นการตอบแทน สินค้าต่างๆ ที่สหกรณ์จัดหามาจำหน่ายแก่สมาชิก วัตถุประสงค์ที่ใช้แปรรูปเป็นสินค้าสำเร็จรูปเพื่อขายวัสดุสำนักงานและวัสดุสิ้นเปลืองต่างๆ ค่าใช้จ่ายล่วงหน้าซึ่งสหกรณ์จะได้รับประโยชน์ภายใน 1 ปี เงินลงทุนชั่วคราวที่สหกรณ์ตั้งใจจะถือไว้ไม่เกิน 1 ปี เป็นต้น

2. วงจรการดำเนินงาน

วงจรการดำเนินงาน (Operating Cycle) ของสหกรณ์แต่ละประเภทจะแตกต่างกันไปตามลักษณะธุรกิจ เช่น สหกรณ์ที่ทำธุรกิจแปรรูป จะหมายถึง ระยะเวลา นับตั้งแต่สหกรณ์ซื้อวัตถุดิบซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลผลิตผลการเกษตรมาแปรรูปเป็นสินค้าสำเร็จรูป แล้วขายสินค้าสำเร็จรูปนั้นไป ถ้าสหกรณ์ขายเป็นเงินเชื่อ ระยะเวลาจะยาวนานขึ้นโดยนับถึงวันที่เก็บเงินได้จากลูกหนี้การค้า แสดงวงจรการดำเนินงานได้ดังภาพที่ 9.1

ภาพที่ 9.1 วงจรการดำเนินงานของสหกรณ์ที่ทำธุรกิจแปรรูป

จากภาพที่ 9.1 สามารถแบ่งระยะเวลาในวงจรการดำเนินงานได้เป็น 2 ช่วง ช่วงแรก เรียกว่า ระยะเวลาการถือครองสินค้า ซึ่งนับตั้งแต่สหกรณ์ซื้อวัตถุดิบจนกระทั่งขายสินค้าสำเร็จรูปออกไป และ ช่วงที่ 2 เรียกว่า ระยะเวลาเก็บหนี้ ซึ่งนับจากสหกรณ์ขายสินค้าสำเร็จรูปเป็นเงินเชื่อจนกระทั่งเก็บเงิน จากลูกหนี้การค้าได้ ก็เป็นอันครบวงจรการดำเนินงาน และเริ่มวงจรการดำเนินงานในรอบใหม่ต่อไป ดังนั้น วงจรการดำเนินงานจึงเท่ากับ ระยะเวลาถือครองสินค้า บวกด้วย ระยะเวลาเก็บหนี้

ตัวอย่างที่ 9.1 สหกรณ์ช่างทำ จำกัด ซื้อวัตถุดิบมาแปรรูปและขายออกไปเป็นเงินเชื่อ ใช้เวลา 50 วัน และหลังจากนั้นใช้เวลาเก็บหนี้ได้ 45 วัน วงจรการดำเนินงานจึง เท่ากับ 95 วัน สามารถแสดง ระยะเวลาที่ใช้ในวงจรการดำเนินงานของสหกรณ์ช่างทำ จำกัด ได้ดังภาพที่ 9.2

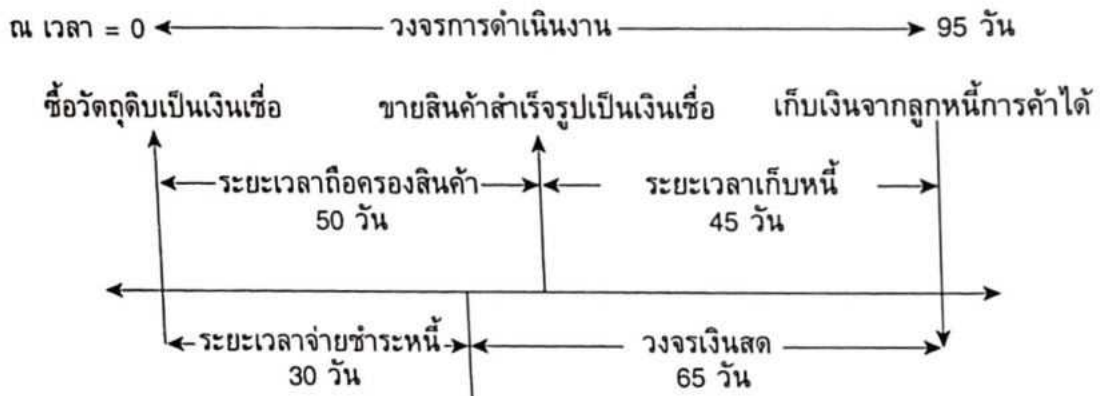
ภาพที่ 9.2 วงจรการดำเนินงานของสหกรณ์ช่างทำ จำกัด

สำหรับธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายส่วนใหญ่วงจรการดำเนินงานจะสั้นกว่าธุรกิจแปรรูป เพราะไม่มีการจัดซื้อวัตถุดิบและการแปรรูปวัตถุดิบเป็นสินค้าสำเร็จรูป ส่วนธุรกิจรวบรวมผลผลิต ซึ่งมีการซื้อขายผลผลิตเป็นเงินสดและเงินเชื่อ ผลผลิตการเกษตรไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน เมื่อสหกรณ์รวบรวมผลผลิตการเกษตรได้ก็ต้องรีบดำเนินการเพื่อส่งมอบและเก็บเงินจากลูกค้าโดยเร็ว วงจรการดำเนินงานจึงสั้นกว่าธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ส่วนธุรกิจเงินฝาก จะมีการหมุนเวียนของเงินรับฝากกับการถอนเงินของสมาชิก ซึ่งมีระยะเวลาไม่แน่นอนชัดเจนเหมือนการผลิตและขายสินค้า เนื่องจากการรับฝากเงินและการถอนเงินขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิกที่จะนำเงินมาฝากหรือถอนในแต่ละวัน

3. วงจรเงินสด

วงจรเงินสด (Cash Cycle) คือระยะเวลาที่เป็นส่วนต่างของวงจรการดำเนินงานกับระยะเวลาจ่ายชำระเจ้าหนี้การค้า

จากตัวอย่างที่ 9.1 สหกรณ์ช่างทำ จำกัด มีวงจรการดำเนินงาน 95 วัน แต่มีระยะเวลาที่ได้รับเครดิตจากเจ้าหนี้การค้า 30 วัน ดังนั้น วงจรเงินสดจึงเท่ากับ $95 - 30 = 65$ วัน ดังภาพที่ 9.3

ภาพที่ 9.3 วงจรเงินสดของสหกรณ์ช่างทำ จำกัด

จากภาพที่ 9.3 แสดงว่า สหกรณ์ต้องจ่ายเงินค่าซื้อวัตถุดิบไปก่อนที่จะได้รับเงินชำระหนี้จากลูกหนี้การค้า ดังนั้น สหกรณ์จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการช่องว่างระหว่างกระแสเงินสดรับกับกระแสเงินสดจ่าย เพื่อให้วงจรเงินสดสั้นที่สุด โดยการจัดการสินค้าคงเหลือและลูกหนี้การค้าให้เปลี่ยนมาเป็นเงินสดให้เร็วที่สุด

ดังนั้น วงจรเงินสดยิ่งสั้นยิ่งเป็นผลดีแก่สหกรณ์ ค่าที่ได้จึงควรเป็นค่าบวกจำนวนน้อยที่สุดหรือเป็นค่าติดลบจะยิ่งเป็นผลดีแก่สหกรณ์มากขึ้น เช่น สหกรณ์ร้านค้าแห่งหนึ่งซื้อสินค้าจากผู้ค้าส่ง (Wholesales) ได้เครดิต 30 วัน แต่สหกรณ์ขายสินค้าได้ทั้งหมดเป็นเงินสดภายใน 25 วัน ดังนั้น วงจรเงินสดจึงเท่ากับ -5 วัน ซึ่งหมายความว่า สหกรณ์ได้รับเงินจากการขายสินค้าทั้งหมดแล้วยังมีเวลาเหลืออีก 5 วัน ที่จะนำเงินไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้การค้า (ตัวอย่างของวงจรเงินสดในกิจการประเภทต่างๆ แสดงในภาคผนวกท้ายหน่วยนี้)

รายละเอียดเกี่ยวกับการคำนวณหาจรรยาจรเงินสด การจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราว การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า และการจัดการสินค้าคงเหลือ จะกล่าวต่อไปในตอนที 9.2-9.4

4. ความหมายของการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets Management) หมายถึง การวางแผนและการตัดสินใจใน 2 เรื่องที่สำคัญ ได้แก่

4.1 จำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน ผู้บริหารสหกรณ์ต้องวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับจำนวนเงินที่เหมาะสมที่จะลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งในยอดรวมและในสินทรัพย์หมุนเวียนแต่ละอย่าง เช่น เงินให้กู้ยืมระยะสั้น ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือ ควรมีปริมาณอย่างละเท่าใดจึงจะเหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพคล่อง และความสามารถในการทำกำไร รวมถึงต้องตัดสินใจนำเงินสดส่วนเกินไปลงทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์ ไม่ปล่อยทิ้งไว้หรือถือไว้เฉยๆ ตลอดจนคำนึงถึงระยะเวลา และความสามารถในการเปลี่ยนมาเป็นเงินสดได้ทันเมื่อต้องการใช้เงินสด

รายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน หรือเรียกว่า ปริมาณเงินทุนหมุนเวียน จะกล่าวต่อไปในเรื่องที่ 9.1.2 การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน

4.2 แหล่งเงินทุนที่จะจัดหามาเพื่อการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน ผู้บริหารสหกรณ์ต้องพิจารณาถึงแหล่งเงินทุนว่าควรใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นหรือแหล่งเงินทุนระยะยาว เพราะเงินทุนจากแต่ละแหล่งมีต้นทุนและความเสี่ยงแตกต่างกัน โดยทั่วไป เงินทุนระยะสั้นซึ่งมาจากการกู้ยืมระยะสั้น เจ้าหนี้การค้า และค่าใช้จ่ายค้างจ่าย จะมีต้นทุนเงินทุนต่ำกว่าเงินทุนจากแหล่งระยะยาว ซึ่งแหล่งเงินทุนระยะยาวส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืมระยะยาว หนี้สินระยะยาวอื่น และทุนของสหกรณ์

รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งเงินทุนที่จะจัดหามาเพื่อการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน จะกล่าวต่อไปในเรื่องที่ 9.1.3 นโยบายการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน

5. วัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนเป็นการจัดการการเงินระยะสั้น (Short-term Financial Management) ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานสหกรณ์ เพราะหากสหกรณ์มีสินทรัพย์หมุนเวียนมากเกินไป เช่น มีเงินสดส่วนเกินมากเกินไปเกิดความจำเป็น มีเงินทุนจมอยู่ในลูกหนี้ที่เรียกเก็บเงินไม่ได้ หรือมีการลงทุนในสินค้าคงเหลือมากเกินไป จะทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่องและเกิดปัญหาในการดำเนินงานแต่ถ้ามีการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนน้อยเกินไปก็จะทำให้ความสามารถในการทำกำไรลดลง ดังนั้น วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน มี 2 ประการ คือ

5.1 เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง (Liquidity) หมายถึง สหกรณ์สามารถชำระหนี้ระยะสั้นได้เมื่อถึงกำหนดชำระ เช่น ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้เงินกู้ระยะสั้น ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้การค้าและค่าใช้จ่ายค้างจ่ายต่างๆ

5.2 เพื่อให้สามารถทำกำไรได้ (Profitability) หมายถึง มีกำไรเป็นผลตอบแทนจากการลงทุนในอัตราที่น่าพอใจ เช่น สหกรณ์สามารถทำกำไรต่อสินทรัพย์รวมได้ในอัตราส่วนที่สูงกว่าปีก่อนและสูงกว่าอัตราส่วนมาตรฐานทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

6. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน ได้แก่ กิจกรรมดำเนินงาน (Operating Activities) และกิจกรรมจัดหาเงิน (Financing Activities)

6.1 กิจกรรมดำเนินงาน (Operating Activities) เป็นกิจกรรมหลักที่ก่อให้เกิดรายได้แก่สหกรณ์ เช่น สหกรณ์ที่ทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และธุรกิจแปรรูปผลผลิตผลการเกษตรและการผลิตสินค้า จะมีกิจกรรมดำเนินงานที่ต้องตัดสินใจที่สำคัญดังนี้

กิจกรรม	การตัดสินใจ
1. การซื้อสินค้าสำเร็จรูปหรือวัตถุดิบ	1. จะต้องสั่งซื้อครั้งละเท่าใด และจะสั่งซื้อเมื่อใด
2. การจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า	2. จะใช้วิธีใดในการชำระหนี้ ควรจ่ายชำระหนี้เมื่อใด
3. การผลิตสินค้า (เฉพาะธุรกิจแปรรูป)	3. เลือกเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตอย่างไร
4. การขายสินค้า	4. ควรขายเชื่อหรือไม่ มากน้อยเพียงใด จะกำหนดคุณสมบัติของลูกหนี้อย่างไร จะกำหนดเงื่อนไขการให้สินเชื่ออย่างไร
5. การเรียกเก็บเงิน	5. จะเรียกเก็บเงินจากลูกหนี้ได้อย่างไร

6.2 กิจกรรมจัดหาเงิน (Financing Activities) เป็นกิจกรรมที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในขนาดและองค์ประกอบของทุนของสหกรณ์และส่วนของการกู้ยืมเงิน ผู้บริหารสหกรณ์ต้องคำนึงถึงแหล่งเงินทุนที่จะใช้จัดหาสินทรัพย์หมุนเวียน เนื่องจากมีต้นทุนและความเสี่ยงต่างกัน ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวต่อไปในเรื่องที่ 9.1.3

การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนให้ได้ผลดี สหกรณ์จำเป็นต้องอาศัยความชำนาญในหลายด้านร่วมกัน เช่น ความชำนาญในเรื่องโลจิสติกส์ (Logistics) ซึ่งเป็นระบบการจัดลำเลียงสินค้าเพื่อให้เกิดค่าใช้จ่ายโดยรวมในการกระจายสินค้าต่ำที่สุด โดยเกี่ยวข้องตั้งแต่ กระบวนการจัดหาวัตถุดิบไปสิ้นสุด ณ จุดที่มีการบริโภคสินค้านั้น สหกรณ์ต้องมีความชำนาญด้านการจัดการการดำเนินงาน (Operations Management) การจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Management) และการทำงานร่วมกับฝ่ายการตลาด เป็นต้น ทั้งนี้ การดำเนินการร่วมกันจะทำให้เกิดการพัฒนาสินค้าและบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า และสามารถส่งมอบสินค้าและบริการให้ถึงมือลูกค้าโดยเร็วที่สุด และที่สำคัญหลังจากการขายสำเร็จแล้วจะเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายจัดเก็บหนี้ที่ต้องติดตามทวงถามและจัดเก็บหนี้ให้ได้เร็วที่สุด เพื่อให้สหกรณ์มีสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไร

กิจกรรม 9.1.1

1. จงอธิบายความหมายของสินทรัพย์หมุนเวียน
2. การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่สำคัญในเรื่องใด
3. การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.1)

เรื่องที่ 9.1.2**การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน**

การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับจำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนแต่ละชนิด ที่สำคัญคือ เงินสด เงินให้กู้ยืมระยะสั้น ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือ หากปริมาณเงินทุนหมุนเวียนแตกต่างกันจะมีผลกระทบต่อสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรต่างกัน ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์จะต้องกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนที่เหมาะสมเพื่อให้มั่นใจว่า สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกระแสเงินสดเพียงพอที่จะชำระหนี้สินระยะสั้นได้เมื่อถึงกำหนดและเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการดำเนินงานประจำวัน การขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนจะเป็นสาเหตุให้เกิดความล้มเหลวทางธุรกิจได้แม้ว่าจะมีผลกำไรจากการดำเนินงานก็ตาม

1. ความหมายของเงินทุนหมุนเวียน

โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงเงินทุนหมุนเวียนจะหมายถึง เงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด แต่ในการดำเนินงาน สิ่งที่ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องให้ความสนใจคือสภาพคล่องซึ่งก็คือความสามารถในการชำระหนี้สินระยะสั้นหรือหนี้สินหมุนเวียนได้เมื่อครบกำหนดชำระ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาถึงเงินทุนหมุนเวียนสุทธิและเงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ ซึ่งแต่ละอย่างมีความหมายดังนี้

1.1 เงินทุนหมุนเวียน (Working Capital: WC) หมายถึง เงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด

1.2 เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ (Net Working Capital: NWC) หมายถึง สินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดหักด้วย หนี้สินหมุนเวียนทั้งหมด เขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ} = \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{หนี้สินหมุนเวียน}$$

1.3 เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ (Net Operating Working Capital: NOWC) หมายถึง สินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงาน หักด้วย หนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงาน เขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ} = \text{สินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงาน} - \text{หนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงาน}$$

สินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงานของสหกรณ์ หมายถึง สินทรัพย์หมุนเวียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในกิจกรรมดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ เช่น เงินสด เงินให้กู้ยืมระยะสั้น ลูกหนี้การค้า สินค้าคงเหลือ ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า เป็นต้น โดยไม่รวมสินทรัพย์หมุนเวียนที่ไม่ใช้ในการดำเนินงานตามปกติ เช่น เงินลงทุนชั่วคราว เงินสดที่ถือไว้เพื่อจ่ายชำระค่าก่อสร้างอาคารสำนักงานที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง เป็นต้น

หนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงานของสหกรณ์ หมายถึง หนี้สินหมุนเวียนที่เกิดจากกิจกรรมดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ เช่น เจ้าหนี้การค้า ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เป็นต้น โดยไม่รวมหนี้สินหมุนเวียนที่มีภาระดอกเบี้ย เช่น ตัวเงินจ่ายที่มีดอกเบี้ย (Interest-bearing Notes Payable) เนื่องจากตัวเงินจ่ายที่มีดอกเบี้ยมีต้นทุนทางการเงินหรือดอกเบี้ยที่ต้องชำระ จึงไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกระแสเงินสดอิสระที่ใช้ในการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์

ตัวอย่างที่ 9.2 งบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ร้านค้า ปารีชาติ จำกัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x1 ประกอบด้วย รายการสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ดังนี้

	หน่วย: บาท
สินทรัพย์	
สินทรัพย์หมุนเวียน	
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	40,000
เงินลงทุนระยะสั้น	150,000
ลูกหนี้การค้า	120,000
สินค้าคงเหลือ	180,000
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	490,000
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	
เงินลงทุนระยะยาว	300,000
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์สุทธิ	200,000
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	500,000
รวมสินทรัพย์	990,000

หนี้สินและทุนของสหกรณ์

หนี้สินหมุนเวียน	
เจ้าหนี้การค้า	420,000
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	<u>10,000</u>
รวมหนี้สินหมุนเวียน	<u><u>430,000</u></u>
หนี้สินไม่หมุนเวียน	
เงินกู้ระยะยาว	<u>150,000</u>
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u><u>150,000</u></u>
รวมหนี้สิน	<u><u>580,000</u></u>
ทุนของสหกรณ์	
ทุนเรือนหุ้น (มูลค่าหุ้นละ 10 บาท)	
หุ้นที่ชำระเต็มมูลค่าแล้ว	280,000
ทุนสำรอง	58,000
ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ	25,000
กำไรสุทธิประจำปี	<u>47,000</u>
รวมทุนของสหกรณ์	<u><u>410,000</u></u>
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	<u><u>990,000</u></u>

หมายเหตุ: * เงินลงทุนระยะสั้น ตามที่ปรากฏในงบการเงินข้างต้น เป็นค่าที่ใช้ตามคู่มือการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ ที่กำหนดให้ใช้คำว่า เงินลงทุนระยะสั้น แต่ในหน่วยนี้จะใช้คำว่าเงินลงทุนชั่วคราว ตามมาตรฐานการบัญชีของสภาวิชาชีพบัญชี ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน เว้นแต่ในระบบบัญชีของสหกรณ์ จะไม่มีการจัดประเภทเงินลงทุนเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้า (Trading Securities)

การคำนวณเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ร้านค้า ปารีชาติ จำกัด สามารถทำได้ดังนี้

1. เงินทุนหมุนเวียน หมายถึง เงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด จำนวน 490,000 บาท ประกอบด้วย เงินสด 40,000 บาท เงินลงทุนชั่วคราว (เงินลงทุนระยะสั้น) 150,000 บาท ลูกหนี้การค้า 120,000 บาท และสินค้าคงเหลือ 180,000 บาท

$$\begin{aligned}
 2. \text{ เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ} &= \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{หนี้สินหมุนเวียน} \\
 &= 490,000 - 430,000 \\
 &= 60,000 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 3. \text{ เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ} &= \text{สินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงาน} \\
 &\quad - \text{หนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงาน} \\
 \text{สินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงาน} &= \text{เงินสด} + \text{ลูกหนี้การค้า} + \text{สินค้าคงเหลือ} \\
 &= 40,000 + 120,000 + 180,000 \text{ บาท} \\
 &= 340,000 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{หนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงาน} &= \text{เจ้าหนี้การค้า} + \text{ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย} \\
 &= 420,000 + 10,000 \text{ บาท} \\
 &= 430,000 \text{ บาท} \\
 \text{เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ} &= 340,000 - 430,000 \text{ บาท} \\
 &= -90,000 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

การแปลความหมายของเงินทุนหมุนเวียนสุทธิ

เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ	ความหมาย
เป็นบวก (+)	สหกรณ์มีสินทรัพย์หมุนเวียนมากกว่าหนี้สินหมุนเวียน แสดงว่า สหกรณ์มีสภาพคล่องสามารถใช้สินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดชำระหนี้สินหมุนเวียนทั้งหมดได้ และแสดงว่าการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดของสหกรณ์ใช้เงินทุนจากแหล่งระยะสั้นและบางส่วนใช้เงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะยาว
เป็นลบ (-)	สหกรณ์มีสินทรัพย์หมุนเวียนน้อยกว่าหนี้สินหมุนเวียน แสดงว่า สหกรณ์ขาดสภาพคล่อง สินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้สินหมุนเวียนทั้งหมด และแสดงว่า สหกรณ์มีการนำเงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะสั้นบางส่วนไปลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนด้วย ทำให้ขาดสภาพคล่อง
เป็นศูนย์ (0)	สหกรณ์มีสินทรัพย์หมุนเวียนเท่ากับหนี้สินหมุนเวียนพอดี จึงถือว่าสหกรณ์ยังมีความสามารถใช้สินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดชำระหนี้สินหมุนเวียนทั้งหมดได้ และแสดงว่าการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดของสหกรณ์ใช้แหล่งเงินทุนจากระยะสั้นเพียงแหล่งเดียว

จากตัวอย่างที่ 9.2 สหกรณ์ร้านค้า ปารีชาติ จำกัด มีเงินทุนหมุนเวียนสุทธิ 60,000 บาท แสดงว่า สหกรณ์ร้านค้า ปารีชาติ จำกัด มีสภาพคล่อง สามารถชำระหนี้สินหมุนเวียนได้ทั้งหมดแล้วยังมีเงินทุนหมุนเวียนคงเหลือ 60,000 บาท โดยการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมดมาจากแหล่งเงินทุนระยะสั้นและใช้เงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะยาวบางส่วน

เมื่อพิจารณาเงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ พบว่า ติดลบ 90,000 บาท แสดงว่า สหกรณ์ ปารีชาติ จำกัด มีสินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงานน้อยกว่าหนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงาน จึงไม่พอชำระหนี้ จะต้องนำเงินลงทุนชั่วคราวมาแปลงสภาพเป็นเงินสดจึงจะพอชำระหนี้สินหมุนเวียนทั้งหมดได้

จะเห็นว่า เงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิจะช่วยประเมินสภาพคล่องได้ดีกว่าเงินทุนหมุนเวียนสุทธิ เนื่องจากพิจารณาเฉพาะสินทรัพย์หมุนเวียนในการดำเนินงานและหนี้สินหมุนเวียนในการดำเนินงานเท่านั้น

2. ปริมาณเงินทุนหมุนเวียนกับผลกระทบต่อสภาพคล่องและกำไร

การจัดการเงินทุนหมุนเวียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สหกรณ์มีพื้นฐานสุขภาพทางการเงินที่ดี และประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เนื่องจากหากสหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนมากเกินไป แม้ความเสี่ยงต่อการขาดสภาพคล่องจะลดลง แต่จะทำให้ความสามารถในการทำกำไรลดต่ำลง ในทางตรงกันข้ามหากสหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนน้อยไป จะทำให้เกิดปัญหาขาดสภาพคล่อง แม้ว่าจะทำให้ความสามารถในการทำกำไรสูงขึ้นก็ตาม ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องจัดให้สหกรณ์มีทั้งสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไร

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแสดงปริมาณเงินทุนหมุนเวียน กับตัวชี้วัดสภาพคล่อง ได้แก่ เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ และอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน โดยผลของการมีสภาพคล่องสูงจะทำให้ความสามารถในการทำกำไรลดลง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 9.3 สหกรณ์ ก สหกรณ์ ข และสหกรณ์ ค เป็นสหกรณ์ประเภทเดียวกัน มีรายการเกี่ยวกับเงินทุนหมุนเวียนสุทธิและอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนดังนี้

หน่วย: บาท

รายการ	สหกรณ์ ก	สหกรณ์ ข	สหกรณ์ ค
สินทรัพย์หมุนเวียน (1)	500,000	200,000	100,000
หนี้สินหมุนเวียน (2)	100,000	100,000	100,000
เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ (3) = (1) - (2)	400,000	100,000	0
อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (4) = (1) ÷ (2)	5:1	2:1	1:1

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นว่า สหกรณ์ ก มีเงินทุนหมุนเวียนสุทธิและอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนสูงที่สุด แสดงว่ามีสภาพคล่องสูงสุด ส่วนสหกรณ์ ข มีสภาพคล่องปานกลาง สหกรณ์ ค มีสภาพคล่องต่ำที่สุด

เมื่อพิจารณาความสามารถในการทำกำไรโดยใช้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมปรากฏผลดังนี้

หน่วย: บาท

รายการ	สหกรณ์ ก	สหกรณ์ ข	สหกรณ์ ค
กำไรสุทธิ (1)	150,000	150,000	150,000
สินทรัพย์หมุนเวียน (2)	500,000	200,000	100,000
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน (3)	1,000,000	1,000,000	1,000,000
สินทรัพย์รวม (4)	1,500,000	1,200,000	1,100,000
อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (5) = (1) ÷ (4)	10%	12.5%	13.64%

จะเห็นว่า สหกรณ์ ก สหกรณ์ ข และสหกรณ์ ค มีกำไรสุทธิเท่ากัน แต่ สหกรณ์ ก มีอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมต่ำที่สุด แสดงว่ามีความสามารถในการทำกำไรต่ำที่สุด ส่วนสหกรณ์ ข มีความสามารถในการทำกำไรปานกลาง สหกรณ์ ค มีความสามารถในการทำกำไรสูงที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก สหกรณ์ ก มีสินทรัพย์รวมมากที่สุด การมีสินทรัพย์รวมในจำนวนที่มากกว่าแต่มีจำนวนกำไรเท่ากัน จึงทำให้ความสามารถในการทำกำไรต่ำกว่า

จากการวิเคราะห์สภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรข้างต้น จะเห็นว่ามีความขัดแย้งกัน โดยสรุปสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรของทั้ง 3 สหกรณ์ ได้ดังนี้

สหกรณ์	สภาพคล่อง	ความสามารถในการทำกำไร
ก	สูงสุด	ต่ำสุด
ข	ปานกลาง	ปานกลาง
ค	ต่ำสุด	สูงสุด

จะเห็นว่า สหกรณ์ที่มีสภาพคล่องสูงสุด จะมีความสามารถในการทำกำไรต่ำสุด ส่วนสหกรณ์ที่มีสภาพคล่องต่ำสุด จะมีความสามารถในการทำกำไรสูงสุด ดังนั้น ในการจัดการเงินทุนหมุนเวียน ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนที่เหมาะสม เพื่อให้สหกรณ์มีทั้งสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไรได้ในระดับที่น่าพอใจ

3. นโยบายการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน

การกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนที่สหกรณ์ต้องดำรงไว้หรือถือไว้จะแตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ คือ ประเภทและปริมาณธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการ เช่น สหกรณ์ร้านค้าจะมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนมากในสินค้าคงเหลือ สหกรณ์ออมทรัพย์จะมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนมากในเงินสดและเงินให้กู้ยืมระยะสั้น สหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่จะมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนมากในเงินให้กู้ยืมระยะสั้น สหกรณ์ที่ทำธุรกิจรวบรวมผลผลิตผลการเกษตรต้องการใช้เงินทุนหมุนเวียนจำนวนมากในช่วงฤดูกาล เพื่อซื้อขายผลผลิตเป็นเงินสด และถ้าสหกรณ์ขายผลผลิตเป็นเงินเชื่อจะทำให้ปริมาณเงินทุนหมุนเวียนในลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้น สหกรณ์ขนาดใหญ่จะมีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนมากกว่าสหกรณ์ขนาดเล็ก นอกจากนี้ การแข่งขันทางธุรกิจก็มีอิทธิพลทำให้สหกรณ์ต้องปรับตัวเพิ่มปริมาณเงินทุนหมุนเวียน เช่น การลงทุนในสินค้าหลากหลายชนิดเพื่อจูงใจให้ลูกค้าสนใจซื้อสินค้าของสหกรณ์มากขึ้น เป็นต้น

ผู้บริหารสหกรณ์มีนโยบายในการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนได้ 3 ทางเลือก คือ

3.1 นโยบายเงินทุนหมุนเวียนแบบผ่อนคลาย (Relaxed Working Capital Policy) เป็นนโยบายที่กำหนดให้สหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนมาก เช่น ถือเงินสดและสินค้าคงเหลือไว้จำนวนมาก กระตุ้นการขายให้ได้มากขึ้นโดยการไม่เข้มงวดในการให้สินเชื่อเพื่อจูงใจลูกค้าให้ซื้อสินค้าได้มากขึ้นจะทำให้สหกรณ์มียอดลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้นด้วย การใช้นโยบายนี้จึงทำให้สหกรณ์มีสภาพคล่องสูง แต่จะมีความสามารถในการทำกำไรต่ำ

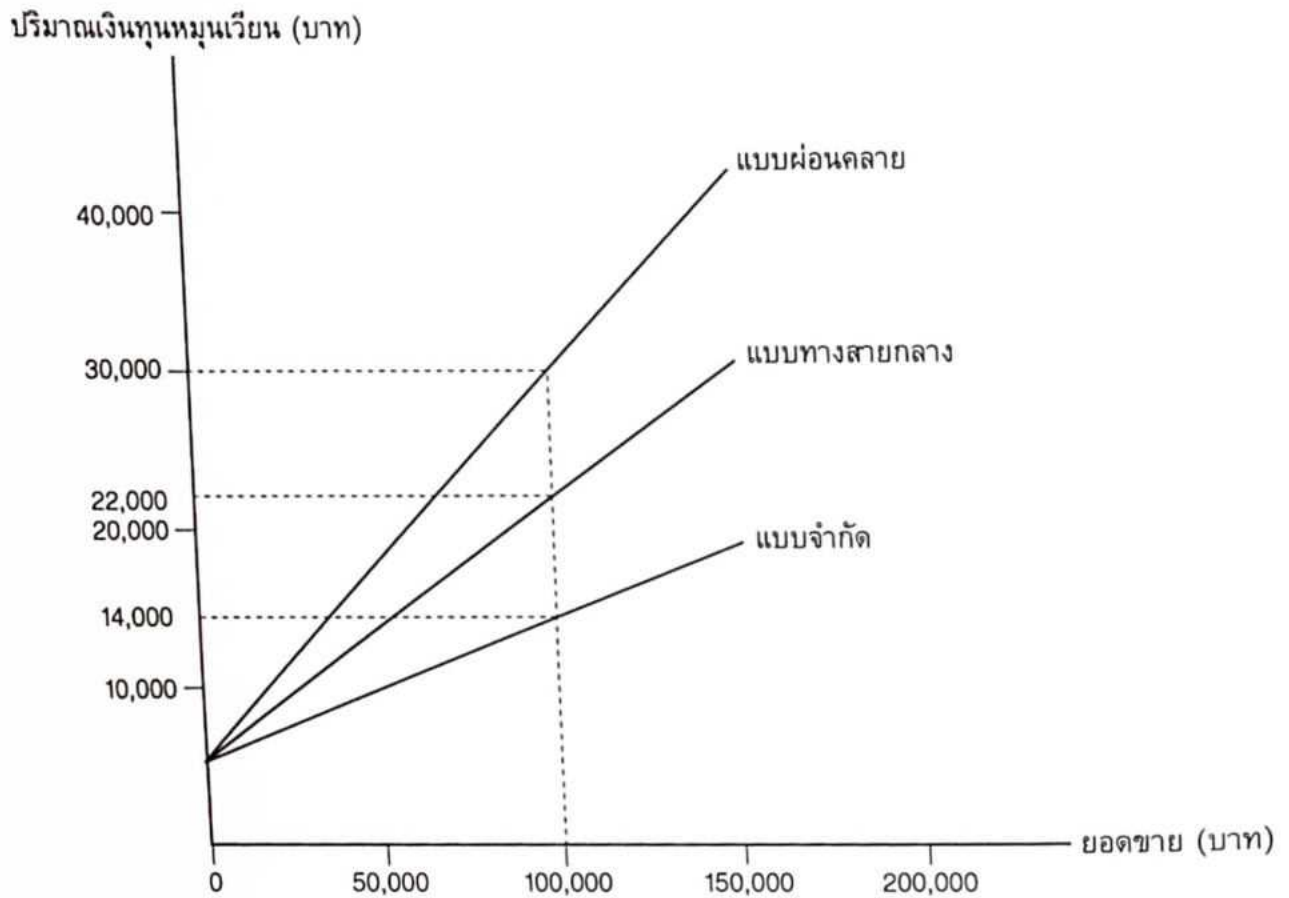
3.2 นโยบายเงินทุนหมุนเวียนแบบจำกัด (Restricted Working Capital Policy) เป็นนโยบายที่กำหนดให้มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนน้อย เช่น ถือเงินสด สินค้าคงเหลือ และลูกหนี้การค้า ในจำนวนที่ต่ำที่สุดที่สหกรณ์จะดำเนินการได้ ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีสภาพคล่องต่ำแต่ก็จะมีความสามารถในการทำกำไรสูง อย่างไรก็ตาม การกำหนดนโยบายแบบจำกัดมากเกินไปอาจนำไปสู่สภาพสินค้าขาดมือไม่พอขายหรือความเข้มงวดในการขายเชื่อมากเกินไปทำให้ลูกค้าไม่พอใจและเลิกซื้อสินค้าจากสหกรณ์ ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อสหกรณ์

3.3 นโยบายเงินทุนหมุนเวียนแบบทางสายกลาง (Moderate Working Capital Policy) เป็นนโยบายที่กำหนดให้สหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป เรียกอีกอย่างหนึ่งว่านโยบายแบบสมดุล นโยบายนี้ถือได้ว่าอยู่ระหว่างนโยบายแบบผ่อนคลายและนโยบายแบบจำกัด

ตัวอย่างที่ 9.4 แสดงการเปรียบเทียบนโยบายในการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียน จาก 3 ทางเลือกข้างต้น โดยที่ระดับยอดขาย 100,000 บาท มีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนดังนี้

นโยบาย	ปริมาณเงินทุนหมุนเวียน (หน่วย: บาท)
แบบผ่อนคลาย	30,000
แบบทางสายกลาง	22,000
แบบจำกัด	14,000

จากตัวอย่างที่ 9.4 แสดงเป็นกราฟได้ดังภาพที่ 9.4

ภาพที่ 9.4 เปรียบเทียบปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนในแต่ละนโยบาย

จากภาพที่ 9.4 จะเห็นว่า นโยบายแบบผ่อนคลายมีปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนมากที่สุดคือ 30,000 บาท นโยบายแบบจำกัดมีปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนน้อยที่สุดคือ 14,000 บาท ส่วนนโยบายแบบทางสายกลางมีปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียน 22,000 บาท ซึ่งอยู่ระหว่าง 14,000 - 30,000 บาท (หมายเหตุ ลักษณะเส้นกราฟในความเป็นจริงอาจเป็นเส้นโค้งก็ได้ แต่ในที่นี้แสดงเป็นเส้นตรงเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย)

ทั้งนี้ ในการดำเนินงานภายใต้ภาวะที่แน่นอน เช่น ยอดขายมีความสม่ำเสมอ ต้นทุนไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้แน่นอน ระยะเวลาสั่งซื้อสินค้าจากระทั่งได้รับสินค้าแน่นอน เป็นต้น สหกรณ์ควรกำหนดปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนโดยใช้นโยบายแบบจำกัด เพราะหากมีเงินลงทุนหมุนเวียนมากเกินไป จะทำให้ความสามารถในการทำกำไรต่ำไป

อนึ่ง ผู้บริหารสหกรณ์อาจนำข้อมูลปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนในอดีต มาเป็นแนวทางในการกำหนดปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนปัจจุบัน เช่น อัตราส่วนเงินลงทุนหมุนเวียนต่อยอดขายในช่วง 3-5 ปีที่แล้ว เป็นต้น และต้องพิจารณาประกอบกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือเหตุการณ์พิเศษที่จะมีผลทำให้ปริมาณเงินลงทุนหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยทำให้สหกรณ์สามารถผลิตสินค้าได้

เร็วขึ้นจากเดิมที่เคยใช้เวลาในการผลิต 10 วัน เหลือเพียง 5 วัน และช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย รวดเร็วขึ้น จะทำให้ปริมาณความต้องการเงินทุนหมุนเวียนลดลง เป็นต้น

กิจกรรม 9.1.2

1. จงอธิบายความหมายของเงินทุนหมุนเวียน เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ และเงินทุนหมุนเวียนจากการดำเนินงานสุทธิ
2. ปริมาณเงินทุนหมุนเวียนที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปจะมีผลกระทบต่อสภาพคล่องและความสามารถในการทำกำไรอย่างไร
3. นโยบายการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนมีกี่แนวทางอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.2)

เรื่องที่ 9.1.3

นโยบายการจัดการหาเงินทุนหมุนเวียน

การจัดการเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์จะเกี่ยวข้องกับการจัดการเงินสด เงินลงทุนชั่วคราว เงินให้กู้ยืมระยะสั้น ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์สามารถชำระหนี้สินระยะสั้นได้เมื่อถึงกำหนด ดังนั้นนอกจากการกำหนดปริมาณเงินทุนหมุนเวียนที่เหมาะสมแล้ว จะต้องพิจารณาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้สอดคล้องกับการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน

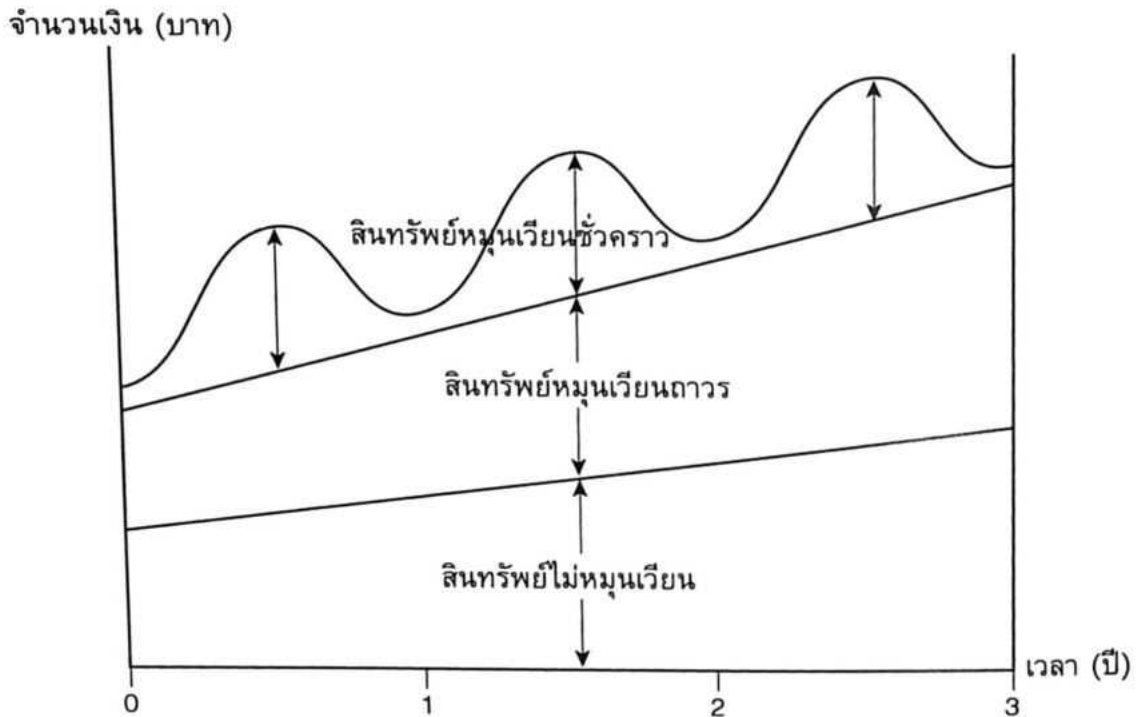
1. ประเภทของสินทรัพย์หมุนเวียน

ในทางการเงิน จะจัดจำแนกสินทรัพย์หมุนเวียนออกเป็น 2 ประเภทคือ สินทรัพย์หมุนเวียนถาวร และสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราว

1.1 สินทรัพย์หมุนเวียนถาวร (Permanent Current Assets) หมายถึง สินทรัพย์หมุนเวียนขั้นต่ำที่สหกรณ์ถือไว้หรือดำรงไว้ตลอดระยะเวลาดำเนินงานไม่ว่าจะอยู่ในช่วงฤดูกาลหรือนอกฤดูกาลขาย

1.2 สินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราว (Temporary Current Assets) หมายถึง สินทรัพย์หมุนเวียนส่วนที่เพิ่มขึ้น ที่สหกรณ์จำเป็นต้องถือไว้สำหรับช่วงระยะเวลาที่เป็นฤดูกาลขาย เช่น สหกรณ์ที่ผลิตลำไยอบแห้ง หรือทุเรียนอบแห้ง จะมียอดขายสูงในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว จึงเป็นช่วงที่สหกรณ์จะต้องมีการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนเพิ่มขึ้น โดยการจัดหาวัตถุดิบลำไยสดหรือทุเรียนสดมาแปรรูป และมีสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตได้เป็นจำนวนมากขึ้น และหากสหกรณ์ขายเชื่อก็จะมีลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้นในช่วงนี้ด้วย สินทรัพย์หมุนเวียนส่วนที่เกินกว่าระดับปกตินี้ จึงเรียกว่า สินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราว

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน สามารถแสดงเปรียบเทียบการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรกับการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวได้ดังภาพที่ 9.5

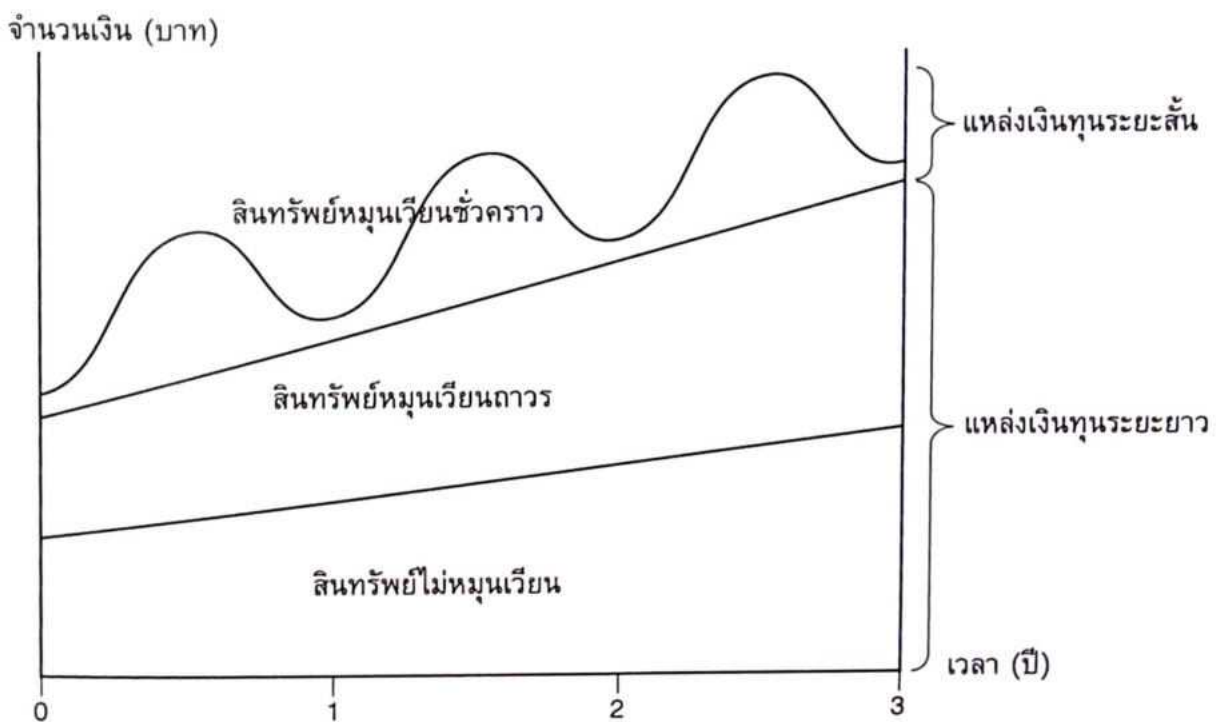
ภาพที่ 9.5 เปรียบเทียบจำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรกับสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราว

จากภาพที่ 9.5 จะเห็นว่า สัดส่วนการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรจะมีจำนวนมาก บางกิจการอาจใกล้เคียงกับเงินลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น ที่ดิน อาคาร อุปกรณ์สำนักงาน และเงินลงทุนระยะยาว และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ดูจากเส้นตรงที่มีลักษณะเฉียงขึ้น) ทั้งนี้เนื่องจากในระยะยาวสหกรณ์จะมีการเจริญเติบโตและขยายกิจการ จึงมีการลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนและสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรเพิ่มขึ้น ส่วนจำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวมีลักษณะเป็นลูกคลื่นในช่วงสั้นๆ เนื่องจากสหกรณ์มีความต้องการสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวเพิ่มขึ้นเฉพาะในช่วงฤดูกาลขายของแต่ละปีเท่านั้น เมื่อหมดฤดูกาล จำนวนเงินลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวก็ลดระดับลงมาอยู่ในระดับปกติ

2. แนวทางการจัดหาเงินทุนหมุนเวียน

นโยบายการจัดหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียน มี 3 แนวทางคือ นโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง นโยบายกล้าได้กล้าเสีย และนโยบายระมัดระวัง

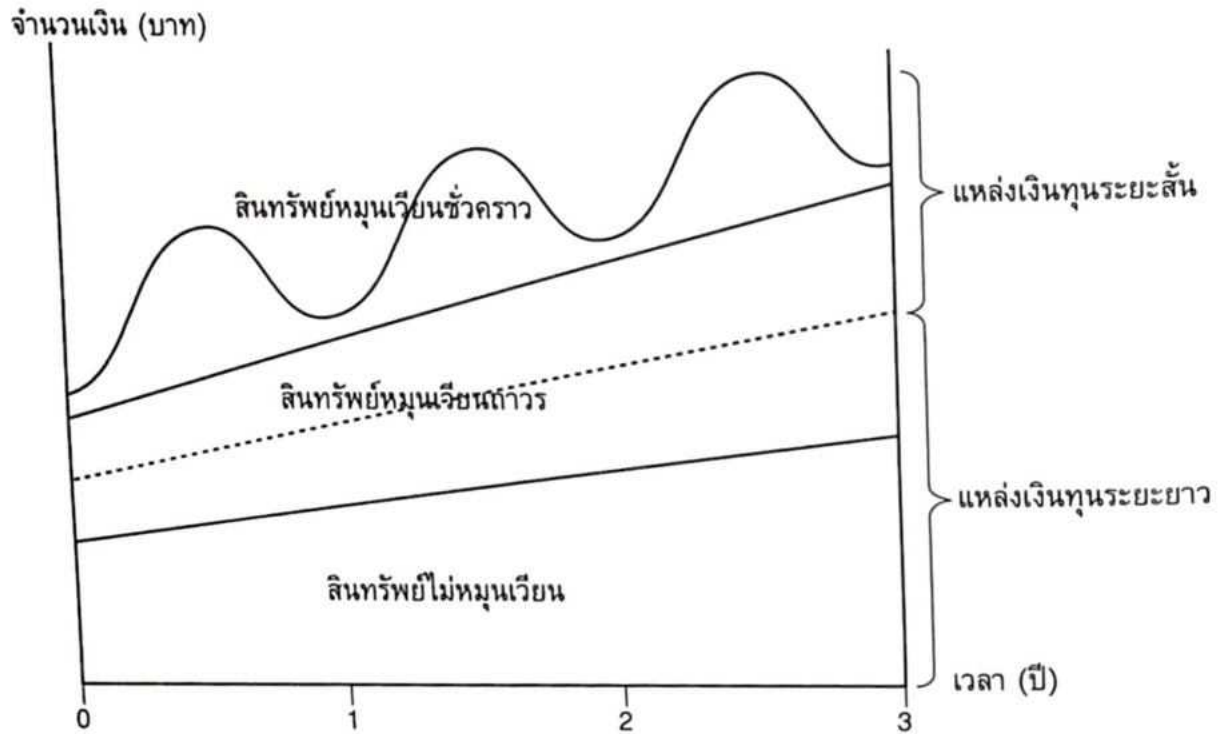
2.1 นโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง (Self-Liquidating Approach) เป็นการจับคู่สินทรัพย์กับหนี้สินที่ถึงกำหนดชำระ (Maturity Matching) ให้สอดคล้องกัน โดยการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรและสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ควรใช้แหล่งเงินทุนระยะยาว เช่น การลงทุนซื้อเครื่องจักรซึ่งคาดว่าจะมีอายุการให้ประโยชน์ 5 ปี ก็ควรใช้แหล่งเงินทุนระยะยาวที่มีระยะเวลาชำระหนี้ภายใน 5 ปี เป็นต้น ส่วนการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวซึ่งมีความต้องการในช่วงเวลาสั้นๆ ควรใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้น เช่น การลงทุนซื้อสินค้ามาขายในช่วงฤดูกาลที่คาดว่าจะขายได้หมดภายใน 30 วัน ก็ควรใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นที่มีระยะเวลาชำระหนี้คืนภายใน 30 วัน เป็นต้น นโยบายนี้จะทำให้เกิดความเสี่ยงต่ำและสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเวลา แสดงได้ดังภาพที่ 9.6

ภาพที่ 9.6 การจัดหาเงินทุนตามนโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง

จากภาพที่ 9.6 หากสหกรณ์กู้ระยะสั้น 1 ปีมาลงทุนสร้างโรงงานและซื้อเครื่องจักรซึ่งเป็นสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก สหกรณ์จะไม่สามารถสร้างกระแสเงินสดได้ทันมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เงินกู้ได้ เพราะโรงงานอาจเพิ่งสร้างเสร็จ การผลิตสินค้าขายยังได้ไม่มากพอที่จะชำระหนี้จำนวนมากได้หมดภายในปีเดียว ดังนั้น สหกรณ์จึงควรใช้แหล่งเงินทุนระยะยาวเพื่อลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เพื่อให้สามารถสร้างกระแสเงินสดในแต่ละปีเป็นการทยอยชำระหนี้ได้ตามอายุของสัญญาเงินกู้ นั่น ส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรเป็นสินทรัพย์ที่ต้องถือไว้ตลอดเวลาจึงควรใช้แหล่งเงินทุนระยะยาว แต่สินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวใช้ในช่วงฤดูกาลสั้นๆ ควรใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้น จึงเรียกว่าเป็นการชำระหนี้ได้ด้วยตนเอง

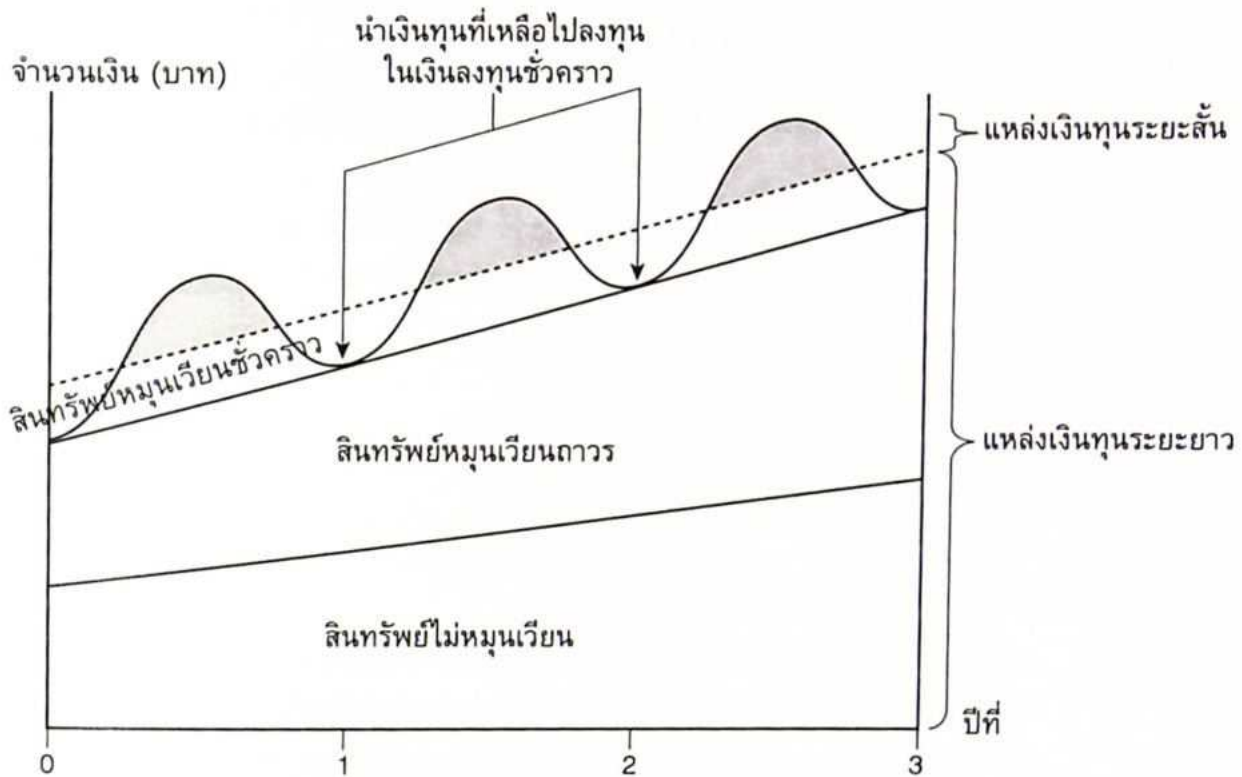
2.2 นโยบายกล้าได้กล้าเสีย (Aggressive Approach) เป็นนโยบายที่กล้าเสี่ยงเพื่อหวังผลตอบแทนที่สูงขึ้น โดยใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นซึ่งมีต้นทุนทางการเงินต่ำ นำมาลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรบางส่วน จึงเสี่ยงต่อการไม่สามารถชำระหนี้ระยะสั้นซึ่งมีกำหนดชำระคืนภายใน 1 ปีได้เมื่อครบกำหนด แสดงได้ดังภาพที่ 9.7

ภาพที่ 9.7 การจัดหาเงินทุนตามนโยบายกล้าได้กล้าเสีย

จากภาพที่ 9.7 เส้นประเป็นเส้นแบ่งเพื่อให้เห็นการลงทุนโดยใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นกับแหล่งเงินทุนระยะยาว จะเห็นว่า มีการนำเงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะสั้นมาลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรบางส่วน นอกเหนือจากการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราว ซึ่งจะมีผลทำให้สหกรณ์มีความเสี่ยงสูงขึ้น และหากผู้บริหารบางคนที่ชอบความเสี่ยงหรือยอมรับความเสี่ยงได้มากขึ้น ก็กล้าที่จะใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนถาวรทั้งหมดและยังใช้แหล่งเงินทุนระยะสั้นลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนบางส่วนด้วย เช่น นำเงินกู้ยืมระยะสั้น ไปให้กู้ระยะยาว หรือนำเงินกู้ระยะสั้นมาลงทุนสร้างโรงงาน ก็จะทำให้มีความเสี่ยงสูงมากขึ้น แต่ก็มีโอกาสได้กำไรสูงขึ้นจากต้นทุนเงินทุนที่ต่ำ

2.3 นโยบายระมัดระวัง (Conservative Approach) เป็นนโยบายที่ใช้แหล่งเงินทุนระยะยาวนำมาลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน สินทรัพย์หมุนเวียนถาวร และสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวบางส่วน ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีสภาพคล่องมาก เพราะเงินทุนระยะยาวสามารถชำระคืนได้เกินกว่า 1 ปี แสดงได้ดังภาพที่ 9.8

ภาพที่ 9.8 การจัดหาเงินทุนตามนโยบายระยะวัตระวัง

จากภาพที่ 9.8 จะเห็นว่า ส่วนที่อยู่เหนือเส้นประเป็นการใช้เงินทุนระยะสั้นจำนวนไม่มากนัก มาลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวบางส่วนหรือในช่วงฤดูกาล ส่วนที่อยู่ใต้เส้นประ แสดงถึงการใช้ แหล่งเงินทุนระยะยาวลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน สินทรัพย์หมุนเวียนถาวร และสินทรัพย์หมุนเวียนชั่วคราวบางส่วน เรียกได้ว่าการลงทุนในสินทรัพย์เกือบทั้งหมดใช้เงินทุนจากแหล่งเงินทุนระยะยาว ซึ่งสามารถชำระหนี้คืนได้นานเกินกว่า 1 ปี จึงมีความเสี่ยงต่ำ แต่ก็จะทำให้ความสามารถในการทำกำไรลดลง เพราะเงินทุนระยะยาวมีต้นทุนทางการเงินที่สูง อย่างไรก็ตาม ในบางช่วงเวลาที่ยอดขายไม่สูง และ ปริมาณเงินทุนหมุนเวียนลดลง จะทำให้มีเงินทุนเหลือ (ดูที่ลูกศรชี้ในภาพเหมือนเป็นแอ่ง) ซึ่งสามารถนำไป ลงทุนในเงินลงทุนชั่วคราวเพื่อหาผลประโยชน์ตอบแทนได้

กิจกรรม 9.1.3

1. ในทางการเงินจัดจำแนกสินทรัพย์หมุนเวียนออกเป็นกี่ประเภท อะไรบ้าง
2. การจัดหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียน โดยใช้นโยบายกล้าได้กล้าเสีย กับนโยบายระมัดระวัง และนโยบายชำระหนี้ได้ด้วยตัวเอง แตกต่างกันอย่างไรร

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 9.2

การจัดการเงินสดและเงินลงทุนชั่วคราว

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.2.1 การลดวงจรเงินสดและงบประมาณเงินสด
- 9.2.2 เทคนิคการจัดการเงินสดรับและเงินสดจ่าย
- 9.2.3 การจัดการเงินลงทุนชั่วคราว

แนวคิด

1. การลดวงจรเงินสดให้สั้นที่สุดเป็นแนวทางการจัดการเงินสดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งทำได้โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การขายสินค้าให้เร็วขึ้น เก็บหนี้ให้เร็วขึ้น และยืดเวลาการจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้าให้ช้าลง ส่วนงบประมาณเงินสดเป็นเครื่องมือในการวางแผนจัดหาเงินสดให้ทันเวลาในต้นทุนที่ต่ำเมื่อเงินสดขาดมือ แต่ถ้าเงินสดเกินความจำเป็น สหกรณ์ควรนำเงินสดไปลงทุนระยะสั้น
2. การจัดการเงินสดรับและเงินสดจ่าย ผู้บริหารสหกรณ์ต้องจัดจังหวะเวลาการรับและจ่ายเงินสดให้สอดคล้องกันเพื่อจะได้ไม่ต้องถือเงินสดจำนวนมาก และควรเร่งการรับเงินเข้าสหกรณ์ให้เร็วที่สุดโดยการให้ลูกหนี้โอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของสหกรณ์ การตั้งตัวแทนจัดเก็บเงินหรือหักเงินเดือนให้สหกรณ์ การให้ลูกหนี้โอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนการจ่ายเงินควรจ่ายให้ช้าที่สุด โดยจ่ายในวันสุดท้ายที่มีสิทธิ์จะจ่ายได้ จ่ายเป็นเช็คระบุชื่อผู้ถือและขีดคร่อม และกำหนดวันรับวางบิลล่วงหน้า
3. การจัดการเงินลงทุนชั่วคราวเป็นการจัดการนำเงินสดส่วนเกินไปลงทุนในหลักทรัพย์ที่มีสภาพคล่อง โดยตั้งใจถือไว้ไม่เกิน 1 ปี เพื่อหวังผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย แต่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งค้าหากำไร เป็นหลักทรัพย์ที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่ายเมื่อสหกรณ์ต้องการใช้เงินสด

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.1 “การลดวงจรเงินสดและงบประมาณเงินสด” แล้ว นักศึกษาสามารถคำนวณวงจรเงินสด และบอกแนวทางการจัดการเงินสดด้วยการลดวงจรเงินสด และอธิบายการใช้งบประมาณเงินสดเป็นเครื่องมือในการจัดการเงินสดให้เกิดประโยชน์ได้

2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.2 “เทคนิคการจัดการเงินสดรับและชะลอเงินสดจ่าย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการเงินสดรับและเงินสดจ่าย การเร่งเงินสดรับ และการชะลอเงินสดจ่ายได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.3 “การจัดการเงินลงทุนชั่วคราว” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการเงินลงทุนชั่วคราวได้

เรื่องที่ 9.2.1

การลดวงจรเงินสดและงบประมาณเงินสด

เงินสด (Cash) เป็นสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูงสุด สามารถเปลี่ยนมือได้ง่าย การที่สหกรณ์ถือเงินสดไว้จำนวนมาก จะก่อให้เกิดสภาพคล่อง แต่การถือเงินสดไว้มากเกินความจำเป็นจะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ดังนั้นผู้บริหารต้องจัดการเงินสดเพื่อให้เกิดสภาพคล่องและมีกำไร โดยแนวทางสำคัญคือ การลดวงจรเงินสดให้สั้นที่สุด และใช้งบประมาณเงินสดเป็นเครื่องมือในการจัดการเงินสดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1. ความหมายของเงินสด

ในทางบัญชี เงินสดของสหกรณ์ หมายถึง ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ที่สหกรณ์มีอยู่ รวมถึงเงินฝากธนาคารหรือเงินฝากสหกรณ์อื่นที่สหกรณ์สามารถถอนมาใช้ได้ทันทีที่ต้องการ โดยไม่รวมเงินฝากที่สหกรณ์นำไปฝากประจำซึ่งจะถอนได้เมื่อสิ้นระยะเวลาที่กำหนด หรือเงินฝากที่มีข้อจำกัดการใช้ นอกจากนี้เงินสดยังหมายความรวมถึง เช็คที่สหกรณ์ได้รับแล้วยังไม่ได้นำฝากธนาคาร เช็คเดินทาง ดราฟท์ของธนาคาร และธนาคาณัติ แต่ไม่รวมถึงเช็คลงวันที่ล่วงหน้า

2. ความจำเป็นที่ต้องถือเงินสดไว้ในสหกรณ์

ในการดำเนินธุรกิจต่างๆ สหกรณ์มีความจำเป็นต้องถือเงินสดไว้ในสหกรณ์ ด้วยเหตุผลดังนี้

2.1 เพื่อใช้จ่ายตามรายการค้าที่เกิดขึ้น (Transactions Motive) เนื่องจากในการดำเนินกิจกรรมตามปกติของสหกรณ์ อาจก่อให้เกิดกระแสเงินสดเข้าและกระแสเงินสดออกที่ไม่สอดคล้องในจังหวะเวลาเดียวกัน ดังนั้น สหกรณ์จึงมีความจำเป็นต้องถือเงินสดไว้ใช้จ่ายประจำวันในขณะที่ยังไม่ได้รับเงินสดเข้ามา เช่น การจ่ายชำระเจ้าหนี้การค้า การจ่ายค่าสาธารณูปโภค การจ่ายเงินเดือนพนักงาน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและมีความต่อเนื่อง

2.2 เพื่อใช้เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน (Precautionary Motive) เนื่องจากการประมาณการกระแสเงินสดเข้าและกระแสเงินสดออก อาจมีความคลาดเคลื่อน หรืออาจมีเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดหมายเกิดขึ้น เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นต้น ดังนั้นสหกรณ์จึงมีความจำเป็นต้องถือเงินสดไว้ใช้จ่ายในยามที่มีเหตุฉุกเฉิน อย่างไรก็ตาม หากสหกรณ์สามารถที่จะจัดหาเงินทุนจากแหล่งระยะสั้นได้ง่ายก็ไม่จำเป็นต้องสำรองเงินสดไว้เพื่อการนี้

2.3 เพื่อดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องตามกฎหมาย เงินสดเป็นสินทรัพย์สภาพคล่องอย่างหนึ่งที่สหกรณ์ต้องดำรงไว้ ตามกฎกระทรวงว่าด้วยการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์ พ.ศ. 2550 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 17 ตุลาคม 2550 เป็นต้นมา กำหนดให้สหกรณ์ต้องดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องเฉลี่ยรายเดือนไม่ต่ำกว่าร้อยละหนึ่งของยอดเงินฝากทั้งหมด การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องนี้ จะทำให้เกิดหลักประกันที่มั่นคงแก่การดำเนินงานของสหกรณ์

3. การคำนวณหาวงจรเงินสด

วงจรเงินสด (Cash Cycle) หมายถึง ระยะเวลาที่ใช้ในวงจรการดำเนินงาน หักด้วย ระยะเวลาเฉลี่ยในการจ่ายชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้การค้า จึงเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{วงจรเงินสด} = \text{ระยะเวลาที่ใช้ในวงจรการดำเนินงาน} - \text{ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย}$$

$$\text{วงจรการดำเนินงาน} = \text{ระยะเวลาถือครองสินค้าเฉลี่ย} + \text{ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย}$$

การคำนวณหาวงจรเงินสด จะต้องคำนวณหาระยะเวลาการถือครองสินค้าเฉลี่ย ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย และระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย จากอัตราส่วนทางการเงินดังต่อไปนี้

3.1 ระยะเวลาถือครองสินค้าเฉลี่ย (Average Age of Inventory) หมายถึง จำนวนวันนับตั้งแต่ได้สินค้ามาจนกระทั่งขายสินค้าออกไป (Days Inventory Outstanding: DIO) ซึ่งคำนวณได้ดังนี้

$$\text{ระยะเวลาถือครองสินค้าเฉลี่ย (วัน)} = \frac{\text{สินค้าคงเหลือเฉลี่ย}}{\text{ต้นทุนขายต่อวัน}}$$

3.2 ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย (Average Collection Period) หมายถึง จำนวนวันโดยเฉลี่ยนับตั้งแต่ขายสินค้าออกไปเป็นเงินเชื่อ จนกระทั่งเก็บเงินได้จากลูกหนี้การค้า (Days Sales Outstanding: DSO) ซึ่งคำนวณได้ดังนี้

$$\text{ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย (วัน)} = \frac{\text{ลูกหนี้การค้าเฉลี่ย}}{\text{ยอดขายต่อวัน}}$$

3.3 ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย (Average Payment Period) หมายถึง จำนวนวันนับตั้งแต่วันที่ซื้อสินค้ามาจนกระทั่งจ่ายเงินชำระหนี้ให้เจ้าหนี้การค้า (Days Payable Outstanding: DPO) ซึ่งคำนวณได้ดังนี้

$$\text{ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย (วัน)} = \frac{\text{เจ้าหนี้การค้าเฉลี่ย}}{\text{ต้นทุนขายต่อวัน}}$$

ข้อสังเกต

(1) การหาระยะเวลาถือครองสินค้าเฉลี่ย ใช้ต้นทุนขายต่อวันเป็นตัวหาร เนื่องจากมูลค่าสินค้าคงเหลือที่เป็นตัวตั้งในสูตร เป็นมูลค่าในราคาทุน จึงต้องหารด้วยต้นทุน เช่นเดียวกัน

(2) การหาระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย ใช้ยอดขายต่อวัน เป็นตัวหาร เนื่องจากมูลค่าลูกหนี้การค้าเฉลี่ยที่เป็นตัวตั้งในสูตร เป็นมูลค่าตามราคาขาย จึงต้องหารด้วยยอดขายต่อวัน ซึ่งเป็นราคาขายเช่นเดียวกัน

(3) การหาระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย ใช้ต้นทุนขายต่อวันเป็นตัวหาร เนื่องจาก มูลค่าเจ้าหนี้การค้าเฉลี่ยที่เป็นตัวตั้งในสูตร เป็นมูลค่าตามราคาทุน จึงต้องหารด้วยต้นทุน เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 9.5 สหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด ทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคำนวณหาจรรยาเงินสดสามารถเก็บรวบรวมได้จากงบการเงินในรอบปีที่ผ่านมา ดังนี้

รายการ (หน่วย: บาท)	ยอดยกมาต้นงวด	ยอดคงเหลือปลายงวด	ค่าเฉลี่ย
สินค้าคงเหลือ	65,000	60,000	62,500
ลูกหนี้การค้า	20,000	22,000	21,000
เจ้าหนี้การค้า	40,000	42,000	41,000
ยอดขายทั้งปี 500,000 บาท		ต้นทุนขาย 300,000 บาท	

$$\begin{aligned}
 1. \text{ ระยะเวลาถือครองสินค้าเฉลี่ย} &= \frac{\text{สินค้าคงเหลือเฉลี่ย}}{\text{ต้นทุนขายต่อวัน}} \\
 &= \frac{62,500}{300,000/365} = 76.04 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 2. \text{ ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย} &= \frac{\text{ลูกหนี้การค้าเฉลี่ย}}{\text{ยอดขายต่อวัน}} \\
 &= \frac{21,000}{500,000/365} = 15.33 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{วงจรรการค้าดำเนินงาน} &= \text{ระยะเวลาการถือครองสินค้า} + \text{ระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ย} \\
 &= 76.04 \text{ วัน} + 15.33 \text{ วัน} \\
 &= 91.37 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 3. \text{ ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย} &= \frac{\text{เจ้าหนี้การค้าเฉลี่ย}}{\text{ต้นทุนขายต่อวัน}} \\
 &= \frac{41,000}{300,000/365} = 49.88 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{วงจรเงินสด} &= \text{ระยะเวลาที่ใช้ในวงจรการดำเนินงาน} - \text{ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้เฉลี่ย} \\
 &= 91.37 \text{ วัน} - 49.88 \text{ วัน} \\
 &= 41.49 \text{ วัน}
 \end{aligned}$$

แสดงว่า สหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด มีระยะเวลาเฉลี่ย 41.49 วัน ที่ต้องการใช้เงินทุนหมุนเวียน เพราะต้องใช้เวลาเฉลี่ยถึง 76.04 วัน ในการถือครองสินค้า และใช้เวลาเฉลี่ยอีก 15.33 วัน ในการเก็บหนี้จากลูกหนี้การค้า โดยมีระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้ให้เจ้าหนี้การค้า 49.88 วัน

วงจรเงินสดของสหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด แสดงได้ดังภาพที่ 9.9

ภาพที่ 9.9 วงจรเงินสดของสหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด

ถ้าค่าเฉลี่ยวงจรเงินสดของสหกรณ์ที่ทำธุรกิจประเภทเดียวกันเท่ากับ 30 วัน แสดงว่า สหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด มีวงจรเงินสดที่นานเกินไป ประมาณ 12 วัน ดังนั้นสหกรณ์พิมพ์ใจ จำกัด จะต้องลดวงจรเงินสดลง

4. แนวทางการลดวงจรเงินสดให้สั้นที่สุด

สหกรณ์ต้องพยายามทำให้วงจรเงินสดมีระยะเวลาสั้นที่สุด โดยลดระยะเวลาถือครองสินค้าและลดระยะเวลาเก็บหนี้ แต่ขยายระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้การค้า แนวทางการลดวงจรเงินสดให้สั้นที่สุด สามารถทำได้โดย 1) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต 2) การขายสินค้าให้เร็วขึ้น 3) การเรียกเก็บหนี้ให้เร็วขึ้น และ 4) การจ่ายชำระหนี้ให้ช้าที่สุด โดยไม่ทำให้ต้นทุนทางการเงินและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น และต้องไม่มีผลกระทบทางลบต่อยอดขายของสหกรณ์

4.1 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดย

- ออกแบบกระบวนการผลิตสินค้าให้สามารถผลิตได้ง่ายและรวดเร็ว
- ทำให้กระบวนการผลิตไหลลื่นโดยการบริหารงานแบบลีน
- เลือกใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เร็ว

4.2 การขายสินค้าให้เร็วขึ้น โดย

- ลดระยะเวลาการสั่งซื้อ เช่น รับคำสั่งซื้อผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น
- เร่งการจัดส่งสินค้าให้เร็วขึ้น

4.3 การเก็บหนี้ให้เร็วขึ้น โดย

- ให้ส่วนลดเงินสดแก่ลูกหนี้การค้า เพื่อจูงใจให้ชำระหนี้เร็วขึ้น
- ปรับปรุงการดำเนินงานของฝ่ายจัดเก็บหนี้เพื่อลดระยะเวลาเก็บหนี้ให้เร็วขึ้น

4.4 การจ่ายชำระหนี้ให้ช้าที่สุด โดย

- การเจรจาต่อรองกับเจ้าหนี้การค้าเพื่อขอยืดเวลาการชำระหนี้ออกไป
- การจ่ายชำระหนี้ตรงเวลาเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่เจ้าหนี้การค้า

สหกรณ์ที่มีวงจรมีเงินสดที่ยาวนาน จะมีเงินทุนจมอยู่ในลูกหนี้การค้าและสินค้าคงเหลือจำนวนมาก ซึ่งทำให้อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมต่ำลง และส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไร ทำให้อัตรากำไรสุทธิต่อสินทรัพย์รวมลดต่ำลงด้วย ในทางตรงข้าม ถ้าวางจรมีเงินสดสั้นลง การลงทุนในสินค้าคงเหลือและลูกหนี้การค้าต่ำลง ก็จะทำให้อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวมดีขึ้น

5. งบประมาณเงินสด

งบประมาณเงินสด (Cash Budget) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวางแผนเงินสดของสหกรณ์ โดยแสดงประมาณการเงินสดรับ ประมาณการเงินสดจ่าย ซึ่งจะทำให้ทราบว่าสหกรณ์มีเงินสดขาดมือหรือเงินสดเกินเมื่อใด มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้วางแผนจัดหาเงินสดหากเงินสดขาดมือ สหกรณ์จะได้มีเวลาเตรียมการจัดหาเงินสดจากแหล่งเงินกู้ระยะสั้นมาเพิ่มเติมได้ทันโดยมีต้นทุนทางการเงินที่ต่ำ แต่หากมีเงินสดส่วนเกิน สหกรณ์ควรนำเงินสดไปลงทุนในระยะสั้น เช่น ซื้อหลักทรัพย์ระยะสั้นที่มีสภาพคล่องสูง สามารถเปลี่ยนมาเป็นเงินสดได้เมื่อสหกรณ์มีความต้องการใช้เงินสด เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะเงินสดส่วนเกินที่ถือไว้อย่างไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

การจัดทำงบประมาณเงินสด อาจจัดทำเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายไตรมาส ก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะการดำเนินงานและความจำเป็นของแต่ละสหกรณ์ ในบางกิจการจะจัดทำงบประมาณเงินสดเป็นรายสัปดาห์ต่อเนื่องกัน 3 เดือน เพื่อใช้ในการวางแผนเงินสดในรอบ 3 เดือน หรือ 1 ไตรมาส สหกรณ์ที่มีขนาดใหญ่มีปริมาณเงินทุนหมุนเวียนจำนวนมากอาจจัดทำงบประมาณเงินสดเป็นรายวัน การจัดทำงบประมาณระยะสั้นๆ จะทำให้สามารถประมาณการเงินสดรับและประมาณการเงินสดจ่ายได้อย่างถูกต้องมากกว่าระยะยาว และทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันเวลาหากกระแสเงินสดรับหรือกระแสเงินสดจ่ายไม่เป็นไปตามที่คาดคะเนไว้

ตัวอย่างที่ 9.6 แสดงงบประมาณเงินสดของร้านสหกรณ์ สามศรี จำกัด

ร้านสหกรณ์ สามศรี จำกัด งบประมาณเงินสด สำหรับงวดไตรมาสที่ 3 ปี 25x1			
หน่วย: พันบาท			
	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน
เงินสดรับ			
ขายสด	760	995	968
เก็บได้จากลูกหนี้การค้า	<u>150</u>	<u>215</u>	<u>292</u>
รวมเงินสดรับ (1)	<u>910</u>	<u>1,210</u>	<u>1,260</u>
เงินสดจ่าย			
จ่ายค่าซื้อสินค้า	580	1,150	1,040
จ่ายเงินเดือนและค่าจ้าง	60	70	70
จ่ายค่าเช่า	20	20	20
จ่ายค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	10	12	15
จ่ายค่าซื้อเครื่องจักรใหม่	<u>300</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
รวมเงินสดจ่าย (2)	<u>970</u>	<u>1,252</u>	<u>1,145</u>
เงินสดสุทธิ (จ่ายมากกว่ารับ) ((1)-(2))	<u>(60)</u>	<u>(42)</u>	<u>115</u>
การคำนวณเงินสดส่วนเกิน (เงินสดขาด) สะสม			
เงินสดต้นงวด	40	(20)	(62)
บวก เงินสดสุทธิ (จ่ายมากกว่ารับ)	<u>(60)</u>	<u>(42)</u>	<u>115</u>
เงินสดคงเหลือปลายงวด	(20)	(62)	53
เงินสดขั้นต่ำ	<u>(30)</u>	<u>(30)</u>	<u>(30)</u>
เงินสดส่วนเกิน (เงินสดขาด) สะสม	<u>(50)</u>	<u>(92)</u>	<u>23</u>
ความต้องการจัดหาเงินทุน	50	42	0

จะเห็นว่า ร้านสหกรณ์ สามศรี จำกัด จะประสบปัญหาเงินสดจ่ายมากกว่าเงินสดรับในเดือนกรกฎาคม 60,000 บาท เนื่องจากยอดขายที่ลดลงและเก็บเงินจากการขายสดและขายเชื่อได้น้อยลง และคาดว่าจะมีการจ่ายเงินสดซื้อเครื่องจักรใหม่ 300,000 บาท ทำให้เงินสดขาด จำนวน 50,000 บาท ต่อมาในเดือนสิงหาคมมีเงินสดจ่ายมากกว่าเงินสดรับ 42,000 บาท หากไม่มีการจัดหาเงินกู้มาเพิ่ม จะทำให้เงินสดขาดมือเป็นยอดสะสมเท่ากับ 92,000 บาท แต่ในเดือนกันยายนสถานการณ์ดีขึ้น มีเงินสดรับมากกว่าเงินสดจ่าย 115,000 บาท จึงทำให้มีเงินสดเป็นยอดเงินสดส่วนเกินสะสม $115,000 - 92,000 = 23,000$ บาท ดังนั้น ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องวางแผนทางการเงินเพื่อจัดหาเงินกู้ระยะสั้นมาใช้ในเดือนกรกฎาคมและเดือนสิงหาคม ส่วนในเดือนกันยายนที่มีเงินสดส่วนเกิน สหกรณ์จะส่งใช้เงินต้นที่กู้ยืมมาพร้อมดอกเบี้ยจ่าย และมีเงินส่วนที่เหลือสามารถนำไปลงทุนในเงินลงทุนชั่วคราวได้

ตัวอย่างที่ 9.7 แสดงงบประมาณเงินสดของสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช จำกัด

เสนอคณะกรรมการอำนวยการในการประชุมครั้งที่ 9/2560 วันที่ 13 กรกฎาคม 2560

สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช จำกัด

งบประมาณเงินสด

สำหรับงวด 1 เดือน ประจำเดือนกรกฎาคม 2560

รายการดำเนินงาน	26 - 30	3 - 7	11 - 14	17 - 21	24 - 31
	มิถุนายน	สัปดาห์ที่ 1	สัปดาห์ที่ 2	สัปดาห์ที่ 3	สัปดาห์ที่ 4
ประมาณเงินสดรับ					
เงินค่าหุ้น	5,300,000.00	200,000.00	200,000.00	500,000.00	6,000,000.00
รับชำระหนี้ - เงินต้น	23,000,000.00	900,000.00	500,000.00	22,000,000.00	30,000,000.00
- ดอกเบี้ย	6,800,000.00	5,000.00	50,000.00	50,000.00	6,800,000.00
เงินรับฝาก	22,000,000.00	25,000,000.00	15,000,000.00	25,000,000.00	27,000,000.00
รับอื่น ๆ	500,000.00	200,000.00		100,000.00	500,000.00
1. รวมเงินสดรับ	57,600,000.00	26,305,000.00	15,750,000.00	47,650,000.00	70,300,000.00
ประมาณเงินสดจ่าย					
จ่ายเงินกู้	20,000,000.00	2,000,000.00	1,500,000.00	28,000,000.00	23,000,000.00
ถอนเงินรับฝาก	33,000,000.00	28,000,000.00	21,000,000.00	31,000,000.00	27,000,000.00
ถอนค่าหุ้น	200,000.00	-	-	-	-
ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน	500,000.00	100,000.00	100,000.00	100,000.00	600,000.00
2. รวมเงินสดจ่าย	53,700,000.00	30,100,000.00	22,600,000.00	59,100,000.00	50,600,000.00
เงินสดรับสุทธิ(1.ลบ2.)	3,900,000.00	3,795,000.00	6,850,000.00	11,450,000.00	19,700,000.00
เงินสดต้นงวด	26,000,000.00	26,400,000.00	22,605,000.00	15,755,000.00	9,939,631.15
เงินสดคงเหลือ	29,900,000.00	22,605,000.00	15,755,000.00	4,305,000.00	29,639,631.15
ดำรงเงินสดขั้นต่ำ	10,000,000.00	10,000,000.00	10,000,000.00	10,000,000.00	10,000,000.00
บวก เงินลงทุนครบกำหนด	500,000.00	-	-	(1) 30,634,631.15	(2) 500,000.00
หัก เงินลงทุนจ่าย(ลงทุนเพิ่ม)	-	-	-	(3) 30,000,000.00	-
บวก เงินกู้เพิ่ม	32,000,000.00	(4) 20,000,000.00	-	(5) 45,000,000.00	(6) 10,000,000.00
หัก ชำระคืนเงินกู้	36,000,000.00	(7) 20,000,000.00	-	(8) 40,000,000.00	(9) 32,000,000.00
เงินสดคงเหลือยกไปเดือนถัดไป	26,400,000.00	22,605,000.00	15,755,000.00	9,939,631.15	8,139,631.15
เงินกู้สะสม	72,000,000.00	72,000,000.00	72,000,000.00	77,000,000.00	55,000,000.00

หมายเหตุ - ประมาณการจ่ายเงินกู้สามัญและเงินกู้พิเศษสุทธิประจำเดือน จำนวน 15 ล้านบาท

เงินลงทุนรับ(ครบกำหนด) : (1) เงินฝากออมทรัพย์พิเศษสอ.สาธารณสุขสกลนคร จำนวน 30,634,631.15 บาท อัตราดอกเบี้ย 4.75 (21/7/2560

(2) เงินฝากออมทรัพย์พิเศษสอ.ผู้ปฏิบัติงานสมก. จำนวน 500,000 บาท อัตราดอกเบี้ย 5.50 (31/7/2560)

เงินลงทุนจ่าย/ลงทุนเพิ่ม : (3) เงินฝากออมทรัพย์พิเศษสอ.สาธารณสุขสกลนคร จำนวน 30,000,000.00 บาท อัตราดอกเบี้ย 4.00 (21/7/2560

เงินกู้ P/N เดือน ก.ค. : (4-6) จำนวน 75 ล้านบาท

ชำระคืนเงินกู้ P/N เดือน ก.ค. : (7-9) จำนวน 92 ล้านบาท

เงินกู้ P/N ใช้ไป : ยกไปเดือนสิงหาคม จำนวน 55 ล้านบาท

ณ วันที่ 12 กรกฎาคม 2560

ที่	สถาบันการเงิน	วงเงินที่เบิกได้	ใช้ไป	วงเงินคงเหลือ
1	ธนาคารกรุงไทย	157.00	92.00	65.00
2	ธนาคารกรุงศรี	190.00		190.00
	รวม	347.00	92.00	255.00

(นางประนอม แดงงาม)

แม้งบประมาณเงินสดจะมีประโยชน์ในการช่วยวางแผนทางการเงิน แต่การใช้งบประมาณเงินสดก็มีข้อควรคำนึงถึง เนื่องจากตัวเลขที่นำมาใช้คำนวณได้มาจากการประมาณการเงินสดรับและเงินสดจ่าย ซึ่งเงินสดรับและเงินสดจ่ายที่เกิดขึ้นจริงอาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าที่คาดคะเนไว้ ดังนั้น จึงต้องมีการจัดทำงบประมาณเงินสดในช่วงสั้นๆ เพื่อให้ใกล้เคียงสถานการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด

กิจกรรม 9.2.1

1. จงบอกความหมายของวงจรกิจเงินสด
2. สหกรณ์เขี้ยวทอง จำกัด ซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อมาขาย มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งเก็บรวบรวมได้จากงบการเงินของสหกรณ์ในรอบปีที่ผ่านมาดังนี้

หน่วย:บาท

รายการ	ยอดยกมาต้นงวด	ยอดคงเหลือปลายงวด	ค่าเฉลี่ย
สินค้าคงเหลือ	5,000	7,000	6,000
ลูกหนี้การค้า	1,600	2,400	2,000
เจ้าหนี้การค้า	2,700	4,800	3,750

ยอดขายทั้งปี 50,000 บาท
 ต้นทุนขาย 30,000 บาท
 จงคำนวณหาวงจรกิจเงินสดของสหกรณ์เขี้ยวทอง จำกัด

3. การลดวงจรกิจเงินสดให้สั้นที่สุด สามารถทำได้อย่างไรบ้าง
4. การจัดทำงบประมาณเงินสด มีประโยชน์อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.1)

เรื่องที่ 9.2.2

เทคนิคการจัดการเงินสดรับและเงินสดจ่าย

การจัดการเงินสดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สหกรณ์ต้องบริหารจัดการเพื่อให้กระแสเงินสดรับและจ่ายมีความสอดคล้องกัน และในการสั่งจ่ายเช็คหรือรับเช็ค สหกรณ์ควรคำนึงถึงส่วนต่างจากการใช้เช็คที่อาจทำให้สหกรณ์ได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ในด้านการรับเงินสหกรณ์ควรเร่งการรับเงินเข้าสหกรณ์ให้เร็วที่สุด แต่ชะลอการจ่ายเงินสดออกจากสหกรณ์ให้ช้าที่สุด

1. การจัดการกระแสเงินสดรับและจ่ายให้สอดคล้องกัน

สหกรณ์ต้องจัดการกระแสเงินสดรับและจ่ายให้สอดคล้องกัน (Cash Flow Synchronization) โดยพยายามจัดจังหวะเวลาของการรับเงินสดเพื่อให้มีเงินสดเพียงพอที่จะใช้จ่ายดำเนินงานและที่จำเป็น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์ไม่ต้องถือเงินสดไว้เป็นจำนวนมาก เช่น สหกรณ์ต้องชำระเงินให้เจ้าหนี้ภายใน 30 วัน สหกรณ์ต้องจัดการเก็บเงินจากลูกหนี้ให้ได้ก่อน 30 วัน เพื่อให้ทันชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ เป็นต้น

2. การจัดการส่วนต่างจากการใช้เช็ค

ส่วนต่าง (Float) จากการใช้เช็คเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ ส่วนต่างจากการสั่งจ่ายเช็คและส่วนต่างจากการรับเช็ค ซึ่งส่วนต่างจากการสั่งจ่ายเช็ค จะทำให้สหกรณ์ได้รับประโยชน์ แต่ส่วนต่างจากการรับเช็ค จะทำให้สหกรณ์เสียประโยชน์ ดังนี้

2.1 ส่วนต่างจากการสั่งจ่ายเช็ค (Disbursement Float) เกิดขึ้นเนื่องจาก เมื่อสหกรณ์สั่งจ่ายเช็ค สหกรณ์จะบันทึกยอดบัญชีเงินฝากธนาคารของตน แต่ผู้รับเช็คยังไม่ได้นำเช็คไปขึ้นเงินที่ธนาคาร จึงทำให้เกิดส่วนต่างคือ ยอดบัญชีเงินฝากธนาคารที่สหกรณ์บันทึกไว้ต่ำกว่ายอดบัญชีเงินฝากที่ธนาคารบันทึกไว้

ตัวอย่างที่ 9.8 เมื่อวันที่ 1 เมษายน 25x1 สหกรณ์รักษน้ำ จำกัด มียอดเงินฝากธนาคารประเภท กระแสรายวันคงเหลือ 1 ล้านบาท ต่อมาวันที่ 9 เมษายน 25x1 สหกรณ์ฯ ได้สั่งจ่ายเช็ค จำนวนเงิน 300,000 บาท ให้เจ้าหนี้รายหนึ่ง และได้บันทึกบัญชีไว้แล้ว ทำให้บัญชีเงินฝากธนาคารมียอดคงเหลือ 700,000 บาท แต่ธนาคารยังคงยอดเงินในบัญชีของสหกรณ์ฯ เป็นจำนวนเงิน 1 ล้านบาท เนื่องจากผู้รับเช็ค ยังไม่ได้นำเช็คไปเข้าบัญชีของตนที่ธนาคาร จึงเกิดส่วนต่างจากการสั่งจ่ายเช็ค จำนวน 300,000 บาท ซึ่งส่วนต่างนี้จะเกิดขึ้นนานเพียงใดขึ้นอยู่กับภาระงานของผู้รับเช็คที่จะนำเช็คไปขึ้นเงินที่ธนาคารและกระบวนการเรียกเก็บเงินตามเช็คของระบบธนาคาร และถ้าเป็นเช็คต่างธนาคารก็ต้องใช้เวลาในการหักบัญชีระหว่างธนาคาร สมมติว่า วันที่ 16 มิถุนายน 25x1 ปรากฏว่าธนาคารได้มีการเคลียร์ริงเช็คที่เจ้าหนี้รายนี้ นำไปขึ้นเงิน หมายถึงได้ตัดเงินในบัญชีของสหกรณ์รักษน้ำ จำกัด ออกจำนวน 300,000 บาท

จะเห็นว่า ระหว่างที่ยังไม่มีการตัดบัญชี สหกรณ์รักษน้ำ จำกัด สามารถนำเงินจำนวน 300,000 บาทนี้ไปใช้ประโยชน์ได้

2.2 ส่วนต่างจากการรับเช็ค (Collection Float) เกิดขึ้นเนื่องจาก เมื่อสหกรณ์ได้รับเช็คจากลูกหนี้ และได้บันทึกเพิ่มยอดในบัญชีเงินฝากธนาคารแล้ว แต่ยังไม่ได้นำเช็คไปฝากเข้าบัญชีที่ธนาคาร จึงทำให้อยอดบัญชีเงินฝากธนาคารที่สหกรณ์บันทึกไว้สูงกว่ายอดบัญชีเงินฝากที่ธนาคารบันทึกไว้ จึงเกิดส่วนต่างจากการรับเช็ค ซึ่งจะนานเพียงใดขึ้นอยู่กับระยะเวลาการปฏิบัติงานของสหกรณ์และการดำเนินการด้านธนาคาร

ตัวอย่างที่ 9.9 เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 25x1 สหกรณ์รักษน้ำ จำกัด มียอดเงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวันคงเหลือ 1 ล้านบาท และได้รับเช็คจากลูกหนี้รายหนึ่งจำนวนเงิน 500,000 บาท จึงได้นำฝากธนาคารในวันนั้น พร้อมทั้งบันทึกบัญชีเงินฝากธนาคารแล้ว จึงทำให้มียอดคงเหลือเป็น 1,500,000 บาท แต่เนื่องจากเป็นวันศุกร์และเป็นเช็คต่างธนาคาร ธนาคารจึงยังไม่ปรับยอดในบัญชีให้จนกว่าจะมีการเคลียร์เรียงร้อย ดังนั้น ยอดบัญชีที่ธนาคารยังคงเป็น 1 ล้านบาท จึงเกิดส่วนต่างจากการรับเช็ค ซึ่งทำให้สหกรณ์สูญเสียประโยชน์จากดอกเบี้ยของเงินจำนวนนี้ที่ยังไม่ได้รับไปเป็นเวลา 3 วัน (วันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์)

ส่วนต่างจากการใช้เช็คจะก่อให้เกิดประโยชน์หรือเสียประโยชน์เล็กน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวนเงินในเช็ค ระยะเวลาการนำฝากเช็คของสหกรณ์ การนำฝากเช็คของผู้รับเช็ค และการดำเนินการของธนาคาร ดังนั้น สหกรณ์จึงควรให้เกิดส่วนต่างจากการส่งจ่ายเช็คให้มากที่สุด และเกิดส่วนต่างจากการรับเช็คให้น้อยที่สุด

3. การเร่งเงินสดรับ

การเร่งการรับเงินเข้าสหกรณ์ให้เร็วที่สุด สามารถทำได้หลายวิธี เช่น

3.1 การตั้งตัวแทนจัดเก็บเงินหรือหักจากเงินเดือน โดยให้ตัวแทนเรียกเก็บเงินแล้ว นำเงินฝากเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารของสหกรณ์ หรือใช้วิธีให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่จ่ายเงินเดือนหักเงินให้แก่สหกรณ์ จะช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการเรียกเก็บเงิน

3.2 การให้ลูกค้าโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์แทนการใช้เช็ค เป็นการโอนเงินจากบัญชีเงินฝากของลูกหนี้ไปเข้าบัญชีเงินฝากของสหกรณ์ โดยอาจเป็นบัญชีเงินฝากที่อยู่ในธนาคารเดียวกันหรือต่างธนาคารก็ได้ โดยจะต้องมีคำสั่งการโอนเงินและระบบการโอนเงินที่ทำหน้าที่รับส่งข้อมูลคำสั่งการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Funds Transfers: EFT) วิธีนี้ทำให้สามารถโอนเงินได้คราวละเป็นจำนวนมาก และเข้าบัญชีผู้รับได้ในวันเดียว แต่จะเสียค่าธรรมเนียมธนาคารสูง

4. การชะลอเงินสดจ่าย

การชะลอการจ่ายเงินออกจากสหกรณ์ให้ช้าที่สุด โดยสามารถทำได้หลายวิธีดังนี้

4.1 การจ่ายเป็นเช็คระบุชื่อผู้ถือและขีดคร่อม การจ่ายเช็คแทนการจ่ายเป็นเงินสดจะทำให้สหกรณ์ได้รับประโยชน์จากการลอยตัวของเงินสดเนื่องจากการใช้เช็คมีขั้นตอนของการนำเช็คไปขึ้นเงิน และการหักบัญชีระหว่างธนาคาร ถ้าเป็นไปได้ควรกำหนดจ่ายเช็คในช่วงบ่ายของวันทำการวันสุดท้ายของสัปดาห์คือ วันศุกร์ จะทำให้เกิดส่วนต่างจากการสั่งจ่ายเช็ค

4.2 การสั่งจ่ายเช็คต่างธนาคาร วิธีนี้จะเกิดการลอยตัวของเงินสดในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ยืดระยะเวลาการจ่ายเงินสดออกจากสหกรณ์ไปได้ เนื่องจากจะต้องใช้เวลาช่วงหนึ่งที่ธนาคารผู้รับเช็คต้องนำเช็คไปเคลียร์ริง (Clearing) ผ่านระบบหักบัญชีระหว่างธนาคาร

4.3 ตกลงเรื่องการวางบิลล่วงหน้ากับเจ้าหนี้การค้า ตามประเพณีการค้า จะมีการให้สินเชื่อทางการค้า ดังนั้นสหกรณ์ควรตกลงกับเจ้าหนี้การค้าเกี่ยวกับการวางบิลชำระเงิน เพื่อให้สหกรณ์จะได้มีเวลาจัดเตรียมเงินชำระหนี้ได้ทัน

4.4 การจ่ายเงินในวันสุดท้ายที่มีสิทธิจะจ่ายได้ เช่น การจ่ายชำระค่าสินค้าในวันสุดท้ายที่ได้ส่วนลดเงินสด แต่ถ้าไม่สามารถชำระภายในเวลาที่ได้รับส่วนลดเงินสด ให้นำไปจ่ายในวันสุดท้ายของเดือนไขการชำระหนี้ นั้น มิฉะนั้นจะมีต้นทุนทางการเงินที่สูงมาก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 9.10 สหกรณ์ซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ 100,000 บาท เงื่อนไขการชำระหนี้คือ 1/10, n/60 หมายถึง ถ้าชำระภายใน 10 วันจะได้ส่วนลด 1% คือ 1,000 บาท โดยชำระ 99,000 บาท แต่ถ้าชำระวันสุดท้ายที่กำหนด โดยไม่ได้ส่วนลด สหกรณ์จะต้องชำระ 100,000 บาท

ถ้าสหกรณ์ชำระหนี้ในวันสุดท้ายโดยไม่ได้ส่วนลด เท่ากับว่าสหกรณ์ได้ยืมเงิน จำนวน 99,000 บาทไปใช้เป็นเวลา 50 วัน โดยจ่ายดอกเบี้ย 1,000 บาท ซึ่งสามารถคิดเป็นอัตราดอกเบี้ยได้จากสูตร ดังนี้

$$\text{อัตราดอกเบี้ย \%} = \frac{\text{ดอกเบี้ยจ่าย}}{\text{จำนวนเงินกู้ที่ได้รับ}} \times \frac{365}{\text{ระยะเวลาการกู้}}$$

เมื่อแทนค่าในสูตรข้างต้นจะได้อัตราดอกเบี้ย ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราดอกเบี้ย} &= \frac{1,000}{99,000} \times \frac{365}{50} \\ &= 7.37\% \text{ ต่อปี} \end{aligned}$$

หากสหกรณ์ชำระหนี้หลังเวลาที่จะได้ส่วนลดไปเพียง 1 วัน อัตราดอกเบี้ยจะสูงที่สุดเพราะเท่ากับสหกรณ์ได้ใช้เงินจำนวน 99,000 บาท เพียง 1 วันโดยเสียดอกเบี้ย 1,000 บาท ซึ่งคิดเป็นอัตราดอกเบี้ยเท่ากับ $\frac{1,000}{99,000} \times \frac{365}{1} = 368.69\%$ ต่อปี นับว่าเป็นต้นทุนทางการเงินที่สูงมาก

กิจกรรม 9.2.2

1. ส่วนต่างจากการใช้เช็คเกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง
2. เทคนิคการเร่งเงินสดรับสามารถทำได้อย่างไรบ้าง
3. เทคนิคการชะลอเงินสดจ่ายสามารถทำได้อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.2)

เรื่องที่ 9.2.3

การจัดการเงินลงทุนชั่วคราว

เนื่องจากการถือเงินสดไว้ในมือมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนั้น เมื่อใดที่สหกรณ์จะมีเงินสดส่วนเกิน สหกรณ์ควรรนำเงินสดส่วนเกินไปลงทุนในเงินลงทุนชั่วคราว (Temporary Investment) เพื่อให้สหกรณ์มีรายได้เพิ่มขึ้น (เงินลงทุนชั่วคราวนี้ ในคู่มือการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ใช้คำว่า เงินลงทุนระยะสั้น (Short Term Investment) แต่ในเรื่องนี้ จะใช้คำว่า เงินลงทุนชั่วคราว ตามมาตรฐานการบัญชีของสภาวิชาชีพบัญชี)

1. ความหมายของเงินลงทุนชั่วคราว

ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 105 (ปรับปรุง 2559) เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน ได้ให้ความหมายของเงินลงทุนชั่วคราว ไว้ดังนี้

เงินลงทุนชั่วคราว หมายถึง เงินลงทุนที่กิจการตั้งใจจะถือไว้ไม่เกิน 1 ปี เงินลงทุนชั่วคราวรวมถึง หลักทรัพย์เพื่อค้า หลักทรัพย์เมื่อขาย เงินลงทุนทั่วไป และตราสารหนี้ที่จะครบกำหนดภายใน 1 ปี

ตามคู่มือการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ เนื่องจากการลงทุนของสหกรณ์อยู่ภายใต้กฎหมายคือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 สหกรณ์ไม่สามารถลงทุนซื้อหุ้นเพื่อค้าหรือ หากทำได้ ในระบบบัญชีของสหกรณ์จึงไม่มีการจัดประเภทเงินลงทุนเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้าและไม่ได้ใช้คำว่า เงินลงทุนชั่วคราว แต่มีการจัดประเภทเงินลงทุนในงบแสดงฐานะการเงินเป็นเงินลงทุนระยะสั้นและเงินลงทุนระยะยาว โดยได้ให้ความหมายของเงินลงทุนระยะสั้นไว้ดังนี้

เงินลงทุนระยะสั้น หมายถึง หลักทรัพย์ที่สหกรณ์ถือไว้โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ในรูปของรายได้หรือผลตอบแทนอื่น และเป็นหลักทรัพย์ที่สหกรณ์ตั้งใจถือไว้ชั่วคราวโดยจะขาย

เมื่อมีความต้องการเงินสด รวมทั้งส่วนของเงินลงทุนระยะยาวที่จะครบกำหนดได้ก่อนภายในรอบหนึ่งปีบัญชี ถัดไป

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปความหมายของเงินลงทุนชั่วคราวของสหกรณ์ได้ดังนี้

เงินลงทุนชั่วคราวของสหกรณ์ หมายถึง หลักทรัพย์ที่สหกรณ์ตั้งใจจะถือไว้ไม่เกิน 1 ปี และจะขายเมื่อมีความต้องการเงินสด โดยการลงทุนในเงินลงทุนชั่วคราวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สหกรณ์ได้รับรายได้ในรูปแบบของดอกเบี้ย ค่าสิทธิ และเงินปันผล รวมถึงสหกรณ์อาจได้รับกำไรจากการขายเงินลงทุนหากราคาซื้อขายได้สูงกว่าราคาทุน ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการลงทุนซื้อหุ้นเพื่อค่าหรือเก็งกำไร จึงไม่รวมถึงหลักทรัพย์เพื่อค้า

2. หลักทรัพย์ที่สหกรณ์สามารถลงทุนได้

หลักทรัพย์ที่สหกรณ์สามารถลงทุนได้ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 มาตรา 62 และประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือการลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

2.1 หลักทรัพย์ที่สหกรณ์ลงทุนได้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 มาตรา 62 ได้แก่

2.1.1 หลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ

2.1.2 หุ้นของธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ ซึ่งปัจจุบันมีเพียงธนาคารเดียวคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2.1.3 หุ้นของชุมนุมสหกรณ์ หรือสหกรณ์อื่น เช่น หุ้นชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด หุ้นชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจแห่งชาติ จำกัด เป็นต้น

2.1.4 หุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์ ซึ่งการอำนวยความสะดวกในการให้บริการกับสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ เช่น การหักเงินเดือนเพื่อส่งเป็นเงินค่าหุ้นสหกรณ์ หรือเงินงวดชำระหนี้ เป็นต้น ส่วนการสนับสนุนกิจการสหกรณ์ เช่น การให้สหกรณ์กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยในตลาด เป็นต้น ทั้งนี้การลงทุนในหุ้นของสถาบันตามที่กล่าวมานี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ก่อนจึงจะลงทุนได้

2.2 หลักทรัพย์ที่สหกรณ์สามารถลงทุนได้ตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ พ.ศ. 2558 ได้แก่

2.2.1 ตัวแลกเปลี่ยนที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอาวัล หรือตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้สลักหลัง หรือรับอาวัล โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิด

2.2.2 ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่ธนาคารซึ่งมีชื่อรัฐวิสาหกิจเป็นผู้ออก

2.2.3 ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นผู้ออกภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนด นิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 และตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นั้นได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A⁻ ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

2.2.4 **หุ้นกู้ที่มีหลักประกันหรือหุ้นกู้ไม่ด้อยสิทธิ** ที่ได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไปจากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

2.2.5 **หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้น** โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีและอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งการลงทุนรวมกันต้องไม่เกินทุนสำรองของสหกรณ์ และต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อนจึงจะดำเนินการได้

ทั้งนี้ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้จัดประเภทของเงินลงทุนเป็น 2 ประเภทคือ

(1) เงินลงทุนที่อยู่ในความต้องการของตลาด หมายถึง หลักทรัพย์หรือเงินลงทุนที่มีการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย หรือตลาดหลักทรัพย์อื่นที่มีการเผยแพร่ราคาต่อสาธารณชน เช่น หุ้นของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หุ้นของธนาคารพาณิชย์ ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่มีการซื้อขายกันผ่านธนาคารซึ่งมีการเผยแพร่ราคาต่อสาธารณชน เป็นต้น

(2) เงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด หมายถึง หลักทรัพย์หรือเงินลงทุนที่ไม่มีการซื้อขายกันในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยหรือตลาดหลักทรัพย์อื่นที่ทำการเผยแพร่ราคาต่อสาธารณชน เช่น หุ้นชุมนุมสหกรณ์ ตั๋วสัญญาใช้เงินของชุมนุมสหกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้น การลงทุนของสหกรณ์ จะถือเป็นเงินลงทุนชั่วคราว ก็ต่อเมื่อเป็นตราสารที่มีอายุไม่เกิน 1 ปี หากเกิน 1 ปี จะต้องจัดเป็นเงินลงทุนระยะยาว ตัวอย่างเช่น

- ตั๋วเงินคลัง (Treasury Bill) เป็นตราสารหนี้ระยะสั้นที่ออกโดยกระทรวงการคลัง มีอายุไม่เกิน 1 ปี เป็นตราสารประเภทที่ไม่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้หน้าตั๋ว ดังนั้น ผู้ซื้อจะจ่ายเงินต่ำกว่าจำนวนเงินตามหน้าตั๋ว (Discount Bond) และเมื่อครบกำหนดไถ่ถอน จะได้รับเงินต้นเต็มตามจำนวนหน้าตั๋ว

- พันธบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย (BOT Bond) เป็นตราสารหนี้ที่ออกโดยธนาคารแห่งประเทศไทย จะมีทั้งที่อายุต่ำกว่า 1 ปี และมากกว่า 1 ปี ดังนั้น หากสหกรณ์ประสงค์จะถือเงินลงทุนชั่วคราวต้องเลือกลงทุนในพันธบัตรที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี

- ตั๋วสัญญาใช้เงินของชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด ที่มีอายุ 3 เดือนหรือตั๋วแลกเงิน ที่ธนาคารเป็นผู้รับรองหรือรับอวัล ซึ่งมีอายุไม่เกิน 1 ปี

3. ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกลงทุน

การตัดสินใจลงทุนในหลักทรัพย์ชนิดใดที่กล่าวมาข้างต้น มีปัจจัยที่สหกรณ์ควรพิจารณาได้แก่

3.1 **ความเสี่ยงของหลักทรัพย์** หมายถึง โอกาสที่จะไม่ได้รับผลตอบแทนตามที่คาดหวัง หรือเกิดความคลาดเคลื่อนไปจากที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ หลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูง ผู้ลงทุนย่อมคาดหวังที่จะได้รับผลตอบแทนในอัตราที่สูงขึ้นเพื่อชดเชยกับความเสี่ยงที่สูงขึ้นนั้น แต่ก็อาจทำให้เกิดผลขาดทุนจำนวนมากได้ ดังนั้น ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องวิเคราะห์ความเสี่ยงของการลงทุนในหลักทรัพย์เปรียบเทียบกับผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับว่าคุ้มค่าแก่การลงทุนหรือไม่ ทั้งนี้ การตัดสินใจก็ขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้

3.2 สภาพคล่องของหลักทรัพย์ หลักทรัพย์ที่มีสภาพคล่องหมายถึง หลักทรัพย์ที่สามารถขายเพื่อเปลี่ยนสภาพมาเป็นเงินสดได้ง่ายและรวดเร็วเมื่อต้องการใช้เงิน ทั้งนี้โดยได้รับมูลค่าแลกเปลี่ยนที่พอใจ สภาพคล่องหากมองในมุมของนักลงทุน อาจพิจารณาได้จากปริมาณการซื้อขายหุ้นนั้นโดยเฉลี่ยต่อวัน เทียบกับปริมาณหุ้นที่นักลงทุนต้องการขายออก หากมีปริมาณน้อย แสดงว่าหุ้นนั้นมีสภาพคล่องต่ำ และหากมีการขายหุ้นจำนวนมากเมื่อเทียบกับปริมาณการซื้อขายหุ้นต่อวัน จะทำให้ราคาหุ้นนั้นตกต่ำลง

3.3 อัตราผลตอบแทน หลักทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนต่ำจะมีความเสี่ยงต่ำ โดยพันธบัตรรัฐบาลและตัวเงินคลัง จะให้ผลตอบแทนต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับหลักทรัพย์อื่น และก็เป็นตราสารที่มีความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระดอกเบี้ยและเงินต้น (Default Risk) ต่ำ จึงเหมาะสำหรับผู้ที่ไม่กล้าเสี่ยง ส่วนหลักทรัพย์ประเภทหุ้นกู้ภาคเอกชนเป็นตราสารหนี้ที่มักจะมีความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระคืนดอกเบี้ยและเงินต้นมากกว่าตราสารหนี้ของภาครัฐ จึงให้ผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุนสูงกว่าเพื่อชดเชยความเสี่ยงต่างๆ นอกจากนี้ผู้ลงทุนยังสามารถคาดการณ์ผลตอบแทนจากการลงทุนได้ดีกว่าผลตอบแทนจากการลงทุนในหุ้นสามัญ ซึ่งเป็นตราสารทุนที่มีความเสี่ยงสูง เพราะผู้ถือหุ้นสามัญจะได้รับเงินปันผลก็ต่อเมื่อกิจการนั้นมีผลกำไรแต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกิจการมีกำไรก็มักมีโอกาสได้รับผลตอบแทนสูงกว่าหลักทรัพย์ประเภทอื่น

3.4 อายุของหลักทรัพย์ ควรสอดคล้องกับระยะเวลาของเงินทุนที่นำไปลงทุนในหลักทรัพย์นั้น เช่น สหกรณ์มีเงินสดส่วนเกินในช่วง 3 เดือน จึงลงทุนซื้อตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง อายุตัว 3 เดือน จะทำให้ได้รับผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย และเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ในเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการใช้เงินสด เป็นต้น

3.5 ภาษีที่ต้องชำระจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน ดอกเบี้ยที่ได้รับจากการลงทุนในพันธบัตร ตราสารหนี้ประเภทหุ้นกู้ ตัวสัญญาใช้เงิน และตัวแลกเงิน จะต้องเสียภาษีตามอัตราที่กรมสรรพากรกำหนด แต่การนำเงินฝากธนาคารหรือฝากสหกรณ์อื่น เงินฝากบางประเภทจะได้รับยกเว้นภาษี ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์จะต้องคำนึงถึงภาษีที่ต้องชำระด้วย

กิจกรรม 9.2.3

1. หลักทรัพย์ที่สหกรณ์สามารถลงทุนได้มีอะไรบ้าง
2. ปัจจัยสำคัญในการเลือกลงทุนในหลักทรัพย์ชั่วคราวมีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 9.3

การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นและลูกหนี้การค้า

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.3.1 การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น
- 9.3.2 การจัดการลูกหนี้การค้า

แนวคิด

1. การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น สหกรณ์ต้องกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อเงินกู้ระยะสั้น โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ 1) มาตรฐานการให้สินเชื่อ 2) เงื่อนไขการให้สินเชื่อ และ 3) นโยบายการเรียกเก็บหนี้ ทั้งนี้สหกรณ์มีเครื่องมือสำคัญในการประเมินผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ได้แก่ อัตราการค้างชำระ และอัตราลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจทางการเงินของสหกรณ์
2. ปัจจัยสำคัญในการกำหนดปริมาณลูกหนี้การค้าได้แก่ยอดขายเชื่อและเงื่อนไขการให้สินเชื่อ การมีลูกหนี้การค้าจะทำให้สหกรณ์มีโอกาสสร้างยอดขายเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นตามไปด้วย สหกรณ์จึงจำเป็นต้องจัดการลูกหนี้การค้าให้เกิดสภาพคล่องและมีกำไร โดยใช้นโยบายการให้สินเชื่อที่เหมาะสมทั้ง 3 ประการคือ 1) มาตรฐานการให้สินเชื่อ 2) เงื่อนไขการให้สินเชื่อ และ 3) นโยบายการเรียกเก็บหนี้ ทั้งนี้สหกรณ์มีเครื่องมือสำคัญในการประเมินผลการจัดการลูกหนี้การค้า ได้แก่ การวิเคราะห์ระยะเวลาเก็บหนี้ และการวิเคราะห์อายุหนี้

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.3.1 “การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายนโยบายการให้สินเชื่อแก่ลูกหนี้การค้า และประเมินผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.3.2 “การจัดการลูกหนี้การค้า” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายนโยบายการให้สินเชื่อ เงินให้กู้ยืมระยะสั้น และประเมินผลการจัดการลูกหนี้การค้าได้

เรื่องที่ 9.3.1

การจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น

เงินให้กู้ยืมระยะสั้นเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจสินเชื่อ ซึ่งเป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ภาคการเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน และสหกรณ์บริการบางแห่ง เงินให้กู้ยืมระยะสั้นเป็นเงินทุนหมุนเวียนอย่างหนึ่งของสหกรณ์ที่ต้องบริหารจัดการให้มีสภาพคล่อง และสหกรณ์มีผลกำไรเป็นที่น่าใจแก่สมาชิกสหกรณ์

1. ความหมายของเงินให้กู้ระยะสั้น

เงินให้กู้ยืมระยะสั้น หมายถึง เงินที่สหกรณ์ให้สมาชิกหรือสหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินไป โดยมีหนังสือสัญญากู้ยืมเงินเป็นหลักฐาน ซึ่งมีกำหนดว่าจะชำระคืนภายใน 1 ปี เงินให้กู้ยืมระยะสั้นเป็นสินทรัพย์หมุนเวียน

สำหรับสหกรณ์ภาคการเกษตร เงินกู้ระยะสั้นเป็นเงินที่สหกรณ์ให้เกษตรกรกู้ยืมไปเพื่อเป็นค่าดำเนินการในการเกษตร เช่น ซื้อปุ๋ย พันธุ์พืช สารป้องกันและปราบศัตรูพืช และจ่ายค่าจ้างแรงงาน สำหรับฤดูกาลผลิตหนึ่งๆ โดยสหกรณ์กำหนดให้เกษตรกรผู้กู้ชำระคืนภายในเวลาไม่เกิน 1 ปี หรือ 1 รอบการผลิตพืชผล ยกเว้นกรณีพิเศษ ให้ชำระคืนได้เกิน 12 เดือน แต่ไม่เกิน 18 เดือน

ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน จะให้สมาชิกกู้เงินระยะสั้น ที่เรียกว่า เงินกู้ฉุกเฉิน เพื่อใช้จ่ายในเหตุจำเป็นเร่งด่วน โดยกำหนดวงเงินกู้ไว้ค่อนข้างต่ำ แต่บางสหกรณ์ที่มีฐานะการเงินดี ก็อาจกำหนดวงเงินกู้สูงขึ้น ส่วนกำหนดระยะเวลาที่ให้ลูกหนี้ชำระคืนเงินต้น จะแตกต่างกันไป สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่ จะกำหนดระยะชำระหนี้คืนให้กับสหกรณ์ภายใน 2 งวด ถึง 6 เดือน สหกรณ์เครดิตยูเนียนบางแห่ง กำหนดชำระไม่เกิน 10 งวด

2. นโยบายการให้สินเชื่อเงินให้กู้ยืมระยะสั้น

นโยบายการให้สินเชื่อเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ประกอบด้วย มาตรฐานการให้สินเชื่อ เงื่อนไขการให้สินเชื่อ และนโยบายการเรียกเก็บหนี้

2.1 มาตรฐานการให้สินเชื่อ (Credit Standards) เป็นเกณฑ์ที่สหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการตัดสินใจอนุมัติสินเชื่อ โดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือทางเครดิต (Creditworthiness) ของผู้ขอสินเชื่อ แต่ละราย และพิจารณาความเป็นไปได้ที่ลูกหนี้อาจจะผิดนัดชำระหนี้ (Default on Debt) ซึ่งต้องใช้ข้อมูลจากภายนอกและข้อมูลภายในกิจการเพื่อดูประวัติการจ่ายชำระหนี้หรือฐานะทางการเงินของผู้ขอสินเชื่อ

สหกรณ์ต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้กู้ยืมเงิน และวิเคราะห์เครดิต (Credit Analysis) โดยสามารถทำได้ 2 อย่าง คือ การประเมินด้วย 5 C's of Credit และการให้คะแนนเครดิต (Credit Scoring) ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้ในธุรกิจสถาบันการเงิน

2.1.1 การประเมินด้วย 5 C's of Credit เป็นการประเมินจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเภทสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์จะมีความเสี่ยงในการเก็บเงินไม่ได้จากเงินให้กู้ยืมระยะสั้นน้อยกว่าสหกรณ์ภาคการเกษตร เนื่องจากระยะเวลาให้ชำระคืนเงินกู้มักจะสั้นกว่า และสมาชิกมีรายได้จากเงินเดือน หรือค่าจ้างที่แน่นอน แต่ในภาคการเกษตรขึ้นอยู่กับการผลิตทางการเกษตรที่ต้องอาศัยธรรมชาติในเรื่องดิน ฟ้า อากาศ จึงมีความไม่แน่นอนในด้านรายได้ ส่วนสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะต่างจากสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ไม่สามารถหักเงินเดือนหรือค่าจ้างได้ เนื่องจากสหกรณ์ไม่ได้จัดตั้งอยู่ในหน่วยงานเหมือนสหกรณ์ออมทรัพย์ ดังนั้น สมาชิกต้องนำเงินมาชำระหนี้กับสหกรณ์ จึงมีความเสี่ยงมากกว่าสหกรณ์ออมทรัพย์

การประเมิน 5 C's ในการให้สินเชื่อเงินให้กู้ยืมระยะสั้น มีแนวทางดังนี้

- 1) Character หรือ Characteristic หมายถึง อุปนิสัยใจคอและพฤติกรรมของผู้ขอสินเชื่อว่ามีความรับผิดชอบในการชำระหนี้มากน้อยเพียงใดโดยพิจารณาจากประวัติส่วนตัว อายุ ความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลาในการชำระหนี้ หน้าที่การงาน เป็นต้น
- 2) Capital หมายถึง ฐานะการเงินของผู้ขอสินเชื่อ พิจารณาจากสินทรัพย์ และหนี้สินของผู้กู้ เช่น เป็นผู้ที่มียานเป็นของตนเองไม่ได้เช่าบ้านอยู่อาศัย ไม่มีภาระหนี้สินอื่น เป็นต้น
- 3) Capacity หมายถึง ความสามารถในการชำระหนี้สิน โดยพิจารณาจากเงินเดือน ค่าจ้าง และรายได้อื่น ของผู้ขอสินเชื่อ แต่ถ้าผู้ขอสินเชื่อเป็นเกษตรกร จะพิจารณาจากการทำการเพาะปลูก พืชผลเกษตร ราคาพืชผลเกษตร
- 4) Collateral หมายถึง หลักประกัน สำหรับเงินกู้ถูกเงินในสหกรณ์ออมทรัพย์ มักจะไม่มีหลักประกัน แต่สหกรณ์การเกษตรจะกำหนดให้มีบุคคลค้ำประกัน โดยค้ำประกันเป็นรายคน หรือรวมกลุ่มกันค้ำประกันเป็นกลุ่มก็ได้ หลักประกันนี้จะเป็นหลักخذใช้กรณีผลิตผลการเกษตรไม่เป็นไปตามที่คาดคะเนไว้
- 5) Conditions หมายถึง สภาพการณ์ทั่วไป เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ราคาปัจจัยการผลิต สภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ขอสินเชื่อ

2.1.2 การให้คะแนนเครดิต (Credit Scoring) เป็นการใช้กระบวนการทางสถิติที่สร้างขึ้นเพื่อกำหนดตัวชี้วัดความน่าจะเป็นในการชำระหนี้คืน การให้คะแนนเครดิตจะทำให้การอนุมัติสินเชื่อเป็นไปอย่างรวดเร็ว ลดการใช้ดุลยพินิจของผู้อนุมัติสินเชื่อ การอนุมัติเป็นไปตามระดับคะแนนความเสี่ยง การกำหนดวงเงิน อัตราดอกเบี้ย และการให้บริการทางการเงินอื่นที่แตกต่างกันไปตามระดับคะแนนความเสี่ยง ทำให้การพิจารณาสินเชื่อมีมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้ รายละเอียดเกี่ยวกับการให้คะแนนเครดิต นักศึกษาได้ศึกษามาแล้วในหน่วยที่ 7 ในที่นี้ จะแสดงเฉพาะตัวอย่างการให้คะแนนเครดิต ดังต่อไปนี้

ลักษณะของผู้ขอสินเชื่อ		คะแนน
อายุ	น้อยกว่า 30 ปี	80
	30-40 ปี	120
	มากกว่า 40 ปี	150
รายได้ต่อปี	น้อยกว่า 350,000 บาท	50
	350,000 – 700,000 บาท	140
	มากกว่า 700,000 บาท	170
ที่อยู่อาศัย	เป็นเจ้าของ	130
	เช่า	100
	เป็นของบิดามารดา	70

ภาพที่ 9.10 ตัวอย่างการให้คะแนนเครดิต

จากเกณฑ์การให้คะแนนข้างต้น ถ้าลูกค้ารายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ขอสินเชื่อมี อายุ 35 ปี มีรายได้ต่อปี 500,000 บาท และพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา ดังนั้นคะแนนเครดิต เท่ากับ $120 + 140 + 70 = 330$ คะแนน

2.2 เงื่อนไขการให้สินเชื่อ (Credit Terms) สหกรณ์ควรกำหนดระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ยืมอย่างชัดเจน เช่น ควรกำหนดให้สมาชิกผู้กู้ชำระคืนเงินและดอกเบี้ยให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด นับแต่วันทำหนังสือกู้หรือหลักฐานการกู้ กำหนดจำนวนขั้นสูงของเงินกู้ โดยเงินกู้ระยะสั้นที่ให้แก่สมาชิกแต่ละรายนั้นอาจเป็นไปตามที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนดตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความต้องการเงินกู้ตามแผนการผลิตและการชำระหนี้เงินกู้สัญญาก่อนๆ ของผู้กู้

การกำหนดเงื่อนไขการให้สินเชื่อเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องติดตามร่างระเบียบต่างๆ ที่นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศหรือกำหนดเกี่ยวกับการให้กู้ยืมเงิน เช่น การให้กู้เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน การกำหนดอัตราดอกเบี้ยสำหรับเงินกู้ที่ให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ หรือการให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน เพื่อสหกรณ์จะได้ปรับปรุงระเบียบของสหกรณ์ให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดและทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

2.3 นโยบายการเก็บหนี้ (Collection Policy) เพื่อให้สหกรณ์สามารถเก็บหนี้ได้ครบจำนวน จึงควรตรวจสอบการใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หากพบว่าสมาชิกใช้ผิดวัตถุประสงค์ ตามระเบียบสหกรณ์ ซึ่งไม่สามารถเรียกคืนเงินกู้จากสมาชิกได้ แต่ในการกู้ครั้งต่อไปสหกรณ์อาจจะงดจ่ายเงินกู้ หรือปรับลดวงเงินกู้ลง หรือพิจารณาปรับชั้นคุณภาพของลูกหนี้ใหม่ในระดับคุณภาพที่ต่ำลง หรือตรวจสอบการใช้เงินกู้ โดยการจ่ายเงินกู้เป็นงวดๆ ตามแผนการผลิต จากนั้นมีการตรวจสอบการใช้เงินกู้ ซึ่งถ้าใช้ผิดวัตถุประสงค์ สหกรณ์ต้องระงับเงินกู้ในงวดถัดไป กรณีสหกรณ์การเกษตรในการติดตามการใช้เงินกู้ ประธานกลุ่มร่วมกับเจ้าหน้าที่สินเชื่อต้องจัดทำรายงานเสนอที่ประชุมคณะกรรมการในการประชุมทุกเดือน โดยกำหนดเป็นวาระติดตามการใช้เงินกู้ของสมาชิก

3. การจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้

สหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่เรียกเก็บเงินงวดชำระหนี้จากสมาชิกโดยการหักเงินได้ ณ ที่จ่าย จะต้องจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้ และการเผื่อนี้สงสัยจะสูญ ตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดและตามคำแนะนำของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยกำหนดให้สหกรณ์จัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้และตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญ ดังนี้

การจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้ แบ่งเป็น 5 ชั้น ดังนี้

- (1) ลูกหนี้ปกติ
- (2) ลูกหนี้จัดชั้นต่ำกว่ามาตรฐาน
- (3) ลูกหนี้จัดชั้นสงสัย
- (4) ลูกหนี้จัดชั้นสงสัยจะสูญ
- (5) ลูกหนี้จัดชั้นสูญ

ลูกหนี้ที่จัดชั้นคุณภาพตั้งแต่ (2) ถึง (5) ถือเป็นลูกหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ สำหรับหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้จะไม่กล่าวรายละเอียดในที่นี้ ถ้านักศึกษาสนใจ สามารถศึกษาได้จากระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วย การจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้และการเผื่อนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2544

สหกรณ์ตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญจากต้นเงินคงเหลือสำหรับลูกหนี้เงินกู้ชั้นคุณภาพต่างๆ ดังนี้

ลูกหนี้จัดชั้นต่ำกว่ามาตรฐาน	ร้อยละ 20
ลูกหนี้จัดชั้นสงสัย	ร้อยละ 50
ลูกหนี้จัดชั้นสงสัยจะสูญและลูกหนี้จัดชั้นสูญ	ร้อยละ 100

ดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับของลูกหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ให้ตั้งค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญเต็มจำนวน

4. การประเมินผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น

เครื่องมือที่ใช้ติดตามผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ได้แก่ การวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจทางการเงินของสหกรณ์ด้วย อัตราการค้างชำระ และอัตราลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด ซึ่งเป็นมิติของการวัดคุณภาพของสินทรัพย์และการวัดสภาพคล่อง ตามลำดับ

$$1. \text{ อัตราการค้างชำระ (\%)} = \frac{\text{หนี้ที่ไม่สามารถชำระได้ตามกำหนด}}{\text{หนี้ที่ถึงกำหนดชำระ}} \times 100$$

ถ้าอัตราส่วนนี้ สูง แสดงว่า สหกรณ์มีลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดจำนวนมาก ย่อมไม่เป็นผลดี สหกรณ์ต้องรีบปรับปรุงแก้ไขนโยบายการให้สินเชื่อ อาจต้องปรับทั้ง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ มาตรฐานการให้สินเชื่อที่เข้มงวดขึ้น กำหนดเงื่อนไขมากขึ้น และปรับนโยบายการเก็บหนี้

2. อัตราส่วนลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนดต่อหนี้ถึงกำหนดชำระ (%)

$$= \frac{\text{ลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด}}{\text{ลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้นที่ถึงกำหนดชำระ}} \times 100$$

ถ้าอัตราส่วนนี้ สูง แสดงว่า สหกรณ์มีลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ชำระหนี้ได้ตามกำหนด จำนวนมาก ย่อมเป็นผลดี ถ้า ได้ 100% แสดงว่า ลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ถึงกำหนดชำระแล้ว สามารถชำระหนี้ได้ ทั้งหมดตามกำหนด

ทั้งนี้ การประเมินผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้นด้วยอัตราลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด ควรนำอัตราส่วนที่คำนวณได้มาเทียบเคียงกับค่ามาตรฐานที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด ซึ่งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้กำหนดไว้สำหรับสหกรณ์แต่ละประเภทดังนี้

อัตราลูกหนี้ระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด

หน่วย: ร้อยละ

ประเภทสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร	ระดับมาตรฐาน		
	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
การเกษตร	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00
ประมง	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00
นิคม	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00
ร้านค้า	มากกว่า 95.00	85.00-95.00	น้อยกว่า 85.00
บริการ	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00
ออมทรัพย์	มากกว่า 95.00	85.00-95.00	น้อยกว่า 85.00
เครดิตยูเนียน	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00
กลุ่มเกษตรกร	มากกว่า 90.00	60.00-90.00	น้อยกว่า 60.00

* ชุมชุมสหกรณ์ให้ใช้เกณฑ์เดียวกับสหกรณ์แต่ละประเภท
ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ถ้าสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่งมีอัตราลูกหนี้เงินให้กู้ยืมระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด คิดเป็น ร้อยละ 82 แสดงว่า การจัดการลูกหนี้เงินให้กู้ระยะสั้น มีสภาพคล่องอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน

กิจกรรม 9.3.1

1. นโยบายการให้สินเชื่อเงินให้กู้ยืมระยะสั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. เครื่องมือที่ใช้ติดตามประเมินผลการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ได้แก่อะไร

(โปรดทำกิจกรรม 9.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.3 เรื่องที่ 9.3.1)

เรื่องที่ 9.3.2**การจัดการลูกหนี้การค้า**

แม้สหกรณ์จะดำเนินธุรกิจเพื่อสมาชิกเป็นส่วนใหญ่แต่สหกรณ์ก็ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันทางธุรกิจ สหกรณ์จึงจำเป็นต้องมีการขายเชื่อ ซึ่งทำให้เกิดลูกหนี้การค้า โดยเฉพาะสหกรณ์ร้านค้าที่มีขนาดใหญ่มาก มีปริมาณธุรกิจการซื้อการขายเป็นจำนวนมาก จึงมีลูกหนี้การค้าเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์จะต้องกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อและติดตามประเมินผลการจัดการลูกหนี้การค้า เพื่อปรับปรุงนโยบายการให้สินเชื่อให้มีความเหมาะสมตลอดเวลา

1. ความหมายของลูกหนี้การค้า

ลูกหนี้การค้า (Trade Receivables) หมายถึง ลูกหนี้ที่เกิดจากการดำเนินการค้าตามปกติของสหกรณ์ ซึ่งอาจจะเป็นการขายสินค้าหรือการให้บริการเป็นเงินเชื่อ

ลูกหนี้การค้าเป็นรายการสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีจำนวนมากในสหกรณ์ร้านค้าขนาดใหญ่มาก เช่น ร้านสหกรณ์จังหวัดตราด จำกัด ส่วนสหกรณ์ร้านค้าในหน่วยงาน เช่น ในกระทรวง มหาวิทยาลัย โรงเรียน โรงพยาบาล กรมทหาร เป็นต้น รวมถึงสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ปกติสหกรณ์เหล่านี้มักจะขายสินค้าเป็นเงินสดและขายเชื่อบางส่วน มีลูกหนี้การค้าไม่มากนัก

2. ความสำคัญของการจัดการลูกหนี้การค้า

การที่สหกรณ์ยอมขายสินค้าหรือให้บริการเป็นเงินเชื่อ ย่อมทำให้สหกรณ์มีโอกาสสร้างยอดขายได้มากกว่าการขายเป็นเงินสดเพียงอย่างเดียว เมื่อยอดขายเพิ่มขึ้นจะส่งผลทำให้เกิดลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีค่าใช้จ่ายเพิ่มตามไปด้วย เช่น ค่าใช้จ่ายในการเรียกเก็บหนี้ หนี้สงสัยจะสูญ เป็นต้น และมีความเสี่ยงต่อการเรียกเก็บเงินไม่ได้จนกลายเป็นหนี้สูญซึ่งส่งผลทำให้สภาพคล่องทางการเงินของ

สหกรณ์ลดลง ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องบริหารจัดการลูกหนี้การค้าที่ดี เพื่อลดความเสี่ยงจากหนี้สูญ เพื่อให้สหกรณ์มีสภาพคล่อง และมีความสามารถในการทำกำไร

3. นโยบายการให้สินเชื่อ

นโยบายการให้สินเชื่อ (Credit Policy) ในการจัดการลูกหนี้การค้า สหกรณ์ต้องกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อที่จะใช้เป็นแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ มาตรฐานการให้สินเชื่อ เงื่อนไขการให้สินเชื่อ และนโยบายการเรียกเก็บหนี้

3.1 มาตรฐานการให้สินเชื่อ (Credit Standards) ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการจัดการเงินให้กู้ยืมระยะสั้น ว่ามาตรฐานการให้สินเชื่อเป็นเกณฑ์ที่สหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการตัดสินใจอนุมัติสินเชื่อให้ลูกค้าแต่ละราย โดยพิจารณาความน่าเชื่อถือทางเครดิต (Creditworthiness) และพิจารณาความเป็นไปได้ที่ลูกหนี้อาจจะผิดนัดชำระหนี้ (Default on Debt) ซึ่งต้องใช้ข้อมูลจากภายนอกและภายในกิจการเพื่อดูประวัติการจ่ายชำระหนี้หรือฐานะทางการเงินของลูกค้า

โดยทั่วไป การให้สินเชื่อไม่สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ภาวะเศรษฐกิจ คู่แข่งขัน เป็นต้น บางครั้ง สหกรณ์จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานสินเชื่ออย่างเข้มงวดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ เพื่อลดการการลงทุนในลูกหนี้และลดหนี้สูญ แต่ก็จะทำให้ยอดขายและกำไรลดลง บางครั้งก็จะลดระดับความเข้มงวดในการพิจารณาให้สินเชื่อหรือเรียกว่าการผ่อนคลายนโยบายการให้สินเชื่อ เพื่อกระตุ้นยอดขายและกำไรที่สูงขึ้น แต่ก็ทำให้ต้นทุนเงินลงทุนในลูกหนี้สูงขึ้นและมีหนี้สูญสูงขึ้นด้วย

ในการวิเคราะห์สินเชื่อจะประเมินฐานะเครดิตของลูกค้า ซึ่งโดยทั่วไปจะประเมินจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ที่เรียกว่า 5 ซี (5 C's of Credit) ดังนี้

1) *Character หรือ Characteristic* หมายถึง อุปนิสัยส่วนตัวของลูกค้า ความซื่อสัตย์และความตั้งใจของลูกค้าที่จะชำระหนี้เมื่อถึงกำหนด

2) *Capital* หมายถึง จำนวนเงินทุนของลูกค้า ซึ่งบ่งบอกถึงฐานะการเงินของลูกค้า

3) *Capacity* หมายถึง ความสามารถของลูกค้าที่จะชำระหนี้เมื่อถึงกำหนด โดยพิจารณาจากกระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานในอดีตที่ผ่านมา และแนวโน้มในอนาคตว่ามีเพียงพอที่จะชำระหนี้ได้

4) *Collateral* หมายถึง หลักประกันในการชำระหนี้ ซึ่งมักจะเป็นสินทรัพย์ที่ลูกค้าใช้วางเป็นประกันในการขอสินเชื่อ กรณีที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็สามารถยึดหลักประกันนั้นแทนการชำระหนี้

5) *Conditions* หมายถึง ภาวะเศรษฐกิจโดยทั่วไปที่จะส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจของลูกค้า ซึ่งอาจส่งเสริมให้ทำการค้าได้ดี หรืออาจเป็นไปได้ในทางลบที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจของลูกค้าจนไม่สามารถชำระหนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องประเมินและเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้

ในการประเมิน 5 C's of Credit นี้ อาจใช้วิธีการประเมินโดยกำหนดมาตรฐานส่วนประมาณค่า เช่น กำหนดค่าตั้งแต่ 1 ถึง 10 ให้ 1 คะแนน หมายถึง แย่ที่สุด ให้ 10 คะแนน หมายถึง ดีที่สุดโดยประเมินในแต่ละ C แล้วนำมาบวกกัน แล้วกำหนดให้ลูกค้าที่มีค่าประเมินรวมทั้ง 5 C's มากกว่า 30 คะแนนขึ้นไป ถือว่าใช้ได้คือสามารถให้สินเชื่อได้

3.2 เงื่อนไขการให้สินเชื่อ (Credit Terms) ประกอบด้วย ระยะเวลาการให้สินเชื่อ ส่วนลดเงินสด และชนิดของเครื่องมือทางเครดิต

3.2.1 ระยะเวลาการให้สินเชื่อ (Credit Period) ผู้บริหารจะต้องพิจารณาว่าจะให้เครดิตแก่ลูกค้านานแค่ไหน ซึ่งหากระยะเวลาการให้สินเชื่อสั้นจะทำให้ระยะเวลาเก็บหนี้สั้นลงและยอดลูกหนี้เฉลี่ยก็จะลดลงแต่ก็อาจมีผลทำให้ยอดขายลดลงเช่นกัน ระยะเวลาการให้สินเชื่อโดยส่วนมากคือ 30 วัน

3.2.2 ส่วนลดเงินสด (Cash Discount) หมายถึง ส่วนลดที่สหกรณ์ให้แก่ลูกหนี้ที่ชำระเงินภายในเวลาที่กำหนดไว้ว่าจะให้ส่วนลด ซึ่งจะมีผลทำให้ราคาสินค้าต่ำลง นั่นคือต้นทุนของผู้ซื้อถูกลง และยังช่วยดึงดูดใจลูกค้าให้ชำระหนี้เร็วขึ้น ทำให้ระยะเวลาเก็บหนี้สั้นลง

ตัวอย่างของการให้ส่วนลดเงินสด

2/10, net 30 หมายถึง ลูกค้ามีระยะเวลา 30 วันที่จะต้องชำระหนี้โดยชำระเต็มจำนวน แต่ถ้าลูกค้าชำระหนี้ภายใน 10 วัน ก็จะได้รับส่วนลด 2% ดังนั้นถ้าลูกค้าซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ จำนวนเงิน 1,000 บาท หากลูกค้าเลือกที่จะชำระหนี้ภายใน 10 วัน ลูกค้าก็จะจ่ายชำระหนี้เป็นจำนวนเงิน 980 บาท ($= 1,000 \times (1-0.02)$) แต่ถ้าลูกค้าเลือกที่จะชำระหนี้ภายใน 30 วัน ลูกค้าจะต้องชำระเต็มจำนวนคือ 1,000 บาท

การนับวันเริ่มต้นของระยะเวลาการให้สินเชื่อ โดยส่วนใหญ่เพื่อความสะดวกจะนับจากวันที่ออกไปกำกับสินค้า (The Billing Date) ไม่ใช่วันที่ลูกค้าได้รับสินค้าและไม่ใช่วันที่ลูกค้าได้รับใบกำกับสินค้า

ตัวอย่างที่ 9.11 การนับวันที่ได้รับส่วนลด

5/10, net 45 หมายถึง ลูกค้าจะได้รับส่วนลดเงินสด 5% ถ้าชำระภายใน 10 วัน มิฉะนั้นจะต้องชำระเต็มจำนวน ภายใน 45 วัน ถ้าวันที่ใบกำกับสินค้าคือวันที่ 10 เมษายน 25x4 ดังนั้น หากต้องการได้ส่วนลด 5% ต้องชำระภายในวันที่ 20 เมษายน 25x4 แต่ถ้าเลยวันที่ 20 เมษายน 25x4 ไป จะต้องชำระเต็มจำนวนคือ 1,000 บาท และต้องชำระภายในวันที่ 25 พฤษภาคม 25x4 ถ้าเลขนี้ไปถือว่าลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้

การนับวันครบกำหนดชำระดังกล่าว จะกระทำดังต่อไปนี้

30-10 เม.ย.	=	20 วัน
1-25 พ.ค.	=	25 วัน
รวม	=	45 วัน

โดยทั่วไปลูกหนี้จะชำระหนี้วันสุดท้ายของการได้รับส่วนลด ซึ่งตามตัวอย่างที่ 9.11 คือวันที่ 20 เมษายน 25x4 หรือมิฉะนั้นก็ชำระในวันสุดท้ายของเงื่อนไขระยะเวลาการให้สินเชื่อโดยยอมรับที่จะไม่ได้รับส่วนลด นั่นคือชำระในวันที่ 25 พฤษภาคม 25x4 แต่ลูกค้าก็ได้ใช้เงินที่ต้องนำมาชำระหนี้นั้นต่อไปเป็นเวลา 35 วัน (นับตั้งแต่วันที่ 21 เมษายน-25 พฤษภาคม 25x4) ซึ่งเปรียบเสมือนว่าลูกหนี้ได้ยืมเงินนั้นไปใช้ โดยยอมเสียดอกเบี้ยจำนวนหนึ่ง

3.2.3 เครื่องมือเครดิต (Credit Instrument) ได้แก่ ตัวสัญญาใช้เงิน และตัวแลกเงินที่ธนาคารรับรอง โดยปกติการขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ ผู้ขายจะใช้วิธีเปิดบัญชีเงินเชื่อ (Open Account) โดยบันทึกบัญชีลูกหนี้การค้าทางด้านเดบิตและใช้ใบกำกับสินค้าที่ลูกค้านามรับสินค้าไว้แล้วเป็นหลักฐานในการเรียกเก็บหนี้ต่อไป แต่เพื่อความมั่นใจว่าจะได้รับชำระหนี้ ผู้ขายจะใช้เครื่องมือทางเครดิตต่าง ๆ เช่น ตัวสัญญาใช้เงินให้ลูกค้านามว่าชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่ตกลงกันหรือตัวแลกเงินให้ลูกค้านามว่ารับรอง หรือตัวแลกเงินที่ธนาคารรับรองการจ่ายเงิน เป็นต้น

3.3 นโยบายการเรียกเก็บหนี้ เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของนโยบายสินเชื่อซึ่งเกี่ยวข้องกับการติดตามทวงถามลูกหนี้ และความพยายามในการเรียกชำระหนี้ จะกระทำดังต่อไปนี้

- 1) การส่งจดหมายเตือนให้ชำระเงิน
- 2) การโทรศัพท์ติดตามทวงหนี้
- 3) การใช้บริการหน่วยงานที่ทำหน้าที่เก็บหนี้ให้ (Collection Agency)
- 4) การส่งใบทวงหนี้โดยทนายความ
- 5) การฟ้องร้องเรียกชำระหนี้ตามกฎหมาย

การติดตามทวงหนี้แต่ละวิธีดังกล่าวข้างต้นจะให้ผลที่แตกต่างกัน การใช้นโยบายเก็บหนี้ที่เข้มงวดจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการเรียกเก็บหนี้สูง ซึ่งมีผลดีคือระยะเวลาเก็บหนี้ลดลงและจำนวนหนี้สูญลดลง แต่มีผลเสียคือ ทำให้การสัมพันธ์กับลูกค้าแย่ลงและจะส่งผลทำให้ยอดขายลดลง ถ้าใช้นโยบายเก็บหนี้ที่ไม่เข้มงวดจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเรียกเก็บหนี้แต่ก็จะทำให้จำนวนหนี้สูญสูงขึ้น

4. การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงนโยบายการให้สินเชื่อ

เนื่องจากปัจจัยสำคัญที่กำหนดปริมาณลูกหนี้การค้า ได้แก่ ยอดขายเชื่อและเงื่อนไขการให้สินเชื่อ ถ้าสหกรณ์มีนโยบายในการขายเชื่อและไม่เข้มงวดมากนัก จะส่งผลให้สหกรณ์มียอดขายเชื่อเพิ่มขึ้นและมีลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน และถ้าสหกรณ์ให้ระยะเวลาในการชำระหนี้ยาวนานขึ้น เช่น จากเดิมที่กำหนดเงื่อนไขการให้สินเชื่อ 30 วัน เป็น 45 วัน ก็จะทำให้สหกรณ์มีลูกหนี้การค้าเพิ่มสูงขึ้น หรือการให้ส่วนลดเงินสดเพื่อจูงใจให้ลูกหนี้การค้าชำระหนี้เร็วขึ้น ดังนั้นสหกรณ์อาจพิจารณาเปลี่ยนแปลงนโยบายการให้สินเชื่อโดยการขยายระยะเวลาการให้สินเชื่อ หรือการให้ส่วนลดเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีโอกาสขายสินค้าได้มากขึ้น แต่ก็จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วย

หลักการพิจารณา

ถ้ารายได้ส่วนเพิ่มมากกว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม ควรจะเปลี่ยนนโยบายการให้สินเชื่อ

ถ้ารายได้ส่วนเพิ่มน้อยกว่าต้นทุนส่วนเพิ่ม สหกรณ์ไม่ควรเปลี่ยนแปลงนโยบายการให้สินเชื่อ เพราะจะทำให้กำไรรวมของสหกรณ์ลดลง

ถ้ารายได้ส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่ม สหกรณ์จะเปลี่ยนแปลงนโยบายการให้สินเชื่อหรือไม่ก็ได้

รายได้ส่วนเพิ่ม หมายถึง รายได้ที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เช่น การขายเชื่อเพิ่มขึ้น ทำให้ได้กำไรเพิ่มขึ้นจากปริมาณขายที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

ต้นทุนส่วนเพิ่ม หมายถึง ต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เช่น ต้นทุนของเงินทุนที่ลงทุนในลูกหนี้การค้า หนี้สูญ ค่าใช้จ่ายในการเรียกเก็บหนี้ที่เพิ่มขึ้น ส่วนลดจ่ายที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

5. การประเมินผลการจัดการลูกหนี้การค้า

การประเมินผลการจัดการลูกหนี้การค้าสามารถทำได้ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ย

5.2 การวิเคราะห์อายุหนี้

5.1 การวิเคราะห์ระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ย ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย (Average Collection Period) จะคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

$$\text{ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย (วัน)} = \frac{\text{ลูกหนี้การค้าเฉลี่ย}}{\text{ยอดขายเฉลี่ยต่อวัน}}$$

ตัวอย่างที่ 9.12 สหกรณ์รุ่งทิพย์ จำกัด มียอดขายในปี 25x1 เท่ากับ 3,600,000 บาท เงื่อนไข 2/10, n/60 ปรากฏว่า 40% ของลูกหนี้มาชำระหนี้ภายในเวลาได้ส่วนลด 2% ส่วนอีก 60% ของลูกหนี้ทั้งหมด ชำระหนี้ภายในระยะเวลา 60 วันโดยไม่ได้ส่วนลด 2% สหกรณ์รุ่งทิพย์ จำกัดมียอดลูกหนี้การค้าเฉลี่ย 400,000 บาท สามารถคำนวณระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ยได้ดังนี้

$$\text{ดังนั้น ระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย} = \frac{400,000}{3,600,000/360} = 40 \text{ วัน}$$

การประเมินผลจากระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย

1) การเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยหรือค่ามาตรฐาน เมื่อสหกรณ์คำนวณระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยได้แล้ว จะนำมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยมาตรฐานของสหกรณ์ที่มีขนาดเดียวกัน เช่น ถ้าค่ามาตรฐานเท่ากับ 38 วัน ในขณะที่สหกรณ์รุ่งทิพย์ จำกัด มีระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย 40 วัน แสดงว่า สหกรณ์รุ่งทิพย์ จำกัด เก็บหนี้ได้ช้ากว่าค่าเฉลี่ย

2) การเปรียบเทียบกับเงื่อนไขการให้สินเชื่อที่กำหนดไว้ เช่น กำหนดระยะเวลาการให้สินเชื่อ 60 วัน สหกรณ์รุ่งทิพย์ จำกัด มีระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย 40 วัน แสดงว่า สหกรณ์เก็บหนี้ได้เร็วกว่ากำหนด

5.2 การวิเคราะห์อายุหนี้ สหกรณ์ต้องนำยอดคงเหลือของลูกหนี้การค้าแต่ละรายมาวิเคราะห์อายุหนี้ และจัดทำตารางแยกอายุหนี้ (Aging Schedules) หรือเรียกว่า งบแยกอายุหนี้ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประเมินผลการจัดการลูกหนี้ ทำให้ทราบว่าสหกรณ์มีลูกหนี้ค้างชำระเกินกำหนดมากน้อยเพียงใด ลูกหนี้รายใดบ้างที่ไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนด จึงช่วยบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพการดำเนินงานของฝ่ายสินเชื่อ และใช้พิจารณาเพื่อปรับปรุงนโยบายการให้สินเชื่อทางการค้าที่เหมาะสมต่อไป ตารางแยกอายุหนี้ยังเป็นประโยชน์มากในการประมาณการหนี้สงสัยจะสูญเพื่อตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญในแต่ละงวดบัญชี

ตัวอย่างที่ 9.13 สหกรณ์ดालัด จำกัด มียอดลูกหนี้การค้าคงเหลือสิ้นปี 25x2 จำนวน 200,000 บาท จากการวิเคราะห์อายุหนี้ของลูกหนี้การค้าแล้ว สามารถจัดทำตารางแยกอายุหนี้ได้ดังนี้

สหกรณ์ดาลัด จำกัด
 ตารางแยกอายุหนี้
 วันที่ 31 ธันวาคม 25x2

หน่วย: บาท

ชื่อลูกหนี้	ยอดคงเหลือ 31 ธันวาคม	ยังไม่ถึง กำหนดชำระ	เกินกำหนดชำระ		
			1-30 วัน	31-60 วัน	มากกว่า 60 วัน
นายทันสมัย	10,000	10,000	-	-	-
นายอุทิศ	7,000	-	7,000	-	-
นางสมศรี	3,000	-	-	3,000	-
นางวีรณมย์	12,000	1,000	10,000	-	1,000
นางสาวมาลัย	2,300	-	-	2,300	-
.
.
.
รวม	200,000	80,000	107,500	10,000	2,500
อัตราร้อยละของหนี้สงสัยจะสูญ	7.90%	1%	10%	30%	50%
ประมาณการหนี้สงสัยจะสูญ	15,800	800	10,750	3,000	1,250

จากตารางแยกอายุหนี้ สามารถสรุปยอดลูกหนี้การค้าคงค้างแยกตามอายุหนี้ได้ดังนี้

อายุหนี้	จำนวนเงิน (บาท)	%
ยังไม่ถึงกำหนดชำระ	80,000	40.00
เกินกำหนดชำระ 1-30 วัน	107,500	53.75
เกินกำหนดชำระ 31-60 วัน	10,000	5.00
เกินกำหนดชำระมากกว่า 60 วัน	<u>2,500</u>	<u>1.25</u>
รวม	<u>200,000</u>	<u>100</u>

จะเห็นว่า สหกรณ์ ดาลัด จำกัด มีลูกหนี้การค้าที่เกินกำหนดชำระ 1-30 วัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.75 ของยอดคงค้างทั้งหมด รองลงมา เป็นลูกหนี้การค้าที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ คิดเป็นร้อยละ 40 และมีลูกหนี้การค้าที่เกินกำหนดชำระ 31-60 วัน คิดเป็นร้อยละ 5 ส่วนลูกหนี้การค้าที่เกินกำหนดชำระมากกว่า 60 วัน มีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.25 ของยอดคงค้างทั้งหมด ถ้าสหกรณ์ กำหนดเงื่อนไขการชำระหนี้ภายใน 30 วัน แสดงว่ามีลูกหนี้การค้าที่เกินกำหนดชำระ คิดเป็นร้อยละ 60 ดังนั้น ผู้บริหารสหกรณ์ จะต้องให้ความสนใจและอาจจะต้องปรับปรุงนโยบายการให้สินเชื่อที่เข้มงวดขึ้น

กิจกรรม 9.3.2

1. การจัดการลูกหนี้การค้ามีความสำคัญอย่างไร
2. การประเมินฐานะเครดิตของลูกค้านับด้วย 5 C's of Credit ประกอบด้วยอะไรบ้าง
3. จงอธิบายเงื่อนไขการชำระเงิน "3/45, net 90"
4. สหกรณ์เปรมฤดี จำกัด มียอดขายเชื่อทั้งปี 4,000,000 บาท โดยกำหนดเงื่อนไขการชำระเงิน 2/10, n/30 ปรากฏว่า 60% ของลูกหนี้ชำระหนี้ภายในเวลาได้ส่วนลด
สหกรณ์ขมีลูกหนี้การค้าเฉลี่ย 200,000 บาท จงคำนวณหาระยะเวลาเก็บหนี้เฉลี่ย และประเมินผลการจัดเก็บหนี้

(โปรดทำกิจกรรม 9.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.3 เรื่องที่ 9.3.2)

แผนการสอนตอนที่ 9.4

การจัดการสินค้าคงเหลือ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินค้าคงเหลือ
- 9.4.2 เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือ
- 9.4.3 การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือ

แนวคิด

1. สินค้าคงเหลือแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ สินค้าสำเร็จรูป งานระหว่างทำ วัตถุดิบ และวัสดุโรงงาน ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าคงเหลือที่มีผลต่อการตัดสินใจกำหนดปริมาณการสั่งซื้อและจุดสั่งซื้อ ได้แก่ ต้นทุนการสั่งซื้อ ต้นทุนการเก็บรักษา และต้นทุนสินค้าขาดมือ การสำรองสินค้าคงคลังจะทำให้เกิดความราบรื่นในการดำเนินงานแต่ก็มีต้นทุนการเก็บรักษา ดังนั้น สหกรณ์ต้องจัดการสินค้าคงคลังเพื่อให้เกิดสภาพคล่องและมีความสามารถในการทำกำไร
2. เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือที่สำคัญได้แก่ การวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด (EOQ) และการผลิตแบบทันเวลาพอดี (JIT)
3. การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือสามารถทำได้ โดยการจัดทำบแยกอายุสินค้าคงเหลือ การใช้อัตราส่วนทางการเงินได้แก่ อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ ระยะเวลาการถือครองสินค้าคงเหลือโดยเฉลี่ย อัตราส่วนสินค้าคงเหลือต่อสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด และอัตราส่วนสินค้าคงเหลือต่อยอดขาย

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.4.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินค้าคงเหลือ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประเภท ความสำคัญของการจัดการสินค้าคงเหลือ และต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าคงเหลือได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.4.2 “เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเทคนิคการวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด (EOQ) และการผลิตแบบทันเวลาพอดี (JIT) ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.4.3 “การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการติดตามและประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือได้

เรื่องที่ 9.4.1

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินค้าคงเหลือ

สินค้าคงเหลือ (Inventory) เป็นสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีความสำคัญรายการหนึ่ง การมีสินค้าคงเหลือมากเกินไป จะทำให้ต้นทุนการเก็บรักษาสูง แต่ถ้ามีน้อยเกินไป จะเกิดต้นทุนสินค้าขาดมือ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องตัดสินใจคือ จะสั่งซื้อครั้งละเท่าใด และเมื่อใดจึงจะสั่งซื้อ ที่จะทำให้เกิดสภาพคล่องและมีกำไร

1. ประเภทของสินค้าคงเหลือ

สินค้าคงเหลือ เป็นสินทรัพย์ซึ่งสหกรณ์มีไว้เพื่อขายในการประกอบธุรกิจโดยปกติ หรือเป็นสินทรัพย์ซึ่งอยู่ในระหว่างกระบวนการผลิตเพื่อให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปเพื่อขาย หรือเป็นสินทรัพย์ซึ่งอยู่ในรูปของวัตถุดิบหรือวัสดุที่สหกรณ์มีไว้เพื่อใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ

ดังนั้น สินค้าคงเหลือ จึงแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.1 สินค้าสำเร็จรูป (Finished Goods) หมายถึง สินค้าที่อยู่ในสภาพพร้อมที่จะขายได้ เช่น สหกรณ์แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อขาย สินค้าสำเร็จรูปคือ ข้าวสารที่พร้อมจะขายได้ เป็นต้น

1.2 สินค้าระหว่างผลิตหรืองานระหว่างทำ (Goods in Progress or Work in Process) หมายถึง สินค้าที่อยู่ในระหว่างกระบวนการผลิตให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป หรืองานที่ยังผลิตไม่เสร็จจึงยังไม่อยู่ในสภาพพร้อมที่จะขายได้ เช่น ข้าวเปลือกที่ยังขัดสีไม่สำเร็จ ยังค้างอยู่ในกระบวนการแปรรูป เป็นต้น

1.3 วัตถุดิบ (Raw Material) หมายถึง สิ่งของที่สหกรณ์ซื้อมาเพื่อใช้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการผลิตสินค้าสำเร็จรูป แต่ยังไม่ได้เบิกไปใช้ในการผลิต เช่น ข้าวเปลือก เป็นต้น

1.4 วัสดุโรงงาน (Factory Supplies) หมายถึง วัสดุหรือสิ่งของที่สหกรณ์ใช้ในโรงงาน เช่น น้ำมันหล่อลื่น ตะปู วัสดุที่ใช้ทำความสะอาดเครื่องสีข้าว เป็นต้น รวมถึง วัสดุที่ใช้ในการผลิตสินค้าแต่ไม่ใช่วัตถุดิบในกระบวนการผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูป เช่น ถุงใส่ข้าวสาร เป็นต้น

สหกรณ์ที่ทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สินค้าคงเหลือจะหมายถึง สินค้าสำเร็จรูปที่สหกรณ์ซื้อมาเพื่อขายต่อแต่ยังมีได้ขายออกไป ซึ่งมีหลากหลายชนิด เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าที่ใช้ในทางการเกษตร น้ำมันดีเซล เบนซิน น้ำมันหล่อลื่น ส่วนสหกรณ์ที่แปรรูปผลิตผลการเกษตร สินค้าคงเหลือจะประกอบด้วย สินค้าสำเร็จรูป งานระหว่างทำ วัตถุดิบและวัสดุโรงงานที่คงเหลืออยู่ ณ วันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน

2. ความสำคัญของการจัดการสินค้าคงเหลือ

การจัดการสินค้าคงเหลือมีความสำคัญต่อการดำเนินงานสหกรณ์ดังนี้

2.1 เพื่อลดโอกาสในการสูญเสียรายได้ การจัดการให้มีสินค้าคงเหลืออย่างเพียงพอในการขายอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ลูกค้าพึงพอใจ หากลูกค้าเข้ามาที่ร้านสหกรณ์แล้วไม่มีสินค้าที่ต้องการ ลูกค้าจะไม่อยากมาเข้าร้านสหกรณ์ เพราะคิดว่าจะได้สินค้าไม่ครบตามความต้องการ ทำให้เสียเวลา จึงมุ่งไปที่อื่น ซึ่งปัจจุบันมีร้านค้าให้เลือกมากมาย

2.2 เพื่อให้การผลิตราบรื่น ในธุรกิจแปรรูป จะมีความต้องการวัตถุดิบเพื่อให้ผลิตทันตามความต้องการของลูกค้า สำหรับวัตถุดิบที่หายากหรือต้องใช้ระยะเวลาในการจัดส่งนาน หรืออาจมีราคาเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นในอนาคต จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการเพื่อให้มีวัตถุดิบทันเวลา เพื่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงักเพราะต้องรอคอยวัตถุดิบ ซึ่งจะช่วยให้การใช้กำลังการผลิตของโรงงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

3. ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าคงเหลือ

ในการจัดการสินค้าคงเหลือนอกจากต้นทุนที่ต้องลงทุนในตัวสินค้าหรือมูลค่าของสินค้านั้นแล้ว ผู้บริหารสหกรณ์ต้องคำนึงถึงต้นทุนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจกำหนดปริมาณการสั่งซื้อและจุดสั่งซื้อ ต้นทุนดังกล่าวได้แก่ ต้นทุนการสั่งซื้อ ต้นทุนการเก็บรักษา และต้นทุนสินค้าขาดมือ

3.1 ต้นทุนการสั่งซื้อ (Ordering Cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการสั่งซื้อสินค้า ซึ่งมักจะมีการจัดเก็บข้อมูลตามรหัสบัญชีจึงต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อคำนวณหาต้นทุนการสั่งซื้อต่อครั้ง เช่น ต้นทุนการสั่งซื้อครั้งละ 1,000 บาท เป็นต้น ทำให้ได้ข้อมูลที่สะดวกในการคำนวณหาปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด ซึ่งถ้ามีการสั่งซื้อคราวละมากๆ จำนวนครั้งที่สั่งซื้อต่อปีก็จะน้อยครั้ง ต้นทุนการสั่งซื้อรวมทั้งปีจะต่ำ แต่ถ้าสั่งซื้อคราวละน้อยๆ จำนวนครั้งที่สั่งซื้อต่อปีก็จะมากครั้ง จะทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อรวมทั้งปีสูงขึ้น

ตัวอย่างต้นทุนการสั่งซื้อ

- ต้นทุนในการกระบวนการสั่งซื้อ เช่น เงินเดือนพนักงานฝ่ายจัดซื้อ ค่าจัดทำเอกสารการสั่งซื้อ ค่าโทรศัพท์ ค่าโทรสาร ค่าไฟฟ้า ค่าเสื่อมราคาของเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
- ต้นทุนค่าขนส่ง
- ต้นทุนในการตรวจนับของและตรวจสอบคุณภาพสินค้า

3.2 ต้นทุนการเก็บรักษา (Carrying Cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการถือครองสินค้าอยู่ในมือของสหกรณ์ ต้นทุนการเก็บรักษาต่อหน่วยสินค้าจะถือว่าคงที่ ดังนั้น ต้นทุนการเก็บรักษาโดยรวมจะผันแปรไปตามปริมาณของสินค้าที่เก็บรักษา กล่าวคือ ถ้าสหกรณ์เก็บรักษาสินค้าไว้ปริมาณมาก ต้นทุนการเก็บรักษาโดยรวมจะสูง แต่ถ้าสหกรณ์เก็บรักษาสินค้าไว้ปริมาณน้อย ต้นทุนการเก็บรักษาโดยรวมจะต่ำลง

ตัวอย่างต้นทุนการเก็บรักษา

- ต้นทุนของเงินที่ลงทุนในสินค้า
- ค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาสินค้า เช่น ค่าเช่าโกดังเก็บสินค้า เงินเดือนพนักงานคลังสินค้า เงินเดือนพนักงานรักษาความปลอดภัย ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา เป็นต้น
- ค่าเสื่อมสภาพของสินค้าหรือล้าสมัย

3.3 ต้นทุนสินค้าขาดมือ (Stock-out Cost) หมายถึง ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำกำไร เนื่องจากสหกรณ์ไม่มีสินค้าเพียงพอที่จะขาย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงพจน์และชื่อเสียงของสหกรณ์ ลูกค้าอาจเกิดความเบื่อหน่ายในการรอสินค้าของสหกรณ์ ในการคำนวณต้นทุนสินค้าขาดมือ จะนำจำนวนสินค้าขาดมือคูณด้วยกำไรต่อหน่วยของสินค้านั้น เช่น ลูกค้าสั่งซื้อสินค้า 140 หน่วย แต่สหกรณ์มีสินค้าขายได้

เพียง 100 หน่วย สินค้าจึงขาดมือไป 40 หน่วย ถ้าสินค้านี้มีกำไรหน่วยละ 20 บาท ต้นทุนสินค้าขาดมือจะเท่ากับ $40 \times 20 = 800$ บาท เป็นต้น

กิจกรรม 9.4.1

1. สินค้าคงเหลือของสหกรณ์ที่ทำธุรกิจแปรรูปผลิตผล ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับสินค้าคงเหลือ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจกำหนดปริมาณการสั่งซื้อและจุดสั่งซื้อ มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.4.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.4 เรื่องที่ 9.4.1)

เรื่องที่ 9.4.2

เทคนิคการจัดการสินค้าคงเหลือ

การจัดการสินค้าคงเหลือมีเทคนิคหลายอย่างที่ใช้ในการวางแผนและควบคุมสินค้าคงเหลือ ในเรื่องนี้จะกล่าวถึงเทคนิคสำคัญที่ใช้ในการจัดการสินค้าคงเหลือของสหกรณ์ ได้แก่ การวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด (EOQ) และการผลิตแบบทันเวลาพอดี (JIT) นอกจากนี้ในตอนท้ายเรื่องจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสินค้าคงเหลือกับการจัดการห่วงโซ่อุปทานซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของสหกรณ์

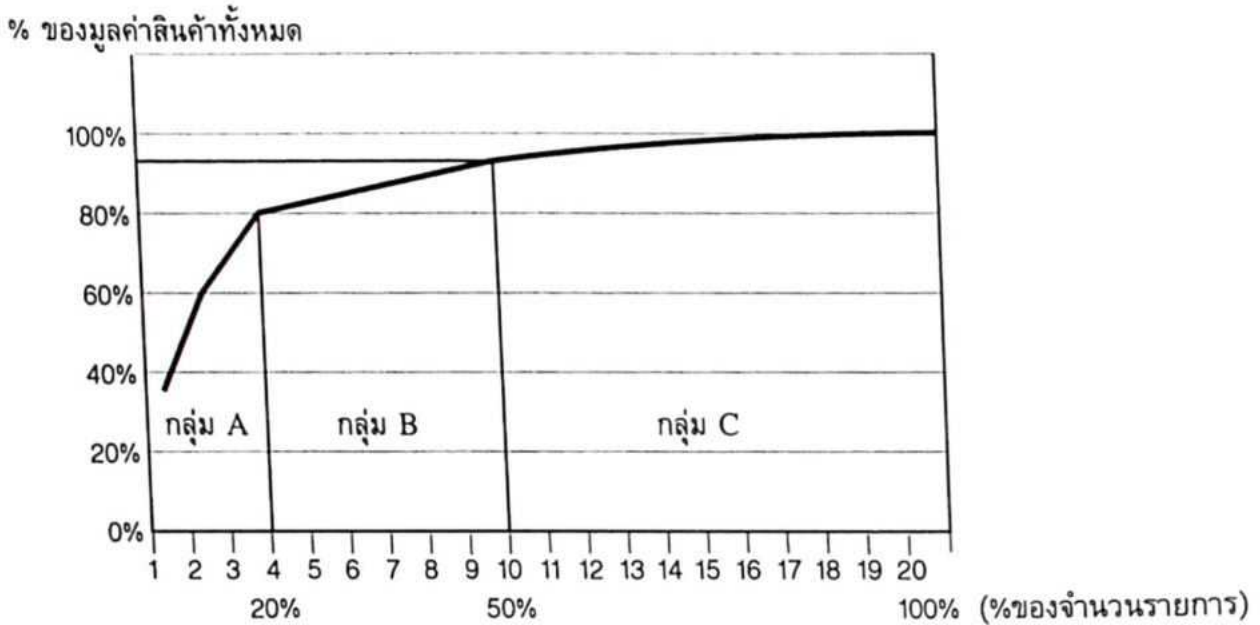
1. การวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC

การวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่มสินค้า ABC (ABC Classification Analysis) เป็นเทคนิคที่ใช้วางแผนและควบคุมสินค้าคงเหลือ โดยจำแนกสินค้าคงเหลือออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สินค้ากลุ่ม A สินค้ากลุ่ม B และสินค้ากลุ่ม C โดยสินค้ากลุ่ม A มีมูลค่ารวมสูงแต่มีจำนวนรายการไม่มาก ส่วนสินค้ากลุ่ม C มีมูลค่ารวมไม่มาก แต่มีจำนวนรายการมากหลายรายการ ส่วนสินค้ากลุ่ม B มีมูลค่าและจำนวนรายการอยู่ระหว่างสินค้ากลุ่ม A และสินค้ากลุ่ม C ทั้งนี้ เป็นไปตามกฎ 80/20 ของพาเรโต กล่าวคือ ถ้าสินค้ามีมูลค่ารวม 80% จะมีจำนวนรายการรวม 20% ในทางกลับกัน ถ้าสินค้ามีมูลค่ารวม 20% จะมีจำนวนรายการ 80% ซึ่งก็ไม่ได้เป็นตัวเลขที่ตายตัว อาจจะเป็น 70/30 หรือ 90/10 หรือ 80/15 ก็ได้

ตัวอย่างที่ 9.14 สหกรณ์แห่งหนึ่งมีสินค้าคงเหลือ 20 รายการ มีมูลค่ารวม 232,295 บาท สามารถนำมาจัดกลุ่มสินค้า ได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สินค้ากลุ่ม A สินค้ากลุ่ม B และสินค้ากลุ่ม C ดังนี้

รายการที่	ร้อยละของจำนวนรายการ	มูลค่า (บาท)	มูลค่าสะสม (บาท)	ร้อยละของมูลค่ารวม	กลุ่มสินค้า
1		83,000	83,000	35.7	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> สินค้ากลุ่ม A มีมูลค่า 80.1% ของมูลค่ารวม 20% ของจำนวนรายการ </div>
2		51,070	134,070	57.7	
3		27,007	159,078	68.5	
4	<u>20</u>	<u>25,008</u>	<u>189,085</u>	<u>80.1</u>	
5		10,200	196,285	84.5	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> สินค้ากลุ่ม B มีมูลค่า 14.1% ของมูลค่ารวม 30% ของจำนวนรายการ </div>
6		5,800	202,085	87.0	
7		5,300	207,385	89.3	
8		4,416	211,501	91.0	
9		4,015	215,516	92.8	
10	<u>30</u>	<u>3,412</u>	<u>218,928</u>	<u>94.2</u>	
11		3,290	222,218	95.7	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> สินค้ากลุ่ม C มีมูลค่า 5.8% ของมูลค่ารวม 50% ของจำนวนรายการ </div>
12		3,005	225,223	97.0	
13		2,007	227,230	97.8	
14		1,765	228,995	98.6	
15		1,204	230,199	99.1	
16		608	230,807	99.4	
17		526	231,333	99.6	
18		488	231,821	99.8	
19		329	232,150	99.9	
20	<u>50</u>	<u>145</u>	<u>232,295</u>	<u>100.0</u>	
รวม	100				

จากข้อมูลข้างต้น สามารถนำมาเขียนกราฟได้ดังภาพที่ 9.11

ภาพที่ 9.11 การจัดแบ่งสินค้าตามกลุ่ม ABC

จากภาพที่ 9.11 จะเห็นว่าสินค้ากลุ่ม A มีมูลค่ารวม 80.1% ของมูลค่าสินค้าคงเหลือทั้งหมดแต่มีจำนวนรายการเพียง 20% ในขณะที่สินค้ากลุ่ม C มีมูลค่ารวม 5.8% ของมูลค่าสินค้าทั้งหมดแต่มีจำนวนรายการมากถึง 50% ของจำนวนรายการทั้งหมด

แนวทางการจัดการสินค้าในแต่ละกลุ่ม เป็นดังนี้

สินค้ากลุ่ม A มีมูลค่ารวมสูงแต่มีจำนวนรายการไม่มาก ต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวด และกำหนดปริมาณการเก็บรักษาสินค้าคงเหลือให้อยู่ในระดับต่ำ ถ้าความต้องการสินค้ากลุ่ม A มีความสม่ำเสมอควรนำตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุดหรือตัวแบบ EOQ มาใช้กำหนดปริมาณการสั่งซื้อแต่ละครั้ง

สินค้ากลุ่ม C มีมูลค่ารวมไม่มาก แต่มีจำนวนรายการหลายรายการที่ต้องเก็บรักษา ดังนั้นการควบคุมจะไม่เข้มงวดนัก โดยจะตรวจนับเป็นครั้งคราว และอาจนำระบบ 2 กล่อง (Two-bin System) มาใช้ ซึ่งระบบ 2 กล่อง จะมีการเก็บสินค้าไว้ 2 กล่อง กล่องหนึ่งเป็นสินค้าที่หยิบขาย อีกกล่องหนึ่งเป็นสินค้าที่สำรองไว้ เมื่อสินค้าในกล่องที่หนึ่งถูกขายหมด ก็หยิบในกล่องที่สำรองไว้มาขาย และทำการสั่งซื้อใหม่ เพื่อให้มีสินค้าสำรองไว้ 1 กล่องตลอดเวลา

สินค้ากลุ่ม B การควบคุมมีระดับความเข้มงวดอยู่ระหว่างสินค้ากลุ่ม A และสินค้ากลุ่ม C

ตัวอย่างที่ 9.15 สหกรณ์การเกษตร จำกัด แห่งหนึ่ง ทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย มีสินค้าคงเหลือ ดังนี้

รายการ	จำนวนชนิด	ร้อยละของยอดรวม	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละของยอดรวม
ข้าวสาร	5	7.69	54.89	76.15
ปุ๋ย	15	23.08	13.93	19.33
พันธุ์พืช	20	30.77	3.24	4.49
เคมีเกษตร	25	38.46	0.02	0.03
รวม	65	100.00	72.08	100.00

จากตัวอย่างที่ 9.15 สามารถจัดกลุ่มสินค้าเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้
 สินค้ากลุ่ม A ได้แก่ ข้าวสาร
 สินค้ากลุ่ม B ได้แก่ ปุ๋ย
 สินค้ากลุ่ม C ได้แก่ พันธุ์พืช และเคมีเกษตร

2. ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด

ตัวแบบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด (Economic Order Quantity Model) หรือเรียกกันสั้นๆ ว่าตัวแบบอีโอดีคิว (EOQ Model) มีแนวคิดหาปริมาณสินค้าที่จะสั่งซื้อ ควรทำให้สหกรณ์เสียต้นทุนรวมต่ำสุด ซึ่งต้นทุนดังกล่าวได้แก่ ต้นทุนการสั่งซื้อ (Ordering Cost) รวมกับต้นทุนการเก็บรักษา (Carrying Cost) ต้องมีจำนวนรวมต่ำสุด

ลักษณะของต้นทุนการสั่งซื้อ ถ้าปริมาณการสั่งซื้อมากจะทำให้จำนวนครั้งที่สั่งซื้อลดลง และมีผลทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อต่ำลง แต่การเพิ่มปริมาณการสั่งซื้อครั้งละมากๆ ก็จะทำให้การเก็บรักษาสินค้าไว้ในคลังสินค้าโดยเฉลี่ยมีจำนวนสูงตามไปด้วย และก็จะส่งผลทำให้ต้นทุนการเก็บรักษาสินค้าสูงขึ้น ดังนั้น ปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด จะต้องเป็นปริมาณที่ทำให้ต้นทุนการสั่งซื้อเท่ากับต้นทุนการเก็บรักษาสินค้า

ข้อสมมติของตัวแบบ EOQ

การนำตัวแบบ EOQ มาใช้ในการกำหนดปริมาณการสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด สินค้านั้นต้องมีความสอดคล้องกับข้อสมมติตามทฤษฎีดังนี้

1. ปริมาณความต้องการสินค้าคงที่ ถ้าเป็นสินค้าสำเร็จรูป หมายถึง การขายสินค้ามีความสม่ำเสมอตลอดเดือน หรือตลอดปี ถ้าเป็นวัตถุดิบ หมายถึง ปริมาณความต้องการใช้วัตถุดิบ มีความสม่ำเสมอตลอดเดือนหรือตลอดปี

2. ได้รับสินค้าที่สั่งซื้อพร้อมกันในคราวเดียว

3. เวลามา (Lead Time) หรือระยะเวลารอคอยสินค้าคงที่ หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่สั่งซื้อจนกระทั่งได้รับสินค้าคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น เวลามา เท่ากับ 3 วัน ถ้าสั่งซื้อวันที่ 5 มีนาคม จะได้รับสินค้าวันที่ 8 มีนาคม ถ้าสั่งซื้อวันที่ 22 เมษายน จะได้รับสินค้าวันที่ 25 เมษายน เวลามาหรือระยะเวลารอคอยสินค้าจะเท่ากับ 3 วัน ทุกครั้งที่สั่งซื้อ

4. ต้นทุนการเก็บรักษาสินค้าคงที่ ต้นทุนการสั่งซื้อคงที่ และราคาสินค้าที่สั่งซื้อคงที่
5. ไม่มีสภาวะสินค้าขาดมือ

ตัวอย่างที่ 9.16 ร้านสหกรณ์ทองแท้ จำกัด ขายข้าวสารโดยมีอัตราการขายสม่ำเสมอ ปริมาณขาย 3,600 ถุงต่อปี ราคาขายถุงละ 200 บาท ต้นทุนการสั่งซื้อครั้งละ 50 บาท ต้นทุนการเก็บรักษาเฉลี่ยถุงละ 4 บาทต่อปี การคำนวณต้นทุนรวมในการสั่งซื้อ ณ ขนาดหรือปริมาณคำสั่งซื้อต่างๆ จะเป็นดังนี้

ปริมาณสั่งซื้อต่อครั้ง (ถุง)	จำนวนครั้งที่สั่งซื้อ (ครั้ง)	ต้นทุนการสั่งซื้อต่อปี (บาท)	จำนวนข้าวสารเฉลี่ยที่เก็บรักษา (ถุง)	ต้นทุนการเก็บรักษาต่อปี (บาท)	ต้นทุนรวม (บาท)
3,600	1	50	1,800	7,200	7,250
1,800	2	100	900	3,600	3,700
900	4	200	450	1,800	2,000
300	12	600	150	600	1,200
100	36	1,800	50	200	2,000

การคำนวณในตารางอธิบายดังนี้:

$$\text{ต้นทุนการสั่งซื้อต่อปี} = \text{จำนวนครั้งที่สั่งซื้อ} \times \text{ต้นทุนการสั่งซื้อต่อครั้ง}$$

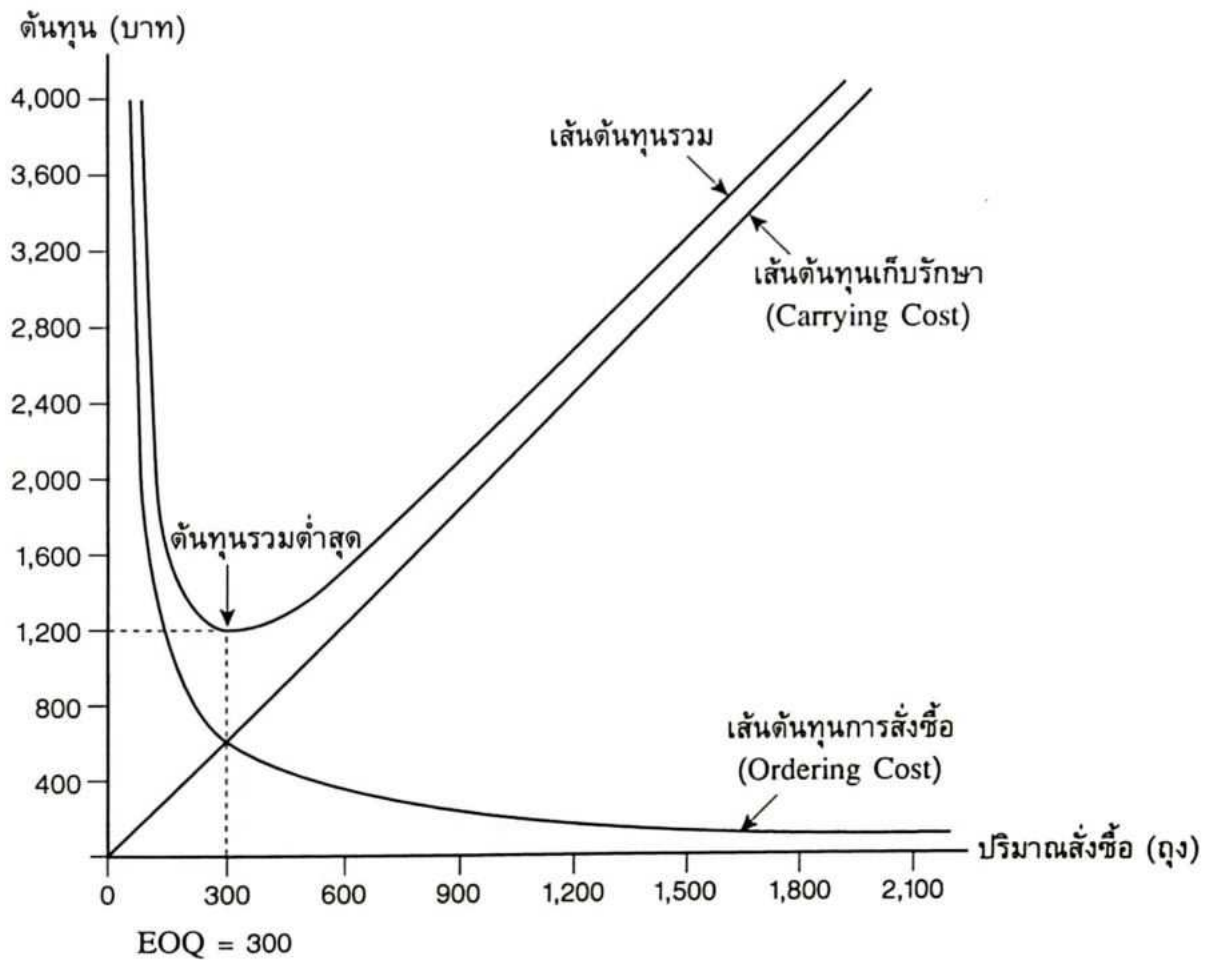
ถ้าสั่งซื้อข้าวสารครั้งละ 1,800 ถุง จะต้องสั่งซื้อ 2 ครั้ง โดยมีต้นทุนการสั่งซื้อครั้งละ 50 บาท ดังนั้น ต้นทุนการสั่งซื้อรวมทั้งปี เท่ากับ $2 \times 50 = 100$ บาท

$$\text{ต้นทุนการเก็บรักษาต่อปี} = \text{จำนวนสินค้าคงคลังเฉลี่ย} \times \text{ต้นทุนการเก็บรักษาต่อหน่วยต่อปี}$$

ถ้าสั่งซื้อข้าวสารครั้งละ 1,800 ถุง จะมีการเก็บรักษาสินค้าไว้ในคลังสินค้าโดยเฉลี่ยเท่ากับปริมาณที่สั่งซื้อหารด้วย 2 ซึ่งเท่ากับ $\frac{1,800}{2} = 900$ ถุง และต้นทุนการเก็บรักษาถุงละ 4 บาท ดังนั้นต้นทุนการเก็บรักษารวม จึงเท่ากับ $900 \times 4 = 3,600$ บาท

$$\text{ต้นทุนรวม} = \text{ต้นทุนการสั่งซื้อ} + \text{ต้นทุนการเก็บรักษา}$$

ดังนั้น ถ้าสั่งซื้อข้าวสารครั้งละ 1,800 ถุง จะมีต้นทุนรวม = 100 + 3,600 = 3,700 บาท
จากข้อมูลในตารางข้างต้น สามารถนำมาเขียนกราฟได้ดังภาพที่ 9.12

ภาพที่ 9.12 ปริมาณสั่งซื้อข้าวสารที่ประหยัดที่สุด (EOQ) ของร้านสหกรณ์ทองแท้ จำกัด

จากภาพที่ 9.12 จะเห็นว่า ปริมาณสั่งซื้อข้าวสารครั้งละ 300 ถุง จะมีต้นทุนรวมต่ำสุดคือ 1,200 บาท ประกอบด้วยต้นทุนการสั่งซื้อรวมทั้งปี เท่ากับ 600 บาท และต้นทุนการเก็บรักษารวมทั้งปี 600 บาท

การคำนวณหาปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด สามารถทำได้โดยใช้สูตรดังนี้

$$EOQ = \sqrt{\frac{2DO}{C}}$$

- โดยกำหนดให้ D = ปริมาณความต้องการสินค้าในช่วงเวลาหนึ่ง
 O = ต้นทุนการสั่งซื้อต่อครั้ง
 C = ต้นทุนการเก็บรักษาต่อหน่วยต่อช่วงเวลา

ทั้งนี้ D และ C ต้องเป็นช่วงเวลาเท่ากันหรือมีหน่วยเวลาเดียวกัน เช่น ปริมาณความต้องการสินค้าใน 1 เดือน ต้นทุนการเก็บรักษา ก็ต้องเป็นต้นทุนการเก็บรักษาต่อหน่วยต่อ 1 เดือน เหมือนกัน หากใช้ช่วงเวลาที่ไม่เท่ากันจะทำให้ผลการคำนวณผิดพลาด

จากตัวอย่างที่ 9.15 สามารถคำนวณ EOQ จากสูตรข้างต้นได้ดังนี้

$$\begin{aligned} EOQ &= \sqrt{\frac{2 \times 3,600 \times 50}{4}} \\ &= 300 \text{ ถุง} \end{aligned}$$

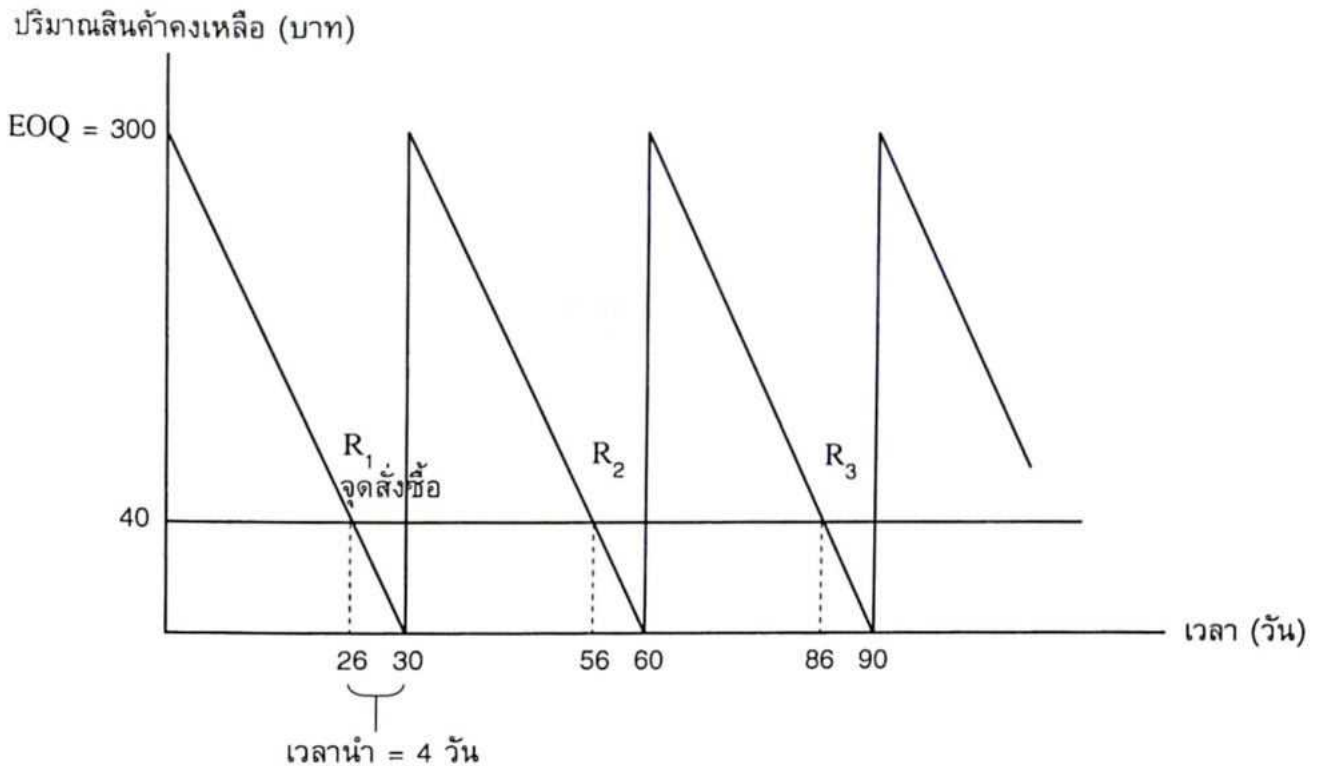
เมื่อทราบปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุดแล้ว สิ่งที่ต้องทราบอีกประการหนึ่งคือ ปริมาณสินค้าในสต็อกคงเหลือเท่าใด จึงจะสั่งใหม่ ดังนั้นจึงต้องคำนวณหาจุดสั่งซื้อ (Reorder Point) หรือจุดสั่งใหม่ การคำนวณหาจุดสั่งซื้อ สามารถทำได้จากสูตรดังนี้

$$\text{จุดสั่งซื้อ} = \text{ระยะเวลารอคอยสินค้า} \times \text{อัตราการใช้สินค้า}$$

ตามตัวอย่างที่ 9.16 ข้างต้น สมมติว่าระยะเวลาในการรอคอยสินค้านับตั้งแต่วันที่สั่งซื้อจนถึงวันที่ได้รับสินค้า หรือเวลานำ (Lead Time) เป็นเวลา 4 วัน ส่วนอัตราการใช้สินค้าต่อวันหรืออัตราการขายสินค้าต่อวัน จะคำนวณได้โดยนำปริมาณความต้องการสินค้าทั้งปีหารด้วย 360 วัน เท่ากับ $\frac{3,600}{360} = 10$ ถุง
 ดังนั้น จุดสั่งซื้อ = 4 วัน × 10 ถุง
 = 40 ถุง

หมายความว่า เมื่อสินค้าคือข้าวสารลดระดับลงจนกระทั่งเหลือ 40 ถุง สหกรณ์จะต้องสั่งซื้อข้าวสารในรอบใหม่ (R_p) จำนวน 300 ถุง ซึ่งใช้เวลา 4 วัน จึงจะได้รับข้าวสาร และในระหว่าง 4 วันนั้น สหกรณ์สามารถขายข้าวสารได้วันละ 10 ถุง เมื่อครบ 4 วัน จึงขายข้าวสารในสต็อกหมดพอดี (คงเหลือ

เป็นศูนย์) และในขณะเดียวกันข่าวสารที่สั่งซื้อไปก็มาถึงพอดี เป็นการเริ่มรอบการขายในรอบใหม่ต่อไป แสดงได้ดังภาพที่ 9.13

ภาพที่ 9.13 จุดสั่งซื้อข่าวสารของร้านสหกรณ์ทองแท้ จำกัด (เมื่อข่าวสารในสต็อกเหลือ 40 ถุง)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอาจมีความคลาดเคลื่อนไม่แน่นอนในการส่งสินค้า ทำให้ใช้เวลานานกว่าปกติ และส่งผลให้สหกรณ์เกิดปัญหาสินค้าขาดมือ ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหานี้สหกรณ์จะต้องเก็บรักษาสินค้าไว้อีกจำนวนหนึ่ง เรียกว่า สินค้าเพื่อความปลอดภัย (Safety Stock: SS)

จากตัวอย่างที่ 9.16 ข้างต้น สมมติว่าสหกรณ์มีนโยบายสำรองสินค้าข่าวสารไว้เพื่อความปลอดภัยเป็นจำนวน 10 ถุง การคำนวณจุดสั่งซื้อจะทำได้ดังนี้

$$\text{จุดสั่งซื้อ} = (\text{ระยะเวลารอคอยสินค้า} \times \text{อัตราการใช้สินค้า}) + \text{สำรองสินค้าเพื่อความปลอดภัย}$$

แทนค่า

$$\text{จุดสั่งซื้อ} = (4 \text{ วัน} \times 10 \text{ ถุง}) + 10 = 50 \text{ ถุง}$$

หมายความว่า เมื่อสินค้าข่าวสารลดระดับลงเหลือ จำนวน 50 ถุง สหกรณ์จะต้องสั่งซื้อข่าวสารเป็นจำนวน 300 ถุง และจะได้รับข่าวสารเข้ามาหลังจากสั่งซื้อไป 4 วัน แต่ถ้าเกิดปัญหาความล่าช้าในการส่งมอบข่าวสาร สหกรณ์ก็ยังมีข่าวสารจำหน่ายตามที่มีสำรองเผื่อไว้จำนวน 10 ถุง

3. การจัดการสินค้าคงเหลือแบบทันเวลาพอดี

การผลิตแบบทันเวลาพอดี (Just-in Time Production) หรือนิยมเรียกกันย่อๆ ว่า JIT มีเป้าหมายเพื่อลดจำนวนสินค้าคงคลังให้เหลือน้อยที่สุดหรือให้เท่ากับศูนย์ (Zero Inventory) หลักการของ JIT คือการผลิตและส่งมอบสิ่งที่ลูกค้าต้องการ ได้ทันเวลาที่ต้องการและในจำนวนที่ที่ที่ต้องการ จึงใช้ความต้องการของลูกค้าเป็นตัวกำหนดปริมาณผลิต ลูกค้าดังกล่าวนี้หมายถึงลูกค้าภายนอกซึ่งเป็นผู้ซื้อสินค้าจากสหกรณ์ และลูกค้าภายในซึ่งหมายถึงพนักงานที่ทำการผลิตในกระบวนการผลิตถัดไป โดยวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตจะมาถึงสถานีนงานต่อไปแบบทันเวลาพอดี แล้วทำการผลิตต่อไปจนกระทั่งเป็นสินค้าสำเร็จรูปและทันส่งมอบให้ลูกค้า

กล่าวได้ว่า JIT มีลักษณะการปฏิบัติงานที่เป็นระบบดึง (Pull System) โดยเมื่อสินค้าถูกขายออกไป จากนั้นก็จะดึงสินค้าจากแผนกผลิตขั้นสุดท้ายในโรงงานไปแทนที่สินค้าที่ถูกขายออกไป ทำให้แผนกผลิตขั้นสุดท้ายนั้นจะต้องดึงชิ้นงานจากแผนกผลิตที่อยู่ก่อนหน้ามาทำการผลิตต่อ ส่วนแผนกผลิตที่อยู่ก่อนหน้าก็จะไปดึงชิ้นงานจากแผนกผลิตที่อยู่ก่อนหน้ามาทำ เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นตอนแรกของการดึงวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิต ดังนั้น การผลิตแบบทันเวลาพอดี จึงจำเป็นต้องมีการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก มีการควบคุมคุณภาพทั่วทั้งองค์กรโดยทุกคนมีส่วนร่วม เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตสามารถลดของเสียลงได้ และสิ่งสำคัญคือ สหกรณ์ต้องติดต่อประสานกับสมาชิกและเกษตรกรผู้ผลิต เพื่อจะได้ส่งมอบผลิตผลอันเป็นวัตถุดิบได้ทันเวลาที่ต้องการ ในจำนวนที่ต้องการ และในราคาที่พอใจทำให้ต้นทุนการผลิตลดต่ำลง

ดังนั้น JIT จะมีความเกี่ยวพันกันมากตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบในระดับคุณภาพ จำนวนและเวลาที่ต้องการ เข้าสู่กระบวนการผลิตแบบทันเวลาพอดี และมีการจัดส่งสินค้าให้ลูกค้าได้ตรงกับความต้องการของลูกค้าในจำนวนที่ถูกต้องและในเวลาที่ต้องการพอดี

การจัดการสินค้าคงเหลือมีความสัมพันธ์กับการจัดการห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะในธุรกิจรวบรวมผลิตผล และธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของร้านสหกรณ์ ในการรวบรวมผลิตผลการเกษตร จะมีการใช้ศูนย์กระจายสินค้า หรือสถานที่รวบรวมผลิตผล เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด เกษตรกรจะทราบจุดส่งสินค้าหรือจุดนัดพบ เพื่อส่งมอบผลิตผลให้แก่สหกรณ์ หรือสหกรณ์อาจใช้เป็นทีรวบรวมเพื่อคัดแยก ทำความสะอาด บรรจุหีบห่อ ก่อนที่จะส่งมอบให้ลูกค้าต่างๆ ต่อไป ส่วนธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของร้านสหกรณ์ ในสหกรณ์ร้านค้าขนาดใหญ่มาก อาจมีการเชื่อมโยงการขายสินค้าทำให้ทราบยอดคงเหลือของสินค้าแต่ละชนิด โดยใช้ป้ายอิเล็กทรอนิกส์หรือ ระบบการชี้เฉพาะด้วยคลื่นความถี่วิทยุ (Radio Frequency Identification: RFID Tags) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ตรวจติดตามข้อมูลของสินค้า 1 ชิ้นว่าคืออะไร และให้ข้อมูลเกี่ยวข้อง เช่น ราคา วันที่ผลิต ชื่อผู้ผลิต สถานที่ผลิต จำนวนชิ้นส่วนที่นำมาประกอบเป็นต้น ทำให้สะดวกในการระบุและติดตามได้ว่ามีสินค้าเหลืออยู่เท่าใด เนื่องจากเมื่อลูกค้าดึงสินค้าออกจากชั้นวางสินค้า เครื่องจับคลื่นความถี่วิทยุที่ชั้นวางสินค้า จะส่งสัญญาณไปที่ห้องเก็บสินค้า เพื่อให้พนักงานทราบและมีการเติมสินค้าที่ชั้นวาง ระบบนี้ยังเชื่อมโยงไปยังซัพพลายเออร์ (Supplier) ซึ่งเป็นห่วงโซ่อุปทาน ทำให้ซัพพลายเออร์ สามารถจัดส่งสินค้ามาเติมเต็มให้กับร้านค้าได้อย่างต่อเนื่อง แต่การนำ

RFID มาใช้จะมีต้นทุนสูงมาก จึงต้องพิจารณาถึงต้นทุนกับผลประโยชน์ที่จะได้รับว่ามีความคุ้มค่าจึงจะลงทุนในระบบดังกล่าว

สำหรับธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายที่มีหลายรายการแต่ไม่มากนักและใช้วิธีการจัดซื้อสินค้าจากผู้ขายรายเดียวมาขาย ก็อาจใช้วิธีการหาปริมาณสั่งซื้อตามตัวแบบสินค้าที่มีหลายรายการมาจากแหล่งเดียว (Multi-item Single – Scorce: MISS) ซึ่งไม่ขอกล่าวรายละเอียดในที่นี้ หากนักศึกษาสนใจสามารถศึกษาได้จากหนังสือทฤษฎีสินค้าคงคลัง

กิจกรรม 9.4.2

1. การจัดกลุ่มสินค้าคงเหลือแบบ ABC มีหลักในการจัดการ สินค้ากลุ่ม A สินค้ากลุ่ม B และสินค้ากลุ่ม C อย่างไร
2. ร้านสหกรณ์มารีสา จำกัด คาดว่าจะมีความต้องการในสินค้า 20,000 หน่วยต่อปี ราคาสินค้าหน่วยละ 300 บาท ต้นทุนการสั่งซื้อครั้งละ 120 บาท ต้นทุนการเก็บรักษาหน่วยละ 30 บาท ต่อปี หรือคิดเป็นร้อยละ 10 ของราคาสินค้า จงหาปริมาณสั่งซื้อที่ประหยัดที่สุด

(โปรดทำกิจกรรม 9.4.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.4 เรื่องที่ 9.4.2)

เรื่องที่ 9.4.3

การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือ

การประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือสามารถทำได้ โดย การจัดทำงบแยกอายุสินค้า และการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน

1. การจัดทำงบแยกอายุสินค้า

งบแยกอายุสินค้า เป็นรายงานที่แสดงยอดสินค้าคงเหลือจำแนกตามอายุของสินค้า ซึ่งนับจากเวลาที่ได้รับสินค้านั้นเข้ามาในสหกรณ์จนถึงวันที่จัดทำรายงาน ซึ่งจะทำให้ทราบว่าสินค้าแต่ละประเภทมีจำนวนเท่าใด และมีระยะเวลาถือครองสินค้านั้นนานเพียงใด หากสินค้าคงเหลือของสหกรณ์เป็นประเภทที่เสีง่ายหรือล้าสมัยเร็วก็ต้องเร่งระบายสินค้าออกไปให้เร็วที่สุด

ตัวอย่างที่ 9.17 งบแยกอายุสินค้า

สหกรณ์ รวมใจ จำกัด
 งบแยกอายุสินค้า
 ประจำวันที่ 31 มีนาคม 25x1

หน่วย:บาท

ประเภทสินค้า	มูลค่ารวม	อายุ 1 เดือน	อายุ 2 เดือน	อายุมากกว่า 2 เดือน
ปลากระป๋อง	12,300	8,000	4,000	300
ข้าวสาร	45,000	40,000	4,000	1,000
บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	13,100	10,000	3,000	100
ผงซักฟอก	5,200	4,800	200	200
ยาสีฟัน	3,600	3,300	-	300
รวม	79,200	66,100	11,200	1,900

2. การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน

อัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือ ได้แก่

$$1. \text{ อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงเหลือ (รอบต่อปี)} = \frac{\text{ต้นทุนขายทั้งปี}}{\text{สินค้าคงเหลือเฉลี่ย}}$$

อัตราส่วนนี้จะทำให้ทราบว่าสหกรณ์ได้มีการขายสินค้าออกไป กี่รอบ ภายในระยะเวลา 1 ปี ซึ่งถ้าจำนวนรอบมากก็ยิ่งดี แสดงว่าสหกรณ์สามารถขายสินค้าได้เร็ว

$$2. \text{ ระยะเวลาการถือครองสินค้าเฉลี่ย (วัน)} = \frac{\text{สินค้าคงเหลือเฉลี่ย}}{\text{ต้นทุนขายต่อวัน}}$$

$$\text{หรือ} = 365 / \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้า}$$

อัตราส่วนนี้จะทำให้ทราบว่าสหกรณ์ใช้เวลานานกี่วันในการขายสินค้าแต่ละรอบ ซึ่งถ้าจำนวนวันน้อยก็ยิ่งดี เพราะย่อมหมายถึงสหกรณ์สามารถขายสินค้าได้เร็ว สินค้าคงเหลือไม่ล้าสมัย หรือมีมากเกินไป

$$3. \text{ อัตราส่วนสินค้าคงเหลือต่อสินทรัพย์หมุนเวียนรวม} = \frac{\text{สินค้าคงเหลือ}}{\text{สินทรัพย์หมุนเวียนรวม}} \\ (\%)$$

อัตราส่วนนี้จะทำให้ทราบว่าสหกรณ์ลงทุนในสินค้าคงเหลือมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับ การลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด หากอัตราส่วนนี้สูง แสดงว่าสหกรณ์มีการลงทุนในสินค้ามาก จะเกิดต้นทุนการเก็บรักษาสูง และเกิดความเสี่ยงต่อการสูญหาย เสื่อมสภาพ หรือล้าสมัย

$$4. \text{ อัตราส่วนสินค้าคงเหลือต่อยอดขาย} = \frac{\text{สินค้าคงเหลือ}}{\text{ยอดขาย}} \\ (\%)$$

อัตราส่วนนี้จะทำให้ทราบว่าสหกรณ์ลงทุนในสินค้ามากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับยอดขาย หาก อัตราส่วนนี้สูง แสดงว่าสหกรณ์มีการลงทุนในสินค้าเป็นจำนวนมาก และเกิดความเสี่ยงต่อความสามารถ ในการทำกำไรลดลง

กิจกรรม 9.4.3

1. งบแยกอายุสินค้ามีประโยชน์ในการประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลืออย่างไร
2. อัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการประเมินผลการจัดการสินค้าคงเหลือมีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.4.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.4 เรื่องที่ 9.4.3)

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงว่าด้วยการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์ พ.ศ. 2550
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2542). ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542. กองวิชาการและแผนงาน กลุ่มพัฒนาระบบและสอบบัญชี
- _____. (2544). คำแนะนำกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับเงินลงทุน พ.ศ. 2544
- _____. (2550). คู่มือระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2544). ระเบียบ นายทะเบียนสหกรณ์และคำแนะนำกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยการจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้ และการเมื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2544
- _____. (2550). คู่มือระบบบัญชีสหกรณ์การเกษตร ส่วนมาตรฐานการบัญชี สำนักนโยบายและมาตรฐาน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กันยายน 2550
- _____. (2558). รายงานขนาดสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรในประเทศไทย ปี 2557. กลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงิน ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วย การจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้และการเมื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. 2544
- ประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) เรื่อง ข้อกำหนดการฝากหรือการลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558.
- ประกาศสภาวิชาชีพบัญชี ที่ 82/2559 เรื่อง มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 1 (ปรับปรุง 2559) เรื่อง การนำเสนองบการเงิน (28 พฤศจิกายน 2559) ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนพิเศษ 273 ง.
- สภาวิชาชีพบัญชี. (2559). มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 105 (ปรับปรุง 2559) เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน. ค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2560, จาก www.fap.or.th
- Brigham, Eugene F., and Ehrhardt, Michael C. (2010). *Financial Management: Theory and Practice* (13th ed.). Cengage Learning, Inc.
- Brigham, Eugene F., and Houston Joel F. Adapted by Hsu Jun-ming, Kong Yoon Kee and A.N. Bany-Arifin. (2013). *Essentials of Financial Management* (13th ed.). Cengage Learning Asia Pte Ltd.
- Glenn Hubbard. *Money, the Financial System, and the economy* (4th ed.). Boston, Pearson Education, Inc., p. 278.
- Stephen A. Ross. Randolph W. Westerfield, and Bradford D. Jordan. (2007) *Essentials of Corporate Finance* (6th ed.). McGraw-Hill. International edition, Irwin.
- Stephen A. Ross. Randolph W. Westerfield, and Jeffrey Jaffe. (2013). *Corporate Finance* (10th ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

วงจรเงินสดของกิจการประเภทต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 17 บริษัท

ชื่อบริษัท (Company)	ประเภทอุตสาหกรรม (Industry)	จำนวนวัน สินค้าคงเหลือ (Inventory Conversion Period)	ระยะเวลา เข้าหนี้เฉลี่ย (Average Collection Period = DSO)	ระยะเวลา จ่ายชำระหนี้ (Payables Deferral Period)	วงจรเงินสด (วัน) Cash Conversion Cycle (CCC)
Southwest Airlines	Airline	8.75	5.88	26.61	-11.98
Data Air lines	Airline	5.33	16.74	28.72	-6.66
Coca-Cola	Beverages	87.79	46.04	293.48	-159.65
Pepsi Co, Inc.	Beverages	50.76	39.90	164.44	-73.77
Abercrombie & Fitch			8.55	48.75	
Amer. Eagle Outfitters		61.20	4.52	34.07	
Gap		71.99	0.00	46.62	
Best Buy	Computer Retail	53.55	14.84	51.31	16.88
Dell	Computer and Peripherals				
IBM	Computer and Peripherals	18.24	103.16	58.10	63.29
Apple	Computer and Peripherals				
Safeway	Food and Staples Retailing	33.86	4.96	32.70	6.12
Walgreen	Food and Staples Retailing	56.79	13.26	35.29	34.76
CVS Caremark Crop.	Food and Staples Retailing	52.26	18.65	19.67	51.24
Walmart	Food and Staples Retailing	42.04	4.40	38.85	7.60
Alcoa Inc.	Metal Manufacturing	54.45	27.18	49.35	32.29
U.S. Steel Corp.	Metal Manufacturing	52.94	42.50	40.60	54.83

ข้อมูลจากการคำนวณโดยใช้ข้อมูลดิบมาจากการสำรวจ "Value line Investment Survey for year-end 2010.

ที่มา: Brigham, Eugene F. and Houston Joel F. Adapted by Hsu Jun-ming, Kong Yoon Kee and A.N. Bany-Arifin. (2013). *Essentials of Financial Management* (13th ed.). Cengage Learning Asia Pte Ltd. p. 590.

การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยานี ภาคอัด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเชษฐ ลิทธิโชคสกุลชัย

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง
หน่วยที่เขียน

รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยานี ภาคอัด
บช.บ., พบ.ม. (บริหารธุรกิจ-วิชาเอกการเงิน)
M.Bus. (By Research)
Ph.D. (Finance) RMIT University, Australia
รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ 10

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง
หน่วยที่เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเชษฐ ลิทธิโชคสกุลชัย
บช.บ. (การบัญชี) เกียรตินิยมอันดับ 1
บช.ม., บช.ม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้สอบบัญชีภาษีอากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ 10

แผนการสอนหน่วยที่ 10

การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

ตอนที่

- 10.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์
- 10.2 การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์
- 10.3 การจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์
- 10.4 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์

แนวคิด

1. การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของกิจการ ก็เพื่อให้เกิดการใช้สินทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างรายได้หรือกำไรให้กิจการ การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่สำคัญสำหรับกิจการ คือ การจัดการเงินลงทุนระยะยาวและสินทรัพย์ถาวร
2. การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการโดยทั่วไปซึ่งสหกรณ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ของสหกรณ์ โดยการลงทุนอาจเป็นตราสารหนี้และ/หรือตราสารทุน โดยมี แนวทางการจัดการการลงทุน 2 แนวทางคือ 1) การจัดการลงทุนโดยธุรกิจ/กิจการ และ 2) การจัดการลงทุนโดยตัวแทน
3. การจัดการสินทรัพย์ถาวรของกิจการหรือสหกรณ์จะอยู่ในลักษณะของโครงการลงทุน ซึ่งการประเมินค่าโครงการลงทุนจะพิจารณาทั้งภายใต้สถานการณ์แน่นอนและไม่แน่นอน โดยวิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนของทั้งสองกรณีจะแตกต่างกัน
4. การประเมินค่าโครงการลงทุนทั้งภายใต้สถานการณ์แน่นอนและไม่แน่นอน สามารถนำซอฟต์แวร์สำเร็จประเภทตารางทำการมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการคำนวณได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้วิเคราะห์จะต้องนำเข้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องในตารางทำการก่อนใช้สูตร ฟังก์ชัน หรือการค้นหาค่าเป้าหมายแล้วแต่กรณี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.1 “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของกิจการได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.2 “การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการโดยทั่วไปที่สหกรณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

3. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.3 “การจัดการสหกรณ์ถาวรของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการสหกรณ์ถาวรของสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาตอนที่ 10.4 “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 10 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 10.1-10.4
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 10.1-10.4 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 10
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 10
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 10.1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

10.1.1 ความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

10.1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

แนวคิด

1. สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนตามความหมายทางสหกรณ์ หมายถึง สินทรัพย์ไม่มีตัวตน สินทรัพย์ทางการเงินและสินทรัพย์ดำเนินงานที่มีระยะยาวโดยลักษณะ ซึ่งปกตินับระยะเวลาที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากสินทรัพย์นั้นเกินกว่า 12 เดือน นับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน
2. การจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนโดยเฉพาะสินทรัพย์ถาวรและเงินลงทุนระยะยาว มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้เกิดการใช้สินทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างรายได้ หรือกำไรหรือผลตอบแทนให้กิจการ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.1.1 “ความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายและประเภทและของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.1.2 “วัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนได้

เรื่องที่ 10.1.1

ความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

ในการประกอบธุรกิจสหกรณ์และธุรกิจโดยทั่วไปจะลงทุนในสินทรัพย์และนำสินทรัพย์เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดรายได้และสร้างผลกำไรให้กิจการ สินทรัพย์ลงทุนที่ก่อให้เกิดรายได้และกำไรดังกล่าวประกอบด้วยสินทรัพย์หมุนเวียนและสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ซึ่งรายละเอียดของสินทรัพย์หมุนเวียนได้ศึกษาแล้วในหน่วยที่ 9 ดังนั้น ในหน่วยที่ 10 จะศึกษาเฉพาะสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน โดยในเรื่องที่ 10.1.1 จะอธิบายถึงความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

1. ความหมายของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

การอธิบายตามความหมายของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนจะอธิบายใน 2 ลักษณะคือ 1.1 ความหมายทางบัญชี และ 1.2 ความหมายทางสหกรณ์ ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 ความหมายทางบัญชี ในทางบัญชีสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน (Non-current Assets) หมายถึงสินทรัพย์ซึ่งมีลักษณะคงทนและกิจการมีไว้เพื่อใช้ในการดำเนินงานตามปกติมิได้มีไว้เพื่อจำหน่าย รอจำหน่ายหรือเก็งกำไร โดยสภาพของสินทรัพย์ดังกล่าวจะมีอายุการใช้งานนานเกินกว่าหนึ่งปี สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนประกอบด้วย เงินลงทุนระยะยาว เงินให้กู้ยืมระยะยาว ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ สินทรัพย์ไม่มีตัวตนและสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น สำหรับการดำเนินธุรกิจ สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่สำคัญได้แก่เงินลงทุนระยะยาว เงินให้กู้ยืมระยะยาว และที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1.1.1 เงินลงทุนระยะยาว ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 105 เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน ได้กล่าวถึงความหมายของเงินลงทุนระยะยาวไว้ดังนี้

เงินลงทุนระยะยาว (Long-term Investment) หมายถึง เงินลงทุนที่กิจการตั้งใจจะถือไว้เกิน 1 ปี เงินลงทุนระยะยาวรวมถึงตราสารทุนที่จัดประเภทเป็นหลักทรัพย์เพื่อขาย เงินลงทุนทั่วไป ตราสารหนี้ที่จัดประเภทเป็นหลักทรัพย์เพื่อขายและตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด ทั้งนี้ไม่รวมหลักทรัพย์เพื่อค้าซึ่งจัดเป็นเงินลงทุนชั่วคราว

เพื่อให้การอธิบายความหมายของเงินลงทุนระยะยาวชัดเจนขึ้น ในหัวข้อนี้จะอธิบายความหมายของหลักทรัพย์เพื่อขาย หลักทรัพย์เพื่อค้า เงินลงทุนทั่วไป เงินลงทุนระยะยาวในตราสารทุนและเงินลงทุนระยะยาวในตราสารหนี้ ส่วนความหมายของตราสารทุนและตราสารหนี้จะอธิบายในตอนที่ 10.2

1) หลักทรัพย์เพื่อขาย (Available for Sale Securities) หมายถึง เงินลงทุนในตราสารหนี้ทุกชนิดหรือตราสารทุนในความต้องการของตลาด ซึ่งไม่ถือเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้า และในขณะเดียวกันไม่ถือเป็นตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด หรือเงินลงทุนในบริษัทย่อยหรือบริษัทร่วม หลักทรัพย์เพื่อขายสามารถแยกประเภทเป็นเงินลงทุนชั่วคราวหรือเงินลงทุนระยะยาว

2) หลักทรัพย์เพื่อค้า (Trading Securities) หมายถึง เงินลงทุนในตราสารหนี้ทุกชนิดหรือตราสารทุนในความต้องการของตลาด ที่กิจการซื้อไว้โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะขายในอนาคตอันใกล้ ทำให้กิจการถือหลักทรัพย์นั้นไว้เป็นระยะเวลาสั้นๆ เพื่อหากำไรจากการเปลี่ยนแปลงราคาของหลักทรัพย์ ดังนั้นหลักทรัพย์เพื่อค้าจึงมีอัตราการหมุนเวียนสูง

3) เงินลงทุนทั่วไป (Investment) หมายถึง เงินลงทุนในตราสารทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด ทำให้กิจการไม่สามารถจัดประเภทเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้าหรือหลักทรัพย์เพื่อขาย เงินลงทุนทั่วไปสามารถแยกประเภทเป็นเงินลงทุนชั่วคราวหรือเงินลงทุนระยะยาว

4) เงินลงทุนระยะยาวในตราสารทุน (Long-term Investment in Equity Securities) หมายถึง เงินลงทุนที่ผู้ถือซึ่งในที่นี้คือสหกรณ์ถือไว้โดยมีฐานะเป็นเจ้าของกิจการผู้ออกตราสารทุน เช่น หุ้นสามัญ หุ้นบุริมสิทธิ หรือใบสำคัญแสดงสิทธิซื้อหุ้นทุน การลงทุนระยะยาวในตราสารทุนมีวัตถุประสงค์เพื่อรับผลประโยชน์ในเงินปันผล และโอกาสในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัทผู้ออกตราสารมากกว่า เพื่อต้องการจะขายตราสารเมื่อต้องการใช้เงินสด

5) เงินลงทุนระยะยาวในตราสารหนี้ (Long-term Investment in Debt Securities) หมายถึง เงินลงทุนที่ผู้ถือตราสารมีฐานะเป็นเจ้าของกิจการผู้ออกตราสารหนี้ เช่น หุ้นกู้ พันธบัตรรัฐบาล การลงทุนระยะยาวในตราสารหนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรับผลประโยชน์ในดอกเบี้ยรับ ซึ่งเป็นรายได้ประจำและมีจำนวนแน่นอน

1.1.2 เงินให้กู้ยืมระยะยาว (Long-term Loan) หมายถึง เงินกู้ที่กิจการให้กู้ยืมนานเกินกว่า 1 ปี ซึ่งจะต้องมีการทำสัญญาและเป็นไปตามเงื่อนไขของผู้ให้กู้

1.1.3 ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (Property, Plant and Equipment: PPE) อธิบายความหมายในหัวข้อประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

1.2 ความหมายทางสหกรณ์ ตามความหมายนี้ สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน หมายถึง สินทรัพย์ไม่มีตัวตน สินทรัพย์ทางการเงินและสินทรัพย์ดำเนินงานที่มีระยะยาวโดยลักษณะ ซึ่งปกตินับระยะเวลาที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากสินทรัพย์นั้นเกินกว่า 12 เดือนนับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนประกอบด้วย

1.2.1 เงินลงทุนระยะยาว หมายถึง หลักทรัพย์ที่สหกรณ์ตั้งใจถือไว้เป็นระยะเวลานานเกินกว่า 1 ปี รวมทั้งเงินลงทุนที่ไม่มีกำหนดอายุได้ก่อน และเป็นเงินลงทุนที่สามารถลงทุนได้ตามกฎหมายสหกรณ์ หรือตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) กำหนด

1.2.2 เงินให้กู้ยืมระยะยาว หมายถึง เงินให้สหกรณ์อื่นและให้สมาชิกกู้ยืมทุกประเภทที่มีกำหนดชำระคืนเกินกว่า 12 เดือนนับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน

1.2.3 ลูกหนี้ระยะยาว-สุทธิ หมายถึง ลูกหนี้ที่มีอายุการเป็นหนี้หรือสิทธิในการเรียกร้องยังไม่ครบกำหนดเรียกคืนในรอบปีบัญชีถัดไป หักด้วยค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ

1.2.4 ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ หมายถึง สินทรัพย์ที่มีตัวตนที่สหกรณ์มีไว้เพื่อใช้ในการบริหารงาน หรือให้บริการ เพื่อให้เช่า ซึ่งคาดว่าจะใช้ประโยชน์มากกว่าหนึ่งรอบปีบัญชี รวมถึงสิ่งที่มี

ไว้เพื่อใช้ในการบำรุงรักษา หรือซ่อมแซมสินทรัพย์ดังกล่าว ทั้งนี้ ต้องเป็นสินทรัพย์ที่มีได้มีไว้เพื่อขาย ซึ่งอาจจำแนกเป็น

- 1) สินทรัพย์ที่ไม่ต้องหักค่าเสื่อมราคา ได้แก่ ที่ดิน
- 2) สินทรัพย์ที่ต้องหักค่าเสื่อมราคา ได้แก่ อาคารและสิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ เครื่องใช้

สำนักงาน (รวมเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์) เป็นต้น การแสดงรายการให้แสดงด้วยยอดสุทธิหลังจากหักค่าเสื่อมราคาสะสมแล้ว

กรณีสหกรณ์มีที่ดิน อาคารและอุปกรณ์เพียงรายการเดียว ให้ระบุชื่อไว้แทนที่รายการ “ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ”

อนึ่ง สหกรณ์ที่จัดตั้งก่อนการประกาศใช้ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และใช้วิธีการบันทึกค่าเสื่อมราคาลดยอดสินทรัพย์โดยตรง ให้แสดงมูลค่าสินทรัพย์ด้วยราคาตามบัญชี

1.2.5 สินทรัพย์ไม่มีตัวตน หมายถึง สินทรัพย์ประเภทที่ไม่อาจแลเห็นและจับต้องไม่ได้ มีลักษณะเป็นสิทธิต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด การแสดงรายการให้แสดงด้วยยอดสุทธิหลังจากหักค่าตัดจ่ายสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ได้แก่

- 1) สิทธิการเช่า หมายถึง สิทธิที่ผู้เช่าได้รับเหนืออสังหาริมทรัพย์ที่เช่าจากเจ้าของสินทรัพย์โดยตรง โดยผู้เช่าจะต้องจ่ายเงินค่าเช่าสิทธิด้วยเงินจำนวนมาก ทั้งนี้ สิทธิการเช่าส่วนใหญ่จะเป็นการเช่าในระยะยาว

- 2) สิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดิน อาคาร อุปกรณ์และอื่นๆ หมายถึง สิทธิที่สหกรณ์ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน อาคาร อุปกรณ์และอื่นๆ โดยไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินทรัพย์นั้น ทั้งนี้ สหกรณ์จะต้องจ่ายเงินเพื่อให้ได้สิทธิในการใช้ประโยชน์ดังกล่าว

- 3) สิทธิการใช้ซอฟต์แวร์ต่างๆ หมายถึง สิทธิในการขอให้ซอฟต์แวร์ที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ให้เปิดเผยเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิทธิในการใช้และอายุการใช้ประโยชน์ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

อนึ่ง กรณีสินทรัพย์ไม่มีตัวตนมีเพียงรายการเดียว ให้ระบุชื่อสินทรัพย์ไม่มีตัวตนนั้นไว้แทนที่รายการ “สินทรัพย์ไม่มีตัวตน” ตามตัวอย่าง ดังนี้

ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ
สิทธิการใช้ประโยชน์ในอาคาร	50,000.00
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น
รวมสินทรัพย์	<u>80,000.00</u>

1.2.6 สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนอื่น หมายถึง สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนนอกเหนือจากรายการ 1.2.1 ถึง 1.2.5 เช่น ค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชี เป็นต้น

2. ประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน

ทางบัญชีแบ่งสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของกิจการออกเป็น 2 ประเภทคือ สินทรัพย์มีตัวตน และสินทรัพย์ไม่มีตัวตน อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

2.1 สินทรัพย์มีตัวตน (Tangible Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่มีรูปร่าง มีลักษณะที่สามารถบอกได้และจับต้องได้ ได้แก่ ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และทรัพยากรธรรมชาติ อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

2.1.1 ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (Property, Plant and Equipment: PPE) เป็นสินทรัพย์มีตัวตนซึ่งกิจการมีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต เพื่อใช้ในการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการ เพื่อให้เช่าหรือเพื่อใช้ในการบริหารงาน และกิจการคาดว่าจะใช้ประโยชน์มากกว่าหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชี แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) สินทรัพย์มีตัวตนประเภทที่ไม่ต้องคิดค่าเสื่อมราคา สินทรัพย์ประเภทนี้อาจมองในลักษณะของสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานไม่จำกัด ใช้งานแล้วสภาพยังคงเดิม ไม่มีการเสื่อมสภาพ จึงไม่ต้องหักค่าเสื่อมราคา ได้แก่ ที่ดิน

2) สินทรัพย์ที่มีตัวตนประเภทที่ต้องคิดค่าเสื่อมราคา สินทรัพย์ประเภทนี้ตรงข้ามกับประเภทที่ 1) คือเป็นสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานจำกัด มีการเสื่อมสภาพตามระยะเวลาการใช้งาน หรือมีความเสื่อมสภาพและล้าสมัยตามระยะเวลาที่ผ่านมา จึงต้องมีการหักค่าเสื่อมราคา เช่น อาคาร โรงงาน เครื่องจักร เครื่องอุปกรณ์ เครื่องใช้สำนักงาน และยานพาหนะ เป็นต้น

2.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) หมายถึง สินทรัพย์ที่มีตัวตน ประเภทที่ใช้แล้วจะต้องหมดไปหรือสิ้นเปลืองไปตามสภาพที่ได้มีการใช้ทรัพยากรนั้น จึงต้องมีการคิดค่าสูญสิ้น เช่น เหมืองแร่ ป่าไม้ และบ่อน้ำมัน เป็นต้น

2.2 สินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่ไม่เป็นตัวเงินที่สามารถระบุได้และไม่มีลักษณะกายภาพ ซึ่งต่างจากสินทรัพย์ที่เป็นตัวเงินที่หมายถึง เงินสดที่ถือครองหรือสินทรัพย์ที่กิจการจะได้รับเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน หรือที่สามารถระบุได้ รายการที่จะถือเป็นสินทรัพย์ไม่มีตัวตนได้ต้องสามารถระบุได้ ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของกิจการ และต้องก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคต สินทรัพย์ไม่มีตัวตนที่สามารถระบุได้ เช่น สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ สิทธิการเช่า สัมปทาน และเครื่องหมายการค้า เป็นต้น

สำหรับกิจการสหกรณ์ไม่ได้แยกสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนเป็นสินทรัพย์มีตัวตน และสินทรัพย์ไม่มีตัวตน เพียงแยกแสดงรายการในงบแสดงฐานะการเงินเป็นที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และสินทรัพย์ไม่มีตัวตนดังกล่าวข้างต้น

กิจกรรม 10.1.1

1. จงอธิบายความหมายของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนในมุมมองทางบัญชีและทางสหกรณ์
2. สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนตามความหมายทางสหกรณ์ประกอบด้วยรายการอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.1 เรื่องที่ 10.1.1)

เรื่องที่ 10.1.2**วัตถุประสงค์ของการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน**

จากความหมายและประเภทของสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่ได้อธิบายไว้ในเรื่องที่ 10.1.1 นั้น อาจกล่าวได้ว่าสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนที่กิจการควรจัดการให้เกิดประโยชน์และผลตอบแทนประกอบด้วย เงินลงทุนระยะยาว และที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ซึ่งต่อจากนี้ไปจะเรียกว่า สินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets) ส่วนเงินให้กู้ยืมระยะยาวถือเป็นการดำเนินงานของกิจการหรือสหกรณ์โดยทั่วไปที่ให้บริการกับสมาชิกและสหกรณ์อื่น

ในภาพรวมการจัดการเงินลงทุนระยะยาวและสินทรัพย์ถาวร ก็เพื่อให้เกิดการใช้สินทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างรายได้หรือกำไรหรือผลตอบแทนให้กิจการ โดยการจัดการจะมีการวางแผนและควบคุมทั้งเงินลงทุนระยะยาวและสินทรัพย์ถาวร ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวางแผนและควบคุมสินทรัพย์ทั้งสองประเภทของกิจการโดยทั่วไปมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์ในการวางแผนและควบคุมเงินลงทุนระยะยาว

การวางแผนและควบคุมเงินลงทุนระยะยาว มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.1 เพื่อจัดสรรเงินสดหรือสินทรัพย์สำหรับลงทุนในเงินลงทุนระยะยาวประเภทต่างๆ
- 1.2 เพื่อรับผลประโยชน์จากการลงทุนในลักษณะของเงินปันผลและการเก็งกำไร
- 1.3 เพื่อให้สามารถควบคุมการดำเนินงานของกิจการอื่นและมีความเกี่ยวพันทางธุรกิจซึ่งกันและกัน
- 1.4 เพื่อควบคุมจำนวนเงินลงทุนตลอดจนรายได้ที่ได้รับหรือผลประโยชน์ตอบแทนจากเงินลงทุนนั้น
- 1.5 เพื่อกำหนดเงินลงทุนบางประเภทที่สามารถใช้เป็นหลักประกันหนี้สิน
- 1.6 เพื่อรักษาสัดส่วนของเงินลงทุนและเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเงินลงทุนในงบการเงิน
- 1.7 เพื่อให้มีการใช้วิธีการบัญชีสำหรับรายการเงินลงทุนระยะยาวอย่างถูกต้อง

2. วัตถุประสงค์ในการวางแผนและควบคุมสินทรัพย์ถาวร

การวางแผนและควบคุมสินทรัพย์ถาวรมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อประมาณอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรนั้น

2.2 เพื่อเลือกโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า

2.3 เพื่อให้กิจการแน่ใจว่า สามารถจัดหาเงินทุนได้เพียงพอกับความต้องการของโครงการลงทุน

ในสินทรัพย์ถาวร

2.4 เพื่อกำหนดรายจ่ายในการลงทุนแต่ละงวด ให้สอดคล้องกับแผนการลงทุนที่กำหนดไว้

2.5 เพื่อกำหนดเวลาให้เหมาะสมสำหรับการจ่ายรายจ่ายลงทุน

2.6 เพื่อจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกตามแผนการลงทุน

2.7 เพื่อจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมที่สุดตามความต้องการของกิจการ รวมทั้งให้ประโยชน์มากที่สุดด้วย

2.8 เพื่อพิจารณาผลการลงทุนทดแทนว่า จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและอำนวยความสะดวกได้

2.9 เพื่อเปรียบเทียบการลงทุนตามงบประมาณกับการลงทุนที่เกิดขึ้นจริงของกิจการ

2.10 เพื่อวิเคราะห์ค่าเสื่อมราคาในปัจจุบัน ที่จะเกิดจากการลงทุนในอดีตตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ว่ามีผลต่อต้นทุนของสินค้าย่างไร

2.11 เพื่อจัดวางระบบบัญชีสำหรับสินทรัพย์ถาวรอย่างเหมาะสม

2.12 เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ถาวรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.13 เพื่อจัดวางแผนการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการประหยัด

ภาษี

2.14 เพื่อกำหนดวิธีการในการควบคุมดูแลสินทรัพย์ถาวร

จากวัตถุประสงค์ข้างต้นกิจการจะมีแนวทางและวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งในหน่วยที่ 10 จะอธิบายถึงการจัดการเงินลงทุนระยะยาวในตอนๆ 10.2 โดยจะอธิบายเพียงแนวทางของการจัดสรรเงินสดหรือสินทรัพย์สำหรับลงทุนในเงินลงทุนระยะยาวประเภทต่างๆ เพื่อรับผลประโยชน์จากการลงทุนในลักษณะของเงินปันผลและการเก็บกำไร ส่วนตอนที่ 10.3 จะอธิบายถึงการจัดการสินทรัพย์ถาวร เฉพาะการประเมินและเลือกโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า ทั้งนี้เพราะการจัดการสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนประเภทเงินลงทุนระยะยาวและสินทรัพย์ถาวรเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกิจการ โดยทั่วไป และในตอนๆ 10.4 จะอธิบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในขั้นตอนของการประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์

กิจกรรม 10.1.2

1. จงอธิบายวัตถุประสงค์ของการวางแผนและควบคุมเงินลงทุนระยะยาว มา 5 ประการ
2. จงอธิบายวัตถุประสงค์ของการวางแผนและควบคุมสินทรัพย์ถาวร มา 5 ประการ

(โปรดทำกิจกรรม 10.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.1 เรื่องที่ 10.1.2)

แผนการสอนตอนที่ 10.2

การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์
- 10.2.2 แนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์

แนวคิด

1. การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการโดยทั่วไป ซึ่งสหกรณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ภายใต้หลักเกณฑ์ของสหกรณ์ ในที่นี้หมายถึงการจัดการกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน ซึ่งลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน โดยผู้บริหารพอร์ตการลงทุนต้องคำนึงถึง 1) ผลตอบแทนและความเสี่ยงของการลงทุน การวัดผลตอบแทนของการลงทุนจะวัดจากอัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของกลุ่มหลักทรัพย์ ส่วนความเสี่ยงจะวัดจากค่าความแปรปรวนหรือค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของอัตราผลตอบแทน 2) กลยุทธ์การลงทุน แบ่งออกเป็นกลยุทธ์เชิงรับและกลยุทธ์เชิงรุก และ 3) ข้อควรพิจารณาในการลงทุน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะของพอร์ตการลงทุนที่ดีและพฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงในการลงทุน
2. การจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการ ซึ่งสหกรณ์อาจทำได้ภายใต้กฎหมายสหกรณ์ มี 2 แนวทางคือ 1) การจัดการลงทุนโดยสหกรณ์ และ 2) การจัดการลงทุนโดยตัวแทน โดยแนวทางที่ 1 กิจการโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนเป็นผู้จัดทำแบบแผนการลงทุนเอง ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดนโยบายการลงทุน การวางกลยุทธ์การลงทุน การสร้างพอร์ตการลงทุน การติดตามผลการดำเนินงานและการปรับปรุงพอร์ตการลงทุน ส่วนแนวทางที่ 2 กิจการมิได้เป็นผู้จัดการการลงทุนเอง จะว่าจ้างหน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจการจัดการกองทุนเป็นผู้จัดการลงทุนให้ โดยกิจการต้องให้ข้อมูลของกรอบนโยบายและแนวทางการลงทุนจากเงินลงทุนระยะยาว ซึ่งประกอบด้วยวงเงินที่จะลงทุน วัตถุประสงค์ของการลงทุน เงื่อนไขการลงทุน รูปแบบของหลักทรัพย์ลงทุน หลักทรัพย์ที่ห้ามลงทุน สัดส่วนการลงทุน และหลักเกณฑ์การลงทุน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.2.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการทั่วไป ซึ่งสหกรณ์สามารถประยุกต์ใช้ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.2.2 “แนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการทั่วไป ซึ่งสหกรณ์อาจทำได้ภายใต้หลักเกณฑ์ของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 10.2.1

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์

การจัดการเงินลงทุนระยะยาวเป็นเรื่องสำคัญสำหรับกิจการโดยทั่วไปรวมทั้งสหกรณ์ เนื่องจากเงินลงทุนดังกล่าวเป็นจำนวนเงินค่อนข้างมากและสหกรณ์หรือกิจการตั้งใจจะถือไว้เกิน 1 ปี โดยต้องการผลตอบแทนหรือผลประโยชน์จากเงินลงทุนนั้น ซึ่งผลตอบแทนดังกล่าวจะอยู่ในรูปของตัวเงิน อาจเป็นดอกเบี้ย เงินปันผล หรือกำไรส่วนทุน ในการจัดการเงินลงทุนระยะยาวเพื่อให้ได้ผลตอบแทนตามที่ต้องการ ผู้จัดการควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ 1) ความหมายของการจัดการเงินลงทุนระยะยาว 2) สินทรัพย์เพื่อการลงทุน 3) ผลตอบแทนและความเสี่ยงของการลงทุน 4) กลยุทธ์การลงทุน และ 5) ข้อควรพิจารณาในการลงทุน ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. ความหมายของการจัดการเงินลงทุนระยะยาว

การศึกษาเรื่องการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์ในเรื่องที่ 10.2.1 นี้จะอธิบายถึงการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการโดยทั่วไปซึ่งสหกรณ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ภายใต้หลักเกณฑ์ของสหกรณ์ โดยการลงทุนจะเป็นการลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน เพื่อให้ได้ผลตอบแทนตามที่ต้องการ ซึ่งหากพิจารณาในมุมมองของการจัดการลงทุนในตราสารทั้งสองชนิดแล้ว การจัดการลักษณะนี้ถือเป็นการจัดการการลงทุนในกลุ่มหลักทรัพย์ หรือการจัดการกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน หรือการบริหารพอร์ตการลงทุน (Portfolio Management) ดังนั้น การศึกษารายละเอียดของการจัดการเงินลงทุนระยะยาวต่อจากนี้ จึงเป็นการศึกษาถึงการจัดการกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน ซึ่งกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน หมายถึง กลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินที่นักลงทุนเข้าไปลงทุน โดยจะประกอบด้วยหลักทรัพย์ที่แตกต่างกันตั้งแต่ 2 หลักทรัพย์ขึ้นไป

ทั้งนี้ สหกรณ์จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการลงทุนตามข้อกำหนดการฝากหรือการลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ ตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ พ.ศ. 2558 โดยสหกรณ์สามารถลงทุนใน

- 1) บัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออก
- 2) ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอ่าวัลหรือตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้สลักหลังหรือรับอ่าวัล โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิด
- 3) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่ธนาคารซึ่งมิใช่รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ออก
- 4) บัตรเงินฝากหรือใบรับฝากเงินที่ออกโดยบริษัทเงินทุน หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ซึ่งสถาบันคุ้มครองเงินฝากประกันการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย
- 5) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นผู้ออกภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจ เพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์

พ.ศ. 2540 และตราสารแสดงสิทธิในหนี้สินได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

6) หุ้นที่มีหลักประกัน หรือหุ้นที่ไม่ด้อยสิทธิ ที่ได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A- ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

7) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

2. สินทรัพย์เพื่อการลงทุน

สินทรัพย์ทางการเงินหรือตราสารทางการเงินที่สามารถลงทุนได้นั้นควรเป็นตราสารทางการเงินพื้นฐานที่ไม่มีความซับซ้อน ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ 1) ตราสารตลาดเงิน 2) ตราสารหนี้ และ 3) ตราสารทุนหรือหุ้นทุน อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

2.1 ตราสารตลาดเงิน (Money Market or Cash) ตราสารตลาดเงินเป็นตราสารที่มีความเสี่ยงต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับตราสารหนี้หรือตราสารทุน ตราสารดังกล่าวถือเป็นสินทรัพย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงเงินสด อายุสั้นไม่เกิน 1 ปี มีสภาพคล่องสูง เช่น ตั๋วเงินคลัง พันธบัตรรัฐบาล โดยปกติการลงทุนในตราสารตลาดเงินจะเป็นการลงทุนในระยะสั้น แต่ด้วยในบางช่วงเวลาภาวะเศรษฐกิจจะชะลอตัวหรือสถานการณ์ทางการเงินไม่แน่นอน เช่น มีการผันผวนในอัตราดอกเบี้ย พอร์ตการลงทุนระยะยาวอาจต้องจัดสัดส่วนของการลงทุนในตราสารตลาดเงินเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและลดความเสี่ยงในช่วงเวลาดังกล่าว

2.2 ตราสารหนี้ (Fixed Income or Bond) เป็นตราสารที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตราสารตลาดเงิน แต่มีอายุยาวกว่า 1 ปี อาจเป็น 3 ปี 5 ปี หรือ 20 ปี ก็ได้ การที่ตราสารหนี้มีอายุยาวกว่าตราสารตลาดเงิน จึงทำให้ตราสารหนี้มีความเสี่ยงในการลงทุนสูงกว่า โดยทั่วไปตราสารหนี้ที่ซื้อขายกันคือ หุ้นกู้ พันธบัตรรัฐบาล

2.3 ตราสารทุนหรือหุ้นทุน (Equity or Stock) เป็นตราสารที่มีความเสี่ยงสูงที่สุด เมื่อเทียบกับหุ้นกู้และพันธบัตรรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันผู้ลงทุนก็สามารถหวังผลตอบแทนได้สูงที่สุดเช่นกัน ตราสารทุนที่ลงทุนกันโดยทั่วไปคือ หุ้นสามัญ ผู้ที่ลงทุนในหุ้นสามัญจะได้รับเงินปันผลและกำไรส่วนทุน (Capital Gain) เป็นผลตอบแทน โดยที่กำไรส่วนทุนหมายถึง กำไรที่ผู้ลงทุนได้รับเมื่อขายหุ้นกรณีที่ราคาเมื่อขายสูงกว่าราคาเมื่อซื้อ

3. ผลตอบแทนและความเสี่ยงของการลงทุน

จากที่กล่าวข้างต้นการใช้เงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์เพื่อลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุนนั้นจะอยู่ในลักษณะของกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน หรือพอร์ตการลงทุน (Portfolio) ซึ่งหมายถึงกลุ่มหลักทรัพย์ที่ประกอบด้วยหลักทรัพย์ที่แตกต่างกันตั้งแต่สองหลักทรัพย์ขึ้นไป เช่น กลุ่มหลักทรัพย์ตราสารทุน อาจ

ประกอบด้วย หุ้นบุริมสิทธิ หุ้นสามัญหรือใบสำคัญแสดงสิทธิ หรือประกอบด้วยหุ้นสามัญเพียงอย่างเดียว แต่ต่างบริษัทต่างอุตสาหกรรม

ดังนั้นการวัดผลตอบแทนของกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนจึงเป็นการวัดค่าอัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน ซึ่งสามารถคำนวณจากผลรวมของผลคูณระหว่างอัตราผลตอบแทนที่คาดหวังของหลักทรัพย์แต่ละหลักทรัพย์ในกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนกับสัดส่วนของจำนวนเงินลงทุนในหลักทรัพย์นั้น

สำหรับความเสี่ยงของกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนเป็นความเสี่ยงรวมของกลุ่มหลักทรัพย์ซึ่งจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงของหลักทรัพย์ที่ประกอบรวมกันในกลุ่มหลักทรัพย์นั้น ถ้ากลุ่มหลักทรัพย์ประกอบด้วยหลักทรัพย์ที่มีระดับความเสี่ยงสูง กลุ่มหลักทรัพย์จะมีความเสี่ยงสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าระดับความเสี่ยงของหลักทรัพย์ในกลุ่มหลักทรัพย์ต่ำ ความเสี่ยงของกลุ่มหลักทรัพย์จะต่ำด้วย ความเสี่ยงของกลุ่มหลักทรัพย์สามารถวัดได้จากค่าความแปรปรวน (Variance) หรือส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของอัตราผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุนในกลุ่มหลักทรัพย์ สำหรับการคำนวณค่าความแปรปรวนและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานได้ศึกษามาแล้วในหน่วยที่ 7

4. กลยุทธ์การลงทุน

เมื่อผู้ลงทุนได้ตัดสินใจว่าจะลงทุนในหลักทรัพย์ ผู้ลงทุนต้องพิจารณาว่า จะเลือกถือหลักทรัพย์อะไรบ้าง และเป็นสัดส่วนเท่าไรในพอร์ตการลงทุน โดยทั่วไปการพิจารณาจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ข้อจำกัดต่างๆ และวงเงินลงทุน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดหรือการวางกลยุทธ์ในการบริหารกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน อาจกล่าวได้ว่ากลยุทธ์ต่างๆ ที่นำมาใช้ในการบริหารพอร์ตการลงทุนมีหลายกลยุทธ์ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลยุทธ์พื้นฐานในการบริหารกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน/พอร์ตการลงทุน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์เชิงรับและกลยุทธ์เชิงรุก

4.1 กลยุทธ์เชิงรับ (Passive Strategies) เป็นการบริหารที่ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนเชื่อว่าตลาดที่เข้าไปลงทุนเป็นตลาดที่มีประสิทธิภาพ (Efficient Market) และยอมรับระดับราคาตลาดของหลักทรัพย์ขณะนั้นว่า เป็นราคาที่สะท้อนมูลค่าของหลักทรัพย์ที่ดีที่สุดแล้ว ทำให้ไม่สามารถค้นหาหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น (Under-Priced) มาใช้สร้างผลกำไรในการบริหารการลงทุนได้

การใช้กลยุทธ์เชิงรับนี้ผู้ลงทุน/ผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์จะเลือกลงทุนในหลักทรัพย์และถือครองในระยะยาวตามทิศทางของตลาด เพื่อให้มีผลตอบแทนเหมือนตลาด ไม่ปรับเปลี่ยนบ่อยครั้ง ยกเว้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อหลักทรัพย์ที่ถือไว้

แนวทางการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ ผู้ลงทุน/ผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์จะสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ให้เป็นตัวแทนของตลาด โดยอาจพิจารณาจากค่าความเสี่ยง ผลตอบแทน หรือ Industry Weighting ได้แก่ (1) ลงทุนทุกหลักทรัพย์ที่มีในตลาดให้มีสัดส่วนเท่ากับตลาด (2) ลงทุนในหลักทรัพย์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอุตสาหกรรมในตลาด และ (3) ลงทุนในหลักทรัพย์ที่เป็นตัวแทนของตลาด

นอกจากแนวทางข้างต้นผู้ลงทุนอาจใช้กลยุทธ์เชิงรับในลักษณะดังนี้

4.1.1 กลยุทธ์การซื้อและถือหุ้นสามัญ (Buy and Hold Strategy) ตามกลยุทธ์นี้ผู้ลงทุนต้องการให้เงินลงทุนของตนมีความปลอดภัยมากที่สุด และมีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่ถือหลักทรัพย์

นั้น ผู้ลงทุนอาจเลือกซื้อหลักทรัพย์ที่มีคุณภาพดีและให้ผลตอบแทนในรูปของรายได้ประจำหรือกำไรส่วนเกินเป็นที่น่าสนใจเพียง 2-3 บริษัท และถือหุ้นนั้นไว้ในระยะยาวอาจถึง 10 ปี หรือ 15 ปีก็ได้ หรือถือไว้จนกระทั่งบรรยากาศของการลงทุนหรือสถานการณ์ของบริษัทที่ถือหุ้นนั้นเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วในทางลบ จึงจัดกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนใหม่ การซื้อหุ้นน้อยครั้งทำให้ผู้ลงทุนประหยัดค่านายหน้าและการถือหลักทรัพย์ไว้ในระยะยาวทำให้มูลค่าเงินลงทุนของผู้ลงทุนเพิ่มขึ้น

4.1.2 กลยุทธ์รายได้ประจำ (Current Income Strategy) ตามกลยุทธ์นี้ผู้ลงทุนจะลงทุนในหลักทรัพย์โดยต้องการความปลอดภัยของเงินลงทุนและเสถียรภาพของรายได้ประจำจากการลงทุนกำไรส่วนเกินจากการลงทุนมิใช่สิ่งสำคัญ ผู้ลงทุนต้องการเงินปันผลหรือดอกเบี้ย เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและนำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจัดกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนจึงเลือกซื้อหลักทรัพย์ที่มีความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ยและเงินปันผลและมีแนวโน้มการจ่ายเพิ่มขึ้นหรือระดับผลตอบแทนเพิ่มขึ้นตลอดเวลา และถือหลักทรัพย์นั้นไว้ในระยะยาว

4.1.3 กลยุทธ์การเฉลี่ยต้นทุน (Cost Average Strategy) ตามกลยุทธ์นี้ผู้ลงทุนต้องการลดความเสี่ยงของการลงทุนเพียงครั้งเดียวด้วยเงินทุนจำนวนมาก โดยการเฉลี่ยการลงทุนด้วยจำนวนเงินที่เท่ากันในแต่ละงวดเวลาของการลงทุน อาจเป็น 1 เดือน หรือ 1 ปี และกำหนดระยะเวลาการลงทุนทั้งหมดไว้ อาจเป็น 3 ปี หรือ 5 ปีก็ได้ ในการลงทุนผู้ลงทุนจะเลือกซื้อหุ้นหรือหลักทรัพย์ที่มีการจ่ายเงินปันผลอย่างสม่ำเสมอและมีแนวโน้มจ่ายตลอดไป และจะซื้อหลักทรัพย์เป็นจำนวนไม่มากนักเมื่อราคาหุ้นมีแนวโน้มสูงขึ้น ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาหลักทรัพย์ลดลงจะซื้อหุ้นเป็นจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวงเงินลงทุนในแต่ละงวดของผู้ลงทุน

4.2 กลยุทธ์เชิงรุก (Active Strategy) เป็นการบริหารที่ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนเชื่อว่าตลาดที่เข้าไปลงทุนเป็นตลาดที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Inefficient Market) ผู้ลงทุนสามารถสร้างกำไรให้กับกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนได้ โดยผู้ลงทุนมองเห็นโอกาสของการทำกำไรจากความผิดปกติของตลาดที่มีประสิทธิภาพในระดับต่างๆ กัน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการทำกำไรด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ลงทุนหรือผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์สามารถค้นหาหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น (Under-Priced) มาใช้สร้างผลกำไรในการบริหารการลงทุนได้

การใช้กลยุทธ์เชิงรุกนี้ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์จะลงทุนในหลักทรัพย์ที่ให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่าอัตราผลตอบแทนของตลาดที่เข้าไปลงทุนด้วยการ

- สร้างกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนที่มีความเสี่ยงสูงกว่าการลงทุนแบบเชิงรับ
- ค้นหาหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็นและไม่ซื้อหลักทรัพย์ที่ราคาสูงกว่าที่ควรจะเป็น
- วิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานเพื่อหาหลักทรัพย์ที่มีราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็นและวิเคราะห์ทาง

เทคนิคเพื่อหาจังหวะเหมาะสมในการลงทุน

แนวทางการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์อาจพิจารณาแยกเป็นช่วงตลาดหุ้นคึกคัก (Bullish Market) และช่วงตลาดหุ้นซบเซา (Bearish Market)

- (1) ช่วงตลาดหุ้นคึกคัก แนวทางการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์อาจเป็นดังนี้
 - ปรับสัดส่วนการลงทุนในหุ้นสามัญให้มากที่สุดหรือทั้งหมด
 - เพิ่มค่าความเสี่ยงของกลุ่มหลักทรัพย์ให้มากขึ้น
 - ลดสัดส่วนการถือหุ้นสามัญที่ให้อัตราผลตอบแทนต่ำ
- (2) ช่วงตลาดหุ้นซบเซา แนวทางการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์อาจเป็นดังนี้
 - ปรับสัดส่วนการลงทุนในหุ้นสามัญให้ลดลง
 - ปรับค่าความเสี่ยงของกลุ่มหลักทรัพย์ให้ลดลง
 - เพิ่มสัดส่วนการถือครองเงินสด
 - เน้นลงทุนในกิจการหรืออุตสาหกรรมที่มีความมั่นคง

ในการใช้กลยุทธ์เชิงรุก ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์อาจใช้กลยุทธ์ 3 กลยุทธ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของพอร์ตการลงทุนทำให้พอร์ตการลงทุนสร้างผลตอบแทนได้สูงขึ้น กลยุทธ์ดังกล่าวได้แก่

- 1) การปรับเปลี่ยนกลุ่มธุรกิจหรืออุตสาหกรรม (Sector Rotation) เป็นการจัดกลุ่มหลักทรัพย์โดยการเปลี่ยนแปลงกลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรม
- 2) การใช้สไตล์การลงทุน (Style Investing) เป็นการจัดกลุ่มหลักทรัพย์โดยเน้น Style ของการลงทุนและหาแนวทางที่จะให้กลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนได้รับผลตอบแทนมากขึ้น
- 3) การเน้นหลักทรัพย์ (Stock Picking) เป็นการพิจารณาที่หลักทรัพย์รายตัวเพื่อพยายามที่จะซื้อในราคาต่ำและขายในราคาสูง โดยไม่คำนึงถึงอุตสาหกรรม ภาวะเศรษฐกิจหรือ Style ของการลงทุน

5. ข้อควรพิจารณาในการลงทุน

สาระสำคัญบางประการที่ผู้บริหารกลุ่มหลักทรัพย์ควรพิจารณาและทำความเข้าใจก่อนเริ่มจัดการกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน คือ 1) ลักษณะของพอร์ตการลงทุนที่ดี และ 2) พฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงในการลงทุน

การอธิบายรายละเอียดของสาระสำคัญข้างต้นจะนำข้อมูลและเอกสารเผยแพร่ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมาประกอบการอธิบาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ลักษณะของพอร์ตการลงทุนที่ดี พอร์ตการลงทุนที่ดี ควรมีลักษณะพื้นฐานดังต่อไปนี้

5.1.1 ต้องกระจายความเสี่ยงอย่างมีสมดุล ไม่ควรใช้เงินทั้งหมดเพื่อการลงทุนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลักทรัพย์ใดหลักทรัพย์หนึ่งเพียงหลักทรัพย์เดียว

5.1.2 ไม่ควรลงทุนหลากหลายหรือกระจายมากเกินไป จนมีลักษณะเป็นเบี้ยหัวแตก ยากแก่การติดตามดูแล และอาจทำให้ผู้ลงทุนเสียค่าบริการมากเกินไปจนความจำเป็น การลงทุนในหลักทรัพย์ในแต่ละช่วงไม่ควรเกินกว่า 6-12 หลักทรัพย์

5.1.3 ควรมีสัดส่วนเหมาะสมกับเป้าหมายการลงทุนของผู้ลงทุน โดยมีสมดุลระหว่างการลงทุนหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงน้อยและให้ผลตอบแทนค่อนข้างแน่นอน กับการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง

ในระดับที่ผู้ลงทุนยอมรับได้ ซึ่งอาจให้ผลตอบแทนไม่แน่นอน แต่เมื่อได้ผลตอบแทนก็ได้เป็นจำนวนมาก สัดส่วนที่เหมาะสมนี้ผู้ลงทุนเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดได้

5.1.4 ควรมีความยืดหยุ่นในระดับหนึ่ง นั่นคือผู้ลงทุนสามารถเปลี่ยนแผนการลงทุนได้ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปหรือเมื่อต้องการ

กระบวนการบริหารพอร์ตการลงทุนที่ดี ต้องประกอบด้วยกำหนัดติดตามประเมินและ ทบทวนแผนการลงทุนอย่างสม่ำเสมอตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจเป็นผลให้ผู้ลงทุนต้องปรับ เปลี่ยนพอร์ตการลงทุน

5.2 พฤติกรรมที่ควรหลีกเลี่ยงในการลงทุน เพื่อให้การบริหารพอร์ตการลงทุนประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนควรหลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมดังต่อไปนี้

5.2.1 ไม่ตื่นตูมตามข่าวลือ (Panic) แม้ว่าในบางครั้งข่าวลือจะมีมูลความจริงอยู่บ้างก็ตาม

5.2.2 ไม่โอ้อวดหรือเปิดเผยแผนการลงทุนของตนให้ผู้อื่นทราบ

5.2.3 ไม่ฝากการลงทุนของตนให้ผู้อื่นดูแลตัดสินใจหรือทำการแทน ยกเว้นในกรณีที่ให้ โบรกเกอร์หรือบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนรวมช่วยดูแลตามจำนวนเงินลงทุนและระยะเวลาที่ได้ตกลง กันไว้

5.2.4 ไม่นำเอาอคติหรือความพอใจหรือไม่พอใจส่วนตัวใดๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการลงทุนมา ประกอบการตัดสินใจ เช่น เลือกถือหุ้นบางตัวไว้เพราะบริษัทนั้นสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนชอบ

5.2.5 ไม่ลงทุนแบบทุ่มสุดตัว หรือเทหมดหน้าตัก กับการลงทุนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือการตัดสินใจครั้งใดครั้งหนึ่ง

5.2.6 ขวนขวายหาความรู้และไม่หลงเชื่อสูตรสำเร็จ ไม่ว่าจะมาจากมืออาชีพ นักเศรษฐ- ศาสตร์ หรือนักโหราศาสตร์ก็ตาม

5.2.7 ต้องไม่คิดว่าการลงทุนแบบใดหรือหุ้นตัวใดเป็นสิ่งที่แน่นอน โดยเฉพาะในระยะเวลา ที่ยาวนานออกไป

5.2.8 ไม่นำผลการลงทุนของตนไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นในลักษณะพิสูจน์ความเก่งกล้า

5.2.9 ไม่ยึดติดกับรูปแบบ หรือวิธีการลงทุนที่เคยทำให้ตนเองพลาดพลั้งหรือสูญเสีย

5.2.10 ไม่ลงทุนในสิ่งที่ตัวเองไม่เข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจก็ต้องพร้อมที่ยอมรับว่าไม่ทราบ และกล้า ชักถามจนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้

กิจกรรม 10.2.1

1. จงยกตัวอย่างสินทรัพย์ทางการเงินที่สามารถลงทุนได้
2. จงอธิบายแนวคิดของกลยุทธ์เชิงรุก
3. จงอธิบายลักษณะของพอร์ตการลงทุนที่ดี

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.1)

เรื่องที่ 10.2.2

แนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์

โดยทั่วไปสหกรณ์จะไม่นำเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์ไปลงทุนในสินทรัพย์ทางการเงินไม่ว่าเป็นตราสารหนี้หรือตราสารทุน แต่ถ้าสหกรณ์ขนาดใหญ่ต้องการจะลงทุน การลงทุนต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่องข้อกำหนดการฝากหรือการลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์ เรื่องที่ 10.2.2 จะอธิบายเฉพาะแนวทางการนำเงินลงทุนระยะยาวไปหาผลประโยชน์จากการลงทุนในตราสารทางการเงินของกิจการ ซึ่งสหกรณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

แนวทางการจัดการเงินลงทุนระยะยาวของกิจการทั่วไป โดยการนำเงินลงทุนระยะยาวไปลงทุนในตราสารทางการเงิน ซึ่งอยู่ในลักษณะของการจัดกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนมี 2 แนวทางคือ 1) การจัดการลงทุนโดยกิจการ และ 2) การจัดการลงทุนโดยตัวแทน ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. การจัดการลงทุนโดยกิจการ

แนวทางการจัดการลงทุนโดยกิจการนี้ กิจการหรือธุรกิจจะเป็นผู้จัดทำแบบแผนการลงทุนเอง โดยอาจกระทำในลักษณะของการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน หรือว่าจ้างผู้บริหารพอร์ตการลงทุนมืออาชีพเข้ามาเป็นพนักงานเพื่อทำหน้าที่จัดการลงทุนตามกรอบนโยบายและแนวทางการลงทุนจากเงินลงทุนระยะยาวของกิจการ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด การจัดการการลงทุนจะต้องจัดทำแบบแผนการลงทุน เพื่อกำหนดกรอบของการสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุนหรือพอร์ตการลงทุนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงทุนของกิจการภายใต้ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขของการลงทุนในช่วงระยะเวลาต่างๆ โดยแบบแผนการลงทุนของกิจการหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนแต่ละรายจะแตกต่างกัน เนื่องจากมีแนวคิดในการลงทุนที่แตกต่างกันในสาระของ 1) ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ 2) การกำหนดนโยบายในการลงทุน 3) ความมั่งคั่งของผู้ลงทุน 4) การตัดสินใจในการลงทุน และ 5) ภาวะภาษีของเงินได้จากการลงทุน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ลงทุนดังกล่าวนี้มีแนวคิดที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือ ต้องการได้รับผลตอบแทนในอัตราสูงที่สุดจากการลงทุนที่ได้เลือก ณ ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้

การจัดทำแบบแผนการลงทุนเพื่อสร้างพอร์ตการลงทุนของกิจการแต่ละรายไม่แตกต่างจากการสร้างพอร์ตการลงทุนโดยทั่วไป ซึ่งอธิบายเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

- 1.1 กำหนดนโยบายการลงทุน
- 1.2 วางกลยุทธ์การลงทุนเพื่อให้บรรลุนโยบายการลงทุน
- 1.3 สร้างพอร์ตการลงทุนตามนโยบายการลงทุน
- 1.4 ติดตามผลการดำเนินงานของพอร์ตการลงทุน
- 1.5 ปรับปรุงพอร์ตการลงทุนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 กำหนดนโยบายการลงทุน ในการกำหนดนโยบายการลงทุน ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนต้องระบุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์และข้อจำกัดในการลงทุน รวมทั้งความเสี่ยงที่ยอมรับได้ ทั้งนี้เพื่อกำหนดประเภทของหลักทรัพย์ที่ควรลงทุน กล่าวคือ ผู้ลงทุนหรือผู้บริหารพอร์ตการลงทุนอาจดำเนินการดังนี้

1.1.1 กำหนดเป้าหมายของการลงทุน อาจเป็นลักษณะเป้าหมายในระยะสั้น ระยะกลาง หรือระยะยาว เช่น อาจกำหนดเป้าหมายระยะสั้นคือ นำรายได้จากการลงทุนไปใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้นพอร์ตการลงทุนก็ควรเลือกถือหลักทรัพย์เชิงกำไรทุกประเภทที่มีสภาพคล่องสูง หรืออาจกำหนดเป้าหมายเป็นระยะยาวคือ นำรายได้จากการลงทุนมาใช้จ่ายในการลงทุนต่อ จึงควรกระจายการลงทุนในหลักทรัพย์หลายๆ บริษัท

1.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์ของการลงทุน เมื่อกำหนดเป้าหมายของการลงทุนแล้วผู้บริหารควรกำหนดวัตถุประสงค์ของการลงทุนให้ชัดเจนในรายละเอียดเกี่ยวกับอัตราผลตอบแทนที่คาดหวัง ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ และรูปแบบผลตอบแทนที่ต้องการ

1.1.3 ระบุข้อจำกัดหรือเงื่อนไขของการลงทุน ผู้บริหารควรกำหนดถึงสภาพคล่องและความสะดวกด้านการซื้อขาย ระยะเวลาการลงทุน ภาษี กฎหมายและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง หรือเงื่อนไขข้อกำหนดอื่น

1.1.4 ระบุแหล่งที่มาของรายได้ ผู้บริหารควรคำนึงถึงเงินทุนที่นำมาลงทุนในหลักทรัพย์ควรเป็นเงินเย็น หรือเป็นเงินที่จัดสรรสำหรับการลงทุน นอกจากนั้นผู้บริหารควรทราบถึงระดับรายได้ทั้งหมดของกิจการ

1.2 วางกลยุทธ์การลงทุนเพื่อให้บรรลุนโยบายการลงทุน ในขั้นนี้เป็นการวางกลยุทธ์การลงทุนโดยการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานเพื่อกำหนดหลักทรัพย์ที่ควรลงทุน และใช้การวิเคราะห์ทางเทคนิคเพื่อกำหนดจังหวะเวลาในการซื้อหรือขายหลักทรัพย์

การวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐาน จะวิเคราะห์

- ภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งมืองค์ประกอบการวิเคราะห์คือ ภาวะเศรษฐกิจโดยรวม วัฏจักรเศรษฐกิจ และนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล

- อุตสาหกรรม ซึ่งมืองค์ประกอบการวิเคราะห์คือ วัฏจักรเศรษฐกิจ วงจรการขยายตัวของอุตสาหกรรม โครงสร้างการแข่งขัน ผลกระทบของข้อตกลงระหว่างประเทศ และการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- บริษัท ซึ่งมืองค์ประกอบการวิเคราะห์คือ ประเภทของบริษัท ลักษณะของบริษัทในเชิงคุณภาพ ผลการดำเนินงานและสถานะของบริษัทในเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ทางเทคนิค จะอาศัยข้อมูล 3 ชนิดคือ ราคาหลักทรัพย์ และดัชนีตลาดหลักทรัพย์ ปริมาณการซื้อขายหลักทรัพย์ และช่วงเวลาประกอบกับเทคนิคการวิเคราะห์แต่ละประเภท เช่น ค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ และแนวโน้มราคา เป็นต้น โดยมีข้อสมมติฐาน 3 ประการคือ

1) ตลาดได้สะท้อนข่าวสารทั้งหมดไว้แล้วในเรื่องราคาและปริมาณการซื้อขาย
 2) ตลาดเคลื่อนไหวในลักษณะแนวโน้มและต่อเนื่อง คือแนวโน้มขึ้น แนวโน้มลง และราคา
 ที่แกว่งตัวในช่วงแคบๆ

3) ประวัติศาสตร์ย่อมซ้ำรอย

1.3 สร้างพอร์ตการลงทุนตามนโยบายการลงทุน ประเด็นสำคัญของการสร้างพอร์ตการลงทุน คือการจัดสรรเงินลงทุนและการกำหนดแนวทางในการพิจารณาหลักทรัพย์การลงทุน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการลงทุน ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และบริษัทที่จะลงทุน กล่าวคือ ถ้าผู้บริหารกำหนดเป้าหมายการลงทุนในระยะสั้น ต้องการนำรายได้จากการลงทุนไปใช้ในการดำเนินงานโดยกำหนดผลตอบแทนที่คาดหวังสูงกว่าอัตราผลตอบแทนตลาด ณ ระดับความเสี่ยงหนึ่งที่สูงกว่าความเสี่ยงตลาด และต้องการผลตอบแทนในรูปของกำไรส่วนทุนหรือกำไรจากการขายหลักทรัพย์ ดังนั้น พอร์ตการลงทุนควรประกอบด้วยหุ้นสามัญประเภทเก็งกำไรมีสภาพคล่องสูง และน้ำหนักหรือสัดส่วนเงินลงทุนก็จะให้น้ำหนักมากหรือสัดส่วนเงินลงทุนสูง สำหรับหุ้นสามัญที่มีราคาเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก หรือมีสภาพคล่องในการซื้อขายสูง ทั้งนี้ ภาวะเศรษฐกิจ และภาวะตลาดหลักทรัพย์ต้องเอื้ออำนวยต่อการลงทุนในหลักทรัพย์ อธิบายการจัดสรรเงินลงทุนและการกำหนดแนวทางในการพิจารณาหลักทรัพย์การลงทุน ได้ดังนี้

1.3.1 การจัดสรรเงินลงทุน ผู้บริหารพอร์ตการลงทุนควรระบุว่าต้องการแบ่งเงินทุนเป็นจำนวนหรือวงเงินเท่าไร เพื่อลงทุนในหลักทรัพย์แต่ละประเภท

1.3.2 การกำหนดแนวทางในการพิจารณาหลักทรัพย์การลงทุน ประกอบด้วย

- 1) กำหนดประเภทของหลักทรัพย์ที่จะลงทุน
- 2) กำหนดน้ำหนักการลงทุนของหลักทรัพย์แต่ละประเภท
- 3) กำหนดช่วงของน้ำหนักการลงทุนเพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการบริหารพอร์ตการ

ลงทุน

4) กำหนดหลักทรัพย์ของบริษัทที่จะซื้อเข้าพอร์ตการลงทุน

จากข้างต้นอาจแสดงตัวอย่างการจัดสรรเงินลงทุนและการเลือกหลักทรัพย์ได้ดังนี้ สหกรณ์แห่งหนึ่ง เป็นนักลงทุนที่ยอมรับความเสี่ยงสูงได้ ต้องการผลตอบแทนในรูปกำไรส่วนทุนและต้องการกำไรในระยะสั้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการกันเงินสดส่วนหนึ่งไว้ลงทุนในทรัพย์สินที่ใกล้เคียงเงินสด ถ้าสหกรณ์แห่งนี้เลือกหลักทรัพย์ที่จะลงทุนโดยพิจารณาจากปัจจัยพื้นฐานของหลักทรัพย์นั้น การจัดสรรเงินลงทุนและการเลือกหลักทรัพย์ที่จะลงทุนอาจเป็นหุ้นสามัญประมาณ 95% พันธบัตรรัฐบาลประมาณ 2% และเงินฝากธนาคารประมาณ 3% ดังนี้

การจัดสรรเงินลงทุน	หุ้นสามัญ (95%)	ทรัพย์สินใกล้เคียงเงินสด (5%)
หลักทรัพย์ - หุ้นสามัญ 95% - เงินฝากธนาคาร 3% - พันธบัตรรัฐบาล 2%	หุ้นสามัญของบริษัทที่กำลังเติบโต หุ้นสามัญ A 40% หุ้นเก็งกำไร หุ้นสามัญ B 30% หุ้นสามัญ C 25%	เงินฝากธนาคาร 3% พันธบัตรรัฐบาล 2%

1.4 ติดตามผลการดำเนินงานของพอร์ตการลงทุน การติดตามผลการดำเนินงานของพอร์ตการลงทุนเป็นการวัดผลการลงทุน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.4.1 ทราบว่าอัตราผลตอบแทนและความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ข้อมูลที่ได้รับจากการติดตามผลการดำเนินงานจะใช้เป็นข้อมูลเพื่อประเมินและปรับเปลี่ยนการลงทุน

1.4.2 เป็นข้อพิสูจน์หรือยืนยันความสามารถและความชำนาญของผู้บริหารพอร์ต ทั้งนี้จะเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเกณฑ์มาตรฐานหรือนักลงทุนอื่น

1.5 ปรับปรุงพอร์ตการลงทุนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้การบริหารพอร์ตการลงทุนประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารพอร์ตควรทบทวนและปรับปรุงแผนการลงทุนอย่างสม่ำเสมอ ในการทบทวนควรพิจารณาเรื่องความต้องการจากการลงทุน ความสามารถในการรับความเสี่ยงและเงื่อนไขในการลงทุนพร้อมทั้งวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจและการลงทุนซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลง การติดตามและประเมินผลการบริหารการลงทุนก็เพื่อกำหนดกลยุทธ์การลงทุนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถทำให้บรรลุนโยบายที่กำหนดไว้

2. การจัดการลงทุนโดยตัวแทน

แนวทางการจัดการลงทุนโดยตัวแทนนี้กิจการมีได้เป็นผู้ลงทุนเองแต่จะว่าจ้างหน่วยงานที่ประกอบธุรกิจด้านการจัดการกองทุน เช่น ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุน เป็นต้น มาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการลงทุน โดยกิจการจะเป็นผู้กำหนดกรอบนโยบายและแนวทางการลงทุนของเงินลงทุนระยะยาว ซึ่งกรอบนโยบายประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

- 2.1 วงเงินที่จะลงทุน
- 2.2 วัตถุประสงค์ของการลงทุน
- 2.3 เงื่อนไขสำหรับการลงทุน
- 2.4 รูปแบบของหลักทรัพย์ลงทุน
- 2.5 หลักทรัพย์ที่ห้ามลงทุน
- 2.6 สัดส่วนการลงทุน
- 2.7 หลักเกณฑ์การลงทุน

การอธิบายการจัดการลงทุนโดยตัวแทน จะอธิบายโดยใช้กรณีตัวอย่างกิจการแห่งหนึ่งที่ต้องการนำเงินลงทุนระยะยาวส่วนหนึ่งลงทุนในตราสารทางการเงิน โดยให้บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนเป็นผู้ดำเนินการลงทุน การจัดการลงทุนจะเริ่มจากการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารพอร์ตการลงทุนหรือคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับการนำเงินลงทุนไปหาผลประโยชน์และดำเนินการดังนี้

2.1 กำหนดวงเงิน ที่สามารถนำไปลงทุนได้โดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ

2.2 ระบุวัตถุประสงค์ของการลงทุน ซึ่งอาจเป็น

2.2.1 เพื่อนำรายได้หรือผลตอบแทนจากการลงทุนส่วนหนึ่งไปใช้จ่ายในการดำเนินงาน

2.2.2 เพื่อให้มูลค่าเงินลงทุนเพิ่มขึ้น

2.3 กำหนดเงื่อนไขของการลงทุน ในขั้นตอนนี้กิจการโดยคณะกรรมการจะต้องกำหนด เงื่อนไขของการลงทุน เช่น

2.3.1 ความเสี่ยงที่ยอมรับได้ เช่น อาจกำหนดความเสี่ยงอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง

2.3.2 อัตราผลตอบแทน กิจการต้องกำหนดอัตราผลตอบแทนที่ต้องการจากการลงทุนซึ่งขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ ภาวะเศรษฐกิจและภาวะของตลาดหลักทรัพย์ เช่น ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว และตลาดหลักทรัพย์ค่อนข้างคึกคัก อัตราผลตอบแทนอาจกำหนดประมาณ 5 ถึง 7 % ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลให้ตัวแทนนำไปใช้กำหนดสถานการณ์การลงทุน และจัดสัดส่วนของการลงทุนในแต่ละหลักทรัพย์ในพอร์ตการลงทุน รวมทั้งกำหนดระดับของอัตราผลตอบแทนตามสถานการณ์

2.3.3 ระยะเวลาการรายงานสถานะการลงทุน กิจการและตัวแทนจะร่วมกันกำหนดช่วงเวลาของการรายงานผลการลงทุน ปัญหาที่เกิดขึ้น มูลค่าของพอร์ตการลงทุน และอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของการวางแผนทางการเงินต่อไป

2.3.4 ระยะเวลาการประเมินผลการลงทุน เช่นเดียวกับข้อ 2.3.3 กิจการและตัวแทนจะร่วมกันกำหนดเวลาสำหรับการประเมินการลงทุนว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

2.3.5 เงื่อนไขอื่นๆ ที่กิจการเห็นว่ามีความจำเป็นต้องกำหนดไว้

2.4 กำหนดรูปแบบของหลักทรัพย์ลงทุน จากขั้นตอนนี้จนถึงการกำหนดหลักเกณฑ์การลงทุน คณะกรรมการของกิจการต้องจัดทำในลักษณะประกาศหรือระเบียบเกี่ยวกับกรอบนโยบายและแนวทางการลงทุนของกิจการ สำหรับรูปแบบของหลักทรัพย์ลงทุนอาจกำหนดดังนี้

2.4.1 ตราสารหนี้ อาจประกอบด้วย

1) พันธบัตรรัฐบาล พันธบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย

2) พันธบัตร หุ้นกู้ ที่กระทรวงการคลังเป็นผู้ออก

3) พันธบัตรหรือตราสารหนี้ หุ้นกู้ ที่ออกโดยรัฐวิสาหกิจ หรือนิติบุคคลที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้นที่รัฐบาลไม่ค้ำประกัน

4) ตราสารหนี้ หุ้นกู้ ที่ออกโดยบริษัทมหาชนที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

5) หน่วยลงทุนของกองทุนตราสารหนี้ หรือของกองทุนรวมอื่นที่มีนโยบายการลงทุนเฉพาะเงินฝากและตราสารหนี้

2.4.2 ตราสารทุน อาจประกอบด้วย

1) หุ้นสามัญบริษัทมหาชนที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเฉพาะกลุ่มใน SET 100 และมีระดับคะแนนจัดอันดับธรรมาภิบาล (Corporate Governance Rating) ที่ประเมินโดยสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD) ในระดับดีขึ้นไป

2) หน่วยลงทุนของกองทุนตราสารทุน หรือของกองทุนรวมอื่นที่มีนโยบายการลงทุนเฉพาะเงินฝากและตราสารทุน

2.4.3 การลงทุนในกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์

2.4.4 การลงทุนในกองทุนรวมโครงสร้างพื้นฐาน

2.5 กำหนดหลักทรัพย์ที่ห้ามลงทุน หลักทรัพย์ดังกล่าวอาจกำหนดดังนี้

2.5.1 พันธบัตร หุ้นกู้ หรือหุ้นสามัญในต่างประเทศ

2.5.2 กองทุนที่ลงทุนในตราสารทางการเงินในต่างประเทศและการลงทุนในหน่วยลงทุนที่เป็นหน่วยลงทุนในต่างประเทศ

2.5.3 หุ้นสามัญของบริษัทที่มีได้จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

2.5.5 หุ้นกู้ด้อยสิทธิ (Subordinate Debenture) หุ้นกู้แปลงสภาพ (Convertible Debenture) หรือตราสารอนุพันธ์ (Derivatives)

2.5.5 สัญญาตลาดตราสารอนุพันธ์และตลาดล่วงหน้าทุกชนิด เช่น ทองคำ น้ำมัน สินค้าเกษตร เป็นต้น

2.5.6 กรณีอื่นตามที่กิจการกำหนด

2.6 กำหนดสัดส่วนการลงทุน กิจการหรือคณะกรรมการจะเป็นผู้กำหนดสัดส่วนของการลงทุน โดยอาจกำหนดเป็นประเภทของการลงทุน สามารถลงทุนตามประเภทได้ไม่เกินอัตราร้อยละเท่าไรของวงเงินลงทุนทั้งหมด และสามารถลงทุนในหลักทรัพย์ของผู้ออกแต่ละแห่งได้ไม่เกินอัตราร้อยละเท่าไรของวงเงินลงทุนทั้งหมด ซึ่งแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ประเภทการลงทุน	ลงทุนได้ไม่เกินร้อยละของวงเงินลงทุนทั้งหมด	ลงทุนในแต่ละแห่งได้ไม่เกินร้อยละของวงเงินลงทุนทั้งหมด
1. เงินฝาก สถาบันการเงินตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงินหรือตามกฎหมายอื่น	(กรณีที่รัฐบาลยังค้ำประกันเงินฝาก) อาจกำหนดเป็น 25% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 25% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด
2. พันธบัตรรัฐบาล พันธบัตรธนาคารแห่งประเทศไทย	อาจกำหนดว่าไม่จำกัดวงเงิน	อาจกำหนดว่าไม่จำกัดวงเงิน
3. พันธบัตร ที่กระทรวงการคลังเป็นผู้ออก	อาจกำหนดว่าไม่จำกัดวงเงิน	อาจกำหนดว่าไม่จำกัดวงเงิน

ตาราง (ต่อ)

ประเภทการลงทุน	ลงทุนได้ไม่เกินร้อยละของวงเงินลงทุนทั้งหมด	ลงทุนในแต่ละแห่งได้ไม่เกินร้อยละของวงเงินลงทุนทั้งหมด
4. พันธบัตรหรือตราสารหนี้ที่ออกโดยรัฐวิสาหกิจหรือนิติบุคคลที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้นที่รัฐบาลไม่ค้ำประกัน	อาจกำหนดเป็น 30% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 10% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด
5. ตราสารหนี้ หุ้นกู้ ที่ออกโดยบริษัทมหาชนที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	อาจกำหนดเป็น 50% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 10% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด
6. หน่วยลงทุนของกองทุนตราสารหนี้ หรือของกองทุนรวมอื่นที่มีนโยบายการลงทุนเฉพาะเงินฝากและตราสารหนี้ 6.1 หน่วยลงทุนที่มีนโยบายการลงทุนในตราสารหนี้ที่รัฐบาลเป็นผู้ออก 6.2 หน่วยลงทุนที่ลงทุนในตราสารหนี้ที่เอกชนเป็นผู้ออก	อาจกำหนดว่าไม่จำกัดวงเงิน อาจกำหนดเป็น 20% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 15% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด อาจกำหนดเป็น 10% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด
7. ตราสารทุน	อาจกำหนดเป็น 20% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 5% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด
8. การลงทุนในกองทุนรวม	อาจกำหนดเป็น 5% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด	อาจกำหนดเป็น 5% ของวงเงินลงทุนทั้งหมด

2.7 กำหนดหลักเกณฑ์การลงทุน อาจกำหนดหลักเกณฑ์การลงทุนดังนี้

2.7.1 เงินที่นำไปลงทุนเพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น และเพื่อบริหารให้เงินทุนมีความเติบโตที่ยั่งยืน สามารถลงทุนโดยไม่จำกัดระยะเวลาลงทุน

2.7.2 การลงทุนในตราสารหนี้ เช่น ต้องมีอันดับความน่าเชื่อถือไม่ต่ำกว่า A-

2.7.3 การลงทุนในกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์ต้องเป็นกองทุนที่มีมูลค่าตลาด ไม่ต่ำกว่า 5,000 ล้านบาท

จากรายละเอียดกรอบนโยบายและแนวทางการลงทุนของกิจการ ตัวแทนจะนำไปสร้างกลุ่มหลักทรัพย์ลงทุน และบริหารพอร์ตการลงทุนตามเงื่อนไขที่ตกลงกับกิจการ พร้อมคิดค่าธรรมเนียม

กิจกรรม 10.2.2

1. กิจการโดยทั่วไปหรือสหกรณ์ที่สามารถลงทุนในตราสารทางการเงินมีแนวทางการลงทุนระยะยาวในตราสารทางการเงิน อะไรบ้าง
2. ถ้ากิจการจัดการเงินลงทุนระยะยาวในตราสารทางการเงินด้วยตนเอง ผู้บริหารพอร์ตการลงทุนจะจัดทำแบบแผนการลงทุนอย่างไร
3. ถ้าสหกรณ์ขนาดใหญ่ที่สามารถลงทุนในตราสารทางการเงินว่าจ้างบริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนเป็นผู้บริหารพอร์ตการลงทุน สหกรณ์ควรเตรียมข้อมูลอะไรสำหรับการสร้างพอร์ตการลงทุน

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 10.3

การจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ ของตอนที่ 10.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์
- 10.3.2 การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้สถานการณ์แน่นอน
- 10.3.3 การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอน

แนวคิด

1. สินทรัพย์ถาวรมีความสำคัญต่อกิจการโดยทั่วไปเนื่องจากเป็นสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ และใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง การลงทุนในสินทรัพย์ถาวรจะอยู่ในลักษณะโครงการลงทุน ซึ่งอาจจะเป็นโครงการอิสระ โครงการที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน หรือโครงการลงทุนทดแทน การประมาณกระแสเงินสดของโครงการต้องใช้แนวคิดมูลค่าปัจจุบัน และกระบวนการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวร ซึ่งประกอบด้วย 1) การพิจารณาทางเลือกในการลงทุน 2) การประมาณกระแสเงินสดของโครงการลงทุน 3) การประเมินค่าโครงการลงทุน และ 4) การตัดสินใจลงทุน
2. การประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้สถานการณ์แน่นอนเป็นการประเมินค่าโครงการภายใต้สถานการณ์ที่ตัวแปรต่างๆ ไม่เปลี่ยนแปลง วิธีการประเมินค่าโครงการกรณีนี้มี 4 วิธีคือ 1) วิธีระยะเวลาคืนทุน 2) วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ 3) วิธีดัชนีกำไร และ 4) วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ
3. การประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอน เป็นการวิเคราะห์โครงการภายใต้สถานการณ์ที่ตัวแปรต่างๆ เปลี่ยนแปลง กิจการจึงต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่อาจทำให้กระแสเงินสดของโครงการไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ วิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรกรณีนี้มี 4 วิธีคือ 1) วิธีการวิเคราะห์ความไว 2) วิธีแผนการตัดสินใจ 3) วิธีอัตราคิดลดปรับความเสี่ยง และ 4) วิธีค่าเทียบเท่าความแน่นอน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.2 “การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ ภายใต้สถานการณ์แน่นอน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้สถานการณ์แน่นอนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.3.3 “การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ ภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอนได้

เรื่องที่ 10.3.1

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์

เช่นเดียวกับธุรกิจประเภทอื่นๆ การจัดการสินทรัพย์ถาวรมันเป็นเรื่องที่ผู้บริหารสหกรณ์ต้องให้ความสนใจและจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผู้บริหารต้องทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับ 1) ความสำคัญของสินทรัพย์ถาวร 2) มูลค่าปัจจุบัน 3) ประเภทโครงการลงทุน และ 4) การตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวร ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. ความสำคัญของสินทรัพย์ถาวร

สินทรัพย์ถาวรมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ 4 ประการคือ

1.1 เป็นการลงทุนที่ใช้จำนวนเงินค่อนข้างสูง ธุรกิจโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์หรือธุรกิจประเภทอื่นต้องใช้เงินทุนจำนวนหนึ่งลงทุนในสินทรัพย์ถาวร แต่จำนวนเงินทุนที่ใช้ลงทุนจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของธุรกิจนั้นๆ ธุรกิจประเภทอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้า หรือสหกรณ์การเกษตรจะใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อจัดหาสินทรัพย์ถาวร เนื่องจากธุรกิจประเภทนี้ต้องอาศัยสินทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน โรงงาน เครื่องจักร เครื่องอุปกรณ์ ฯลฯ ในการผลิตสินค้าเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างราบรื่น ในขณะที่บางธุรกิจหรือสหกรณ์ร้านค้าอาจจัดหาสินทรัพย์ถาวรมาใช้เป็นสถานที่ในการดำเนินงาน ธุรกิจเหล่านี้จึงใช้เงินทุนในการจัดหาสินทรัพย์ถาวรไม่มากนัก อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ในแต่ละธุรกิจ สินทรัพย์ถาวรเป็นรายการสำคัญที่ผู้บริหารต้องให้ความสนใจ โดยเริ่มตั้งแต่การจัดหา การใช้ และการยกเลิกสินทรัพย์ถาวร เนื่องจากการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรต้องใช้เงินลงทุนมากกว่ารายการลงทุนอื่น

1.2 เป็นสินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้หรือยอดขาย ในการจัดการการเงินยอมรับว่าสินทรัพย์ถาวรคือ สินทรัพย์ที่ก่อให้เกิดรายได้ (Earning Assets) แก่ธุรกิจ โดยสินทรัพย์ถาวรเป็นปัจจัยหลักไม่ว่าสำหรับการผลิตสินค้าเพื่อนำไปขายให้เกิดรายได้ต่อไป หรือสำหรับการให้บริการ ในการดำเนินงานของธุรกิจ ถ้าปราศจากสินทรัพย์ถาวร เช่น โรงงาน เครื่องจักรและอุปกรณ์ในการผลิต ฯลฯ แล้ว ธุรกิจจะไม่สามารถผลิตสินค้าเพื่อก่อให้เกิดรายได้ได้ หรือถ้าธุรกิจไม่มีสินทรัพย์ถาวรประเภทยานพาหนะ เครื่องใช้สำนักงาน ในการอำนวยความสะดวกหรือช่วยก่อให้เกิดรายได้แล้ว ธุรกิจก็อาจขาดปัจจัยที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับธุรกิจ และที่สำคัญคือการใช้สินทรัพย์ถาวรเพื่อก่อให้เกิดรายได้แสดงถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานของผู้บริหาร ตลอดจนการดำเนินงานของกิจการว่ามีมากน้อยเพียงใด

1.3 เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดรายได้หรือยอดขายในธุรกิจ การใช้สินทรัพย์ถาวรเพื่อให้เกิดรายได้หรือยอดขายในธุรกิจ นอกจากจะให้ประโยชน์ในการประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกิจการแล้ว เมื่อใช้สินทรัพย์ถาวรร่วมกับสินทรัพย์หมุนเวียน คือ สินทรัพย์รวมในการดำเนินงาน จะสามารถประมาณอัตราผลตอบแทนของส่วนของผู้ถือหุ้นได้ โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราผลตอบแทนของส่วนของผู้ถือหุ้นกับอัตราผลตอบแทนจากการใช้สินทรัพย์รวม ดังสูตรต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราผลตอบแทนของส่วนของผู้ถือหุ้น} &= \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}} \\ \text{หรือ} &= \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ขาย}} \times \frac{\text{ขาย}}{\text{สินทรัพย์รวม}} \times \frac{\text{สินทรัพย์รวม}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}} \end{aligned}$$

สำหรับสหกรณ์จะไม่ปรากฏรายการ “ส่วนของผู้ถือหุ้น” ในงบแสดงฐานะการเงินแต่จะปรากฏรายการ “ทุนของสหกรณ์” ซึ่งหมายถึงส่วนของสมาชิกผู้ลงทุนถือหุ้นในสหกรณ์แทน ดังนั้นการประมาณอัตราผลตอบแทนจากการดำเนินงาน อาจประมาณจากกำไรสุทธิต่อรายได้หรือขายก็ได้

1.4 เป็นสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานนานเกินกว่า 1 ปี จากความสำคัญในสามประการข้างต้นและสินทรัพย์ถาวรเป็นสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานเกิน 1 ปี อาจกล่าวได้ว่าการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์แต่ละครั้งจะก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์มากกว่า 1 ปี และถ้ามีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจะนำไปสู่การเพิ่มอัตราผลตอบแทนของสหกรณ์ ในทางตรงกันข้าม ถ้าการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรเป็นการตัดสินใจผิดพลาดก็จะนำไปสู่การลดมูลค่าของกิจการหรือสหกรณ์ลง

2. มูลค่าปัจจุบัน

แนวคิดมูลค่าปัจจุบันเป็นเรื่องสำคัญสำหรับโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ เนื่องจากการประเมินค่าโครงการลงทุนเป็นเรื่องในอนาคตซึ่งเกี่ยวข้องกันโดยตรงกับกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการลงทุน แต่การตัดสินใจอนุมัติโครงการลงทุนเพื่อกำหนดเป็นแผนการลงทุนเป็นสาระที่ต้องตัดสินใจในปัจจุบัน ดังนั้นโครงการลงทุนทุกโครงการจึงต้องคิดลดมูลค่าของกระแสเงินสดจากโครงการในอนาคตให้เป็นมูลค่าของกระแสเงินสดในปัจจุบัน เพื่อประเมินความคุ้มค่าของโครงการในการลงทุน จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดมูลค่าปัจจุบันเป็นเรื่องสำคัญสำหรับโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร (ศึกษารายละเอียดมูลค่าปัจจุบันในหน่วยที่ 6)

3. ประเภทโครงการลงทุน

การจัดการสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์จะอยู่ในรูปของโครงการลงทุน ซึ่งต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าในลักษณะของงบลงทุน โครงการลงทุนที่ปรากฏอยู่ในงบลงทุนจะผ่านการประเมินค่าโครงการและได้รับอนุมัติให้ดำเนินการแล้ว โครงการลงทุนดังกล่าวมีหลายประเภทซึ่งอาจแบ่งตามวัตถุประสงค์ แบ่งตามความเป็นอิสระของโครงการ และแบ่งตามลักษณะของกระแสเงินสดที่เกิดขึ้น ซึ่งในที่นี้จะอธิบายเฉพาะโครงการลงทุนที่เกิดขึ้นในกิจการโดยทั่วไปรวมทั้งสหกรณ์ โดยจะอธิบายในภาพรวมไม่แยกตามเกณฑ์การแบ่งประเภทโครงการข้างต้น โครงการลงทุนดังกล่าวได้แก่ โครงการอิสระ โครงการที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน และโครงการลงทุนทดแทน

3.1 โครงการอิสระ (Independent Projects) เป็นโครงการลงทุนที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับโครงการอื่น ๆ กิจการสามารถพิจารณาเลือกโครงการใดโครงการหนึ่งได้โดยไม่มีผลกระทบต่อโครงการอื่น เช่น การตัดสินใจลงทุนในโครงการซื้ออุปกรณ์ ไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจลงทุนในโครงการซื้อรถบรรทุก เป็นต้น

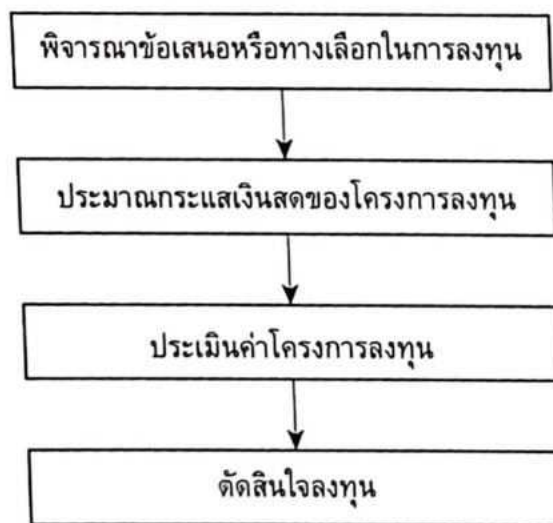
3.2 โครงการที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน (Mutually Exclusive Projects) เป็นโครงการลงทุนที่เมื่อกิจการตัดสินใจเลือกลงทุนในโครงการหนึ่งแล้วจะไม่สามารถเลือกลงทุนในโครงการที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันต่อไปได้ เช่น กิจการต้องการเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าแต่มีกำลังการผลิตจำกัด กิจการมีทางเลือกที่กระทำได้คือ โครงการซื้อเครื่องจักรเพิ่มหรือโครงการเช่าเครื่องจักร ถ้ากิจการเลือกการซื้อเครื่องจักรแล้วโครงการเช่าเครื่องจักรจะยกเลิกไป เป็นต้น

3.3 โครงการลงทุนทดแทน (Replacement Projects) เป็นโครงการลงทุนในสินทรัพย์ใหม่ทดแทนสินทรัพย์เดิมเพื่อให้กิจการสามารถดำเนินธุรกิจต่อเนื่องไปได้ โดยสินทรัพย์เดิมอาจหมดอายุการใช้งาน ล้าสมัยใช้งานไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ หรือชำรุดเสียหายไม่อาจซ่อมแซมได้ เช่น โครงการซื้อรถยนต์ใหม่ทดแทนรถยนต์เดิม ซึ่งหมดอายุการใช้งาน เป็นต้น

4. การตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวร

กิจการสหกรณ์ก็เหมือนกับกิจการอื่นๆ โดยทั่วไป คือการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวรจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ ประกอบทั้งทางด้านวิชาการและประสบการณ์ เพราะเป็นการลงทุนด้วยเงินจำนวนมากและผลของการตัดสินใจจะผูกพันกับผู้ตัดสินใจหรือกิจการเป็นระยะเวลานาน หากตัดสินใจผิดพลาดกิจการก็ต้องประสบปัญหาหลายประการ เช่น ต้นทุนของเงินลงทุนจะกลายเป็นต้นทุนจม หรือการลงทุนครั้งนั้นต้องประสบผลขาดทุน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้การตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์เหล่านี้เป็นไปอย่างรอบคอบและมีหลักการ จึงควรพิจารณาโดยอาศัยขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การพิจารณาข้อเสนอหรือทางเลือกในการลงทุน
- 2) การประมาณกระแสเงินสดของโครงการลงทุน
- 3) การประเมินค่าโครงการลงทุน
- 4) การตัดสินใจลงทุน ซึ่งแสดงเป็นภาพขั้นตอนและอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ภาพที่ 10.1 กระบวนการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวร

จากภาพที่ 10.1 อธิบายรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนได้ดังนี้

4.1 การพิจารณาข้อเสนอหรือทางเลือกในการลงทุน โดยทั่วไปหน่วยงานต่างๆ จะเสนอโครงการลงทุนของตนเองขึ้นมาและจะมีคณะกรรมการพิจารณาโครงการลงทุนเหล่านั้น โครงการลงทุนดังกล่าว เช่น โครงการจัดหาสินทรัพย์ใหม่หรือเพื่อทดแทนสินทรัพย์เดิม และโครงการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นต้น คณะกรรมการพิจารณาโครงการลงทุนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงและคณะกรรมการในระดับบริหาร จะพิจารณาโครงการลงทุน โดยขั้นแรกจะพิจารณาถึงความสอดคล้องกับแผนการจ่ายลงทุนระยะยาวของกิจการซึ่งอาจจะเป็น 3 ปี 5 ปี หรือ 10 ปี แล้วกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจลงทุนรวมทั้งวิธีการที่ใช้ในการประเมินค่าโครงการลงทุน โดยพิจารณาจากชนิดของโครงการแต่ละโครงการ ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจนี้ส่วนใหญ่เป็นอัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่ต้องการจากการลงทุน หรือต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยของกิจการ ส่วนวิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนจะกล่าวโดยละเอียดในเรื่องที่ 10.3.2 และเรื่องที่ 10.3.3

4.2 การประมาณกระแสเงินสดของโครงการลงทุน ในขั้นนี้ผู้รับผิดชอบโครงการลงทุนจะประมาณกระแสเงินสดของโครงการ การประมาณกระแสเงินสดของโครงการเป็นงานที่สำคัญมากเนื่องจากผู้บริหารระดับสูงและคณะกรรมการจะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกโครงการลงทุน ผู้รับผิดชอบจะประมาณกระแสเงินสดโดยจัดทำในลักษณะของงบลงทุน (Capital Budgeting) และกระแสเงินสดที่ประมาณจะประมาณกระแสเงินสดจ่ายของโครงการหรือเงินลงทุนสุทธิ (Cash Outflow) กับกระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีของโครงการ (Cash Inflow) กระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีของโครงการอาจอยู่ในรูปของกระแสเงินสดรับรายปี กำไรเงินสด หรือค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้ก็ได้

จากข้างต้นการประมาณกระแสเงินสดรับของกิจการโดยทั่วไปจะคำนึงถึงภาษี แต่สำหรับสหกรณ์การประมาณกระแสเงินสดรับดังกล่าวจะไม่คำนึงถึงภาษี ซึ่งการคำนวณกระแสเงินสดและกระแสเงินสดรับของโครงการแสดงได้ดังตัวอย่างที่ 10.1

ตัวอย่างที่ 10.1 กิจการแห่งหนึ่งกำลังพิจารณาซื้อเครื่องจักรใหม่ทดแทนเครื่องจักรเก่า เครื่องจักรใหม่มีราคาทุน 1,500,000 บาท ค่าติดตั้งและทดสอบเครื่อง 50,000 บาท อายุการใช้งาน 10 ปี เมื่อหมดอายุการใช้งานแล้วเครื่องจักรมีมูลค่าคงเหลือที่คาดว่าจะขายได้ในราคา 20,000 บาท ในการใช้เครื่องจักรใหม่บริษัทต้องถือเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น 10,000 บาท

ส่วนเครื่องจักรเก่ากิจการซื้อเมื่อ 10 ปีที่แล้วในราคา 500,000 บาท ขณะนี้หมดอายุการใช้งานแล้ว หากขายจะขายได้ในราคา 15,000 บาท แต่ถ้าจะใช้ต่อไปต้องเสียค่าซ่อมแซมเป็นจำนวนเงิน 65,000 บาท

การนำเครื่องจักรใหม่มาใช้ในการดำเนินงานจะทำให้กิจการมียอดขายปีละ 1,200,000 บาท ต้นทุนการผลิต 620,000 บาท และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานซึ่งไม่รวมค่าเสื่อมราคา 150,000 บาท กิจการคิดค่าเสื่อมราคาเครื่องจักรแบบเส้นตรง อัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่ต้องการ 18% และอัตราภาษีเงินได้คือ 20% การคำนวณกระแสเงินสดจ่ายและกระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีแสดงได้ดังนี้

1) การคำนวณกระแสเงินสดจ่ายหรือเงินลงทุนสุทธิในเครื่องจักรใหม่ของกิจการ

	หน่วย: บาท
ราคาทุน	1,500,000
บวก ค่าติดตั้งและทดสอบเครื่อง	<u>50,000</u>
	1,550,000
บวก เงินทุนหมุนเวียน	<u>10,000</u>
	1,560,000
หัก ประหยัดค่าซ่อมแซมหลังภาษี ⁽¹⁾	<u>52,000</u>
	1,508,000
หัก เงินสดรับจากการขายเครื่องจักรเก่า ⁽²⁾	<u>12,000</u>
เงินสดจ่ายลงทุน	<u><u>1,496,000</u></u>

การคำนวณ

(1) ประหยัดค่าซ่อมแซมหลังภาษี*		= 65,000 (1 - อัตราภาษี)
		= 65,000 (1 - 0.20)
		= 52,000 บาท
(2) เงินสดรับจากการขายเครื่องจักรเก่า**		= ราคาขาย - ภาษีจากกำไร
		= 15,000 - [20% (15,000)]
		= 12,000 บาท

* ประหยัดค่าซ่อมแซม คือ ประหยัดค่าใช้จ่ายหมายถึงรายได้ การที่กิจการมีรายได้ต้องนำไปเสียภาษี ดังนั้นรายได้หรือประหยัดค่าซ่อมแซมที่นำมาคำนวณจึงต้องเป็นรายได้หรือประหยัดค่าซ่อมแซมหลังภาษี

** การพิจารณาเงินสดรับจากการขายสินทรัพย์เดิม ขั้นแรกจะต้องพิจารณาว่า การขายมีกำไรหรือขาดทุน ถ้ากำไรต้องเสียภาษี ถ้าขาดทุนถือเป็นประหยัดภาษี การคำนวณกำไรหรือขาดทุนจากการขายสินทรัพย์เดิมทำได้โดยเปรียบเทียบราคาขายสินทรัพย์เดิมกับมูลค่าตามบัญชี (ราคาทุนสินทรัพย์เดิมหักค่าเสื่อมราคาสะสม) ถ้าราคาขายสินทรัพย์เดิมมากกว่ามูลค่าตามบัญชีจะมีกำไรจากการขาย แต่ถ้าราคาขายสินทรัพย์เดิมน้อยกว่ามูลค่าตามบัญชีจะได้รับผลขาดทุนจากการขาย ขั้นที่สองนำกำไรหรือขาดทุนมาคำนวณเกี่ยวกับภาษีโดย

กำไร เสียภาษี		= อัตราภาษี × กำไร
∴ เงินสดรับจากการขายสินทรัพย์เดิม		= ราคาขายสินทรัพย์เดิม - ภาษีจากกำไร
ส่วนขาดทุน ประหยัดภาษี		= อัตราภาษี × ขาดทุน
∴ เงินสดรับจากการขายสินทรัพย์เดิม		= ราคาขายสินทรัพย์เดิม + ประหยัดภาษี

สำหรับสหกรณ์การคำนวณกระแสเงินสดในส่วนที่เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและเงินสดรับจากการขายจะไม่คำนึงถึง เนื่องจากการดำเนินกิจการสหกรณ์ได้รับยกเว้นภาษี ดังนั้น การคำนวณกระแสเงินสดจ่ายจะเป็นดังนี้

	หน่วย: บาท
ราคาทุน	1,500,000
บวก ค่าติดตั้งและทดสอบเครื่อง	<u>50,000</u>
	1,550,000
บวก เงินทุนหมุนเวียน	<u>10,000</u>
	1,560,000
หัก ประหยัดค่าซ่อมแซม	<u>65,000</u>
	1,495,000
หัก เงินสดรับจากรายการขายเครื่องจักรเก่า	<u>15,000</u>
เงินสดจ่ายลงทุน	<u><u>1,480,000</u></u>

2) การคำนวณกระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีรายปีตลอดอายุโครงการ เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับกระแสเงินสดรับของกิจการเกี่ยวกับยอดขายและต้นทุน หรือรายได้กับค่าใช้จ่าย ดังนั้นกระแสเงินสดรับสุทธิจะอยู่ในลักษณะของกำไรสุทธิ ซึ่งต้องทำให้เป็นกำไรเงินสด แสดงการคำนวณได้ดังนี้

		หน่วย: บาท
ยอดขาย		1,200,000
หัก ต้นทุนการผลิต	620,000	
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	<u>150,000</u>	<u>770,000</u>
กำไรก่อนค่าเสื่อมราคาและภาษี		430,000
หัก ค่าเสื่อมราคา ⁽¹⁾		<u>153,000</u>
กำไรก่อนภาษี		277,000
หัก ภาษี 20%		<u>55,400</u>
กำไรสุทธิ		221,600
บวก ค่าเสื่อมราคา		<u>153,000</u>
กำไรเงินสด		<u><u>374,600</u></u>

การคำนวณ

$$\begin{aligned}
 \text{(1) ค่าเสื่อมราคา} &= \frac{\text{ราคาทุนของสินทรัพย์} - \text{มูลค่างเหลือ}}{\text{อายุการใช้งาน}} \\
 &= \frac{(1,500,000 + 50,000) - 20,000}{10} \\
 &= 153,000 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

จากการคำนวณข้างต้นจะได้กระแสเงินสดรับหลังภาษีรายปีของโครงการคือกำไรเงินสด 374,600 บาท ซึ่งถ้าจะคำนวณหากระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีรายปีตลอดอายุโครงการ จะคำนวณได้ โดย กระแสเงินสดรับตลอดอายุโครงการ เท่ากับ ผลรวมของกำไรเงินสดรวม 10 ปี กับ เงินทุนหมุนเวียน และมูลค่าคงเหลือ ซึ่งจะได้รับเป็นกระแสเงินสดรับในปีที่ 10

ในการคำนวณกระแสเงินสดรับสุทธิหลังภาษีตลอดอายุโครงการนี้จะต้องนำมาคำนวณเป็นมูลค่าปัจจุบันก่อน เพื่อใช้เปรียบเทียบกับกระแสเงินสดจ่ายแล้วเลือกวิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนเพื่อตัดสินใจลงทุนต่อไป

การคำนวณกระแสเงินสดรับข้างต้นเป็นการคำนวณสำหรับกิจการโดยทั่วไปที่ต้องคำนึงถึงภาษี แต่สำหรับสหกรณ์ได้รับยกเว้นเรื่องภาษีการคำนวณจึงไม่ต้องนำภาษีเข้ามาคำนวณด้วย ดังนั้น การคำนวณกระแสเงินสดรับสุทธิจะแสดงได้ดังนี้

		หน่วย: บาท
ยอดขาย		1,200,000
หัก ต้นทุนการผลิต	620,000	
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	<u>150,000</u>	<u>770,000</u>
กำไรเงินสด		<u><u>430,000</u></u>

4.3 การประเมินค่าโครงการลงทุน เมื่อกิจการทราบจำนวนเงินลงทุนในโครงการต่างๆ หรือ กระแสเงินสดจ่ายและเงินสดรับเข้าหรือกระแสเงินสดรับเข้าของโครงการลงทุนแต่ละโครงการแล้ว ก็จะนำกระแสเงินสดเหล่านั้นมาประเมินค่าโครงการลงทุนต่อไป ซึ่งการประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้สถานการณ์แน่นอนจะอธิบายในเรื่องที่ 10.3.2 ส่วนการประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอนจะอธิบายในเรื่องที่ 10.3.3

4.4 การตัดสินใจลงทุน เมื่อได้ประเมินค่าโครงการลงทุนตามวิธีต่างๆ ในขั้นที่ 3 และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กิจการใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุนแล้ว กิจการก็สามารถตัดสินใจได้ว่าควรลงทุนในโครงการใด สำหรับการตัดสินใจลงทุนในโครงการต่างๆ ตามวิธีประเมินในขั้นที่ 3 นี้ เป็นการพิจารณาจากข้อมูลเชิงปริมาณและเกณฑ์ที่กิจการใช้ในการตัดสินใจ บางครั้งกิจการอาจต้องตัดสินใจลงทุนในโครงการใดโครงการหนึ่งโดยอาศัยเพียงข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น ต้องตัดสินใจลงทุนในบางโครงการทั้งๆ ที่อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนต่ำกว่าอัตราผลตอบแทนที่ต้องการ แต่เนื่องจากเป็นโครงการที่จำเป็นหรือเร่งด่วนหรือเป็นโครงการที่สร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับกิจการ เป็นต้น

กิจกรรม 10.3.1

1. เพราะเหตุใดสินทรัพย์ถาวรจึงถือเป็นรายการสำคัญในกิจการสหกรณ์
2. โครงการประเภทใดที่มักเกิดขึ้นในธุรกิจโดยทั่วไปรวมทั้งสหกรณ์
3. จงอธิบายกระบวนการตัดสินใจลงทุนในโครงการ

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.1)

เรื่องที่ 10.3.2

การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ ภายใต้สถานการณ์แน่นอน

การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรภายใต้สถานการณ์แน่นอนของกิจการโดยทั่วไปหรือสหกรณ์หมายถึงการประเมินค่าโครงการในสถานการณ์ที่ตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการประเมินไม่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ทำการประเมินค่าโครงการ ตัวแปรดังกล่าว เช่น กระแสเงินสดโครงการ อัตราคิดลด อัตราภาษี (สหกรณ์ได้รับยกเว้นภาษีจึงไม่มีตัวแปรนี้) และต้นทุนต่างๆ เป็นต้น

ตามกระบวนการตัดสินใจลงทุนในสินทรัพย์ถาวร ภายหลังจากกิจการหรือสหกรณ์พิจารณาข้อเสนอหรือทางเลือกในการลงทุน และประมาณกระแสเงินสดของแต่ละโครงการแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการประเมินค่าโครงการลงทุน ซึ่งวิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนที่จะกล่าวถึงในเรื่องที่ 10.3.2 มี 4 วิธีคือ 1) วิธีระยะเวลาคืนทุน 2) วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ 3) วิธีดัชนีกำไร และ 4) วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ การอธิบายรายละเอียดของการประเมินค่าโครงการลงทุน แต่ละวิธีจะแยกอธิบายเป็น 2 หัวข้อ คือ 1) วิธีประเมินค่าโครงการลงทุน และ 2) ตัวอย่างการประเมินค่าโครงการลงทุน ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. วิธีประเมินค่าโครงการลงทุน

จากวิธีประเมินค่าโครงการลงทุนข้างต้นอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 วิธีระยะเวลาคืนทุน (Payback Period: PB) การประเมินค่าโครงการตามวิธีนี้เพื่อให้ทราบว่ามีเม็ดเงินลงทุนไปแล้วจะใช้เวลานานเท่าไรจึงจะคืนทุน การคำนวณแยกออกเป็น 2 กรณี คือ

1) ถ้ากระแสเงินสดที่ได้รับรายปีเท่ากันทุกปี จะคำนวณระยะเวลาคืนทุนโดยใช้สูตรได้ดังนี้

$$\text{ระยะเวลาคืนทุน (PB)} = \frac{\text{เงินลงทุน}}{\text{กระแสเงินสดรับสุทธิรายปี}}$$

2) ถ้ากระแสเงินสดที่ได้รับรายปีแต่ละปีไม่เท่ากัน ระยะเวลาคืนทุนจะเท่ากับระยะเวลาที่ทำให้ผลรวมของกระแสเงินสดรับเท่ากับเงินลงทุนพอดี

การประเมินค่าโครงการลงทุนเพื่อตัดสินใจ จะนำ PB ของโครงการที่คำนวณได้ไปเปรียบเทียบกับ PB ที่กิจการกำหนดขึ้น ถ้า PB ของโครงการมีระยะเวลาล้นกว่า PB ที่กิจการกำหนดไว้ ก็ควรลงทุนในโครงการนั้น ในกรณีที่ต้องเลือกลงทุนเพียงโครงการเดียว ควรเลือกลงทุนในโครงการที่มี PB สั้นกว่า PB ที่กิจการกำหนดและมี PB สั้นที่สุด

1.2 วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (Net Present Value: NPV) มูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการใดก็ตาม หมายถึง ผลต่างระหว่างมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีกับกระแสเงินสดจ่ายออก อาจแสดงเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV)} = \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษี} - \text{กระแสเงินสดจ่าย}$$

การประเมินค่าโครงการลงทุนเพื่อตัดสินใจ จะพิจารณาเลือกโครงการลงทุนที่ให้ค่า NPV เป็นบวกและในกรณีที่เป็นโครงการลงทุนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน จะเลือกลงทุนในโครงการที่ให้ NPV สูงกว่า

1.3 วิธีดัชนีกำไร (Profitability Index: PI) การประเมินค่าโครงการลงทุนโดยวิธีนี้ เป็นการหาอัตราส่วนระหว่างมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีกับกระแสเงินสดจ่าย ซึ่งแสดงเป็นสูตรได้ดังนี้

$$\text{ดัชนีกำไร (PI)} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษี}}{\text{กระแสเงินสดจ่าย}}$$

การประเมินค่าโครงการลงทุนเพื่อตัดสินใจ จะพิจารณาเลือกโครงการลงทุนที่ให้ค่าดัชนีกำไรสูงกว่า 1 และในกรณีที่เป็นโครงการลงทุนที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน จะเลือกลงทุนในโครงการที่ให้ดัชนีกำไรสูงกว่า

1.4 วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ (Internal Rate of Return: IRR) อัตราผลตอบแทนโครงการลงทุนหรือ IRR เป็นค่าอัตราผลตอบแทนหรืออัตราคิดลดที่เมื่อนำไปใช้คำนวณหามูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีแล้ว จะทำให้มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีเท่ากับกระแสเงินสดจ่ายของโครงการ

การประเมินค่าโครงการลงทุนเพื่อตัดสินใจ จะนำค่า IRR ที่คำนวณได้เปรียบเทียบกับอัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่กิจการต้องการ ถ้า IRR ที่คำนวณได้สูงกว่าอัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่กิจการต้องการจะพิจารณาเลือกโครงการลงทุนนั้น

2. ตัวอย่างการประเมินค่าโครงการลงทุน

การแสดงตัวอย่างการประเมินค่าโครงการลงทุนด้วยวิธีต่างๆ จะใช้ข้อมูลของกิจการโดยทั่วไปซึ่งกระแสเงินสดรับจะเป็นกระแสเงินสดรับหลังภาษี (ส่วนสหกรณ์ได้รับยกเว้นภาษี กระแสเงินสดรับเข้าจึงหมายถึง กระแสเงินสดที่คำนวณตามวิธีโดยทั่วไปแต่ไม่คำนึงถึงภาษี) ซึ่งแสดงได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 10.2 กิจการแห่งหนึ่ง กำลังพิจารณาการลงทุนในโครงการซื้อเครื่องจักรใหม่ โดยใช้เงินลงทุน 1,000,000 บาท มีกระแสเงินสดรับหลังภาษีดังนี้

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4
500,000	400,000	300,000	100,000 (บาท)

กิจการต้องการเงินลงทุนกลับคืนภายในระยะเวลา 3 ปี และอัตราผลตอบแทนที่ต้องการ 10% จะประเมินค่าโครงการด้วยวิธีต่างๆ ได้ดังนี้

วิธีที่ 1 วิธีระยะเวลาคืนทุน

ปีที่	กระแสเงินสดรับหลังภาษี	ผลตอบแทนสะสม	PB
1	500,000	}	2
2	400,000		
3	300,000		

วิธี PB จะนำผลตอบแทนปีที่ 1 รวมกับปีที่ 2 ซึ่งเท่ากับ $500,000 + 400,000 = 900,000$ บาท ยังไม่เท่ากับจำนวนเงินลงทุน 1,000,000 บาท จึงขาดอยู่ 100,000 บาท ใช้วิธีเทียบบัญญัติไตรยางค์ จะได้ว่า ผลตอบแทน 300,000 บาท ในปีที่ 3 ใช้เวลา 1 ปี ถ้า 100,000 บาท จะใช้เวลาเพียง $\frac{1}{3}$ ปี

ดังนั้น PB ของโครงการ จึงเท่ากับ $2 + \frac{1}{3} = 2\frac{1}{3}$ ปี

PB ของโครงการเป็น $2\frac{1}{3}$ เมื่อเทียบกับระยะเวลาคืนทุนที่สหกรณ์ต้องการคือ 3 ปี โครงการให้ผลตอบแทนเร็วกว่า จึงควรลงทุนในโครงการซื้อเครื่องจักร

การคำนวณหาระยะเวลาคืนทุนข้างต้นเป็นการคำนวณโดยไม่คำนึงถึงมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้า ซึ่งถ้าคำนึงถึงแล้วจะต้องนำกระแสเงินสดรับเข้าทั้ง 4 ปี มาปรับลดเป็นมูลค่าปัจจุบันก่อน จึงจะคำนวณระยะเวลาคืนทุน ซึ่งแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดปีที่ 1} &= 500,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 1) \\ &= 500,000 \times 0.9091 \\ &= 454,550 \text{ บาท} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดปีที่ 2} &= 400,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 2) \\ &= 400,000 \times 0.8264 \\ &= 330,560 \text{ บาท} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดปีที่ 3} &= 300,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 3) \\ &= 300,000 \times 0.7513 \\ &= 225,390 \text{ บาท} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดปีที่ 4} &= 100,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 4) \\ &= 100,000 \times 0.6830 \\ &= 68,300 \text{ บาท} \end{aligned}$$

เมื่อคำนวณมูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าในแต่ละปีแล้วก็จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับวิธีข้างต้นเพื่อคำนวณหาระยะเวลาคืนทุน กล่าวคือ จะนำผลตอบแทนแต่ละปีรวมกันจนได้ครบเท่ากับเงินลงทุน 1,000,000 บาทที่ปีใดก็คือระยะเวลาคืนทุนของโครงการ ในกรณีนี้ระยะเวลาคืนทุนคือ 2.95 ปี หรือประมาณ 2 ปี 11 เดือน ซึ่งใกล้เคียงกับระยะเวลาคืนทุนที่กิจการต้องการคือ 3 ปี กิจการอาจลงทุนหรือไม่ลงทุนก็ได้

วิธีที่ 2 วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ

$$\begin{aligned} \text{NPV} &= \text{PV ของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษี} - \text{กระแสเงินสดจ่าย} \\ &= [500,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 1) + 400,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 2) + 300,000 \\ &\quad \text{(PVIF } i = 10\%, n = 3) + 100,000 \text{ (PVIF } i = 10\%, n = 4)] - 1,000,000 \\ &= [(500,000 \times 0.9091) + (400,000 \times 0.8264) + (300,000 \times 0.7513) + \\ &\quad (100,000 \times 0.6830)] - 1,000,000 \\ &= (454,550 + 330,560 + 225,390 + 68,300) - 1,000,000 \\ &= 1,078,800 - 1,000,000 \\ &= 78,800 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ค่า NPV เป็นบวก จึงควรลงทุนในโครงการซื้อเครื่องจักร
วิธีที่ 3 วิธีดัชนีกำไร

$$\begin{aligned} \text{PI} &= \frac{\text{PV ของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษี}}{\text{กระแสเงินสดจ่าย}} \\ &= \frac{1,078,800}{1,000,000} \\ &= 1.08 \end{aligned}$$

ค่า PI มากกว่า 1 ควรลงทุนในโครงการซื้อเครื่องจักร

วิธีที่ 4 วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ

การหาค่า IRR ที่จะทำให้มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีเท่ากับกระแสเงินสดจ่ายออก จะใช้วิธีลองผิดลองถูกโดยค่าแรกควรกำหนดให้มากกว่าอัตราผลตอบแทนที่กิจการต้องการ แล้วได้ผลอย่างไรจะสามารถกำหนดค่าต่อไปได้

ในที่นี้จะกำหนดค่า IRR หรือค่า i ประมาณ 14%

$$\begin{aligned} \text{กระแสเงินสดจ่าย} &= \text{มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษี} \\ 1,000,000 &= [500,000 (\text{PVIF } i = 14\%, n = 1) + 400,000 (\text{PVIF } i = 14\%, n = 2) \\ &\quad + 300,000 (\text{PVIF } i = 14\%, n = 3) + 100,000 (\text{PVIF } i = 14\%, n = 4)] \\ &= [(500,000 \times 0.8772) + (400,000 \times 0.7695) + (300,000 \times 0.6750) \\ &\quad + (100,000 \times 0.5921)] \\ &= 438,600 + 307,800 + 202,500 + 59,210 \\ &= 1,008,110 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ค่า IRR หรือ $i = 14\%$ จะได้มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีสูงกว่ากระแสเงินสดจ่าย ดังนั้น จึงต้องลดค่าจากตารางด้วยการเพิ่มค่า i เป็น 15%

$$\begin{aligned} 1,000,000 &= [500,000 (\text{PVIF } i = 15\%, n = 1) + 400,000 (\text{PVIF } i = 15\%, n = 2) + \\ &\quad 300,000 (\text{PVIF } i = 15\%, n = 3) + 100,000 (\text{PVIF } i = 15\%, n = 4)] \\ &= [(500,000 \times 0.8696) + (400,000 \times 0.7561) + (300,000 \times 0.6575) \\ &\quad + (100,000 \times 0.5718)] \\ &= 434,800 + 302,440 + 197,250 + 57,180 \\ &= 991,670 \text{ บาท} \end{aligned}$$

ค่า IRR หรือ $i = 15\%$ จะได้มูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดรับเข้าหลังภาษีต่ำกว่ากระแสเงินสดจ่าย ซึ่งจะได้ว่าค่า IRR หรือ i จะอยู่ประมาณ $14\% - 15\%$ จึงควรใช้วิธีเทียบบัญชีไตรยางค์

ค่าต่างกัน $1,008,110 - 991,670$ บาท อัตราต่างกัน 1%

ค่าต่างกัน $1,008,110 - 1,000,000$ บาท อัตราต่างกัน $\frac{8,110}{16,440} \times 1\%$

$= 0.50\%$

ค่า IRR หรือ $i = 14\% + 0.5\% = 14.5\%$

ค่า IRR = 14.5% สูงกว่าค่าอัตราผลตอบแทนที่ต้องการ 10% จึงควรลงทุนในโครงการซื้อเครื่องจักร

ในปัจจุบันการประเมินค่าโครงการลงทุนโดยวิธีต่างๆ ได้แก่ วิธีระยะเวลาคืนทุน วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ วิธีดัชนีกำไร และวิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ อาจคำนวณได้โดยใช้เครื่องคำนวณทางการเงิน และโปรแกรมอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับการประเมินค่าโครงการลงทุนด้วยโปรแกรมอิเล็กทรอนิกส์จะอธิบายในตอนที่ 10.4

กิจกรรม 10.3.2

โดยทั่วไปสหกรณ์ใช้วิธีต่อไปนี้ ประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร

1. วิธีระยะเวลาคืนทุน (PB)
2. วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV)
3. วิธีดัชนีกำไร (PI)
4. วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ (IRR)

จากวิธีการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ข้างต้น จงอธิบายแนวทางการคำนวณแต่ละวิธี พร้อมเกณฑ์การตัดสินใจลงทุน

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.2)

เรื่องที่ 10.3.3

การประเมินค่าโครงการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรของสหกรณ์ภายใต้สถานการณ์ไม่แน่นอน

การจัดการสินทรัพย์ถาวรหรือการประเมินค่าโครงการลงทุนหรือการวิเคราะห์โครงการในเรื่องที่ 10.3.2 เป็นการจัดการภายใต้สถานการณ์แน่นอน ซึ่งผู้บริหารสามารถทราบข้อมูลต่างๆ ในการวิเคราะห์โครงการลงทุนได้อย่างแน่นอน เช่น เงินสดจ่ายลงทุน กระแสเงินสดรับจากโครงการ อายุโครงการ และอัตราคิดลด อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติจะพบว่า ข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวเป็นข้อมูลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นการตัดสินใจหรือการวิเคราะห์จึงต้องเผชิญกับความเสี่ยงหรือสถานการณ์ไม่แน่นอน วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์โครงการลงทุนหรือการจัดการสินทรัพย์ถาวรภายใต้ความไม่แน่นอนมีหลายวิธี แต่จะนำมาศึกษาในเรื่องที่ 10.3.3 นี้เพียง 4 วิธีคือ

1. วิธีการวิเคราะห์ความไว (Sensitivity Analysis)
2. วิธีแผนการตัดสินใจ (Decision Tree Analysis)
3. วิธีอัตราคิดลดปรับความเสี่ยง (Risk Adjusted Discount Rate Method)
4. วิธีค่าเทียบเท่าความแน่นอน (Certainty Equivalent Method)

1. วิธีการวิเคราะห์ความไว

วิธีการวิเคราะห์ความไว เป็นวิธีการวิเคราะห์โครงการลงทุนภายใต้ความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินค่าโครงการลงทุนโดยไม่ว่าจะใช้วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ อัตราผลตอบแทนโครงการ หรือวิธีอื่นๆ ก็ตามจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยสำคัญตัวใดตัวหนึ่ง โดยกำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ กล่าวคือ ในการประเมินค่าโครงการลงทุน โดยวิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิหรืออัตราผลตอบแทนโครงการจะต้องใช้ข้อมูลสำคัญคือ กระแสเงินสดรับและกระแสเงินสดจ่ายในอนาคตซึ่งมีความไม่แน่นอนมาคำนวณ ดังนั้น ถ้าข้อมูลกระแสเงินสดรับ กระแสเงินสดจ่าย อันได้แก่ ราคาขายต่อหน่วย ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย ต้นทุนคงที่หรือขนาดของเงินลงทุนเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อผลการประเมินค่าโครงการลงทุนตามวิธีต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย วิธีการวิเคราะห์ความไวจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ทราบว่า ในปัจจัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปหรือมีความไม่แน่นอนนั้น ปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในผลการประเมินค่าโครงการลงทุนมากที่สุด และทำให้ผลการประเมินค่าโครงการลงทุนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจลงทุนของกิจการวิธีการวิเคราะห์ความไวนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิธีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องในสัดส่วนต่างๆ

2. วิธีแขนงการตัดสินใจ

วิธีแขนงการตัดสินใจเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยในการวิเคราะห์โครงการลงทุนภายใต้ความเสี่ยง โดยการสร้างแผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทางเลือกที่ต้องตัดสินใจในปัจจุบัน ผลที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการตัดสินใจในปัจจุบัน และทางเลือกในการตัดสินใจต่อไปที่อาจมีขึ้นในอนาคต ตลอดจนผลที่อาจเกิดขึ้นจากทางเลือกต่างๆ เหล่านั้นในอนาคต จากแผนผังความสัมพันธ์ดังกล่าว เมื่อคำนวณผลตอบแทนของแต่ละทางเลือกและใช้วิธีดัชนีกำไรในการประเมินค่าโครงการลงทุน ผู้วิเคราะห์ก็สามารถตัดสินใจเลือกโครงการลงทุนได้ โดยเลือกโครงการลงทุนที่มีค่าดัชนีกำไรสูงที่สุด

3. วิธีอัตราคิดลดปรับความเสี่ยง

วิธีอัตราคิดลดปรับความเสี่ยง เป็นวิธีการที่มีแนวคิดว่าอัตราคิดลดของโครงการควรขึ้นอยู่กับความเสี่ยงของแต่ละโครงการ โดยโครงการที่มีความเสี่ยงมากกว่าควรใช้อัตราคิดลดที่สูงกว่าโครงการที่มีความเสี่ยงต่ำกว่าในการประเมินค่าโครงการลงทุน ตามวิธีนี้ผู้วิเคราะห์โครงการลงทุนจะปรับอัตราคิดลดให้ไปตามความเสี่ยงของแต่ละโครงการ จากนั้นจึงใช้อัตราคิดลดปรับความเสี่ยงนี้ประเมินค่าโครงการลงทุนต่อไป

4. วิธีค่าเทียบเท่าความแน่นอน

วิธีค่าเทียบเท่าความแน่นอนเป็นวิธีการวิเคราะห์โครงการลงทุนภายใต้ความเสี่ยงที่พิจารณากระแสเงินสดรับที่จะได้รับจากการลงทุนในแต่ละปีเป็นข้อมูลที่มีความเสี่ยงในการประมาณค่ามากที่สุด ดังนั้นในการประเมินค่าโครงการลงทุน จึงต้องปรับค่ากระแสเงินสดรับที่ประมาณไว้ในแต่ละปีตลอดอายุโครงการลงทุน ให้มีค่าเทียบเท่ากระแสเงินสดรับที่จะได้รับอย่างแน่นอนก่อน จากนั้นจึงนำข้อมูลกระแสเงินสดรับและข้อมูลอื่นมาใช้ประเมินค่าโครงการลงทุนด้วยวิธีต่างๆ ต่อไป โดยปกติผู้บริหารจะเป็นผู้กำหนดค่าของค่าเทียบเท่าความแน่นอนหรือค่า $\alpha_t = 0$ แสดงว่า ความเสี่ยงของกระแสเงินสดรับสูงมาก แต่ถ้าค่า $\alpha_t = 1$ แสดงว่า กระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้รับนั้นไม่มีความเสี่ยงเลย

กิจกรรม 10.3.3

1. วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์โครงการลงทุนภายใต้ความเสี่ยงมีกี่วิธี อะไรบ้าง
 2. วิธีแต่ละวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์โครงการลงทุนภายใต้ความเสี่ยงในข้อ 1 มีแนวคิดอย่างไร
- จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 10.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.3 เรื่องที่ 10.3.3)

แผนการสอนตอนที่ 10.4

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุน ของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 10.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 10.4.1 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอน
- 10.4.2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอน

แนวคิด

1. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้ความแน่นอนโดยวิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ สามารถทำได้ 2 วิธีคือ วิธีการใช้สูตรและวิธีการใช้ฟังก์ชัน นอกจากนี้ยังใช้กับทั้งกรณีการลงทุนครั้งเดียวซึ่งใช้ข้อมูลนำเข้าไม่ซับซ้อน หรือกรณีการลงทุนหลายครั้งที่มีความซับซ้อนของข้อมูลนำเข้า สำหรับวิธีอัตราผลตอบแทนโครงการก็สามารถทำได้ 2 วิธีคือ วิธีการค้นหาค่าเป้าหมายและวิธีการใช้สูตร
2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนภายใต้ความไม่แน่นอนโดยวิธีวิเคราะห์ความไว เป็นการสร้างแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่าของการลงทุนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ดูการเปลี่ยนแปลงค่าของข้อมูลนำเข้าหรือตัวแปรที่สนใจเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการโดยใช้วิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.4.1 “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอนได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 10.4.2 “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอนได้

เรื่องที่ 10.4.1

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุน ของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอน

จากที่ได้ศึกษาเครื่องมือในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความแน่นอนในเรื่องที่ 10.3.2 ซึ่งมีหลายวิธีนั้น สำหรับในเรื่องนี้จะแสดงการใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จประเภทตารางคำนวณหรือโปรแกรมเอ็กเซล สำหรับลักษณะโดยทั่วไปของโปรแกรมตารางคำนวณได้ศึกษามาแล้วในหน่วยที่ 6 เรื่องที่ 6.3.1 สำหรับการประเมินค่าโครงการลงทุนโดยใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จในเรื่องนี้ จะอธิบายเพียง 2 วิธีคือ วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิและวิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ

1. วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ

การใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จเพื่อประเมินค่าโครงการลงทุนโดยวิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิที่จะกล่าวต่อไปนี้ แบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ กรณีการลงทุนครั้งเดียว และกรณีการลงทุนหลายครั้ง

1.1 กรณีการลงทุนครั้งเดียว

ตัวอย่างที่ 10.3 สหกรณ์การเกษตรสามครกำลังพิจารณาลงทุนโครงการ D เพื่อจัดซื้อเครื่องจักรใหม่ ต้องใช้เงินลงทุน 1,500,000 บาท โดยมีต้นทุนเงินทุนที่ใช้เป็นอัตราคิดลด เท่ากับ 10% ซึ่งคาดว่าเมื่อติดตั้งเครื่องจักรใหม่แล้ว จะมีกระแสเงินสดรับสุทธิจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเครื่องจักรดังกล่าว ดังนี้

สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับสุทธิ (บาท)
1	200,000
2	1,200,000
3	750,000
4	300,000
5	200,000

ในที่นี้จะแสดงการคำนวณ 2 วิธีคือ 1) วิธีการใช้สูตร และ 2) วิธีการใช้ฟังก์ชัน

1.1.1 วิธีการใช้สูตร การคำนวณมูลค่าปัจจุบันสุทธิด้วยวิธีนี้จะป้อนสูตรเช่นเดียวกับการคำนวณมูลค่าปัจจุบันที่ศึกษามาแล้วในหน่วยที่ 6 แต่สำหรับเงินลงทุนซึ่งเป็นกระแสเงินสดจ่าย (ติดลบหรืออยู่ในวงเล็บ) และเงินลงทุนนี้มีมูลค่าเป็นปัจจุบันอยู่แล้ว จึงไม่ต้องคำนวณมูลค่าปัจจุบันหรือหากจะป้อนสูตรก็จะยกกำลัง 0 ซึ่งจะมีค่าเท่าเดิม

ข้อมูลนำเข้า ได้แก่ ปีที่ (A4:A9) กระแสเงินสดจ่ายลงทุน (B4) จะเป็นค่าลบหรืออยู่ในวงเล็บ กระแสเงินสดรับ (B5:B9) จะเป็นค่าบวก และอัตราคิดลด (B1)

การป้อนสูตร การหามูลค่าปัจจุบันกระแสเงินสดของแต่ละปี (C4:C9) จะใช้สูตร $PV = FV/(1+i)^n$ ดังนั้น เซลล์ C4=B4/(1+\$B\$1)^A4 ซึ่งกำหนดให้ค่า B1 เป็นค่าคงที่ (เมื่อคัดลอกเซลล์ ค่าจะไม่เปลี่ยนแปลง) โดยป้อนหรือคลิก B1 แล้วให้กดแป้น F4 ก็จะปรากฏเครื่องหมาย \$ หน้า B (ตำแหน่งคอลัมน์) และหน้า 1 (ตำแหน่งแถว) หลังจากนั้นจึงคัดลอกสูตรในเซลล์ C4 มาที่เซลล์ C5 ถึง C9

ข้อมูลนำเข้าและการป้อนสูตรแสดงได้ดังภาพที่ 10.2 ส่วนผลลัพธ์แสดงได้ดังภาพที่ 10.3

	A	B	C
1	อัตราคิดลด	Input	
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด	มูลค่าปัจจุบัน
3			ของกระแสเงินสด
4	0	Input	=B4/(1+\$B\$1)^A4
5	1	Input	=B5/(1+\$B\$1)^A5
6	2	Input	=B6/(1+\$B\$1)^A6
7	3	Input	=B7/(1+\$B\$1)^A7
8	4	Input	=B8/(1+\$B\$1)^A8
9	5	Input	=B9/(1+\$B\$1)^A9
10		NPV	=SUM(C4:C9)

ภาพที่ 10.2 ข้อมูลนำเข้าและสูตรมูลค่าปัจจุบันสุทธิกรณีการลงทุนครั้งเดียวโดยวิธีการใช้สูตร

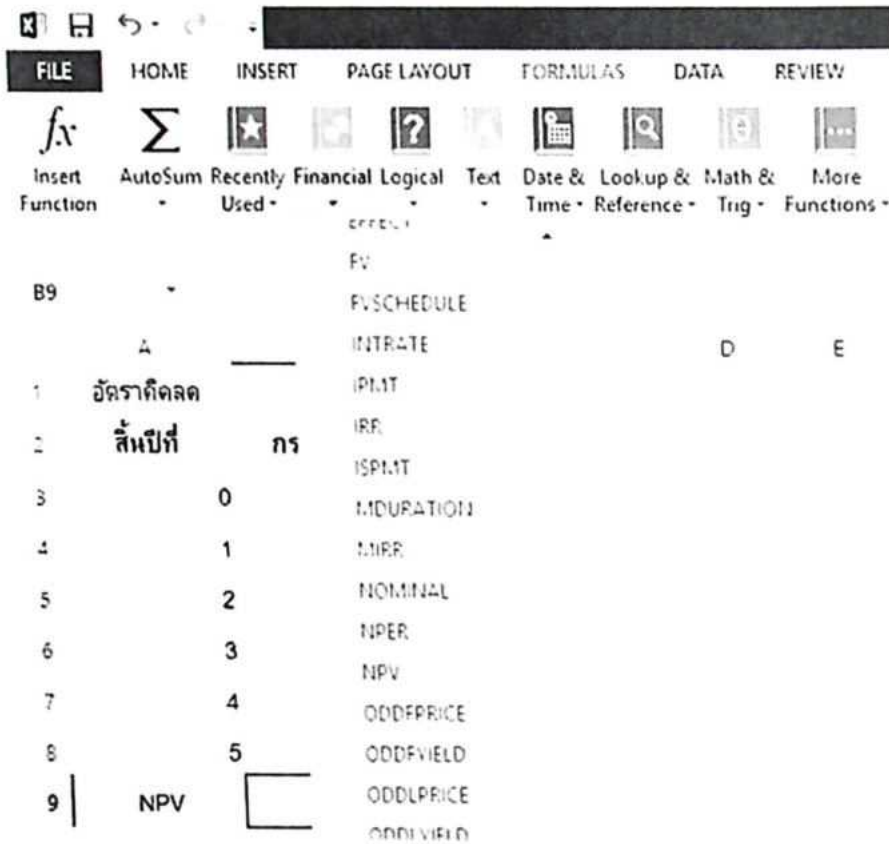
	A	B	C
1	อัตราคิดลด	10%	
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด	มูลค่าปัจจุบัน
3			ของกระแสเงินสด
4	0	(1,500,000)	(1,500,000.00)
5	1	200,000	181,818.18
6	2	1,200,000	991,735.54
7	3	750,000	563,486.10
8	4	300,000	204,904.04
9	5	200,000	124,184.26
10		NPV	566,128.12

ภาพที่ 10.3 ผลลัพธ์มูลค่าปัจจุบันสุทธิกรณีการลงทุนครั้งเดียวโดยวิธีการใช้สูตร

1.1.2 **วิธีการใช้ฟังก์ชัน** ฟังก์ชันทางการเงินที่ใช้คือ NPV ซึ่งจะมีรูปแบบของฟังก์ชัน ดังนี้
 NPV(discount rate, cash flow)

ข้อมูลนำเข้า ข้อมูลนำเข้าจะเป็นเช่นเดียวกับวิธีการใช้สูตร

ฟังก์ชัน การคำนวณค่า NPV (B9) ซึ่งสามารถเรียกใช้ฟังก์ชันจากแท็บ Formulas แล้วเลือก Financial หลังจากนั้นเลือกฟังก์ชัน NPV ดังแสดงไว้ในภาพที่ 10.4

ภาพที่ 10.4 การเรียกใช้ฟังก์ชัน NPV

เมื่อเลือกฟังก์ชัน NPV แล้วจะมีหน้าต่าง (ภาพที่ 10.5) ให้ป้อนข้อมูลอัตราคิดลด (Rate) ซึ่งในที่นี้จะอ้างถึงเซลล์ B1 ส่วนการป้อนค่า Value1 คือ การกำหนดชุดข้อมูลกระแสเงินสดรับและกระแสเงินสดจ่าย (B4:B8) โดยจะไม่รวมเงินลงทุนเริ่มแรกหรือเงินลงทุนปีที่ 0 (B3) (เนื่องจากเงินลงทุนดังกล่าว มีมูลค่าเป็นปัจจุบันอยู่แล้ว) แต่จะบวกเข้าไปภายหลัง (เนื่องจากได้ป้อนค่าเงินลงทุนเป็นค่าลบอยู่แล้ว) ซึ่งในกรณีนี้ ไม่มีกระแสเงินสดจ่ายในปีที่ 1-5 ดังนั้น $B9=NPV(B1,B4:B8)+B3$ ดังแสดงในภาพที่ 10.5

B1: =NPV(B1,B4:B8)

อัตราคิดลด	10%
สิ้นปีที่	กระแสเงินสด
0	(1,500,000)
1	200,000
2	1,200,000
3	750,000
4	300,000
5	200,000
NPV	=NPV(B1:B4:B8)

Function Arguments

NPV

Rate B1 = 0.1

Value1 B4:B5 = (200000,1200000,750000,300000,200000)

Value2 =

= 2066128.121

Returns the net present value of an investment based on a discount rate and a series of future payments (negative values) and income (positive values).

Rate: is the rate of discount over the length of one period.

Formula result = 2066128.121

Help on this function

OK Cancel

ภาพที่ 10.5 การอ้างอิงเซลล์อัตราคิดลด (Rate) กระแสเงินสดจ่ายและกระแสเงินสดรับ (Value1)

ข้อมูลนำเข้าและการป้อนสูตรแสดงได้ดังภาพที่ 10.6 ส่วนผลลัพธ์แสดงได้ดังภาพที่ 10.7

	A	B
1	อัตราคิดลด	10%
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด
3	0	(1,500,000)
4	1	200,000
5	2	1,200,000
6	3	750,000
7	4	300,000
8	5	200,000
9	NPV	=NPV(B1,B4:B8)+B3

ภาพที่ 10.6 ข้อมูลนำเข้าและสูตรมูลค่าปัจจุบันสุทธิโดยวิธีการใช้ฟังก์ชัน

ทำให้ต้นทุนทางการเงินของสหกรณ์ค่อนข้างสูง อำนาจในการลงคะแนนเสียงเพิ่มขึ้น และการระดมทุนเรือนหุ้นได้ยากกว่าเงินรับฝากเพราะคล่องตัวน้อยกว่า

การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์จะต้องนำไปลงทุนในระยะยาวเพราะเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาวเพื่อจะทำให้สหกรณ์มีรายได้มากที่สุด เพราะสมาชิกต้องการเงินปันผลในอัตราสูงสหกรณ์จึงจะสามารถระดมทุนเรือนหุ้นได้จำนวนมาก และสหกรณ์ต้องมีระบบการควบคุมตรวจสอบทุนเรือนหุ้นให้เหมาะสมด้วย นอกจากนี้ต้องเตรียมสำหรับกรณีสมาชิกถอนคืนทุนเรือนหุ้นจำนวนมากในภาวะไม่ปกติด้วย

กิจกรรม 11.3.1

1. การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียต่อสหกรณ์อย่างไร จงอธิบาย
2. สหกรณ์ควรจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.1)

เรื่องที่ 11.3.2

การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์

การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ระยะยาวได้อีกแหล่งหนึ่งคือจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์ดำเนินงานถึงสิ่งวัตถุประสงค์ที่มีกำไรสุทธิเป็นภาระที่คณะกรรมการดำเนินการจะต้องเสนอข้อเสนอนั้นในการจัดสรรกำไรสุทธิต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีอนุมัติ ซึ่งก็คือนโยบายเงินปันผลของสหกรณ์ นั่นเอง ในการกำหนดอัตราเงินปันผลนั้นคณะกรรมการดำเนินการควรตระหนักถึงเป้าหมายหลักของสหกรณ์คือทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงในระยะยาว มีความสามารถในการทำกำไรอย่างต่อเนื่องและผลตอบแทนต่างๆ จะกลับคืนสู่สมาชิกในระยะยาว

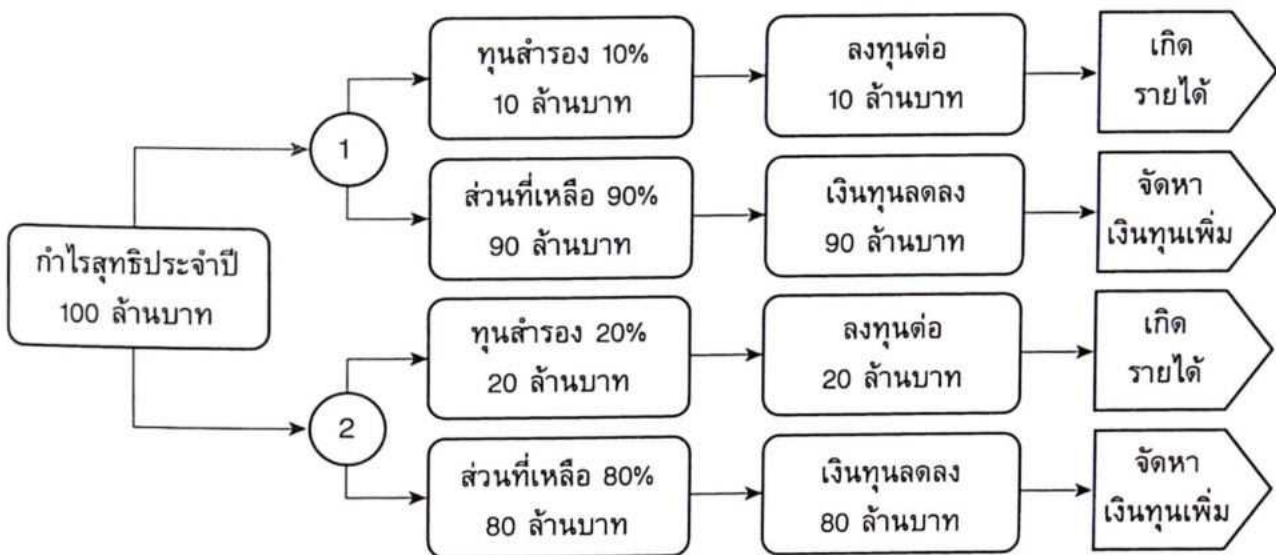
1. การจัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์

ทุนสำรองของสหกรณ์ส่วนใหญ่จัดหาได้มาจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ซึ่งกำหนดไว้ทั่วไปเหมือนกัน ได้แก่

- 1) จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ
- 2) จัดสรรเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินกว่าร้อยละหนึ่งของกำไรสุทธิแต่ไม่เกิน 30,000 บาท

3) กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นในอัตราที่ไม่เกินกว่ากำหนดไว้ในกฎกระทรวง หรือกำไรสุทธิส่วนที่เหลือให้จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ จัดสรรเป็นทุนสาธารณประโยชน์ เป็น โบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่ และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์

การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์มักมีความขัดแย้งกันเสมอว่าจะจัดสรรเป็นทุนสำรองซึ่งเป็นเงินทุนของสหกรณ์จำนวนมากหรือเป็นไปตามกฎหมายกำหนด เพราะถ้าจัดสรรเป็นทุนสำรองจำนวนมาก กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจะจัดสรรเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจน้อย การที่สหกรณ์มีทุนสำรองน้อย โอกาสที่สหกรณ์จะนำเงินทุนสำรองดังกล่าวไปก่อให้เกิดรายได้ก็น้อยด้วยเพราะโดยทั่วไปแล้วทุนสำรอง ถ้าไม่คิดต้นทุนค่าเสียโอกาสจัดว่าเป็นเงินทุนที่ไม่มีต้นทุนเงินทุนเลย จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ขนาดใหญ่ หลายสหกรณ์มีเงินทุนสำรองจำนวนมากโอกาสมีกำไรย่อมสูงกว่าสหกรณ์ขนาดเล็กที่ทุนสำรองน้อย ดัง ตัวอย่าง สหกรณ์มีกำไรสุทธิ จำนวน 100 ล้านบาท สมมติมีทางเลือกในการจัดสรรกำไรสุทธิ 2 ทางเลือก ทางเลือกที่ 1 จัดสรรเป็นทุนสำรองขั้นต่ำตามกฎหมายร้อยละ 10 ที่เหลือจัดสรรคืนให้สมาชิก และทางเลือกที่ 2 จัดสรรเป็นทุนสำรองร้อยละ 20 ที่เหลือจัดสรรคืนให้สมาชิก ตามภาพที่ 11.2

ภาพที่ 11.2 ตัวอย่างทางเลือกการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรอง

จากภาพที่ 11.2 ทางเลือกการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรอง ทางเลือกที่ 1 จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองร้อยละ 10 ตามกฎหมาย จำนวน 10 ล้านบาท ซึ่งจะนำไปลงทุนต่อเพียง 10 ล้านบาท แต่ทางเลือกที่ 2 จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองร้อยละ 20 สูงกว่ากฎหมายกำหนด จำนวน 20 ล้านบาท ซึ่งจะไปลงทุนต่อจำนวน 20 ล้านบาท สหกรณ์ย่อมมีรายได้สูงกว่าทางเลือกที่ 1 แน่แน่นอน

	A	B	C	D	E
1	อัตราคิดลด		10%		
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด	มูลค่าปัจจุบัน
3		รับ	จ่าย	สุทธิ	ของกระแสเงินสดสุทธิ
4	0		2,000,000	(2,000,000)	(2,000,000.00)
5	1	700,000	750,000	(50,000)	(45,454.55)
6	2	800,000	80,000	720,000	595,041.32
7	3	1,300,000	400,000	900,000	676,183.32
8	4	1,200,000	20,000	1,180,000	805,955.88
9	5	600,000	20,000	580,000	360,134.37
10				NPV	391,860.34

ภาพที่ 10.9 ผลลัพธ์มูลค่าปัจจุบันสุทธิกรณีการลงทุนหลายครั้งโดยวิธีการใช้สูตร

1.2.2 วิธีการใช้ฟังก์ชัน ฟังก์ชันทางการเงินที่ใช้คือ NPV

ข้อมูลนำเข้า ได้แก่ อัตราคิดลด (C1) ปีที่ (A4:A9) กระแสเงินสดรับ (B4:B9) และกระแสเงินสดจ่าย (C4:C9)

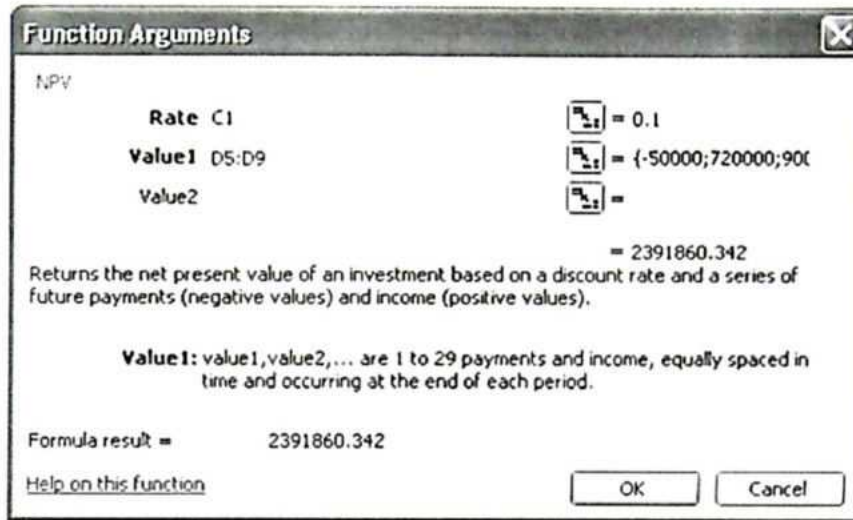
ฟังก์ชัน ดำเนินการดังนี้

1) การคำนวณหากระแสเงินสดสุทธิ (คอลัมน์ D) ซึ่งเท่ากับกระแสเงินสดรับ (คอลัมน์ B)-กระแสเงินสดจ่าย (คอลัมน์ C) ดังนั้น D4=B4-C4 และคัดลอกสูตรของเซลล์ D4 ไปยังเซลล์ D5:D9 แสดงข้อมูลนำเข้าและสูตรได้ดังภาพที่ 10.10

	A	B	C	D
1	อัตราคิดลด		10%	
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด
3		รับ	จ่าย	สุทธิ
4	0		2,000,000	=B4-C4
5	1	700,000	750,000	=B5-C5
6	2	800,000	80,000	=B6-C6
7	3	1,300,000	400,000	=B7-C7
8	4	1,200,000	20,000	=B8-C8
9	5	600,000	20,000	=B9-C9
10				NPV

ภาพที่ 10.10 ข้อมูลนำเข้าและสูตรที่เกี่ยวข้องกรณีการลงทุนหลายครั้งโดยวิธีการใช้ฟังก์ชัน

2) การคำนวณค่า NPV ในเซลล์ D10 โดยเรียกใช้ฟังก์ชัน NPV ซึ่งจะต้องป้อนข้อมูลอ้างอิงเซลล์ในฟังก์ชัน (ภาพที่ 10.11) คือ Rate อ้างอิงเซลล์ C1 ค่า Value1 อ้างอิงถึงข้อมูลกระแสเงินสดสุทธิ (D5:D9) ซึ่งจะไม่รวม D4 ซึ่งเป็นเงินทุนเริ่มแรก (ปีที่ 0) จากนั้นที่ D10 ซึ่งเป็นฟังก์ชัน NPV ให้บวก D4 เข้าไป จะได้ผลลัพธ์ NPV ซึ่งเท่ากับ 391,860.34 บาทเท่ากับวิธีแรก ดังภาพที่ 10.12

ภาพที่ 10.11 การอ้างอิงเซลล์อัตราคิดลด (Rate) ข้อมูลกระแสเงินสดสุทธิ

	D10	fx =NPV(C1,D5:D9)+D4		
	A	B	C	D
1	อัตราคิดลด		10%	
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด	กระแสเงินสด
3		รับ	จ่าย	สุทธิ
4	0		2,000,000	(2,000,000)
5	1	700,000	750,000	(50,000)
6	2	800,000	80,000	720,000
7	3	1,300,000	400,000	900,000
8	4	1,200,000	20,000	1,180,000
9	5	600,000	20,000	580,000
10			NPV	391,860.34

ภาพที่ 10.12 ผลลัพธ์มูลค่าปัจจุบันสุทธิกรณีการลงทุนหลายครั้งโดยวิธีการใช้ฟังก์ชัน

2. วิธีอัตราผลตอบแทนโครงการ

การใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จเพื่อหาค่า IRR ที่จะกล่าวต่อไปนี้ แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ 1) วิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย และ 2) วิธีการใช้ฟังก์ชัน

ตัวอย่างที่ 10.5 การพิจารณาลงทุนในโครงการ H เพื่อสร้างโรงงานใหม่ ซึ่งต้องใช้เงินทุน 10,000,000 บาท ซึ่งคาดว่าเมื่อสร้างโรงงานแล้วเสร็จและดำเนินการผลิต จะมีกระแสเงินสดรับจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากโรงงานดังกล่าวและกระแสเงินสดจ่ายเพิ่มในอนาคต รายละเอียดดังนี้

สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับ (บาท)	กระแสเงินสดจ่าย (บาท)
0		10,000,000
1	2,500,000	3,000,000
2	3,500,000	2,000,000
3	5,500,000	1,500,000
4	6,000,000	1,000,000
5	4,500,000	1,000,000
6	3,750,000	500,000
7	2,000,000	

2.1 วิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย

ข้อมูลนำเข้า ได้แก่ อัตราคิดลดที่คาดคะเนหรือใช้ทดลอง (C1) ปีที่ (A4:A11) กระแสเงินสดรับ (B4:B11) และกระแสเงินสดจ่าย (C4:C11)

การป้อนสูตร ได้แก่

1) การคำนวณหากระแสเงินสดสุทธิ (คอลัมน์ D) ซึ่งเท่ากับกระแสเงินสดรับ (คอลัมน์ B) ลบด้วยกระแสเงินสดจ่าย (คอลัมน์ C) ดังนั้น $D4=B4-C4$ และคัดลอกสูตรของเซลล์ D4 ไปยังเซลล์ D5:D11

2) การหามูลค่าปัจจุบันของกระแสเงินสดสุทธิ กรณีทดลองใช้อัตราคิดลด 14% (อัตราคิดลดที่น่าจะทดลองใช้เป็นค่าเริ่มต้นในการหาค่า IRR คือ อัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่กิจการต้องการ) ส่วนในเซลล์ E4:E11 คำนวณได้จากสูตรหามูลค่าปัจจุบัน (PV) เช่นกัน ดังนั้น $E4=D4/(1+\$C\$1)^{A4}$ สำหรับเซลล์ E5:E11 ให้คัดลอกสูตรจากเซลล์ E4

3) การหาค่า NPV ในเซลล์ E12 คำนวณได้โดยใช้สูตร $SUM(E4:E11)$

สูตรที่ป้อนข้างต้นแสดงได้ดังภาพที่ 10.13 และผลการทดลองใช้อัตราคิดที่ 14% เพื่อคำนวณ NPV แสดงได้ดังภาพที่ 10.14

	A	B	C	D	E
1	อัตราคิดลด		14.00%		
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับ	กระแสเงินสดจ่าย	กระแสเงินสดสุทธิ	มูลค่าปัจจุบัน กระแสเงินสดสุทธิ ที่ 14%
3					
4	0		10,000,000	=B4-C4	=D4/(1+\$C\$1)^A4
5	1	2,500,000	3,000,000	=B5-C5	=D5/(1+\$C\$1)^A5
6	2	3,500,000	2,000,000	=B6-C6	=D6/(1+\$C\$1)^A6
7	3	5,500,000	1,500,000	=B7-C7	=D7/(1+\$C\$1)^A7
8	4	6,000,000	1,000,000	=B8-C8	=D8/(1+\$C\$1)^A8
9	5	4,500,000	1,000,000	=B9-C9	=D9/(1+\$C\$1)^A9
10	6	3,750,000	500,000	=B10-C10	=D10/(1+\$C\$1)^A10
11	7	2,000,000		=B11-C11	=D11/(1+\$C\$1)^A11
12				NPV	=SUM(E4:E11)

ภาพที่ 10.13 ข้อมูลนำเข้าและสูตรที่เกี่ยวข้องในการหามูลค่าปัจจุบันสุทธิ

	A	B	C	D	E
1	อัตราคิดลด		14%		
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับ	กระแสเงินสดจ่าย	กระแสเงินสดสุทธิ	มูลค่าปัจจุบัน กระแสเงินสดสุทธิ ที่ 14%
3					
4	0		10,000,000	(10,000,000)	(10,000,000)
5	1	2,500,000	3,000,000	(500,000)	(438,596)
6	2	3,500,000	2,000,000	1,500,000	1,154,201
7	3	5,500,000	1,500,000	4,000,000	2,699,886
8	4	6,000,000	1,000,000	5,000,000	2,960,401
9	5	4,500,000	1,000,000	3,500,000	1,817,790
10	6	3,750,000	500,000	3,250,000	1,480,656
11	7	2,000,000		2,000,000	799,275
12				NPV	473,614

ภาพที่ 10.14 มูลค่าปัจจุบันสุทธิที่อัตราคิดลด 14%

4) การหาค่า IRR โดยวิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย โดยเลือกแท็บ Data แล้วเลือก What-If Analysis หลังจากนั้นเลือก Goal Seek จากนั้นให้กำหนดค่าในหน้าต่าง (ภาพที่ 10.15) ดังนี้

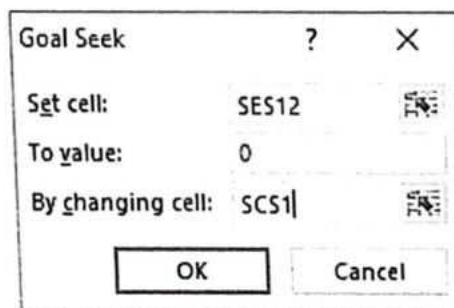
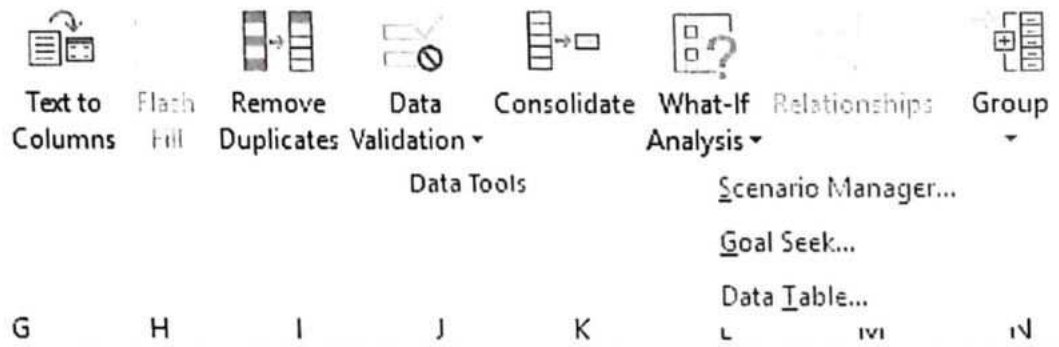
4.1 กำหนดเซลล์เป้าหมาย (Set cell) ให้คลิกเลือกค่า NPV ในเซลล์ E12 เป็นค่าเป้าหมาย

4.2 กำหนดค่าให้กับเซลล์เป้าหมาย (To value) ให้ป้อนค่า 0 คือ กำหนดค่า NPV = 0 เพราะค่า IRR คือค่าที่ทำให้ NPV เท่ากับศูนย์

4.3 กำหนดเซลล์ที่ต้องการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง (By changing cell) ให้คลิกเลือกเซลล์ C1 เพื่อหาค่าอัตราส่วนลดที่ทำให้ NPV=0 (Goal Seek จะใส่ค่า \$ ให้โดยอัตโนมัติ)

ดังนั้น เมื่อคลิก OK เพื่อประมวลผล จะได้ค่า NPV = 0 ตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้น อัตราคิดลดในเซลล์ C1 คือค่า IRR ซึ่งเท่ากับ 15.23% ดังแสดงในภาพที่ 10.16

tect 3 Creator

ภาพที่ 10.15 การหาอัตราผลตอบแทนภายในโดยวิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย

	A	B	C	D	E
1	อัตราคิดลด		15.23%		
2	สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับ	กระแสเงินสดจ่าย	กระแสเงินสดสุทธิ	มูลค่าปัจจุบัน
3					กระแสเงินสดสุทธิ ที่ 14%
4	0		10,000,000	(10,000,000)	(10,000,000)
5	1				(433,928)
6	2				1,129,760
7	3				2,614,582
8	4				2,836,349
9	5				1,723,079
10	6	3,750,000	500,000	3,250,000	1,388,571
11	7	2,000,000		2,000,000	741,587
12				NPV	0

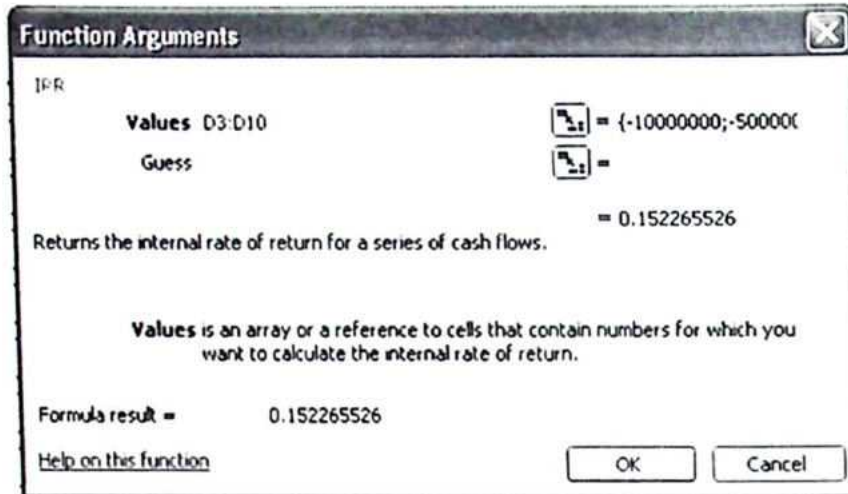
ภาพที่ 10.16 ผลลัพธ์อัตราผลตอบแทนภายในโดยใช้วิธีการค้นหาค่าเป้าหมาย

2.2 วิธีการใช้ฟังก์ชัน สามารถเรียกใช้ฟังก์ชันคือ IRR (cash flow, guess) โดยเลือกแท็บ Formulas แล้วเลือกฟังก์ชัน IRR

ข้อมูลนำเข้า ได้แก่ ปีที่ (A3:A10) กระแสเงินสดรับ (B3:B10) และกระแสเงินสดจ่าย (C3:C10) ฟังก์ชัน ดำเนินการดังนี้

1) การคำนวณกระแสเงินสดสุทธิ (คอลัมน์ D) ซึ่งได้จากกระแสเงินสดรับ (คอลัมน์ B) - กระแสเงินสดจ่าย (คอลัมน์ C) ดังนั้น $D3=B3-C3$ และคัดลอกสูตรจากเซลล์ D3 ไปยังเซลล์ D4:D10 สำหรับ ค่าใน D11 ใช้สูตร SUM

2) การหาค่า IRR ในเซลล์ D12 เรียกใช้ฟังก์ชัน IRR ซึ่งจะมีหน้าต่าง (ภาพที่ 10.17) ให้ป้อนข้อมูล (Values) ซึ่งเป็นค่าของชุดข้อมูลกระแสเงินสดสุทธิ ซึ่งจะรวมเงินลงทุนเริ่มแรก (D3) ในฟังก์ชัน IRR นี้ด้วย (แตกต่างจากฟังก์ชัน NPV ซึ่งจะไม่รวมค่าเงินลงทุนเริ่มแรก) ส่วนอัตราคิดลดที่ประมาณการหรือทดลอง (Guess) จะใส่หรือไม่ก็ได้ หากไม่ใส่ซอฟต์แวร์จะกำหนดค่าเป็น 0.1

ภาพที่ 10.17 การอ้างอิงเซลล์ข้อมูลกระแสเงินสด (Values) และการใส่ค่าคาดคะเนของ IRR (Guess)

3) เมื่อคลิก OK เพื่อประมวลผล จะได้ค่า IRR เท่ากับ 15.23 % โดยสามารถใช้ฟังก์ชัน NPV ทดสอบค่า NPV (เซลล์ D13) ซึ่งผลลัพธ์ต้องเท่ากับศูนย์ (ภาพที่ 10.18)

	A	B	C	D
1	สิ้นปีที่	กระแสเงินสดรับ	กระแสเงินสดจ่าย	กระแสเงินสดสุทธิ
2				
3	0		10,000,000	(10,000,000)
4	1	2,500,000	3,000,000	(500,000)
5	2	3,500,000	2,000,000	1,500,000
6	3	5,500,000	1,500,000	4,000,000
7	4	6,000,000	1,000,000	5,000,000
8	5	4,500,000	1,000,000	3,500,000
9	6	3,750,000	500,000	3,250,000
10	7	2,000,000		2,000,000
11				8,750,000
12			IRR	15.23%
13		พิสูจน์ค่า	NPV	0

ภาพที่ 10.18 ผลลัพธ์อัตราดอกเบี้ยส่วนลดและการพิสูจน์ค่ามูลค่าปัจจุบันสุทธิ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาลงทุนจากค่า IRR จะยอมรับโครงการ H นี้ ถ้าต้นทุนเงินทุนหรืออัตราผลตอบแทนขั้นต่ำที่ต้องการน้อยกว่า 15.23%

กิจกรรม 10.4.1

1. ต่อไปนี้เป็นข้อมูลของโครงการ G ซึ่งใช้วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) ในการประเมินค่าโครงการ การคำนวณหาค่า NPV ที่เซลล์ C18 จะกำหนดสูตรอย่างไร (วิธีการใช้ฟังก์ชัน)

	A	B	C
9			
10		อัตราคิดลด	15%
11		สิ้นปีที่	กระแสเงินสด
12		0	(1,400,000)
13		1	200,000
14		2	900,000
15		3	700,000
16		4	300,000
17		5	200,000
18		NPV	?
19			

2. ข้อมูลโครงการ J ที่นำเข้าไปในแผ่นงานเป็นดังนี้

	A	B	C	D	E
1					
2		ลั้เปีที่	กระแสเงินสดรับ	กระแสเงินสดจ่าย	กระแสเงินสดสุทธิ
3					
4		0		8,000,000	(8,000,000)
5		1	3,000,000	2,000,000	1,000,000
6		2	3,500,000	1,500,000	2,000,000
7		3	4,500,000	500,000	4,000,000
8		4	3,750,000	500,000	3,250,000
9		5	2,000,000		2,000,000
10			16,750,000	12,500,000	4,250,000
11				IRR	?

หากประเมินค่าโครงการลงทุนโดยวิธี IRR ที่เซลล์ E11 จะต้องกำหนดสูตรอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 10.4.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.4 เรื่องที่ 10.4.1)

เรื่องที่ 10.4.2

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าโครงการลงทุน ของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอน

จากที่ได้ศึกษาเครื่องมือในการประเมินค่าโครงการลงทุนของสหกรณ์ภายใต้ความไม่แน่นอน ในเรื่อง 10.3.3 ซึ่งมีหลายวิธีนั้น สำหรับในเรื่องนี้จะแสดงการใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จประเภทตารางทำการสำหรับการประเมินค่าโครงการลงทุน โดยจะอธิบายเพียงวิธีวิเคราะห์ความไว

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประเมินค่าของการลงทุนโดยวิธีวิเคราะห์ความไว เป็นการสร้างแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงค่าของการลงทุนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการประเมินค่าของการลงทุนนั้นๆ เช่น การวิเคราะห์ว่าถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอัตราคิดลดจะมีผลกระทบต่อมูลค่าปัจจุบันสุทธิอย่างไรซึ่งในการวิเคราะห์ความไวสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 10.6 บริษัท พัฒนา จำกัด กำลังพิจารณาตัดสินใจลงทุนโครงการ P โดยมีเงินลงทุน 600,000 บาท อัตราผลตอบแทนขั้นต่ำเท่ากับ 15% ระยะเวลาโครงการ 3 ปี มีรายละเอียดกระแสเงินสดรับตามที่แสดงในภาพที่ 10.19 ซึ่งสามารถสร้างแบบจำลองเพื่อคำนวณหา NPV ได้ดังนี้

ข้อมูลนำเข้า ได้แก่ เงินลงทุนโครงการ (ค่าลบ) อัตราต้นทุนผันแปร อัตราคิดลด อัตราภาษีรวมทั้งยอดขาย ต้นทุนคงที่ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสดในแต่ละปี

การป้อนสูตร ได้แก่

1. อัตราต้นทุนผันแปรของแต่ละปี ในเซลล์ที่ B8:D8 เป็น 60 เปอร์เซ็นต์ ของยอดขายของแต่ละปี (B6:D6) ดังนั้น เซลล์ B8=B6*\$B\$2 (กำหนดให้อัตราต้นทุนผันแปรในเซลล์ B2 เป็นค่าคงที่ใช้ \$) และคัดลอกสูตรไปยังเซลล์ B8 ไป ยัง C8:D8

2. กำไรขั้นต้น เกิดจากยอดขาย หักด้วย ต้นทุนการผลิต ซึ่งก็คือ ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ จึงกำหนดที่เซลล์ B10=B6-B8-B9 และคัดลอกสูตร B10 ไปยัง C10:D10

3. กำไรก่อนหักภาษี คำนวณจากกำไรขั้นต้น หักด้วยค่าใช้จ่ายการขาย ดังนั้น ที่เซลล์ B12=B10-B11 และคัดลอกสูตรไป B12 ไปยัง C12:D12

4. อัตราภาษี เท่า 30 เปอร์เซ็นต์ จึงคำนวณภาษีได้จากกำไรหักภาษี คูณด้วยอัตราภาษี ดังนั้น ที่เซลล์ B13 =B12*\$B\$4 (กำหนดให้อัตราภาษีในเซลล์ B4 เป็นค่าที่ใช้\$) และคัดลอกสูตรไปยัง C13:D13

5. กำไรสุทธิ เท่ากับกำไรก่อนหักภาษี หักด้วย ภาษี ดังนั้น เซลล์ B14=B12-B13 และคัดลอกไปยังสูตร C14:D13

6. กระแสเงินสดรับสุทธิ คำนวณได้จากกำไรสุทธิ บวกด้วย ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด ดังนั้น เซลล์ B16=B14+B15 และคัดลอกสูตรไปยัง C16:D16

7. ที่เซลล์ D17 เป็นการคำนวณค่า NPV โดยเรียกใช้ฟังก์ชัน NPV (discount rate, cash flow) บวกด้วยเงินลงทุนโครงการ (B1) ดังนั้น เซลล์ D14=NVP(B3,B16:D16)+B1 โดยที่เซลล์ B3 คือ อัตราคิดลด และเซลล์ B16:D16 คือ กระแสเงินสดรับสุทธิของแต่ละปี

ข้อมูลนำเข้าและสูตรที่เกี่ยวข้องแสดงได้ดังภาพที่ 10.19

	A	B	C	D	E
1	เงินลงทุนโครงการ	(600,000.00)			
2	อัตราต้นทุนเงินแปร	60%			
3	อัตราคิดลด	15%			
4	อัตราภาษี	30%			
5		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
6	ยอดขาย	1,700,000	2,500,000	3,000,000	
7	หัก ต้นทุนขาย				
8	ต้นทุนเงินแปร	=B6*B2	=C6*B2	=D6*B2	
9	ต้นทุนคงที่	400,000	400,000	650,000	
10	กำไรขั้นต้น	=B6-B8-B9	=C6-C8-C9	=D6-D8-D9	
11	หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	200,000	275,000	400,000	
12	กำไรก่อนภาษี	=B10-B11	=C10-C11	=D10-D11	
13	หัก ภาษี	=B12*B4	=C12*B4	=D12*B4	
14	กำไรสุทธิ	=B12-B13	=C12-C13	=D12-D13	
15	บวก ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด	200,000	200,000	200,000	
16	กระแสเงินสดรับสุทธิ	=B14+B15	=C14+C15	=D14+D15	
17	NPV ที่ 15%			=NPV(B3,B16:D16)+B1	

ภาพที่ 10.19 ข้อมูลนำเข้าและสูตรที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อมของโครงการ พบว่าโครงการนี้มีความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของอัตราคิดลดหรืออัตราต้นทุนของเงินทุน ซึ่งในช่วงดำเนินโครงการอาจจะอยู่ที่อัตรา 16% ในกรณีเช่นนี้ จึงควรวิเคราะห์ความไวเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเพียงใด และค่า NPV ยังคงเป็นค่าบวกอยู่หรือไม่ จึงต้องดำเนินการวิเคราะห์ความไว

ขั้นตอนการวิเคราะห์ความไว

1. กำหนดเซลล์ D18 เป็นส่วนของข้อมูลนำเข้า โดยป้อนค่า NPV (ก่อนการเปลี่ยนแปลงอัตราคิดลด) ที่อยู่ในเซลล์ D17 เพื่อไว้ใช้คำนวณอัตราการเปลี่ยนแปลงของค่า NPV จากการเปลี่ยนแปลงค่าอัตราคิดลด

2. เปลี่ยนค่าอัตราคิดลดที่อยู่ในเซลล์ B3 จาก 15% เป็น 16% ซึ่งจะมีผลทำให้ค่าของ NPV ในเซลล์ D17 เปลี่ยนแปลงไป (ลดลงเนื่องจากอัตราต้นทุนของเงินทุนเพิ่มขึ้น)

3. เซลล์ D19 เป็นการคำนวณค่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของค่า NPV ซึ่งเท่ากับค่าผลต่างของค่า NPV ที่อัตราคิดลด 2 ค่า (15% และ 16%) คูณ 100 หารด้วยค่า NPV ที่อัตราคิดลด 15% จึงกำหนดสูตรที่เซลล์ D19=(D17-D18)*100/D18 โดยที่เซลล์ D17 คือค่า NPV ที่อัตราคิดลด 16% และเซลล์ D18 คือค่า NPV ที่อัตราคิดลด 15%

จากการวิเคราะห์ความไว จะเห็นได้ว่า ถ้าอัตราคิดลดเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น 1% จะมีผลทำให้ NPV ลดลง 8.61% ดังแสดงในภาพที่ 10.20

	A	B	C	D
1	เงินลงทุนโครงการ	(600,000.00)		
2	อัตราต้นทุนผันแปร	60%		
3	อัตราคิดลด	16%		
4	อัตราภาษี	30%		
5		ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3
6	ยอดขาย	1,700,000	2,500,000	3,000,000
7	หัก ต้นทุนขาย			
8	ต้นทุนผันแปร	1,020,000	1,500,000	1,800,000
9	ต้นทุนคงที่	400,000	400,000	650,000
10	กำไรขั้นต้น	280,000	600,000	550,000
11	หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	200,000	275,000	400,000
12	กำไรก่อนภาษี	80,000	325,000	150,000
13	หัก ภาษี	24,000	97,500	45,000
14	กำไรสุทธิ	56,000	227,500	105,000
15	บวก ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด	200,000	200,000	200,000
16	กระแสเงินสดรับสุทธิ	256,000	427,500	305,000
17	NPV ที่ 16%			133,792
18	NPV ที่ 15%			146,403
19	อัตราการเปลี่ยนแปลง NPV (%)			(8.61)

ภาพที่ 10.20 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอัตราคิดลดต่อมูลค่าปัจจุบันสุทธิ

ในทางกลับกันสามารถวิเคราะห์ดูการเปลี่ยนแปลงค่าของข้อมูลนำเข้าหรือตัวแปรที่สนใจ (เพียงครั้งละ 1 เซลล์หรือตัวแปรเดียวเท่านั้น) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ กรณีนี้จะใช้การวิเคราะห์ “Goal Seek” พิจารณาจากตัวอย่างที่ 10.7

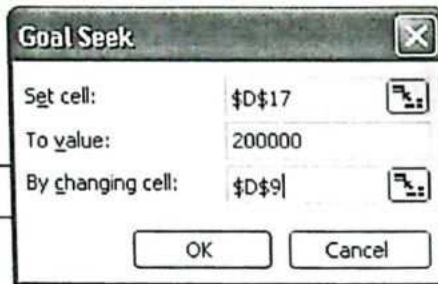
ตัวอย่างที่ 10.7 จากตัวอย่างที่ 10.6 ถ้าต้องการมูลค่าปัจจุบันสุทธิเท่ากับ 200,000 บาท ต้องควบคุมต้นทุนคงที่ในปีที่ 3 ให้มีค่าเท่ากับเท่าไร

ขั้นตอนวิเคราะห์โดยใช้ “Goal Seek”

เลือกแท็บ Data แล้วเลือก What-If Analysis หลังจากนั้นเลือก Goal Seek เมื่อปรากฏหน้าต่าง ให้กำหนดค่าต่างๆ ดังนี้

- กำหนดเซลล์ที่เป็นค่าเป้าหมาย (Set cell) ซึ่งก็คือมูลค่าปัจจุบันสุทธิที่เซลล์ D17
- กำหนดค่าเป้าหมาย (To value) มูลค่าปัจจุบันที่ต้องการคือ 200,000 บาท
- กำหนดเซลล์ที่ต้องการดูการเปลี่ยนแปลง (By changing cell) คือเซลล์ของต้นทุนคงที่ D9

	A	B	C	D	E
1	เงินลงทุนโครงการ	(600,000.00)			
2	อัตราต้นทุนผันแปร	60%			
3	อัตราคิดลด	15%			
4	อัตราภาษี	30%			
5		ปีที่ 1			
6	ยอดขาย	1,700,000			
7	หัก ต้นทุนขาย				
8	ต้นทุนผันแปร	1,020,000	1,500,000	1,800,000	
9	ต้นทุนคงที่	400,000	400,000	650,000	
10	กำไรขั้นต้น	280,000	600,000	550,000	
11	หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	200,000	275,000	400,000	
12	กำไรก่อนภาษี	80,000	325,000	150,000	
13	หัก ภาษี	24,000	97,500	45,000	
14	กำไรสุทธิ	56,000	227,500	105,000	
15	บวก ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด	200,000	200,000	200,000	
16	กระแสเงินสดรับสุทธิ	256,000	427,500	305,000	
17	NPV ที่ 15%			146,403	

ภาพที่ 10.21 การค้นหาค่าเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรที่สนใจ

	A	B	C	D
1	เงินลงทุนโครงการ	(600,000.00)		
2	อัตราต้น			
3	อัตราคิด			
4	อัตราภา			
5				ปีที่ 3
6	ยอดขาย			3,000,000
7	หัก ต้น			
8	ต้นทุนผันแปร	1,020,000	1,500,000	1,800,000
9	ต้นทุนคงที่	400,000	400,000	533,550
10	กำไรขั้นต้น	280,000	600,000	666,450
11	หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	200,000	275,000	400,000
12	กำไรก่อนภาษี	80,000	325,000	266,450
13	หัก ภาษี	24,000	97,500	79,935
14	กำไรสุทธิ	56,000	227,500	186,515
15	บวก ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด	200,000	200,000	200,000
16	กระแสเงินสดรับสุทธิ	256,000	427,500	386,515
17	NPV ที่ 15%			200,000

Goal Seek Status

Goal Seeking with Cell D17
found a solution.

Target value: 200000
Current value: 200,000

OK
Cancel

ภาพที่ 10.22 มูลค่าปัจจุบันตามเป้าหมายและการเปลี่ยนแปลงต้นทุนคงที่ในปีที่ 3

ผลลัพธ์จากการกำหนดค่าเป้าหมายคือ ถ้าต้องการมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็น 200,000 บาท ต้องควบคุมต้นทุนคงที่ในปีที่ 3 ให้ลดลงเท่ากับ 533,550 บาท ดังแสดงในภาพที่ 10.22

กิจกรรม 10.4.2

จากตัวอย่างที่ 10.6 หากต้องการมูลค่าปัจจุบันสุทธิของโครงการเท่ากับ 180,000 บาท ต้องควบคุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานปีที่ 3 ให้มีค่าเท่ากับเท่าไร ให้อธิบายขั้นตอนการค้นหาค่าเป้าหมาย

(โปรดทำกิจกรรม 10.4.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.4 เรื่องที่ 10.4.2)

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี. (2557). *คู่มือการจัดทำงบการเงินสหกรณ์ ประเภทออมทรัพย์*.
- ประกาศคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เรื่อง *ข้อกำหนดการฝากหรือลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์ พ.ศ. 2558*. ค้นคืนเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2560, จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/03072558.pdf
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2555). *เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการเงิน* (หน่วยที่ 11, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2552). *ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาการจัดการการเงิน* (หน่วยที่ 10, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2551). *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการธุรกิจการพิมพ์* (หน่วยที่ 7, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศรีนวล นลินทิพวงศ์. (2545). การใช้คอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์การลงทุน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาคอมพิวเตอร์กับการบัญชีบริหาร* (หน่วยที่ 14). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 105 (ปรับปรุง 2559) เรื่องการบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน. ค้นคืนเมื่อ 15 มิถุนายน 2560, จาก [file:///C:/Users/msasspic/Downloads/TAS_105_revised_2559%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/msasspic/Downloads/TAS_105_revised_2559%20(2).pdf)
- Bodie, Z., Kane, A., and Marcus, A. (2011). *Investment and Portfolio Management*. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Reilly, F. and Brown, K. (2006). *Investment Analysis and Portfolio Management* (8th ed.). Thomson Corporation U.S.A.
- _____. (2012). 66 (10th ed.). South-western Canada.

หน่วยที่ 11

การจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์

รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น

ชื่อ รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น
วุฒิ ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์การเกษตร)
บธ.ม. (บริหารการเงิน) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 11

แผนการสอนหน่วยที่ 11

การจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์

ตอนที่

- 11.1 แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและทุนของสหกรณ์
- 11.2 การจัดการหนี้สินของสหกรณ์
- 11.3 การจัดการทุนของสหกรณ์

แนวคิด

1. หนี้สินและทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์เพื่อนำเงินทุนนั้นไปใช้ในสินทรัพย์ต่างๆ ของสหกรณ์ตามแผนงานที่วางไว้ การจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์เพื่อให้ได้เงินทุนตามจำนวน เวลาที่ต้องการ และต้นทุนต่ำที่สุด หนี้สินของสหกรณ์ประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียน และหนี้สินไม่หมุนเวียน ส่วนการจัดหาเงินทุนจากทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนในระยะยาว ไม่ว่าสหกรณ์จะจัดหาเงินทุนจากหนี้สินหรือทุนของสหกรณ์ต่างก็มีต้นทุนเงินทุนแตกต่างกัน
2. การจัดการหนี้สินของสหกรณ์เป็นการจัดการหนี้สินหมุนเวียนและหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับการใช้เงินทุนของสหกรณ์ หนี้สินของสหกรณ์ต้องจัดการให้มีต้นทุนเงินทุนที่ต่ำที่สุดซึ่งจำเป็นต้องนำต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักมาช่วยในการตัดสินใจ การจัดการหนี้สินหมุนเวียน และหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจด้วย
3. การจัดการทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนจากส่วนของทุนของสหกรณ์ซึ่งประกอบด้วย ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ และการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนดังกล่าวจัดเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาว ซึ่งจัดหามาเพื่อจะนำไปลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ เงินทุนจากส่วนของทุนของสหกรณ์ส่วนใหญ่สามารถจัดหาได้จากสมาชิกสหกรณ์ซึ่งมีข้อดีและข้อเสียที่สหกรณ์ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.1 “แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและทุนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและทุนของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.2 “การจัดการหนี้สินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการหนี้สินของสหกรณ์ได้

3. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.3 “การจัดการทุนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการทุนของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 11 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 11.1-11.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 11.1-11.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 11
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 11.1

แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สินและทุนของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.1.1 ความหมายและความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์
- 11.1.2 ประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์
- 11.1.3 ประเภทและต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์
- 11.1.4 ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักและต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มของสหกรณ์

แนวคิด

1. หนี้สินของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนอย่างหนึ่งของสหกรณ์ซึ่งสามารถจัดหาได้จากทั้งของหนี้สินหมุนเวียน และหนี้สินไม่หมุนเวียน การก่อหนี้เป็นภาระผูกพันของสหกรณ์ที่จะต้องจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ยแม้ว่าการดำเนินงานของสหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุนก็ตาม ส่วนการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์จากทุนของสหกรณ์จัดเป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนจากหนี้สินและทุนของสหกรณ์มีความสำคัญทำให้สหกรณ์มีเงินทุนตามจำนวน เวลาตามต้องการ และต้นทุนต่ำที่สุด
2. หนี้สินของสหกรณ์ประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียนเป็นหนี้สินระยะสั้นที่มีระยะเวลาครบกำหนดภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์ และหนี้สินไม่หมุนเวียนเป็นหนี้สินระยะยาวมีระยะเวลาครบกำหนดเกินกว่าหนึ่งปีขึ้นไป สำหรับต้นทุนเงินทุนของหนี้เป็นรายจ่ายทั้งหมดที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ซึ่งรวมทั้งดอกเบี้ยจ่ายจากการก่อหนี้ และรายจ่ายจากการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ด้วย
3. ทุนของสหกรณ์ประกอบด้วย ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ จัดเป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ ต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์หมายถึงเงินปันผลจ่ายที่สหกรณ์จะจ่ายให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้นตอนสิ้นปี ซึ่งจัดว่าเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการนำเงินทุนดังกล่าวไปก่อให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์
4. ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ เป็นการคำนวณต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์จากการจัดหาเงินทุนจากหลายแหล่งเงินทุนตามสัดส่วนโครงสร้างเงินทุนและต้นทุนเงินทุนมาถัวเฉลี่ยกันเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ ต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มเป็นต้นทุนเงินทุนจากการจัดหาเงินทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างเงินทุนของสหกรณ์และทำให้ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักอาจจะเปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.1 “ความหมายและความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายและความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.2 “ประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.3 “ประเภทและต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประเภทและต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.4 “ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักและต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักและต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 11.1.1

ความหมายและความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์

กิจกรรมการจัดการการเงินของสหกรณ์ประกอบด้วย การวางแผนทางการเงิน การจัดสรรเงินทุน การจัดหาเงินทุน การควบคุมทางการเงิน และนโยบายเงินปันผลของสหกรณ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางการเงินที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งนี้เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้มีกำไรและจะนำความมั่งคั่งมาสู่สมาชิกผู้ถือหุ้นสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนหรือการได้มาของเงินทุนเป็นกิจกรรมหนึ่งในการจัดการการเงินของสหกรณ์ดังกล่าวเพื่อให้สหกรณ์สามารถจัดหาเงินทุนได้สอดคล้องกับแผนทางการเงินของสหกรณ์คือ มีเงินทุนตามจำนวน เวลาที่ต้องการ และมีต้นทุนต่ำที่สุด การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ดังกล่าวสามารถจัดหาได้จากส่วนของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดต่อไป

1. ความหมายของหนี้สินและทุนของสหกรณ์

หนี้สิน (Liabilities) และทุนหรือส่วนของผู้ถือหุ้น (Capital or Owner's Equities) หรือทุนของสหกรณ์ เป็นการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้หรือตามจำนวนเงิน เวลาที่ต้องการ และต้นทุนต่ำที่สุด เงินทุนของสหกรณ์สามารถจัดหาได้จากทั้งส่วนหนี้สิน และทุนของสหกรณ์มีความหมายโดยทั่วไป ดังนี้

1.1 ความหมายของหนี้สินของสหกรณ์ หนี้สินของสหกรณ์หมายถึง ภาระผูกพันในปัจจุบันของสหกรณ์ซึ่งเป็นผลของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีในอดีต อาจเกิดจากการดำเนินการตามปกติของสหกรณ์หรือจากประเพณีการค้า ซึ่งสหกรณ์จะต้องชำระภาระผูกพันด้วยสินทรัพย์ หรือบริการ เช่น การจ่ายเงินสด การโอนสินทรัพย์ การให้บริการและมูลค่าของภาระผูกพันที่ต้องชำระหนี้สินนั้นสามารถวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ หนี้สินเป็นข้อผูกพันระหว่างผู้ให้กู้หรือเจ้าหนี้กับผู้หรือลูกหนี้ ซึ่งสหกรณ์เป็นลูกหนี้เป็นผู้จัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ โดยเจ้าหนี้และลูกหนี้จะทำสัญญากู้ยืมหรือเงื่อนไขข้อตกลงระหว่างกัน โดยทั่วไปจะมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับ ชื่อผู้ให้กู้ยืม และผู้ขอกู้ยืม วันที่กู้ยืม จำนวนเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยและงวดการจ่ายระยะเวลาครบกำหนดจ่ายเงินต้น สินทรัพย์ที่ให้เป็นหลักประกันการกู้ยืม และข้อตกลงอื่นๆ ตามที่ได้ตกลงเพิ่มเติม (ถ้ามี) หนี้สินของสหกรณ์ประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียน และหนี้สินไม่หมุนเวียน ดังนี้

1.1.1 หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities) หมายถึง หนี้สินซึ่งมีระยะเวลาการชำระคืนภายใน 12 เดือน นับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน หรือภายในวัฏจักรการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ ซึ่งคาดว่าจะต้องจ่ายชำระด้วยสินทรัพย์หมุนเวียน หรือด้วยการก่อหนี้สินระยะสั้นอื่นแทน หนี้สินบางชนิดควรจัดประเภทไว้เป็นหนี้สินหมุนเวียนแม้ว่าจะครบกำหนดเกินกว่า 12 เดือนนับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงินก็ตาม เช่น เจ้าหนี้การค้า ค่าใช้จ่ายค้างจ่ายต่างๆ เนื่องจากถือเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนหมุนเวียนในรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์

หนี้สินหมุนเวียนเป็นเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์ที่มีระยะเวลาครบกำหนดชำระหนี้ภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์โดยทั่วไปประกอบด้วย เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะเวลานั้น

เจ้าหนี้การค้า หรือสินเชื่อทางการค้า ส่วนของหนี้สินไม่หมุนเวียนที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี เงินรับฝาก ค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยค้างจ่าย และหนี้สินหมุนเวียนอื่นหมายถึง ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย รายได้รับล่วงหน้า เจ้าหนี้เงินยืมทอรอง เงินปันผล/เงินเฉลี่ยคืนค้างจ่าย เงินรอจ่ายคืน และหนี้สินหมุนเวียนที่ไม่อาจแสดงรวมข้างต้น

1.1.2 หนี้สินไม่หมุนเวียน (Noncurrent Liabilities) เป็นหนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระหนี้เกินเกินกว่า 12 เดือน นับจากวันที่ในงบแสดงฐานะการเงิน หรือเกินกว่ารอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ หนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ประกอบด้วย เงินกู้ยืมระยะยาว เช่น กู้ยืมธนาคาร หรือสหกรณ์อื่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น เจ้าหนี้ค่าเช่าซื้อสินทรัพย์ ซึ่งเป็นภาระผูกพันที่สหกรณ์ต้องชำระค่าสินทรัพย์ในการผ่อนชำระเป็นงวดๆ โดยสัญญาเช่านี้ถือว่าเป็นภาระผูกพันทางการเงินของสหกรณ์ในอันที่จะต้องจ่ายค่าเช่าตามข้อตกลงในสัญญา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับภาระผูกพันในการจ่ายดอกเบี้ยในกรณีของการกู้เงิน เป็นต้น และหนี้สินไม่หมุนเวียนอื่น หมายถึง หนี้สินที่ไม่อาจแสดงไว้ในรายการหนี้สินหมุนเวียน เช่น สำรองบำเหน็จเจ้าหน้าที่ เงินประกันความเสียหายเจ้าหน้าที่ เงินประกันการก่อสร้าง เงินรับบริจาคที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใดการหนึ่งโดยเฉพาะ เงินทุนหรือกองทุนต่างๆ ที่เกิดจากการตัดเป็นค่าใช้จ่ายประจำปี เป็นต้น

1.2 ความหมายของทุนของสหกรณ์ ทุนของสหกรณ์หมายถึง ส่วนของสมาชิกผู้ลงทุนถือหุ้นในสหกรณ์ เป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ซึ่งจัดหาได้จากหลายแหล่ง ประกอบด้วย

1.2.1 ทุนเรือนหุ้น (Capital Stock or Common Stock) หมายถึง จำนวนเงินค่าหุ้นที่สมาชิกได้ชำระมูลค่าแล้ว ปัจจุบันจะมีเฉพาะหุ้นที่ชำระเต็มมูลค่าแล้วเท่านั้น หรือหุ้นสามัญในทางธุรกิจทั่วไปนั่นเอง แต่ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์จะมีมูลค่าคงที่ เช่น หุ้นละ 10 บาท หรือหุ้นละ 100 บาท และมูลค่าไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามภาวะตลาด เงื่อนไขการถือหุ้นของสมาชิกสหกรณ์แต่ละประเภทจะต่างกันไป และสมาชิกสหกรณ์สามารถซื้อหุ้นเพิ่มขึ้นในภายหลังได้ตามเงื่อนไขข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนด

1.2.2 ทุนสำรอง (Capital Redemption Reserves) หมายถึง ส่วนทุนของสหกรณ์ที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีที่สหกรณ์จัดสรรไว้ตามข้อบังคับ รวมทั้งได้จากเงินอุดหนุนหรือสินทรัพย์ที่สหกรณ์ได้รับบริจาคโดยมิได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ว่าให้ใช้เพื่อการใด เงินโอนจากทุนสะสมต่างๆ ที่ได้จัดสรรเพื่อจัดให้มีสินทรัพย์ และได้มีการจัดหาสินทรัพย์แล้ว เงินโอนจากทุนสะสมต่างๆ คงเหลือเมื่อสิ้นวัตถุประสงค์ของทุนแล้ว

ทุนสำรองจะถอนจากบัญชีได้เพื่อชดเชยการขาดทุน หรือเพื่อจัดสรรเข้าบัญชีทุนสำรองให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่ได้จดทะเบียนแยกจากสหกรณ์เดิม

1.2.3 ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์ หมายถึง ส่วนทุนของสหกรณ์ที่จัดสรรจากกำไรสุทธิประจำปี ตามข้อบังคับเพื่อตอบแทนแก่ สมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ เช่น ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนศึกษาอบรมทางสหกรณ์ ทุนเพื่อขยายงาน ทุนเพื่อให้การสงเคราะห์ ทุนเพื่อส่งเสริมสวัสดิการ รวมถึงเงินทุนหรือกองทุนต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการตัดจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายประจำปีและจากการจัดสรรจากกำไรประจำปีรวมกัน เป็นต้น

ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ สหกรณ์จะจัดสรรจากกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เข้าเป็นทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ซึ่งจะมีจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับนโยบายการจัดสรร กำไรสุทธิของสหกรณ์แต่ละปี และเป็นอำนาจในที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกจะพิจารณาอนุมัติ

1.2.4 กำไร (ขาดทุน) จากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น ประกอบด้วย

1) กำไรจากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น หมายถึง ส่วนต่างระหว่างราคาตามบัญชีรวม (ราคาทุนรวม) ของเงินลงทุนที่อยู่ในความต้องการของตลาดที่ ต่ำกว่า มูลค่ายุติธรรมรวมของเงินลงทุน นั้นซึ่งถือว่าเป็น ส่วนเกินทุน ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่าของเงินลงทุน โดยให้ตั้งบัญชีพักไว้จนกว่า จะจำหน่ายเงินลงทุนนั้นได้ จึงจะรับรู้ส่วนต่างเป็นรายได้ในงบกำไรขาดทุน เช่น ชุมชุมสหกรณ์ออมทรัพย์ แห่งประเทศไทย จำกัด ลงทุนซื้อหุ้นธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ราคาหุ้นละ 10 บาท จำนวน 1 ล้านหุ้น เป็นเงิน 10 ล้านบาท (ราคาตามบัญชีรวม) ตอนสิ้นปีบัญชีสหกรณ์ยังคงถือหุ้นดังกล่าวไว้อยู่ แต่ราคาหุ้นเพิ่มขึ้นเป็นหุ้นละ 12 บาท จำนวน 1 ล้านหุ้น เป็นเงิน 12 ล้านบาท (มูลค่ายุติธรรมรวม) สหกรณ์จะมีกำไรจากการลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น หุ้นละ 2 บาท หรือ 2 ล้านบาท เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

$$\text{ราคาทุน} > \text{ราคายุติธรรม} = \text{กำไรจากการลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น}$$

2) ขาดทุนจากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น หมายถึง ส่วนต่างระหว่างราคาตามบัญชีรวม (ราคาทุนรวม) ของเงินลงทุนที่อยู่ในความต้องการของตลาดที่ สูงกว่า มูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนนั้นซึ่ง ถือว่าเป็น ส่วนต่ำกว่าทุน ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่าของเงินลงทุน โดยให้ตั้งบัญชีพักไว้จนกว่าจะ จำหน่ายเงินลงทุนนั้นได้ จึงจะรับรู้ส่วนต่างเป็นขาดทุนในงบกำไรขาดทุน เช่น ชุมชุมสหกรณ์ออมทรัพย์ แห่งประเทศไทย จำกัด ลงทุนซื้อหุ้นธนาคารกรุงไทย ราคาหุ้นละ 10 บาท จำนวน 1 ล้านหุ้นเป็นเงิน 10 ล้านบาท (ราคาตามบัญชีรวม) ตอนสิ้นปีบัญชีสหกรณ์ยังคงถือหุ้นดังกล่าวไว้อยู่ แต่ราคาหุ้นลดลงเป็น หุ้นละ 9 บาท จำนวน 1 ล้านหุ้นเป็นเงิน 9 ล้านบาท (มูลค่ายุติธรรมรวม) สหกรณ์จะขาดทุนจากการลงทุน ที่ยังไม่เกิดขึ้น หุ้นละ 1 บาท หรือ 1 ล้านบาท เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

$$\text{ราคาทุน} < \text{ราคายุติธรรม} = \text{ขาดทุนจากการลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น}$$

1.2.5 กำไร (ขาดทุน) สุทธิประจำปี กำไร (ขาดทุน) สุทธิ หมายถึง ผลการดำเนินงานของ สหกรณ์ในรอบปีทางบัญชี คำนวณจากการนำรายได้เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ หากรายได้ สูงกว่าค่าใช้จ่ายจะเป็นกำไรสุทธิ และในทางตรงกันข้ามหากค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้จะเป็นขาดทุนสุทธิ กำไรสุทธิประจำปีนี้ สหกรณ์จะนำไปจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีในที่ประชุมใหญ่ ระหว่างรอการประชุมใหญ่ ถือว่าเป็นกำไรสุทธิรอการจัดสรรจัดว่าเป็นทุนของสหกรณ์

นอกจากนั้นทุนของสหกรณ์ยังจะรวมถึง ส่วนเกินจากการตีราคาสินทรัพย์ หมายถึง ส่วนต่างระหว่างราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่ต้องการตีราคาเพิ่มขึ้นให้เท่ากับมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์นั้น ส่วนเกินทุนจากการตีราคาสินทรัพย์นี้ให้ออนไปยังบัญชีทุนสำรองตามส่วนที่ถือเป็นรายการที่เกิดขึ้นแล้วเมื่อมีการใช้สินทรัพย์นั้น

ทั้งนี้ถ้าพิจารณาจากงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ด้านหนี้สินและทุนของสหกรณ์ คือ แหล่งเงินทุนของสหกรณ์หรือการได้มาของเงินทุนนั่นเอง ซึ่งในงบแสดงฐานะการเงินจะแสดงให้เห็นว่า สหกรณ์มีแหล่งเงินทุนจากส่วนของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ณ วันใดวันหนึ่งเป็นจำนวนเท่าไร สำหรับในด้านสินทรัพย์ของสหกรณ์นั้นจะทำให้สหกรณ์ทราบว่า ณ วันใดวันหนึ่งสหกรณ์มีการลงทุนในสินทรัพย์จำนวนเท่าไรเพื่อจะนำไปก่อให้เกิดรายได้หรือการจัดสรรเงินทุนหรือการใช้เงินทุน ซึ่งในหน่วยนี้จะกล่าวถึงด้านหนี้สินและทุนของสหกรณ์เท่านั้น ดังภาพที่ 11.1

สหกรณ์..... จำกัด
 งบแสดงฐานะการเงิน
 ณ วันที่.....

สินทรัพย์	หนี้สินและทุนของสหกรณ์
แหล่งเงินทุนระยะสั้น	หนี้สินหมุนเวียน
	เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะสั้น
	เจ้าหนี้การค้า
	ส่วนของหนี้สินไม่หมุนเวียนที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี
	เงินรับฝาก
แหล่งเงินทุนระยะยาว	ค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยค้างจ่าย
	หนี้สินหมุนเวียนอื่น
	หนี้สินไม่หมุนเวียน
	เงินกู้ยืมระยะยาว
	เจ้าหนี้ค่าเช่าซื้อสินทรัพย์
	หนี้สินไม่หมุนเวียนอื่น
	ทุนของสหกรณ์
ทุนเรือนหุ้น	
ทุนสำรอง	
ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ	
กำไร (ขาดทุน) จากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น	
ส่วนเกินจากการตีราคาสินทรัพย์	
กำไร (ขาดทุน) สุทธิประจำปี	

ภาพที่ 11.1 งบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์แสดงหนี้สินและทุนของสหกรณ์

จากงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ด้านหนี้สินและทุนของสหกรณ์หรือการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์แบ่งประเภทตามแหล่งเงินทุนได้เป็น 2 ประเภท คือ หนี้สินซึ่งประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียนซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้น และหนี้สินไม่หมุนเวียน และทุนของสหกรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาว สำหรับในงบแสดงฐานะการเงิน ณ วันสิ้นปีอาจจะมีกำไรสุทธิ ซึ่งเป็นกำไรสุทธิหรือการจัดสรรรวมอยู่ด้วย ซึ่งเมื่อสหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิแล้ว กำไรสุทธิตัวหนึ่งจะจัดสรรเป็นทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบ และอื่นๆ และส่วนหนึ่งจะจ่ายเป็นเงินสดออกไปในรูปของเงินปันผลตามหุ้นและ/หรือเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ สำหรับรายละเอียดประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ตลอดจนการจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์จะศึกษาในเรื่องต่อไป

2. ความสำคัญของหนี้สินและทุนของสหกรณ์

หนี้สินและทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนเพียงพอกับความต้องการเงินทุน ซึ่งสอดคล้องกับแผนงานทางการเงินของสหกรณ์หรือแผนการใช้เงินทุนของสหกรณ์ แต่การจัดหาเงินทุนนั้นจะต้องพิจารณาถึงแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมด้วยว่า ควรจะจัดหาแหล่งเงินทุนจากแหล่งเงินทุนใดขึ้นอยู่กับต้นทุนเงินทุนของแต่ละแหล่ง ตลอดจนโครงสร้างเงินทุนของสหกรณ์ที่มีอยู่เดิมแล้วด้วย ประเด็นสำคัญสหกรณ์ต้องการจะจัดหาเงินทุนให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ เวลาที่ต้องการ ต้นทุนเงินทุนต่ำที่สุดด้วย และความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ไม่ควรจะสูง เพราะทั้งหมดนั้นจะกระทบต่อการบริหารเงินทุนเพื่อนำไปลงทุนในสินทรัพย์ของสหกรณ์เพื่อให้เกิดรายได้มากที่สุดต่อไป ดังนั้นความสำคัญของการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินและทุนของสหกรณ์มีดังนี้

2.1 มีเงินทุนตามจำนวน และเวลา ที่ต้องการเงินทุน เงินทุนของสหกรณ์จะต้องจัดหามาตามจำนวนและเวลาที่สหกรณ์ต้องการ สอดคล้องกับแผนงานทางการเงินของสหกรณ์เพื่อการบริหารเงินทุนก่อให้เกิดรายได้ต่อไป เช่น สหกรณ์มีแผนทางการเงินที่จะให้สินเชื่อในปีถัดไป 50 ล้านบาท เพื่อบริการแก่สมาชิกและทำให้สหกรณ์มีรายได้จากดอกเบี้ยรับเงินกู้ ดังนั้นสหกรณ์ต้องพิจารณาจัดหาเงินทุนจำนวน 50 ล้านบาท เพื่อมาให้สินเชื่อแก่สมาชิกในปีถัดไปซึ่งอาจจะจัดหาได้ทั้งส่วนของหนี้สินและทุนของสหกรณ์

2.2 มีผลต่อต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ การที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนไม่ว่าจะแหล่งเงินทุนใดทำให้สหกรณ์มีต้นทุนเงินทุน ซึ่งสหกรณ์จะต้องพิจารณาจัดหาแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนเงินทุนต่ำที่สุด เช่น สหกรณ์กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 สหกรณ์จะนำเงินทุนดังกล่าวมาให้สมาชิกกู้ยืมต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าเงินทุนที่กู้ยืมมาคือ ร้อยละ 5 เนื่องจากต้องรวมค่าใช้จ่ายดำเนินการของสหกรณ์เข้าไปด้วย ทั้งนี้ถ้าเป็นอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าคู่แข่ง สมาชิกก็อาจจะไม่กู้เงินจากสหกรณ์ เป็นต้น

2.3 มีผลต่อโครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ จากส่วนของหนี้สินหรือจากทุนของสหกรณ์ทำให้สัดส่วนหรือโครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไป เช่น สหกรณ์มีหนี้สิน จำนวน 5 ล้านบาท และมีทุนของสหกรณ์ จำนวน 5 ล้านบาท ถ้าสหกรณ์จัดหาเงินทุนจากส่วนของหนี้เพิ่มขึ้นเป็น 7 ล้านบาท สัดส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์เดิม 5 ต่อ 5 ล้านบาท จะเพิ่มขึ้นเป็น 7

ต่อ 5 ล้านบาท ถ้าการจะก่อหนี้เพิ่มขึ้นอีกจะเป็นไปได้ยาก เป็นต้น และมีผลต่อต้นทุนเงินทุนเฉลี่ยของสหกรณ์จะเพิ่มขึ้นด้วยเนื่องจากสัดส่วนหนี้สินสูงกว่าทุน ความเสี่ยงของสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น

2.4 มีผลต่อความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนมีผลต่อความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์เพราะถ้าจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ต้องมีภาระต้องจ่ายทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยไม่ว่าสหกรณ์จะดำเนินงานมีกำไรหรือขาดทุนก็ตาม ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์จะเพิ่มมากขึ้นจากการก่อหนี้ และถ้าจัดหาเงินทุนจากทุนของสหกรณ์แม้ความเสี่ยงจะไม่เพิ่มขึ้น แต่สหกรณ์ต้องมีภาระที่ต้องดำเนินงานสหกรณ์ให้มีกำไรสุทธิเพื่อจ่ายปันผลตามหุ้นเป็นจำนวนเงินในอัตราที่สูงพอสมควรจึงจะทำให้ผู้ถือหุ้นหรือสมาชิกพอใจ

โดยสรุปหนี้สินและทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินของสหกรณ์สามารถจัดหาได้ทั้งส่วนของหนี้สินทั้งหมุนเวียนและหนี้สินไม่หมุนเวียน และจัดหาเงินทุนจากทุนของสหกรณ์ ซึ่งเป็นเงินทุนระยะยาว ซึ่งอาจจะจัดหาได้จากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดหาเงินทุนจากหนี้สินและทุนของสหกรณ์มีความสำคัญต่อสหกรณ์ ได้แก่ ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนตามจำนวนและเวลาที่ต้องการสอดคล้องกับแผนงานทางการเงินของสหกรณ์ มีผลต่อต้นทุนทางการเงินของสหกรณ์ รวมถึงมีผลต่อโครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์ และมีผลต่อต้นทุนทางการเงินเฉลี่ยของสหกรณ์ด้วย นอกจากนี้ การจัดหาเงินทุนยังมีผลต่อความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ด้วย

สำหรับรายละเอียดประเภทและต้นทุนของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ตลอดจนการจัดการหนี้สินและทุนของสหกรณ์จะศึกษาในเรื่องต่อไป

กิจกรรม 11.1.1

1. หนี้สินหมุนเวียน กับหนี้สินไม่หมุนเวียนต่างกันอย่างไร
2. หนี้สินและทุนของสหกรณ์มีความสำคัญอย่างไรต่อสหกรณ์ จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.1)

เรื่องที่ 11.1.2

ประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์

หนี้สินของสหกรณ์เป็นการก่อหนี้ซึ่งมีภาระผูกพันที่สหกรณ์จะต้องจ่ายคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ไม่ว่าสหกรณ์จะดำเนินงานมีกำไรหรือไม่ก็ตาม การก่อหนี้ของสหกรณ์มีอยู่ทั้งหนี้สินหมุนเวียนและหนี้สินไม่หมุนเวียน และการก่อหนี้นั้นมีต้นทุนเงินทุนที่สหกรณ์จะต้องนำมาพิจารณาบริหารจัดการให้เหมาะสม สำหรับในเรื่องนี้จะศึกษาเฉพาะประเภทและต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเภทของหนี้สินของสหกรณ์

หนี้สินตามบัญชีแยกประเภทของสหกรณ์ที่จัดอยู่ในหมวดหนี้สิน เป็นบัญชีที่แสดงถึงภาระผูกพันที่บุคคลภายนอกคือ เจ้าหนี้มีต่อกิจการหรือสหกรณ์อันเกิดจากการซื้อขายสินค้า การกู้ยืมหรือกรณีอื่น ซึ่งกิจการมีภาระต้องชำระคืนหรือชดใช้ต่อบุคคลภายนอกในภายหน้าด้วยสินทรัพย์หรือการให้บริการ ในกิจการที่เป็นสหกรณ์ก็เช่นเดียวกัน แต่บุคคลภายนอกของสหกรณ์อาจเป็นได้ทั้งสมาชิกและบุคคลภายนอกอื่น ๆ เช่น สถาบันการเงิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์อื่น เป็นต้น ตัวอย่างบัญชีแยกประเภทที่จัดอยู่ในหมวดหนี้สินนี้ ได้แก่ หนี้สินหมุนเวียน และหนี้สินไม่หมุนเวียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 หนี้สินหมุนเวียน เป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์ที่มีระยะเวลาครบกำหนดชำระหนี้ภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์ โดยทั่วไปประกอบด้วย เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะเวลานั้น เจ้าหนี้การค้า หรือสินเชื่อทางการค้า ส่วนของหนี้สินไม่หมุนเวียนที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี เงินรับฝาก ค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยค้างจ่าย และหนี้สินหมุนเวียนอื่นหมายถึง ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย รายได้รับล่วงหน้า เจ้าหนี้เงินยืมทตรง เงินปันผล/เงินเฉลี่ยคืนค้างจ่าย เงินรอจ่ายคืน และหนี้สินหมุนเวียนที่ไม่อาจแสดงรวมข้างต้น รายละเอียดของหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์มีดังนี้

1.1.1 เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร และเงินกู้ยืมระยะสั้น การจัดหาเงินทุนจากหนี้สินหมุนเวียนโดยวิธีเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร หรือเรียกว่า O/D (Overdraft or Overdrawn) หนี้สินประเภทนี้ของสหกรณ์คือการกู้ยืมธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์ผู้ใช้เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารจะมีความคล่องตัวในการใช้เงินทุนคือเมื่อสหกรณ์ต้องการใช้เงินนี้จะเบิกเงินโดยการใช้เช็คผ่านบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของธนาคาร และเมื่อสหกรณ์มีเงินสดเข้ามาก็นำฝากเพื่อลดยอดเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร โดยจำนวนเงินที่นำฝากนี้อาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าหรือเท่ากับจำนวนเงินที่เบิกเกินบัญชีธนาคารก็ได้ แต่เงินเบิกเกินบัญชีส่วนที่เหลือผู้ให้กู้จะคิดดอกเบี้ยเป็นรายวันตามอัตราที่กำหนด ในปัจจุบันสหกรณ์ส่วนใหญ่มีข้อตกลงในสัญญาเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารกรณีเงินฝากธนาคารประเภทกระแสรายวันมียอดติดลบให้ธนาคารโอนบัญชีเงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์ไปลดยอดทันที

การกู้ยืมเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารนั้น สหกรณ์ต้องยื่นเรื่องขออนุมัติวงเงินจากธนาคารพาณิชย์ การเบิกเงินเกินบัญชีธนาคารโดยใช้เช็ค การกู้เงินประเภทนี้ไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระคืนที่

แน่นอนแต่ไม่เกิน 1 ปี ผู้ให้กู้จะคิดดอกเบี้ยทุกสิ้นเดือนเป็นรายวันตามจำนวนเงินที่นำไปใช้ เป็นเงินกู้ชนิดหมุนเวียนโดยธนาคารพาณิชย์จะกำหนดวงเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารให้ ผู้กู้ยืมเมื่อใช้จนเต็มวงเงินแล้วจะไม่สามารถเบิกเกินบัญชีธนาคารได้อีก นอกจากได้ชำระลงไปบ้างแล้วบางส่วนจะสามารถใช้ตามจำนวนเงินที่วงเงินคงเหลืออยู่ โดยไม่ต้องทำสัญญาใหม่ เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารนี้ทำให้สหกรณ์มีความคล่องตัวในการใช้เงินมากและใช้กรณีสหกรณ์มีปัญหาสภาพคล่องระยะสั้นได้เป็นอย่างดี แต่โดยทั่วไปสหกรณ์มักจัดหาเงินกู้เบิกเกินบัญชีธนาคารเป็นประจำปีต่อปีจนบางครั้งเหมือนเป็นเงินกู้ระยะยาวไปก็มี

เงินกู้ยืมระยะสั้น หรือเงินกู้แบบมีระยะเวลา (Time Loan) การจัดหาเงินทุนจากหนี้สินหมุนเวียนโดยการกู้แบบมีระยะเวลาจะจัดหาได้จากธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุน ซึ่งต้องขออนุมัติวงเงินจากผู้ให้กู้เช่นเดียวกัน เงินกู้ชนิดนี้ไม่จัดเป็นเงินกู้ชนิดหมุนเวียนเพราะเมื่อผู้กู้ใช้คืนเงินกู้แล้วจะขอเบิกเงินจำนวนที่ใช้คืนแล้วมาใช้อีกไม่ได้ ซึ่งต่างกับการกู้โดยการเบิกเกินบัญชีธนาคาร การใช้คืนเงินกู้แบบมีระยะเวลาอาจจะใช้คืนโดยวิธีผ่อนชำระหรือใช้คืนทั้งจำนวนก็ได้ อาจจะขอเบิกเงินกู้ครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้ แต่ถ้าชำระแล้วจะไม่สามารถขอเบิกส่วนที่ชำระแล้วคืนกลับมาใช้ได้อีก การคิดดอกเบี้ยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขข้อตกลงรวมทั้งวิธีการคิดดอกเบี้ยด้วย

1.1.2 เจ้าหนี้การค้า (Trade Accounts Payable) หรือสินเชื่อทางการค้า (Trade Credit) เป็นสินเชื่อในวงการธุรกิจซึ่งเป็นสินเชื่อตามประเพณีของการค้า โดยผู้ขายยอมมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อก่อนผู้ซื้อจะชำระเงิน ซึ่งมีการตกลงเกี่ยวกับเงื่อนไขการให้สินเชื่อว่า ผู้ซื้อจะต้องชำระเงินภายในกำหนดเวลาใดและส่วนลดที่ผู้ขายจะให้เป็นอย่างไร เป็นการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินระยะสั้นที่สะดวกไม่มีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยากยังสามารถยืดหยุ่นกำหนดเวลาชำระหนี้ได้ คือในกรณีที่สหกรณ์มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนอย่างอื่นอาจจะชำระหนี้เมื่อครบกำหนด แต่ถ้าการเงินหมุนเวียนดีก็อาจชำระหนี้ก่อนครบกำหนดเพื่อขอรับส่วนลดเงินสดก็ได้

การให้สินเชื่อทางการค้านั้นโดยปกติต้องมีการตกลงเกี่ยวกับเงื่อนไขการให้สินเชื่อระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ เมื่อเงื่อนไขเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่ายแล้ว การซื้อจึงเกิดขึ้น เงื่อนไขการให้สินเชื่อจะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดเวลาเริ่มต้น การกำหนดเวลาได้รับส่วนลด การกำหนดอัตราส่วนลด และการกำหนดเวลาชำระหนี้ทั้งสิ้น เช่น เงื่อนไขของสินเชื่อทางการค้า 3/10, net 30 หรืออาจเขียนเป็น 3/10, n/30 หมายถึง กำหนดอัตราส่วนลด คือร้อยละ 3 จากยอดซื้อ ถ้าซื้อ 100 บาท ชำระเงิน 97 บาท กำหนดเวลาได้รับส่วนลด คือ 10 วันนับจากวันที่ปรากฏในใบกำกับสินค้า และกำหนดเวลาชำระหนี้ทั้งสิ้น คือ 30 วัน เป็นต้น หรืออาจจะกำหนดวันเริ่มต้นจากวันที่ได้รับสินค้าหรือวันสิ้นเดือนที่ซื้อสินค้าก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน

1.1.3 ส่วนของหนี้สินไม่หมุนเวียนที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี เป็นหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์จำนวนที่สหกรณ์ต้องชำระภายในปีบัญชีนั้นๆ จัดเป็นหนี้สินหมุนเวียน เช่น ปี 25x6 สหกรณ์กู้เงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร วงเงิน 20 ล้านบาท โดยกำหนดชำระ 5 ปี ปีละ 4 ล้านบาท ตั้งแต่ ปี 25x6 เป็นต้นไป ดังนั้น เงินต้น จำนวน 4 ล้านบาทใน ปี 25x6 จัดเป็นหนี้สินหมุนเวียนส่วนที่เหลือจะเป็นหนี้สินไม่หมุนเวียน เป็นต้น

1.1.4 เงินรับฝาก (Deposit) จัดเป็นหนี้สินของสหกรณ์ โดยทั่วไปสหกรณ์จะรับเงินฝากจากสมาชิกหรือสหกรณ์ด้วยกัน ซึ่งปัจจุบันสหกรณ์ทุกประเภทยกเว้นสหกรณ์ร้านค้าสามารถรับเงินฝากจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นได้ตามข้อบังคับของสหกรณ์ เงินรับฝากของสหกรณ์อาจจะมีทั้งเงินรับฝากระยะสั้นและระยะยาว เช่น เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำ 12 เดือน เงินฝากประจำ 36 เดือน หรือเงินฝากประจำ 60 เดือน หรือเงินฝากที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามแต่ละสหกรณ์กำหนด เงินรับฝากของสหกรณ์ทุกประเภทเงินรับฝากจัดเป็นหนี้สินหมุนเวียนหรือเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพราะสมาชิกหรือผู้ฝากสามารถถอนคืนเมื่อไรก็ได้ แม้การฝากจะมีระยะเวลาที่แน่นอนหรือระยะเวลาเกิน 1 ปีก็ตาม

เงินรับฝากที่สหกรณ์ผู้รับฝากกำหนดเงื่อนไขการรับเงินฝากตามระเบียบที่สหกรณ์กำหนด โดยส่วนใหญ่เน้นรับเงินฝากจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น ส่วนบุคคลภายนอกจะไม่รับฝากยกเว้นบางสหกรณ์กำหนดให้มีการรับสมาชิกสมทบ เงินรับฝากเป็นการจัดหาเงินทุนหนึ่งของสหกรณ์โดยทั่วไปสหกรณ์จะรับเงินฝากจากสมาชิก 2 ประเภทหลัก ได้แก่ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ โดยมีเงื่อนไขและการคิดดอกเบี้ยตามที่สหกรณ์กำหนด ทั้งนี้บางสหกรณ์อาจจะเรียกเงินฝากเป็นอย่างอื่นก็ได้ เช่น เงินฝากออมทรัพย์พิเศษ เงินฝากสะสมทรัพย์ เป็นต้น

1.1.5 ตัวเงินจ่ายระยะสั้น (Short-term Notes Payable) เป็นหนังสือตราสารหรือสัญญา เช่นเดียวกับสัญญาต่างๆ ไปซึ่งตามกฎหมายรวมถึง ตัวแลกเงิน (Bill of Exchange: B/E) ตัวสัญญาใช้เงิน (Promissory Notes: P/N) และเช็ค (Cheques)

ตัวแลกเงิน คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้สั่งจ่าย” สั่งบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้จ่าย” ให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งแก่บุคคลหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้รับเงิน” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 908) โดยปกติสหกรณ์สั่งจ่ายตัวแลกเงินผ่านธนาคารเป็นผู้ออกตัวแลกเงินโดยสหกรณ์นำเงินสดไปซื้อจากธนาคาร ดังนั้นตัวแลกเงินจึงไม่ถือว่าเป็นหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์นอกจากจะมีการจ่ายตัวแลกเงินล่วงหน้า ซึ่งปกติแล้วตัวแลกเงินจะใช้ในกรณีสั่งจ่ายในต่างจังหวัด ส่วนกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะสั่งจ่ายเป็นเช็คจะสะดวกกว่าและเสียค่าธรรมเนียมเช็คจะต่ำกว่าค่าธรรมเนียมการออกตัวแลกเงิน

ตัวสัญญาใช้เงินหรือตัว พี เอ็น คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้ออกตัว” ให้คำมั่นสัญญาว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือใช้ให้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับเงิน” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 982) ตัวสัญญาใช้เงินจัดเป็นหนี้สินของสหกรณ์ โดยทั่วไปชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด หรือสหกรณ์ขนาดใหญ่ จะออกตัวสัญญาใช้เงินเป็นการจัดหาเงินทุนเช่นเดียวกับเงินรับฝากประจำหรือเงินรับฝากออมทรัพย์เช่นสหกรณ์ทั่วไป แต่สหกรณ์ทั่วไปไม่นิยมรับเงินฝากโดยการออกตัวสัญญาใช้เงินแต่จะรับเงินฝากจากสมาชิกเช่นเดียวกับธนาคารทั่วไปมากกว่า

ตัวสัญญาใช้เงิน หรือตัว พี เอ็น อาจจะเป็นได้ทั้งที่เป็นการรับฝากเงิน หรือเป็นได้ทั้งกรณีการกู้ยืมเงิน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการออกตัว ถ้าสหกรณ์ออกตัวสัญญาใช้เงินเพื่อรับเงินจะเป็นลักษณะเดียวกับการรับฝากเงิน แต่ถ้าสหกรณ์ไปขอ พี เอ็น จากธนาคาร เป็นการกู้เงินระยะสั้นจากธนาคาร

เช็ค คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่า "ผู้สั่งจ่าย" สั่งธนาคารให้ใช้เงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งหรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า "ผู้รับเงิน" (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 987) โดยทั่วไปสหกรณ์มักจะใช้เช็คสั่งจ่ายให้กับสมาชิกหรือบริษัทหรือบุคคลทั่วไปก็ได้ซึ่งเป็นเงินทุนระยะสั้น ส่วนตัวสัญญาใช้เงินจะใช้เฉพาะของชุมนุมสหกรณ์ส่วนตัวแลกเงิน และเช็คสหกรณ์จะสามารถออกได้โดยผ่านบริการของธนาคารเท่านั้น เช็คจะจัดว่าเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ก็ต่อเมื่อสหกรณ์มีการจ่ายเช็คลงวันที่ล่วงหน้า (Post Dated Cheques) ส่วนเช็คที่สั่งจ่ายโดยทั่วไปถือว่าได้จ่ายเงินไปแล้ว

1.1.6 หนี้สินหมุนเวียนอื่น เป็นหนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์นอกจากที่ได้กล่าวไว้แล้ว เช่น ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เป็นรายจ่ายที่สหกรณ์จะต้องจ่ายในรอบปี แต่สหกรณ์ยังไม่ได้จ่าย เช่น ภาษีเงินได้ของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่สหกรณ์หักไว้ ณ ที่จ่ายซึ่งจะต้องนำส่งกรมสรรพากรในเดือนถัดไป สหกรณ์ยังไม่ได้้นำส่งซึ่งจะต้องนำส่ง หรือค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยที่สหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิไว้ แต่สหกรณ์ยังไม่ได้นำส่ง เป็นต้น รายได้รับล่วงหน้า เป็นรายได้ที่สหกรณ์ได้รับมาแล้วในรอบปีบัญชี แต่ยังไม่จัดว่าเป็นรายได้ในปีบัญชีนั้นทั้งจำนวน เช่น สหกรณ์ได้รับค่าเช่าที่ดินล่วงหน้า เป็นต้น

1.2 หนี้สินไม่หมุนเวียน เป็นหนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระหนี้เกินกว่า 1 ปี ขึ้นไป หนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ประกอบด้วยเงินกู้ระยะยาว เช่น กู้ยืมธนาคารหรือสหกรณ์อื่น หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าระยะยาวโดยสัญญาเช่านี้ถือว่าเป็นภาระผูกพันทางการเงิน ในอันที่จะต้องจ่ายค่าเช่าตามข้อตกลงในสัญญาซึ่งมีลักษณะคล้ายกับภาระผูกพันในการจ่ายดอกเบี้ยในกรณีของการกู้เงิน สำหรับสหกรณ์นั้นไม่สามารถออกหุ้นกู้หรือพันธบัตรได้เช่นเดียวกับบริษัท จำกัด ทั่วไป ในที่นี้จึงกล่าวเฉพาะเงินกู้ยืมธนาคาร เท่านั้น ส่วนเจ้าหนี้สัญญาเช่าระยะยาวเป็นข้อผูกพันการเช่าระยะยาวซึ่งจะไม่ปรากฏในงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ จะปรากฏเฉพาะค่าเช่าค้างจ่ายเท่านั้นซึ่งจัดว่าเป็นหนี้สินหมุนเวียนอื่น แต่อย่างไรก็ตาม ต้องเปิดเผยไว้ในงบการเงินของสหกรณ์

1.2.1 เงินกู้ยืมธนาคาร การจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ระยะยาวหรือจากเจ้าหนี้ การกู้ยืมเงินระยะยาวนั้นเพื่อนำไปลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนหรือสินทรัพย์ระยะยาวตามแผนการลงทุนของสหกรณ์ โดยมีระยะเวลากู้ยืมเกินกว่า 1 ปีขึ้นไป ในทางธุรกิจการก่อหนี้ระยะยาวสามารถทำได้หลายวิธี ตั้งแต่การทำสัญญากู้ยืมเงินระยะยาวกับสถาบันการเงินจนถึงการออกตราสารหนี้ระยะยาวขายกับประชาชนทั่วไปในรูปของหุ้นกู้ประเภทต่างๆ แต่ในสหกรณ์แล้วจะทำได้เพียงการทำสัญญากู้ยืมเงินระยะยาวกับสถาบันการเงินหรือสหกรณ์อื่นหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

ทั้งนี้ในทางบัญชีเงินกู้ยืมระยะยาวซึ่งมีกำหนดชำระคืนหลายปี สำหรับหนี้สินที่ถึงกำหนดชำระภายในปีนั้นหนี้สินดังกล่าวจัดเป็นหนี้สินหมุนเวียน เช่น ปี 25x7 สหกรณ์กู้เงิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 10 ล้านบาท กำหนดชำระ 5 ปี ปีละ 2 ล้านบาท ตั้งแต่ปี 25x8 เป็นต้นไป ดังนั้นเงินกู้จำนวน 2 ล้านบาท ที่จะต้องชำระในปี 25x8 จัดเป็นหนี้สินหมุนเวียนในปี 25x8 เป็นต้น ส่วนหนี้ที่เหลือจะเป็นหนี้สินไม่หมุนเวียน

การกู้ยืมระยะยาวทั่วไปมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนจัดเป็นการจัดหาเงินทุนเพื่อไปลงทุนระยะยาวในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น ที่ดิน อาคาร โรงงาน และเครื่องจักร เป็นต้น แต่สำหรับสหกรณ์

อาจจะรวมถึงการกู้ยืมระยะยาวเพื่อนำมาให้สินเชื่อแก่สมาชิกของสหกรณ์ด้วย เช่น สหกรณ์การเกษตร กู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพื่อนำมาให้สมาชิกกู้ยืมต่อไปในระยะยาว และเงินลงทุนระยะยาวของสหกรณ์ด้วย เป็นต้น ลักษณะทั่วไปของเงินกู้ระยะยาวมีดังนี้

- 1) เจ้าหนี้หรือผู้ให้กู้ยืมและลูกหนี้หรือผู้ขอกู้ยืมมีการทำสัญญาระหว่างกันโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ ชื่อผู้ให้กู้ยืม และผู้ขอกู้ยืม วันที่กู้ยืม จำนวนเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยและงวดการจ่าย ระยะเวลาครบกำหนดจ่ายคืนเงินต้น สิทธิทรัพย์สินที่ใช้เป็นหลักประกันการกู้ยืม และข้อตกลงอื่นๆ เช่น การห้ามก่อหนี้เพิ่ม หรือห้ามการจ่ายเงินปันผล เป็นต้น
- 2) ดอกเบี้ยจ่ายเงินกู้ยืมถือเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนของสหกรณ์
- 3) เจ้าหนี้ของสหกรณ์มีสิทธิได้รับชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยคืนก่อนเจ้าของหรือสมาชิกสหกรณ์
- 4) เจ้าหนี้ อาจมีเงื่อนไขในการเรียกเงินกู้คืนก่อนเวลากรณีถ้าเป็นหนี้ผิดสัญญาหรือมูลค่าสินทรัพย์ที่เป็นหลักประกันลดลงได้ อาจทำให้ลูกหนี้ขาดสภาพคล่อง

เจ้าหนี้เงินกู้ยืมระยะยาวของสหกรณ์สามารถกู้ยืมได้จาก 2 แหล่งเงินทุน ได้แก่

- 1) การกู้ยืมระยะยาวจากสถาบันการเงินที่เป็นธนาคาร เช่น ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารออมสิน เป็นต้น
- 2) การกู้ยืมระยะยาวจากสถาบันที่ไม่ใช่ธนาคาร เช่น กู้ยืมกับสหกรณ์การเกษตรด้วยตนเอง หรือกู้ยืมกับสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด หรืออาจจะขอกู้จากเงินกองทุนของส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เงินกู้กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น

1.2.2 เจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าระยะยาว การเช่า หมายถึง การได้สินทรัพย์มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานโดยจ่ายค่าเช่าเป็นค่าตอบแทนให้กับเจ้าของสินทรัพย์นั้น ตามจำนวน ระยะเวลาและเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญาเช่าที่ทำขึ้นระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่า โดยผู้เช่ายังคงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น

การเช่าสินทรัพย์นั้นสหกรณ์จะได้สินทรัพย์มาใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ก่อนโดยมีการจ่ายค่าเช่าซึ่งจะตกลงจ่ายเป็นงวดๆ ในระยะยาวเจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าจัดเป็นแหล่งเงินทุนหนึ่งของสหกรณ์ที่สหกรณ์ได้สินทรัพย์มาใช้ในการดำเนินงานก่อนที่จะจ่ายเงินค่าเช่าทั้งหมด หรือต่างกับการจ่ายเงินซื้อสินทรัพย์ซึ่งจะทำให้เงินสดของสหกรณ์ลดลงมากกว่าการจ่ายค่าเช่าในแต่ละงวด

2. ต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์

ต้นทุนเงินทุน (Cost of Capital) ถ้ามองในเชิงธุรกิจจะหมายถึง รายจ่ายทั้งหมดหรือค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ธุรกิจจ่ายให้เจ้าของเงินทุนเพื่อเป็นการตอบแทน ถ้ามองในมุมมองของเจ้าของเงินหรือผู้ลงทุน ต้นทุนเงินทุนจะหมายถึง ผลตอบแทนที่นักลงทุนคาดหวัง กล่าวคือ โดยปกติเมื่อผู้ลงทุนจะจัดหาเงินทุนมาใช้ในการทำธุรกิจ นักลงทุนจะคาดหวังว่าธุรกิจจะสามารถทำให้เกิดผลตอบแทนจากการลงทุนดังกล่าว ซึ่งผลตอบแทนที่คาดหวังของนักลงทุนก็คือ ต้นทุนเงินทุน นั่นเอง

ในส่วนของสหกรณ์ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์หมายถึง รายจ่ายทั้งหมดที่จ่ายให้เจ้าของเงินทุนที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนนั้นมา เช่น สหกรณ์กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ต้นทุน

เงินทุนของสหกรณ์ก็คือ รายจ่ายทั้งหมดที่สหกรณ์ต้องจ่ายให้ธนาคาร มิใช่เพียงดอกเบี้ยเงินกู้เท่านั้น ยังรวมถึงรายจ่ายในการจัดหาเงินกู้ด้วยถ้ามี หรือต้นทุนเงินรับฝากของสหกรณ์มิใช่เฉพาะดอกเบี้ยเงินฝากเท่านั้น ต้นทุนเงินทุนยังรวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดหาเงินฝากด้วย เป็นต้น

เงินทุนของสหกรณ์ที่จัดหาเงินทุนจากส่วนของหนี้สิน ทั้งหนี้สินหมุนเวียนและหนี้สินไม่หมุนเวียน เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนไปใช้ประโยชน์ในการบริหารธุรกิจของสหกรณ์ต่อไป โดยหลักการแล้วการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินหมุนเวียนสหกรณ์ควรนำไปลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน ส่วนการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินไม่หมุนเวียนควรนำไปลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน การจัดหาเงินทุนไม่ว่าจากแหล่งเงินทุนใด ในทางการเงินนั้นจัดว่ามีต้นทุนเงินทุนเช่นกัน แต่อาจจะมากน้อยต่างกัน

ต้นทุนเงินทุนของหนี้สินที่สหกรณ์ได้จากหนี้สิน เช่น เจ้าหนี้การค้าหรือสินเชื่อทางการค้า การกู้ยืมระยะสั้น หรือเงินรับฝาก หรือกู้ยืมระยะยาว เงินทุนจากหนี้สินสหกรณ์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในรูปของดอกเบี้ยที่จะต้องจ่ายให้กับเจ้าของเงินทุน เช่น ดอกเบี้ยเงินกู้ธนาคาร ดอกเบี้ยเงินรับฝาก หรือดอกเบี้ยตัวสัญญาใช้เงินจากชุมนุมสหกรณ์อ้อมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น การจ่ายดอกเบี้ยจะคำนวณเป็นอัตราร้อยละของหนี้สินที่เกิดขึ้น ต้นทุนเงินทุนของหนี้สินยังรวมถึงรายจ่ายที่เกิดจากการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินเมื่อนำมารวมกันเรียกว่า ต้นทุนเงินทุนของหนี้สิน

2.1 ต้นทุนเงินทุนของเจ้าหนี้การค้า คือต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ซื้อไม่ชำระเงินภายในกำหนดเวลาได้รับส่วนลดซึ่งถือว่าเป็นส่วนลดที่กิจการพลาดนั้นเป็นต้นทุนของสินเชื่อทางการค้า เช่น เงื่อนไข 2/10, n/30 หากสหกรณ์ชำระภายในกำหนดเวลาส่วนลดจะชำระเพียง 98 บาท ถ้าไม่ชำระภายในกำหนดเวลาส่วนลดเท่ากับยืมเงินผู้ขาย 98 บาท เป็นเวลา 20 วันตั้งแต่วันที่ได้รับส่วนลดจนถึงวันที่ต้องชำระหนี้ทั้งสิ้น และจะใช้คืนให้ 100 บาท เท่ากับจ่ายดอกเบี้ย 2 บาท การคำนวณได้ดังนี้

ต้นทุนสินเชื่อการค้า

$$\begin{aligned}
 &= \frac{\text{เปอร์เซ็นต์ส่วนลด}}{\text{เปอร์เซ็นต์เงินจ่ายสุทธิ}} \times \frac{365}{\text{จำนวนวันนับจากวันครบกำหนดส่วนลดถึงวันชำระเงิน}} \times 100 \\
 &= \frac{2}{(100 - 2)} \times \frac{365}{(30 - 10)} \times 100 \\
 &= 37.24\%
 \end{aligned}$$

2.2 ต้นทุนเงินทุนของเงินรับฝาก เงินรับฝากของสหกรณ์จากสมาชิกคือดอกเบี้ยจ่าย รวมกับรายจ่ายทั้งหมดที่สหกรณ์ต้องจ่ายในการรับเงินฝาก เช่น เงินเดือนค่าจ้างเจ้าหน้าที่ ค่าใช้จ่ายในการออกสมุดคู่ฝาก เป็นต้น เช่น สหกรณ์รับเงินฝากประจำจากสมาชิกทั้งปี (ตั้งแต่ต้นปี ถึงสิ้นปีทางบัญชี) เพิ่มขึ้น 20 ล้านบาท (เฉลี่ยเดือนละ 1.66 ล้านบาท) อัตราดอกเบี้ยเงินฝากเฉลี่ยทั้งปี 3.50 ต่อปี สหกรณ์มีรายจ่ายในการจัดหาเงินฝากประจำดังกล่าวเฉลี่ย 25,000 บาท เป็นเงินเดือนค่าจ้างพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าสมุดคู่ฝาก ค่าบริการอื่นๆ เฉพาะรายการเงินฝากประจำนี้โดยเฉลี่ย การคำนวณ ได้ดังนี้

ดอกเบียจ่ายเงินฝาก	=	$(20,000,000)/2 \times 3.50/100$
	=	350,000 บาท
รายจ่ายในการจัดหาเงินฝาก	=	25,000 บาท
ดังนั้นรายจ่ายทั้งหมด	=	$350,000 + 25,000$
	=	375,000 บาท
ดังนั้นต้นทุนเงินทุนของหนี้	=	$(375,000/10,000,000) \times 100$
	=	3.75%

หมายเหตุ: สหกรณ์จะรับเงินทั้งปีตั้งแต่ต้นปี ถึงปลายปี การนำไปคำนวณใช้ค่าเฉลี่ยคือ 20 ล้านบาท หาดด้วย 2 เท่ากับ 10 ล้านบาทคิดเฉลี่ยทั้งปีเพิ่มขึ้น 10 ล้านบาท

โดยสรุป

ต้นทุนเงินรับฝาก = ดอกเบียเงินรับฝาก + รายจ่ายทั้งหมดในการจัดหาเงินรับฝาก

หรือ

ต้นทุนเงินรับฝาก = อัตราดอกเบียเงินรับฝาก + อัตรารายจ่ายทั้งหมดในการจัดหาเงินรับฝาก

2.3 ต้นทุนเงินทุนของเงินกู้ยืม กรณีสหกรณ์กู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ต้นทุนเงินทุนของเงินกู้ยืม คือ จำนวนดอกเบียจ่ายที่สหกรณ์จ่ายให้ธนาคาร รวมกับรายจ่ายที่ใช้ในการจัดหาเงินกู้จากธนาคาร เช่น ค่าติดต่อขอกู้เงิน ค่าทำสัญญากู้ยืม ค่าเดินทาง เป็นต้น ซึ่งรวมแล้ว จะสูงกว่าอัตราดอกเบียที่ธนาคารคิด

สหกรณ์การเกษตรกู้ยืมเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 10 ล้านบาท ธนาคารคิดดอกเบียอัตราร้อยละ 6.50 ต่อปี สหกรณ์มีรายจ่ายในการจัดหาเงินกู้ธนาคาร จำนวน 2,500 บาท ต้นทุนเงินทุนของเงินกู้คำนวณได้ดังนี้

ดอกเบียจ่ายเงินกู้ธนาคาร	=	$10,000,000 \times 6.50/100$
	=	650,000 บาท
รายจ่ายในการจัดหาเงินกู้	=	2,500 บาท
รายจ่ายทั้งหมด	=	$650,000 + 2,500$
	=	652,500 บาท
ต้นทุนเงินทุนของหนี้	=	$(652,500/10,000,000) \times 100$
	=	6.52%

โดยสรุป

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนของหนี้} &= \text{ดอกเบี้ยเงินกู้} + \text{รายจ่ายทั้งหมดในการกู้ยืมเงิน} \\ \text{หรือ} \\ \text{ต้นทุนของหนี้} &= \text{อัตราดอกเบี้ยเงินกู้} + \text{อัตรารายจ่ายทั้งหมดในการกู้ยืมเงิน} \end{aligned}$$

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติสหกรณ์โดยทั่วไปเป็นองค์กรขนาดเล็ก การจัดหาเงินทุนแต่ละครั้งจำนวนไม่มาก การคิดรายจ่ายในการจัดหาเงินทุนแต่ละครั้งประมาณการเป็นตัวเงินได้ยาก สหกรณ์จึงไม่นำรายจ่ายในการจัดหาเงินมาคิดรวมเป็นต้นทุนเงินทุนของหนี้ มักจะคิดต้นทุนเงินทุนเฉพาะดอกเบี้ยที่จ่ายให้ผู้ให้กู้เท่านั้น ส่วนรายจ่ายต่างๆ นำไปรวมเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานของสหกรณ์ หรือแม้แต่การรับฝากเงินจากสมาชิกบางสหกรณ์จะมีจำนวนมากก็ตาม สหกรณ์จะคิดเฉพาะดอกเบี้ยจ่ายเงินรับฝากเป็นต้นทุนเงินทุนของเงินรับฝากเท่านั้น รายจ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาเงินฝากจะนำไปรวมเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานของสหกรณ์

หนี้สินของสหกรณ์ประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียนเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์ที่มีระยะเวลาครบกำหนดชำระภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์ประกอบด้วย เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร เงินกู้แบบมีระยะเวลา เจ้าหนี้การค้าหรือสินเชื่อทางการค้า เงินรับฝาก และตัวเงินจ่ายระยะสั้น รวมถึงหนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์ นอกจากนั้นหนี้สินของสหกรณ์ยังมีหนี้สินไม่หมุนเวียนเป็นหนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระหนี้คืนเกิน 1 ปี ขึ้นไป หนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ ได้แก่ เงินกู้ยืมธนาคารหรือสหกรณ์อื่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าระยะยาว หนี้สินของสหกรณ์จัดว่ามีต้นทุนเงินทุนซึ่งเป็นรายจ่ายทั้งหมดที่สหกรณ์ใช้ในการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินดังกล่าว

กิจกรรม 11.1.2

1. หนี้สินของสหกรณ์ประกอบด้วยหนี้สินอะไรบ้าง มีลักษณะสำคัญอย่างไร
2. ต้นทุนเงินทุนของหนี้สินของสหกรณ์หมายถึงอะไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.2)

เรื่องที่ 11.1.3

ประเภทและต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์

ทุนของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นเงินค่าหุ้นที่สมาชิกลำมาถือหุ้นไว้กับสหกรณ์ในทางธุรกิจทั่วไปเรียกว่าหุ้นสามัญ แต่สำหรับสหกรณ์ เรียกว่า ทุนเรือนหุ้น นอกจากนั้นยังมีทุนสำรอง หรือเป็นส่วนหนึ่งของกำไรสะสมของทางธุรกิจ และสหกรณ์ยังมีทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ สำหรับรายละเอียดประเภทของทุนของสหกรณ์และต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์ มีดังนี้

1. ประเภทของทุนของสหกรณ์

ทุนของกิจการ ในบัญชีแยกประเภทที่จัดอยู่ในหมวดทุนเป็นบัญชีที่แสดงถึงส่วนที่เจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นมีสิทธิหรือส่วนได้ส่วนเสียเหนือสินทรัพย์ของกิจการภายหลังหักสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้หรือหนี้สินแล้ว นั่นคือเป็นส่วนที่เหลือจากการที่สินทรัพย์เกินกว่าหนี้สิน สำหรับทุนของสหกรณ์ ได้แก่ ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ยังรวมถึงกำไร (ขาดทุน) สุทธิรอการจัดสรรด้วย กรณีสหกรณ์ยังไม่จัดสรรกำไรสุทธิประจำปีในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์ ทุนของสหกรณ์ดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ทุนเรือนหุ้น ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีลักษณะคล้ายกับหุ้นสามัญผู้ถือหุ้นจัดว่าเป็นเจ้าของสหกรณ์ และถือหุ้นได้เฉพาะสมาชิกเท่านั้น สหกรณ์แต่ละประเภทกำหนดให้สมาชิกถือหุ้นกับสหกรณ์จำนวนหุ้นไม่เท่ากัน และมูลค่าหุ้นของสหกรณ์แต่ละประเภทอาจจะไม่เท่ากันก็ได้ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์มูลค่าหุ้นของสหกรณ์หุ้นละ 10 บาท ในขณะที่สหกรณ์ร้านค้ามูลค่าหุ้นของสหกรณ์หุ้นละ 100 บาท เป็นต้น

การถือหุ้นของสมาชิกแต่ละคนของแต่ละสหกรณ์ต่างกันแต่อย่างน้อยสมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นกับสหกรณ์อย่างน้อย 1 หุ้น ซึ่งจะถือหุ้นเพิ่มขึ้นในภายหลังได้ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์กำหนดในระเบียบของสหกรณ์ให้สมาชิกถือหุ้นเพิ่มเป็นรายเดือนตามเงินได้รายเดือนของแต่ละคน หรือสหกรณ์การเกษตรจะให้สมาชิกถือหุ้นเพิ่มเมื่อมีการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ทุกครั้งตามแต่เงื่อนไขที่สหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ เป็นต้น ทุนเรือนหุ้นดังกล่าวสมาชิกจะถอนคืนไม่ได้จนกว่าจะลาออกหรือพ้นจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์

การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นอกจากการให้ถือหุ้นตามที่กำหนดในระเบียบแล้ว สหกรณ์อาจจะมีการระดมทุนเรือนหุ้นเพิ่มเติมได้ตามความจำเป็นของสหกรณ์ เช่น กำหนดเงื่อนไขการถือหุ้นเพิ่มตามเงินได้รายเดือนที่เพิ่มขึ้น กำหนดให้มีการเพิ่มขึ้นตามความสนใจในแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 (3) กำหนดให้ “สมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นแต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด” ทั้งนี้เพื่อมิให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งมีอำนาจในการควบคุมสหกรณ์ เพราะสหกรณ์ถือว่าทุกคนที่เป็นสมาชิกมีสิทธิเท่าเทียมกันตามหลักการสหกรณ์

สิทธิประโยชน์ของทุนเรือนหุ้นของสมาชิก การถือหุ้นของสมาชิกนอกจากจะได้สิทธิเป็นเจ้าของสหกรณ์แล้วสิทธิประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์ ดังนี้

- 1) มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้บริหารของสหกรณ์ หรือพิจารณาดำเนินการสหกรณ์โดยมีสิทธิในการออกเสียงต่างๆ ในกิจการของสหกรณ์ได้เพียงหนึ่งคนหนึ่งเสียงเท่านั้นไม่ว่าสมาชิกรายใดจะถือหุ้นมากหรือน้อยกว่ากัน การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ และสิทธิดำเนินงานอื่นของสหกรณ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับโดยผ่านที่ประชุมใหญ่ประจำปีของสหกรณ์
- 2) มีสิทธิเป็นผู้บริหารหรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ถ้าได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก และมีสิทธิเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ด้วย
- 3) มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งกำไรของสหกรณ์ในรูปของเงินปันผลตามหุ้น เงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ และสิทธิอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ และระเบียบของสหกรณ์
- 4) มีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ และยังมีสิทธิได้รับประโยชน์ต่างๆ ที่สหกรณ์จะจัดให้กับสมาชิก

1.2 ทุนสำรอง เป็นเงินทุนของสหกรณ์ที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ซึ่งกำหนดไว้ทั่วไปเหมือนกันได้แก่ “มาตรา 60 การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินกว่าร้อยละหนึ่ง ของกำไรสุทธิแต่ไม่เกิน 30,000 บาท”

การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์มักมีความขัดแย้งกันเสมอว่าจะจัดสรรเป็นทุนของสหกรณ์จำนวนมากกว่าหรือเป็นไปตามกฎหมายกำหนด เพราะถ้าจัดสรรเป็นทุนสำรองจำนวนมากกำไรสุทธิที่เหลือจะจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยตามส่วนธุรกิจน้อย การที่สหกรณ์มีทุนสำรองน้อยโอกาสที่สหกรณ์จะนำเงินทุนสำรองดังกล่าวไปลงทุนก่อให้เกิดรายได้ก็น้อยด้วยเพราะโดยทั่วไปแล้วทุนสำรองสหกรณ์มักไม่คิดว่ามีต้นทุนเงินทุน

ทุนสำรองของสหกรณ์นอกจากการจัดสรรกำไรสุทธิแล้วอาจจะได้มาจากเงินบริจาค หรือเงินอื่นๆ ของสหกรณ์ที่ระเบียบกำหนดให้สมทบเข้าเป็นทุนสำรองของสหกรณ์

สิทธิประโยชน์ของทุนสำรองของสหกรณ์สามารถนำไปหมุนเวียนลงทุนในสินทรัพย์ของสหกรณ์ซึ่งโดยทั่วไปจะนำไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาว เพราะจัดว่าทุนสำรองเป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ นอกจากนั้นทุนสำรองตามกฎหมายให้นำมาชดเชยการขาดทุนของสหกรณ์ได้ กรณีสหกรณ์ดำเนินงานขาดทุนประจำปีจะทำให้ทุนสำรองของสหกรณ์ลดลง

1.3 ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์ เป็นเงินทุนที่สหกรณ์จัดสรรจากกำไรสุทธิของสหกรณ์ตามข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนดไว้ เช่น ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนศึกษาอบรมทางสหกรณ์ ทุนเพื่อขยายงาน ทุนเพื่อให้การสงเคราะห์ ทุนเพื่อส่งเสริมสวัสดิการ รวมถึงเงินทุนหรือกองทุนต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการตัดจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายประจำปีและจากการจัดสรรจากกำไรประจำปีรวมกัน เป็นต้น

นอกจากนั้นอาจจะจัดสรรทุนสะสมสร้างสำนักงาน ทุนรักษาระดับเงินปันผล และทุนอื่นๆ การใช้จ่ายทุนดังกล่าวจะเป็นไปตามระเบียบที่สหกรณ์กำหนด ทุนสะสมบางประเภทจะใช้ภายในปี หรือบางประเภทจะสะสมเป็นทุนของสหกรณ์ระยะยาว

2. ต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์

ต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์เป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์จากการจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ เงินทุนดังกล่าวในทางการเงินถือว่า มีต้นทุนเงินทุน ดังนี้

2.1 ต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้น ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีภาระต้องจ่ายต้นทุนในรูปแบบของเงินปันผลตามหุ้นที่จะจ่ายเมื่อสหกรณ์มีกำไรสุทธิตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งคำนวณเป็นเงินปันผลจ่ายที่สหกรณ์คาดว่าจะจ่าย ซึ่งเรียกว่า “ต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้น” ถึงแม้ว่าเงินปันผลตามหุ้นของสหกรณ์จะจ่ายให้สมาชิกผู้ถือหุ้นเมื่อสหกรณ์มีกำไรสุทธิแล้วซึ่งไม่ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ก่อนกำไรสุทธิ แต่ในทางการเงินถือว่าเป็นต้นทุนเงินทุนเป็นภาระที่สำคัญของผู้บริหารสหกรณ์จะต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เช่น สิ้นปี 25x7 สหกรณ์คาดว่าจะจ่ายเงินปันผลตามหุ้นร้อยละ 5 ต่อปี ดังนั้นต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์เท่ากับร้อยละ 5 ต่อปี ทั้งนี้จัดว่าเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสจากเงินทุนดังกล่าว สหกรณ์ได้นำไปหมุนเวียนลงทุนในสินทรัพย์เพื่อให้สหกรณ์มีรายได้ ซึ่งผู้ถือหุ้นคือสมาชิกของสหกรณ์ควรจะได้รับผลตอบแทน คือ เงินปันผลตามหุ้น นั้นเอง หรือสหกรณ์นำเงินทุนเรือนหุ้นไปลงทุนเพื่อให้เกิดรายได้มากกว่าร้อยละ 5 ต่อปี

2.2 ต้นทุนเงินทุนของทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ ทุนสำรองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกำไรสะสมในทางธุรกิจ เนื่องจากกฎหมายสหกรณ์กำหนดให้สหกรณ์ต้องจัดสรรกำไรสุทธิไว้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นทุนสำรองของสหกรณ์ นอกจากนั้นสหกรณ์ยังสามารถจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ เช่น ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนสำรองอัตราเงินปันผล ทุนสะสมเพื่อสร้างสำนักงาน เป็นต้น

ทุนสำรอง และเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ โดยทั่วไปแล้วสหกรณ์ไม่มีภาระต้องจ่ายค่าใช้จ่ายใดมักจะคิดว่าไม่มีต้นทุนเงินทุน แต่ในทางการเงินถือว่าเงินทุนส่วนนี้มีต้นทุนเงินทุนเช่นเดียวกันเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสที่จะนำเงินทุนไปก่อให้เกิดประโยชน์ ในธุรกิจทั่วไปถือเป็นต้นทุนเงินทุนเช่นเดียวหุ้นสามัญ ดังนั้นในการคำนวณต้นทุนเงินทุนของทุนสำรองและเงินสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ ต้องนำมาพิจารณาเป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ด้วยโดยคิดเช่นเดียวกับต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้น

โดยสรุป

ต้นทุนเงินทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ = อัตราเงินปันผลที่คาดว่าจะจ่ายตอนสิ้นปี

ในทางปฏิบัติสหกรณ์ส่วนใหญ่มักไม่นำเงินปันผลตามหุ้นที่คาดว่าจะจ่ายนำมาคิดเป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ ทั้งหุ้นเรือนหุ้น หุ้นสำรอง และหุ้นสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ อาจจะมีบางสหกรณ์ที่เป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่มากเท่านั้นที่นำมาคิด

โดยสรุป ทุนของสหกรณ์ประกอบด้วยหุ้นเรือนหุ้น ซึ่งเป็นเงินทุนจากสมาชิกซึ่งเป็นเจ้าของสหกรณ์ซึ่งมีมูลค่าคงที่แน่นอน แต่ละประเภทสหกรณ์อาจจะมีมูลค่าในแต่ละหุ้นไม่เท่ากัน นอกจากนั้นทุนของสหกรณ์ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์เป็นหุ้นสำรอง และหุ้นสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ จัดเป็นแหล่งเงินทุนที่ได้จากการดำเนินงานของสหกรณ์ ต้นทุนเงินทุนของทุนของสหกรณ์ในทางการเงิน คือเงินปันผลที่คาดว่าจะจ่ายในสิ้นปีนั่นเอง เพราะถือว่าเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสที่นำเงินทุนดังกล่าวไปลงทุนในสินทรัพย์เพื่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์

กิจกรรม 11.1.3

1. ทุนของสหกรณ์โดยทั่วไปประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. ต้นทุนเงินทุนของหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์คืออะไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.3)

เรื่องที่ 11.1.4

ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักและต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มของสหกรณ์

หนี้สินและทุนของสหกรณ์เป็นการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ทั้งหนี้สินหมุนเวียน หนี้ไม่หมุนเวียน และทุนของสหกรณ์ เงินทุนต่าง ๆ นั้นในทางการเงินจัดว่ามีต้นทุนเงินทุนทั้งสิ้น ดังนั้นต้นทุนเงินทุนทั้งหมดของสหกรณ์ เท่ากับ ต้นทุนเงินทุนจากการก่อหนี้ รวมกับ ต้นทุนเงินทุนจากทุนของสหกรณ์

$$\text{ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์} = \text{ต้นทุนเงินทุนจากการก่อหนี้} + \text{ต้นทุนเงินทุนจากทุนของสหกรณ์}$$

ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนโครงการลงทุนต่าง ๆ ของสหกรณ์และมีผลการดำเนินธุรกิจด้านต่าง ๆ ของสหกรณ์ด้วย เพราะถ้าต้นทุนของสหกรณ์สูงย่อมกระทบต่อราคาสินค้าหรือบริการที่สหกรณ์จะคิดกับสมาชิกย่อมสูงขึ้นด้วยซึ่งอาจสูงกว่าคู่แข่งทำให้ไม่สามารถต่อสู้กับคู่แข่งได้ เช่น ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์เท่ากับ ร้อยละ 5.00 ต่อปี ดังนั้นสหกรณ์จะต้องให้เงินกู้แก่สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าร้อยละ 5 ต่อปี และสุดท้ายถ้าต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์สูงจะทำให้กำไรสุทธิของสหกรณ์ลดลง ในทางตรงกันข้ามถ้าต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ต่ำจะทำให้กำไรสุทธิของสหกรณ์สูงขึ้นได้

สหกรณ์มีการจัดหาเงินทุนจากแหล่งเงินทุนหลายแหล่งเงินทุนไม่ว่าจะเป็นเงินจากหนี้สินหมุนเวียน เช่น เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ระยะสั้น เจ้าหนี้การค้า หรือเงินรับฝากจากสมาชิก หรือจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้ระยะยาว รวมถึงการจัดหาเงินทุนจากทุนของสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นทุนเรือนหุ้นทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ เนื่องจากเงินทุนดังกล่าวมีต้นทุนเงินทุน เป้าหมายของการจัดหาเงินทุนต้องการจัดหาเงินทุนให้ได้ตามจำนวน เวลาที่ต้องการ และมีต้นทุนเงินทุนต่ำที่สุด การคำนวณต้นทุนเงินทุนรวมเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจของสหกรณ์ จำเป็นต้องคำนวณต้นทุนเงินทุนรวมทั้งหมดตามสัดส่วนเงินทุนแต่ละแหล่งซึ่งเรียกว่า “ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก” (Weighted Average Cost of Capital: WACC) และเมื่อมีการจัดเงินทุนเพิ่มขึ้นจะกระทบต่อต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยโดยรวมของสหกรณ์ด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์

ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักเป็นต้นทุนเงินทุนที่คำนวณได้จากต้นทุนเงินทุนจากแหล่งเงินทุนตามสัดส่วนแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งหมดที่สหกรณ์จัดหา ต้นทุนเงินทุนนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการตัดสินใจในการลงทุนต่างๆ ของสหกรณ์ เช่น การตัดสินใจในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้แก่สมาชิก การจ่ายเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนดอกเบี่ยเงินกู้ การตัดสินใจในเรื่องการเช่าสินทรัพย์โดยมีสัญญาเช่า

ระยะยาว และการตัดสินใจในการของกู้ยืมเงินใหม่ของสหกรณ์ เป็นต้น เป็นการคำนวณต้นทุนเงินทุนที่แท้จริง โดยรวมทั้งหมดจากแหล่งเงินทุนที่สหกรณ์จัดหามาตนเอง

การคำนวณต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์สามารถทำได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 11.1 สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่ง มีการจัดหาเงินทุนของสหกรณ์เพื่อใช้ในการหมุนเวียน ดำเนินธุรกิจดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11.1 การคำนวณต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์

แหล่งเงินทุน ณ 31 ธันวาคม 25xx (1)	มูลค่า (ล้านบาท) (2)	สัดส่วน เงินทุน (3)	ต้นทุนเงินทุน (%) (4)	ผลลัพธ์ (%) (5) = (3) × (4)
หนี้สินหมุนเวียน				
เงินรับฝากออมทรัพย์	80	0.08	1.50	0.12
เงินรับฝากประจำ	640	0.64	3.50	2.25
หนี้สินไม่หมุนเวียน	70	0.07	7.25	0.51
ทุนของสหกรณ์				
ทุนเรือนหุ้น	160	0.16	5.00	0.80
ทุนสำรอง	40	0.04	5.00	0.20
ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ	10	0.01	5.00	0.05
รวม	1,000	1.00	-	3.93

จากตารางที่ 11.1 การคำนวณต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์โดยคิดต้นทุนเงินทุนทางการเงินหรือตามทฤษฎีการเงิน โดยถือว่าทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์มีต้นทุนเงินทุน

จากกรณีนี้สหกรณ์มีแหล่งเงินทุนทั้งหมด (1) 1,000 ล้านบาท (2) โดยมีทั้งเงินรับฝากทั้งออมทรัพย์ และประจำ หนี้สินไม่หมุนเวียน และทุนของสหกรณ์ ทั้งนี้เงินทุนทั้งหมดคิดเป็นสัดส่วนเงินทุนเทียบกับจำนวนเงินทุนทั้งหมดในช่องที่ (3) รวมแล้วเท่ากับ 1 (ตัวอย่างการคำนวณสัดส่วนเงินทุนในช่องที่ (3) คำนวณได้จาก มูลค่าในแต่ละเงินทุนในช่องที่ (2) หารด้วยมูลค่ารวม เช่น 80 หาร 1,000 เท่ากับ 0.08 สัดส่วนจำนวนอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน)

สำหรับต้นทุนเงินทุนในช่องที่ (4) ใช้อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยทั้งปีของสหกรณ์ที่จัดหาเงินทุนมาตามแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งนี้ให้ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์มีต้นทุนเงินทุนเท่ากับอัตราเงินปันผลที่คาดว่าจะจ่ายเมื่อสิ้นปี

ผลลัพธ์ในช่องที่ (5) นำสัดส่วนเงินทุนของแต่ละเงินทุน ช่องที่ (3) คูณ ด้วยต้นทุนเงินทุนของแต่ละเงินทุนช่องที่ (4) เช่น 0.08 คูณ 1.50 เท่ากับ 0.12 เป็นต้น

รวมต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (WACC) ของสหกรณ์เท่ากับร้อยละ 3.93 คือ ผลรวมช่องที่ (5)

โดยทั่วไปในทางปฏิบัติสหกรณ์มักจะไม่นำต้นทุนเงินทุนของทุนสำรองและทุนสะสมตามข้อบังคับและระเบียบอื่นๆ มาคิดเป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ เนื่องจากการคำนวณเงินปันผลในอนาคตของสหกรณ์เป็นไปได้ยาก และโดยวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์มิได้มุ่งเน้นกำไรสุทธิสูงสุดเป็นการรวมทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกด้วยกันมากกว่า การคาดการณ์เงินปันผลตามหุ้นจากการลงทุนถือหุ้นในสหกรณ์มีน้อยมาก ดังนั้นต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์จะลดลง 0.25 รวม WACC เท่ากับร้อยละ 3.68

และถ้าไม่นำต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้นมาคิดเป็นต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ด้วยอีก ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์จะลดลง 0.80 รวม WACC เท่ากับร้อยละ 2.88

โดยสรุปจากตัวอย่างข้างต้นสรุปต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ เป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1	ต้นทุนเงินทุนตามทฤษฎี	WACC = 3.93%
กรณีที่ 2	ต้นทุนเงินทุนในทางปฏิบัติ
(ไม่นำทุนสำรองและทุนสะสมฯ มาคิดต้นทุนเงินทุน)	WACC = 3.68%
กรณีที่ 3	ต้นทุนเงินทุนในทางปฏิบัติ
(ไม่นำทุนสำรอง ทุนสะสมฯ และทุนเรือนหุ้นมาคิดต้นทุนเงินทุน)	WACC = 2.88%

การตัดสินใจเกี่ยวกับต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ที่เหมาะสม ควรใช้กรณีที่ 1 ต้นทุนเงินทุนตามทฤษฎี จะทำให้สหกรณ์ทราบต้นทุนเงินทุนที่แท้จริงของสหกรณ์เพื่อสหกรณ์จะนำไปสู่การตัดสินใจทางการเงินได้อย่างถูกต้องมากที่สุด ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารสหกรณ์มีการวางแผนทางการเงินของสหกรณ์ล่วงหน้าถึงการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ตั้งแต่ต้นปี

2. ต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มของสหกรณ์

ต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่ม (Marginal Cost of Capital: MCC) เป็นต้นทุนเงินทุนเฉพาะส่วนของเงินทุนที่สหกรณ์จัดหาเข้ามาใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ เช่น สหกรณ์กู้ยืมเงินเพิ่มขึ้น 100 ล้านบาท ซึ่งมีผลทำให้เงินทุนของสหกรณ์ และสัดส่วนเงินทุนของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย นอกจากนั้นมีผลทำให้ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ต้นทุนเงินทุนส่วนที่เพิ่มนี้เรียกว่า ต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่ม และถ้าอัตราต้นทุนเงินทุนเปลี่ยนแปลงไปด้วย ต้นทุนเงินทุนถัวน้ำหนักก็จะยิ่งเพิ่มไปด้วย ในทางกลับกันก็อาจจะลดลงได้เช่นกัน (อาจจะเพิ่มขึ้น ลดลง หรือไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้ ขึ้นอยู่กับสัดส่วนเงินทุนที่จัดหาเพิ่มขึ้นและอัตราต้นทุนเงินทุนแต่ละแหล่งเงินทุนที่จัดหาเพิ่มขึ้น)

ตัวอย่างที่ 11.2 สมมติสหกรณ์ตามตัวอย่างที่ 11.1 จัดหาเงินทุนเพิ่มจากการกู้ยืมระยะยาวเพิ่ม 100 ล้านบาท โดยต้นทุนเงินทุนร้อยละ 7.25 เท่าเดิม

การที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนโครงสร้างเงินทุนของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การคำนวณต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

ตารางที่ 11.2 การคำนวณต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์จากการจัดหาเงินทุนเพิ่ม

แหล่งเงินทุน ณ 31 ธันวาคม 25xx (1)	มูลค่า (ล้านบาท) (2)	สัดส่วน (3)	ต้นทุนเงินทุน (%) (4)	ผลลัพธ์ (%) (5) = (3) × (4)
หนี้สินหมุนเวียน				
เงินรับฝากออมทรัพย์	80	0.07	1.50	0.11
เงินรับฝากประจำ	640	0.58	3.50	2.03
หนี้สินไม่หมุนเวียน	170*	0.15	7.25	1.81
ทุนของสหกรณ์				
ทุนเรือนหุ้น	160	0.15	5.00	0.80
ทุนสำรอง	40	0.04	5.00	0.20
ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ	10	0.01	5.00	0.05
รวม	1,100	1.00	-	4.95

*จัดหาเงินทุนเพิ่ม

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเมื่อสหกรณ์จัดหาเงินทุนเพิ่มขึ้น 100 ล้านบาท ต้นทุนเงินทุนส่วนที่เพิ่มขึ้นจำนวน 100 ล้านบาทเท่าเดิมคือ ร้อยละ 7.25 จำนวนเงินทุนที่เพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนเงินทุนของสหกรณ์จะเปลี่ยนแปลงไป และต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 4.95 หรือเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 1.02 เป็นต้นทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของเงินทุนส่วนเพิ่มจากการจัดหาเงินทุนเพิ่มขึ้นนั่นเอง

โดยทั่วไปสหกรณ์จะจัดหาเงินทุนเพิ่มขึ้นจากหลายแหล่งเงินทุน ดังนั้น ทำให้สัดส่วนเงินทุนเปลี่ยนแปลงไป และถ้าอัตราต้นทุนเงินทุนเปลี่ยนแปลงไปด้วยก็จะทำให้ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงที่ทั้งเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ได้

สหกรณ์สามารถใช้ต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มเพื่อประโยชน์ดังนี้

1) การตัดสินใจเลือกลงทุนในโครงการต่างๆ โดยการนำต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มไปเปรียบเทียบกับอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในโครงการ ถ้าอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในโครงการสูงกว่าอัตราต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มสหกรณ์ก็ควรตัดสินใจลงทุนในโครงการนั้น ถ้าในทางตรงกันข้ามก็จะไม่ตัดสินใจลงทุนในโครงการนั้น สมมติปัจจุบันสหกรณ์มีต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักเท่ากับร้อยละ 3.93 เมื่อ

สหกรณ์มีโครงการลงทุนใหม่หรือต้องการขยายการลงทุนจากเดิมจึงจัดหาเงินทุนเพิ่มจากการกู้เงินระยะยาว ถึงแม้ว่าต้นทุนเงินกู้ยืมจะเท่าเดิม (ร้อยละ 7.25) แต่ทำให้โครงสร้างเงินทุนเปลี่ยนแปลงจึงมีผลทำให้ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4.95 ดังนั้น อัตราผลตอบแทนที่สหกรณ์นำเงินดังกล่าวมาลงทุนจะต้องสูงกว่าต้นทุนเงินทุนดังกล่าวคือต้องสูงกว่าร้อยละ 4.95

2) ทราบต้นทุนเงินทุนที่แท้จริงของสหกรณ์ นอกจากนั้นยังช่วยในการตัดสินใจจัดหาเงินทุนที่เหมาะสมของสหกรณ์และได้ทราบต้นทุนเงินทุนที่แท้จริงของสหกรณ์ได้ด้วย จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกู้ยืมระยะยาวมีอัตราต้นทุนเงินทุนสูงกว่าแหล่งเงินทุนอื่น ถ้าสหกรณ์ต้องการลดต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักลงควรไปจัดหาเงินทุนจากแหล่งอื่น เช่น จากเงินรับฝาก หรือทุนของสหกรณ์ เป็นต้น

โดยสรุปต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์เป็นรายจ่ายทั้งหมดที่จ่ายให้เจ้าของเงินทุนที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนนั้นมา มีความสำคัญต่อการตัดสินใจลงทุนในโครงการของสหกรณ์ หรือการดำเนินธุรกิจด้านต่าง ๆ ของสหกรณ์ ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์มีทั้งต้นทุนเงินทุนที่ได้จากการก่อหนี้ และต้นทุนเงินทุนจากทุนของสหกรณ์ การคำนวณต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์ในทางปฏิบัติจะใช้เฉพาะอัตราต้นทุนเงินทุนที่จัดหาเงินมาเท่านั้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการจัดหาเงินทุนจัดเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และการที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนจากหลายแหล่งเงินทุน การคำนวณต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์จะใช้ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก และต้นทุนเงินทุนส่วนเพิ่มด้วยเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการคำนวณต้นทุนเงินทุนตามสัดส่วนโครงสร้างเงินทุนและอัตราต้นทุนเงินทุนในแต่ละแหล่งเงินทุนมาคำนวณถ่วงน้ำหนัก

กิจกรรม 11.1.4

ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักหมายถึงอะไร นำไปใช้ประโยชน์อย่างไร จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.4)

แผนการสอนตอนที่ 11.2

การจัดการหนี้สินของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

11.2.1 การจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์

11.2.2 การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

แนวคิด

1. การจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์เป็นหนี้สินระยะสั้นที่มีระยะเวลาครบกำหนดชำระหนี้คืนภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์ประกอบด้วย การจัดการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้แบบมีระยะเวลา เจ้าหนี้การค้า และเงินรับฝากของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนตามจำนวน เวลาที่ต้องการ และต้นทุนเงินทุนต่ำ การจัดการหนี้สินหมุนเวียนแต่ละประเภทมีข้อดีและข้อเสียที่สหกรณ์ต้องนำมาพิจารณาในการตัดสินใจด้วยซึ่งจะต้องสอดคล้องกับการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนของสหกรณ์
2. การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์เป็นการจัดการเงินกู้ยืมระยะยาวซึ่งเป็นหนี้สินที่มีระยะเวลาการชำระหนี้คืนเกินกว่า 1 ปี ขึ้นไป เป็นการจัดการเงินกู้ยืมธนาคารซึ่งการกู้ยืมระยะยาวนั้นมีข้อดีและข้อเสียที่สหกรณ์ต้องพิจารณาตัดสินใจในการก่อหนี้ระยะยาวและต้องสอดคล้องกับการลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.1 “การจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.2 “การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 11.2.1

การจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์

หนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนของสหกรณ์ที่มีระยะเวลาครบกำหนดชำระหนี้ภายในหนึ่งปีหรือรอบบัญชีของสหกรณ์เป็นเงินทุนระยะสั้น ประกอบด้วย เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารและเงินกู้ยืมระยะสั้น เจ้าหนี้การค้าหรือสินเชื่อทางการค้า เงินรับฝาก และหนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์ ทั้งนี้ส่วนของหนี้สินไม่หมุนเวียนที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี และค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยค้างจ่าย หนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์แต่ละประเภทนั้นมีวิธีการจัดการที่ต่างกันออกไป และแต่ละแหล่งเงินทุนนั้นมีต้นทุนเงินทุนที่สหกรณ์จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ การจัดหาและการจัดการเงินทุนระยะสั้นแต่ละประเภทนั้นมีแนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดหาเงินทุนและการจัดการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร และเงินกู้ยืมระยะสั้น

1.1 การจัดหาเงินทุนจากเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร การกู้ยืมเงินโดยเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารนั้น สหกรณ์ต้องยื่นขออนุมัติวงเงินกับธนาคารพาณิชย์ ไม่มีกำหนดระยะเวลาใช้คืนที่แน่นอนแต่ไม่เกิน 1 ปี การเบิกเงินเกินบัญชีธนาคารโดยใช้เช็ค ซึ่งสหกรณ์ต้องมีบัญชีกระแสรายวันกับธนาคารเพื่อการใช้เช็คภายในวงเงินที่ได้รับอนุมัติ ถ้าเบิกเกินบัญชีธนาคารเต็มวงเงินแล้วจะไม่สามารถเบิกได้อีกแต่ถ้าได้ชำระลดลงแล้วก็สามารถเบิกเงินเกินบัญชีธนาคารหมุนเวียนใช้ได้ ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารเป็นรายวันทุกสิ้นเดือนตามอัตราที่ได้ตกลงไว้ซึ่งขึ้นอยู่กับหลักประกัน ถ้าสหกรณ์ขออนุมัติวงเงินโดยใช้คณะกรรมการดำเนินการค้าประกันอัตราดอกเบี้ยจะสูงกว่าใช้เงินฝากประจำธนาคารค้าประกัน ดังตัวอย่าง

สหกรณ์การเกษตร AA จำกัด กู้เงินจากธนาคารโดยวิธีเบิกเกินบัญชีธนาคารได้รับอนุมัติวงเงิน 1 ล้านบาท สัญญาเริ่มวันที่ 1 มีนาคม 25x5 สหกรณ์มีรายการเบิกและใช้เงินในเดือนเมษายน 25x5 ตามบัญชีกระแสรายวันของธนาคาร ดังนี้

ตารางที่ 11.3 บัญชีกระแสรายวันของธนาคาร

หน่วย : บาท

วันที่	รายการ	ถอน (เดบิต)	ฝาก (เครดิต)	ยอดคงเหลือ
1 เม.ย. 25x5	ยอดคงเหลือยกมา			10,000.00
2	จ่ายเช็ค	500,000.00		(490,00.00)
4	จ่ายเช็ค	100,000.00		(590,000.00)
5	ฝากเงิน		300,000.00	(290,000.00)
10	จ่ายเช็ค	700,000.00		(990,000.00)
20	ฝากเงิน		500,000.00	(490,000.00)
28	ฝากเงิน		500,000.00	10,000.00
30	ดอกเบี้ย	2,306.85		7,693.15

หมายเหตุ: ยอดคงเหลือ ในวงเล็บ คือยอดเบิกเกินบัญชีธนาคารหรือยอดเดบิต

จากตารางดังกล่าวมีการจ่ายเช็คในวันที่ 2, 4 และ 10 และฝากเงินเข้าบัญชีในวันที่ 5, 20 และ 28 และในวันสิ้นเดือนธนาคารคิดดอกเบี้ย 2,306.85 บาท หักจากยอดเงินคงเหลือในบัญชีทั้งหมด 7,693.15 บาท การคิดดอกเบี้ยคิดเป็นรายวันนับแต่วันที่เบิกเกินบัญชีธนาคาร สมมติธนาคารคิดดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี สามารถคิดดอกเบี้ยได้ดังนี้

ตารางที่ 11.4 การคำนวณดอกเบี้ยเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร

วันที่	จำนวนวัน (วัน)	จำนวนเงินเบิกเกินบัญชี (บาท)	จำนวนดอกเบี้ย (บาท)
2-3 เม.ย. 25x5	2	490,000	134.25
4	1	590,000	80.82
5-9	5	290,000	198.63
10-19	10	990,000	1,356.16
20-27	8	490,000	536.99
รวมดอกเบี้ย			2,306.85

หมายเหตุ:

$$\begin{aligned}
 \text{ตัวอย่างการคำนวณ ดอกเบี้ย} &= \text{เงินต้น} \times \text{อัตราดอกเบี้ย} \times \text{ระยะเวลา} \\
 &= 490,000 \times \frac{5}{100} \times \frac{2}{365} \\
 &= 134.25 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

ข้อดีและข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร การที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนจากเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารนั้นจะต้องพิจารณาข้อดีและข้อเสียของเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารด้วย ซึ่งมีดังนี้

ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร

1) **เบิกจ่ายเงินได้สะดวก** เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารเป็นเงินหมุนเวียนของสหกรณ์ในกรณีที่สหกรณ์มีความจำเป็นสามารถเบิกจ่ายได้ทันที สะดวก และสามารถหมุนเวียนภายในวงเงินที่ได้รับอนุมัติ

2) **ลดระยะเวลาการรับเงินสดจากสหกรณ์** การเบิกเงินบัญชีธนาคารยังช่วยลดระยะเวลาการรับเงินจากสหกรณ์ได้เพราะสหกรณ์จะจ่ายเงินให้สมาชิกหรือลูกค้าอื่นเป็นเช็ค ซึ่งต้องใช้เวลาในการนำเช็คไปขึ้นเงินและการเรียกเก็บเช็คระหว่างธนาคาร ซึ่งทำให้ระยะเวลาการจ่ายเงินกับเวลาที่นำเช็คไปขึ้นเงินอาจจะต่างกันซึ่งจะทำให้สหกรณ์ได้ประโยชน์จากช่วงเวลาการเรียกเก็บเช็ค เช่น สหกรณ์จ่ายเช็คเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน แต่กว่าสมาชิกจะนำไปขึ้นเงินในวันที่ 5 มิถุนายน เป็นต้น

3) **สะดวกในการดำเนินงาน** สหกรณ์จ่ายเงินเป็นเช็คในการเบิกเงินเกินบัญชีธนาคารทำให้สะดวกในการนับเงินสดและลดภาระการดำเนินงานของสหกรณ์ได้และสามารถเตรียมเช็คไว้รอจ่ายได้ และไม่ต้องเป็นภาระจัดหาเงินสดมาสำรองจ่ายให้กับสมาชิกจำนวนมาก

4) **ต้นทุนเงินทุนต่ำกว่าเงินกู้ระยะยาว** ต้นทุนเงินทุนเงินเบิกเกินบัญชีทั่วไปจะต่ำกว่าการกู้ยืมระยะยาวโดยเฉพาะถ้ามีเงินฝากค้ำประกัน

ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร

1) **มีภาระค่าธรรมเนียมเช็ค** สหกรณ์มีภาระต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในการออกเช็คแต่ละฉบับซึ่งธนาคารจะคิดค่าธรรมเนียมเช็คกับสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์อาจจะคิดค่าธรรมเนียมเช็คกับสมาชิกหรือลูกค้าหรือไม่ขึ้นอยู่กับนโยบายของสหกรณ์

2) **ต้องควบคุมตรวจสอบการใช้อย่างรัดกุม** การจ่ายเช็คต้องมีระบบการควบคุมเช็คที่ดี เพราะอาจจะจ่ายเงินเกินวงเงินทำให้ลูกค้าไม่สามารถขึ้นเงินตามจำนวนเช็คได้ทำให้สหกรณ์เสียหาย และการจ่ายเช็คอาจจะมีการผิดพลาดได้เช่นกันต้องมีเจ้าหน้าที่ควบคุมการออกเช็คของสหกรณ์ที่ดีด้วยซึ่งมีผลต่อความน่าเชื่อถือของสหกรณ์

ปัจจุบันสหกรณ์ได้ทำความตกลงกับธนาคารให้สามารถโอนตัดบัญชีจากบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ของสหกรณ์ได้ทันทีที่มีการใช้เช็ค ซึ่งสหกรณ์ต้องตรวจสอบเงินฝากกระแสรายวันหรือเงินฝากออมทรัพย์เป็นประจำ สหกรณ์ต้องคอยตรวจสอบเงินฝากกระแสรายวันสำหรับการใช้เช็คอยู่เสมอถ้ามีเงินคงเหลือในบัญชีกระแสเงินฝากมากเกินไปซึ่งจะทำให้สหกรณ์เสียประโยชน์ได้ เพราะเงินฝากกระแสรายวันธนาคารไม่คิดดอกเบี้ยจ่ายให้สหกรณ์

3) **ต้องสำรองเงินหมุนเวียนไว้เป็นประจำ** เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารเป็นหนี้สินระยะสั้น สหกรณ์ต้องหมุนเวียนเงินจ่ายคืนให้ได้ภายในวงเงินที่ได้รับอนุมัติและภายในรอบปีด้วย

4) **ความไม่สะดวกในการรับเงินของสมาชิก** สมาชิกอาจไม่พอใจกรณีจ่ายเงินเช็คธนาคารที่อยู่ห่างไกลไม่สะดวกต่อการไปเบิกรับเงินสดกับธนาคารเพราะจะเบิกรับเงินสดได้เฉพาะธนาคารที่ออกเช็คให้เท่านั้น นอกนั้นอาจจะต้องผ่านบัญชีซึ่งกว่าจะเบิกได้ต้องใช้เวลาในการเคลียร์เช็คตามระบบของธนาคาร ซึ่งไม่สามารถเบิกรับเงินสดได้ทันที

1.2 การจัดการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารของสหกรณ์เป็นเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์ที่มีความสะดวกทำให้สหกรณ์มีสภาพคล่องทางการเงินได้อย่างดีแต่ก็มีต้นทุนเงินทุนเช่นกัน ดังนั้นในการจัดการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารของสหกรณ์ควรดำเนินการ ดังนี้

1) **การชำระคืนให้เร็ว** เนื่องจากเงินเบิกเกินบัญชีมีต้นทุนเงินทุนที่ธนาคารคำนวณเป็นรายวันตามจำนวนที่เบิกเกินบัญชี และสหกรณ์จ่ายเงินเบิกเกินบัญชีเป็นเช็คซึ่งมีเงินที่ต้องจ่ายหลายจำนวน อาจจะทำให้มีเงินเบิกเกินบัญชีที่สหกรณ์ต้องจ่ายดอกเบี้ย สหกรณ์ต้องรีบฝากเงินเพื่อลดยอดเงินเบิกเกินบัญชีโดยเร็วมิฉะนั้นดอกเบี้ยก็จะเพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบันสหกรณ์ทั่วไปจะมีบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ธนาคารควบคู่กันไปด้วยเพื่อการโอนเงินจากเงินฝากออมทรัพย์ไปตัดยอดเงินฝากกระแสรายวันอัตโนมัติเพื่อลดภาระดอกเบี้ยจากการใช้เช็คของสหกรณ์ และกันลิมิโอนเงินชำระเช็คที่ได้จ่ายให้สมาชิกหรือลูกค้าไปแล้ว แต่ธนาคารก็จะคิดค่าบริการโอนเงินอัตโนมัติ นั้น อย่างไรก็ตาม กรณีเงินฝากออมทรัพย์มีเงินคงเหลือในบัญชีน้อยกว่าก็จะเป็นเงินเบิกเกินบัญชีของสหกรณ์ต่อไป

2) **ตรวจสอบวงเงินคงเหลือเป็นประจำ** ต้องมีการตรวจสอบวงเงินที่ได้รับอนุมัติจากธนาคารให้เบิกเกินบัญชีได้ว่าจะคงเหลืออยู่เป็นประจำเพื่อมิให้มีการจ่ายเช็คเกินวงเงินกั๊ยมที่ได้รับอนุมัติ เพราะจะทำให้เช็คที่สหกรณ์สั่งจ่ายผู้ถือเช็คไม่สามารถนำเช็คไปรับเงินสดได้ ทำให้เสียภาพลักษณ์ที่ดีของสหกรณ์

3) **การควบคุมการใช้จ่ายเงินเบิกเกินบัญชี** เนื่องจากการใช้เงินเบิกเกินบัญชีของสหกรณ์ใช้จ่ายโดยใช้เช็คผ่านบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ดังนั้นต้องมีการควบคุมการใช้จ่ายเช็คให้เหมาะสม เช่น มีทะเบียนคุมเช็ค มีการลงชื่อรับเช็คทุกครั้ง เช็คต้องเก็บรักษาไว้ที่ปลอดภัย และต้องมีการตรวจสอบยืนยันกับบัญชีเงินฝากธนาคารอยู่เป็นประจำ เป็นต้น

ตารางที่ 11.5 ข้อดี ข้อเสีย ของการจัดการหาเงินทุน และการจัดการเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร

ข้อดี ของ เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร	ข้อเสีย ของเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร	การจัดการ เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร
1. เบิกจ่ายเงินได้สะดวก	1. มีภาระค่าธรรมเนียมเช็ค	1. การชำระคืนให้เร็ว
2. ลดระยะเวลาการรับเงินสดจากสหกรณ์	2. ต้องควบคุมตรวจสอบการใช้ อย่างรัดกุม	2. ตรวจสอบวงเงินคงเหลือเป็น ประจำ
3. สะดวกในการดำเนินงาน	3. ต้องสำรองเงินหมุนเวียนไว้เป็น ประจำ	3. การควบคุมการใช้จ่ายเงินเบิก เกินบัญชี
4. ต้นทุนเงินทุนต่ำกว่าเงินกู้ระยะยาว	4. ความไม่สะดวกในการรับเงิน ของสมาชิก	

1.3 เงินกู้ยืมระยะสั้นหรือเงินกู้แบบมีระยะเวลา การจัดหาเงินทุนระยะสั้นโดยการกู้แบบมีระยะเวลาจะจัดหาได้จากธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุน เงินกู้ชนิดนี้ไม่จัดเป็นเงินกู้ชนิดหมุนเวียนเพราะเมื่อผู้กู้ใช้คืนเงินกู้แล้วจะขอเบิกเงินจำนวนที่ใช้คืนแล้วมาใช้อีกไม่ได้ ซึ่งต่างกับการกู้โดยการเบิกเกินบัญชีธนาคาร การใช้คืนเงินกู้แบบมีระยะเวลาอาจจะใช้คืนโดยวิธีผ่อนชำระหรือใช้คืนทั้งจำนวนก็ได้ การจัดหาเงินกู้ชนิดนี้มีรายละเอียดดังนี้

1) การขออนุมัติเงินกู้ ผู้ขอกู้หรือสหกรณ์ควรเป็นลูกค้าของสถาบันการเงินนั้น เมื่อจะขอกู้แบบมีระยะเวลาจะทำคำขอกู้เงินระบุวัตถุประสงค์ของการขอกู้โดยต้องส่งหลักฐานประกอบการพิจารณาคำขอกู้ด้วย

2) การเบิกและการใช้คืนเงินกู้ เมื่อได้รับอนุมัติแล้วผู้กู้จะเบิกเงินไปใช้ทั้งจำนวนในคราวเดียวก็ได้หรือจะเบิกหลายคราวก็ได้ตามวงเงินที่ขอกู้ แต่ถ้านำเงินมาชำระแล้วจะขอเบิกส่วนที่ชำระคืนกลับไปอีกไม่ได้ การใช้คืนเงินกู้อาจจะทำโดยผ่อนชำระหรือใช้คืนทั้งจำนวนก็ได้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลง ระยะเวลาการใช้คืนไม่เกิน 1 ปี

3) การคำนวณดอกเบี้ย การคิดดอกเบี้ยเงินกู้แบบมีระยะเวลามีวิธีปฏิบัติต่างๆ กัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขข้อตกลง การคำนวณดอกเบี้ยอาจจะคำนวณจากยอดค้างชำระ หรือคำนวณจากยอดเงินต้นคงที่เท่ากันทุกงวดก็ได้ นอกจากนี้อาจมีเงื่อนไขที่ทำให้อัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงไปก็ได้

โดยทั่วไปแล้วสหกรณ์มักไม่ค่อยใช้เงินกู้แบบมีระยะเวลาในระยะสั้นแต่จะใช้เงินเบิกเกินบัญชีธนาคารหรือส่วนมากจะเป็นเงินกู้ระยะยาวมากกว่า

สำหรับข้อดีของเงินกู้แบบมีระยะเวลาเช่นเดียวกับเงินแบบเบิกเกินบัญชีธนาคารแต่ไม่สามารถหมุนเวียนได้ภายในวงเงินที่ได้รับเหมือนเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร แต่ก็เป็นข้อดีที่ทำให้สหกรณ์ต้องควบคุมวางแผนการใช้จ่ายเงินเป็นอย่างดี ส่วน ข้อเสียของเงินกู้แบบมีระยะเวลานั้นโดยทั่วไปจะเบิกรับเงินเป็นงวดไม่ยุ่งยากเหมือนการใช้เช็คการควบคุมการใช้เงินกู้จะง่ายกว่า แต่เงื่อนไขการกู้ยืมอาจจะมากกว่าก็ได้

การจัดการเงินกู้แบบมีระยะเวลานั้นจะต้องพิจารณาการเบิกและใช้เงินกู้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขข้อสัญญา เพราะเมื่อเบิกเงินจนเต็มวงเงินแล้วจะไม่สามารถเบิกใช้ได้อีก ดังนั้นจะต้องมีการควบคุมการใช้เงินและการส่งชำระคืนตามเงื่อนไข

2. การจัดหาเงินทุนและการจัดการเจ้าหนี้การค้า

2.1 การจัดหาเงินทุนจากเจ้าหนี้การค้า เจ้าหนี้การค้าหรือสินเชื่อทางการค้าเป็นสินเชื่อในวงการค้าธุรกิจซึ่งเป็นสินเชื่อตามประเพณีของการค้า โดยผู้ขายยอมมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อก่อนผู้ซื้อจะชำระเงินซึ่งมีการตกลงเกี่ยวกับเงื่อนไขการให้สินเชื่อว่า ผู้ซื้อจะต้องชำระเงินภายในกำหนดเวลาใด และส่วนลดที่ผู้ขายจะให้เป็นอย่างใด การใช้สินเชื่อทางการค้านั้นโดยปกติต้องมีการตกลงเกี่ยวกับเงื่อนไขการให้สินเชื่อระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ เมื่อเงื่อนไขเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่ายแล้ว การซื้อจึงจะเกิดขึ้น เงื่อนไขการให้สินเชื่อจะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดเวลาเริ่มต้น การกำหนดเวลาได้รับส่วนลด การกำหนดอัตราส่วนลด และการกำหนดเวลาชำระหนี้ทั้งสิ้น

เช่น เงื่อนไขของสินเชื่อทางการค้า 2/10, net 45 หรืออาจเขียนเป็น 2/10, n/45 หมายถึง กำหนดอัตราส่วนลด คือร้อยละ 2 จากยอดซื้อ ถ้าซื้อ 100 บาท ชำระเงิน 98 บาท กำหนดเวลาได้รับส่วนลด คือ 10 วันนับจากวันที่ปรากฏในใบกำกับสินค้า และกำหนดเวลาชำระหนี้ทั้งสิ้น คือ 45 วัน เป็นต้น หรืออาจกำหนดวันเริ่มต้นจากวันที่ได้รับสินค้าหรือวันสิ้นเดือนก็ได้ตามแต่จะตกลงกัน

การจัดหาเงินทุนจากเจ้าหนี้การค้าของสหกรณ์นั้นนอกจากจะพิจารณาตามประเด็นที่กล่าวมาแล้วนั้น จะต้องพิจารณาถึงข้อดีและข้อเสียต่อสหกรณ์ดังนี้

ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากเจ้าหนี้การค้า มีดังนี้

1) **จัดหาเงินทุนได้สะดวก** เจ้าหนี้การค้าเป็นการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินระยะสั้นที่สะดวก ไม่มีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยาก และเป็นการแสดงถึงความน่าเชื่อถือของสหกรณ์ที่ได้รับสินเชื่อทางการค้าด้วย

2) **กำหนดเวลาชำระหนี้ยืดหยุ่นได้** เจ้าหนี้การค้าเป็นการจัดหาเงินทุนที่สามารถยืดหยุ่นกำหนดเวลาชำระหนี้ได้ คือในกรณีที่สหกรณ์มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนอย่างอื่นอาจจะชำระหนี้เมื่อครบกำหนด แต่ถ้าเงินหมุนเวียนดีก็อาจชำระหนี้ก่อนครบกำหนดเพื่อขอรับส่วนลดเงินสดก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามควรชำระภายในกำหนดได้รับส่วนลดเพราะต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูงโดยจัดหาเงินทุนที่ต้นทุนต่ำกว่ามาชำระก็ได้

ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากเจ้าหนี้การค้า มีดังนี้

1) **วงเงินต่ำและระยะเวลาสั้น** สินเชื่อทางการค้าส่วนใหญ่จะได้รับวงเงินการให้สินเชื่อจำนวนต่ำ และมีระยะเวลาการชำระคืนสั้น

2) **ต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูง** เจ้าหนี้การค้าเป็นเงินทุนระยะสั้นที่ต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูง ถ้าไม่สามารถชำระได้ตามกำหนดที่ได้รับส่วนลด สหกรณ์ควรจัดหาเงินทุนจากแหล่งอื่นมาชำระหนี้ภายในกำหนดได้รับส่วนลดจะทำให้สหกรณ์ประหยัดต้นทุนมากกว่า

3) **การควบคุมดูแลทำได้ยาก** เจ้าหนี้การค้าของสหกรณ์อาจจะมีหลายแหล่งเจ้าหนี้และหลายช่วงเวลา ดังนั้นต้องมีการควบคุมการใช้ให้ดีเพราะอาจจะเลยช่วงเวลาที่สหกรณ์จะได้รับส่วนลด และกรณีมีการรับสินค้าในแต่ละเดือนหลายครั้งจำเป็นต้องตกลงเงื่อนไขให้เหมาะสมด้วย เพื่อความสะดวกในการรับส่วนลดหรือชำระหนี้ตามเงื่อนไข ดังนั้นมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ง่าย

2.2 การจัดการเจ้าหนี้การค้า เจ้าหนี้การค้ามีต้นทุนเงินทุนกรณีสหกรณ์ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเงื่อนไขการได้รับส่วนลดดังกล่าวแล้ว ดังนั้นการจัดการเจ้าหนี้การค้าของสหกรณ์นอกจากจะต้องพิจารณาด้านต้นทุนข้อดีและข้อเสียดังกล่าวแล้วควรพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) **การชำระคืนเงินภายใต้เงื่อนไข** เนื่องจากเจ้าหนี้การค้าเป็นเงินทุนระยะสั้นที่ต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูงถ้าไม่สามารถชำระได้ตามกำหนดที่ได้รับส่วนลด เช่น สหกรณ์สั่งซื้อปุ๋ยเคมีจากชุมนุมสหกรณ์การเกษตร จำกัด จำนวน 20 ตัน โดยชุมนุมสหกรณ์การเกษตรกำหนดเงื่อนไขการค้าดังนี้ 3/10, n/45 ถ้าคำนวณต้นทุนเงินทุนได้จากสูตร ดังนี้

ต้นทุนสินเชื่อการค้า

$$= \frac{\text{เปอร์เซ็นต์ส่วนลด}}{\text{เปอร์เซ็นต์เงินจ่ายสุทธิ}} \times \frac{365}{\text{จำนวนวันนับจากวันครบกำหนดส่วนลดถึงวันชำระเงิน}} \times 100$$

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนสินเชื่อการค้า} &= \frac{3}{(100 - 3)} \times \frac{365}{(45 - 10)} \times 100 \\ &= 32.25\% \end{aligned}$$

จากการคำนวณจะเห็นได้ว่าต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูง ดังนั้นสหกรณ์ควรจัดหาเงินทุนจากแหล่งอื่นมาชำระหนี้ภายในกำหนดได้รับส่วนลดจะทำให้สหกรณ์ประหยัดต้นทุนมากกว่า ทั้งนี้กรณีไม่สามารถชำระคืนได้ภายในเงื่อนไขการได้รับส่วนลดควรชำระคืนในวันถึงกำหนดชำระหนี้ทั้งสิ้น

2) การควบคุมบัญชีเจ้าหนี้การค้า เนื่องจากสหกรณ์อาจจะมีหนี้การค้าหลายรายและหลายช่วงเวลา สหกรณ์ต้องจัดทำบัญชีเจ้าหนี้การค้ารายบุคคลของเจ้าหนี้ เพื่อความสะดวกในการควบคุมและสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเวลาที่สหกรณ์ได้ประโยชน์สูงสุด

ตารางที่ 11.6 ข้อดี ข้อเสีย ของการจัดการเงินทุน และการจัดการเจ้าหนี้การค้า

ข้อดีของเจ้าหนี้การค้า	ข้อเสียของเจ้าหนี้การค้า	การจัดการเจ้าหนี้การค้า
1. จัดหาเงินทุนได้สะดวก 2. กำหนดเวลาชำระหนี้ยืดหยุ่นได้	1. วงเงินต่ำ และระยะเวลาสั้น 2. ต้นทุนเงินทุนค่อนข้างสูง 3. การควบคุมดูแลทำได้ยาก	1. การชำระคืนเงินภายในได้เงื่อนไข 2. การควบคุมบัญชีเจ้าหนี้การค้า

3. การจัดหาเงินทุนและการจัดการเงินรับฝาก

3.1 การจัดหาเงินทุนจากเงินรับฝาก เงินรับฝากเป็นเงินฝากที่สหกรณ์ผู้รับฝากโดยกำหนดเงื่อนไขการรับเงินฝากตามระเบียบที่สหกรณ์กำหนด และการเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 (5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นหรือสมาคมพาณิชย์สงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

ดังนั้นเงินรับฝากเป็นการจัดหาเงินทุนหนึ่งของสหกรณ์โดยทั่วไปสหกรณ์จะรับเงินฝากจากสมาชิก 2 ประเภทหลัก ได้แก่ เงินรับฝากออมทรัพย์ และเงินรับฝากประจำ โดยมีเงื่อนไขและการคิดดอกเบี้ยตามแต่สหกรณ์จะกำหนด

ปัจจุบันสหกรณ์หลายแห่งอาจจะกำหนดเงินฝากประเภทอื่นๆ และมีเงื่อนไขการฝากที่ต่างกันออกไปเพื่อการจูงใจให้สมาชิกมาฝากเงินกับสหกรณ์ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งเงินทุนของสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์สามารถนำไปหมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นหนี้สินระยะสั้นก็ตามแต่ในความเป็นจริงมีเงินรับฝากจำนวนมากที่คงอยู่กับสหกรณ์เหมือนเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาว เงินรับฝากเป็นแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนเงินต้นค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับการจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืม แต่จะมีความเสี่ยงสูงเพราะไม่แน่นอนว่าสมาชิกจะมาถอนคืนได้ทุกเมื่อ รวมทั้งมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูง

นอกจากเงินรับฝากแล้วสหกรณ์อาจจะจัดหาเงินทุนที่มีลักษณะคล้ายเงินรับฝากในลักษณะเป็นตัวเงินจ่ายระยะสั้น เช่น ตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน บัตรเงินฝาก เป็นต้น การจัดหาเงินทุนจากเงินรับฝากของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียต่อสหกรณ์ดังนี้

ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากเงินรับฝาก เงินรับฝากของสหกรณ์ส่วนใหญ่ได้จากสมาชิกสหกรณ์หรือกรณีชุมนุมสหกรณ์ได้จากสหกรณ์สมาชิก หรือสหกรณ์อาจจะรับฝากจากสหกรณ์ด้วยกันเองแต่จะเป็นเงินฝากจำนวนมากระยะเวลาฝากที่แน่นอน สหกรณ์ที่จัดหาเงินทุนจากเงินรับฝากมีข้อดีต่อสหกรณ์ดังนี้

1) **อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าการกู้ยืม** เงินรับฝากของสหกรณ์โดยทั่วไปอัตราดอกเบี้ยเงินฝากต่ำกว่าการจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมและมีประเภทเงินรับฝากให้สมาชิกเลือกฝากได้หลายประเภทตามความสนใจของสมาชิกจึงจัดหาเงินทุนได้ง่าย

2) **ส่งเสริมการออมของสมาชิก** เงินรับฝากเป็นการส่งเสริมการออมให้กับสมาชิกสหกรณ์และแสดงถึงความน่าเชื่อถือของสหกรณ์ สหกรณ์ที่มีเงินรับฝากจำนวนมากแสดงได้ว่าสหกรณ์น่าเชื่อถือมากกว่า

3) **การนำไปลงทุนระยะยาวได้บางส่วน** เงินรับฝากแม้ว่าจัดเป็นหนี้สินหมุนเวียน แต่ในความเป็นจริงมีเงินรับฝากจำนวนมากเป็นเงินที่ฝากระยะยาว สหกรณ์สามารถนำไปลงทุนระยะยาวก่อให้เกิดรายได้มากกว่าการลงทุนระยะสั้น

4) **บริหารจัดการได้ตามเงื่อนไข** เงินรับฝากที่มีระยะเวลาการฝากที่แน่นอนส่วนใหญ่สหกรณ์สามารถบริหารจัดการได้ตามเงื่อนไขของการฝากซึ่งเป็นผลดีที่สหกรณ์จะนำไปลงทุนให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากเงินรับฝาก เงินรับฝากมีข้อเสียดังนี้

1) **ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง** เงินรับฝากมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง เช่น เงินเดือนค่าจ้างเจ้าหน้าที่เงินรับฝาก เครื่องอำนวยความสะดวกในการบริการรับฝากเงิน สมุดคู่ฝาก เอกสารประกอบต่างๆ จำนวนมาก เงื่อนไขการรับฝากเงินของสหกรณ์อาจจะมีมากสหกรณ์จะต้องบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงและอำนวยความสะดวกที่ทันสมัย ต้องมีการควบคุมตรวจสอบที่เหมาะสมซึ่งอาจจะเป็นช่องทางการให้เกิดความเสียหายได้ง่าย

2) **การบริหารจัดการยาก** ผู้ฝากสามารถถอนคืนเงินฝากเมื่อใดก็ได้สหกรณ์ต้องสำรองเงินไว้เพื่อสภาพคล่องในการถอนเงินฝากจากสมาชิกอย่างเพียงพอโดยจะต้องมีเครื่องมือในการบริหารสภาพคล่องที่ดี เช่น งบประมาณเงินสดประจำเดือน เป็นต้น นอกจากนั้นเงินรับฝากสหกรณ์ไม่สามารถกำหนด

วงเงินสูงสุดที่จะรับฝากได้ด้วย บางครั้งเงินรับฝากอาจจะมีมากจนเกินความต้องการหรือสภาพคล่องสั้น สหกรณ์ต้องบริหารจัดการให้เกิดรายได้มากกว่าต้นทุนเงินรับฝากต่อไป

3) **ต้องดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง** ตามกฎกระทรวงว่าด้วยการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์ พ.ศ. 2550 สหกรณ์ที่รับเงินฝากต้องดำรงสินทรัพย์ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณีเฉลี่ยรายเดือนไม่ต่ำกว่าอัตราที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 1 และไม่เกินร้อยละ 20 ของยอดเงินที่ทั้งจำนวน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดหลักประกันที่มั่นคงแก่การดำเนินงานของสหกรณ์ และสหกรณ์ต้องรายงานเกี่ยวกับการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องในแต่ละเดือนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดภายใน 15 วันนับแต่วันสุดท้ายของเดือน การกำหนดดังกล่าวทำให้สหกรณ์อาจจะขาดรายได้ที่จะสามารถนำเงินไปลงทุนให้เกิดรายได้มากกว่าการลงทุนในระยะสั้น

4) **ความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยในตลาด** เงินรับฝากมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงสูงโดยเฉพาะอัตราดอกเบี้ยเงินฝากสหกรณ์ต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินทั่วไป เพราะอาจจะทำให้สมาชิกย้ายเงินฝากเข้าหรือออกจากสหกรณ์จำนวนมากได้

5) **ความเสี่ยงต่อความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อสหกรณ์** เนื่องจากการฝากเงินของสมาชิกกับสหกรณ์ต้องอาศัยความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อสหกรณ์ สหกรณ์มีความเสี่ยงต่อความเชื่อมั่นโดยเฉพาะข่าวลือต่างๆ ของสหกรณ์จะกระทบต่อสมาชิกจำนวนมากอาจถอนเงินฝากตามข่าวลือเป็นจำนวนมากจนสหกรณ์ขาดสภาพคล่อง

3.2 การจัดการเงินรับฝาก เงินรับฝากของสหกรณ์ทั้งเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำของสหกรณ์สมาชิกสามารถถอนคืนเงินรับฝากเมื่อใดก็ได้ตามต้องการ เงินรับฝากจัดว่าเป็นเงินทุนที่มีต้นทุนเงินทุนค่อนข้างต่ำแต่ก็มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง เมื่อสหกรณ์จัดหาเงินทุนจากเงินรับฝากแล้วสหกรณ์ควรมีแนวทางในการจัดการเงินรับฝาก ดังนี้

1) **ปรับเปลี่ยนเงื่อนไขเงินรับฝากให้สอดคล้องกับสถานการณ์** เนื่องจากเงินรับฝากมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วโดยเฉพาะอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝาก และมีสถาบันการเงินที่รับเงินฝากหลายสถาบันด้วยกันที่เป็นคู่แข่งกัน สหกรณ์ต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนเงื่อนไขเงินรับฝากให้สอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ เช่น ถ้าอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากภายนอกสหกรณ์สูงขึ้น สหกรณ์ก็ต้องปรับเพิ่มขึ้นมิฉะนั้นแล้วสมาชิกก็อาจจะถอนเงินรับฝากออกจากสหกรณ์ทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่องได้ หรือกรณีอัตราดอกเบี้ยภายนอกลดลงสหกรณ์ก็ควรปรับอัตราดอกเบี้ยลดลงด้วย เพราะอาจจะทำให้สมาชิกหันมาฝากเงินกับสหกรณ์เพิ่มขึ้นสหกรณ์อาจจะมีสภาพคล่องมากเกินไป เป็นต้น

2) **การบริการสะดวกรวดเร็ว และเชื่อถือได้** เงินรับฝากของสหกรณ์จะมากหรือน้อยนอกจากจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการรับฝากเงินและอัตราดอกเบี้ย การบริการที่สะดวกรวดเร็วและเชื่อถือได้ และสามารถให้ผู้ฝากถอนเงินคืนได้เมื่อต้องการ ดังนั้นสหกรณ์ต้องมีเจ้าหน้าที่บริการที่ดีและมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างเพียงพอ เช่น นำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการให้บริการเงินรับฝากเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป เป็นต้น

3) มีระบบการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงาน เนื่องจากการรับเงินฝากของสหกรณ์มีหลายประเภทและหลายเงื่อนไขและมีสมาชิกบริการจำนวนมาก และมีรายการเอกสารทางการเงินจำนวนมากด้วย สหกรณ์จำเป็นต้องมีระบบการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานอย่างรัดกุม ตรวจสอบเป็นปัจจุบัน

4) จัดให้มีเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง เนื่องจากเงินรับฝากมีความคล่องตัวสูงเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายได้ง่าย สหกรณ์จำเป็นต้องมีเครื่องมือในการบริหารเงินฝากไปลงทุนให้สอดคล้องกัน เช่น มีงบประมาณเงินสดเพื่อการบริหารสภาพคล่องเป็นรายเดือน การขอเปิดวงเงินเบิกเกินบัญชีธนาคารไว้รองรับการถอนเงินฝากจำนวนมาก หรือจะต้องมีเงินลงทุนที่สามารถเรียกคืนได้อย่างทันที่เพื่อการบริหารสภาพคล่อง เป็นต้น และถึงแม้ว่าเงินรับฝากจะเป็นหนี้สินหมุนเวียนแต่ในความเป็นจริงจะมีเงินรับฝากจำนวนมากเช่นกันที่เป็นเงินฝากที่ฝากอยู่ระยะยาว สหกรณ์ควรจะนำไปจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การจัดการเงินทุนจากเงินรับฝากของสหกรณ์จากสมาชิกมีข้อดีหลายประการ แต่ก็มีข้อเสียที่ค่อนข้างจะบริหารจัดการยากสหกรณ์ต้องมีเครื่องมือที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสภาพคล่อง มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และต้องมีแผนรับมือกับข่าวลือต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นรวมถึงอาจจะต้องสร้างพันธมิตรสหกรณ์ในการช่วยเหลือทางการเงินในบางกรณีเมื่อขาดสภาพคล่องเป็นครั้งคราว สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 11.7 ข้อดี ข้อเสีย ของการจัดการเงินทุน และการจัดการเงินรับฝาก

ข้อดีของเงินรับฝาก	ข้อเสียของเงินรับฝาก	การจัดการเงินรับฝาก
<ol style="list-style-type: none"> 1. อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าการกู้ยืม 2. ส่งเสริมการออมของสมาชิก 3. การนำไปลงทุนระยะยาวได้บางส่วน 4. บริหารจัดการได้ตามเงื่อนไข 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง 2. การบริหารจัดการยาก 3. ต้องดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง 4. ความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยในตลาด 5. ความเสี่ยงต่อความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อสหกรณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับเปลี่ยนเงื่อนไขเงินรับฝากให้สอดคล้องกับสถานการณ์ 2. การบริการสะดวกรวดเร็ว 3. มีระบบการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงาน 4. จัดให้มีเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยง

4. การจัดหาเงินทุนและการจัดการ หนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์

หนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายค้างจ่ายของสหกรณ์ เช่น ภาษีเงินได้ค้างจ่าย ค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยค้างจ่าย เป็นต้น ซึ่งสหกรณ์จะต้องจ่ายตามเงื่อนไขที่กำหนดจัดว่าเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์เช่นกัน

การบริหารจัดการควรชะลอการจ่ายให้นานที่สุดหรือในวันสุดท้ายของเงื่อนไขการจ่ายเพื่อสหกรณ์จะได้นำเงินทุนไปก่อให้เกิดรายได้มากที่สุดนั่นเอง ส่วนรายได้รับล่วงหน้าเป็นรายได้ที่ได้อีกก่อนสิ้นปีบัญชีตามเงื่อนไขข้อตกลงซึ่งสหกรณ์สามารถนำรายได้ดังกล่าวไปก่อให้เกิดประโยชน์ได้เช่นกัน

สำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์หนี้สินหมุนเวียนอื่นของสหกรณ์อาจจะรวมถึงเงินทุนที่สหกรณ์รับจากสมาชิกในรูปของเงินกองทุนต่างๆ ที่ไม่ใช่เงินรับฝาก เช่น กองทุนประกันหนี้ กองทุนเงินรับฝากประเภทอื่น เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นหนี้สินหมุนเวียน สหกรณ์จะต้องบริหารจัดการให้เหมาะสมกับเงื่อนไขของกองทุนต่างๆ ที่สหกรณ์ได้กำหนดไว้

โดยสรุปการจัดการหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์ เป็นการจัดการหนี้ระยะสั้นที่ระยะเวลาใช้คืนภายในรอบหนึ่งปี ไม่ว่าจะเป็น เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร เงินกู้แบบมีระยะเวลา เจ้าหนี้การค้า เงินรับฝาก และหนี้สินหมุนเวียนอื่น หนี้สินดังกล่าวจัดว่ามีต้นทุนเงินทุน การบริหารจัดการควรมีต้นทุนเงินทุนต่ำที่สุด และต้องบริหารให้เกิดสภาพคล่องด้วย คือเมื่อจัดหาเงินทุนมาในระยะสั้นสหกรณ์ควรนำไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะสั้น เพื่อการจัดสรรเงินที่สอดคล้องกับแหล่งเงินทุน และสหกรณ์ควรมีเครื่องมือในการบริหารหนี้ระยะสั้นโดยเฉพาะเงินรับฝากเพราะเป็นเงินทุนที่หมุนเวียนเร็วมาก และต้องติดตามความเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากอยู่ตลอดเวลาและต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น นอกจากนี้ควรมีพันธมิตรสหกรณ์ในการเสริมสภาพคล่องของสหกรณ์ถ้ามีเหตุอันจำเป็น

กิจกรรม 11.2.1

1. การจัดหาเงินทุนจากเงินกู้แบบเกินบัญชีธนาคารมีข้อดีและข้อเสียอะไรบ้างระบุ จำนวน 3 ข้อ
2. การจัดหาเงินทุนจากเงินรับฝากมีข้อดีและข้อเสียอะไรบ้างระบุ จำนวน 3 ข้อ
3. การจัดการเงินรับฝากของสหกรณ์ควรดำเนินการอย่างไร จงอธิบายพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.1)

เรื่องที่ 11.2.2

การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์

การจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้สินไม่หมุนเวียนหรือจากเจ้าหนี้ระยะยาวนั้นเป็นการกู้ยืมเงินระยะยาว โดยทั่วไปเพื่อนำไปลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนหรือสินทรัพย์ระยะยาวตามแผนการลงทุนของสหกรณ์ โดยมีระยะเวลากู้ยืมเกินกว่า 1 ปีขึ้นไป ในทางธุรกิจการก่อหนี้ระยะยาวสามารถทำได้หลายวิธีตั้งแต่การทำสัญญากู้ยืมเงินระยะยาวกับสถาบันการเงินจนถึงการออกตราสารหนี้ระยะยาวขายกับประชาชนทั่วไป ในรูปของหุ้นกู้ประเภทต่าง ๆ แต่ในสหกรณ์แล้วจะจัดหาเงินทุนได้เพียงจากการทำสัญญากู้ยืมเงินระยะยาวกับสถาบันการเงินหรือสหกรณ์อื่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การกู้ยืมระยะยาวทั่วไปมักกำหนดวงเงินและระยะเวลาที่แน่นอน จัดเป็นการจัดหาเงินทุนเพื่อไปลงทุนระยะยาวในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น ที่ดิน อาคาร โรงงาน และเครื่องจักร เป็นต้น แต่สำหรับสหกรณ์อาจจะรวมถึงการกู้ยืมระยะยาวเพื่อนำมาให้สินเชื่อแก่สมาชิกของสหกรณ์ด้วย เช่น สหกรณ์การเกษตรกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพื่อนำมาให้สมาชิกกู้ยืมต่อไปในระยะยาว เป็นต้น ลักษณะทั่วไปของการกู้ยืมเงินระยะยาวของสหกรณ์แบบมีกำหนดระยะเวลาทำให้สหกรณ์มีภาระทางการเงินอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาว จึงมีผลต่อสภาพคล่องและความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตด้วย ดังนั้นจึงต้องพิจารณาทั้งข้อดีและข้อเสียให้ครบถ้วนก่อนการตัดสินใจกู้ยืมระยะยาว นอกจากนั้น ต้องไม่เกินวงเงินกู้ยืมที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมสามัญประจำปี ดังนี้

1. การจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมระยะยาว

การจัดหาเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์สามารถจัดหาได้หลายแหล่ง โดยทั่วไปจะเป็นธนาคาร เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด หรือสหกรณ์อื่นๆ และเงินกู้กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น แต่ละแหล่งเงินทุนนั้นจะมีเงื่อนไขต่างกันออกไปทั้งจำนวนเงินกู้ ระยะเวลา อัตราดอกเบี้ย และหลักประกัน การจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมระยะยาวมีข้อดี และข้อเสียต่อสหกรณ์ ดังนี้

1.1 ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมระยะยาว การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์จากการกู้ยืมระยะยาวมีผลดีต่อสหกรณ์ดังนี้

1) **การวางแผนทางการเงินที่ถูกต้อง** ทำให้สหกรณ์มีการวางแผนการเงินได้อย่างถูกต้อง เพราะสามารถระบุจำนวนเงินและระยะเวลาของการจ่ายดอกเบี้ยและเงินต้นที่แน่นอนในแต่ละงวด

2) **ได้รับความรู้และการดูแลตรวจสอบจากเจ้าหนี้** สหกรณ์ได้ความรู้และการดูแลตรวจสอบการใช้เงินอย่างเหมาะสมจากเจ้าหนี้ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จะช่วยเหลือดูแลกิจการของสหกรณ์ด้วยเพื่อให้สหกรณ์สามารถชำระหนี้คืนได้ ตั้งแต่การวางแผนธุรกิจ การติดตามการดำเนินงาน และการรายงานผลการดำเนินงาน เป็นต้น

3) **ได้รับสิทธิพิเศษ** เงินกู้บางประเภทอาจจะได้รับสิทธิพิเศษอัตราดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดดอกเบี้ย หรือเงินต้นในบางช่วงเวลา เช่น เงินกู้กรมส่งเสริมสหกรณ์ เงินกู้กองทุนพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เป็นต้น

1.2 ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมระยะยาว การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์จากการกู้ยืมระยะยาวแม้จะมีผลดีต่อสหกรณ์แต่ต้องพิจารณาถึงมีผลเสียต่อสหกรณ์ด้วย ดังนี้

1) **มีภาระต้องจัดหาเงินทุนมาชำระคืนทั้งดอกเบี้ยและเงินต้น** สหกรณ์มีภาระต้องจ่ายดอกเบี้ยและเงินต้นคืนเจ้าหน้าที่ตามจำนวนและระยะเวลาที่ได้ตกลงไว้ไม่ว่าสหกรณ์จะมีกำไรหรือไม่ก็ตาม ทำให้สหกรณ์อาจขาดสภาพคล่องได้ เป็นต้นทุนเงินทุนของหนี้ของสหกรณ์

2) **สูญเสียความสามารถในการก่อหนี้** กระทบต่ออัตราส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์ การกู้ยืมเงินระยะยาวเป็นการก่อหนี้ของสหกรณ์ทำให้อัตราส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์เพิ่มขึ้น ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์เพิ่มขึ้นด้วย และทำให้โอกาสที่จะก่อหนี้ในอนาคตเป็นไปได้ยากขึ้น

3) **เงื่อนไขสัญญาบางประการทำให้ขาดสภาพคล่อง** เงื่อนไขบางประการที่เจ้าหน้าที่อาจจะกำหนดไว้ในสัญญากู้ยืมทำให้สหกรณ์ขาดความคล่องตัวในการดำเนินงานได้ เช่น ห้ามการก่อหนี้เพิ่มขึ้น หรือต้องรายงานการดำเนินงานของธุรกิจเป็นระยะๆ หรือห้ามจ่ายเงินปันผล เป็นต้น

2. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดหาเงินทุนระยะยาวจากการก่อหนี้

ความสามารถในการก่อหนี้ระยะยาวของแต่ละกิจการรวมถึงสหกรณ์แตกต่างกันไปตามฐานะการเงินและสภาวะแวดล้อมต่างๆ ของแต่ละกิจการที่ไม่เหมือนกัน โดยมีปัจจัยที่ต้องพิจารณาเพื่อประกอบการตัดสินใจ ดังนี้

2.1 **โครงสร้างเงินทุนของสหกรณ์** การมีโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมจะทำให้ต้นทุนเงินทุนตัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของสหกรณ์ต่ำที่สุดซึ่งศึกษาแล้วในเรื่องที่ 11.1.4 ผู้บริหารจึงต้องจัดหาแหล่งเงินทุนทั้งจากเจ้าหน้าที่และจากทุนของสหกรณ์ในปริมาณและสัดส่วนเงินทุนที่เหมาะสม นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายการจัดหาเงินทุนอีกด้วย

2.2 **ประเภทและอายุการใช้งานของสินทรัพย์ที่จะลงทุน** ผู้บริหารต้องจัดความสัมพันธ์ระหว่างอายุของเงินกู้และอายุของสินทรัพย์ที่จะลงทุนให้เหมาะสมสอดคล้องกัน เช่น การลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน ควรจะจัดหาจากแหล่งเงินทุนระยะยาว ส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนควรจัดหามาจากแหล่งเงินทุนระยะสั้น เป็นต้น ดังนั้นโครงสร้างเงินทุนที่จัดหามาจากส่วนของหนี้สินจึงควรสอดคล้องกับโครงสร้างของสินทรัพย์ตามอายุการใช้งาน

2.3 **อัตราดอกเบี้ยในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต** ถ้าอัตราดอกเบี้ยระยะยาวในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงและมีแนวโน้มลดลงในอนาคต ผู้บริหารไม่ควรจะจัดหาเงินทุนระยะยาวที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราคงที่ เพราะจะทำให้ต้นทุนเงินทุนของสหกรณ์สูงกว่าต้นทุนเงินทุนในอนาคตได้ ดังนั้นผู้บริหารอาจตัดสินใจจัดหาเงินทุนระยะสั้นไปก่อน และเมื่อในอนาคตอัตราดอกเบี้ยลดลงจึงจัดหาเงินทุนระยะยาวต่อไป เช่น สหกรณ์ของกู้ยืมเงินธนาคารในปัจจุบันร้อยละ 7.00 บาทต่อปี อัตราดอกเบี้ยคงที่ ระยะเวลา 5 ปี แต่เมื่อวิเคราะห์

ภาวะเศรษฐกิจแล้วแนวโน้มอนาคตอัตราดอกเบี้ยจะลดลงใน 2-3 ปี ข้างหน้า ดังนั้นจึงควรคงที่ระยะเวลา 2-3 ปี มากกว่า หรือขอกู้ในอัตราดอกเบี้ยลอยตัว เป็นต้น

2.4 ขนาดของจำนวนเงินทุนที่ต้องการกู้ยืม การกู้ยืมเงินจำนวนมากย่อมจะจัดหาได้ยากกว่าและอาจจะต้องมีเงื่อนไขในการกู้ยืมมากขึ้น เช่น ขอกู้ จำนวน 10 ล้านบาท กับ 50 ล้านบาท ย่อมจัดหาแหล่งเงินทุนได้ต่างกัน เป็นต้น

2.5 หลักประกันการกู้ยืม โดยปกติแล้วการกู้ยืมระยะยาวโดยทั่วไปจะต้องมีหลักประกันถ้ามีหลักประกันที่เพียงพอจะสามารถกู้ยืมได้จำนวนมากหรือถ้ามีหลักประกันบางประเภทอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ก็จะต่ำกว่า เช่น การกู้ยืมโดยใช้เงินฝากประจำค้ำประกันอัตราดอกเบี้ยก็จะต่ำกว่าการกู้โดยใช้หลักทรัพย์อื่นค้ำประกัน หรือในสหกรณ์มักใช้คณะกรรมการดำเนินการทั้งคณะค้ำประกันหนี้การกู้ยืมระยะยาวดอกเบี้ยเงินกู้จะสูงกว่า เป็นต้น

3. การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียน

การกู้ยืมระยะยาวของสหกรณ์ทั่วไปมีกำหนดวงเงินและระยะเวลาที่แน่นอน ดังนั้นการจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ควรดำเนินการดังนี้

3.1 นำไปลงทุนระยะยาว เงินกู้ระยะยาวเป็นการจัดหาเงินทุนระยะยาวควรนำไปลงทุนระยะยาวในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น ที่ดิน อาคาร โรงงาน และเครื่องจักร เป็นต้น และรวมถึงการกู้ยืมระยะยาวเพื่อนำมาให้สินเชื่ระยะยาวแก่สมาชิกของสหกรณ์ด้วย

3.2 ใช้เงินทุนให้เป็นไปตามแผน เนื่องจากเงินกู้ระยะยาวจะเป็นเงินกู้จำนวนมากและลงทุนในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนเมื่อกู้ยืมมาแล้วจะต้องมีการใช้จ่ายเงินกู้นั้นตามแผนที่ได้วางไว้ เพราะถ้าไม่สามารถดำเนินการตามแผนได้อาจจะไม่สามารถจัดหาเงินทุนเพิ่มได้ เช่น สหกรณ์มีแผนจ่ายเงินเพื่อสร้างฉางข้าวจำนวน 5 ล้านบาท แต่จ่ายจริงเป็นเงิน 7 ล้านบาทเกินกว่าแผนที่คาดการณ์ไว้ถ้าสหกรณ์ไม่มีแผนสำรองอาจจะทำให้ขาดสภาพคล่องได้

3.3 ดำเนินการตามเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญากู้ มิฉะนั้นผู้ให้กู้อาจจะเรียกคืนเงินกู้ก่อนกำหนดได้ เช่น สหกรณ์การเกษตร ที่กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะกำหนดเงื่อนไขการให้กู้กับสหกรณ์อย่างชัดเจน โดยสหกรณ์การเกษตรที่กู้ยืมจะต้องทำแผนการดำเนินงานของสหกรณ์ตามแบบที่ธนาคารกำหนด และต้องมีการรายงานผลงานตามแผนงานเป็นระยะๆ

3.4 การควบคุมตรวจสอบหนี้สินไม่หมุนเวียน จะต้องมีการจัดทำทะเบียนคุมการกู้ยืมระยะยาวตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนด เช่น กำหนดการชำระคืนทั้งเงินต้น และดอกเบี้ย เพื่อสหกรณ์จะจัดหาเงินทุนมาชำระคืนได้ตามกำหนด

ตารางที่ 11.8 ข้อดี ข้อเสีย ของการจัดหาเงินทุน และการจัดการเงินกู้ยืมระยะยาว

ข้อดีของเงินกู้ยืมระยะยาว	ข้อเสียของเงินกู้ยืมระยะยาว	การจัดการเงินกู้ยืมระยะยาว
1. การวางแผนทางการเงินที่ถูกต้อง 2. ได้รับความรู้และการดูแลตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ 3. ได้รับสิทธิพิเศษ	1. มีภาระต้องจัดหาเงินทุนมาชำระคืนทั้งดอกเบี้ยและเงินต้น 2. สูญเสียความสามารถในการก่อหนี้ 3. เงื่อนไขสัญญาบางประการทำให้ขาดสภาพคล่อง	1. นำไปลงทุนระยะยาว 2. ใช้เงินทุนให้เป็นไปตามแผน 3. ดำเนินการตามเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญา 4. การควบคุมตรวจสอบหนี้สินไม่หมุนเวียน

โดยสรุปการจัดหาเงินทุนจากหนี้สินไม่หมุนเวียนโดยทั่วไปเป็นการกู้ยืมระยะยาวของสหกรณ์ทั่วไปมีกำหนดวงเงินและระยะเวลาที่แน่นอน จัดเป็นการจัดหาเงินทุนเพื่อไปลงทุนระยะยาวในสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน เช่น ที่ดิน อาคาร โรงงาน เครื่องจักร และรวมถึงการกู้ยืมระยะยาวเพื่อนำมาให้สินเชื่อระยะยาวแก่สมาชิกของสหกรณ์ด้วย เป็นต้น เจ้าหน้าที่หรือผู้ให้กู้ยืมและลูกหนี้หรือผู้ขอกู้ยืมมีการทำสัญญาระหว่างกันตามเงื่อนไขที่กำหนด สหกรณ์สามารถจัดหาเงินทุนได้ทั้งที่เป็นธนาคารหรือกู้ยืมสหกรณ์ด้วยกันเอง หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การกู้ยืมระยะยาวมีข้อดีและข้อเสียที่สหกรณ์จะต้องนำมาพิจารณาตัดสินใจเช่นกัน ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดหาเงินทุนระยะยาวจากการก่อหนี้ของสหกรณ์ ได้แก่ โครงสร้างเงินทุนของสหกรณ์ ประเภทและอายุการใช้งานของสินทรัพย์ที่จะลงทุน อัตราดอกเบี้ยในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ขนาดของจำนวนเงินกู้ยืม และหลักประกันการกู้ยืม

การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ต้องมีการนำเงินต้นดังกล่าวไปลงทุนระยะยาว มีการใช้เงินทุนให้เป็นไปตามแผน ต้องดำเนินการตามเงื่อนไขที่กำหนดในสัญญา และต้องมีการควบคุมตรวจสอบหนี้สินไม่หมุนเวียนตามเงื่อนไขที่กำหนด

กิจกรรม 11.2.2

1. การพิจารณาจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมเงินระยะยาวของสหกรณ์ควรจะต้องพิจารณาอย่างไรจงอธิบาย
2. การจัดการหนี้สินไม่หมุนเวียนของสหกรณ์ควรดำเนินการอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 11.3

การจัดการทุนของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.3.1 การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์
- 11.3.2 การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์
- 11.3.3 การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์
- 11.3.4 การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์

แนวคิด

1. การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ เป็นการจัดการทุนจากทุนของสหกรณ์ที่เป็นส่วนเจ้าของหรือสมาชิกสหกรณ์เท่านั้นที่สามารถถือหุ้นในสหกรณ์ได้ ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีมูลค่าคงที่ การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียที่ต้องพิจารณาในการจัดการเพื่อประโยชน์ของสหกรณ์ควรลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาว
2. การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์เป็นการจัดการเงินทุนที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นการจัดสรรตามกฎหมายสหกรณ์ ซึ่งต้องได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์ การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นทุนสำรองของสหกรณ์มีข้อดีต่อสหกรณ์เพราะเป็นเงินทุนที่สามารถนำไปลงทุนให้เกิดประโยชน์ แต่สหกรณ์ส่วนมากมักจัดสรรกำไรเป็นทุนสำรองตามกฎหมายกำหนดเท่านั้น ทุนสำรองควรนำไปลงทุนสินทรัพย์ระยะยาว
3. การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์เป็นการจัดการเงินทุนของสหกรณ์ซึ่งได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรกำไรตามข้อบังคับของสหกรณ์โดยทั่วไปเป็นการจัดสรรเพิ่มเติมจากกำไรสุทธิที่เหลือซึ่งเป็นเงินทุนสะสมที่สามารถหมุนเวียนในระยะสั้น และระยะยาวตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนนั้น ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ต้องนำมาพิจารณาในการจัดการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเงินทุน
4. การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์เป็นการจัดการกำไรสุทธิระหว่างปีซึ่งเป็นทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ในระยะสั้น และการจัดการกำไรสุทธิประจำปีเป็นการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ซึ่งจัดเป็นเงินทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยและเมื่อจัดสรรเป็นเงินทุนต่างๆ แล้วนำไปลงทุนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และระยะเวลาของเงินทุนนั้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.1 “การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.2 “การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการทุนสำรองของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.3 “การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.4 “การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 11.3.1

การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์

ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์เป็นส่วนของผู้ถือหุ้นของสหกรณ์ และผู้ถือหุ้นสหกรณ์ได้เฉพาะสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น สหกรณ์แต่ละประเภทกำหนดให้สมาชิกถือหุ้นกับสหกรณ์ไม่เท่ากัน และมูลค่าหุ้นของสหกรณ์แต่ละประเภทไม่เท่ากัน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์มูลค่าหุ้นของสหกรณ์หุ้นละ 10 บาท ในขณะที่สหกรณ์ร้านค้ามูลค่าหุ้นของสหกรณ์หุ้นละ 100 บาท เป็นต้น

1. การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้น

การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นอกจากการให้สมาชิกถือหุ้นตามที่กำหนดในระเบียบแล้ว สหกรณ์อาจจะมีการระดมทุนเรือนหุ้นเพิ่มเติมได้ตามความจำเป็นของสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายสหกรณ์กำหนดให้สมาชิกคนหนึ่งถือหุ้นสหกรณ์ได้รวมกันไม่เกินหนึ่งในห้าของทุนเรือนหุ้นทั้งหมดของสหกรณ์นั้นๆ

การถือหุ้นของสมาชิกนอกจากจะได้สิทธิเป็นเจ้าของสหกรณ์แล้วยังมีสิทธิประโยชน์ของสมาชิกสหกรณ์ ได้แก่ มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้บริหารของสหกรณ์ หรือพิจารณาดำเนินการสหกรณ์โดยมีสิทธิในการออกเสียงต่างๆ ในกิจการของสหกรณ์ มีสิทธิเป็นผู้บริหารหรือคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ถ้าได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก และมีสิทธิเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งกำไรของสหกรณ์ในรูปของเงินปันผลตามหุ้น และมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ และยังมีสิทธิได้รับประโยชน์ต่างๆ ที่สหกรณ์จะจัดให้กับสมาชิก การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียต่อสหกรณ์ ดังนี้

1.1 ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้น การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีข้อดี ดังนี้

1) **สร้างความผูกพันและจงรักภักดีต่อสหกรณ์ในฐานะเจ้าของสหกรณ์** สมาชิกผู้ถือหุ้นในสหกรณ์ถือว่าเป็นทั้งเจ้าของสหกรณ์และผู้รับบริการจากสหกรณ์ย่อมมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อสหกรณ์ในฐานะที่เป็นเจ้าของสหกรณ์ และเป็นการส่งเสริมการสร้างนิสัยการออมทรัพย์ของสมาชิก การเป็นสมาชิกที่ดีย่อมเป็นผู้ใช้บริการของสหกรณ์ที่ดี การดำเนินงานของสหกรณ์ย่อมดีไปด้วย

2) **เป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์** ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์จัดเป็นเงินทุนระยะยาวสมาชิกไม่สามารถถอนคืนได้ตราเป็นสมาชิก สหกรณ์สามารถนำไปลงทุนระยะยาวให้สหกรณ์มีรายได้เพิ่มขึ้นได้ และถอนหุ้นคืนได้เมื่อลาออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น

3) **มูลค่าหุ้นคงที่** ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีมูลค่าคงที่ เช่น หุ้นละ 10 บาท หรือ 100 บาท ไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามราคาตลาดเช่นบริษัทมหาชนทั่วไป การบริหารจัดการจึงไม่ยุ่งยาก

4) *ไม่มีภาระการจ่ายเงินปันผลที่แน่นอน* เงินปันผลที่จ่ายให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้นไม่ได้กำหนดแน่นอน จึงไม่ถือว่าเป็นภาระผูกพันที่จะต้องจ่ายเป็นจำนวนแน่นอนให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้น ซึ่งแตกต่างกับการจัดหาเงินทุนจากการก่อหนี้สหกรณ์ต้องมีภาระการจ่ายดอกเบี้ยในจำนวนที่แน่นอนไม่ว่าสหกรณ์จะมีกำไรหรือขาดทุน

5) *ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ต่ำกว่าการก่อหนี้* การที่สหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นจำนวนมากจะสามารถช่วยลดความเสี่ยงจากการก่อหนี้ได้แม้ว่าจะมีภาระต้องจ่ายปันผลตามหุ้นแต่จะจ่ายจำนวนเท่าไรขึ้นอยู่กับกำไรสุทธิของสหกรณ์ และทำให้มีโอกาสในการก่อหนี้ของสหกรณ์เพิ่มขึ้นได้ด้วย

6) *ห้ามเจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรือยึดค่าหุ้นของสมาชิกและสหกรณ์สามารถนำมาชำระหนี้ได้* พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 มาตรา 42 กำหนดไว้ดังนี้ “ในการชำระค่าหุ้น สมาชิกจะนำค่าหุ้นมาหักกลบลบหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้ และสมาชิกมีความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าที่ดินถือ ในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุดลง ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรือยึดค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น และเมื่อสมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง สหกรณ์มีสิทธินำเงินตามมูลค่าหุ้นที่สมาชิกมีอยู่มาหักกลบลบหนี้ที่สมาชิกผูกพันต้องชำระหนี้แก่สหกรณ์ได้และให้สหกรณ์มีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่บริมสิทธิพิเศษเหนือเงินค่าหุ้นนั้น” ทำให้หุ้นของสหกรณ์เป็นหลักประกันหนี้ที่ดีของสหกรณ์แต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมาย

1.2 ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้น การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์แม้ว่าจะมีข้อดีต่อสหกรณ์หลายประการ แต่ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องพิจารณาข้อเสียที่เกิดจากการระดมทุนจากทุนเรือนหุ้นเช่นกัน ซึ่งพิจารณาสหกรณ์ในลักษณะองค์กรโดยรวม ซึ่งข้อเสียดังกล่าวมีดังนี้

1) *การจัดสรรส่วนแบ่งกำไรสุทธิ* การที่สหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นจำนวนมากทำให้มีส่วนในการแบ่งกำไรสุทธิของสหกรณ์ในอนาคตเพิ่มขึ้น สหกรณ์มีภาระต้องทำกำไรเพื่อจะสามารถจ่ายเงินปันผลในอัตราที่สมาชิกส่วนใหญ่พอใจ ในขณะที่การก่อหนี้สหกรณ์มีภาระดอกเบี้ยจ่ายในอัตราที่แน่นอนไม่ว่ากิจการจะเป็นอย่างไร

2) *ต้นทุนเงินทุนของทุนเรือนหุ้นค่อนข้างสูง* เพราะถือว่าเงินปันผลตามหุ้นของสหกรณ์เป็นภาระที่สหกรณ์จะต้องบริหารจัดการเพื่อจ่ายคืนสมาชิก แม้ว่าจะจ่ายเงินปันผลเมื่อสหกรณ์มีกำไรก็ตาม แต่ในทางการเงินถือว่าเป็นการนำเงินทุนเรือนหุ้นไปลงทุนควรจะได้รับผลตอบแทนเพียงพอกับต้นทุนค่าเสียโอกาสด้วยก็คือเงินปันผลที่คาดว่าจะจ่ายตอนสิ้นปีนั่นเอง

3) *การระดมทุนเรือนหุ้นยากหรือมากเกินไป* การระดมทุนจากทุนเรือนหุ้นจากสมาชิกมักทำได้ยากเพราะการถือหุ้นมีความคล่องตัวน้อยกว่าการฝากเงินกับสหกรณ์ซึ่งถอนคืนได้เมื่อต้องการ ขณะที่ทุนเรือนหุ้นจะถอนคืนได้เมื่อพ้นจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น หรืออาจจะมากเกินไปถ้าสหกรณ์เคยมีการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นเงินปันผลในอัตราสูงๆ มาก่อน และมีแนวโน้มกำไรสุทธิของสหกรณ์จะสูงซึ่งบางสหกรณ์อาจจะจำกัดการซื้อหุ้นพิเศษของสหกรณ์เช่นสหกรณ์ออมทรัพย์ เนื่องจากทุนเรือนหุ้นมากเกินไปและยังไม่สามารถไปลงทุนให้ได้ผลตอบแทนสูงกว่าเงินปันผลที่คาดว่าจะต้องจ่าย

2. การจัดการทุนเรือนหุ้น

การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นั้นเนื่องจากสหกรณ์แต่ละประเภทและแต่ละสหกรณ์มีเงื่อนไขการกำหนดการถือหุ้นในสหกรณ์ต่างกันไป ถือว่าเป็นการระดมเงินทุนจากสมาชิกหรือเจ้าของซึ่งต้องพิจารณาถึงข้อดีและข้อเสียของสหกรณ์ที่จัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นแล้วยังต้องจัดการดังนี้

1) การลงทุนในระยะยาว เนื่องจากทุนเรือนหุ้นเป็นทุนของสหกรณ์ในระยะยาวสมาชิกจะถอนคืนได้เมื่อพ้นจากการเป็นสมาชิก เงินทุนดังกล่าวควรนำไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวหรือให้สินเชื่อระยะยาว เพราะจะทำให้ได้ผลตอบแทนที่สูงกว่า เพื่อจะได้คืนเป็นเงินปันผลตามหุ้นแก่สมาชิกได้ แม้ว่าโดยเป้าหมายของสหกรณ์การถือหุ้นของสมาชิกเป็นการส่งเสริมการออมทรัพย์ก็ตาม

2) เงินปันผลสูง โดยปกติแล้วสมาชิกที่ถือหุ้นในสหกรณ์ต้องการเงินปันผลในอัตราที่สูง ดังนั้นสหกรณ์จะต้องบริหารจัดการเงินทุนนี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดจึงจะทำให้สหกรณ์สามารถระดมเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นได้เพิ่มขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงสหกรณ์หลายสหกรณ์ เช่น สหกรณ์ภาคการเกษตร สหกรณ์บริการ เป็นต้น เงินปันผลต่ำกว่าการระดมทุนจากสมาชิกจึงได้ค่อนข้างน้อย ในขณะที่สหกรณ์ออมทรัพย์สามารถจ่ายเงินปันผลได้สูงการระดมทุนจากทุนเรือนหุ้นจึงระดมได้มากกว่าจนเกินสภาพคล่องก็มี

3) การควบคุมตรวจสอบทุนเรือนหุ้น เนื่องจากสหกรณ์มีสมาชิกจำนวนมาก เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์สมาชิกจะต้องถือหุ้นเพิ่มขึ้นทุกเดือน หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน หรือสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ดังนั้นสหกรณ์ต้องมีระบบการควบคุมตรวจสอบทุนเรือนหุ้น การจัดทำรายละเอียดการเพิ่มขึ้นของสมาชิกแต่ละคนอย่างถูกต้องเป็นปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การคำนวณเงินปันผลได้อย่างถูกต้อง

4) การสำรองเงินจ่ายคืนสมาชิก ในบางครั้งสหกรณ์อาจจะมีภาวะไม่ปกติ สมาชิกอาจจะขอลาออกจากการเป็นสมาชิกจำนวนมาก โดยเฉพาะสมาชิกที่มีทุนเรือนหุ้นจำนวนมากซึ่งสหกรณ์มีอาจจะระงับการลาออกจากการเป็นสมาชิกและถอนหุ้นคืนจำนวนมากได้ สหกรณ์จำเป็นต้องมีเงินสำรองเพื่อรองรับในภาวะไม่ปกติด้วย

โดยสรุปการจัดการจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ผู้ถือหุ้นดังกล่าวเป็นเจ้าของสหกรณ์และเป็นสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น การถือหุ้นของสมาชิกแต่ละคนเป็นไปตามข้อบังคับหรือระเบียบของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนดซึ่งอาจจะต่างกันตามประเภทของสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกคนหนึ่งจะถือหุ้นในสหกรณ์รวมกันไม่เกินหนึ่งในห้าของทุนเรือนหุ้นทั้งหมดของสหกรณ์นั้นๆ

สมาชิกผู้ถือหุ้นในสหกรณ์มีสิทธิประโยชน์ ได้แก่ การออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการและการบริหารจัดการกิจการสหกรณ์โดยรวม มีสิทธิเป็นผู้บริหารสหกรณ์ มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งกำไรของสหกรณ์ในรูปเงินปันผลตามหุ้น มีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ด้วย และห้ามเจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องหรืออายัดค่าหุ้นของสมาชิกและสหกรณ์สามารถนำมาชำระหนี้ได้

การที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนจากสหกรณ์มีทั้งข้อดีต่อสหกรณ์หลายประการ ได้แก่ เป็นการสร้างความผูกพันและจงรักภักดีต่อสหกรณ์ในฐานะเจ้าของสหกรณ์ เป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ มูลค่าหุ้นคงที่การจัดการไม่ยุ่งยาก ไม่มีภาระการจ่ายเงินปันผลที่แน่นอน ทำให้ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ต่ำกว่าการก่อหนี้ และเป็นหลักประกันเงินกู้กับสหกรณ์ ข้อเสีย ได้แก่ การได้รับส่วนแบ่งกำไร ทุนเรือนหุ้น

ทำให้ต้นทุนทางการเงินของสหกรณ์ค่อนข้างสูง อำนาจในการลงคะแนนเสียงเพิ่มขึ้น และการระดมทุนเรือนหุ้นได้ยากกว่าเงินรับฝากเพราะคล่องตัวน้อยกว่า

การจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์จะต้องนำไปลงทุนในระยะยาวเพราะเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาวเพื่อจะทำให้สหกรณ์มีรายได้มากที่สุด เพราะสมาชิกต้องการเงินปันผลในอัตราสูงสหกรณ์จึงจะสามารถระดมทุนเรือนหุ้นได้จำนวนมาก และสหกรณ์ต้องมีระบบการควบคุมตรวจสอบทุนเรือนหุ้นให้เหมาะสมด้วย นอกจากนี้ต้องเตรียมสำหรับกรณีสมาชิกถอนหุ้นเรือนหุ้นจำนวนมากในภาวะไม่ปกติด้วย

กิจกรรม 11.3.1

1. การจัดหาเงินทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียต่อสหกรณ์อย่างไร จงอธิบาย
2. สหกรณ์ควรจัดการทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.1)

เรื่องที่ 11.3.2

การจัดการทุนสำรองของสหกรณ์

การจัดหาเงินทุนของสหกรณ์ระยะยาวได้อีกแหล่งหนึ่งคือจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์ดำเนินงานถึงสิ้นงวดบัญชีมีกำไรสุทธิเป็นภาระที่คณะกรรมการดำเนินการจะต้องเสนอข้อเสนอนั้นในการจัดสรรกำไรสุทธิต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีอนุมัติ ซึ่งก็คือนโยบายเงินปันผลของสหกรณ์ นั่นเอง ในการกำหนดอัตราเงินปันผลนั้นคณะกรรมการดำเนินการควรตระหนักถึงเป้าหมายหลักของสหกรณ์คือทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงในระยะยาว มีความสามารถในการทำกำไรอย่างต่อเนื่องและผลตอบแทนต่างๆ จะกลับคืนสู่สมาชิกในระยะยาว

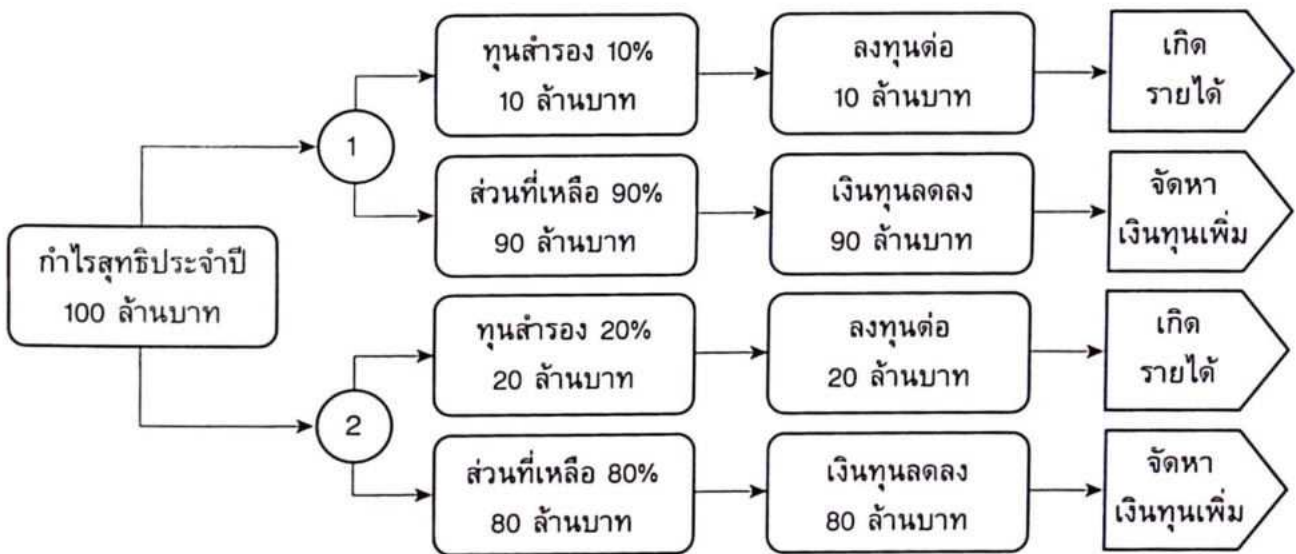
1. การจัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์

ทุนสำรองของสหกรณ์ส่วนใหญ่จัดหาได้มาจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ซึ่งกำหนดไว้ทั่วไปเหมือนกัน ได้แก่

- 1) จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ
- 2) จัดสรรเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินกว่าร้อยละหนึ่งของกำไรสุทธิแต่ไม่เกิน 30,000 บาท

3) กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นในอัตราที่ไม่เกินที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง หรือกำไรสุทธิส่วนที่เหลือให้จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ จัดสรรเป็นทุนสาธารณประโยชน์ เป็น โบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่ และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์

การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์มักมีความขัดแย้งกันเสมอว่าจะจัดสรรเป็นทุนสำรองซึ่งเป็นเงินทุนของสหกรณ์จำนวนมากหรือเป็นไปตามกฎหมายกำหนด เพราะถ้าจัดสรรเป็นทุนสำรองจำนวนมาก กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจะจัดสรรเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจน้อย การที่สหกรณ์มีทุนสำรองน้อย โอกาสที่สหกรณ์จะนำเงินทุนสำรองดังกล่าวไปก่อให้เกิดรายได้ก็น้อยด้วยเพราะโดยทั่วไปแล้วทุนสำรอง ถ้าไม่คิดต้นทุนค่าเสียโอกาสจัดว่าเป็นเงินทุนที่ไม่มีต้นทุนเงินทุนเลย จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ขนาดใหญ่ หลายสหกรณ์มีเงินทุนสำรองจำนวนมากโอกาสมีกำไรย่อมสูงกว่าสหกรณ์ขนาดเล็กที่ทุนสำรองน้อย ดัง ตัวอย่าง สหกรณ์มีกำไรสุทธิ จำนวน 100 ล้านบาท สมมติมีทางเลือกในการจัดสรรกำไรสุทธิ 2 ทางเลือก ทางเลือกที่ 1 จัดสรรเป็นทุนสำรองขั้นต่ำตามกฎหมายร้อยละ 10 ที่เหลือจัดสรรคืนให้สมาชิก และทางเลือกที่ 2 จัดสรรเป็นทุนสำรองร้อยละ 20 ที่เหลือจัดสรรคืนให้สมาชิก ตามภาพที่ 11.2

ภาพที่ 11.2 ตัวอย่างทางเลือกการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรอง

จากภาพที่ 11.2 ทางเลือกการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรอง ทางเลือกที่ 1 จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองร้อยละ 10 ตามกฎหมาย จำนวน 10 ล้านบาท ซึ่งจะนำไปลงทุนต่อเพียง 10 ล้านบาท แต่ทางเลือกที่ 2 จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองร้อยละ 20 สูงกว่ากฎหมายกำหนด จำนวน 20 ล้านบาท ซึ่งจะไปลงทุนต่อจำนวน 20 ล้านบาท สหกรณ์ย่อมมีรายได้สูงกว่าทางเลือกที่ 1 แน่แน่นอน

การที่สหกรณ์จัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียดังนี้

ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์ การจัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์เป็นการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์เป็นทุนดังกล่าว มีผลดีต่อสหกรณ์ในฐานะองค์กรของสมาชิกโดยรวม ดังนี้

1) เป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ ทุนสำรองจัดว่าเป็นเงินทุนภายในที่สามารถนำไปลงทุนก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์มากที่สุดในระยะยาว และจัดว่าไม่มีต้นทุนเงินกู้ว่าได้ถ้าไม่นำต้นทุนค่าเสียโอกาสมาคิดเป็นต้นทุนเงินทุน (แต่ตามทฤษฎีทางการเงินถือว่าต้นทุนเงินทุน) และไม่มีภาระต้องจ่ายคืนให้สมาชิก

2) ขาดเขยการขาดทุนของสหกรณ์ ตามกฎหมายสหกรณ์ทุนสำรองสามารถนำไปชดเชยการขาดทุนของสหกรณ์ กรณีสหกรณ์ดำเนินงานขาดทุนสุทธิจะทำให้ทุนสำรองของสหกรณ์ลดลงจนเหลือจำนวนน้อยลง

3) การเสริมความมั่นคงทางการเงิน การที่สหกรณ์มีทุนสำรองมากทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์ต่ำ สหกรณ์มีเงินทุนของตนเองสูงกว่าสหกรณ์ที่มีเงินทุนจากการก่อหนี้ นอกจากจะทำให้ต้นทุนเงินทุนต่ำเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักต่ำแล้วยังทำให้ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ต่ำด้วย

นอกจากนั้นแสดงการมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร การที่ผู้บริหารสหกรณ์ให้ความสำคัญกับทุนสำรอง และมีนโยบายที่ทำให้สมาชิกเห็นความสำคัญของทุนสำรองที่เป็นทุนของสหกรณ์ในระยะยาว เป็นการมองอนาคตระยะยาวของผู้บริหารสหกรณ์มิใช่พิจารณาเฉพาะวาระของตนเอง เพราะการมองอนาคตจะทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว การที่สหกรณ์มีทุนสำรองมากทำให้ในอนาคตสหกรณ์จะมีกำไรสุทธิสูงการจัดสรรกำไรในอนาคตก็จะสูงด้วย

เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่ง มีทุนสำรองถึง 700 ล้านบาท ถ้าสหกรณ์ให้สมาชิกกู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5.50 ต่อปี เงินทุนดังกล่าวสหกรณ์จะมีรายได้ถึง 38.5 ล้านบาท แต่ถ้าสหกรณ์นำเงินทุนจากเงินรับฝากมาให้สมาชิกกู้ต้องหักดอกเบี้ยจ่ายเงินฝาก สมมติอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3.00 ต่อปี รายได้สุทธิเหลือเพียงร้อยละ 2.50 ต่อปี ด้วยจำนวนเงินกู้ที่เท่ากันสหกรณ์จะมีกำไรสุทธิเพียง 17.5 ล้านบาทเท่านั้น ซึ่งกระทบต่อการจัดสรรกำไรในอนาคตแน่นอน

ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนจากทุนสำรองของสหกรณ์ ถ้าพิจารณาสหกรณ์ในฐานะองค์กรของสมาชิกโดยรวมมีน้อยมาก แต่ถ้าพิจารณาในด้านการเงินทุนสำรองจัดว่ามีต้นทุนเงินทุนเช่นเดียวกับทุนเรือนหุ้น สหกรณ์ต้องมีภาระในการบริหารนำเงินทุนสำรองไปก่อให้เกิดรายได้มากที่สุดเช่นกัน

แต่ถ้าพิจารณาในมุมมองของสมาชิกจะทำให้สมาชิกไม่พอใจกับผลประโยชน์ในระยะสั้น เพราะถ้าสหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองจำนวนมากซึ่งจะเป็นทุนภายในของสหกรณ์ การจัดสรรกำไรสุทธิเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยแก่สมาชิกหรือจัดสวัสดิการอื่นจะน้อย ทำให้การระดมทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์อาจจะได้น้อยเพราะสหกรณ์จะจ่ายเงินปันผลในอัตราที่ไม่สูงนัก

2. การจัดการทุนสำรอง

ทุนสำรองของสหกรณ์ส่วนใหญ่ได้มาจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เป็นบัญชีทุนสำรอง เป็นเงินทุนระยะยาวของสหกรณ์ สหกรณ์สามารถนำเงินทุนสำรองไปลงทุนในสินทรัพย์ของสหกรณ์เพื่อ ก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ได้อย่างมาก โดยควรนำไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวเนื่องจากจะได้ ผลตอบแทนที่สูงกว่าในระยะสั้น เพื่อก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์มากที่สุด เช่น ลงทุนสร้างโรงงานแปรรูป ผลิตภัณฑ์นมของสหกรณ์โคนม สร้างสถานีบริการน้ำมัน เงินฝากระยะยาว หรือลงทุนซื้อหุ้นชุมชนสหกรณ์ ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น

โดยสรุปทุนสำรองของสหกรณ์เป็นเงินทุนที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์มีผลดี ต่อสหกรณ์เป็นส่วนใหญ่ สหกรณ์ที่มีทุนสำรองจำนวนมากจัดว่าเป็นเงินทุนระยะยาว สามารถนำเงินทุน ดังกล่าวไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวของสหกรณ์ก่อให้เกิดรายได้และไม่ต้องกังวลว่าจะต้องจ่ายเงินปันผล ตามหุ้นเช่นหุ้นเรือนหุ้น กรณีสหกรณ์มีเหตุจำเป็นดำเนินงานขาดทุนก็สามารถนำมาชดเชยการขาดทุนได้ ด้วย แต่สหกรณ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองไม่มากนัก เพราะคำนึงถึง ความพึงพอใจของสมาชิกในระยะสั้นมากกว่าโดยจัดสรรกำไรคืนสมาชิกเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืน มากกว่า

กิจกรรม 11.3.2

ทุนสำรองของสหกรณ์ นำไปใช้ประโยชน์ต่อสหกรณ์อย่างไร จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.2)

เรื่องที่ 11.3.3

การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์

ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นเงินทุนได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์นอกจากที่ได้จัดสรรตามกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ เช่น ทุนสำรองค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เงินปันผลตามหุ้น เงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ และโบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์อาจจะต่างกันออกไปตามแต่ละสหกรณ์กำหนด เช่น ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์ภาคการเกษตร ได้แก่ ทุนศึกษาอบรมทางสหกรณ์เป็นทุนเพื่อสะสมบริการส่วนรวม ทุนสะสมเพื่อเงินกองทุนสงเคราะห์เจ้าหน้าที่ ทุนสะสมเพื่อพัฒนากิจการสหกรณ์ ทุนสวัสดิการทางสังคม เป็นต้น

ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ สำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่ ทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผล ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนเพื่อจัดตั้งสำนักงานหรือทุนอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์ เป็นทุนเพื่อการศึกษาอบรม ทุนสวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิก และทุนสวัสดิการสมาชิกเกษียณอายุ เป็นต้น สำหรับสหกรณ์อื่นอาจจะมิชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นก็ได้

1. การจัดหาเงินทุนจากเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์

ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์นี้สหกรณ์สามารถนำไปหมุนเวียนใช้ในการดำเนินงานสหกรณ์ได้ตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนดังกล่าว ทั้งนี้อาจจะแยกประเภทตามระยะเวลาการใช้เงินทุนเป็นทุนสะสมหมุนเวียนระยะสั้น และทุนสะสมระยะยาว ดังนี้

1.1 ประเภทของทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ของสหกรณ์

1) **ทุนสะสมหมุนเวียนระยะสั้น** เป็นเงินทุนสะสมที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ระยะสั้นซึ่งสหกรณ์จะหมุนเวียนใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนสะสมดังกล่าวตลอดปี เช่น ทุนเพื่อการศึกษาอบรม ทุนสวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิก และทุนสวัสดิการสมาชิกเกษียณอายุ เป็นต้น เงินทุนดังกล่าวสหกรณ์จะหมุนเวียนจ่ายในแต่ละปีซึ่งในช่วงต้นปีจะมีเงินทุนจำนวนมากและช่วงปลายปีเงินทุนนี้จะลดลง จึงจัดว่าเป็นเงินทุนหมุนเวียนที่สหกรณ์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้และเสริมสภาพคล่องให้กับสหกรณ์ได้นอกเหนือจะนำไปใช้ประโยชน์สำหรับสมาชิกตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนนั้นๆ

2) **ทุนสะสมระยะยาว** เป็นเงินทุนที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์เช่นเดียวกัน แต่สะสมไว้ใช้ในกิจการอันจำเป็นของสหกรณ์ในระยะยาวตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนดังกล่าว เช่น ทุนเพื่อจัดตั้งสำนักงานหรือทุนอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์ ทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผล เป็นต้น เงินทุนจำนวนนี้ที่สหกรณ์จะสะสมเพิ่มขึ้น สหกรณ์สามารถนำไปหมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้และเสริมสภาพคล่องให้กับสหกรณ์ได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวขึ้นอยู่กับแผนการใช้เงินทุนสะสมดังกล่าวของสหกรณ์

เงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์สามารถนำไปหมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ในช่วงที่สหกรณ์ยังไม่ได้ใช้เงินทุนตามวัตถุประสงค์ของเงินทุน ซึ่งสหกรณ์สามารถนำไปเป็นเงินทุนหมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งต้องบริหารจัดการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเงินทุนแต่ละเงินทุนนั้นๆ

ตัวอย่าง สหกรณ์ออมทรัพย์ มสธ. จำกัด (รายงานกิจการประจำปี 25x6) สิ้นปี 25x5 มีทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่นๆ ดังนี้

ตารางที่ 11.9 ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ออมทรัพย์ มสธ. จำกัด

หน่วย : บาท

ประเภททุน	ยอดคงเหลือ ปี 25x5	จัดสรรเพิ่ม ปี 25x5	ใช้จ่ายทุน ปี 25x6	ยอดคงเหลือ ปี 25x6
ทุนสาธารณประโยชน์	564,854.37	60,000.00	192,077.00	432,777.37
ทุนรักษาระดับเงินปันผล	2,401,268.30	60,000.00	0.00	2,461,268.30
ทุนเพื่อจัดตั้งอาคารสำนักงาน	5,118,310.03	60,000.00	0.00	5,178,310.03
กองทุนสวัสดิการสมาชิก	1,634,583.36	375,587.90	920,845.35	1,089,325.91
รวม	9,719,016.06	555,587.90	1,112,922.35	9,161,681.61

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในรอบปี 25x5 สหกรณ์มีเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ จำนวน 9,719,016.06 บาท จัดสรรกำไรเพิ่มจำนวน 555,587.90 บาท ในระหว่างปีใช้จ่ายเงินทุนสะสมไปจำนวน 1,112,922.35 บาท ดังนั้นสิ้นปีเงินทุนคงเหลือ จำนวน 9,161,681.61 บาท

ทั้งนี้เงินทุนดังกล่าวสหกรณ์เป็นทั้งเงินทุนระยะสั้นหมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้ในระยะสั้น ได้แก่ ทุนสาธารณประโยชน์ และกองทุนสวัสดิการสมาชิก และทุนสะสมระยะยาว ได้แก่ ทุนรักษาระดับเงินปันผล และทุนเพื่อจัดตั้งอาคารสำนักงาน ซึ่งสหกรณ์สามารถนำไปก่อให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์ได้ต่อไป

ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์มีข้อดีและข้อเสียที่สหกรณ์จะต้องนำมาพิจารณาในการจัดการเงินทุนดังนี้

1.2 ข้อดีของการจัดหาเงินทุนจากเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่น ๆ ข้อดีของเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่นๆ ของสหกรณ์นอกจากการใช้หมุนเวียนก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาวแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ตามวัตถุประสงค์ของเงินทุนสะสมดังกล่าวในทางการเงินทุนสะสมดังกล่าวมีข้อดีดังนี้

1) เป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นและระยะยาว ถ้าไม่นำต้นทุนค่าเสียโอกาสมาคิดเป็นต้นทุนเงินทุนจัดว่าไม่มีต้นทุนเงินทุน แต่ถ้าคิดต้นทุนค่าเสียโอกาสก็จะมีต้นทุนเงินทุนเช่นเดียวกับทุนสำรองของสหกรณ์

2) เป็นแหล่งเงินทุนที่ทราบวัตถุประสงค์และช่วงเวลาการใช้เงินทุนที่แน่นอน สหกรณ์สามารถบริหารจัดการได้สอดคล้องกับช่วงเวลาการใช้เงินทุนดังกล่าว

3) สัดส่วนหนี้สินและทุนของสหกรณ์ลดลง จากการจัดสรรกำไรสุทธิถ้ายังมีจำนวนมาก ทำให้ทุนของสหกรณ์มากยิ่งขึ้นทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อทุนของสหกรณ์ลดลง ความเสี่ยงทางการเงินของสหกรณ์ต่ำและโอกาสที่สหกรณ์จะก่อหนี้เพิ่มมากขึ้นด้วย

4) การเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของสหกรณ์ สหกรณ์ที่มีเงินทุนสะสมจำนวนมากสวัสดิการต่างๆ ที่จัดให้บุคคลในสหกรณ์ย่อมจะเพิ่มขึ้นได้เป็นการเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของสหกรณ์

1.3 ข้อเสียของการจัดหาเงินทุนเงินลงทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ มีดังนี้ ทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่อง ถ้าสหกรณ์มีการวางแผนการใช้เงินทุนสะสมดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้เงินทุนและช่วงเวลาที่สุดคล้องกันก็อาจจะทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่องได้ เช่น กรณีสหกรณ์มีทุนสะสมสร้างสำนักงานจำนวน 10 ล้านบาทเศษ เมื่อสหกรณ์มีแผนจะสร้างสำนักงานในปีใดก็ต้องจัดหาเงินทุนจากจำนวนเงินที่ได้นำเงินทุนดังกล่าวไปลงทุนกลับคืนมากเพื่อการสร้างสำนักงานเป็นต้น

หรือกรณีสหกรณ์มีเงินทุนจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินที่ต้องใช้จ่ายในแต่ละปี เช่น สหกรณ์จัดสรรทุนสาธารณประโยชน์ไว้ 1 ล้านบาท สหกรณ์มีแผนที่จะต้องใช้จ่ายเงินทุนสาธารณประโยชน์เกินกว่า 1 ล้านบาท สหกรณ์ก็ต้องจัดหาเงินทุนอื่นมาใช้จ่ายหรืออาจจะต้องตัดเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานของสหกรณ์ เป็นต้น

2. การจัดการเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์

การจัดการเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ ดังนี้

1) จำแนกเงินทุนตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ตามวัตถุประสงค์ ควรแยกเป็นเงินทุนสะสมหมุนเวียนระยะสั้นที่ใช้ภายในรอบปีบัญชีและเงินทุนสะสมระยะยาวที่ใช้ในระยะยาว ในการบริหารจัดการเงินทุนดังกล่าวให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์มากที่สุดนั้น

2) การใช้เงินทุนตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ตามวัตถุประสงค์ สหกรณ์ต้องบริหารเงินทุนสะสมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเงินทุนและให้สอดคล้องกับช่วงระยะเวลาการใช้เงินทุนด้วยเงินทุนสะสมประเภทหมุนเวียนระยะสั้นควรไปลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน และเงินทุนสะสมระยะยาวควรไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาว และต้องวางแผนการใช้เงินให้สอดคล้องกับความต้องการใช้เงินทุนสะสมตามวัตถุประสงค์ด้วย

โดยสรุปการจัดหาเงินทุนจากเงินทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์มีทั้งที่เป็นเงินทุนสะสมหมุนเวียนระยะสั้นภายในรอบปีและเงินทุนสะสมระยะยาว ซึ่งมีข้อดีคือ เป็นแหล่งเงินทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นแหล่งเงินทุนที่ทราบวัตถุประสงค์และช่วงเวลาการใช้เงินทุนที่แน่นอน เป็น

แหล่งเงินทุนภายในของสหกรณ์ และเป็นการเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของสหกรณ์ แต่ก็มีข้อเสียทำให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่องได้ถ้าใช้เงินทุนไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การจัดการทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ควรจัดการให้สอดคล้องกับแหล่งทุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเงินทุนสะสมแต่ละประเภท

กิจกรรม 11.3.3

การจัดการเงินทุนของสหกรณ์จากทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์ มีข้อดีต่อสหกรณ์อย่างไร ควรจะบริหารจัดการอย่างไร จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.3)

เรื่องที่ 11.3.4

การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์

กำไรสุทธิของสหกรณ์แสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ในรอบปีในด้านรายได้ ต้นทุน และค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ส่วนเกินจากต้นทุนและค่าใช้จ่ายดำเนินงานเป็นกำไรสุทธิของสหกรณ์ โดยปกติแล้วสหกรณ์จะต้องแสดงเป็นงบกำไร (ขาดทุน) สุทธิประจำปี และเมื่อสหกรณ์มีกำไรสุทธิตามกฎหมายสหกรณ์จะต้องมีการจัดสรรกำไรสุทธิตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์

แต่ก่อนจะถึงสิ้นปีทางบัญชีแต่ละปีสหกรณ์จะมีกำไรสุทธิในแต่ละเดือนซึ่งบางสหกรณ์อาจจะไม่ได้จัดทำงบกำไรขาดทุนประจำเดือน แต่จะมีรายได้ต่างๆ มากกว่าต้นทุนและค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ทั้งนี้ถ้าเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์จะเห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งกำไรสุทธิในแต่ละเดือนนี้สหกรณ์สามารถนำไปลงทุนต่อก่อให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์ได้ และเมื่อสิ้นปีสหกรณ์จะมีกำไรสุทธิระหว่างปีสะสมเป็นกำไรสุทธิประจำปี ดังนั้นในการจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์อาจแยกพิจารณาเป็นกำไรสุทธิระหว่างปี และกำไรสุทธิประจำปี ดังนี้

1. กำไรสุทธิระหว่างปี

กำไรสุทธิระหว่างปีเป็นประมาณการส่วนต่างของรายได้กับต้นทุนและค่าใช้จ่ายดำเนินงานในระหว่างเดือนโดยเฉพาะสหกรณ์ขนาดใหญ่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์จะเห็นได้อย่างชัดเจนซึ่งปัจจุบันนี้สหกรณ์ส่วนใหญ่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยในการบันทึกบัญชีจะสามารถจัดทำงบกำไรขาดทุนได้ทุกเดือน กำไรสุทธิในแต่ละเดือนจะเป็นยอดสะสมรวมเป็นกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เช่น กำไรสุทธิประจำเดือน

มกราคม 25x2 เท่ากับ 5 ล้านบาท เดือนกุมภาพันธ์ เพิ่มขึ้น 6 ล้านบาท รวมกำไรสุทธิถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็น 11 ล้านบาท และจะรวมสะสมไปจนถึงสิ้นปี เป็นต้น

กำไรสุทธิในแต่ละเดือนที่ปรากฏในงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ จะมีผลทำให้สินทรัพย์ของสหกรณ์เพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของเงินสดหรือเงินฝากธนาคาร หรือการให้เงินกู้ระยะสั้น หรือเงินลงทุนระยะสั้น จัดว่าเป็นเงินทุนระยะสั้นของสหกรณ์ซึ่งมีจำนวนมาก สำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์สามารถนำกำไรสุทธิส่วนนี้ไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะสั้นเพื่อก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ได้ซึ่งโดยทั่วไปสหกรณ์จะนำไปให้สมาชิกกู้ต่อ จะทำให้สหกรณ์มีรายได้ แต่เมื่อเป็นกำไรสุทธิประจำปีตอนสิ้นปีสหกรณ์จะต้องนำมาจัดสรรกำไรสุทธิต่อไป

ดังนั้นกำไรสุทธิในระหว่างปีจัดว่าเป็นแหล่งเงินทุนที่สหกรณ์สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด โดยเฉพาะนำไปลงทุนในสินทรัพย์ระยะสั้นหรือลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาวก็ได้ ถ้าสามารถจัดการสินทรัพย์อื่นที่หมุนเวียนมาแทนในตอนสิ้นปีเพื่อจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืนต่อไป โดยเฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์ขนาดใหญ่จะมีเงินทุนหมุนเวียนจากแหล่งอื่นๆ จำนวนมากและจัดการให้สามารถหมุนเวียนได้ตามที่กำหนด

2. กำไรสุทธิประจำปี

กำไรสุทธิประจำปีเป็นกำไรสุทธิในแต่ละเดือนของการดำเนินงานรวมสะสมจนถึงสิ้นปี เมื่อสหกรณ์มีกำไรสุทธิประจำปีจะต้องมีการจัดสรรเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ซึ่งกำหนดไว้ทั่วไปเหมือนกันได้แก่ ให้สหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิเป็น

- 1) ทูลสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ
- 2) จัดสรรเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงแต่ไม่เกินร้อยละ 1 ของกำไรสุทธิ แต่ไม่เกิน 30,000 บาท (ถือใช้ มกราคม 2560)
- 3) กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นในอัตราที่ไม่เกินกว่ากำหนดไว้ในกฎกระทรวง
- 4) กำไรสุทธิส่วนที่เหลือให้จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ จัดสรรเป็นทุนสาธารณประโยชน์เป็นโบนัสนกรรมการและเจ้าหน้าที่ และทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ของสหกรณ์

การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์มักมีความขัดแย้งกันเสมอว่าจะจัดสรรเป็นทุนสำรองซึ่งเป็นเงินทุนสำรองของสหกรณ์จำนวนมากหรือเป็นไปตามกฎหมายกำหนด เพราะถ้าจัดสรรเป็นทุนสำรองจำนวนมากเงินที่เหลือจะจัดสรรเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจน้อย การที่สหกรณ์มีทุนสำรองน้อยโอกาสที่สหกรณ์จะนำเงินทุนสำรองดังกล่าวไปก่อให้เกิดรายได้ก็น้อยด้วยเพราะโดยทั่วไปแล้วทุนสำรอง ถ้าไม่คิดต้นทุนค่าเสียโอกาสจัดว่าเป็นเงินทุนที่ไม่มีต้นทุนเงินทุนเลย จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ขนาดใหญ่หลายสหกรณ์มีเงินทุนสำรองจำนวนมากโอกาสมีกำไรสุทธิประจำปีย่อมสูงกว่าสหกรณ์ขนาดเล็กที่ทุนสำรองน้อย ตัวอย่างการพิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ดังนี้

พิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีสิ้นสุด 31 มีนาคม 2559
สหกรณ์การเกษตร..... จำกัด

.....

สหกรณ์การเกษตร..... จำกัด มีกำไรสุทธิประจำปีสิ้นสุด 31 มีนาคม 2559 จำนวน 13,718,985.80 บาท คณะกรรมการดำเนินการจึงขอเสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาจัดสรรเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์และข้อบังคับของสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
จัดสรรกำไรสุทธิตามกฎหมายสหกรณ์ มาตรา 60		
1.1 เป็นเงินสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ	3,700,233.80	26.98
1.2 เป็นเงินค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่เกินกว่าร้อยละ 5 ของกำไรสุทธิ แต่ไม่เกิน 10,000 บาท*	10,000.00	0.07
จัดสรรกำไรสุทธิตามข้อบังคับของสหกรณ์ข้อ 25		
2.1 เงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว ร้อยละ 5 ของทุนเรือนหุ้น	1,366,620.00	9.97
2.2 เงินเฉลี่ยคืนตามส่วนดอกเบ็ญร้อยละ 5 ของดอกเบ็ญรับ	615,658.00	4.50
2.3 เงินเฉลี่ยคืนธุรกิจขาย (รวบรวมกล้วยหอมระหว่างปี) ร้อยละ 2.5	1,869,669.00	13.63
2.4 เงินเฉลี่ยคืนตลาดกลาง ร้อยละ 2	480,638.00	3.50
2.5 ทุนรักษาระดับราคาผลิตผลร้อยละ 5 ของส่วนเหลือเฉพาะธุรกิจ รวม	305,167.00	2.22
2.6 ทุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตลาดกลาง	200,000.00	1.46
2.7 ทุนสวัสดิการสมาชิก	800,000.00	5.83
2.8 ทุนส่งเสริมพัฒนาคุณภาพผลผลิต	500,000.00	3.64
2.9 ทุนพัฒนากิจการสหกรณ์	800,000.00	5.83
2.10 ทุนซ่อมแซมทรัพย์สิน	500,000.00	3.64
2.11 โบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่	1,371,000.00	9.99
2.12 ทุนสวัสดิการคณะกรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ และเจ้าหน้าที่ สหกรณ์	500,000.00	3.64
2.13 ทุนศึกษาอบรมทางสหกรณ์	500,000.00	3.64
2.14 ทุนสาธารณประโยชน์	200,000.00	1.46
รวม	13,718,985.80	100.00

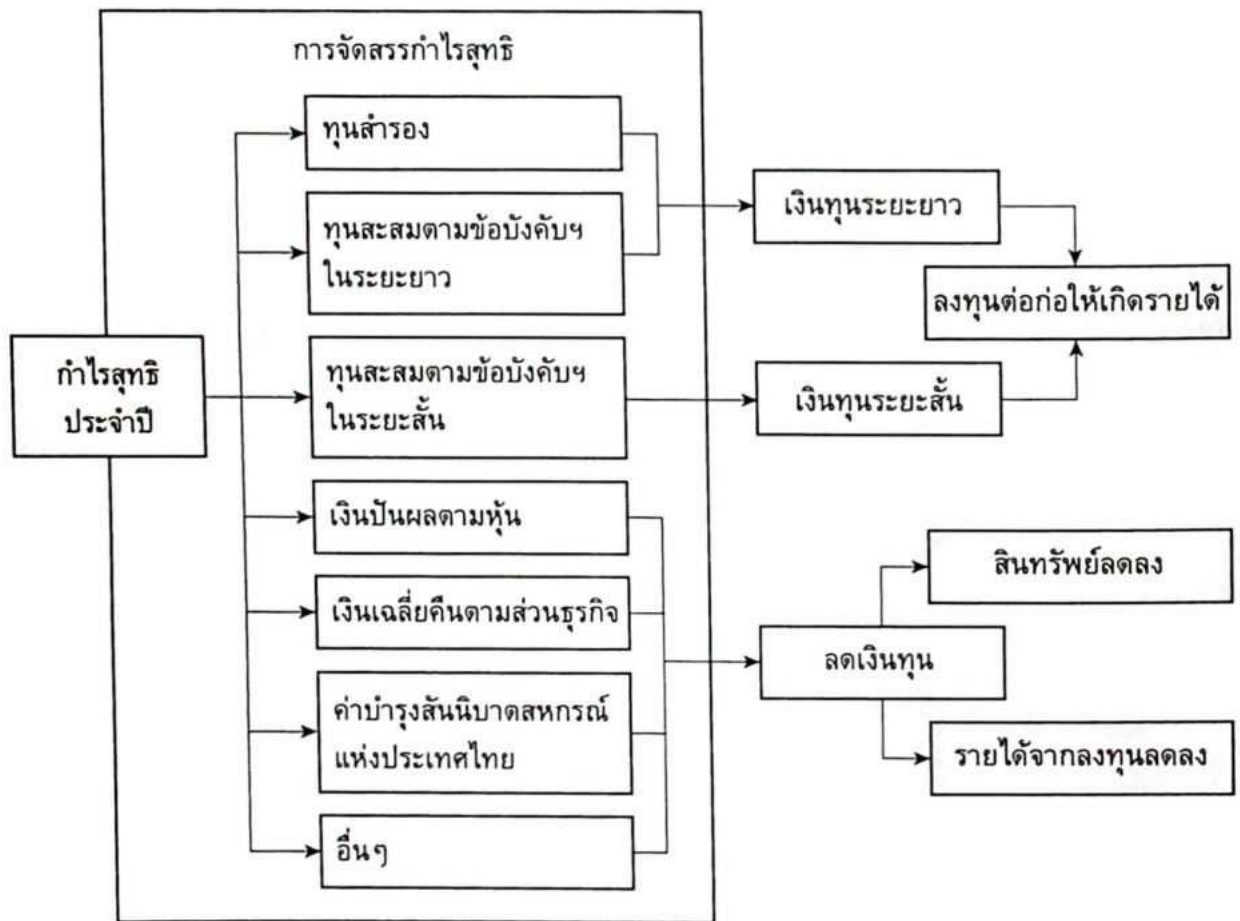
จากตัวอย่างการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีข้างต้นจะเห็นได้ว่าสหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรองถึงร้อยละ 26.98 ซึ่งสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดมาก ทำให้ทุนของสหกรณ์เพิ่มขึ้นถึง 3.7 ล้านบาท

การจัดสรรที่สำคัญลำดับถัดไปเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจขาย (รวบรวมกล้วยหอมระหว่างปี) ร้อยละ 2.5 หรือร้อยละ 13.63 ของกำไรสุทธิ ซึ่งเป็นธุรกิจหลักหนึ่งของสหกรณ์เท่ากับว่าสมาชิกได้จำหน่ายกล้วยหอมให้สหกรณ์ในราคาที่สูงขึ้นจากเงินเฉลี่ยคืน หรือร้อยละ 9.97 ของกำไรสุทธิ

รองลงไปเป็นเงินปันผลตามหุ้นซึ่งสมาชิกทุกคนที่ถือหุ้นในสหกรณ์จะได้รับถึงร้อยละ 5 ของทุนเรือนหุ้น ซึ่งนับว่าสูงเมื่อเทียบกับอัตราผลตอบแทนการลงทุนในตลาดการเงินปัจจุบัน และรองลงมาคือ โบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่ก่อนข้างสูงเต็มอัตราสูงสุดก็ว่าได้ เนื่องจากสหกรณ์นี้เป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่มาก มีธุรกิจหลายธุรกิจ ทั้งส่งออกและภายในประเทศ และปริมาณธุรกิจสูง และมีเจ้าหน้าที่สหกรณ์จำนวนมาก สหกรณ์จึงให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ก่อนเพราะเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานของสหกรณ์ทั้งหมด

นอกจากนั้นเป็นทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบ และอื่นๆ ซึ่งมีหลายรายการรวมๆ แล้วถึงร้อยละ 31.36 ของกำไรสุทธิ หรือ 4.30 ล้านบาทเศษ ซึ่งจัดเป็นทุนของสหกรณ์สามารถหมุนเวียนได้ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

ทั้งนี้การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์สามารถแยกได้เป็นส่วนที่เป็นเงินทุนระยะยาว ส่วนที่เป็นเงินทุนระยะสั้น และส่วนที่จะต้องจ่ายคืนสมาชิกผู้ถือหุ้นหรือไปลดเงินทุนของสหกรณ์ดังภาพที่ 11.3

ภาพที่ 11.3 การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์

จากภาพที่ 11.3 การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์กำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เมื่อสิ้นปีบัญชีหนึ่ง สหกรณ์สามารถจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นเงินทุนของสหกรณ์ทั้งระยะยาวและระยะสั้นที่ยังคงอยู่ และส่วนหนึ่งต้องจ่ายเงินออกหรือลดเงินลงทุน คือลดเงินสดหรือเงินฝากธนาคารของสหกรณ์หรือสินทรัพย์นั่นเอง ซึ่งการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ทั้ง 3 ส่วนนั้นโดยเฉพาะ 2 ส่วนแรกเป็นเงินทุนของสหกรณ์ ส่วนหลังเป็นส่วนที่ทำให้เงินทุนของสหกรณ์ลดลง โดยปกติแล้วสหกรณ์มักจะจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์เป็นไปตามข้อบังคับมากกว่า โดยเฉพาะในส่วนของเงินทุนของสหกรณ์แต่จะจ่ายคืนให้สมาชิกหรือจ่ายเงินออกจำนวนมาก เพราะผู้บริหารสหกรณ์และสมาชิกส่วนใหญ่ต้องการเงินปันผลหรือผลตอบแทนในปัจจุบันมากกว่าการพิจารณาผลตอบแทนในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาตัดสินใจจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ควรพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1) ข้อจำกัดด้านกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายสหกรณ์ได้กำหนดให้สหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิขั้นต่ำต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายหลังจากจัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิประจำปี และค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่เกินกว่าร้อยละ 1 ของกำไรสุทธิแต่ไม่เกิน 30,000 บาท กำไรสุทธิส่วนที่เหลือจึงจัดสรรเป็นอย่างอื่นได้

2) ความพอใจของผู้ถือหุ้นหรือสมาชิก เนื่องจากนโยบายการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ตามข้อเสนอแนะการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ต้องได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดและมีสิทธิออกเสียงได้เท่ากัน ดังนั้นสมาชิกต้องพอใจด้วยจึงจะอนุมัติจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีได้ แต่โดยทั่วไปมักจะจัดสรรให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกพอใจที่จะได้รับเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนมากกว่า ดังนั้นจึงมักจัดสรรเป็นทุนสำรองเพียงตามข้อกำหนดตามกฎหมายเท่านั้น โดยเฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์

3) เงื่อนไขในสัญญากู้ เนื่องจากสหกรณ์บางแห่งอาจจะกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน ซึ่งอาจจะมียกเว้นข้อกำหนดว่าจะจ่ายเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนตามที่สถาบันการเงินกำหนด แต่โดยทั่วไปแล้วสถาบันการเงินที่สหกรณ์กู้ยืมมักไม่มีข้อกำหนดนี้

3. การจัดการกำไรสุทธิ

การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์ทั้งกำไรสุทธิระหว่างปี ซึ่งสหกรณ์สามารถนำกำไรสุทธิดังกล่าวไปลงทุนก่อให้เกิดรายได้กับสหกรณ์ได้แต่เป็นการลงทุนในระยะสั้น ส่วนกำไรสุทธิประจำปีต้องนำมาพิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีซึ่งจะจัดสรรเป็นเงินทุนระยะสั้น เงินทุนระยะยาว หรือจ่ายออกลดเงินทุนของสหกรณ์

การจัดการเงินทุนที่ได้รับการจัดสรรจากกำไรสุทธิของสหกรณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์มากที่สุดต้องพิจารณาเงินทุนดังกล่าวเป็นเงินทุนระยะสั้นหรือระยะยาว การจัดการให้เป็นไปตามระยะเวลาของเงินทุนนั้น นอกจากว่าสหกรณ์จะมีเครื่องมือที่บริหารสภาพคล่องได้อย่างเพียงพอ เช่น งบประมาณเงินสด หรือการจัดจังหวะการลงทุนให้เหมาะสม เป็นต้น อาจจะนำเงินทุนระยะสั้นไปลงทุนในระยะยาวได้ เพราะโดยทั่วไปการลงทุนในระยะยาวจะให้ผลตอบแทนที่สูงกว่าการลงทุนในระยะสั้น

โดยสรุปการจัดการจัดหาเงินทุนจากกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ เป็นการจัดหาเงินทุนทั้งระยะสั้นและระยะยาวของสหกรณ์จากกำไรสุทธิระหว่างปีและกำไรสุทธิประจำปี ซึ่งกำไรสุทธิระหว่างปีจัดเป็นเงินทุนระยะสั้นที่สหกรณ์สามารถหมุนเวียนให้สหกรณ์มีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ส่วนกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์เป็นทุนสำรองหรือกำไรสะสมตามข้อบังคับ และจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ ซึ่งสหกรณ์โดยทั่วไปจะกำหนดนโยบายเงินปันผลตามข้อเสนอแนะการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีมักเป็นไปตามข้อกำหนดขั้นต่ำทางกฎหมายเน้นการจัดสรรคืนให้สมาชิกเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจมากกว่า

การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์มีปัจจัยที่ควรพิจารณาในการตัดสินใจจ่ายเงินปันผลของสหกรณ์ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านกฎหมาย ความพอใจของสมาชิกผู้ถือหุ้น และเงื่อนไขในสัญญาฯ สำหรับการจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์ทั้งที่เป็นเงินระยะสั้นและระยะยาวต้องจัดการลงทุนให้สอดคล้องกับแหล่งเงินทุนนั้นๆ

กิจกรรม 11.3.4

การจัดการกำไรสุทธิของสหกรณ์นำไปใช้ประโยชน์อย่างไรต่อสหกรณ์ จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.4)

การปรับโครงสร้าง การแยก และการเลิกสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปพร
อาจารย์รุ่งโรจน์ สรวุฒิพิบูลย์

ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปพร
วุฒิ บธ.บ., วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 12

ชื่อ อาจารย์รุ่งโรจน์ สรวุฒิพิบูลย์
วุฒิ ศศ.บ., วท.ม. (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่มทะเบียนและข้อมูลบัญชี กรมส่งเสริมสหกรณ์
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 12

แผนการสอนหน่วยที่ 12

การปรับโครงสร้าง การแยก และการเลิกสหกรณ์

ตอนที่

- 12.1 การปรับโครงสร้างสหกรณ์
- 12.2 การแยกสหกรณ์
- 12.3 การเลิกสหกรณ์

แนวคิด

1. การปรับโครงสร้างสหกรณ์ทำได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การควบสหกรณ์คือการที่สหกรณ์ตั้งแต่สองสหกรณ์ขึ้นไปควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียว 2) การแยกสหกรณ์จะกระทำได้เมื่อมีความจำเป็นหรือมีเหตุที่ไม่สะดวกแก่การดำเนินงานเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่หรือแบ่งหน่วยงานหรือสถานประกอบการ และ 3) การฟื้นฟูสหกรณ์ สำหรับสหกรณ์ที่ประสบปัญหาทางการเงินซึ่งจะต้องมีการฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์
2. การแยกสหกรณ์จะกระทำได้เมื่อมีความจำเป็นหรือมีเหตุให้ไม่สะดวกแก่การดำเนินงานเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่หรือแบ่งหน่วยงานหรือสถานประกอบการซึ่งการแยกสหกรณ์จะทำให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งจะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์
3. การเลิกสหกรณ์เป็นการเลิกกิจการของสหกรณ์ซึ่งต้องเข้าเกณฑ์ตามที่กฎหมายสหกรณ์กำหนด คือ 1) เมื่อมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดตามข้อบังคับของสหกรณ์ 2) สมาชิกมีน้อยกว่า 10 คน 3) ที่ประชุมใหญ่มีมติให้เลิก 4) การล้มละลาย หรือ 5) นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิกตามมาตรา 71 หากจะต้องเลิกสหกรณ์ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งต้องมีการชำระบัญชีตามกฎหมายสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.1 “การปรับโครงสร้างสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างสหกรณ์ การควบสหกรณ์ และการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.2 “การแยกสหกรณ์”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์ การแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.3 “การเลิกสหกรณ์”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์ การล้มละลายของสหกรณ์ และการชำระบัญชีของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 12 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 12.1-12.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 12.1-12.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 12
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินผลความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 12.1

การปรับโครงสร้างสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างสหกรณ์
- 12.1.2 การควบสหกรณ์
- 12.1.3 การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

แนวคิด

1. การปรับโครงสร้างสหกรณ์ เป็นการปรับโครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการ และ/หรือปรับโครงสร้างทางการเงินหรือแหล่งที่มาของเงินซึ่งมาจากหนี้สินและทุนของสหกรณ์ สำหรับการปรับโครงสร้างสหกรณ์มีรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การควบสหกรณ์ การแยกสหกรณ์ และการปรับปรุงกิจการของสหกรณ์
2. การควบสหกรณ์คือการที่สหกรณ์ตั้งแต่สองสหกรณ์ขึ้นไปควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียว โดยมีมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ และต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
3. การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ เป็นกระบวนการทางศาล โดยผู้ร้องขอต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลต่างหากจากคดีแพ่ง เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเงินของสหกรณ์โดยคำสั่งศาลให้จัดทำแผนฟื้นฟูกิจการ คือ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ซึ่งในแผนจะมีเหตุผลที่ทำให้มีการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ รายละเอียดแห่งสินทรัพย์หนี้สิน และภาระผูกพันต่างๆ ของลูกหนี้ หลักการและวิธีการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายโครงสร้างการบริหารและโครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.2 “การควบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางเกี่ยวกับการควบสหกรณ์ขั้นตอนการควบสหกรณ์ และรูปแบบการควบสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.3 “การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 12.1.1

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างสหกรณ์

การดำเนินงานของสหกรณ์จะมี 2 ลักษณะด้วยกันคือ 1) การดำเนินงานของสหกรณ์ในฐานะของความเป็นสหกรณ์ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอุดมการณ์สหกรณ์ หลักการสหกรณ์ และวิธีการสหกรณ์ และ 2) การดำเนินงานของสหกรณ์ในฐานะองค์การธุรกิจโดยอาศัยหลักการบริหารทั่วไป

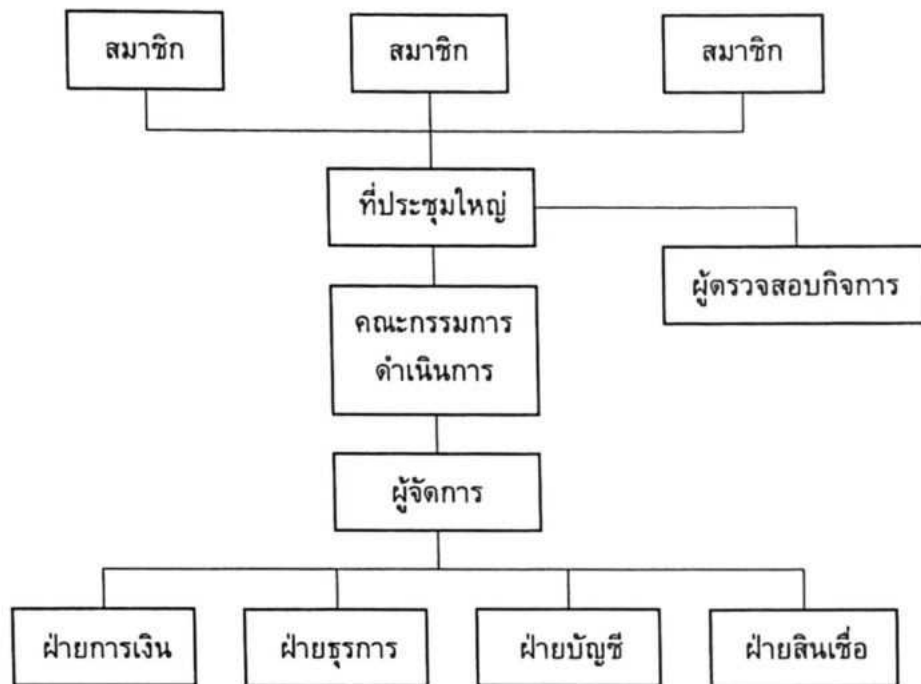
สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมานั้นมีส่วนหนึ่งประสบความสำเร็จในบริหารงาน แต่อีกส่วนหนึ่งอาจจะประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานหรือความล้มเหลวทางการเงิน และอีกส่วนหนึ่งอาจจะมีการแยกหน่วยงาน การย้ายหน่วยงาน หรือการแบ่งฝ่ายการปกครอง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับโครงสร้างสหกรณ์ โดยมีรูปแบบการปรับโครงสร้าง คือ การควบ การแยก และการปรับปรุงกิจการของสหกรณ์

1. ความหมายของโครงสร้างสหกรณ์

สหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 4) ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ (มาตรา 33) โดยผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกของสหกรณ์ที่จะขอจัดตั้งขึ้น ต้องประชุมกันเพื่อคัดเลือกผู้ที่มาประชุมให้เป็นคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน เพื่อดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ (มาตรา 34)

โครงสร้างของสหกรณ์มีหลายความหมาย ในที่นี้จะกล่าวถึง 2 ความหมาย คือ 1) โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ และ 2) โครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์

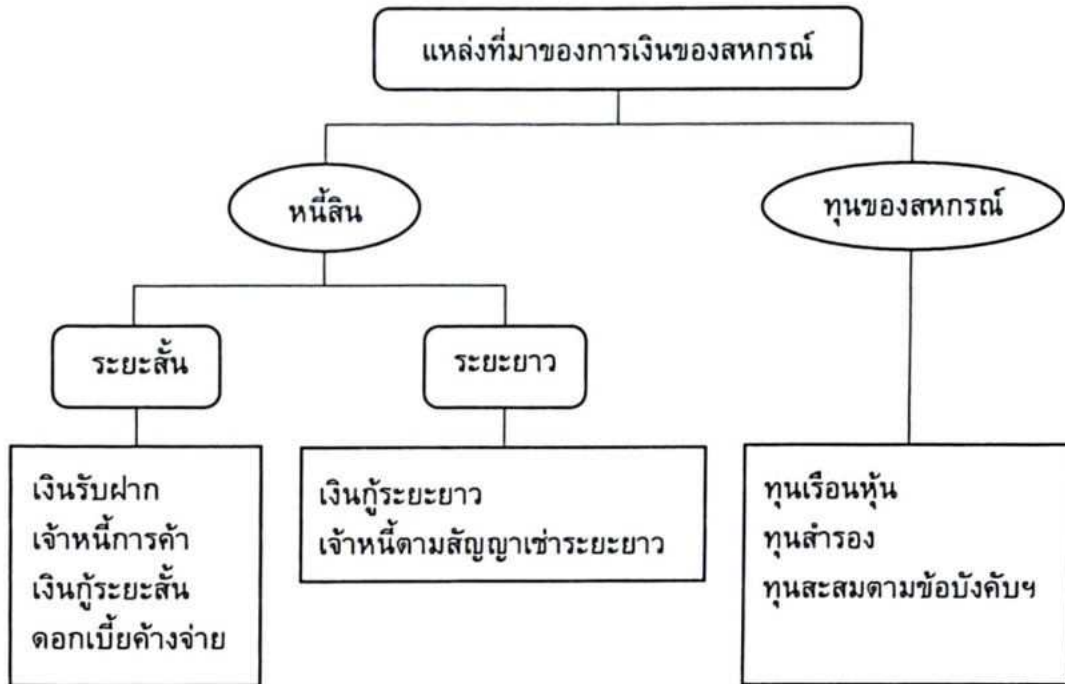
1.1 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ ประกอบด้วยสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการสหกรณ์ รวมทั้งผู้ตรวจสอบกิจการ สหกรณ์บางแห่งอาจมีองค์ประกอบอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ที่ปรึกษาสหกรณ์ รองผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างของสหกรณ์โดยทั่วไปแสดงได้ดังภาพที่ 12.1

ภาพที่ 12.1 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์

ความหมายของโครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ตามภาพที่ 12.1 มีดังนี้

- 1) สมาชิก หมายถึง สมาชิกของสหกรณ์ผู้ที่เป็นเจ้าของสหกรณ์ และถือหุ้นตามข้อบังคับของสหกรณ์
 - 2) ที่ประชุมใหญ่ หมายถึง ที่ประชุมร่วมกันของบรรดาสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกแล้วแต่กรณี ซึ่งได้มาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาหรือรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ตามที่ข้อบังคับสหกรณ์หรือกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์กำหนดไว้
 - 3) คณะกรรมการดำเนินการ หมายถึงสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก
 - 4) ฝ่ายจัดการ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือจัดจ้างโดยสหกรณ์ ได้แก่
 - 4.1) ผู้จัดการ มีหน้าที่รับผิดชอบจัดการธุรกิจของสหกรณ์ ให้เป็นไปตามนโยบายที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนด
 - 4.2) เจ้าหน้าที่ มีหน้าที่ปฏิบัติงานตามตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้ง
 - 5) ผู้ตรวจสอบกิจการ หมายถึง สมาชิกสหกรณ์หรือบุคคลภายนอก ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์
- 1.2 โครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์ หมายถึง แหล่งที่มาของการเงินหรือการจัดหาทุนของสหกรณ์ซึ่งมีแหล่งที่มาจาก 2 แหล่ง คือ 1) หนี้สิน และ 2) ทุนของสหกรณ์ ดังภาพที่ 12.2

ภาพที่ 12.2 โครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์

การจัดการเงินทุนของสหกรณ์ที่ได้มาจากแหล่งเงินทุน 2 แหล่ง คือ

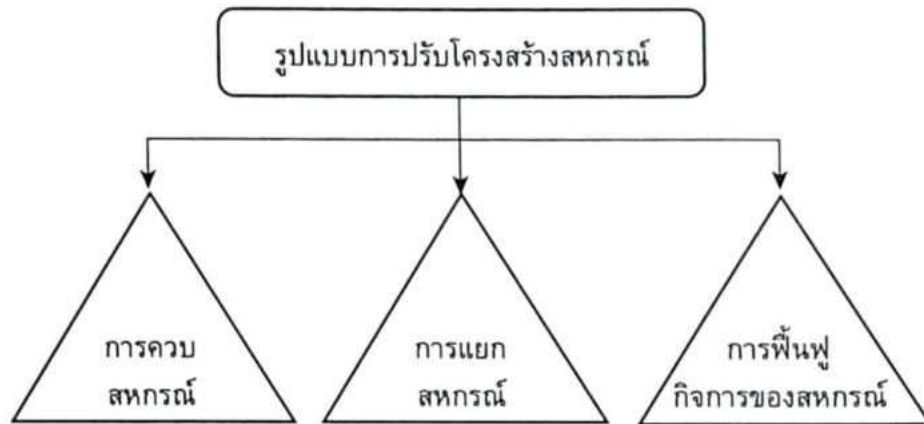
1) หนี้สิน ประกอบด้วยหนี้สินหมุนเวียนซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้น เช่น เงินรับฝาก เงินกู้ระยะสั้น เจ้าหนี้การค้า ดอกเบี้ยค้างจ่าย เป็นต้น และหนี้สินไม่หมุนเวียน ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาว เช่น เจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าระยะยาว เป็นต้น

2) ทุนของสหกรณ์ ประกอบด้วยทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับฯ ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาว

ทั้งนี้ โครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์พิจารณาจากสัดส่วนของหนี้สินกับทุนของสหกรณ์

2. รูปแบบการปรับโครงสร้างสหกรณ์

การปรับโครงสร้างสหกรณ์ มี 3 รูปแบบ คือ 1) การควบสหกรณ์ 2) การแยกสหกรณ์ และ 3) การฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์ ซึ่งมีรูปแบบของการปรับโครงสร้างดังภาพที่ 12.3

ภาพที่ 12.3 รูปแบบการปรับโครงสร้างสหกรณ์

2.1 การควบสหกรณ์ คือ การที่สหกรณ์ตั้งแต่ 2 สหกรณ์ขึ้นไปควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียว โดยมีมติแห่งที่ประชุมใหญ่และต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ผลจากการควบสหกรณ์จะกลายเป็นสหกรณ์ใหม่ โดยอาจใช้ชื่อสหกรณ์เดิมสหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่ง หรืออาจเปลี่ยนเป็นชื่อสหกรณ์ใหม่ก็ได้ ซึ่งการควบสหกรณ์นั้นจะมีผลทำให้มีการเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงาน คือ โครงสร้างของสมาชิกเพิ่มขึ้น กรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการของสหกรณ์ลดลง

นอกจากนี้โครงสร้างทางการเงินจะเปลี่ยนไปด้วยซึ่งแหล่งที่มาของเงินทุนทั้งของหนี้สินและของทุนสหกรณ์ก็จะเปลี่ยนไปจากเดิมทำให้มีแหล่งที่มาของเงินทุนเพิ่มขึ้น

2.2 การแยกสหกรณ์ คือ การที่สหกรณ์หนึ่งสหกรณ์จะต้องแยกออกเป็น 2 สหกรณ์ ซึ่งโดยทั่วไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 96 ได้กำหนดมีข้อห้ามมิให้แยกสหกรณ์ เว้นแต่ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่ หรือมีการแบ่งหน่วยงานหรือสถานประกอบการ ทำให้มีความจำเป็นต้องแยกสหกรณ์เพื่อความจำเป็นต่อการดำเนินงาน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ของหน่วยงานราชการชื่อ สหกรณ์ออมทรัพย์รักแผ่นดิน จำกัด เดิมสมาชิกเป็นบุคลากรของหน่วยงานราชการรักแผ่นดิน ต่อมาหน่วยงานราชการนั้นได้แยกส่วนราชการออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งยังคงอยู่กับหน่วยราชการเดิม อีกส่วนหนึ่งไปสังกัดหน่วยราชการใหม่ กรณีนี้สามารถแยกเป็นสหกรณ์ใหม่ได้

2.3 การฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์ เป็นกระบวนการทางเลือกหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงินของสหกรณ์ที่ประสบปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน อยู่ในสถานะไม่สามารถชำระหนี้ได้ โดยจัดทำแผนฟื้นฟูกิจการเพื่อปรับปรุงโครงสร้างหนี้ วิธีการชำระหนี้ เพื่อให้สหกรณ์สามารถกลับมาประกอบกิจการได้ตามปกติโดยไม่ต้องล้มละลาย

ทั้งนี้ การควบสหกรณ์ ศึกษารายละเอียดได้ในเรื่องที่ 12.1.2 และการฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์ ศึกษารายละเอียดได้ในเรื่องที่ 12.1.3 ส่วนการแยกสหกรณ์ ศึกษารายละเอียดได้ในเรื่องที่ 12.2.1

3. สาเหตุของการปรับโครงสร้างสหกรณ์

การปรับโครงสร้างของสหกรณ์อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุต่อไปนี้

3.1 สหกรณ์ประสบกับปัญหาในการบริหารจัดการ สหกรณ์ไม่สามารถที่จะดำเนินงานต่อไปได้

3.2 สหกรณ์ล้มเหลวทางการเงิน ผลการดำเนินธุรกิจขาดทุน ทำให้ขาดสภาพคล่องทางการเงิน

3.3 การแยกหน่วยงานและการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครอง เช่น อำเภอเฉลิมพระเกียรติแยกมาจากอำเภอเมือง และอำเภอบึงกาฬแยกมาเป็นจังหวัด เป็นต้น

การปรับโครงสร้างสหกรณ์ในบางกรณีจะมีผลกระทบทำให้เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารของสหกรณ์และในบางกรณีจะมีการเปลี่ยนโครงสร้างทางการเงิน หรืออาจเปลี่ยนทั้งโครงสร้างการบริหารและโครงสร้างทางการเงินด้วย

สหกรณ์ที่ประสบปัญหาทางการเงินจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงของกิจการ โดยในขั้นต้นจะต้องพิจารณาถึงจุดบกพร่องต่าง ๆ และหาทางแก้ไขในระยะเวลานั้น เช่น ลดระดับสินค้าคงเหลือเพื่อป้องกันเงินที่ลงทุนจมไปในสินค้ามากเกินไป หรือปรับระบบการเรียกเก็บชำระหนี้เพื่อเร่งรัดให้ชำระหนี้เร็วขึ้น เป็นต้น การแก้ไขในขั้นต้นนี้เป็นการดำเนินงานภายในสหกรณ์เอง ซึ่งในขณะเดียวกันการปรับปรุงของกิจการอาจจะต้องแก้ไขโดยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอกซึ่งก็คือ เจ้าหนี้ เช่น การยืดเวลาชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ด้วยสินค้าหรือทรัพย์สินอื่น เป็นต้น สำหรับการปรับปรุงของกิจการนั้นอาจทำให้โครงสร้างทางการเงินของสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไปได้

จากการปรับโครงสร้างสหกรณ์โดยการปรับปรุงกิจการของสหกรณ์ถ้าไม่ได้ผลก็จะต้องถึงขั้นตอนของการเลิกสหกรณ์ต่อไป ซึ่งการเลิกสหกรณ์จะกระทำได้เมื่อเข้าเงื่อนไขตามพระราชบัญญัติสหกรณ์กำหนด คือ เมื่อมีเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่น มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่า 10 คน และที่ประชุมใหญ่ลงมติเลิกสหกรณ์ เป็นต้น เมื่อสหกรณ์ใดเลิกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งที่ไม่ใช่การล้มละลาย ต้องจัดให้มีการชำระบัญชี ซึ่งที่ประชุมใหญ่ต้องแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีโดยความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ สำหรับสหกรณ์ที่เลิกด้วยเหตุล้มละลาย การชำระบัญชีต้องเป็นไปตามกฎหมายล้มละลายเมื่อผู้ชำระบัญชีได้ชำระหนี้ของสหกรณ์แล้ว ถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่ก็ให้ผู้ชำระบัญชีจ่ายเงินให้แก่สมาชิกตามที่กฎหมายกำหนดต่อไป

กิจกรรม 12.1.1

1. โครงสร้างสหกรณ์ประกอบด้วยอะไรบ้าง จงอธิบาย และการบริหารงานของสหกรณ์ประกอบด้วยใครบ้าง
2. รูปแบบการปรับโครงสร้างสหกรณ์มีอะไรอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.1)

เรื่องที่ 12.1.2

การควบสหกรณ์

เหตุที่กฎหมายให้ควบสหกรณ์เป็นการขยายกิจการประเภทหนึ่งโดยการควบสหกรณ์ 2 สหกรณ์ขึ้นไปรวมกันเป็นสหกรณ์เดียวและจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ ซึ่งมีการกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการควบสหกรณ์ ขั้นตอนการควบและรูปแบบการควบสหกรณ์

1. ประโยชน์ของการควบสหกรณ์

การควบสหกรณ์จะเกิดประโยชน์ดังนี้

1.1 เพิ่มปริมาณธุรกิจ เพราะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทำให้ปริมาณธุรกิจมากขึ้น ทำให้สหกรณ์มีอำนาจการต่อรองมากขึ้น สามารถแข่งขันกับธุรกิจอื่นได้

1.2 ประหยัดต้นทุน เพราะค่าใช้จ่ายบางอย่างสามารถลดลงได้ เช่น ค่าใช้จ่ายในการตลาดการใช้จ่ายในการดำเนินงานทั่วไป

1.3 เพิ่มส่วนแบ่งการตลาด การควบสหกรณ์เข้าด้วยกันทำให้อุดขายสูงขึ้นซึ่งส่งผลถึงส่วนครองตลาดของสหกรณ์

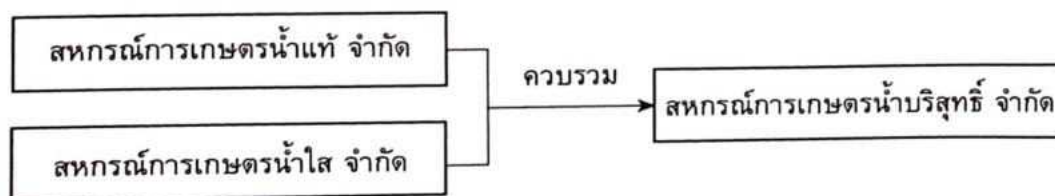
1.4 ลดการแข่งขัน สหกรณ์ที่ขายสินค้าประเภทเดียวกันเมื่อมารวมกันสามารถลดการแข่งขันลงได้

1.5 เพิ่มสายผลิตภัณฑ์ สหกรณ์ที่ควบกันโดยเป็นสหกรณ์ที่ผลิตและจำหน่ายสินค้าต่างกันย่อมทำให้มีสายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเกิดการกระจายความเสี่ยงได้

1.6 เพิ่มความมั่นคงให้สหกรณ์ ช่วยให้สมาชิกยังคงความเป็นเจ้าของต่อไปในกรณีที่สหกรณ์ประสบปัญหาทางการเงินซึ่งหากอยู่ต่อไปอาจต้องเลิกสหกรณ์ ดังนั้นเมื่อมีการควบกับสหกรณ์อื่นที่มีความมั่นคงจะช่วยพยุงสหกรณ์ที่ประสบปัญหาได้

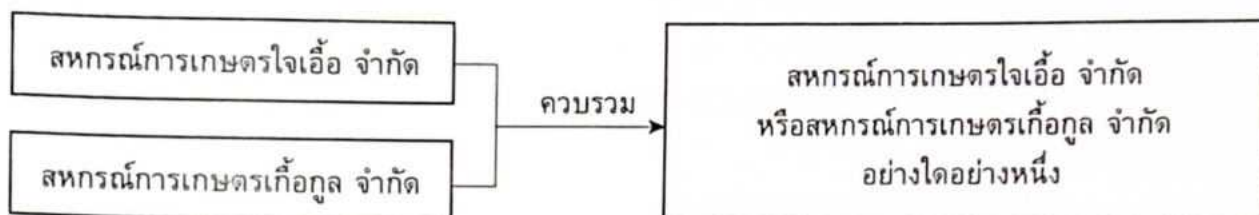
2. รูปแบบการควบสหกรณ์

การควบรวมของสหกรณ์จะมี 2 รูปแบบด้วยกัน คือ
รูปแบบที่ 1 สหกรณ์เดิมหายไป กลายเป็นสหกรณ์ใหม่
ตัวอย่าง

รูปแบบที่ 1 สหกรณ์ 2 สหกรณ์ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรน้ำแท้ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด เมื่อควบรวมกันแล้วจัดตั้งจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ชื่อใหม่เป็นสหกรณ์การเกษตรน้ำบริสุทธิ์ จำกัด ทั้งนี้ควบรวมสินทรัพย์สมาชิกและภาวะหนี้สินมาทั้งหมด

รูปแบบที่ 2 สหกรณ์เดิมหนึ่งหายไป แต่ยังคงอีกสหกรณ์เดิมหนึ่งอยู่
ตัวอย่าง

รูปแบบที่ 2 คือ สหกรณ์ 2 สหกรณ์ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรใจเอื้อ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเกือกุล จำกัด เมื่อควบรวมกันแล้วจัดตั้งจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่โดยใช้ชื่อสหกรณ์เดิมสหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่ง สหกรณ์ใหม่แม้ว่าจะเป็นชื่อเดิมแต่มีใช้สหกรณ์เดิมต้องจดทะเบียนจัดตั้งใหม่ดังตัวอย่างข้างต้น

3. แนวทางการควบสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 5 ตามมาตรา 90 ถึงมาตรา 95 ได้กำหนดแนวทางเกี่ยวกับการควบสหกรณ์ไว้ดังนี้

3.1 มติที่ประชุมใหญ่และความเห็นชอบสหกรณ์ตั้งแต่สองสหกรณ์อาจควบเข้ากันเป็นสหกรณ์เดียวได้โดยมติแห่งที่ประชุมใหญ่ของแต่ละสหกรณ์และต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ในการขอความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ให้ส่งสำเนารายงานการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ที่ลงมติให้ควบเข้ากันไปด้วย

3.2 การแจ้งเป็นหนังสือเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบตามมาตรา 90 แล้วให้สหกรณ์แจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าหน้าที่ทั้งปวงของสหกรณ์เพื่อให้ทราบรายการที่ประสงค์จะควบสหกรณ์เข้ากัน และขอให้เจ้าหน้าที่ผู้มีข้อคัดค้านในการควบสหกรณ์เข้ากันนั้นส่งคำคัดค้านไปยังสหกรณ์ภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่คัดค้านภายในกำหนดเวลาดังกล่าวนั้นให้ถือว่าไม่มีคำคัดค้าน ถ้ามีเจ้าหน้าที่คัดค้านสหกรณ์จะควบเข้ากันมิได้จนกว่าจะได้ชำระหนี้ หรือได้ให้ประกันเพื่อหนี้รายนั้น

3.3 การตั้งผู้แทนให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ของแต่ละสหกรณ์ที่ควบเข้ากันตั้งผู้แทนขึ้นสหกรณ์ละไม่เกิน 3 คนเพื่อดำเนินการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ตามมาตรา 93

3.4 การยื่นคำขอจดทะเบียนสหกรณ์ที่ตั้งขึ้นใหม่โดยควบเข้ากันนั้นต้องจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่ โดยยื่นคำขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ในคำขอจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ต้องมีผู้แทนของสหกรณ์ที่ควบเข้ากันลงลายมือชื่ออย่างน้อยสหกรณ์ละ 2 คนทุกสหกรณ์คำขอจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ซึ่งจะต้องมีเอกสารยื่นพร้อมกับคำขอ ดังนี้

1) หนังสือของทุกสหกรณ์ที่ควมเข้ากันนั้นรับรองว่าได้แจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ทั้งปวงตามมาตรา 91 วรรคหนึ่งและไม่มีเจ้าหน้าที่คัดค้านภายในกำหนด หรือในกรณีที่มีเจ้าหน้าที่คัดค้านสหกรณ์ได้ชำระหนี้หรือได้ให้ประกันเพื่อหนี้รายนั้นแล้ว

2) ข้อบังคับของสหกรณ์ใหม่ที่ขอจดทะเบียน 4 ฉบับ

3) สำเนารายงานการประชุมผู้แทนของสหกรณ์ที่ควมเข้ากัน 1 ฉบับเอกสารตาม 3.2 และ 3.3 นั้นผู้แทนของสหกรณ์ต้องลงลายมือชื่อรับรอง 2 คน

4) บัญชีรายชื่อสมาชิกของแต่ละสหกรณ์ที่ควมรวมกันพร้อมทั้งจำนวนหุ้น

5) สำเนารายงานการประชุมของคณะกรรมการดำเนินการแต่ละสหกรณ์ครั้งที่มมีมติแต่งตั้งผู้แทนเพื่อควมรวมสหกรณ์

6) แผนดำเนินกิจกรรมของการควมรวม

3.5 การถอนชื่อสหกรณ์ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ที่ควมเข้ากันเป็นสหกรณ์ใหม่แล้วให้นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อสหกรณ์เดิมที่ได้ควมเข้ากันนั้นออกจากทะเบียน ให้ผู้แทนของสหกรณ์ที่ควมเข้ากันมีอำนาจหน้าที่และสิทธิเช่นเดียวกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตามมาตรา 40

3.6 การได้ทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิและความรับผิดชอบ จากการควมรวมสหกรณ์นั้น สหกรณ์ใหม่นี้จะไปทั้งทรัพย์สินหนี้สินสิทธิและความรับผิดชอบของสหกรณ์เดิมที่ได้ควมเข้ากันทั้งสิ้น

4. ผลกระทบของการควมสหกรณ์

จากการควมรวมสหกรณ์ 2 สหกรณ์เข้าด้วยกันนั้น จะทำให้มีผลกระทบต่อการบริหารงานและโครงสร้างการบริหารงานจะต้องปรับจำนวนคณะกรรมการดำเนินการตามพระราชบัญญัติสหกรณ์และงบการเงินของสหกรณ์ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยโดยมีทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ที่เพิ่มขึ้น เช่น เงินสด เงินฝากธนาคาร ลูกหนี้ เจ้าหนี้ และทุนเรือนหุ้น เป็นต้น

ทั้งนี้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ให้คำแนะนำวิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการควมสหกรณ์โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) สหกรณ์เดิมก่อนการควมสหกรณ์และ 2) สหกรณ์ใหม่ซึ่งเกิดจากการควมสหกรณ์เดิมเข้าด้วยกันแล้ว

4.1 สหกรณ์เดิมก่อนการควมสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องจัดทำบัญชีและรายการงบการเงิน ดังนี้

1) ให้สหกรณ์ปิดบัญชีและจัดทำงบการเงินสำหรับระยะเวลาถัดจากวันสิ้นปีทางบัญชีในงบการเงินก่อนปีที่ควมสหกรณ์ ซึ่งผู้สอบบัญชีได้แสดงความเห็นครั้งสุดท้ายถึงวันก่อนวันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ที่ควมเข้ากัน โดยการจัดทำงบการเงินดังกล่าวไม่ต้องนำงบการเงินของปีก่อนมาแสดงเปรียบเทียบดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง สหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด มีปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี และสหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด มีปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 30 กันยายนของทุกปี ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินครั้งหลังสุดของสหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด คือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x8 และสหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด คือ ณ วันที่ 30 กันยายน 25x8 สหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด

ควมเข้าสหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด เป็นสหกรณ์การเกษตรน้ำใสใจจริง จำกัด โดยนายทะเบียนสหกรณ์
รับจดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 เมษายน 25x9

วิธีปฏิบัติทางบัญชี

(1) สหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด ต้องปิดบัญชีและจัดทำงบการเงิน ณ วันที่ 31 มีนาคม
25x9 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 25x9 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 25x9 รวม 3 เดือน

(2) สหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด ต้องปิดบัญชีและจัดทำงบการเงิน ณ วันที่ 31 มีนาคม
25x9 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 25x8 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 25x9 รวม 6 เดือน

ทั้งนี้แต่ละสหกรณ์จะต้องจัดทำบัญชีย่อยและทะเบียนต่างๆ ให้มียอดถูกต้องตรงตามยอด
ที่ปรากฏในงบการเงินรวมทั้งกรณีที่สหกรณ์มีกำไรสุทธิประจำปีและไม่สามารถจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อ
จัดสรรกำไรสุทธิดังกล่าวให้เสร็จสิ้นได้ให้จัดทำรายละเอียดปริมาณธุรกิจสะสมที่สมาชิกกระทำในแต่ละ
สหกรณ์จนถึง ณ วันก่อนวันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ควบเข้ากันเพื่อให้แก่สหกรณ์
ใหม่ด้วย

2) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการควบสหกรณ์ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินว่า
สหกรณ์เลิกกิจการโดยมติแห่งที่ประชุมใหญ่ให้นำไปควบกับสหกรณ์ใดเป็นสหกรณ์ใดเมื่อวันที่เท่าใด

ตัวอย่างที่ 12.1 งบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด

สหกรณ์การเกษตรน้ำใส จำกัด
งบแสดงฐานะการเงิน
ณ วันที่ 31 มีนาคม 25x9

	บาท
สินทรัพย์	
สินทรัพย์หมุนเวียน	
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	80,000
ลูกหนี้ระยะสั้น	200,000
ดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับ	3,000
สินค้าคงเหลือ	<u>180,000</u>
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	<u>463,000</u>
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	
เงินลงทุนระยะยาว	500,000
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	<u>500,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u><u>963,000</u></u>

หนี้สินและทุนของสหกรณ์	
หนี้สินหมุนเวียน	
เงินรับฝาก	150,000
เงินกู้ธนาคาร	300,000
รวมหนี้สินหมุนเวียน	<u>450,000</u>
หนี้สินไม่หมุนเวียน	
เงินกู้ยืมระยะยาว	300,000
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u>300,000</u>
รวมหนี้สิน	<u><u>750,000</u></u>
ทุนของสหกรณ์	
ทุนเรือนหุ้น (มูลค่าหุ้นละ 10.00 บาท)	150,000
ทุนสำรอง	30,000
กำไรสุทธิประจำปี	33,000
รวมทุนของสหกรณ์	<u>213,000</u>
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	<u><u>963,000</u></u>

ตัวอย่างที่ 12.2 งบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด

สหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัด	
งบแสดงฐานะการเงิน	
ณ วันที่ 30 กันยายน 25x8	
	บาท
สินทรัพย์	
สินทรัพย์หมุนเวียน	
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	350,000
ลูกหนี้ระยะสั้น	500,000
ดอกเบียเงินให้กู้ค้างรับ	10,000
สินค้าคงเหลือ	280,000
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	<u>1,140,000</u>
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	
เงินลงทุนระยะยาว	900,000
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ	2,500,000
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	<u>3,400,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u><u>4,540,000</u></u>

หนี้สินและทุนของสหกรณ์

หนี้สินหมุนเวียน	
เงินรับฝาก	950,000
เงินกู้ธนาคาร	<u>1,500,000</u>
รวมหนี้สินหมุนเวียน	2,450,000
หนี้สินไม่หมุนเวียน	
เงินกู้ยืมระยะยาว	<u>1,250,000</u>
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u>1,250,000</u>
รวมหนี้สิน	<u><u>3,700,000</u></u>
ทุนของสหกรณ์	
ทุนเรือนหุ้น (มูลค่าหุ้นละ 10.00 บาท)	500,000
ทุนสำรอง	80,000
กำไรสุทธิประจำปี	<u>260,000</u>
รวมทุนของสหกรณ์	<u>840,000</u>
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	<u><u>4,540,000</u></u>

4.2 สหกรณ์ใหม่ซึ่งเกิดจากการควบสหกรณ์เดิมเข้าด้วยกัน สหกรณ์จะต้องจัดทำบัญชีและรายการงบการเงิน ดังนี้

1) ให้นำงบแสดงฐานะการเงินที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็นแล้วของแต่ละสหกรณ์ที่ควบเข้ากันมาจัดทำงบแสดงฐานะการเงินรวมของสหกรณ์ใหม่เพื่อเป็นรายการตั้งต้น ณ วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ที่ควบเข้ากันเป็นสหกรณ์ใหม่จากตัวอย่างข้างต้น

วิธีปฏิบัติทางบัญชี

(1) ให้นำงบแสดงฐานะการเงิน ณ วันที่ 31 มีนาคม 25x9 ของสหกรณ์การเกษตรน้ำใสจำกัด และสหกรณ์การเกษตรใจจริง จำกัดมาจัดทำงบแสดงฐานะการเงินรวมเพื่อเป็นรายการตั้งต้นของสหกรณ์การเกษตรน้ำใสใจจริง จำกัด ณ วันที่ 1 เมษายน 25x9

ตัวอย่างที่ 12.3 งบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์การเกษตรน้ำใสใจจริง จำกัด

สหกรณ์การเกษตรน้ำใสใจจริง จำกัด
งบแสดงฐานะการเงิน
ณ วันที่ 1 เมษายน 25x9

	บาท
สินทรัพย์	
สินทรัพย์หมุนเวียน	
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	430,000
ลูกหนี้ระยะสั้น	700,000
ดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างรับ	13,000
สินค้าคงเหลือ	<u>460,000</u>
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	<u>1,605,000</u>
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	
เงินลงทุนระยะยาว	1,400,000
ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ	<u>2,500,000</u>
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	<u>3,900,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u>5,503,000</u>
หนี้สินและทุนของสหกรณ์	
หนี้สินหมุนเวียน	
เงินรับฝาก	1,100,000
เงินกู้ธนาคาร	<u>1,800,000</u>
รวมหนี้สินหมุนเวียน	<u>2,900,000</u>
หนี้สินไม่หมุนเวียน	
เงินกู้ยืมระยะยาว	<u>1,550,000</u>
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	<u>1,550,000</u>
รวมหนี้สิน	<u>4,450,000</u>
ทุนของสหกรณ์	
ทุนเรือนหุ้น (มูลค่าหุ้นละ 10.00 บาท)	650,000
ทุนสำรอง	110,000
กำไรสุทธิประจำปี	<u>293,000</u>
รวมทุนของสหกรณ์	<u>1,053,000</u>
รวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์	<u>5,503,000</u>

ทั้งนี้รายการกำไรสุทธิประจำปีของแต่ละสหกรณ์หากไม่สามารถจัดให้มีการประชุมใหญ่ เพื่อจัดสรรกำไรสุทธิดังกล่าวให้เสร็จสิ้นได้ให้แยกแสดงรายการในงบดุลเป็นรายการ “กำไรสุทธิหรือการจัดสรรสหกรณ์.....(ระบุชื่อสหกรณ์เดิมก่อนควบเข้ากัน)”

(2) ทำรายการเปิดบัญชีในสมุดรายวันทั่วไปเพื่อเป็นรายการตั้งต้นบัญชีต่างๆ ทุกบัญชีของบัญชีประเภทสินทรัพย์หนี้สินและทุนแล้วผ่านรายการไปยังสมุดบัญชีแยกประเภทแต่ละบัญชีดังนี้

เดบิตบัญชีเงินสด	xxx
บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้...(ระบุประเภท)	xxx
บัญชีที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
บัญชีสินทรัพย์อื่น (ระบุประเภท)	xxx
เครดิต บัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ (ระบุประเภทลูกหนี้)	xxx
บัญชีค่าเสื่อมราคาสะสม (ระบุประเภทสินทรัพย์)	
(กรณีบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม)	xxx
บัญชีทุนเรือนหุ้น	xxx
บัญชีทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่นๆ	xxx
บัญชีเจ้าหนี้เงินรับฝาก	xxx
บัญชีทุนสำรอง	xxx
บัญชีหนี้สินอื่น (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
บัญชีกำไรสุทธิหรือการจัดสรรสหกรณ์.....	
(ระบุชื่อสหกรณ์เดิมก่อนควบเข้ากัน)	xxx
บัญชีกำไรสุทธิหรือการจัดสรรสหกรณ์.....	
(ระบุชื่อสหกรณ์เดิมก่อนควบเข้ากัน)	xxx

ฯลฯ

ทั้งนี้สำหรับบัญชีอาคารและอุปกรณ์จำนวนเงินที่ใช้ในการบันทึกบัญชีข้างต้นจะมี 2 กรณี คือกรณีที่สหกรณ์คิดค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินโดยบันทึกบัญชีหักจากบัญชีสินทรัพย์โดยตรงจำนวนเงินที่ใช้บันทึกบัญชีจะเป็นราคาตามบัญชีแต่ถ้าเป็นกรณีที่สหกรณ์คิดค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินแล้วบันทึกบัญชีไว้ในบัญชีค่าเสื่อมราคาสะสมจำนวนเงินที่บันทึกบัญชีจะเป็นราคาทุนของทรัพย์สินนั้นๆ

(3) สหกรณ์ใหม่จะต้องตรวจสอบรายละเอียดบัญชีย่อยและทะเบียนต่างๆ ให้มียอดถูกต้องตรงกับบัญชีคุมยอดในบัญชีแยกประเภท

2) ในวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ใหม่ให้สหกรณ์จัดทำงบการเงิน ณ วันสิ้นปีทางบัญชี โดยไม่ต้องแสดงรายการเปรียบเทียบทั้งนี้การคำนวณค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินให้คำนวณต่อเนื่องจากที่สหกรณ์เดิมได้ปฏิบัติสำหรับทรัพย์สินประเภทนั้นๆ ไว้ นอกจากนี้ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการควบเข้ากันไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินว่าสหกรณ์เกิดจากการควบสหกรณ์ใดเข้าด้วยกันเมื่อวันที่

เท่าใดพร้อมทั้งเปิดเผยด้วยว่าสหกรณ์ใหม่นี้ยอมได้ไปทั้งทรัพย์สินหนี้สินสิทธิและความรับผิดชอบของสหกรณ์เดิมที่ได้ควบเข้ากันนั้นทั้งสิ้น

3) การพิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีในปีแรกของสหกรณ์ที่เกิดจากการจดทะเบียนควบเข้ากัน

(1) กรณีมีกำไรสุทธิหรือการจัดสรรซึ่งปรากฏรายการในงบแสดงฐานะการเงินรวม ณ วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนนั้นแม้ว่าเป็นผลการดำเนินงานของสหกรณ์เดิมก่อนการควบเข้ากันเมื่อมีการจัดสรรกำไรสุทธิที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ใหม่จะพิจารณาจัดสรรตามข้อบังคับของสหกรณ์ใหม่ตั้งนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สมาชิกของสหกรณ์เดิมแต่ละสหกรณ์ข้อบังคับของสหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการควบสหกรณ์ควรกำหนดบทเฉพาะกาลเกี่ยวกับกำไรสุทธิหรือการจัดสรรที่มีอยู่ก่อนการควบสหกรณ์โดยอาจกำหนดว่าหากจัดสรรเป็นเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนให้จัดสรรเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกที่มีหุ้นและจำนวนเงินสะสมตามส่วนแห่งธุรกิจที่สมาชิกกระทำกับสหกรณ์เดิมตามรายละเอียดที่ปรากฏในทะเบียนหุ้นและรายละเอียดจำนวนเงินสะสมตามส่วนแห่งธุรกิจที่สมาชิกกระทำกับสหกรณ์จนถึง ณ วันก่อนควบสหกรณ์

(2) กำไรสุทธิประจำปีซึ่งหมายถึง รายการกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ใหม่ สำหรับงวดระยะเวลาตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนควบเข้ากันจนถึงวันสิ้นปีทางบัญชีนั้นการจัดสรรเป็นเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ ให้คำนวณจากเงินค่าหุ้นและจำนวนเงินสะสมตามส่วนแห่งธุรกิจที่สมาชิกกระทำกับสหกรณ์ใหม่ ตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนควบเข้ากันจนถึงวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ใหม่

4) การแสดงรายการงบการเงินเปรียบเทียบให้สหกรณ์ใหม่จัดทำงบการเงินเปรียบเทียบรายการเช่นเดียวกับการจัดทำงบการเงินกรณีปกติตั้งแต่ปีที่รอบระยะเวลาดำเนินงานของปีก่อนกับปีปัจจุบันเป็น 12 เดือนเท่ากัน

กิจกรรม 12.1.2

1. รูปแบบการควบรวมของสหกรณ์มีกี่รูปแบบ และมีลักษณะอย่างไร
2. การควบสหกรณ์มีประโยชน์อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.2)

เรื่องที่ 12.1.3

การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เป็นการบริหารจัดการโดยการควบคุมของสมาชิก ซึ่งหมายถึง คณะกรรมการดำเนินการ เป็นผู้ที่จะต้องมีความชำนาญในการบริหารไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเงิน ทุน บุคลากร และทรัพยากร แต่การดำเนินธุรกิจต่างๆ ของสหกรณ์บางสหกรณ์ จะประสบกับปัญหาทางด้านการบริหารจัดการภายใน ด้านการบริหารการเงิน เกี่ยวกับการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ภาวะการขาดทุน ภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว เพื่อไม่ให้เกิดการฟ้องร้องให้สหกรณ์ล้มละลาย จึงจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

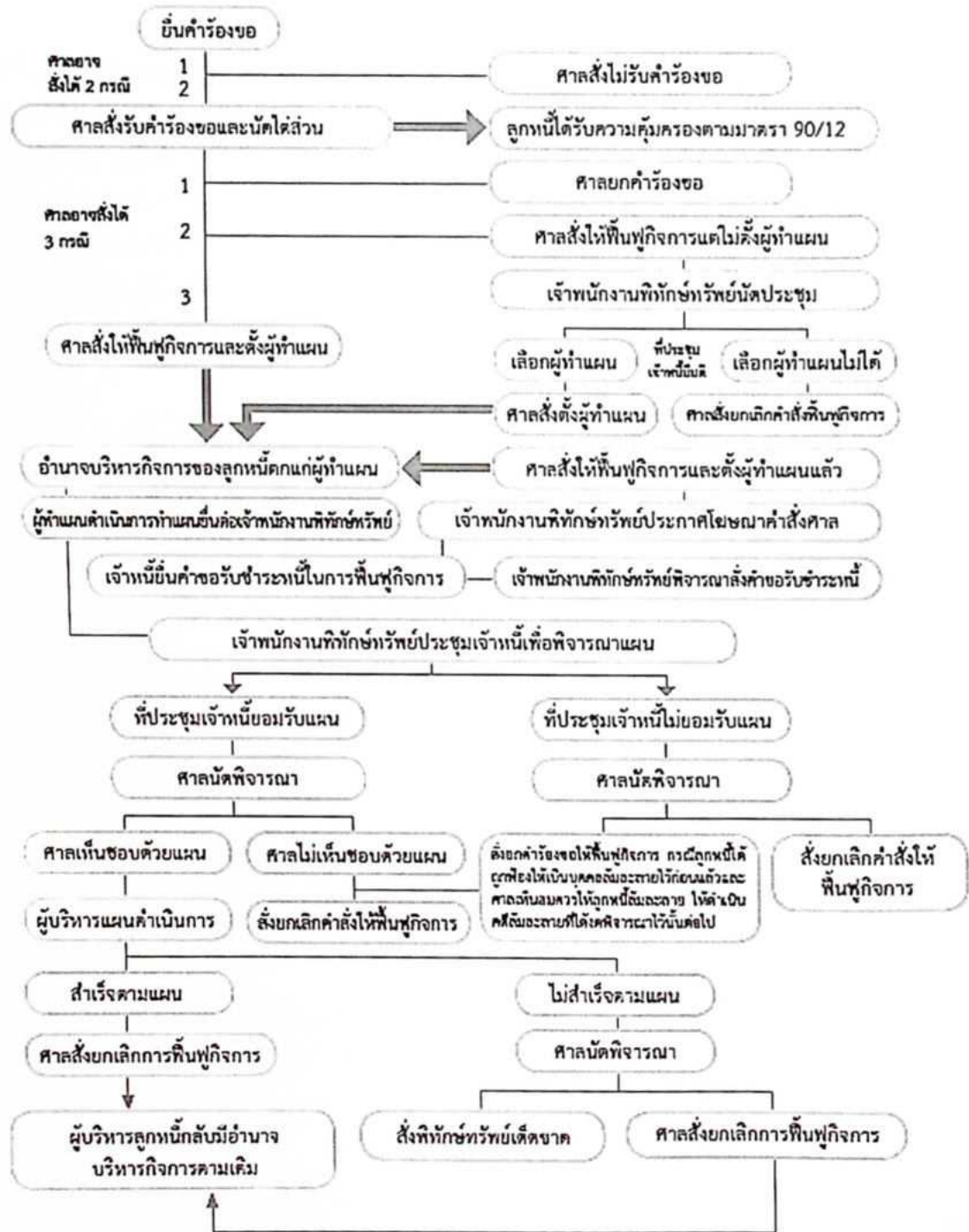
การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์มี วัตถุประสงค์ เพื่อให้ช่วยให้กิจการของสหกรณ์ดำเนินการต่อไปได้ และเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้มากกว่าที่จะให้สหกรณ์ล้มละลาย

แผนภูมิแสดงขั้นตอน
การบัญชีกับคดี

12

แผนภูมิแสดงขั้นตอน การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้

กรมบัญชีกลาง
กระทรวงยุติธรรม

ภาพที่ 12.4 ขั้นตอนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้

1. การขอฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ต่อศาล

การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์เป็นกระบวนการทางศาล โดยผู้ร้องขอต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลต่างหากจากคดีแพ่ง หรือคดีล้มละลายธรรมดา เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์กลับมาบริหารกิจการได้อีกครั้งและเป็นการเริ่มต้นใหม่โดยปราศจากหนี้สินทั้งปวง

1.1 การรับคำร้องขอ เมื่อศาลรับคำร้องขอฟื้นฟูกิจการสหกรณ์แล้ว จะเกิดสภาวะพักการชำระหนี้ทันที (Automatic Stay) ซึ่งมีผลเป็นการคุ้มครองการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ คือ

1) เจ้าหนี้จะฟ้องหรือยึดทรัพย์สินสหกรณ์ไม่ได้ เว้นแต่หนี้ที่สหกรณ์หรือผู้บริหารแผนก่อนขึ้นนับแต่ยื่นคำร้องขอฟื้นฟูกิจการต่อศาล ถ้าผู้บริหารแผนไม่ชำระ เจ้าหนี้ใช้สิทธิฟ้องคดีแพ่งต่อศาลได้

2) คดีแพ่งที่สหกรณ์ถูกฟ้องไว้ ศาลจะงดการพิจารณา หากอยู่ระหว่างยึดทรัพย์เพื่อขายทอดตลาด จะต้องงดการยึดทรัพย์หรืองดการขายทอดตลาดไว้

3) ผู้ประกอบการสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไม่อาจงดให้บริการได้ เว้นแต่ผู้บริหารแผนผิดนัดชำระหนี้

4) สหกรณ์ยังคงสามารถขอสินเชื่อเพื่อบริหารจัดการธุรกิจของสหกรณ์ตามปกติได้

1.2 การไต่สวน เมื่อศาลไต่สวนแล้วได้ความจริงตามคำร้องขอ เช่น สหกรณ์อยู่ในสถานะที่ชำระหนี้ไม่ได้ สหกรณ์มีเหตุอันสมควรที่จะฟื้นฟูกิจการ ผู้ร้องขอยื่นคำร้องขอโดยสุจริต และแผนมีรายการครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ศาลก็จะมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการและเห็นชอบด้วยแผนแล้วมีผลดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ในการจัดการและทรัพย์สินของสหกรณ์ และบรรดาสหกรณ์ตามกฎหมายของสมาชิกของสหกรณ์ตกแก่ผู้บริหารแผน เว้นแต่สิทธิที่จะได้รับเงินปันผล

2) ผู้บริหารแผนต้องดำเนินการต่าง ๆ ตามที่แผนได้กำหนดไว้ เช่น การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

3) ข้อตกลงในแผนผูกมัดเจ้าหนี้ที่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาลงมติเห็นชอบในแผนหรือได้รับแจ้งให้เข้าร่วมประชุมในการลงมติดังกล่าว

4) ผู้ค้าประกันหรือลูกหนี้ร่วมยังคงต้องรับผิดชอบตามสัญญาที่มีอยู่เดิม

1.3 คำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ เมื่อศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการแล้วมีผลดังนี้

1) ห้ามมิให้ฟ้องหรือร้องขอให้ศาลพิพากษาสั่งให้เลิกนิติบุคคลที่เป็นลูกหนี้

2) ห้ามนายทะเบียนมีคำสั่งให้เลิกหรือจดทะเบียนเลิกนิติบุคคลที่เป็นลูกหนี้

3) ห้ามธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กรมการประกันภัย หรือหน่วยงานของรัฐ แล้วแต่กรณี สั่งให้เพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการของลูกหนี้ หรือสั่งให้ลูกหนี้หยุดประกอบกิจการ

4) ห้ามฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ และห้ามฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย

5) ห้ามเสนอข้อพิพาทที่ลูกหนี้อาจต้องรับผิดชอบ หรือได้รับความเสียหายให้อนุญาตโดยตุลาการชี้ขาด ถ้ามูลหนี้เกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยแผน

6) ห้ามเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ ถ้ามูลหนี้ตามคำพิพากษานั้นเกิดขึ้นก่อนวันที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยแผน

- 7) ห้ามเจ้าหน้าที่มีประกันบังคับคดีเอากับทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน
- 8) ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่บังคับชำระหนี้ได้บังคับได้เองตามกฎหมายยึดทรัพย์สินหรือขายทรัพย์สินของลูกหนี้

2. แผนฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

แผนฟื้นฟูกิจการ คือ ข้อตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ ซึ่งในแผนฟื้นฟูกิจการจะอธิบายรายละเอียดในการชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย โดยในแผนฟื้นฟูกิจการ ต้องมีรายการต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- 2.1 เหตุผลที่ทำให้มีการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์
- 2.2 รายละเอียดแห่งสินทรัพย์ หนี้สิน และภาระผูกพันต่างๆ ของลูกหนี้ในขณะที่ยื่นคำร้องขอ
- 2.3 หลักการและวิธีการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์
 - 1) ขั้นตอนของการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์
 - 2) การชำระหนี้ การยึดกำหนดเวลาชำระหนี้ การลดจำนวนหนี้ลง และการจัดกลุ่มเจ้าหน้าที่โดยสิทธิของเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันต้องได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน เว้นแต่เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการปฏิบัติที่เสียเปรียบในกลุ่มนั้นจะให้ความยินยอมเป็นหนังสือ
 - 3) การลดทุนและเพิ่มทุน
 - 4) การก่อหนี้และระดมเงินทุน รวมตลอดถึงแหล่งของเงินทุนและเงื่อนไขแห่งหนี้และเงินทุนดังกล่าว
 - 5) การจัดการและการหาประโยชน์จากทรัพย์สินของลูกหนี้
 - 6) เงื่อนไขการจ่ายเงินปันผลและประโยชน์อื่นใด
- 2.4 การไต่ถอนหลักประกัน ในกรณีที่มีเจ้าหน้าที่ประกัน และความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน
- 2.5 แนวทางการแก้ไขปัญหาในกรณีขาดสภาพคล่องชั่วคราวระหว่างการปฏิบัติตามแผน
- 2.6 วิธีปฏิบัติในกรณีที่มีการโอนสิทธิเรียกร้องหรือโอนหนี้
- 2.7 ชื่อ คุณสมบัติ หนังสือยินยอมของผู้บริหารแผนและคำตอบแทน
- 2.8 การแต่งตั้งและการพ้นตำแหน่งของผู้บริหารแผน
- 2.9 ระยะเวลาดำเนินการตามแผนซึ่งไม่เกินสามปี
- 2.10 การไม่ยอมรับทรัพย์สินของลูกหนี้หรือสิทธิตามสัญญา ในกรณีที่ทรัพย์สินของลูกหนี้หรือสิทธิตามสัญญามีภาระเกินควรกว่าประโยชน์ที่จะพึงได้

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการและเห็นชอบด้วยแผนแล้ว ผู้บริหารแผนจะต้องจัดทำและรายงานผลการปฏิบัติตามแผนต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามรูปแบบที่กำหนด ทุกกรอบสามเดือนหากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจสอบรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแล้วพบว่า ผู้บริหารแผนไม่ดำเนินการตามแผน หรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหน้าที่หรือลูกหนี้ หรือมีเหตุอื่นที่ไม่สมควรเป็นผู้บริหารแผนต่อไป เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทำรายงานต่อศาล ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ ผู้บริหารของลูกหนี้ หรือ

ลูกหนี้ ก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลได้เช่นกัน โดยศาลจะนัดไต่สวน และมีคำสั่งให้ผู้บริหารแผนพ้นจากตำแหน่ง หรือมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เห็นสมควรต่อไป

ทั้งนี้ ถ้าการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์เป็นผลสำเร็จตามแผน ศาลจะมีคำสั่งยกเลิกการฟื้นฟูกิจการ ซึ่งจะมีผลให้สหกรณ์หรือผู้บริหารของสหกรณ์กลับมาใช้อำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินเหมือนเดิม และสมาชิกของสหกรณ์กลับมามีสิทธิตามกฎหมายต่อไป

และถ้าระยะเวลาการดำเนินการตามแผนสิ้นสุดลง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะรายงานให้ศาลพิจารณา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า

- 1) การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์เป็นผลสำเร็จตามแผน ศาลจะมีคำสั่งยกเลิกการฟื้นฟูกิจการ
- 2) การฟื้นฟูกิจการสหกรณ์ไม่เป็นผลสำเร็จ ศาลอาจจะมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการ และเห็นชอบด้วยแผน หรือมีคำสั่งยกเลิกการฟื้นฟูกิจการ
- 3) การฟื้นฟูกิจการยังไม่เป็นผลสำเร็จ แต่ใกล้จะเป็นผลสำเร็จ ศาลอาจมีคำสั่งขยายระยะเวลาดำเนินการตามแผนออกไป หรือมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งให้ฟื้นฟูกิจการและเห็นชอบด้วยแผน หรือมีคำสั่งยกเลิกการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์

สรุป การฟื้นฟูกิจการ เป็นกระบวนการทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่จะช่วยลดอุปสรรคและข้อจำกัดในการปรับปรุงโครงสร้าง กิจการและหนี้ของลูกหนี้ที่อยู่ในภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว เพื่อให้ลูกหนี้สามารถแก้ไขปัญหาการชำระหนี้ และดำเนินกิจการต่อไปได้

กิจกรรม 12.1.3

1. วัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูกิจการสหกรณ์เพื่อสิ่งใด
2. แผนการฟื้นฟูหมายถึงอะไร

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 12.2

การแยกสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

12.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์

12.2.2 การแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบ

แนวคิด

1. การแยกสหกรณ์จะกระทำได้เมื่อมีความจำเป็นหรือมีเหตุให้ไม่สะดวกแก่การดำเนินงาน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่หรือแบ่งหน่วยงานหรือสถานประกอบการ ซึ่งการแยกสหกรณ์จะทำให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งจะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์
2. วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) สหกรณ์เดิม ก่อนการแยกสหกรณ์ และ 2) สหกรณ์ที่ได้รับการแยกสหกรณ์ออกจากกันแล้ว ซึ่งสหกรณ์ที่ขอแยกมีการแบ่งผลประโยชน์ และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม โดยกำหนดวิธีการพิจารณา แบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์

วัตถุประสงค์

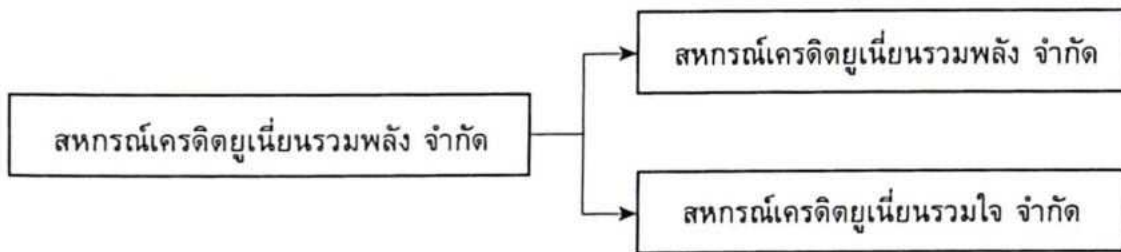
1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.2 “การแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบได้

เรื่องที่ 12.2.1

แนวคิดเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์

การแยกสหกรณ์โดยปกติทั่วไปจะไม่สามารถกระทำได้ ยกเว้นที่เกิดในเรื่องการเปลี่ยนการปกครอง ท้องที่ หรือการแบ่งหน่วยงาน หรือส่วนประกอบความไม่สะดวกต่อการดำเนินงานอย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าจะเข้าหลักเกณฑ์ข้างต้นสหกรณ์ก็อาจไม่ขอแยกสหกรณ์ก็ได้ ทั้งนี้เพราะสมาชิกเห็นว่าการแยกสหกรณ์ต้องมีการแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรองอาจไม่ให้แยกสหกรณ์ก็ได้

การแยกสหกรณ์คือการที่สหกรณ์หนึ่งต้องแยกออกเป็น 2 สหกรณ์ดังภาพต่อไปนี้

สหกรณ์หนึ่งสหกรณ์ คือ สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด แยกออกเป็น 2 สหกรณ์ คือ สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด และสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมใจ จำกัด โดยสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมใจ จำกัด จัดตั้งจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ใหม่

1. แนวทางการแยกสหกรณ์

สหกรณ์จะแยกได้เมื่อเข้าเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 6 มาตรา 96 ถึง มาตรา 100 ซึ่งให้แนวทางไว้ดังนี้

1.1 เหตุของการแยกสหกรณ์ ตามมาตรา 96 การแยกสหกรณ์จะกระทำมิได้แต่

1) ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องที่หรือ หน่วยงานหรือสถานประกอบการจะแยกสหกรณ์ก็ได้หากมีความจำเป็นหรือมีเหตุให้ไม่สะดวกแก่การดำเนินงาน

ทั้งนี้การแยกสหกรณ์จะกระทำได้โดยสมาชิกของสหกรณ์นั้นจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดลงลายมือชื่อทำหนังสือร้องขอแยกสหกรณ์ต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เรียกประชุมใหญ่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอแยกสหกรณ์เพื่อพิจารณาเรื่องการแยกสหกรณ์

2) ถ้าที่ประชุมใหญ่ได้มีมติเห็นชอบให้แยกสหกรณ์ให้พิจารณาแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สินสิทธิและความรับผิดชอบของสหกรณ์ ตามวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดการวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องต่างๆ ของที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิก

ที่มาประชุม ถ้าคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ไม่เรียกประชุมใหญ่ภายใน 30 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องขอให้แยกสหกรณ์ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจเรียกประชุมใหญ่ภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร

1.2 มติในการแยกสหกรณ์ ตามมาตรา 97 ในกรณีที่ที่ประชุมใหญ่ได้มีมติไม่เห็นชอบให้แยกสหกรณ์ถ้าสมาชิกซึ่งลงลายมือชื่อทำหนังสือร้องขอแยกสหกรณ์ตามข้อ 1 มาตรา 96 วรรคสองพิจารณาแล้วไม่เห็นด้วยกับมติที่ประชุมใหญ่นั้น ให้สมาชิกดังกล่าวทุกคนลงลายมือชื่อทำหนังสือถึงนายทะเบียนสหกรณ์ภายในกำหนดเวลา 30 วัน นับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติเพื่อให้นายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด ว่าสมควรแยกสหกรณ์หรือไม่และเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์วินิจฉัยชี้ขาดเป็นอย่างไรแล้วให้แจ้งคำวินิจฉัยให้สหกรณ์ทราบคำวินิจฉัยของนายทะเบียนสหกรณ์ให้เป็นที่ยุติ

1.3 การแจ้งเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 98 เมื่อที่ประชุมใหญ่ได้มีมติเห็นชอบตามมาตรา 96 หรือนายทะเบียนสหกรณ์วินิจฉัยชี้ขาดตามมาตรา 97 ให้แยกสหกรณ์แล้ว ให้สหกรณ์แจ้งมติที่ประชุมใหญ่หรือคำวินิจฉัยของนายทะเบียนสหกรณ์เป็นหนังสือไปยังเจ้าหน้าที่ทั้งปวงของสหกรณ์เพื่อให้ทราบรายการที่ประสงค์จะแยกสหกรณ์ และให้เจ้าหน้าที่ผู้มีข้อคัดค้านในการแยกสหกรณ์นั้นส่งคำคัดค้านไปยังสหกรณ์ภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

1.4 การจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ ตามมาตรา 99 สหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่โดยการแยกจากสหกรณ์เดิมนั้น ตามพระบัญญัติสหกรณ์ได้ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนสหกรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลมคำขอจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ต้องยื่นพร้อมเอกสารดังต่อไปนี้

1) สำเนาหนังสือร้องขอแยกสหกรณ์และสำเนารายงานการประชุมใหญ่ที่ได้มีมติเห็นชอบให้แยกสหกรณ์ตามมาตรา 96 หรือสำเนาหนังสือนายทะเบียนสหกรณ์ซึ่งวินิจฉัยชี้ขาดให้แยกสหกรณ์ตามมาตรา 97 แล้วแต่กรณี

2) สำเนาหนังสือของสหกรณ์ทุกฉบับที่แจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ทั้งปวงของสหกรณ์ตามมาตรา 98

3) หนังสือของสหกรณ์ที่รับรองว่าไม่มีเจ้าหน้าที่คัดค้านภายในกำหนดหรือสำเนาคัดค้านของเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งหลักฐานที่แสดงว่าสหกรณ์ได้ชำระหนี้หรือได้ให้ประกันเพื่อหนี้รายนั้นแล้ว

1.5 ทรัพย์สิน ทูน ทูนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์เดิม สหกรณ์เดิมที่ที่ประชุมใหญ่ได้มีมติให้แบ่งแยกหรือนายทะเบียนสหกรณ์ได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดให้แบ่งแยกแล้วแต่กรณี ย่อมโอนไปให้แก่สหกรณ์ใหม่ตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียน

เพื่อให้สหกรณ์ที่ขอแยกมีการแบ่งผลประโยชน์ และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 96 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ 688/2543 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2543 ข้อ 2.2 (12) กำหนดวิธีการพิจารณาแบ่งแยกทรัพย์สิน ทูน ทูนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์ไว้ดังต่อไปนี้

1) เมื่อมีการแยกสหกรณ์ ให้สหกรณ์จัดทำงบแสดงฐานะการเงิน ถึงวันก่อนที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการแยก เพื่อให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็น และใช้งบแสดงฐานะการเงินนี้เป็นฐานในการแบ่งแยกทรัพย์สิน ทูน ทูนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบก่อนการจัดทำงบแสดงฐานะการเงินตามวรรคแรกสหกรณ์อาจตีราคาที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ใหม่ ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ข้อ 13.3

- 2) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนเรือนหุ้น ที่เป็นสิทธิและความรับผิดชอบเฉพาะตัวของสมาชิก ได้แก่ จำนวนเงินที่เป็นหนี้สินของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงดอกเบี้ยค้างชำระ ค่าปรับค้างชำระในหนี้ทุกประเภท จำนวนเงินรับฝากคงเหลือของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงดอกเบี้ยค้างจ่ายในเงินฝากทุกประเภท จำนวนเงินค่าหุ้นที่ชำระแล้วของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงเงินปันผลตามหุ้นค้างจ่าย ตลอดทั้งทรัพย์สิน หนี้สินอื่นใดอันเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับตัวสมาชิกให้จัดสรรไปตามตัวของสมาชิกที่ขอแยกไปแต่ละสหกรณ์
- 3) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนซึ่งเป็นของสหกรณ์โดยรวม ให้แบ่งให้ทุกสหกรณ์ที่แยกตามสัดส่วนของจำนวนหุ้นที่แยกไปแต่ละสหกรณ์
- 4) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนบางรายการอาจพิจารณาแยกให้สหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่งได้เพื่อให้การแบ่งตามข้อ 3 สามารถดำเนินการได้และมีข้อยุติ
- 5) สหกรณ์ใดได้รับทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนรายการใดไป และรายการนั้นมีภาระติดพันทั้งในสิทธิ และความรับผิดชอบใด ให้สหกรณ์นั้นรับภาระติดพันนั้นไปด้วย
- 6) เมื่อแบ่งแยกทรัพย์สิน หนี้สิน และทุน ตามข้อกำหนด ดังกล่าวข้างต้นแล้วให้ตั้งเป็นงบแสดงฐานะการเงินของแต่ละสหกรณ์ ซึ่งจะต้องเกิดกรณีงบแสดงฐานะการเงินไม่สมดุล ยอดที่ต่างกันจะปรับปรุงได้โดยการตั้งอีกสหกรณ์หนึ่งเป็นลูกหนี้ หรือเจ้าหนี้แล้วแต่กรณี

2. ผลกระทบของการแยกสหกรณ์

การแยกสหกรณ์นั้นจะแยกอะไรไปบ้าง จะต้องเป็นไปตามมติของคณะกรรมการดำเนินการ เช่น จำนวนสมาชิก ลูกหนี้ เจ้าหนี้ และทุนเรือนหุ้น เป็นต้น ซึ่งการแยกสหกรณ์ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านโครงสร้างการบริหารงานและโครงสร้างทางการเงิน ดังนี้

2.1 โครงสร้างการบริหารงานสหกรณ์ เมื่อได้แยกออกจากกันเป็น 2 สหกรณ์แล้วโครงสร้างการบริหารงานก็จะเปลี่ยนไป โดยจะต้องจัดให้มีคณะกรรมการดำเนินการ และผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ด้วย รวมทั้งฝ่ายจัดการซึ่งประกอบด้วยผู้จัดการและเจ้าหน้าที่แผนกต่างๆ ส่วนสมาชิคนั้นอาจจะมีจำนวนที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับแผนดำเนินงานของสหกรณ์

2.2 โครงสร้างทางการเงินสหกรณ์ จะต้องจัดทำงบการเงินต่างๆ ของสหกรณ์ใหม่ ซึ่งจะต้องแยกทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ออกไปตามมติคณะกรรมการดำเนินการที่จะให้แยกรายการใดบ้าง เช่น เงินสดและเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้ เจ้าหนี้ สินค้าคงเหลือ และทุนเรือนหุ้น เป็นต้น

3. ปัญหาของการแยกสหกรณ์

จากการแยกสหกรณ์ ทำให้มีปัญหาต่างๆ ดังนี้

3.1 การหักเงิน ณ ที่จ่าย กรณีที่เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ นั้น การตัดโอนข้าราชการและลูกจ้างจากส่วนราชการเดิมไปยังส่วนราชการใหม่ สหกรณ์จะยังคงอยู่ในสถานภาพเดิมอย่างน้อยในระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เพราะสหกรณ์มีสถานะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากส่วนราชการ แต่จะมีปัญหาการขอให้ส่วนราชการใหม่หักเงินเดือน ณ ที่จ่ายให้กับสหกรณ์เดิม เนื่องจากจะเป็นภาระมาก สำหรับ

ส่วนราชการใหม่ที่รับโอนข้าราชการจากหลายส่วนราชการจึงอาจไม่ได้รับความร่วมมือและอาจต้องให้สมาชิกสหกรณ์ทำหน้าที่อื่นใหม่ให้ส่วนราชการใหม่หักเงิน ณ ที่จ่ายจึงจะดำเนินการได้

3.2 สภาพคล่องทางการเงินของสหกรณ์ ถ้ามีสมาชิกสหกรณ์ที่ย้ายไปสังกัดส่วนราชการใหม่มีฐานะการเงินดีคือมีเงินฝากและหุ้นมากกว่าหนี้สิน ขอลาออกจากสหกรณ์ของส่วนราชการเดิมพร้อมทั้งขอถอนเงินฝากและค่าหุ้นคืนจากสหกรณ์พร้อมๆ กันจำนวนมาก ก็อาจทำให้สหกรณ์เดิมขาดสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งทำให้สหกรณ์ไม่มั่นคงได้

3.3 การขอโอนย้ายสมาชิกจากสหกรณ์เดิมไปยังสหกรณ์อื่น ในทางปฏิบัติเมื่อสหกรณ์แห่งใหม่รับเป็นสมาชิกแล้วสหกรณ์เดิมจะโอนเงินค่าหุ้นและหนี้สินต่างๆ ของสมาชิกให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่รับโอนแต่เนื่องจากระเบียบของสหกรณ์แต่ละแห่งมีเงื่อนไขหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน เช่น วงเงินกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยงวดชำระหนี้ การค้ำประกันการชำระหนี้ เป็นต้น อาจเป็นอุปสรรคการรับโอนสมาชิกระหว่างสหกรณ์

3.4 การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของสหกรณ์ สหกรณ์ที่มีการแยกตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกสหกรณ์ที่มีหนี้สินต่อสหกรณ์ในกรณีที่สหกรณ์เรียกให้ชำระหนี้ตามกำหนด หรือผู้บริหารสหกรณ์อาจขาดความเข้าใจในการดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด หรือเป็นปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อมีการเรียกชำระบัญชี หรือการแบ่งแยกทรัพย์สินและหนี้สินระหว่างสหกรณ์

กิจกรรม 12.2.1

โรงพยาบาลมหาสารภี นครราชสีมา ได้แยกส่วนบุคลากร เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มข้าราชการ และกลุ่มลูกจ้าง จากการแบ่งส่วนบุคลากร สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาลมหาสารภี นครราชสีมา จำกัด ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ต้องการให้สหกรณ์ออกเป็นอีกสหกรณ์หนึ่ง สหกรณ์สามารถแยกสหกรณ์ได้หรือไม่ จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.1)

เรื่องที่ 12.2.2

การแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบ

การแยกสหกรณ์ ถ้าที่ประชุมใหญ่ได้มีมติเห็นชอบให้แยกสหกรณ์ ให้พิจารณาแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์ตามวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

ทั้งนี้ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ จึงให้คำแนะนำวิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการแยกสหกรณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) สหกรณ์เดิมก่อนการแยกสหกรณ์ และ 2) สหกรณ์ที่ได้รับการแยกสหกรณ์ ออกจากกันแล้ว

1. สหกรณ์เดิมก่อนการแยกสหกรณ์

สหกรณ์เดิมก่อนแยกสหกรณ์จะต้องดำเนินการ ดังนี้

1.1 ให้สหกรณ์เปิดบัญชีและจัดทำงบการเงิน สำหรับระยะเวลาตั้งแต่วันถัดจากวันสิ้นปีทางบัญชี ในงบการเงินก่อนปีที่แยกสหกรณ์ ซึ่งผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นครั้งสุดท้ายถึงวันก่อนวันที่นายทะเบียน สหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการแยกสหกรณ์ เพื่อให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็น ตัวอย่าง สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด มีปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี ณ วันที่ 1 กันยายน 25x9 นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมใจ จำกัด แยกออกจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด (งบการเงินของสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด ที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นครั้งสุดท้ายคือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x8)

วิธีปฏิบัติทางบัญชี

สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด ต้องเปิดบัญชีและจัดทำงบการเงิน ณ วันที่ 31 สิงหาคม 25x9 ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคมถึง 31 สิงหาคม 25x9 รวม 8 เดือน

1.2 ให้สหกรณ์นำงบการเงินที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ และแสดงความเห็นแล้วตาม 1 เสนอต่อที่ประชุมใหญ่และให้ใช้งบแสดงฐานะการเงินเป็นฐานในการแบ่งแยกทรัพย์สิน ทุน ทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์ ตามประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ดังนี้

1) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนเรือนหุ้นที่เป็นสิทธิและความรับผิดชอบเฉพาะตัวของสมาชิก ได้แก่ จำนวนเงินที่เป็นหนี้สินของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงดอกเบี้ยค้างชำระค่าปรับค้างชำระในหนี้ทุกประเภทจำนวนเงินรับฝากคงเหลือของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงดอกเบี้ยค้างจ่ายในเงินฝากทุกประเภท จำนวนเงินค่าหุ้นที่ชำระแล้วของสมาชิกต่อสหกรณ์ รวมถึงเงินปันผลตามหุ้นค้างจ่ายตลอดทั้งทรัพย์สิน หนี้สินอื่นใดอันเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับตัวสมาชิก ให้จัดสรรไปตามตัวของสมาชิกที่ขอแยกไปแต่ละสหกรณ์

2) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนซึ่งเป็นของสหกรณ์ โดยรวมให้แบ่งให้ทุกสหกรณ์ที่แยกตาม สัดส่วนของจำนวนหุ้นที่แยกไปแต่ละสหกรณ์

3) ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนบางรายการอาจพิจารณาแยกให้สหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่งได้ เพื่อให้การแบ่งทรัพย์สิน หนี้สิน และทุน ซึ่งเป็นของสหกรณ์โดยรวมสามารถดำเนินการได้และมีข้อยุติ

4) สหกรณ์ใดได้รับทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนรายการใดไปและรายการนั้นมีภาระติดพันทั้งในสิทธิและความรับผิดชอบใดให้สหกรณ์นั้นรับภาระติดพันนั้นไปด้วย

5) เมื่อแบ่งแยกทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนตามข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นแล้วให้ตั้งเป็นงบแสดงฐานะการเงินของแต่ละสหกรณ์ ซึ่งจะต้องเกิดกรณีบุคคลไม่สมดุลงบที่ต่างกันจะปรับปรุงได้โดยการตั้งอีกสหกรณ์หนึ่งเป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้แล้วแต่กรณี

อนึ่ง หากสหกรณ์มีกำไรสุทธิ หรือกำไรสุทธิหรือการจัดสรรแสดงอยู่ในงบแสดงฐานะการเงิน ณ วันก่อนวันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการแยกสหกรณ์ ให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิดังกล่าว เพื่อจะได้นำไปรวมกับหนี้สินและทุนในการพิจารณาแบ่งทรัพย์สินทุนทุนสำรอง หนี้สิน สิทธิและความรับผิดชอบในการประชุมใหญ่ครั้งนี้ด้วย

2. สหกรณ์ที่ได้รับการแยกสหกรณ์ออกจากกันแล้ว

2.1 กรณีสหกรณ์เดิม

1) วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์เดิม ที่แบ่งแยกเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ

กรณีที่ 1 สหกรณ์เดิมแบ่งทรัพย์สิน ให้สหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยกมีจำนวนเงินมากกว่าหนี้สินและทุนจะเกิดผลต่างอยู่ทางด้านเดบิตให้ตั้งสหกรณ์ใหม่ เป็นลูกหนี้สหกรณ์เดิมโดยบันทึกไว้ในบัญชี "ลูกหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยก)" ซึ่งแสดงรายการบันทึกบัญชีการโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนได้ดังนี้

เดบิต	บัญชีทุนเรือนหุ้น	xxx
	บัญชีทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่นๆ (ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้เงินรับฝาก...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีทุนสำรอง	xxx
	บัญชีหนี้สินอื่น (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ (ระบุประเภทลูกหนี้)	xxx
	บัญชีค่าเสื่อมราคาสะสม (ระบุชื่อทรัพย์สิน)	
	- กรณีบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม	xxx
	บัญชีลูกหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยก)	xxx
เครดิต	บัญชีเงินสด	xxx
	บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้.....(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีสินทรัพย์อื่น (ระบุประเภท)	xxx

ทั้งนี้ สำหรับบัญชีอาคารและอุปกรณ์จำนวนเงินที่ใช้ในการบันทึกบัญชีข้างต้นจะมี 2 กรณี คือ กรณีที่สหกรณ์คิดค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินโดยบันทึกบัญชีหักจากบัญชีทรัพย์สินโดยตรงจำนวนเงินที่ใช้บันทึกบัญชีจะเป็นราคาตามบัญชี แต่ถ้าเป็นกรณีที่สหกรณ์คิดค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินแล้วบันทึกบัญชีไว้ในบัญชีค่าเสื่อมราคาสะสมจำนวนเงินที่บันทึกบัญชีจะเป็นราคาทุนของทรัพย์สินนั้นๆ

กรณีที่ 2 สหกรณ์เดิมแบ่งทรัพย์สิน ให้สหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยกมีจำนวนเงินน้อยกว่าหนี้สินและทุนจะเกิดผลต่างทางด้านเครดิตให้ตั้งสหกรณ์ใหม่เป็นเจ้าหนี้สหกรณ์เดิมโดยบันทึกไว้ในบัญชี “เจ้าหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยก)” ซึ่งแสดงรายการบันทึกบัญชีการโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนได้ดังนี้

เดบิต	บัญชีทุนเรือนหุ้น	xxx
	บัญชีทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่นๆ	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้เงินรับฝาก...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีทุนสำรอง	xxx
	บัญชีหนี้สินอื่น (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ (ระบุประเภทลูกหนี้)	xxx
	บัญชีค่าเสื่อมราคาสะสม (ระบุชื่อทรัพย์สิน)	
	(กรณีบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม)	xxx
เครดิต	บัญชีเงินสด	xxx
	บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีสินทรัพย์อื่น (ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยก)	xxx

สำหรับบัญชีอาคารและอุปกรณ์จำนวนเงินที่ใช้ในการบันทึกบัญชีปฏิบัติเช่นเดียวกับกรณีที่ 1
2) การจัดการเกี่ยวกับเอกสารหลักฐานและรายละเอียดประกอบรายการทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนสหกรณ์เดิมจะต้องจัดเตรียมเพื่อส่งมอบให้แก่สหกรณ์ใหม่นำไปบันทึกรายการต่อไปนี้

(1) บัญชีย่อยและทะเบียนต่างๆ จนถึง ณ วันที่สหกรณ์เดิมโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนให้สหกรณ์ใหม่เฉพาะของสมาชิกและทรัพย์สินที่โอนไปอยู่สหกรณ์ใหม่ซึ่งได้แก่

บัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้สมาชิกกู้

- บัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝาก
- ทะเบียนสมาชิกและการถือหุ้น
- ทะเบียนที่ดินอาคารอุปกรณ์และค่าเสื่อมราคา
- รายละเอียดเงินปันผลเงินเฉลี่ยคืนค้างจ่าย

ฯลฯ

(2) เอกสารหนังสือสัญญาเงินกู้สัญญาค้ำประกัน รวมทั้งหลักทรัพย์ที่สมาชิกรนำมาจำนองไว้กับสหกรณ์เดิม เพื่อเป็นหลักประกันเงินกู้สหกรณ์เดิม และสหกรณ์ใหม่จะต้องพิจารณาว่าจะให้

ถือใช้หนังสือสัญญาฉบับเดิมโดยจัดทำบันทึกต่อท้ายหนังสือสัญญา หรือจะให้สหกรณ์ใหม่จัดทำหนังสือสัญญาเงินกู้สัญญาค้ำประกันขึ้นใหม่ โดยมีจำนวนเงินให้กู้ในสัญญาเท่ากับจำนวนเงินกู้คงเหลือของสมาชิกแต่ละรายที่สหกรณ์ใหม่รับโอนหนี้สิน รวมทั้งหลักทรัพย์จำนองจะต้องดำเนินการทางนิติกรรมให้เรียบร้อยด้วย

3) การปิดบัญชีวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์เดิม กรณีมีการแบ่งแยกสหกรณ์ออกไประหว่างปี เมื่อถึงวันสิ้นปีทางบัญชีให้สหกรณ์ปิดบัญชีประจำปีตามปกติ โดยนับช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการแยกสหกรณ์ จนถึงวันสิ้นปีทางบัญชี ทั้งนี้สำหรับการคำนวณค่าเสื่อมราคาทรัพย์สิน เพื่อจัดทำรายการปรับปรุงบัญชีให้คำนวณต่อเนื่องจากที่ปฏิบัติไว้เดิมสำหรับทรัพย์สินประเภทนั้นๆ

ตัวอย่าง สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด มีปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี ณ วันที่ 1 กันยายน 25x9 นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมใจ จำกัด แยกออกจากสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด (งบการเงินของเครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด ที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นครั้งสุดท้ายคือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x8)

วิธีปฏิบัติทางบัญชี ณ วันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนรวมพลัง จำกัด ต้องปิดบัญชีและจัดทำงบการเงิน ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25x9 โดยมีช่วงระยะเวลานับตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 25x9 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 25x9 รวม 4 เดือน

2.2 กรณีสหกรณ์ใหม่

1) วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุน จากสหกรณ์เดิมให้บันทึกบัญชีแบ่งออกเป็น 2 กรณีเช่นเดียวกับกับสหกรณ์เดิมดังนี้

(1) กรณีทรัพย์สินที่ได้รับจากการแบ่งแยก มีจำนวนเงินมากกว่าหนี้สินและทุนผลต่างจะอยู่ทางด้านเครดิตให้ตั้งสหกรณ์เดิมเป็นเจ้าหนี้สหกรณ์ใหม่โดยบันทึกไว้ในบัญชี “เจ้าหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์เดิม)” ซึ่งแสดงรายการบันทึกบัญชีรับโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนได้ดังนี้

เดบิต	บัญชีเงินสด	xxx
	บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีสินทรัพย์อื่น (ระบุประเภท)	xxx
เครดิต	บัญชีทุนเรือนหุ้น	xxx
	บัญชีทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่นๆ (ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้เงินรับฝาก...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีทุนสำรอง	xxx
	บัญชีหนี้สินอื่น (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ (ระบุประเภทลูกหนี้)	xxx
	บัญชีค่าเสื่อมราคาสะสม (ระบุประเภททรัพย์สิน)	
	(กรณีบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม)	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์เดิม)	xxx

ทั้งนี้ สำหรับบัญชีอาคารและอุปกรณ์ จำนวนเงินที่ใช้ในการบันทึกบัญชีปฏิบัติเช่นเดียวกับกรณีสหกรณ์เดิม ข้อ (1)

(2) กรณีทรัพย์สินที่ได้รับจากการแบ่งแยก มีจำนวนเงินน้อยกว่าหนี้สินและทุนผลต่างจะอยู่ทางด้านเดบิตให้ตั้งสหกรณ์เดิมเป็นลูกหนี้สหกรณ์ใหม่ โดยบันทึกไว้ในบัญชี "ลูกหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์เดิม)" ซึ่งแสดงรายการบันทึกบัญชีรับโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนได้ดังนี้

เดบิต	บัญชีเงินสด	xxx
	บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้....(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีที่ดินอาคารและอุปกรณ์ (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีสินทรัพย์อื่น (ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีลูกหนี้สหกรณ์ (ระบุชื่อสหกรณ์เดิม)	xxx
เครดิต	บัญชีทุนเรือนหุ้น	xxx
	บัญชีทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่นๆ	xxx
	บัญชีเจ้าหนี้เงินรับฝาก...(ระบุประเภท)	xxx
	บัญชีทุนสำรอง	xxx
	บัญชีหนี้สินอื่น (ระบุชื่อบัญชี)	xxx
	บัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ (ระบุประเภทลูกหนี้)	xxx
	บัญชีค่าเสื่อมราคาสะสม (ระบุประเภททรัพย์สิน)	
	(กรณีบันทึกค่าเสื่อมราคาสะสม)	xxx

สำหรับบัญชีอาคารและอุปกรณ์จำนวนเงินที่ใช้ในการบันทึกบัญชีปฏิบัติเช่นเดียวกับข้อ 1.1.1

2) สหกรณ์ใหม่ที่เกิดจากการจดทะเบียนแบ่งแยก จะต้องจัดทำประวัติสมาชิกที่รับโอนมาจากสหกรณ์เดิม และตรวจสอบบัญชีย่อยลูกหนี้บัญชีย่อยเจ้าหนี้ทะเบียนสมาชิก และการถือหุ้นทะเบียนที่ดิน อาคาร อุปกรณ์ และค่าเสื่อมราคา ให้มียอดถูกต้องตรงตามบัญชีคุมยอดที่ได้บันทึกบัญชีข้างต้นเพื่อเป็นการตั้งต้นรายการบัญชี รวมทั้งควรตรวจสอบเอกสารหลักฐานและหลักทรัพย์ต่างๆ ให้ถูกต้องครบถ้วนด้วย

3) การปิดบัญชี ณ วันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ใหม่ เมื่อถึงวันสิ้นปีทางบัญชีให้สหกรณ์ปิดบัญชีโดยนับช่วงระยะเวลา ตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์ จนถึงวันสิ้นปีทางบัญชี ทั้งนี้ การคำนวณค่าเสื่อมราคาทรัพย์สิน ให้คำนวณต่อเนื่องจากที่สหกรณ์เดิมได้ปฏิบัติสำหรับทรัพย์สินประเภทนั้นๆ

การแสดงรายการในงบการเงิน

บัญชีลูกหนี้สหกรณ์แสดงรายการในงบแสดงฐานะการเงินโดยแสดงรวมไว้ในรายการลูกหนี้-สุทธิ และแสดงรายละเอียดในหมายเหตุประกอบงบการเงิน เป็นลูกหนี้อื่นบัญชีเจ้าหนี้สหกรณ์แสดงรายการในงบแสดงฐานะการเงินเป็นรายการที่เรียงลำดับต่อจากเจ้าหนี้การค้าและตัวเงินจ่าย

การเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ให้สหกรณ์เดิมที่แบ่งแยก และสหกรณ์ใหม่ที่จดทะเบียนแบ่งแยกเปิดเผยข้อมูล ณ วันสิ้นปีทางบัญชีในหมายเหตุประกอบงบการเงินเกี่ยวกับการแบ่งแยกสหกรณ์และการแบ่งทรัพย์สิน ทูน ทูนสำรองหนี้สินสิทธิ และความรับผิดชอบของสหกรณ์ เป็นไปตามวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดหรือไม่พร้อมทั้งเปิดเผยถึงช่วงระยะเวลาดำเนินงาน นับจากวันที่นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนสหกรณ์จากการแยกสหกรณ์ถึงวันสิ้นปีทางบัญชีของแต่ละสหกรณ์ด้วย

กิจกรรม 12.2.2

1. ทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนเรือนหุ้น ที่เป็นสิทธิและความรับผิดชอบเฉพาะตัวของสมาชิก มีอะไรบ้าง จงอธิบาย
2. วิธีปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับการโอนทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์เดิม ที่แบ่งแยกเกิดขึ้นได้ 2 กรณี มีอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 12.3

การเลิกสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์
- 12.3.2 การล้มละลายของสหกรณ์
- 12.3.3 การชำระบัญชีของสหกรณ์

แนวคิด

1. การเลิกสหกรณ์สามารถกระทำได้ใน 2 กรณี คือ กรณีที่ 1 เมื่อมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนด และกรณีที่ 2 เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก เมื่อสหกรณ์เลิกแล้วสหกรณ์ต้องชำระบัญชี
2. เมื่อสหกรณ์มีหนี้สินพันตัวจนไม่สามารถชำระหนี้ได้และเจ้าหนี้รายเดียวหรือหลายรายรวมกันไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาทสามารถฟ้องสหกรณ์ขอให้ศาลพิพากษาสั่งให้สหกรณ์ล้มละลายได้ซึ่งต้องมีการพิทักษ์ทรัพย์ของสหกรณ์และแบ่งทรัพย์สินของสหกรณ์ที่ล้มละลายตามลำดับชั้นที่กฎหมายกำหนด
3. สหกรณ์ดำเนินกิจการเมื่อประสบปัญหาทางการเงินและจะต้องเลิกกิจการนั้น สหกรณ์จะต้องมีการชำระบัญชี โดยวิธีการชำระบัญชีจะขึ้นอยู่กับสาเหตุที่เลิก ถ้าเนื่องจากการล้มละลาย การชำระบัญชีก็ให้เป็นไปตามกฎหมายล้มละลาย ส่วนการเลิกด้วยเหตุอื่นให้ดำเนินการชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์เมื่อผู้ชำระบัญชีชำระหนี้ของสหกรณ์แล้วถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าไรก็ต้องคืนให้สมาชิกตามที่กฎหมายกำหนด

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.3.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.3.2 “การล้มละลายของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการล้มละลายของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.3.3 “การชำระบัญชีของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการชำระบัญชีของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 12.3.1

แนวคิดเกี่ยวกับการเลิกสหกรณ์

การเลิกสหกรณ์ หมายถึง การสิ้นสภาพของการเป็นนิติบุคคลของสหกรณ์ ผู้ใดกระทำการใดๆ ในนามของสหกรณ์ภายหลังสหกรณ์เลิกแล้ว ย่อมไม่มีผลผูกพันต่อสหกรณ์เพราะสหกรณ์สิ้นสุดการเป็นนิติบุคคลแล้ว เว้นแต่บุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่กระทำการ เช่น ผู้ชำระบัญชี เป็นต้น

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดเหตุแห่งการเลิกสหกรณ์ไว้มี 2 กรณีคือตามมาตรา 70 และมาตรา 71 ซึ่งแต่ละมาตรามีการพิจารณาที่แตกต่างกัน ซึ่งจะมีวิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์และดำเนินการเมื่อมีการเลิกสหกรณ์ต่อไป

1. เหตุการเลิกสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดหลักการเลิกสหกรณ์ไว้ 2 ประการ คือ 1) การเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด และ 2) การเลิกเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก ซึ่งอยู่ในหมวด 3 ส่วนที่ 5 มาตรา 70 และมาตรา 71

1.1 การเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด ในมาตรา 70 เหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

1) การมีเหตุตามที่กำหนดในข้อบังคับของแต่ละสหกรณ์โดยทั่วไปข้อบังคับของแต่ละสหกรณ์ไม่ได้ระบุเหตุอย่างชัดเจนในการเลิกสหกรณ์ เช่น สหกรณ์มีผลการดำเนินการขาดทุนเกินกว่า 5 ปี เป็นต้น

2) สหกรณ์มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าสิบคน การที่สหกรณ์มีสมาชิกจำนวนน้อยทำให้ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้ เพราะสหกรณ์ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ หากสมาชิกมีจำนวนน้อยกว่า 10 คน ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดตั้งสหกรณ์ก็จะไม่คุ้มค่า

3) การลงมติให้เลิก ที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิกซึ่งการเลิกสหกรณ์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่โดยสมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของสมาชิกที่มาประชุม

4) การล้มละลายกรณีเป็นการเลิกสหกรณ์โดยไม่สมัครใจ เนื่องจากสหกรณ์ซึ่งเป็นลูกหนี้ นั้นมีหนี้สินล้นพ้นตัวและไม่สามารถตกลงกับเจ้าหนี้ทั้งหลายได้ การฟ้องคดีล้มละลายนี้จะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2547) รายละเอียดจะได้ศึกษาต่อไปในเรื่องที่ 12.3.2

1.2 การเลิกสหกรณ์เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก เมื่อมีเหตุใดเหตุหนึ่งตามมาตรา 71 ดังต่อไปนี้

1) สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินกิจการภายใน 1 ปีนับแต่วันที่จดทะเบียนหรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ

ส่วนใหญ่เกิดจากสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยการช่วยเหลือของรัฐบาล ซึ่งได้สนับสนุนเงินทุนจากกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนสวนยาง กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อกลุ่มได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์และได้รับเงินช่วยเหลือแล้วก็จะไม่ดำเนินกิจการภายในเวลาที่กำหนดภายใน 1 ปี จึงทำให้ต้องเลิกสหกรณ์

2) สหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน

ส่วนใหญ่สหกรณ์ที่ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปี เพราะสหกรณ์ไม่สามารถปิดบัญชีได้หรือไม่ก็มีปัญหาในการบริหารจัดการภายในสหกรณ์

3) สหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี หรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม

2. วิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด

การเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุที่กฎหมายกำหนด มีขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

ภาพที่ 12.5 ขั้นตอนปฏิบัติการเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด

ขั้นตอนที่ 1 การแจ้งเป็นหนังสือ ให้สหกรณ์ที่ต้องเลิกนั้น แจ้งเป็นหนังสือต่อสหกรณ์จังหวัดการแจ้งเป็นหนังสือถ้าผู้มีอำนาจลงนามไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ จะให้กรรมการดำเนินการ หรือสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์คนใดคนหนึ่งลงนามแจ้งก็ได้ แต่ถ้าไม่มีผู้ใดแจ้ง ให้ผู้ตรวจการสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมายให้ตรวจการสหกรณ์นั้นๆ เป็นผู้รายงานเหตุแห่งการเลิกให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ทราบ

การแจ้งกฎหมายกำหนดต้องกระทำเสียภายใน 15 วัน นับแต่วันที่มิเหตุหรือรู้ว่ามีเหตุการเลิกสหกรณ์เกิดขึ้น เวลาแห่งการแจ้งเลิกสหกรณ์ตามที่กำหนด ถือเป็นหน้าที่ของสหกรณ์ การไม่แจ้งเหตุแห่งการเลิกภายในเวลาจะไม่มีผลทำให้สหกรณ์ที่เลิกแล้วนั้นกลับคืนเป็นนิติบุคคลอีก และการที่ไม่แจ้งภายใน

เวลาที่กำหนดถ้ามีผลเสียหายเกิดขึ้นผู้มีหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแทนสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อสำนักงานสหกรณ์จังหวัดได้รับหนังสือแจ้งเลิกสหกรณ์ให้สหกรณ์จังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายไปตรวจสอบข้อเท็จจริงว่า เหตุแห่งการเลิกสหกรณ์เกิดขึ้นตรงตามหลักแห่งกฎหมายข้างต้นหรือไม่ และบันทึกข้อเท็จจริงพร้อมเหตุผลประกอบ และเสนอความเห็นว่างานสหกรณ์ได้เลิกแล้วหรือไม่

ถ้าเสนอความเห็นว่างานสหกรณ์เลิกแล้วตามผลแห่งกฎหมาย ให้กำหนดตัวผู้ชำระบัญชีด้วย โดยจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี แต่ถ้าที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งภายในสามสิบวันนับแต่วันเลิกสหกรณ์ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ที่กำกับดูแลสหกรณ์นั้น เสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งเป็นผู้ชำระบัญชี กรณีที่เลิกสหกรณ์เพราะเหตุล้มละลายไม่ต้องเสนอชื่อผู้ชำระบัญชี

ขั้นตอนที่ 3 การประกาศเลิกสหกรณ์ ให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์พิจารณาเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการประกาศเลิกสหกรณ์และตั้งผู้ชำระบัญชีเอกสารรายงานประกอบสามารถดูได้จากสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ หรือเข้าถึงได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

ขั้นตอนที่ 4 การจัดส่งเอกสาร สหกรณ์จังหวัดดำเนินการจัดส่งเอกสาร คือ รายงานสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์พร้อมสำเนาเอกสาร ตามขั้นตอนที่ 3 ทั้งหมด 1 ชุด และสำเนาประกาศหรือคำสั่งแจ้งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำเขตตรวจบัญชีและประจำจังหวัด ทุกสำเนาแห่งละ 1 ชุด

ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินการของสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 แล้ว ดำเนินการดังนี้

- 1) แจ้งให้สหกรณ์ทราบและลงชื่อรับทราบคำสั่งเลิก
- 2) ปิดสำเนาประกาศเลิกสหกรณ์และแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ ณ สำนักงานสหกรณ์ที่เล็กลงหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่แห่งละ 1 ฉบับระยะเวลาการปิดสำเนาคำสั่งภายใน 3 วันนับแต่วันสั่งเลิก

- 3) แจ้งผู้ชำระบัญชีทราบพร้อมสำเนาประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชีหรือสำเนาคำสั่งแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีพร้อมสำเนาประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชี แล้วแต่กรณี

อนึ่ง การติดประกาศแจ้งผู้ชำระบัญชีต้องกระทำเสียภายใน 14 วัน นับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี

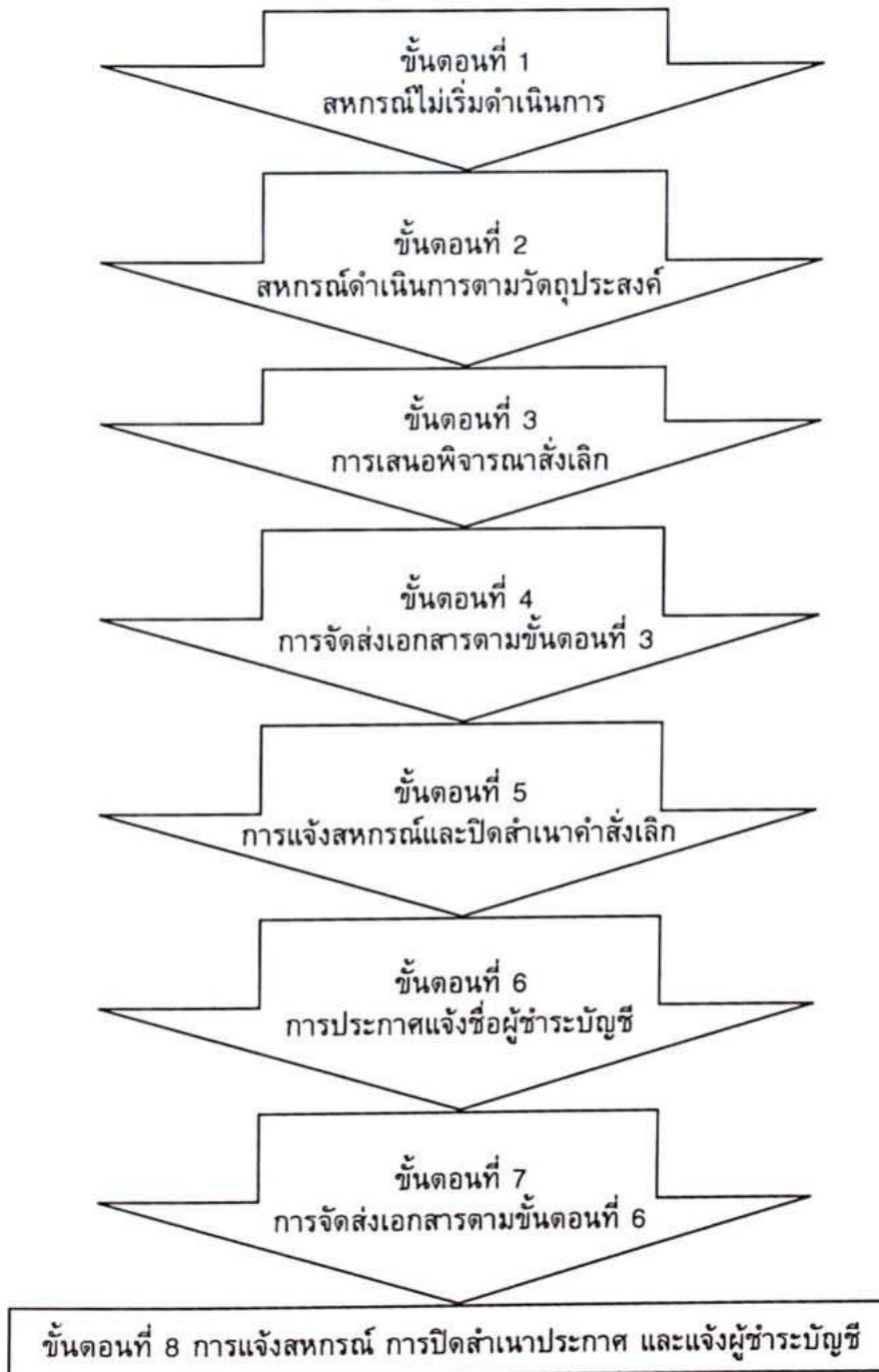
จากขั้นตอนการเลิกสหกรณ์ จะเห็นว่า มี 2 ช่วง คือ

- 1) ขั้นตอนที่ 1-2 เป็นส่วนของสหกรณ์ดำเนินการ
- 2) ขั้นตอนที่ 3-5 เป็นส่วนของสหกรณ์จังหวัดดำเนินการ

3. วิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก

การเลิกสหกรณ์เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิกมี 3 กรณี คือ

3.1 กรณีสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการหรือหยุดดำเนินการ 1 ปี สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการภายใน 1 ปีนับแต่วันที่จดทะเบียนหรือหยุดดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี นับแต่วันที่หยุดดำเนินการมีขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

ภาพที่ 12.6 ขั้นตอนปฏิบัติการเลิกสหกรณ์กรณีสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการภายใน 1 ปี

ขั้นตอนที่ 1 สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการ เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์พบหรือทราบว่าสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รับจดทะเบียน หรือสหกรณ์หยุดดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินการ สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ต้องแจ้งเป็นหนังสือไปยังสหกรณ์ให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่รับหนังสือแจ้งให้ดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 2 สหกรณ์ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ เมื่อพ้นกำหนดเวลา 90 วันแล้ว ให้ตรวจสอบว่าสหกรณ์ได้เริ่มดำเนินการตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือเมื่อพ้นกำหนด 90 วัน ถ้าสหกรณ์ยังไม่เริ่มดำเนินการให้ผู้ตรวจการสหกรณ์รวบรวมพยานหลักฐานว่าสหกรณ์ไม่ประสงค์ที่จะดำเนินการอีกต่อไป รายงานให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ทราบและพิจารณาเอกสารซึ่งอาจเป็นตัวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

- 1) เอกสารทางบัญชี งบการเงินของสหกรณ์ ซึ่งไม่มีการเคลื่อนไหว หรือเคลื่อนไหวเฉพาะค่าใช้จ่ายประจำเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปี หรือ 2 ปี แล้วแต่กรณี
- 2) รายงานของผู้สอบบัญชีที่แสดงหรือยืนยันว่าสหกรณ์ไม่ได้ดำเนินการมาเป็นเวลากว่า 1 ปี หรือ 2 ปี แล้วแต่กรณี
- 3) บันทึกการสอบสวนพยานที่มีความสัมพันธ์กับสหกรณ์ เช่น กรรมการดำเนินการ สหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ เป็นต้น ที่ให้ปากคำตรงกันไม่น้อยกว่า 3 คน ว่าสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการภายใน 1 ปี นับแต่วันที่จดทะเบียนหรือหยุดดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี นับแต่วันที่หยุดดำเนินการ

- 4) เอกสารอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์ไม่ประสงค์จะดำเนินการต่อไป

เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับรายงาน ให้รวบรวมข้อเท็จจริงแจ้งสหกรณ์ทราบเพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการแสดงเหตุผลพร้อมพยานหลักฐานว่ายังไม่สมควรสั่งเลิก โดยใช้สิทธิโต้แย้งการเสนอสั่งเลิกสหกรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รับหนังสือ เพื่อให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาและดำเนินการต่อไปแล้วแต่กรณี หากสหกรณ์ไม่ได้โต้แย้งภายในกำหนดเวลาให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์จัดทำรายงานเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อพิจารณาสั่งเลิก

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอพิจารณาสั่งเลิก ให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ พิจารณาเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการสั่งเลิก เอกสารรายงานประกอบสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ หรือ เข้าถึงได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

ขั้นตอนที่ 4 การจัดส่งเอกสารตามขั้นตอนที่ 3 สหกรณ์จังหวัดดำเนินการจัดส่งเอกสาร คือ รายงานสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ พร้อมสำเนาเอกสาร ตามขั้นตอนที่ 3 ทั้งหมด 1 ชุด และสำเนาคำสั่งเลิกสหกรณ์ แจ้งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำเขตตรวจบัญชีและประจำจังหวัด ทุกสำเนา แห่งละ 1 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 5 การแจ้งสหกรณ์และปิดสำเนาคำสั่งเลิก เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 แล้ว ดำเนินการดังนี้

(1) แจ้งให้สหกรณ์ทราบและลงชื่อรับทราบคำสั่งเลิก

(2) ปิดสำเนาคำสั่งเลิกสหกรณ์ไว้ ณ สำนักงานสหกรณ์ที่ถูกสั่งให้เลิกหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่แห่งละ 1 ฉบับระยะเวลาการปิดสำเนาคำสั่งภายใน 2 วันนับแต่วันสั่งเลิก

ขั้นตอนที่ 6 การประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชี เมื่อพ้นกำหนดเวลาอุทธรณ์และสหกรณ์ไม่ยื่นคำขออุทธรณ์คำสั่งเลิก ให้สหกรณ์จังหวัดมีหนังสือแจ้งให้สหกรณ์ที่ถูกสั่งเลิกจัดประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน และเสนอชื่อบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งนั้นให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชี เอกสารรายงานประกอบและเอกสารเพื่อให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ลงนามประกอบ สามารถดูได้จากสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ หรือ เข้าถึงได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

ขั้นตอนที่ 7 การจัดส่งเอกสารตามขั้นตอนที่ 6 สหกรณ์จังหวัดดำเนินการจัดส่งเอกสารคือรายงานสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ พร้อมสำเนาเอกสาร ตามขั้นตอนที่ 6 ทั้งหมดจำนวน 1 ชุด และสำเนาคำสั่งแต่งตั้งและประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชี แจ้งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำเขตตรวจบัญชีและประจำจังหวัด ทุกสำเนา แห่งละ 1 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 8 การแจ้งสหกรณ์ การปิดสำเนาประกาศ และแจ้งผู้ชำระบัญชี เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 6 แล้วให้ดำเนินการดังนี้

1) แจ้งให้สหกรณ์ทราบ

2) ปิดสำเนาประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ ณ สำนักงานสหกรณ์ที่เลิกหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ ที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี

3) แจ้งผู้ชำระบัญชีทราบพร้อมสำเนาคำสั่งแต่งตั้งและสำเนาประกาศแจ้งชื่อผู้ชำระบัญชีสำเนาละ 1 ฉบับ

3.2 กรณีสหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปี สหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงิน และรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกันมีขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 พิจารณาว่าสหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงิน และรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลา 3 ปี ติดต่อกันหรือไม่โดยการพิจารณา ดังนี้

1) สองปีบัญชีก่อนปีบัญชีปัจจุบัน และปีบัญชีปัจจุบัน สหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบแสดงฐานะการเงิน และรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ

2) ปีบัญชีปัจจุบัน (เป็นปีที่ 3) สหกรณ์มีการประชุมใหญ่พิจารณางบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปีแล้วแต่ไม่ส่งเอกสารดังกล่าวภายใน 30 วัน หรือสหกรณ์มีการประชุมแต่ไม่ได้กำหนดวาระพิจารณางบแสดงฐานะการเงินไว้ หรือ เวลาได้เลยวันสิ้นปีบัญชีที่สามแล้ว สหกรณ์มีอาจจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อพิจารณางบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปีได้

เมื่อเกิดเหตุดังกล่าวข้างต้น ให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ มีหนังสือแจ้งให้สหกรณ์ส่งสำเนาบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปีภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ หากมีหนังสือขอผ่อนผันต้องให้สหกรณ์กำหนดแผนดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องและให้รับรองด้วยว่าจะส่งสำเนาบแสดงฐานะการเงินและรายงานกิจการประจำปีได้เมื่อใด และให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์รายงานให้สหกรณ์จังหวัดทราบ หากสหกรณ์ขอผ่อนผันและกำหนดแผนดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องแล้ว แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เสร็จภายในเวลาที่กำหนดได้ให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3

อนึ่ง หากผู้สอบบัญชีรายงานว่า ไม่อาจสอบบัญชีสหกรณ์ได้ เพราะเหตุที่ไม่มีหลักฐานทางบัญชีให้ตรวจสอบในปีบัญชีใดให้ถือว่าสหกรณ์ไม่ส่งสำเนาบดุลและรายงานประจำปีในปีบัญชี นั้น

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อพ้นกำหนดเวลา 15 วัน หากไม่ได้รับเอกสารดังกล่าวหรือไม่ได้รับหนังสือขอผ่อนผันให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ รวบรวมหลักฐานที่แสดงว่าสหกรณ์ไม่ส่งสำเนาบดุลและรายงานประจำปี และดำเนินการจัดทำรายงานเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 3 ให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ พิจารณาเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการสั่งเลิก เอกสารรายงานประกอบและเอกสารเพื่อให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ลงนามประกอบสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ หรือเข้าถึงได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

ขั้นตอนต่อไป ให้ใช้ขั้นตอนที่ 4 ถึงขั้นตอนที่ 8 ของการสั่งเลิกสหกรณ์ ตามข้อ 3.1 มาใช้ดำเนินการโดยอนุโลม

3.3 กรณีสหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดีหรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม สหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดีหรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม โดยความเสียหายอาจเกิดจากการดำเนินธุรกิจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

ภาพที่ 12.7 ขั้นตอนปฏิบัติการเลิกสหกรณ์กรณีสหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี

ขั้นตอนที่ 1 สหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหาย เมื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์พบหรือทราบว่าสหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี หรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ต้องมอบหมายให้ผู้ตรวจการสหกรณ์ ดำเนินการได้ส่วนและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงว่า

สหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดีหรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร การให้ได้มาซึ่งพยานเอกสาร พยานวัตถุ หรือสอบปากคำพยานบุคคล กระทำได้ภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการสหกรณ์ เมื่อได้พยานครบถ้วนแล้วให้สรุปความเห็นเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณา

ภายในกำหนดเวลา 15 วัน หากสหกรณ์ใช้สิทธิโต้แย้งข้อเท็จจริงหรือข้อกล่าวหาของสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ ให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ นำพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงทั้งสองฝ่ายมาเปรียบเทียบโดยกลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ สรุปความคิดเห็นรายงานเหตุที่เกิดขึ้นและผลที่ได้รับว่าสหกรณ์ได้กระทำอย่างไรและไม่เป็นผลดีต่อสหกรณ์อย่างไร หรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวมอย่างไร เพื่อสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาเสนอสั่งเลิก ให้กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์พิจารณาเสนอสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ดำเนินการสั่งเลิกเอกสารรายงานประกอบและเอกสารเพื่อให้สหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์ลงนามประกอบ สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากสำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ หรือ เข้าถึงได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

ขั้นตอนที่ 3 การเห็นสมควรสั่งเลิก ถ้าสหกรณ์จังหวัดในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควรสั่งเลิกสหกรณ์ให้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ 4 ถึงขั้นตอนที่ 8 ของการสั่งเลิกสหกรณ์ ตามข้อ 3.1 มาใช้ดำเนินการโดยอนุโลม

4. การดำเนินการหลังจากการเลิกสหกรณ์

การเลิกสหกรณ์ตามมาตรา 70 และมาตรา 71 จะต้องดำเนินการหลังจากการเลิกสหกรณ์ดังนี้

4.1 การตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหนี้ การเลิกสหกรณ์โดยเหตุจากมาตรา 70 ข้อ 1) ถึง 3) และมาตรา 71 ข้อ 5) นั้น เป็นการเลิกโดยไม่ต้องนำเรื่องฟ้องร้องต่อศาล ทั้งนี้จะต้องมีการตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลายกับสหกรณ์ โดยต้องนำสินทรัพย์ทั้งหมดออกขายทอดตลาด และเงินที่ได้รับนั้นจะต้องนำมาแบ่งกันระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลาย หรืออาจใช้วิธีที่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหนี้ทั้งหลายอาจแต่งตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์ (Trustee) ของตน และให้สหกรณ์โอนสินทรัพย์ทั้งหมดให้อยู่ในความดูแลของผู้พิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบในการนำสินทรัพย์ทั้งหมดออกขายทอดตลาด และนำมาแบ่งให้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายอีกทอดหนึ่ง

การเลิกกิจการด้วยวิธีนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ โดยฝ่ายเจ้าหนี้สามารถได้รับเงินส่วนแบ่งภายในเวลาอันรวดเร็ว และในจำนวนที่อาจจะมากกว่าเพราะไม่มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับศาลมาเกี่ยวข้องด้วย และยังเป็นการรักษาชื่อเสียงของฝ่ายเจ้าหนี้และลูกหนี้ได้ด้วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นที่เห็นชอบด้วยกันของฝ่ายเจ้าหนี้ทุกคน มิฉะนั้นแล้ว เจ้าหนี้ผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่เห็นชอบด้วยก็อาจจะนำเรื่องไปฟ้องร้องต่อศาลได้ และในกรณีที่เจ้าหนี้ทั้งหลายและสหกรณ์ที่เป็นลูกหนี้ไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องของการชำระหนี้ จึงจำเป็นต้องนำเรื่องมาพึ่งศาลเพื่อให้ศาลเป็นคนกลางในการพิจารณา โดยเจ้าหนี้จะนำเรื่องมาเป็นคดีฟ้องร้องให้ลูกหนี้ล้มละลาย

4.2 การแจ้งให้นายทะเบียนทราบ กฎหมายบัญญัติให้สหกรณ์ที่เลิกตามมาตรา 70 ข้อ 1 2 3 หรือ 4 แจ้งให้นายทะเบียนสหกรณ์ทราบภายใน 15 วันนับแต่วันที่เลิกและให้นายทะเบียนสหกรณ์ปิดประกาศการเลิกสหกรณ์ไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์ที่ทำการสหกรณ์อำเภอ หรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ และที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่และไม่มีสิทธิอุทธรณ์

4.3 การอุทธรณ์ ตามมาตรา 72 สหกรณ์ที่ถูกสั่งเลิกตามมาตรา 71 ข้อ 5) มีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติโดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งและให้นายทะเบียนสหกรณ์ส่งคำอุทธรณ์ต่อไปยังคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติโดยไม่ชักช้าโดยคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติให้เป็นที่สุด

4.4 การชำระบัญชี ตามมาตรา 73 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อสหกรณ์ใดเลิกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่ระบุข้างต้นให้จัดการชำระบัญชีให้แล้วเสร็จ การชำระบัญชีให้เป็นไปตามกฎหมายล้มละลาย ส่วนการเลิกด้วยเหตุอื่นให้ดำเนินการชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ตามบทบัญญัติในหมวด 4 ว่าด้วยการชำระบัญชีด้วยรายละเอียดจะศึกษาได้ในเรื่องที่ 12.2.3

กิจกรรม 12.3.1

1. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดเหตุการณ์เลิกสหกรณ์ไว้อย่างไร
 2. ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติการเลิกสหกรณ์เมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด เป็นอย่างไร
- จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 12.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.3 เรื่องที่ 12.3.1)

เรื่องที่ 12.3.2

การล้มละลายของสหกรณ์

เจ้าหนี้จะฟ้องล้มละลายมีอยู่หลายกรณีที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ การฟ้องร้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลายตามวิธีการทั่วไป ผู้ชำระบัญชีร้องขอให้นิติบุคคลที่ตนชำระบัญชีอยู่ตามมาตรา 88 พระราชบัญญัติล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือโจทก์ขอให้หุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบล้มละลายตามหุ้นส่วนสามัญหรือหุ้นส่วนจำกัดตามมาตรา 89 และการขอให้จัดการทรัพย์สินมรดก ตามมาตรา 82

สหกรณ์เป็นลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ เจ้าหนี้สามารถฟ้องร้องให้เลิกสหกรณ์โดยการล้มละลายตามกฎหมายล้มละลาย คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 แก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 และ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2547 สหกรณ์ไม่มีกฎหมายว่าด้วยการล้มละลายโดยเฉพาะ จึงต้องอนุโลมใช้กฎหมายล้มละลายดังกล่าวซึ่งการศึกษาในเรื่องนี้จะอธิบายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

- 1) การฟ้องร้องขอให้สหกรณ์เป็นลูกหนี้ล้มละลาย
- 2) การพิทักษ์ทรัพย์
- 3) การประนอมหนี้จากการล้มละลาย
- 4) การจัดการทรัพย์สินเมื่อสหกรณ์ล้มละลาย

1. การฟ้องร้องขอให้สหกรณ์เป็นลูกหนี้ล้มละลาย

การฟ้องคดีล้มละลายตามกฎหมายล้มละลาย พ.ศ. 2483 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การฟ้องโดยเจ้าหนี้ทั่วไป และ 2) การฟ้องโดยเจ้าหนี้มีประกัน

1.1 การฟ้องโดยเจ้าหนี้ทั่วไป ตามกฎหมายล้มละลาย ได้บัญญัติไว้ว่าเจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อเข้าเกณฑ์ทั้ง 3 ข้อต่อไปนี้

1.1.1 ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว หมายความว่า ลูกหนี้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สินนั่นเอง ตามมาตรา 8 ได้กำหนดข้อสันนิษฐานว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวคือการที่ลูกหนี้ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินหรือสิทธิจัดการทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งเจ้าหนี้ทั้งหลายของตน ไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

2) ถ้าลูกหนี้โอน หรือส่งมอบทรัพย์สินของตนไปโดยการแสดงเจตนา ลวง หรือโดยการฉ้อฉล ไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

3) ถ้าลูกหนี้โอนทรัพย์สินของตน หรือก่อให้เกิดทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเหนือทรัพย์สินนั้น ซึ่งถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้ว จะต้องถือว่าเป็นการให้เปรียบ ไม่ว่าจะกระทำการนั้นในหรือนอกราชอาณาจักร

4) ถ้าลูกหนี้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ เพื่อประวิงการชำระหนี้หรือมิให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้

ก. ออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หรือได้ออกไปก่อนแล้วและคงอยู่นอกราชอาณาจักร

ข. ไปเสียจากเคหะสถานที่เคยอยู่ หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหะสถาน หรือหลบไปหรือโดยวิธีอื่น หรือปิดสถานที่ประกอบธุรกิจ

ค. ยักย้ายทรัพย์สินไปให้พ้นอำนาจศาล

ง. ยอมตนให้ต้องคำพิพากษา ซึ่งบังคับให้ชำระเงินซึ่งตนไม่ควร ต้องชำระ

5) ถ้าลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์ตามหมายบังคับคดี หรือไม่มีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะพึงยึดมาชำระหนี้ได้

6) ถ้าลูกหนี้แถลงต่อศาลในคดีใดๆ ว่าไม่สามารถชำระหนี้ได้

7) ถ้าลูกหนี้แจ้งให้เจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดของตนทราบว่า ไม่สามารถ ชำระหนี้ได้

8) ถ้าลูกหนี้เสนอคำขอประนอมหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป

9) ถ้าลูกหนี้ได้รับหนังสือทวงถามจากเจ้าหนี้ ให้ชำระหนี้แล้วไม่น้อยกว่าสองครั้งซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันและลูกหนี้ไม่ชำระหนี้

1.1.2 ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท

กรณีที่สหกรณ์เป็นลูกหนี้ ผู้ฟ้องอาจนำสืบและบรรยายในฟ้องโดยนำหลักฐานสำเนาบัญชีหรือตามรายงานกิจการประจำปีว่ามีหนี้สินทรัพย์สินเท่าไร มีใครเป็นเจ้าหนี้และเจ้าหนี้ดำเนินการตามกฎหมายเป็นประการใดแล้ว ซึ่งกรณีนี้หมายความรวมถึงเจ้าหนี้คนอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่เจ้าหนี้ผู้ฟ้องล้มละลายก็ได้ เช่น สหกรณ์อาจเป็นลูกหนี้กรมส่งเสริมสหกรณ์และเป็นลูกหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ประสงค์จะฟ้องล้มละลายสหกรณ์อาจนำสืบถึงหนี้สหกรณ์พึงชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์และนำมูลหนี้กรมส่งเสริมสหกรณ์กับธนาคารมารวมกันเกินสองล้านบาทก็ได้

1.1.3 หนี้หนี้นี้อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าหนี้หนี้จะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม

หนี้นี้อาจกำหนดจำนวนได้แน่นอน หมายถึง หนี้เงินที่สามารถคิดคำนวณจำนวนได้ว่าในวันฟ้องนั้น จำเลยเป็นหนี้อยู่เพียงใด เช่น หนี้ตามสัญญาเช่า เชื้อ หนี้ตามสัญญาซื้อขาย และแม้ว่าภายหลังจากการยื่นฟ้องจะมีการชำระหนี้ก็มิได้ทำให้หนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอนแล้วกลับกลายเป็นหนี้ที่ไม่อาจกำหนดจำนวนแต่อย่างใด ถ้ามีดอกเบียหรือค่าปรับก็ต้องคำนวณมาจนถึงวันฟ้องซึ่งจะเป็นทุนทรัพย์ที่มีกำหนดจำนวนชำระหนี้ได้แน่นอน ปัญหาว่าหนี้ใดมีกำหนดจำนวนได้แน่นอนหรือไม่ แยกพิจารณา ดังนี้

1) กรณีเป็นหนี้ตามคำพิพากษาถ้ามีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลูกหนี้ชำระหนี้จำนวนเท่าไรก็ไม่มีปัญหาเป็นจำนวนที่แน่นอนอยู่แล้วหากคดียังไม่ถึงที่สุด เช่น ลูกหนี้แพคตีในศาลชั้นต้นมีการยื่นอุทธรณ์ หรือลูกหนี้แพคตีในชั้นศาลอุทธรณ์ก็ยื่นฎีกา ถือว่ายังไม่ใช้จำนวนเงินที่กำหนดได้จำนวนที่แน่นอน เนื่องจากว่าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ถึงที่สุดย่อมผูกพันคู่ความจนกว่าคำพิพากษานั้นจะถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรืองดเสีย จำนวนหนี้ อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อถึงที่สุดจึงไม่สมควรให้ล้มละลาย

2) กรณีเป็นหนี้ค่าปรับ หากเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า หากว่าสามารถคำนวณได้ตามที่กำหนดไว้ในสัญญาค่าปรับนั้นเป็นหนี้ที่อาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน

3) กรณีเป็นหนี้ให้ส่งมอบทรัพย์สินหากว่าทรัพย์สินนั้นส่งคืนได้ก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นแต่หากว่าคืนไม่ได้ไม่ว่าจะเกิดจากการเสียหาย หรือบอบสลาย หรือพ้นวิสัยที่จะคืน ก็ให้ใช้ราคาทรัพย์สิน การคืนทรัพย์สินเป็นหนี้ที่มีกำหนดจำนวนชำระแน่นอน ส่วนการให้ใช้ราคาทรัพย์สินที่คืนเป็นหนี้ยังไม่สามารถกำหนดจำนวนได้แน่นอน เพราะบางทีการให้ยืมหรือให้เช่าซื้อเจ้าหนี้มูลหนี้ตามสัญญา มักจะขอให้ศาลเรียกทรัพย์สิน คืนมา หรือหากคืนไม่ได้ให้ใช้ราคา หากลูกหนี้คืนทรัพย์สินไม่ได้ก็ต้องใช้ราคาทรัพย์สินศาลตีความว่าหนี้ใช้ราคาทรัพย์สินเป็นหนี้ที่กำหนดชำระเป็นจำนวนไม่แน่นอน

ส่วนคำว่า หนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ นั้น การฟ้องจำเลยเป็นคดีล้มละลายเป็นการฟ้องขอให้จัดการทรัพย์สินของบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว เพื่อนำทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวมาแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย กรณีมิใช่เป็นการฟ้องเพื่อบังคับให้มีการชำระหนี้แก่โจทก์ เช่นนี้แม้ว่าหนี้ที่โจทก์นำมาฟ้องนั้นจะยังไม่ถึงกำหนดชำระก็สามารถนำมาฟ้องคดีล้มละลายได้

1.2 การฟ้องโดยเจ้าหนี้มีประกัน ตามมาตรา 10 กฎหมายกำหนดให้อยู่ภายใต้มาตรา 9 หมายความว่า การบรรยายฟ้องและการนำสืบต้องให้ครบตามมาตรา 9 เสียก่อน แล้วจึงเข้าหลักเกณฑ์การฟ้องคดีล้มละลายของมาตรา 10 ซึ่งมีสองประการ คือ

1) มิได้เป็นผู้ต้องห้ามมิให้บังคับการชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้เกินกว่าตัวทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันเจ้าหนี้ที่ต้องห้ามมิให้บังคับเกินกว่าทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันได้แก่ เจ้าหนี้จำนองที่ไม่มีข้อยกเว้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 (ถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุด และราคาทรัพย์สินนั้นนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดี เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใดลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในเงินนั้น) ถ้าเจ้าหนี้จำนองไม่มีข้อยกเว้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 733 จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายไม่ได้ แสดงว่า เจ้าหนี้ต้องร่างในสัญญาจำนองในทำนองว่าถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุด และราคาทรัพย์สินนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดี เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใดลูกหนี้ยังคงต้องรับผิดชอบในหนี้ทั้งหมดที่มีต่อเจ้าหนี้ ดังนี้ถึงจะเข้าองค์ประกอบมาตรา 10 (1) แต่ถ้าไม่ได้ เจ้าหนี้จำนองไม่มีข้อยกเว้นมาตรา 733 ในสัญญาจำนอง ก็จะฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายไม่ได้ เพราะต้องห้ามมิให้บังคับเกินกว่าทรัพย์สินหลักประกัน หมายความว่า เจ้าหนี้มีประกันรายนั้นมีทรัพย์สินหลักประกันอยู่เท่าไรก็มีสิทธิจะบังคับชำระหนี้ได้เพียงเท่านั้น

2) ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือ ตีราคาหลักประกันมาในฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่สำหรับลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคล เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท

หลักเกณฑ์ตามมาตรา 102 นี้ เจ้าหนี้จะต้องเลือกกล่าวมาในคำฟ้องอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

ก. สละหลักประกัน หรือ

ข. ตีราคาหลักประกัน

คำว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หมายความว่า ถ้าศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว เจ้าหนี้จะคืนหลักประกันให้แก่กองทรัพย์สินเอาหลักประกันนี้ไปขายมาแบ่งชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย และเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะยื่นคำขอรับชำระหนี้โดยเจ้าหนี้สามัญเข้ามา

คำว่า ตีราคาหลักประกันมาในฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่ สำหรับลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาท หรือลูกหนี้ซึ่งเป็นนิติบุคคล เป็นจำนวนไม่น้อยกว่าสองล้านบาท หมายความว่า ตีราคาหลักประกันในฟ้องว่ามีราคาเท่าไร หนี้เท่าไร เมื่อลบกันแล้วเหลือหนี้ไม่น้อยกว่า 1,000,000 บาท (ลูกหนี้เป็นบุคคลธรรมดา) หรือไม่น้อยกว่า 2,000,000 บาท (ลูกหนี้เป็นนิติบุคคล)

2. การพิทักษ์ทรัพย์

ลูกหนี้ถูกฟ้องคดีล้มละลาย ศาลจะทำการพิจารณาสืบพยานหลักฐานให้ได้ความจริงและศาลจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้

การพิทักษ์ทรัพย์เป็นการที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามคำสั่งของศาลได้เข้าควบคุมกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้โดยลูกหนี้หมดอำนาจที่จะจัดการทรัพย์สินได้ด้วยตนเองเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์อำนาจในการจัดการทรัพย์สินต่างๆ ของลูกหนี้ตกอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียว

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายต้องมายื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเวลา 2 เดือนเพื่อที่ลูกหนี้จะได้ทราบว่าตนเองมีหนี้สินเท่าใดหากต้องการจะจัดการกับหนี้สินดังกล่าวควรจะทำอย่างไร เช่น อาจจะยื่นคำขอประนอมหนี้ตามจำนวนที่คิดว่าจะสามารถชำระแก่เจ้าหนี้ได้หรือหากไม่สามารถจะประนอมหนี้ได้ ก็ต้องตกเป็นบุคคลล้มละลายโดยคำพิพากษาของศาล (การประนอมหนี้ทำได้ทั้งก่อนล้มละลายและหลังล้มละลาย) การพิทักษ์ทรัพย์มี 2 อย่าง คือ 1) การพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว และ 2) การพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

1) การพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว เป็นคำสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้ารวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ชั่วคราว (เป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้ชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด) เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้อีกย้ายถ่ายเททรัพย์สินนั่นเอง

2) การพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด นี้เป็นคำสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้ารวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเด็ดขาดอันมีผลเหมือนเป็นคำพิพากษา

3. การประนอมหนี้จากการล้มละลาย

การประนอมหนี้ในคดีล้มละลาย คือ การที่ลูกหนี้ทำคำเสนอขอชำระหนี้เพียงบางส่วนหรือโดยวิธีอื่นซึ่งที่ประชุมเจ้าหนี้ได้มีมติพิเศษตกลงยอมรับคำประนอมหนี้นั้น และศาลได้พิจารณาและเห็นชอบการประนอมหนี้ลูกหนี้ อาจขอประนอมหนี้ได้ 2 ช่วง คือ 1) ขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย และ 2) การประนอมหนี้หลังล้มละลาย

3.1 ขอประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย ลูกหนี้อาจยื่นคำขอประนอมหนี้เป็นหนังสือยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายในกำหนด 7 วันนับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินหรือภายในเวลาตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้กำหนดให้ ซึ่งคำขอประนอมหนี้ต้องแสดงข้อความแห่งการประนอมหนี้หรือวิธีจัดการหรือทรัพย์สินและรายละเอียดแห่งหลักประกันหรือผู้ค้ำประกัน (ถ้ามี) โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียกประชุมเจ้าหนี้เพื่อปรึกษาลงมติพิเศษว่าจะยอมรับคำขอนั้นหรือไม่ และเมื่อที่ประชุมเจ้าหนี้มีมติพิเศษยอมรับคำขอประนอมหนี้แล้วก็ยังคงต้องให้ศาลเห็นชอบกับคำขอประนอมหนี้ในอีกครึ่งหนึ่ง ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วเห็นชอบกับคำขอประนอมหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องโฆษณาคำสั่งในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่า 1 ฉบับ ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง

1) กรณีที่ศาลไม่เห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ ศาลจะพิพากษาให้ ลูกหนี้ล้มละลาย และแจ้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบเพื่อดำเนินการ ตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

2) กรณีที่ลูกหนี้ไม่ไปให้ศาลไต่สวน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะแถลงให้ศาลออกหมายจับลูกหนี้และขอให้ศาล งดการไต่สวนโดยเปิดเผย โดยถือว่าลูกหนี้ไม่ตั้งใจในการประนอมหนี้แล้วพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายต่อไป

3) เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้หรือผิดนัด ไม่ชำระหนี้ตามที่ตกลงไว้ใน การประนอมหนี้และพิพากษาให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายตาม มาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483

3.2 การประนอมหนี้หลังล้มละลาย ลูกหนี้มีสิทธิขอประนอมหนี้ภายหลังที่ศาลพิพากษาให้ล้มละลายแล้วได้อีก แต่ถาลูกหนี้ได้เคยขอประนอมหนี้ไม่เป็นผลมาแล้วห้ามมิให้ลูกหนี้ขอประนอมหนี้ ภายในกำหนดเวลา 3 เดือนนับแต่วันที่การขอประนอมหนี้ ครั้งสุดท้ายไม่เป็นผล

1) กรณีที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยการประนอมหนี้ศาลจะสั่งยกเลิกการล้มละลายและให้ลูกหนี้กลับมีอำนาจจัดการทรัพย์สินของตน

2) กรณีที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามข้อประนอมหนี้ศาลจะมีคำสั่งยกเลิก การประนอมหนี้และพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย

4. การจัดการทรัพย์สินเมื่อสหกรณ์ล้มละลาย

จากการที่ศาลพิพากษาให้สหกรณ์ล้มละลายนั้น การล้มละลายให้เริ่มต้นมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการจำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์ ในฐานะลูกหนี้และกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไป (มาตรา 120) รวมทั้ง

เก็บรวบรวมและรับเงินหรือสินทรัพย์ของลูกหนี้หรือสินทรัพย์ลูกหนี้มีสิทธิที่จะได้รับจากผู้อื่น ซึ่งจะต้องมีการแบ่งทรัพย์สินและชำระหนี้

4.1 ทรัพย์สินที่นำมาแบ่งในคดีล้มละลาย ทรัพย์สินของลูกหนี้ที่นำมาแบ่งได้แก่ ทรัพย์สินตามมาตรา 109 คือ

1) ทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ในเวลาเริ่มต้นแห่งการล้มละลายรวมทั้งสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เหนือทรัพย์สินของบุคคลอื่นยกเว้นสินทรัพย์บางอย่าง ได้แก่

(1) เครื่องใช้ส่วนตัวอันจำเป็นแก่การดำรงชีวิต ซึ่งลูกหนี้รวมทั้งคู่สมรสและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้จำเป็นต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะ เช่น เครื่องนุ่งห่ม เครื่องครัว เครื่องเรือน เป็นต้น

(2) สัตว์ พืชพันธุ์ เครื่องมือ และสิ่งของสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพของลูกหนี้รวมกันไม่เกิน 1 แสนบาท เป็นต้น

2) ทรัพย์สินซึ่งลูกหนี้ได้มาภายหลังเวลาเริ่มต้นล้มละลายกล่าวคือได้มาภายหลังศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์จนกว่าคดีล้มละลายจะสิ้นสุด

3) สิ่งของซึ่งอยู่ในครอบครองหรืออำนาจสั่งการหรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริงโดยพฤติการณ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย

4.2 ลำดับชั้นในการชำระหนี้ ก่อนทำการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องโฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อย 1 ฉบับและก็แจ้งความไปยังเจ้าหนี้และบุคคลล้มละลายล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน กำหนดวันเวลาให้มาตรวจบัญชีส่วนแบ่งถ้าไม่มีผู้คัดค้านให้ถือว่าบัญชีนั้นถูกต้องและเป็นที่สุดแล้ว ให้พนักงานพิทักษ์ทรัพย์โฆษณาการแบ่งไว้ ณ สำนักงานและแจ้งจำนวนส่วนแบ่งที่จะจ่ายไปยังเจ้าหนี้

สำหรับลำดับชั้นการชำระหนี้ตามมาตรา 130 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 ให้ชำระค่าใช้จ่ายและหนี้สินตามลำดับดังต่อไปนี้

1) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกของลูกหนี้

2) ค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้

3) ค่าธรรมเนียมในการรวบรวมทรัพย์สินตามมาตรา 179 (3)

4) ค่าธรรมเนียมของเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์และค่าทนายความตามที่ศาลเจ้าหนี้พนักงานพิทักษ์ทรัพย์กำหนด

5) ค่าภาษีอากรที่ถึงกำหนดชำระภายใน 6 เดือนก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์และเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับก่อนมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เพื่อการทำงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้างตามมาตรา 257 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานโดยจำนวนเงินที่สามารถถือเป็นบุริมสิทธิในหนี้แรงงานคือไม่เกิน 100,000 บาท

6) หนี้อื่นๆ

ถ้าเงินไม่พอชำระเต็มจำนวนหนี้ในลำดับใดให้เจ้าหนี้ในลำดับนั้นได้รับเฉลี่ยตามส่วน แต่ถ้าได้ชำระหนี้ทั้งหมดเต็มจำนวนตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลายกับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆ หมดแล้ว ถ้ายังมีทรัพย์สินเหลืออยู่จึงคืนให้แก่บุคคลล้มละลาย (ตามมาตรา 132)

กิจกรรม 12.3.2

1. การฟ้องคดีล้มละลายโดยเจ้าหนี้ทั่วไปมีเกณฑ์ที่ต่างจากการฟ้องโดยเจ้าหนี้มีประกันอย่างไร
2. การพิทักษ์ทรัพย์ เป็นการจัดการโดยใครและจัดการอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 12.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.3 เรื่องที่ 12.3.2)

เรื่องที่ 12.3.3

การชำระบัญชีของสหกรณ์

เมื่อสหกรณ์เลิกสหกรณ์ตาม พรบ.สหกรณ์ พ.ศ. 2542 การชำระบัญชีสหกรณ์สรุปได้ดังนี้

1. การชำระบัญชี การชำระบัญชีสหกรณ์ที่ล้มละลายนั้น ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย และการชำระบัญชีสหกรณ์ที่เลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกสหกรณ์ หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ในกรณีที่ที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีภายในกำหนดเวลาดังกล่าวหรือนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ให้ความเห็นชอบ

2. การเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี ในการเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ได้เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควร หรือเมื่อสมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนใหม่แทนผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับเลือกตั้งหรือซึ่งได้ตั้งไว้ก็ได้ให้นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ หรือผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปิดประกาศชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์นั้นสำนักงานสหกรณ์อำเภอหรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ และที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ภายในสิบวันนับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีผู้ชำระบัญชีอาจได้รับค่าตอบแทนตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

สหกรณ์นั้นแม้จะได้เลิกไปแล้วก็ให้พึงถือว่ายังคงดำรงอยู่ครบเท่าเวลาที่จำเป็น เพื่อการชำระบัญชีให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ชำระสะสางกิจการของสหกรณ์จัดการชำระหนี้และจำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์นั้นให้เสร็จไป และเมื่อสหกรณ์เลิก ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีหน้าที่จัดการรักษาทรัพย์สินทั้งหมดของสหกรณ์ไว้จนกว่าผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ส่งมอบ ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ส่งมอบทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง

พร้อมด้วยสมุดบัญชีเอกสาร และสิ่งอื่นเมื่อใดก็ได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีให้ผู้ชำระบัญชีประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อยสองวันติดต่อกัน หรือประกาศโฆษณาทางอื่นว่าสหกรณ์ได้เลิก และแจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าหนี้ทุกคนซึ่งมีชื่อปรากฏในสมุดบัญชีเอกสารของสหกรณ์ หรือปรากฏจากทางอื่น เพื่อให้ทราบว่ามีหนี้สินและให้เจ้าหนี้นั้นยื่นคำทวงหนี้แก่ผู้ชำระบัญชีและผู้ชำระบัญชีต้องทำงบดุล (พ.ร.บ. 2542 ยังมีได้แก้ไขเป็นงบแสดงฐานะทางการเงิน) ของสหกรณ์โดยไม่ชักช้าและให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้สอบบัญชีเพื่อตรวจสอบงบดุลนั้น เมื่อผู้สอบบัญชีรับรองงบดุลแล้วให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบดุลต่อที่ประชุมใหญ่เพื่ออนุมัติแล้วเสนองบดุลนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ในกรณีที่การประชุมใหญ่ไม่ครบองค์ประชุม ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบดุลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่ออนุมัติ

3. อำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) ดำเนินกิจการของสหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อระวังรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์ในระหว่างที่ยังชำระบัญชีไม่เสร็จ
- 2) ดำเนินกิจการของสหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี
- 3) เรียกประชุมใหญ่
- 4) ดำเนินการทั้งปวงเกี่ยวกับคดีแพ่งหรือคดีอาญา และประนีประนอมยอมความในเรื่องใด ๆ ในนามของสหกรณ์
- 5) จำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์
- 6) เรียกให้สมาชิกหรือทายาทของสมาชิกผู้ตายชำระค่าหุ้นที่ยังชำระไม่ครบมูลค่าของหุ้นทั้งหมด
- 7) ร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้สหกรณ์ล้มละลายในกรณีที่เงินค่าหุ้นหรือเงินลงทุนได้ใช้เสร็จแล้วแต่ทรัพย์สินก็ยังไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้สิน
- 8) ดำเนินการอย่างอื่นเท่าที่จำเป็นเพื่อให้การชำระบัญชีเสร็จสิ้น

ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีอย่างใด ๆ ห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตส่วนค่าธรรมเนียม ค่าภาระคดีแพ่ง และค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียตามสมควรในการชำระบัญชีนั้นผู้ชำระบัญชีต้องจัดการชำระก่อนหนี้รายอื่นถ้าเจ้าหนี้คนใดมิได้ทวงถามให้ชำระหนี้ผู้ชำระบัญชีต้องวางเงินสำหรับจำนวนหนี้หนี้ไว้ต่อนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้และให้ผู้ชำระบัญชีมีหนังสือแจ้งการที่ได้วางเงินไปยังเจ้าหนี้โดยไม่ชักช้าถ้าเจ้าหนี้ไม่รับเงินไปจนพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่ผู้ชำระบัญชีวางเงินไว้ต่อนายทะเบียนสหกรณ์เจ้าหนี้นั้นยอมหมดสิทธิในเงินจำนวนนั้น และให้นายทะเบียนสหกรณ์จัดส่งเป็นรายได้ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้เสร็จภายในเวลาอันสมควร

4. รายงานการชำระบัญชี ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ทุกระยะหกเดือนว่าได้จัดการไปอย่างไรบ้างและแสดงให้เห็นความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่นั้นรายงานดังกล่าวนี้ให้ทำตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดรายงานให้สมาชิกทายาทของสมาชิกผู้ตาย และเจ้าหนี้ทั้งหลายของสหกรณ์ตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมถ้าปรากฏข้อบกพร่องในการชำระบัญชี นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีแก้ไขข้อบกพร่อง และรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายในเวลาที่กำหนด

5. ทรัพย์สินที่เหลือหลังชำระหนี้ เมื่อได้ชำระหนี้ของสหกรณ์แล้ว ถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใด ให้ผู้ชำระบัญชีจ่ายตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1) จ่ายคืนเงินค่าหุ้นให้แก่สมาชิกไม่เกินมูลค่าหุ้นที่ชำระแล้ว

2) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว แต่ต้องไม่เกินอัตราที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท

3) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี ตามที่กำหนดในข้อบังคับ ถ้ายังมีทรัพย์สินเหลืออยู่อีกให้ผู้ชำระบัญชีโอนให้แก่สหกรณ์อื่น หรือสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามมติของที่ประชุมใหญ่หรือด้วยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ ในกรณีที่ไม้อาจเรียกประชุมใหญ่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันที่ชำระบัญชีเสร็จ

6. การถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน เมื่อได้ชำระบัญชีกิจการของสหกรณ์เสร็จแล้วให้ผู้ชำระบัญชีทำรายงานการชำระบัญชีพร้อมทั้งรายการย่อของบัญชีที่ชำระนั้น แสดงว่าได้ดำเนินการชำระบัญชี และจัดการทรัพย์สินของสหกรณ์ไปอย่างไรรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชีและจำนวนทรัพย์สินที่จ่าย ตามมาตรา 86 เสนอต่อผู้สอบบัญชี เมื่อผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองบัญชีที่ชำระนั้นแล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีรับรองบัญชีที่ชำระนั้น เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบด้วยแล้วให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชีและให้นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อ สหกรณ์ออกจากทะเบียน

7. การจัดทำบัญชีเกี่ยวกับการชำระบัญชี เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบในการชำระบัญชีตามมาตรา 87 แล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีมอบบรรดาสมุดบัญชีและเอกสารทั้งหลายของสหกรณ์ที่ได้ชำระบัญชีเสร็จแล้วนั้นแก่นายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบให้นายทะเบียนสหกรณ์รักษาสมุดบัญชีและเอกสารเหล่านี้ไว้อีกสองปีนับแต่วันที่ถอนชื่อสหกรณ์นั้นออกจากทะเบียน สมุดบัญชีและเอกสารตามวรรคหนึ่งให้ผู้มีส่วนได้เสียตรวจสอบได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ในคดีฟ้องเรียกหนี้สินที่สหกรณ์ สมาชิกหรือผู้ชำระบัญชีเป็นลูกหนี้อยู่ในฐานะเช่นนั้น ห้ามมิได้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน

สหกรณ์เมื่อได้ชำระบัญชีกิจการของสหกรณ์เสร็จแล้วให้ผู้ชำระบัญชีทำรายงานการชำระบัญชีพร้อมทั้งรายการย่อของบัญชีที่ชำระนั้นแสดงว่าได้ดำเนินการชำระบัญชีและจัดการทรัพย์สินของสหกรณ์ไปอย่างไรรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชีและจำนวนทรัพย์สินที่จ่ายเสนอผู้สอบบัญชีและเมื่อผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองบัญชีที่ชำระนั้นแล้วให้ผู้ชำระบัญชีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีรับรองบัญชีที่ชำระนั้นเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชีและให้นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนต่อไป รายละเอียดของเรื่องนี้โปรดศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.cpd.go.th>

กิจกรรม 12.3.3

1. การชำระบัญชีสหกรณ์ จะต้องมีส่วนเกินหรือขาดจำนวนเท่าใด
2. ผู้ชำระบัญชีได้ชำระหนี้ของสหกรณ์แล้วถ้ามีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใดให้ผู้ชำระบัญชีจ่ายตามลำดับอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 12.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.3 เรื่องที่ 12.3.3)

บรรณานุกรม

- การฟื้นฟูกิจการ. ค้นคืนเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://www.led.go.th/smeff/sme005.pdf>
- การฟื้นฟูกิจการ. ค้นคืนเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://www.senate.go.th/lawdatacenter/includes>
- การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้. ค้นคืนเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://www.lawfirm.in.th/rehabilitation-faq.html>
- แผนภูมิแสดงขั้นตอนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ค้นคืนเมื่อ 25 มกราคม 2561, จาก <http://www.led.go.th>
- วิลาวัลย์ ศิลปสร. (2557). การปรับโครงสร้างและการเลิกสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์* (หน่วยที่ 14, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การภาษีกับการดำเนินงานของสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรัชย์ สิงหฤกษ์

ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรัชย์ สิงหฤกษ์
วุฒิ บธ.บ. (คอมพิวเตอร์) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร
ศศ.บ., ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 13

แผนการสอนหน่วยที่ 13

การภาษีกับการดำเนินงานของสหกรณ์

ตอนที่

- 13.1 แนวคิดเกี่ยวกับการภาษีอากรของสหกรณ์
- 13.2 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 13.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์ และภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

แนวคิด

1. ภาษีอากรเป็นสิ่งที่รัฐบาลบังคับเก็บจากราษฎร เพื่อใช้เป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษีอากร ซึ่งความสำคัญของการจัดเก็บภาษีอากรนั้นก็เพื่อจัดหารายได้เข้ารัฐและเพื่อใช้ในกิจการด้านต่าง ๆ และยังเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนรักษาเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยโครงสร้างของภาษีอากรประกอบด้วยผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ฐานภาษี อัตราภาษี การประเมินภาษีอากร การอุทธรณ์ภาษีอากร และการบังคับสำหรับหลักการจัดเก็บภาษีอากรนั้นประกอบด้วยหลักความยุติธรรม หลักความแน่นอน หลักความสะดวก หลักความประหยัดและมีประสิทธิภาพ หลักการอำนวยความสะดวก หลักความยืดหยุ่น หลักการยอมรับของประชาชน และหลักการบริหารที่ดี สำหรับประเภทภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์นั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาษีที่จัดเก็บตามกฎหมายประมวลรัษฎากร ประกอบด้วย ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ส่วนภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี คือ กระทรวงการคลัง โดยมีหน่วยงานย่อยประกอบด้วย กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร และกระทรวงมหาดไทย
2. ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เป็นวิธีการเสียภาษีทางหนึ่งซึ่งตามกฎหมายได้กำหนดให้ผู้จ่ายเงินต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายทุกครั้งที่มีการจ่ายเงิน ซึ่งเป็นไปตามหลักการการเสียภาษี เช่น ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่เข้าเกณฑ์การหักภาษี ณ ที่จ่าย สำหรับภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย กรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์ เช่น การจ่ายค่าเช่าหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้เนื่องจากการให้เช่าทรัพย์สิน หรือกรณีการจ่ายค่าจ้างทำของ ถ้าผู้จ่ายเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ได้กำหนดให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 3.0 เป็นต้น
3. ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคที่เป็นผู้ซื้อสินค้าทั้งที่ผลิตในประเทศและต่างประเทศหรือเป็นผู้ได้รับบริการคนสุดท้าย ส่วนภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์นั้นประกอบด้วย ผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่ม การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม การจดทะเบียนภาษี

มูลค่าเพิ่ม การยื่นแบบแสดงรายการและการชำระภาษี และบทกำหนดโทษ สำหรับเอกสาร รายงานภาษีมูลค่าเพิ่มประกอบด้วย เอกสารประกอบการรับเงิน เอกสารประกอบการจ่ายเงิน การจัดทำรายงานภาษีขาย รายงานภาษีซื้อ รายงานสินค้าและวัตถุดิบ และการเก็บรักษา รายงานต่างๆ ในระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม ส่วนภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวกับสหกรณ์ โดยผู้มีหน้าที่ เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ได้แก่ ผู้ประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา ห้างหุ้นส่วนสามัญ กิจการของเอกชน องค์การของรัฐบาล สหกรณ์ และองค์กรอื่นที่กฎหมายกำหนด ส่วนอากร แสตมป์ตามประมวลรัษฎากรเป็นเอกสารที่ต้องเสียอากรแสตมป์ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตรา อากรแสตมป์ โดยสหกรณ์มีหน้าที่เสียอากรแสตมป์ สำหรับภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์นั้น ประกอบด้วยภาษีป้ายโดยสหกรณ์ต้องเสียภาษี ภาษีบำรุงท้องที่เป็นภาษีที่จัดเก็บที่ดินที่ใช้ ประโยชน์เพื่อปลูกบ้านอยู่อาศัย ทำการเกษตร และที่ดินว่างเปล่า ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษี ที่จัดเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นๆ กับที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องไปกับโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างนั้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.1 “แนวคิดเกี่ยวกับการภาษีอากรของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถ อธิบายความหมาย ความสำคัญ โครงสร้าง และประเภทของภาษีอากรที่เกี่ยวกับสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.2 “ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษา สามารถอธิบาย แนวคิดภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย และกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.3 “ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์ และภาษีอื่นที่เกี่ยวข้อง กับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเอกสารรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์ และภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 13 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 13.1-13.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 13.1-13.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 13
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินตนเองก่อนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 13.1

แนวคิดเกี่ยวกับการภาษีอากรของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.1.1 ความหมาย และความสำคัญของภาษีอากรของสหกรณ์
- 13.1.2 โครงสร้างและหลักการจัดเก็บภาษีอากร
- 13.1.3 ประเภทของภาษีอากรและภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

แนวคิด

1. ภาษีอากรเป็นสิ่งที่รัฐบาลบังคับเก็บจากราษฎร เพื่อใช้เป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษีอากร โดยความสำคัญของการจัดเก็บภาษีอากรนั้นเพื่อจัดหารายได้เข้ารัฐ และเพื่อใช้ในกิจการด้านต่างๆ ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือในการควบคุมการบริโภคของประชาชน ตลอดจนรักษาเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจของประเทศ
2. โครงสร้างของภาษีอากรประกอบด้วย ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ฐานภาษี อัตราภาษี การประเมินภาษีอากร การอุทธรณ์ภาษีอากร และการบังคับ สำหรับหลักการจัดเก็บภาษีอากร ประกอบด้วยหลักความยุติธรรม หลักความแน่นอน หลักความสะดวก หลักความประหยัดและมีประสิทธิภาพ หลักการอำนวยความสะดวก หลักความยืดหยุ่น หลักการยอมรับของประชาชนและหลักการบริหารที่ดี
3. ประเภทภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภาษีตามกฎหมายประมวลรัษฎากร เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกรมสรรพากรจัดเก็บภาษี 5 ประเภทได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ส่วนภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.1 “ความหมาย และความสำคัญของภาษีอากรของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และความสำคัญของภาษีอากรของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.2 “โครงสร้างและหลักการจัดเก็บภาษีอากร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายโครงสร้างและการจัดเก็บภาษีอากรได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.3 “ประเภทของภาษีอากรและภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประเภทของภาษีอากรและภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 13.1.1

ความหมาย และความสำคัญของภาษีอากรของสหกรณ์

ภาษีอากรเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนหรือองค์กรต้องเอาใจใส่ สำหรับภาครัฐบาลแล้วมีหน้าที่สำคัญหลายประการในการทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข นอกเหนือจากการรักษาความสงบภายในประเทศและป้องกันภัยจากการรุกรานของศัตรูแล้ว ยังมีหน้าที่ในด้านการจัดการ การศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรม ด้านโทรคมนาคม ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการพลังงาน และด้านการพาณิชย์อื่นๆ อีกด้วย

การดำเนินกิจการดังกล่าวของภาครัฐบาลนั้น จะเห็นได้ว่ามีค่าใช้จ่ายในแต่ละด้านสูงมาก รัฐบาลจึงจำเป็นต้องหารายได้เพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น โดยรายได้ของรัฐบาลได้มาจากหลายช่องทาง เช่น การจัดเก็บภาษีอากร การขายสินค้า การให้บริการในด้านต่างๆ ฯลฯ แต่ในช่องทางต่างๆ เหล่านี้ ภาษีอากรเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่สุดของภาครัฐบาล โดยจัดเก็บรายได้มาจากประชาชน สำหรับสหกรณ์แล้วซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเสียภาษีอากร

1. ความหมายของการภาษีอากร

คำว่า “ภาษีอากร” นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายด้วยกัน ดังนี้

วินัย เนื่อนจันทร์ (2559 น. 154) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เงินที่บุคคลถูกบังคับให้ต้องจ่ายให้แก่รัฐ เพื่อรัฐจะได้นำไปใช้จ่ายในกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ทั่วไป โดยที่ผู้จ่ายไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นการเฉพาะตัว

ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์ (2558 น. 78) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพยากรที่โอนจากภาคเอกชนแบบบังคับไปสู่ภาครัฐ เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของภาครัฐ เน้นประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน โดยผู้เสียภาษีไม่จำเป็นต้องได้ประโยชน์ตามจำนวนเงินที่จ่าย ประเภทของภาษีอากรแบ่งเป็นภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อม ซึ่งกฎหมายที่รัฐบาลใช้ในการเรียกเก็บภาษี คือ ประมวลรัษฎากร

นิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ และวาสนา ดวงดารา (2554 น. 1-1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ภาษี” หมายถึง เงินที่รัฐเรียกเก็บจากประชาชน เพื่อนำไปพัฒนาประเทศหรือท้องถิ่น ซึ่งมี 6 ประเภท คือ

ภาษีเงินได้ (Income Tax) หมายถึง ภาษีที่เรียกเก็บจากบุคคลที่ได้รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างอื่นซึ่งสามารถคิดเป็นจำนวนเงินได้

ภาษีบำรุงท้องที่ (Municipal Tax) หมายถึง ภาษีที่สามารถเรียกเก็บจากบุคคลหรือนิติบุคคล ซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นรายปีจากราคาปานกลางของที่ดินตามที่ทางราชการได้ประกาศกำหนดไว้ เพื่อให้เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งที่ดินนั้นอยู่ในเขต

ภาษีโรงเรือนและที่ดิน (Household and Land Tax) หมายถึง ภาษีที่เรียกเก็บจากผู้รับประเมินผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นปีละครั้งตามค่ารายปีของทรัพย์สินนั้น

ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) หมายถึง ภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่ง que เรียกเก็บจากบุคคลที่ซื้อสินค้าหรือบริการ โดยจัดเก็บเฉพาะจากมูลค่าส่วนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการผลิตจากการจำหน่ายหรือการให้บริการ

ภาษีสรรพสามิต (Excise Tax) หมายถึง ภาษีที่กรมสรรพสามิตเรียกเก็บจากสินค้าเฉพาะอย่าง ที่ผลิต หรือนำเข้า และการให้บริการบางประเภทในทางธุรกิจตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ภาษีรถยนต์ ภาษีบุหรี่ ภาษีสุรา เป็นต้น

ภาษีธุรกิจเฉพาะ (Specific Business Tax) หมายถึง ภาษีทางอ้อมที่เก็บจากฐานบริโภคนำไปภายในประเทศไทย โดยจะจัดเก็บจากการประกอบกิจการเฉพาะอย่าง

ส่วนคำว่า “อากร” หมายถึง ค่าธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่รัฐเรียกเก็บ เช่น อากรแสตมป์ อากรรังนก สุลกากร เป็นต้น

อากรแสตมป์ (Stamp Duty) หมายถึง ดวงตราที่ปิดทับ ดุน หรือพิมพ์บนกระดาษ เพื่อใช้เป็นค่าอากรตามประมวลรัษฎากร

อากรรังนก (Nest Duty) หมายถึง ค่าธรรมเนียมที่รัฐเรียกเก็บจากราษฎรจากการทำรังนกนางแอ่น

สุลกากร (Tariff or Custom Duty) หมายถึง อากรที่เรียกเก็บจากสินค้าเข้าและสินค้าออก ได้แก่ อากรขาเข้าและอากรขาออก

ดังนั้น ภาษีอากร (Taxation) หมายถึง สิ่งที่รัฐบาลบังคับเก็บจากราษฎร เพื่อใช้เป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษีอากร หรืออีกความหมาย คือ เงินได้หรือทรัพยากรที่เคลื่อนย้ายจากเอกชนไปสู่รัฐบาล แต่ไม่รวมถึงการกู้ยืมหรือขายสินค้า หรือให้บริการในราคาทุนโดยรัฐบาล วัตถุประสงค์ในการเก็บภาษี เพื่อหารายได้ให้พอกับค่าใช้จ่ายของรัฐบาล เพื่อการกระจายรายได้ เพื่อควบคุมการบริโภคของประชาชน เพื่อการชำระหนี้สินของรัฐบาล หรือสนองนโยบายธุรกิจ และการคลังของรัฐบาล

2. ความสำคัญในการจัดเก็บภาษีอากร

สำหรับความสำคัญในการจัดเก็บภาษีอากรนั้น จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับรัฐในการนำรายได้ไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีความสำคัญมีดังนี้

2.1 เพื่อหารายได้เข้ารัฐ โดยรัฐบาลจำเป็นต้องหารายได้เพื่อใช้ในกิจการด้านต่างๆ ซึ่งกิจการที่ว่า เป็นกิจการเพื่อส่วนรวม เช่น การสร้างถนน การใช้จ่ายด้านความมั่นคง ด้านการศึกษา เป็นต้น

2.2 เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลจะนำเงินระบบภาษีอากรมากระตุ้นความเจริญเติบโต เช่น การลดอัตราภาษีอากรเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชน การยกเว้นการจัดเก็บภาษีของธุรกิจเอกชนที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI: Board of Investment)

2.3 เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมการบริโภคของประชาชน ซึ่งรัฐบาลสามารถนำระบบการจัดเก็บภาษีอากรเพื่อควบคุมการบริโภคของประชาชน เช่น การเรียกเก็บภาษีจากสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย ซึ่งมีได้จำเป็นต่อการครองชีพให้สูงทำให้มีราคาแพงเพื่อป้องกันมิให้ประชาชนจับจ่ายใช้สอยเงินฟุ่มเฟือยจนเกินไป เป็นต้น

2.4 เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจ ในกรณีที่ภาวะเศรษฐกิจไม่ปกติ รัฐบาลจำเป็นต้องมีการรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจเช่น การกระตุ้นการจ้างงานในยามที่เศรษฐกิจตกต่ำ การป้องกันภาวะเงินเฟ้อด้วยมาตรการทางภาษี เป็นต้น

2.5 เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นการกระจายความมั่งคั่งของกลุ่มคนร่ำรวยมาสู่คนยากจน ซึ่งนับว่าเป็นการลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนทั้ง 2 กลุ่มให้น้อยลงเพราะตามหลักการจัดเก็บภาษีนั้น คนร่ำรวยย่อมต้องรับภาระภาษีมาก ส่วนคนยากจนเสียภาษีน้อยหรืออาจไม่ต้องเสียเลย นับว่าเป็นการดึงเอารายได้จากคนร่ำรวยมาสู่คนยากจนทางอ้อมวิธีหนึ่ง

2.6 เพื่อเป็นเครื่องมือสนองต่อนโยบายของรัฐบาล โดยปกติเมื่อรัฐบาลต้องการเงินเพื่อใช้ในโครงการใหญ่ (Mega Project) ซึ่งต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากรัฐบาลอาจใช้การจัดเก็บภาษีอากรบางชนิดให้มากขึ้นเพื่อนำเงินที่ได้มาทำโครงการให้ได้ตามนโยบายของรัฐ

3. ผลกระทบของการจัดเก็บภาษีอากร

การจัดเก็บภาษีนั่นก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจหลายด้านที่สำคัญ คือ ผลกระทบด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการกระจายรายได้ และผลกระทบด้านการผลิตของชาติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.1 ผลกระทบด้านการจัดสรรทรัพยากร การเก็บภาษี คือ การโอนย้ายทรัพยากรจากภาคเอกชนไปสู่ภาครัฐ ดังนั้นผลกระทบจะเกิดกับเอกชนส่วนใดขึ้นอยู่กับว่าภาษีแต่ละประเภทของรัฐเก็บจากคนกลุ่มใด เช่น การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม เป็นภาษีที่จัดเก็บจากผู้บริโภคที่ซื้อสินค้า ดังนั้น ถือว่าภาษีประเภทนี้มีผลกระทบต่อผู้บริโภคที่ใช้สินค้าหรือบริการที่ต้องส่งหรือโอนเงินให้กับรัฐบาล เป็นต้น

3.2 ผลกระทบด้านการกระจายรายได้ การจัดเก็บภาษีจะจัดเก็บจากผู้ที่มีเงินได้ซึ่งมีผลทำให้รายได้ที่แท้จริงของผู้มีเงินได้ลดลง การจัดเก็บภาษีจึงมีผลต่อการกระจายรายได้ด้วย หมายความว่าถ้าภาษีส่วนใหญ่ของประเทศเป็นภาษีทางตรงในอัตราที่ก้าวหน้า ภาระภาษีก็จะตกอยู่กับคนที่มีรายได้สูง ทำให้การกระจายรายได้มีความเป็นธรรม หรือถ้าภาษีนั้นเป็นภาษีทางอ้อม เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาระภาษีก็จะกระจายให้กับคนทุกกลุ่มที่ใช้สินค้าหรือบริการ

3.3 ผลกระทบด้านการผลิตของชาติ การเก็บภาษีจะมีผลต่อการบริโภค การออม และการลงทุนของภาคเอกชน ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงการผลิตด้วย การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการผลิตจึงขึ้นอยู่กับการจัดเก็บภาษีอากรแต่ละประเภทเป็นสำคัญ เช่น การเก็บภาษีเงินได้เพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้ของผู้เสียภาษีน้อยลง การทำงานลดลง การจ้างงานลดลง ส่งผลให้การผลิตรวมของชาติลดลงไปด้วย เป็นต้น

กิจกรรม 13.1.1

1. จงอธิบายความสำคัญในการจัดเก็บภาษีอากรมาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายผลกระทบของการจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งประกอบด้วยอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.1)

เรื่องที่ 13.1.2

โครงสร้างและหลักการจัดเก็บภาษีอากร

สำหรับภาษีอากรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องรู้ถึงโครงสร้างของภาษีอากรและหลักการจัดเก็บภาษี โดยโครงสร้างของภาษีอากรนั้น ประกอบไปด้วยผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ฐานภาษี อัตราภาษี การประเมินภาษีอากร การอุทธรณ์ภาษีอากร และการบังคับ โดยแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักมาตรฐานการกำกับและตรวจสอบภาษี กรมสรรพากร: 2550)

1. โครงสร้างของภาษีอากร

1.1 ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ภาษีอากรแต่ละประเภทได้กำหนดสถานะผู้มีหน้าที่เสียภาษี และวิธีการเสียภาษีแตกต่างกันแล้วแต่กรณี ภาษีที่จัดเก็บจากรายได้นั้น ครอบคลุมผู้มีรายได้ที่เป็นบุคคลธรรมดา คณะบุคคล และนิติบุคคลประเภทต่างๆ โดยมีหน้าที่เสียภาษีเงินได้แตกต่างกันไป ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจัดเก็บจากผู้มีรายได้ที่เป็นบุคคลทั่วไปและหน่วยภาษีที่ได้กำหนดไว้เป็นพิเศษ สำหรับภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีเงินได้ปิโตรเลียมจัดเก็บจากนิติบุคคลที่มีรายได้ เป็นต้น ภาษีบางประเภทจัดเก็บจากการบริโภคสินค้าและบริการ ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นภาษีที่จัดเก็บจากผู้ประกอบธุรกิจการค้าซึ่งสามารถผลักภาระภาษีไปให้ผู้บริโภคได้ นอกจากนี้ผู้ทำธุรกรรมบางประเภทอาจอยู่ในข่ายต้องเสียภาษีที่เรียกว่า อากรแสตมป์ อีกด้วย ซึ่งโดยสรุปแล้วผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรคือบุคคลธรรมดา คณะบุคคล และนิติบุคคลผู้มีเงินได้นั่นเอง

1.2 ฐานภาษี หมายถึงสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดเก็บภาษี โดยนำอัตราภาษีไปคูณกับฐานภาษี จะได้จำนวนภาษีที่ต้องชำระ ซึ่งฐานภาษีที่จะนำมาเป็นในการจัดเก็บภาษีมีดังนี้

1.2.1 ฐานรายได้ (Income Base) คือการจัดเก็บภาษีจากความสามารถในการทำรายได้รายได้ของบุคคลธรรมดาและรายได้ของนิติบุคคล

1.2.2 ฐานการบริโภค (Consumption Base) คือการเก็บภาษีจากการบริโภคสินค้าหรือบริการของประชาชน ภาษีที่เก็บจากฐานการบริโภค ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต ภาษีนำเข้า ภาษีส่งออก เป็นต้น

1.2.3 ฐานความมั่งคั่ง (Wealth Base) หรือเรียกอีกอย่างว่าฐานภาษีทรัพย์สิน ภาษีที่เก็บโดยอาศัยความมั่งคั่งเป็นฐาน เช่น ภาษีที่ดิน ซึ่งฐานภาษีความมั่งคั่ง ประกอบไปด้วย

1) ทรัพย์สินเฉพาะอย่าง นิยมจัดเก็บจากทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ระบุหรือกำหนดมูลค่าได้ง่าย เช่น ภาษีมรดก เก็บจากทรัพย์สินประเภทมรดก ภาษีมรดกของไทยเก็บจากทรัพย์สินประเภทที่ดินหรือ ภาษีโรงเรือนและที่ดินเก็บจากทรัพย์สินประเภทโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ รวมทั้งที่ดิน ซึ่งโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นตั้งอยู่ เป็นต้น

2) ทรัพย์สินโดยรวม จะต้องนำมูลค่าของทรัพย์สินทั้งหมดมารวมกัน เพื่อเป็นฐานในการประเมินภาษี ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการให้ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยอยู่มาก ทั้งในด้านการติดตามรวบรวมทรัพย์สินของผู้เสียภาษีแต่ละรายให้ครบถ้วน และในด้านการประเมินราคาทรัพย์สินบางประเภท เช่น เพชรพลอย ศิลปวัตถุทั้งหลาย นอกจากฐานภาษีสำคัญ 3 ฐาน ที่กล่าวมาแล้ว ในการเรียกเก็บภาษีโดยทั่วไปยังมีฐานภาษีอย่างอื่น เช่น การจัดเก็บภาษีรัชชูปการ ซึ่งเรียกเก็บเป็นรายหัวจากชายฉกรรจ์ แทนการเข้ารับราชการทหาร การจัดเก็บภาษีการเดินทางออกนอกราชอาณาจักรซึ่งเรียกเก็บจากผู้ถือสัญชาติไทย หรือจากคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยเป็นรายครั้งของการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ค่าใบอนุญาตต่างด้าว ซึ่งเก็บจากคนต่างด้าวที่ได้ขออนุญาตมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย เป็นต้น

1.2.4 ฐานสิทธิพิเศษในการประกอบการ คือการเก็บภาษีจากการที่รัฐให้ใบอนุญาตในการทำกิจการบางอย่างแต่ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่รัฐ เช่น ใบอนุญาตขายสุรา การผูกขาดเก็บรังนกนางแอ่น เป็นต้น

1.3 อัตราภาษี หมายถึง อัตราที่เรียกเก็บจากฐานภาษีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นเพื่อนำไปคำนวณจำนวนภาษีที่ต้องจ่าย อัตราภาษีจะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.3.1 อัตราแบบคงที่ อัตราภาษีอากรที่ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ว่าจำนวนของฐานภาษีอากรจะเปลี่ยนแปลงไป อัตราภาษีประเภทนี้ เช่น อัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล ร้อยละ 20 และอัตราภาษีมูลค่าเพิ่ม ร้อยละ 7 เป็นต้น

1.3.2 อัตราภาษีแบบก้าวหน้า อัตราภาษีประเภทนี้จะสูงขึ้นเมื่อฐานภาษีมีภาษีมูลค่ามากขึ้น เช่น การจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดา ซึ่งมีอัตราภาษีตั้งแต่ร้อยละ 5 ถึง ร้อยละ 35 (สำหรับปีภาษี 2561)

1.3.3 อัตราภาษีแบบถดถอย อัตราภาษีอากรลดลง แม้ว่าจำนวนของฐานภาษีอากรจะเพิ่มขึ้น เช่น อัตราภาษีบำรุงท้องที่ เป็นต้น

1.4 การประเมินภาษีอากร สำหรับการประเมินภาษีอากรนั้น มีอยู่ด้วยกัน 4 วิธี คือ

1.4.1 การประเมินภาษีโดยการประเมินตนเอง (Self Assessment) ภาษีอากรส่วนใหญ่ ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรเป็นผู้ดำเนินการประเมินตนเอง แล้วยื่นแบบแสดงรายการชำระภาษีอากร ตามจำนวนที่พึงต้องชำระ ภายในกำหนดเวลาและสถานที่ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หากประเมินแล้วไม่ถูกต้องครบถ้วน เจ้าพนักงานอาจประเมินภาษีเพิ่มเติมให้ถูกต้องได้ ภาษีประเภทที่ต้องประเมินตนเองเช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีนิติบุคคล และภาษีมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น

1.4.2 การประเมินภาษีโดยเจ้าพนักงาน (Authoritative Assessment) เป็นวิธีที่กำหนดให้ผู้เสียภาษีมีหน้าที่ยื่นแบบ แสดงรายการเพื่อแสดงรายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการคำนวณภาษีอากรต่อเจ้าพนักงาน แต่ยังไม่ต้องชำระภาษี ณ เวลานั้น เมื่อเจ้าพนักงานตรวจสอบรายละเอียดเสร็จแล้ว ก็ทำการประเมินภาษีและแจ้งให้ผู้เสียภาษีทราบเพื่อมาชำระภาษีภายในวันและสถานที่ที่กำหนดไว้ ภาษีที่ประเมินด้วยวิธีนี้ได้แก่ ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน เป็นต้น นอกจากนี้หากว่าผู้มีหน้าที่เสียภาษีประเมินตนเองไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์ เจ้าพนักงานมีอำนาจประเมินให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ต้องรับผิดชอบชำระเงินเพิ่ม และ/หรือ เบี้ยปรับเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากภาษีอากรที่ต้องเสีย

1.4.3 การประเมินภาษีโดยการหักภาษี ณ ที่จ่าย (Withholding) หลายกรณี กฎหมายกำหนดให้ผู้จ่ายเงินได้เป็นผู้ดำเนินการหักภาษีจากจำนวนเงินที่จ่าย แล้วนำส่งต่อเจ้าพนักงานภายในกำหนดเวลา ภาษีที่ถูกหักไว้มักถือเป็นเครดิตของผู้มีหน้าที่เสียภาษีเมื่อถึงกำหนดเวลา ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอาจได้รับเงินคืน ถ้าภาษีที่ถูกหักไว้เกินกว่าจำนวนภาษีที่พึงต้องเสีย

1.4.4 การชำระภาษีล่วงหน้า (Prepayment) คือการชำระภาษีก่อนถึงกำหนดยื่นรายการ โดยภาษีที่ชำระถือเป็นเครดิตภาษีในการชำระภาษีเมื่อถึงกำหนดยื่นรายการ เช่น กรณีผู้ที่มีเงินได้จะเดินทางออกนอกประเทศ ต้องเสียภาษีเงินได้ก่อนถึงกำหนดยื่นรายการ หรือกรณีได้รับค่าตอบแทนสัญญาระยะยาว เช่น เช่าที่มีกำหนดเวลาเช่าเป็นระยะเวลาสั้น ผู้เสียภาษีสามารถยื่นแบบ ภงด.93 ชำระภาษีล่วงหน้าเป็นรายปีเฉลี่ยตามอายุแห่งสัญญาเช่า

1.5 การอุทธรณ์ภาษีอากร กรณีเกิดปัญหาข้อขัดแย้งพิพาทกันเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายระหว่างผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรและผู้จัดเก็บภาษีอากรเกี่ยวกับจำนวนภาษีอากรที่ต้องชำระ หรืออำนาจการประเมินเรียกเก็บภาษีอากร หากผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรต้องการให้มีการพิจารณาทบทวนใหม่กฎหมายมักกำหนดให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากร ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีหาข้อยุติให้ครบถ้วนก่อน มิฉะนั้น ผู้เสียภาษีอากรอาจเสียสิทธิในการนำคดีขึ้นสู่ศาลได้

1.6 การบังคับ กฎหมายภาษีอากรมีอำนาจบังคับให้ผู้เสียภาษีปฏิบัติตามกฎหมาย โดยมีบทกำหนดลงโทษ ได้แก่ เบี้ยปรับ เงินเพิ่ม และโทษทางอาญาผู้ไม่ชำระภาษีอากร จะต้องรับผิดชอบในจำนวนภาษีอากรที่ไม่ชำระ พร้อมด้วยเบี้ยปรับและ/หรือเงินเพิ่ม ถ้าฝ่าฝืนไม่ยอมชำระซึ่งถือเป็นโทษทางแพ่ง นอกจากนี้กฎหมายมักให้อำนาจเจ้าพนักงานดำเนินการยึดทรัพย์สินของผู้ค้างภาษีอากรไปขายทอดตลาด เพื่อนำเงินไปชำระภาษีอากรค้างได้โดยไม่ต้องฟ้องศาลนอกจากนี้อาจต้องรับโทษทางอาญา เช่น เสียค่าปรับ และหรือต้องระวางโทษจำคุกด้วย

2. หลักการจัดเก็บภาษีอากร

สำหรับการจัดเก็บภาษีอากรที่ดีนั้นจะต้องอาศัยหลักการดังต่อไปนี้

2.1 หลักความยุติธรรม การเสียภาษีอากรควรคำนึงถึงความสามารถหรือรายได้ของผู้ประกอบการ และประชาชนผู้เสียภาษีเป็นหลัก เช่น คนที่มีรายได้มากก็เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็อาจเสียภาษีน้อยหรือไม่เก็บเลย คนที่มีรายได้เท่าเทียมกันก็ควรเสียเท่ากัน เป็นต้น

2.2 หลักความแน่นอน สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่การเก็บภาษีจะต้องมีความแน่นอน เพราะผู้ประกอบการ และประชาชนผู้เสียภาษีจะได้ใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับภาษีของตนเอง ความแน่นอนนั้นต้องแน่นอนในเรื่องดังต่อไปนี้

1) **เวลาที่ต้องเสียภาษี** หมายความว่า การเสียภาษีอากรจะต้องมีกำหนดเวลาที่แน่นอนว่าต้องชำระเมื่อไร เช่น ต้องยื่นแบบแสดงรายการค้าภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายให้นำส่ง ณ ที่ว่าการอำเภอหรือเขตท้องที่ภายใน 7 วันนับตั้งแต่วันสิ้นเดือน เป็นต้น

2) **วิธีการเสียภาษี** ควรกำหนดให้ผู้เสียภาษีทราบว่าได้เงินประเภทใด เสียภาษีอย่างไร

3) **จำนวนภาษี** ควรกำหนดอัตราภาษีที่จะต้องเสียให้แน่นอน เงินรายได้เท่าใดอยู่ในเกณฑ์จะต้องเสียภาษีเงินได้ หรืออยู่เกณฑ์จะต้องเสียในอัตราเท่าใด หรือจะต้องเสียอย่างน้อยอย่างมากที่สุดเป็นจำนวนเท่าใด

2.3 หลักความสะดวก ภาษีทุกชนิดควรให้ความสะดวกแก่ผู้เสียภาษี ทั้งวิธีการ เวลา และสถานที่ที่ต้องเสียภาษี เช่น สามารถยื่นแบบรายการผ่านอินเทอร์เน็ต สามารถชำระภาษีได้ผ่านที่ทำการไปรษณีย์ ธนาคาร หรือร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น

2.4 หลักความประหยัดและมีประสิทธิภาพ ภาษีอากรที่ดีต้องพิจารณาค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บภาษีให้น้อยที่สุดโดยพิจารณาทั้งผู้จัดเก็บภาษีและผู้เสียภาษี

2.5 หลักการอำนวยความสะดวก การเก็บภาษีอากรจากประชาชนควรเก็บเฉพาะประเภทที่สามารถทำรายได้ได้ดีไม่ควรจัดเก็บภาษีหลายประเภทมากเกินไป การที่ภาษีอากรจะผลิตรายได้ให้มากน้อยเพียงใด นอกจากอัตราภาษีแล้วยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 2 ประการคือ

1) **ลักษณะของฐานภาษี** ได้แก่ ฐานกว้าง คือ ภาษีอากรที่จัดเก็บครอบคลุมถึงผู้เสียภาษีอากรจำนวนมากหรือมีกิจการที่อยู่ในข่ายต้องเสียภาษีจำนวนมาก ย่อมสามารถจัดเก็บได้มากกว่าภาษีอากรที่มีฐานแคบ

2) **ขนาดของฐานภาษี** ได้แก่ การที่เก็บภาษีจากฐานที่มีขนาดใหญ่คือเก็บได้เป็นจำนวนมากจากผู้เสียภาษีแต่ละราย แม้ผู้เสียภาษีดังกล่าวจะมีจำนวนน้อยก็สามารถเก็บภาษีได้มาก

2.6 หลักความยืดหยุ่น การเก็บภาษีอากรควรมีความยืดหยุ่นตามสภาพภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนไป เช่นเมื่อเศรษฐกิจของประเทศดีประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นรัฐอาจเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่มจาก 7% เป็น 10% เป็นต้น

2.7 หลักการยอมรับของประชาชน การเก็บภาษีอากรที่ดีนั้น ประชาชนจะยอมรับและยินดีที่จะได้เสียภาษีมากกว่าการหลีกเลี่ยง

2.8 หลักการบริหารที่ดี วิธีการในการจัดเก็บภาษีอากรนั้น ควรจัดเก็บอย่างมีหลักเกณฑ์ที่รัดกุม มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บ และสามารถควบคุมการหลีกเลี่ยงภาษีอากรได้อย่างดี

กิจกรรม 13.1.2

1. จงอธิบายการประเมินภาษีอากรว่ามีกี่วิธี ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. จงอธิบายหลักการการจัดเก็บภาษีอากรที่ดี มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.2)

เรื่องที่ 13.1.3

ประเภทของภาษีอากรและภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

กรมสรรพากรมีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ส่วนภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่

1. ประเภทของภาษีอากร

สำหรับประเภทของภาษีนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ตามกฎหมายประมวลรัษฎากร และตามภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ภาษีตามกฎหมายประมวลรัษฎากร เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกรมสรรพากรจัดเก็บภาษี 5 ประเภทได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ ซึ่งภาษีอากรแต่ละประเภทนั้นมีลักษณะและวิธีการจัดเก็บที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.1.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax: PIT) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลทั่วไป หรือจากหน่วยภาษีที่มีลักษณะพิเศษ ตามที่กฎหมายกำหนดและมีรายได้เกิดขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยปกติจัดเก็บเป็นรายปี รายได้ที่เกิดขึ้นในปีใดๆ ผู้มีรายได้มีหน้าที่ต้องนำไปแสดงรายการตนเองตามแบบแสดงรายการภาษีที่กำหนดภายในเดือนมกราคมถึงมีนาคมของปีถัดไป สำหรับผู้มีเงินได้บางกรณีกฎหมายยังกำหนดให้ยื่นแบบฯ เสียภาษีตอนครึ่งปี สำหรับรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงครึ่งปีแรก เพื่อเป็นการบรรเทาภาระภาษีที่ต้องชำระและเงินได้บางกรณี กฎหมายกำหนดให้ผู้จ่ายทำหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจากเงินได้ที่จ่ายบางส่วน เพื่อให้มีการทยอยชำระภาษีขณะที่มีเงินได้เกิดขึ้นอีกด้วย

1.1.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล (Corporate Income Tax: CIT) หมายถึง ภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นภาษีอากรประเภทหนึ่งที่มีบัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร จัดเก็บจากเงินได้ของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหมายความรวมถึงนิติบุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย โดยบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ได้แก่ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศ กิจการซึ่งดำเนินการเป็นทางค้า หรือหากำไร กิจการร่วมค้า (Joint Venture) มูลนิธิหรือสมาคมที่ประกอบกิจการซึ่งมีรายได้ และนิติบุคคลที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.1.3 ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) หมายถึง ภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากผู้ขายสินค้าในประเทศ การให้บริการในประเทศ และการนำเข้าสินค้า ผู้ประกอบการที่ขายสินค้าหรือให้บริการในทางธุรกิจหรือวิชาชีพเป็นปกติธุระ ไม่ว่าจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา คณะบุคคลหรือห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีหรือนิติบุคคล หรือนิติบุคคลใดๆ หากมีรายรับจากการขายสินค้าหรือให้บริการเกินกว่า 1.8 ล้านบาทต่อปี มีหน้าที่ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มเพื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียน โดยคำนวณภาษีที่ต้องเสียจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อในแต่ละเดือนภาษี

1.1.4 ภาษีธุรกิจเฉพาะ (Specific Business Tax: SBT) หมายถึง การจัดเก็บจากการประกอบกิจการเฉพาะอย่างแทนภาษีการค้าที่ถูกยกเลิก ภาษีธุรกิจเฉพาะเริ่มใช้บังคับใน พ.ศ. 2535 พร้อมกันกับภาษีมูลค่าเพิ่ม

1.1.5 อากรแสตมป์ (Stamp Duty) หมายถึง อากรซึ่งเก็บจากการกระทำตราสารบางประเภท ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ การกระทำตราสาร หมายถึง การลงลายมือชื่อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.2 ภาษีที่จัดเก็บโดยส่วนท้องถิ่น เป็นภาษีที่ให้อำนาจแก่ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บ ได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ภาษีป้าย (Signboard Tax) หมายถึง ป้ายที่แสดงชื่อ ยี่ห้อหรือเครื่องหมาย ที่ใช้ในการประกอบการค้าหรือประกอบกิจการอื่น เพื่อหารายได้หรือโฆษณาการค้าหรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้ ไม่ว่าจะได้แสดงหรือโฆษณาไว้ที่วัตถุใดๆ ด้วยอักษร ภาพ หรือเครื่องหมายที่เขียน แกะสลัก จารึก หรือทำให้ปรากฏด้วยวิธีอื่น

1.2.2 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน (House and Building Tax) หมายถึง ทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษี ได้แก่ อาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างต่างๆ กับที่ดินต่อเนื่องซึ่งใช้ปลูกสร้างอาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างนั้นๆ รวมถึงบริเวณที่ต่อเนื่องกันซึ่งตามปกติใช้ประโยชน์ไปด้วยกันกับอาคาร โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างนั้นๆ ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้นำทรัพย์สินดังกล่าวออกหาผลประโยชน์ตอบแทนนอกเหนือจากการอยู่อาศัยของตนเองโดยปกติหรือให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม

1.2.3 ภาษีบำรุงท้องที่ (Local Development Tax) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บจากเจ้าของที่ดิน ตามราคาปานกลางที่ดิน และตามบัญชีอัตราภาษีบำรุงท้องที่ โดยที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ ที่ดินเป็นของบุคคลหรือคณะบุคคล ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

หรือสิทธิครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิของเอกชน ที่ดินที่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ ได้แก่ พื้นที่ดิน และพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือที่มีน้ำด้วย โดยไม่เป็นที่ดินที่เจ้าของที่ดินได้รับการยกเว้นภาษีหรืออยู่ในเกณฑ์ลดหย่อน

2. ภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

สหกรณ์เป็นองค์การที่ดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสหกรณ์จึงได้รับการยกเว้นภาษีอากรในหลายๆ ด้านจากภาครัฐ เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง สหกรณ์ก็มีหน้าที่ต้องเสียภาษีซึ่งจะละเลยไม่ได้ สำหรับสหกรณ์ในฐานะเป็นนิติบุคคลที่จะต้องเสียภาษี โดยมีภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ดังนี้ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดลำปาง: 2557)

2.1 ภาษีเงินได้นิติบุคคล สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ไม่ใช่นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร จึงไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

2.2 ภาษีมูลค่าเพิ่ม สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการต่างๆ หากสินค้าหรือบริการนั้นไม่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม และสหกรณ์มีรายรับเกินกว่า 1.8 ล้านบาทต่อปี (รอบระยะเวลาบัญชี) จะต้องจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มการออกไปกำกับภาษี การยื่นแบบเสียภาษีหรือการจัดทำรายงานต่างๆ ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มรายอื่นๆ ดังนั้น สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นมา ควรตรวจสอบว่าได้ประกอบการขายสินค้าหรือให้บริการที่อยู่ในข่ายต้องจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มหรือไม่

2.3 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ต้องมองในฐานะผู้รับเงินและผู้จ่ายเงิน กรณีที่สหกรณ์เป็นผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินได้มีหน้าที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ผู้จ่ายเงินไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายเมื่อจ่ายเงินให้สหกรณ์ เพราะสหกรณ์ไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ในทางกลับกันหากสหกรณ์เป็นผู้จ่ายเงินและเป็นกรณีที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย สหกรณ์ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายพร้อมนำส่งกรมสรรพากร เช่น จ่ายเงินเดือนให้พนักงานของสหกรณ์ เป็นต้น จะอ้างว่าตนเองไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้ไม่ได้

2.4 เงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืน เงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนที่สมาชิกสหกรณ์ได้รับ ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามพระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากร ฉบับที่ 40 สมาชิกสหกรณ์ที่ได้รับเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนจึงไม่ต้องนำไปเสียภาษีเงินได้ เมื่อสหกรณ์จ่ายเงินดังกล่าวให้สมาชิกสหกรณ์ก็ไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายแต่อย่างใด

2.5 ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ที่มีเงินเหลือใช้และได้นำเงินไปฝากสหกรณ์ประเภทออมทรัพย์ ดอกเบี้ยจากการฝากเงินนั้นได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามมาตรา 42 (8) (ข) แห่งประมวลรัษฎากรเมื่อสหกรณ์จ่ายดอกเบี้ยเงินฝากก็ไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายแต่อย่างใด สำหรับดอกเบี้ยเงินฝากประเภทอื่นๆ ต้องเสียภาษีและหักภาษี ณ ที่จ่ายตามปกติ

2.6 ภาษีธุรกิจเฉพาะดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม ที่สหกรณ์ออมทรัพย์ได้รับจากสมาชิกหรือจากสหกรณ์ออมทรัพย์อื่นได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ นอกจากนี้ ยังยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะให้แก่สหกรณ์บริการซึ่งดำเนินการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่สมาชิก เฉพาะการขายอสังหาริมทรัพย์ทางการค้าหรือหากำไร โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไข คือ ต้องเป็นสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของโครงการพัฒนาคนจนในเมืองของการเคหะ

แห่งชาติ และได้รับเงินกู้ตามโครงการดังกล่าว หรือนำเงินกู้อไปจัดซื้อสังหาริมทรัพย์ เพื่อขายต่อสมาชิกของสหกรณ์นั้นส่วนกิจการที่สหกรณ์ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ มีดังนี้

2.6.1 สหกรณ์บริการสร้างอาคารชุด จัดสรรและจำหน่ายแก่สมาชิก

2.6.2 สหกรณ์ซื้อที่ดินจากกระทรวงการคลังแล้วขายที่ดินให้สมาชิกที่เป็นเกษตรกร ถือเป็นขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางการค้าหรือหากำไร

2.6.3 สหกรณ์ขายที่ดินที่ได้ถือครองเกินกว่า 5 ปี ถือว่าเป็นการขายที่ดินที่มีไว้เพื่อใช้ในกิจการ

2.6.4 สหกรณ์เก็บเงินจากสมาชิกในหมู่บ้านเพื่อร่วมกันเฉลี่ยค่าใช้จ่ายส่วนกลาง ไม่เข้าลักษณะเป็นนิติบุคคลอาคารชุด

2.6.5 สหกรณ์ขายที่ดินซึ่งยึดจากสมาชิกแทนการชำระหนี้

2.7 ภาษีป้าย สหกรณ์ซึ่งเป็นหน่วยงานต่างหากจากรัฐบาลและมีได้เป็นองค์การของรัฐบาลที่นำรายได้ส่งรัฐจึงไม่เป็นกรณีป้ายที่ได้รับการยกเว้นตามบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510

2.8 ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ โดยสหกรณ์ที่เป็นเจ้าของอาคารและที่ดินจะต้องดำเนินการเสียภาษีนี้ด้วย

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษี

สำหรับการจัดเก็บภาษีนั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำหน้าที่จัดเก็บภาษี ประกอบด้วย

3.1 กระทรวงการคลัง โดยมีหน่วยงานดังนี้ คือ

3.1.1 กรมสรรพากร มีหน้าที่ จัดเก็บภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์

3.1.2 กรมสรรพสามิต มีหน้าที่ จัดเก็บภาษีตามพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2527 ได้แก่ ภาษีน้ำมัน ภาษียรถยนต์ ภาษีเครื่องดื่ม ภาษีเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและภาษีอื่น ๆ

3.1.3 กรมศุลกากร มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีศุลกากรทั้งขาเข้า-ขาออก และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ รวมทั้งเก็บภาษีแทนกรมสรรพากร กรมสรรพสามิต และกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นรายได้แผ่นดิน โดยจัดเก็บอากรตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 นอกจากนี้ ยังมีภารกิจหลักในการส่งเสริมการส่งออก โดยมาตรการทางภาษีอากร และการให้บริการแก่ผู้นำเข้าและส่งออก เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ให้สามารถส่งสินค้าไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

3.2 กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่จัดเก็บภาษีท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีบำรุงท้องที่ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังมีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีอากร เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

กิจกรรม 13.1.3

1. จงอธิบายว่าตามกฎหมายประมวลรัษฎากรได้ให้อำนาจกรมสรรพากร สามารถจัดเก็บภาษีได้ที่ประเภท ประกอบด้วยอะไรบ้าง

2. จงอธิบายว่าภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ประกอบด้วยอะไรบ้าง

3. จงอธิบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดเก็บภาษีประกอบด้วยหน่วยงานอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 13.2

ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

13.2.1 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย

13.2.2 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์

แนวคิด

1. ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เป็นวิธีการเสียภาษีทางหนึ่งซึ่งทางกฎหมายได้กำหนดให้ผู้จ่ายเงินต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายทุกครั้งที่มีการจ่ายเงิน ซึ่งเป็นไปตามหลักการการเสียภาษี เช่น ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่เข้าเกณฑ์การหักภาษี ณ ที่จ่าย
2. ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์ เช่น การจ่ายค่าเช่าหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้เนื่องจากการให้เช่าทรัพย์สิน หรือกรณีการจ่ายค่าจ้างทำของ ถ้าผู้จ่ายเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือนิติบุคคลอื่น ได้กำหนดให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 3.0 เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.1 “ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย”แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.2.2 “ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์ในกรณีต่างๆ ได้

เรื่องที่ 13.2.1

ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย

ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เป็นภาษีที่ทางกฎหมายกำหนดให้หักไว้ล่วงหน้าจากเงินได้ที่ได้รับ และสามารถนำไปขอเครดิตเพื่อหักจากยอดภาษีที่ต้องจ่ายจริงในทุกๆ ปี โดยที่ทางผู้จ่ายเงินได้จะมีหลักฐานที่เรียกว่าหนังสือรับรองการหักภาษี ณ ที่จ่าย ให้ไว้เป็นหลักฐาน

โดยสำหรับสหกรณ์เป็นผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินได้มีหน้าที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ผู้จ่ายเงินไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายเมื่อจ่ายเงินให้สหกรณ์ เพราะสหกรณ์ไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล แต่หากสหกรณ์เป็นผู้จ่ายเงินและเป็นกรณีต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย สหกรณ์ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายพร้อมนำส่งกรมสรรพากร

1. ภาษีเงินได้ของสหกรณ์

สหกรณ์ในฐานะนิติบุคคลได้ดำเนินกิจการและมีธุรกิจเงินฝากต่างๆ ที่เข้าข่ายไม่ต้องเสียภาษีประกอบไปด้วย

1.1 สหกรณ์มีเงินได้จากกำไรสหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ หนังสือกรมสรรพากร ที่ กค. 1935/2506 ลงวันที่ 29 มกราคม 2506 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการเสียภาษีเงินได้ของสมาคมสหกรณ์ ความว่า สมาคมสหกรณ์ไม่อยู่ในข่ายที่ต้องเสียภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร เพราะตามประมวลรัษฎากรไม่ได้กำหนดให้สมาคมสหกรณ์ซึ่งไม่ใช่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลต้องถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ตามมาตรา 69 ทวิ

1.2 สหกรณ์มีรายได้ดอกเบี้ยรับจากเงินฝากธนาคารไม่ต้องเสียภาษีเงินได้จากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร ตามหนังสือกรมสรรพากร ที่ กค.0802/3205 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2536 เรื่อง ตอบข้อหารือภาษีเงินได้กรณีดอกเบี้ยจากเงินฝาก ความว่า ในการที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด นำเงินไปฝากไว้กับธนาคาร และเมื่อได้รับดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคารแล้ว สหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้จากดอกเบี้ยรับดังกล่าว เนื่องจากสหกรณ์ไม่อยู่ในความหมายของคำนิยาม “บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล” ตามมาตรา 39 (3) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร(ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2525 จึงไม่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากรแต่อย่างใด ภาษีที่ถูกหักไว้แล้วผู้จ่ายเงินขอคืนได้ ทั้งนี้ กรณีนี้ “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” เทียบเคียงได้กับสหกรณ์ประเภทอื่นด้วย

1.3 สหกรณ์ได้นำเงินฝากระหว่างสหกรณ์ด้วยกันไม่ต้องเสียภาษีเงินได้จากดอกเบี้ยเงินฝาก ตามหนังสือกรมสรรพากร ที่ กค. 0802/14867 ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2531 เรื่อง ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย กรณีจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากระหว่างสหกรณ์ ความว่า สหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ถือว่าไม่ใช่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลตามบทนิยามในมาตรา 39 แห่งประมวลรัษฎากร ฉะนั้น ถ้ากิจการสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำกัด ได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ตาม

กฎหมายดังกล่าว ย่อมไม่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล และไม่อยู่ในข่ายต้องถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย สหกรณ์ออมทรัพย์ครูสงขลา จำกัด จึงไม่มีหน้าที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย จากดอกเบี้ยเงินฝากของ สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำกัด

ทั้งนี้ กรณีตามหนังสือดังกล่าว เทียบเคียงได้กับกรณีสหกรณ์โดยทั่วไปที่มีการฝากเงินระหว่างกัน

2. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ต้องเสียภาษีเงินได้

กรณีที่สหกรณ์จ่ายเงินได้ให้แก่บุคคลที่จะต้องเสียภาษีเงินได้ สหกรณ์มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ดังนี้

2.1 กรรมการและพนักงานสหกรณ์ได้รับเงินได้จากการจ้างแรงงาน ในกรณีที่กรรมการและพนักงานสหกรณ์ได้รับเงินได้จากสหกรณ์เป็นเงินเดือน ค่าจ้าง บำเหน็จ เงินค่าเช่าบ้าน เงินที่คำนวณได้จากมูลค่าของการได้อยู่บ้านที่สหกรณ์ให้อยู่โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าหรือประโยชน์ใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน เงินได้ดังกล่าวนี้ต้องเสียภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (1)

2.2 กรรมการและพนักงานได้รับเงินโบนัสจากสหกรณ์ ตามหนังสือกรมสรรพากร ที่ 12024/2493 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2593 เรื่อง ทหารหรือปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประมวลรัษฎากร ได้ตอบข้อหารือของกรมสหกรณ์ว่าเงินโบนัสกรมนั้น จะยกเว้นภาษีไม่ได้ เพราะเข้าลักษณะเป็นเงินได้พึงประเมิน ตามมาตรา 40(2) แห่งประมวลรัษฎากร

2.3 สมาชิก กรรมการและพนักงานสหกรณ์ได้รับดอกเบี้ยเงินฝากประจำหรือดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากสหกรณ์ ในกรณีสมาชิก กรรมการ และพนักงานสหกรณ์ได้ฝากเงินประเภทประจำ หรือได้ให้เงินกู้ยืมแก่สหกรณ์ ถ้าบุคคลดังกล่าวได้รับดอกเบี้ยจะต้องเสียภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40(4) (ก) ทั้งนี้กรมสรรพากรมีหนังสือขอความร่วมมือกรมส่งเสริมสหกรณ์ตามหนังสือ ที่ กค. 0804/13553 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2522 เรื่อง ขอความร่วมมือเกี่ยวกับการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ความว่า เงินได้ประเภทดอกเบี้ยเงินฝากหรือดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่ได้รับจากสหกรณ์ไม่ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ผู้ที่ได้รับดอกเบี้ยเหล่านี้จึงต้องนำมารวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้ด้วย และทุกครั้งที่สหกรณ์จ่ายดอกเบี้ยดังกล่าว สหกรณ์มีหน้าที่ต้องหักภาษีเงินได้ไว้ ณ ที่จ่าย ตามอัตราภาษีเงินได้ตามมาตรา 50(2) แห่งประมวลรัษฎากร

3. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีเงินได้

กรณีที่บุคลากรของสหกรณ์ที่ได้รับการยกเว้นภาษี ตามกรณีต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1 เงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนสมาชิกสหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ตามพระราชกฤษฎีกา ออกตามประมวลรัษฎากร ว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 40) พ.ศ. 2514 มาตรา 3 บัญญัติให้ยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแก่ผู้มีเงินได้จากการเป็นสมาชิกสหกรณ์เฉพาะเงินได้ที่เป็นเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืน

3.2 เงินฝากออมทรัพย์สหกรณ์สมาชิกสหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีดอกเบี้ย ในกรณีที่สมาชิกสหกรณ์ฝากเงินประเภทเงินฝากออมทรัพย์ไว้กับสหกรณ์ ถ้าสมาชิกมีเงินได้จากดอกเบี้ยเงินฝากดังกล่าว สมาชิกไม่ต้องเสียภาษีดอกเบี้ยเงินฝากประเภทออมทรัพย์ที่ได้รับจากสหกรณ์ เพราะได้รับยกเว้นตามมาตรา 42(8) (ข) แห่งประมวลรัษฎากร

3.3 ค่าเบี่ยงเบนค่าพาหนะกรรมการและพนักงานสหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ตามประมวล รัษฎากร มาตรา 42(1) บัญญัติว่า เงินได้พึงประเมินประเภทต่อไปนี้ ให้ได้รับยกไม่ต้องคำนวณเพื่อเสีย ภาษีเงินได้

“ค่าเบี่ยงเบน หรือพาหนะ ซึ่งลูกจ้างหรือผู้รับหน้าที่ หรือตำแหน่งงาน หรือผู้รับทำงานให้ได้จ่ายไป โดยสุจริตตามความจำเป็นเฉพาะในการที่ต้องปฏิบัติการตามหน้าที่ของตน และได้จ่ายไปทั้งหมดในการนั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในกรณีที่กรรมการหรือพนักงานของสหกรณ์ได้รับค่าเบี่ยงเบน หรือพาหนะจากสหกรณ์ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความจำเป็นแล้วก็ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้จากการ ได้รับค่าเบี่ยงเบนหรือพาหนะ

4. การยื่นแบบแสดงรายการและนำส่งภาษี

สหกรณ์ผู้หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย มีหน้าที่ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย พร้อมทั้งนำเงินภาษีส่งภายใน 7 วัน นับแต่วันสิ้นเดือนที่มีการจ่ายเงินแบบที่ใช้ยื่นแสดงรายการภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย

4.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หัก ณ ที่จ่าย

1) เงินได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน เนื่องจากหน้าที่หรือตำแหน่งงานที่ทำหรือจากการรับ ทำงานให้แบบแสดงรายการที่ใช้ยื่นประจำรายเดือน คือ ภ.ง.ด.1 และเมื่อสิ้นปีภาษีสรุปยอดด้วยแบบ ภ.ง.ด. 1 ก.

2) เงินได้ประเภทค่าแห่งกูดวิลล์ ค่าแห่งลิขสิทธิ์ หรือสิทธิอย่างอื่น ๆ เงินได้ประเภทดอกเบี้ย เงินปันผล ฯลฯ แบบแสดงรายการที่ใช้ยื่นประจำเดือนคือแบบ ภ.ง.ด.2 และเมื่อสิ้นปีภาษีสรุปยอดด้วย แบบ ภ.ง.ด.2 ก. เฉพาะเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40(4) แห่งประมวลรัษฎากร

3) เงินได้ประเภทค่าเช่าทรัพย์สิน ค่าวิชาชีพอิสระ การรับเหมาที่ผู้รับเหมาต้องลงทุนด้วย จัดหาสัมภาระในส่วนสำคัญนอกจากเครื่องมือ การรับจ้างทำของ รางวัลจากการประกวด แข่งขัน ชิงโชค ค่าแสดงให้แก่นักแสดงสาธารณะบุคคล ค่าโฆษณา ฯลฯ แบบแสดงรายการที่ใช้ยื่นประจำเดือนคือ แบบ ภ.ง.ด.3 (เมื่อสิ้นปีภาษีไม่ต้องยื่นแบบ ภ.ง.ด.3 ก.)

4.2 บทกำหนดโทษ สหกรณ์ที่มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย ต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายและนำส่ง กรมสรรพากร ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด หากไม่ปฏิบัติตามจะต้องรับผิด ดังนี้

1) กรณีที่ไม่ได้หักภาษีไว้หรือหักภาษีไว้ไม่ถูกต้องครบถ้วน สหกรณ์และผู้มีเงินได้ต้อง รับผิดร่วมกันในจำนวนภาษีที่ต้องชำระ และจะต้องรับผิดเสียเงินเพิ่มอีกร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือน ของเงินภาษีที่ต้องชำระหรือชำระขาด นับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาการยื่น ถึงวันที่ชำระภาษี ตามมาตรา 27 แห่งประมวลรัษฎากร

2) กรณีที่หักภาษีไว้แต่ไม่นำส่ง หรือนำส่งล่าช้ากำหนดเวลา สหกรณ์ต้องรับผิดเสียเงิน เพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระ นับแต่วันที่พ้นกำหนด เวลา การยื่น ถึงวันที่ชำระภาษีตามมาตรา 27 แห่งประมวลรัษฎากร

กิจกรรม 13.2.1

1. จงอธิบายว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ต้องเสียภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ประกอบด้วยบุคคลใดบ้าง
2. จงอธิบายบทกำหนดโทษของการละเว้นไม่ชำระภาษีหัก ณ ที่จ่าย ประกอบด้วยกรณีใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.1)

เรื่องที่ 13.2.2**ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายกรณีทำธุรกิจกับสหกรณ์**

ภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่ายในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์นั้น สหกรณ์จะเกี่ยวข้องกับภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่ายกรณีที่เป็นผู้จ่ายเงิน ส่วนกรณีที่เป็นผู้รับเงินนั้นไม่ต้องหักภาษี เนื่องจากสหกรณ์เป็นนิติบุคคล ตาม พรบ.สหกรณ์ ไม่ใช่บริษัทหรือห้างร้านนิติบุคคลมาตรา 39 แห่งประมวลรัษฎากร

1. การหักภาษี ณ ที่จ่ายตามมาตรา 3 เตรส แห่งประมวลรัษฎากร

สำหรับมาตรา 3 เตรส (อ่านว่า เต-ระ-สะ) แห่งประมวลรัษฎากร กำหนดให้อธิบดีกรมสรรพากร มีอำนาจที่จะกำหนดให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมิน ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ตามหลักเกณฑ์ อัตรา เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ทป.4/2528 เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยมีผลใช้บังคับสำหรับการจ่ายเงินได้พึงประเมิน ตั้งแต่วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2528 เป็นต้นไป ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป.18/2530 ๔ ลงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2530 กำหนดให้ผู้ซื้อสินค้าซึ่งเป็นผู้ไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย สำหรับการจ่ายเงินได้พึงประเมิน ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2530 เป็นต้นไป นั้น (<http://www.rd.go.th/publish/3535.0.html>)

ต่อมาได้มีกฎกระทรวง ฉบับที่ 175 (พ.ศ. 2530) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยภาษีเงินได้เพื่อขยายขอบเขตการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อันจะมีส่วนขยายฐานภาษีออกไป และสร้างความเป็นธรรมระหว่างผู้มีเงินได้ด้วยกัน ตลอดจนผ่อนคลายภาระในการชำระภาษีจำนวนมากในตอนสิ้นปี และการหลีกเลี่ยงภาษีอากรได้อีกทางหนึ่งด้วย จึงจำเป็นต้องแก้ไขคำสั่งกรมสรรพากร

ดังกล่าวให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงฉบับดังกล่าว โดยกรมสรรพากรได้ออกคำสั่ง ที่ ท.ป.19/2530 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2530

สำหรับการจ่ายเงินได้พึงประเมินบางประเภทดังต่อไปนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 เป็นต้นไป ผู้จ่ายเงินมีหน้าที่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย ดังนี้ คือ

1) กรณีจ่ายดอกเบี้ยเงินฝาก ดอกเบี้ยตัวเงิน ถ้าผู้จ่ายเป็นธนาคารตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ และบริษัทตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ได้จ่ายเงินดังกล่าวให้แก่ผู้รับซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ประกอบกิจการในประเทศไทย หักภาษี ณ ที่จ่าย ยังคงให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 1.0 เหมือนเดิม แต่ถ้าจ่ายให้กับมูลนิธิ หรือสมาคมที่มีใช้มูลนิธิหรือสมาคมที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดเดิมให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ไว้ในอัตราร้อยละ 5.0 ได้กำหนดอัตราใหม่เป็นให้หักในอัตราร้อยละ 10.0

2) กรณีจ่ายเงินปันผล เงินส่วนแบ่งของกำไรหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้จากบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล (แต่ไม่รวมถึงกิจการร่วมค้า) ถ้าผู้จ่ายเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย กองทุนรวมสถาบันการเงินที่มีกฎหมายโดยเฉพาะของประเทศไทย จัดตั้งขึ้นสำหรับให้กู้ยืมเงินเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรม พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรม จ่ายเงินดังกล่าวให้แก่ผู้รับซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศประกอบกิจการในประเทศไทย หรือจ่ายให้กับบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยได้กำหนดอัตราใหม่เป็นให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 10.0 แต่ถ้าผู้รับ เป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผู้จ่ายไม่ต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย

3) กรณีจ่ายค่าเช่า หรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้เนื่องจากการให้เช่าทรัพย์สินแต่ไม่รวมถึงค่าแห่งอาคารหรือโรงเรือนที่ได้รับกรรมสิทธิ์ ถ้าผู้จ่ายเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลอื่น จ่ายเงินดังกล่าวให้แก่ผู้รับดังต่อไปนี้ ได้กำหนดให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ดังนี้ คือ

- ก. ผู้รับเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ให้หักในอัตราร้อยละ 5.0
- ข. ผู้รับเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ประกอบกิจการในประเทศไทย ให้หักในอัตราร้อยละ 5.0
- ค. ผู้รับเป็นมูลนิธิหรือสมาคมที่มีใช้มูลนิธิหรือสมาคมที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้หักภาษี ในอัตราร้อยละ 10.0

4) กรณีจ่ายเงินได้จากวิชาชีพอิสระ คือ วิชากฎหมาย การประกอบโรคศิลปะ วิศวกรรม สถาปัตยกรรม การบัญชี ประณีตศิลปกรรม เดิมให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ไว้ในอัตราร้อยละ 2.0 ได้กำหนดอัตราใหม่เป็นให้หักภาษีในอัตราร้อยละ 3.0

5) กรณีจ่ายค่าจ้างทำของ ถ้าผู้จ่ายเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือนิติบุคคลอื่น ได้กำหนดให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 3.0 สำหรับการจ่ายเงินดังกล่าวให้แก่ผู้รับดังต่อไปนี้

- ก. ผู้รับซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เฉพาะค่าจ้างทำของที่เข้าลักษณะเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40(7) คือ เงินได้จากการรับเหมาที่ผู้รับเหมาต้องลงทุน ด้วยการจัดหา

สัมภาระในส่วนสำคัญ นอกจากเครื่องมือ หรือค่าจ้างทำของอย่างอื่นที่เข้าลักษณะเป็นเงินได้พึงประเมิน ตามมาตรา 40(8) แห่งประมวลรัษฎากร

ข. ผู้รับซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยแต่ไม่รวมถึงมูลนิธิ หรือสมาคม สำหรับค่าจ้างทำของทุกอย่าง

ค. ผู้รับซึ่งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศ ประกอบกิจการในประเทศไทย โดยมีสำนักงานสาขาตั้งอยู่เป็นการถาวรในประเทศไทย สำหรับค่าจ้างทำ ของทุกอย่าง

ส่วนการจ่ายเงินค่าจ้างทำของให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของ ต่างประเทศที่มีได้มีสำนักงานสาขาตั้งอยู่เป็นการถาวรในประเทศไทย ยังคงให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ไว้ใน อัตราร้อยละ 5.0 เหมือนเดิมตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ป.8/2528 ๔ ลงวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2528

6) กรณีจ่ายรางวัลในการประกวด การแข่งขัน การชิงโชค หรือการอื่นใดอันมีลักษณะทำนอง เดียวกัน ยังคงให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ไว้ในอัตราร้อยละ 5.0 เหมือนเดิม

7) กรณีจ่ายเงินได้ให้แก่นักแสดงสาธารณะ คือ นักแสดงละคร ภาพยนตร์วิทยุหรือโทรทัศน์ นักร้อง นักดนตรี นักกีฬาอาชีพ หรือนักแสดงเพื่อความบันเทิงใดๆ เดิมให้หักภาษี ณ ที่จ่ายไว้ในอัตรา ร้อยละ 3.0 ได้กำหนดอัตราใหม่เป็นให้หักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 5.0

8) กรณีจ่ายค่าโฆษณา ยังคงให้หักภาษี ณ ที่จ่ายไว้ในอัตราร้อยละ 2.0 เหมือนเดิม

9) กรณีจ่ายค่าซื้อสัตว์น้ำ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตและส่วนต่างๆ ของสัตว์น้ำ ไม่ว่าจะสดหรือ แช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อรักษาไว้มิให้เปื่อยเน่าในระหว่างการขนส่ง ถ้าผู้จ่าย เป็นบุคคล บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ห้างหุ้นส่วนสามัญ หรือคณะบุคคลที่มีใช่ นิติบุคคลเฉพาะกรณีและผู้จ่ายเป็นผู้ส่งออก หรือผู้ผลิตภัณฑ์ใดๆ จากสัตว์น้ำ และผู้ผลิตอยู่ในบังคับต้องขอ อนุญาตตั้งโรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงานได้กำหนดให้หักภาษี ณ ที่จ่าย ในอัตราร้อยละ 1.0

10) การจ่ายเงินทุกกรณีดังกล่าว ผู้มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย ต้องนำส่งภาษีที่ต้องหักด้วยแบบ ภ.ง.ด.3 สำหรับกรณีผู้ถูกหักที่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือแบบ ภ.ง.ด.53 สำหรับกรณี ที่ผู้หักมีหน้าที่เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล ณ ที่ว่าการอำเภอหรือเขตท้องที่ภายใน 7 วันนับแต่วันสิ้นเดือนที่ จ่ายไม่ว่าจะได้หักภาษีดังกล่าวไว้แล้วหรือไม่ สำหรับการจ่ายเงินให้แก่ผู้รับรายหนึ่งๆ ตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป และเมื่อได้หักภาษีไว้แล้วผู้หักภาษีจะต้องออกหนังสือรับรองการหักภาษี ณ ที่จ่ายจำนวน 2 ฉบับ มี ข้อความถูกต้องตรงกันให้แก่ผู้ถูกหักภาษีด้วย

กิจกรรม 13.2.2

1. จงอธิบายการหักภาษี ณ ที่จ่าย กรณีจ่ายค่าเช่าในกรณีใดได้บ้าง
2. จงอธิบายการหักภาษี ณ ที่จ่าย กรณีจ่ายค่าจ้างทำของในกรณีใดได้บ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 13.3

ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ อากรแสตมป์ และภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.3.1 ภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 13.3.2 เอกสารรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม
- 13.3.3 ภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
- 13.3.4 อากรแสตมป์
- 13.3.5 ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

แนวคิด

1. ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคที่เป็นผู้ซื้อสินค้าทั้งที่ผลิตในประเทศและต่างประเทศหรือเป็นผู้ได้รับบริการคนสุดท้าย สำหรับภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นั้น ประกอบด้วย ผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่ม การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม การจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม การกำหนดเวลาการจดทะเบียน การเปลี่ยนแปลงการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ฐานภาษี และความรับผิดชอบในการเสียภาษี อัตราภาษีและการคำนวณภาษี การยื่นแบบแสดงรายการและการชำระภาษี การขอคืนภาษี และบทกำหนดโทษ
2. เอกสารรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจัดทำตามประมวลรัษฎากรประกอบไปด้วย เอกสารประกอบการรับเงิน เอกสารประกอบการจ่ายเงิน การจัดทำรายงานภาษีขาย รายงานภาษีซื้อ รายงานสินค้าและวัตถุดิบ และการเก็บรักษารายงานต่างๆ ในระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม
3. ภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวกับสหกรณ์ คือภาษีทางอ้อมตามประมวลรัษฎากรที่จัดเก็บจากการบริโภค โดยเริ่มบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดเก็บจากมูลค่าของสินค้าที่ซื้อขายหรือการให้บริการบางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษแยกต่างหากจากภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยมีกรมสรรพากรเป็นผู้ที่รับผิดชอบ สำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ได้แก่ ผู้ประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา ห้างหุ้นส่วนสามัญ กิจการของเอกชนที่กระทำโดยบุคคลธรรมดาตั้งแต่สองคนขึ้นไปอันมิใช่นิติบุคคล องค์การของรัฐบาล สหกรณ์ และองค์กรอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นนิติบุคคล

4. อาการแสดมปีตามประมวลรัษฎากรเป็นเอกสารที่ต้องเสียอาการแสดมปีตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอาการแสดมปี ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 28 ลักษณะตราสาร โดยสหกรณ์มีหน้าที่เสียอาการแสดมปี ซึ่งบางกรณีได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี
5. ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ประกอบด้วยภาษีป้ายโดยสหกรณ์ต้องเสียภาษี ไม่ได้รับยกเว้นตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ภาษีบำรุงท้องที่เป็นภาษีที่จัดเก็บที่ดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อปลูกบ้านอยู่อาศัย ทำการเกษตร และที่ดินว่างเปล่า และภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีที่จัดเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ กับที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องไปกับโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.1 “แนวคิดเกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม และการยื่นภาษีมูลค่าเพิ่มได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.2 “เอกสารรายงานและการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่ม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเอกสารรายงานและการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.3 “ภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ และแบบแสดงรายการชำระภาษีได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.4 “อาการแสดมปี” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายวิธีการเสียอาการแสดมปี การยกเว้นอาการแสดมปีของสหกรณ์ และบทกำหนดโทษได้
5. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.5 “ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายภาษีป้าย ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีโรงเรือนและที่ดินได้

เรื่องที่ 13.3.1

ภาษีมูลค่าเพิ่มที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีทางอ้อมที่สามารถเรียกเก็บจากฐานการบริโภคของประชาชนหรืออาจจัดเก็บจากการขายสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถเรียกเก็บจากในแต่ละขั้นตอนการผลิตหรือการขายบริการ โดยภาษีมูลค่าเพิ่มนั้นมุ่งที่จะจัดเก็บในการบริโภคสินค้าและบริการของผู้บริโภคคนสุดท้าย โดยเป็นการจัดเก็บในอัตราคงที่ และนำมาใช้แทนภาษีการค้าตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2535 เป็นต้นไป

1. ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่ม

ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า แวด เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่ง que เรียกเก็บจากบุคคลที่ซื้อสินค้าหรือรับบริการ โดยจัดเก็บเฉพาะจากมูลค่าส่วนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นผลิต การจำหน่ายหรือการให้บริการ โดยความหมายได้มีผู้นิยามไว้ดังนี้

เบญจมาศ อภิสิทธิ์ภิญโญ และคณะ (2555: 6) กล่าวถึงภาษีมูลค่าเพิ่มว่า ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นการเก็บภาษีจากการขายสินค้าหรือการให้บริการในแต่ละขั้นตอนการผลิตและจำหน่ายสินค้าหรือบริการเหล่านั้น ทั้งที่ผลิตภายในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ โดยส่วนที่เก็บเพิ่มนั้นเรียกว่า “มูลค่าเพิ่ม” ภาษีมูลค่าเพิ่มจึงเป็นภาษีที่ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มจะทำการเรียกเก็บจากผู้ซื้อสินค้าหรือรับบริการต่างๆ ที่เป็นคนสุดท้าย รวมถึงการเก็บภาษีทุกขั้นตอนของการผลิตหรือการขายสินค้าหรือการให้บริการ จากนั้นผู้ประกอบการจะนำภาษีที่เก็บได้ส่งให้กับสรรพากรทุกเดือน

ผกาพรรณ พรหมสาขา ณ สกลนคร (2550: 85) ให้ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ว่า ภาษีที่เก็บจากการขายสินค้าและบริการของผู้ผลิตสินค้าหรือผู้บริการ ผู้นำเข้า โดยจัดเก็บเฉพาะมูลค่าที่เพิ่มขึ้น การจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มมีขอบเขตกว้างขวาง และครอบคลุมทุกขั้นตอนในการผลิตการจำหน่ายและให้บริการ

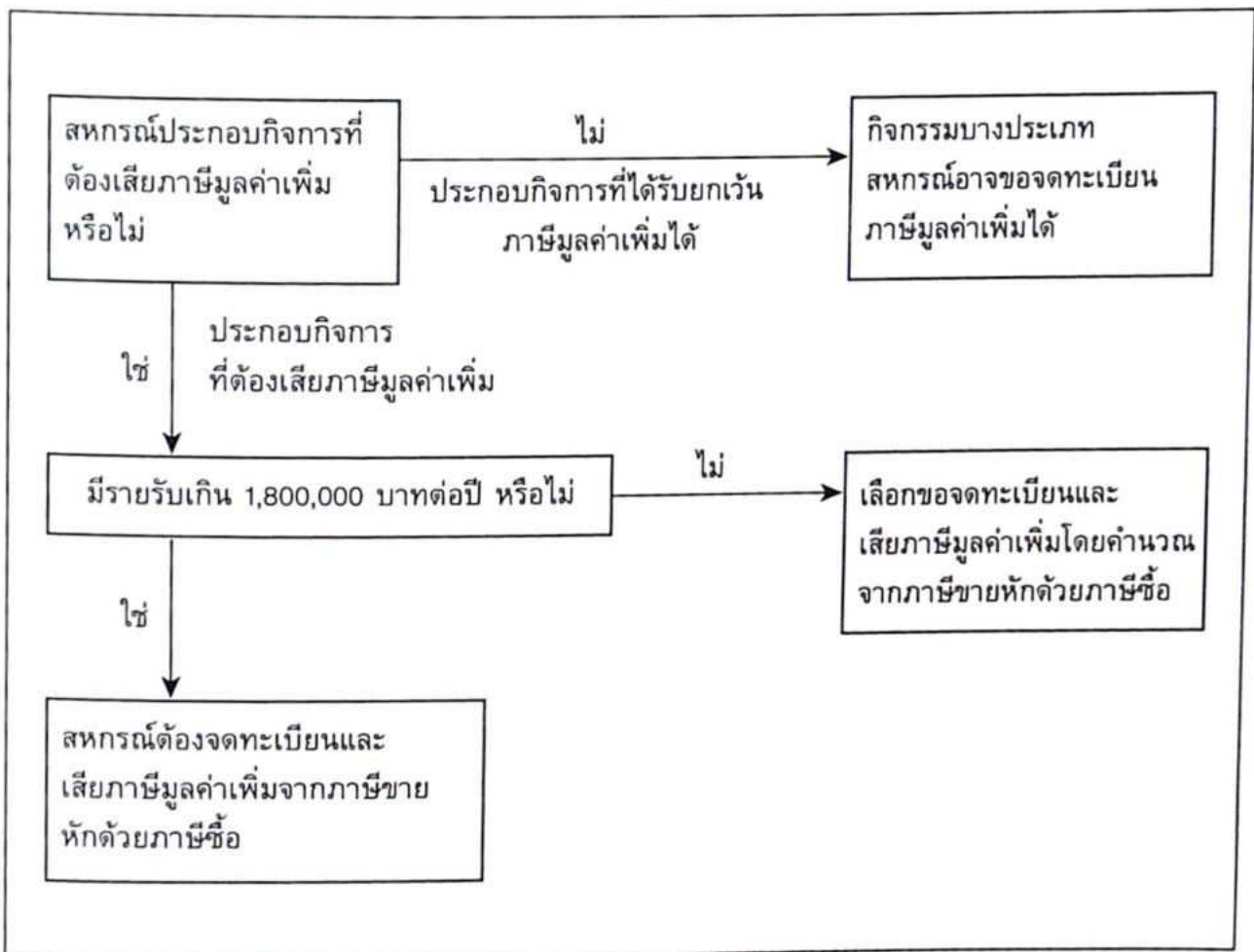
นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และวาสนา ดวงดารา (2554: 13) ได้ให้ความหมายของภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ว่า เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่ง que จัดเก็บจากฐานการบริโภคทั่วไป โดยเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2535 โดยนำมาใช้แทนภาษีการค้าที่ถูกยกเลิกไป

ดังนั้นสรุปได้ว่า ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคที่เป็นผู้ซื้อสินค้าทั้งที่ผลิตในประเทศและต่างประเทศหรือเป็นผู้ได้รับบริการคนสุดท้าย โดยผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ผู้บริโภคคนสุดท้ายจะจ่ายภาษีซื้อ 7% ในตอนซื้อสินค้า และเรียกเก็บภาษีขาย 7% ในตอนขายสินค้า

สำหรับลักษณะของภาษีมูลค่าเพิ่มผู้ประกอบการจดทะเบียนและผู้ que ประมวลรัษฎากรกำหนดให้มีหน้าที่ในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มมีสิทธิตามประมวลรัษฎากรในการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าและผู้รับบริการได้ โดยผู้ประกอบการจดทะเบียนจะต้องเตรียมเอกสารที่จะออกให้ผู้ซื้อสินค้าและ/หรือผู้รับ

บริการ เช่น ใบกำกับภาษี ใบเพิ่ม/ลดหนี้ เป็นต้น ซึ่งจะต้องนำสำเนาเอกสารนั้นไปใช้ประกอบการบันทึกบัญชี และลงรายการในรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม

โดยผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ได้แก่ ผู้ขายสินค้าและผู้ให้บริการในทางธุรกิจหรือวิชาชีพในราชอาณาจักรหรือผู้นำเข้าสินค้าหรือบริการ (ตามกฎหมายใช้คำเรียกโดยรวมว่าผู้ประกอบการ) ไม่ว่าจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา นิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือรัฐวิสาหกิจ ผู้มีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มจะเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ โดยผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการเป็นผู้รับภาระภาษีนี้ ซึ่งถ้าสหกรณ์มีรายรับจากการขายสินค้าหรือบริการเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปีขึ้นไป ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องมีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามกฎหมายตามมาตรา 85/1(1) แห่งประมวลรัษฎากร แสดงภาพที่ 13.1

ภาพที่ 13.1 ขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

สำหรับหน้าที่ของสหกรณ์เมื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยสหกรณ์ที่ยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม จะมีผลเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนนับแต่วันที่ระบุไว้ในใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ภ.พ.20 และมีหน้าที่ดังนี้ ซึ่งรายละเอียดสามารถดูได้ดังภาพที่ 13.2

1) เรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม จากผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการ และออกใบกำกับภาษีเพื่อเป็นหลักฐานในการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม

2) จัดทำรายงานตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่

2.1) รายงานภาษีซื้อ

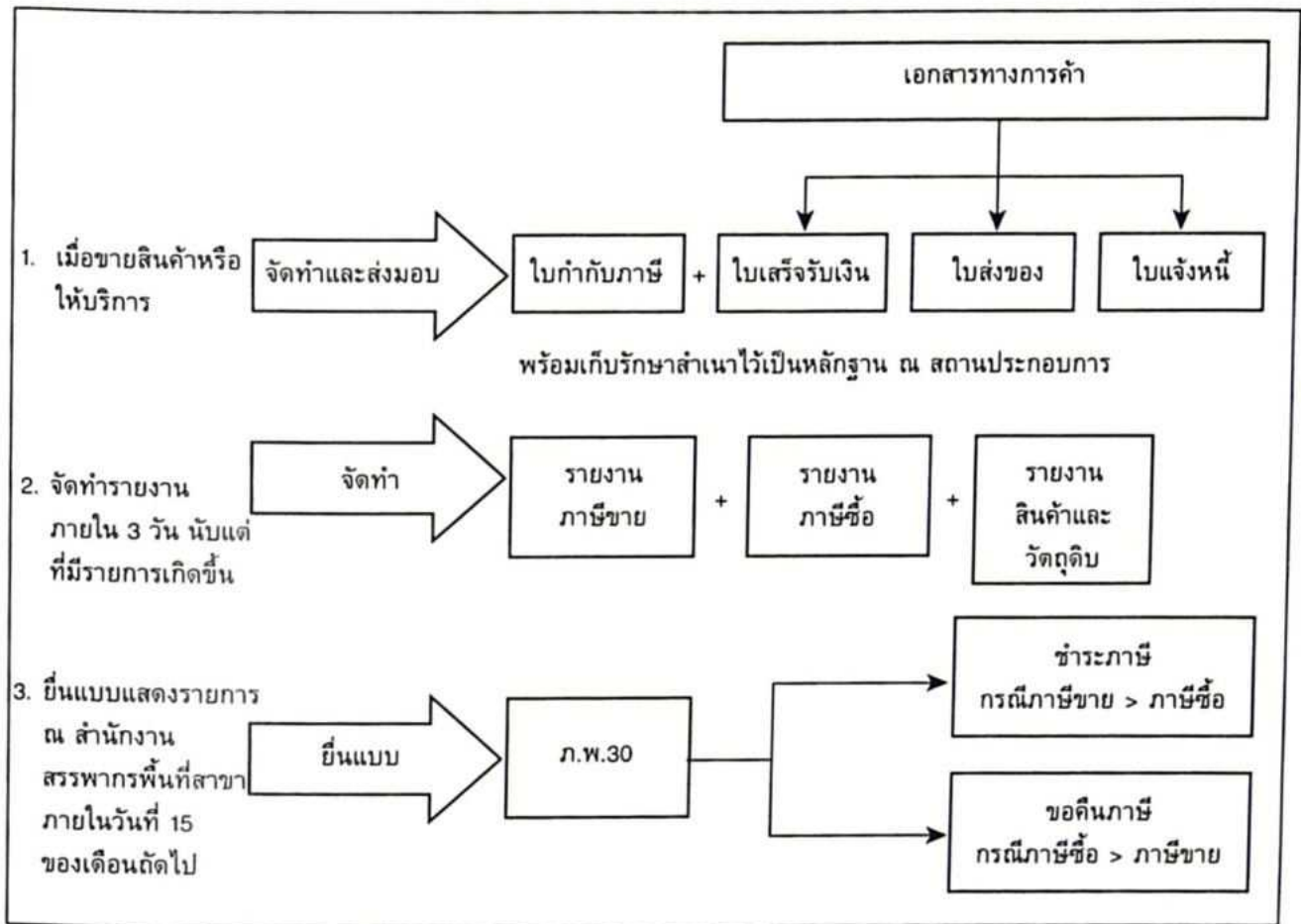
2.2) รายงานภาษีขาย

2.3) รายงานสินค้าและวัตถุดิบ

3) การยื่นแบบแสดงรายการ ภ.พ.30 เพื่อเสียภาษี

4) สำหรับการขอคืนภาษี หรือขอเครดิตภาษี สหกรณ์ที่เป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม มีสิทธิได้รับคืนภาษี ถ้าภาษีซื้อที่เสียไปแล้วในการซื้อสินค้าหรือบริการสูงกว่าภาษีขายจากการขายสินค้าหรือให้บริการและมีสิทธิเลือกขอคืนภาษีเป็นเงินสด หรือเป็นเครดิตนำไปหักออกจากภาษีมูลค่าเพิ่มที่ต้องชำระในเดือนถัดไปได้ โดยแสดงความประสงค์ไว้ในแบบแสดงรายการภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ.30) ของแต่ละเดือนภาษี

กรมสรรพากรจะดำเนินการคืนภาษีให้โดยที่ผู้ประกอบการมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในอัตรา ร้อยละ 1 ต่อเดือน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด

ภาพที่ 13.2 หน้าที่ของสหกรณ์เมื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

2. การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม

การประกอบกิจการประเภทใดๆ ที่จะเข้าข่ายได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจะต้องเป็นไปตามมาตรา 81 แห่งประมวลรัษฎากร กำหนดประเภทกิจการที่ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ หากสหกรณ์ประกอบกิจการต่างๆ ตามมาตราดังกล่าวให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม

ทั้งนี้ ขอยกตัวอย่างธุรกิจของสหกรณ์บางประเภทที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม เช่น

1) กรณีสหกรณ์ฯ ขายยางพารา ไม่ว่าจะเป็นการขายยางแผ่น โดยการรวบรวมจากสมาชิกแล้วนำมาคัดชั้นยาง ชั่งยาง ขนย้ายยาง และขายให้แก่พ่อค้าโดยวิธีประมูลราคาในนามของสหกรณ์ฯ หรือการขายยางโดยการรวบรวมยางจากสมาชิกแล้วนำไปขายให้แก่โรงงานผลิตน้ำยางชั้น หรือการขายยางแท่งเข้าลักษณะเป็นการขายสินค้าที่เป็นพืชผลทางการเกษตร ผู้ประกอบการขายสินค้านี้มีใช้การส่งออกได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 81(1)(ก) แห่งประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ ผู้ประกอบการขายสินค้านี้จะต้องไม่ได้ขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มและเสียภาษีมูลค่าเพิ่มต่ออธิบดีตามแบบที่อธิบดีกำหนด ตามมาตรา 81/3 แห่งประมวลรัษฎากร

2) กรณีการส่งออกยางพารา เข้าลักษณะเป็นการขายสินค้าตามมาตรา 77/1 (8) และ (9) แห่งประมวลรัษฎากร อยู่ในบังคับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 77/2(1) แห่งประมวลรัษฎากร โดยผู้ประกอบการจดทะเบียนได้รับสิทธิเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 0 ตามมาตรา 80/1(1) แห่งประมวลรัษฎากร

3) กรณีขายสินค้าต่างๆ ให้แก่สมาชิก หากการขายสินค้าดังกล่าวเข้าลักษณะเป็นการขายปุ๋ย การขายยาหรือเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับพืชหรือสัตว์ เพื่อบำรุง รักษา ป้องกัน ทำลาย หรือกำจัดศัตรูหรือโรคของพืชและสัตว์ การขายสินค้าดังกล่าวจะได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ตามมาตรา 81(1)(ค) และ (จ) แห่งประมวลรัษฎากร

ถ้ากรณีของสหกรณ์เป็นผู้ประกอบการที่มีรายรับจากการขายสินค้าหรือให้บริการเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ประกอบการที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มตามกฎหมายบางกรณี แต่มีความประสงค์จะขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้สหกรณ์ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ได้แก่

2.1 การขายพืชผลทางการเกษตรไม่ว่าส่วนใดที่ยังมีสภาพเดิม และไม่ทำเป็นอุตสาหกรรม

2.2 การขายสัตว์ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หากมิได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร ตามลักษณะเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

2.3 การขายปุ๋ย

2.4 การขายปลาป่น อาหารสัตว์

2.5 การขายยาหรือเคมีภัณฑ์สำหรับพืชหรือสัตว์

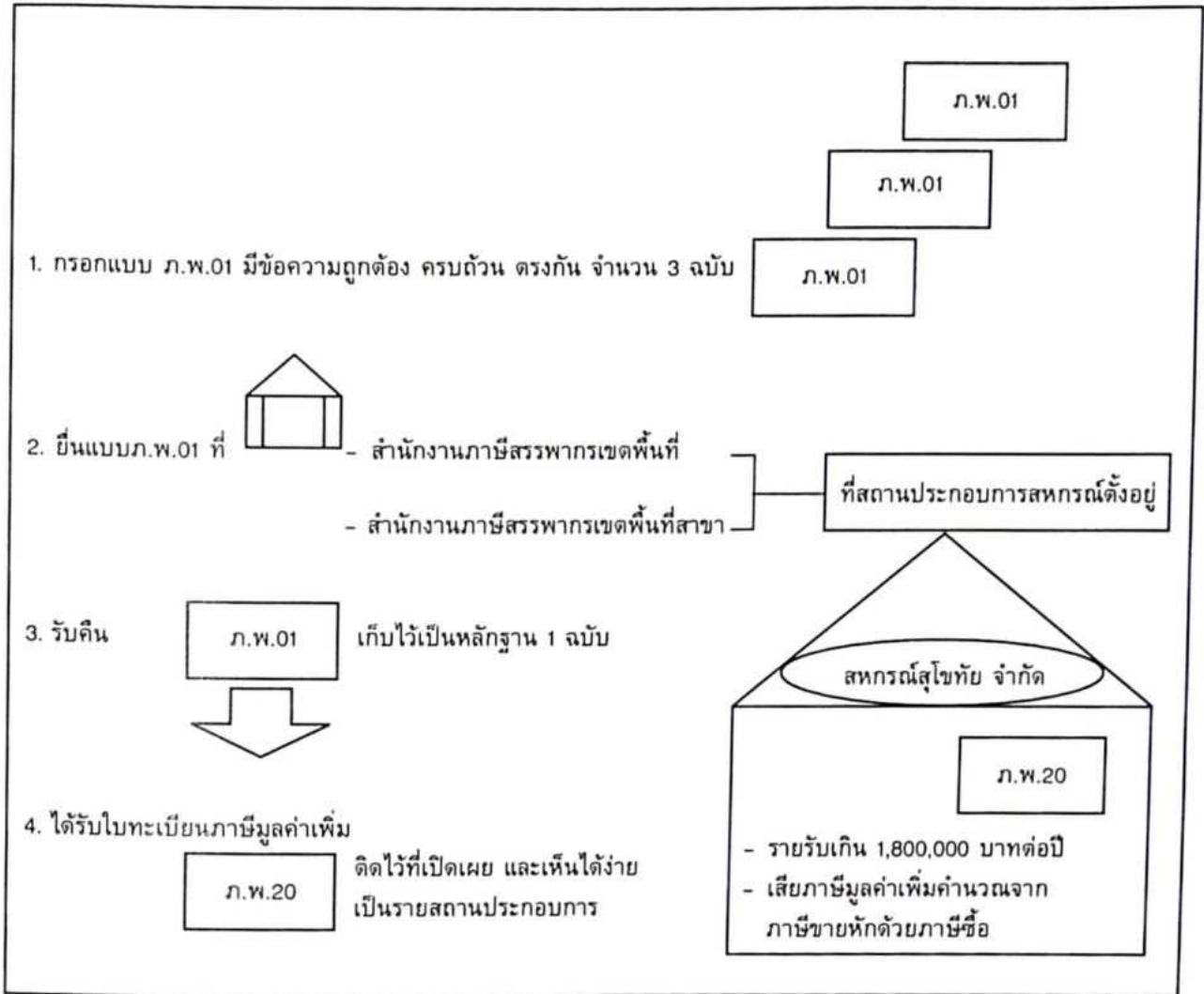
2.6 การให้บริการเช่าสังหาริมทรัพย์

2.7 การให้บริการขนส่ง

2.8 การขายหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือตำราเรียน เป็นต้น

3. การจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

ผู้ประกอบการจะต้องจดทะเบียนและยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มตามแบบ ภ.พ.01 ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่ หรือสำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขา ที่สหกรณ์ตั้งอยู่แล้วแต่กรณี ถ้าสหกรณ์มีสถานประกอบการหลายแห่ง ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ณ ท้องที่ที่สถานประกอบการที่เป็นสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ แสดงดังภาพที่ 13.3

ภาพที่ 13.3 การยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

จากภาพที่ 13.3 การยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สามารถดำเนินการขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มได้ดังต่อไปนี้

- 1) กรอกแบบ ภ.พ.01 ซึ่งจะต้องกรอกข้อความให้ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงกันจำนวน 3 ฉบับ
- 2) ยื่นแบบ ภ.พ.01 ได้ที่สำนักงานภาษีสรรพากรเขตพื้นที่หรือสำนักงานภาษีสรรพากรเขตพื้นที่สาขา ซึ่งเป็นสถานประกอบการของสหกรณ์ตั้งอยู่
- 3) รับคืนแบบ ภ.พ.01 โดยเก็บไว้เป็นหลักฐาน 1 ฉบับ
- 4) รับใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม แบบ ภ.พ.20 ติดไว้ในที่เปิดเผยและให้เห็นได้ง่าย สำหรับการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สหกรณ์จะต้องดำเนินการภายในระยะเวลาดังนี้

- 1) สหกรณ์ซึ่งเริ่มประกอบกิจการให้มีสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มก่อนวันเริ่มประกอบกิจการ
- 2) สหกรณ์ซึ่งประกอบกิจการมาแล้ว และมีรายรับเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปี ให้ยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มียารับเกิน 1,800,000 บาท ต่อปี
- 3) สหกรณ์ที่ประกอบกิจการซึ่งได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม มีสิทธิแจ้งต่ออธิบดี กรมสรรพากรขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มได้ โดยให้ยื่นคำขอจดทะเบียนได้ทันที

4. การเปลี่ยนแปลงการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการประกอบกิจการของสหกรณ์ ต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงรายการต่าง ๆ โดยกรอกแบบแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ.09) จำนวน 3 ฉบับ พร้อมเอกสารประกอบการพิจารณา ยื่นต่อเจ้าพนักงาน ณ สถานที่ที่ได้จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ การแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สรุปได้ดังตารางที่ 13.2

ตารางที่ 13.2 กำหนดเวลาในการแจ้งการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม

รายการ	เงื่อนไขการนับเวลา (15 วัน)
1. แจ้งเลิกประกอบกิจการ	นับแต่วันเลิกประกอบกิจการ พร้อมกับคืนใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม
2. แจ้งการเปลี่ยนแปลงรายการที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มไว้ เช่น การเปลี่ยนแปลงประเภทของสินค้าหรือบริการของกิจการที่ประกอบเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงประเภทของการประกอบการเปลี่ยนแปลงการคำนวณภาษีมูลค่าเพิ่มจากรายรับก่อนหักรายจ่ายเป็นคำนวณจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อ การเพิ่มหรือลดสาขา การเปลี่ยนชื่อสถานประกอบการ	นับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

ตารางที่ 13.2 (ต่อ)

รายการ	เงื่อนไขการนับเวลา (15 วัน)
3. แจ้งเปิดสถานประกอบการเพิ่มเติม 4. แจ้งปิดสถานประกอบการบางแห่ง	ก่อนวันเปิดสถานประกอบการ นับแต่วันเปิดสถานประกอบการ พร้อมกับคืนใบทะเบียน ภาษีมูลค่าเพิ่ม
5. แจ้งการย้ายสถานประกอบการ - สถานประกอบการใหม่อยู่เขตเดิม - สถานประกอบการใหม่อยู่ต่างเขต	ก่อนวันย้ายสถานประกอบการ โดยจะต้องยื่นแบบ ภ.พ.09 พร้อมกับคืน ภ.พ.20 หรือ ภ.พ.21 ของสถานประกอบการเดิม ณ หน่วยจดทะเบียนที่ได้จดทะเบียนฯ ไว้ จะต้องยื่น ภ.พ.09 ณ หน่วยจดทะเบียนที่ได้จดทะเบียนฯ ไว้ เดิมก่อนวันย้ายสถานประกอบการไม่น้อยกว่า 15 วัน และยื่น ภ.พ.09 พร้อมกับคืน ภ.พ.20 หรือ ภ.พ.21 ของ สถานประกอบการเดิม ณ หน่วยจดทะเบียนท้องที่ ที่สถานประกอบการแห่งใหม่ตั้งอยู่ก่อนวันเปิดสถานประกอบการ แห่งใหม่
6. แจ้งการโอนกิจการ (ทั้งหมดหรือบางส่วน)	ไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนการโอนกิจการ
7. แจ้งการรับโอนกิจการ	
8. แจ้งการควบกิจการ	ก่อนวันรับโอนกิจการ ผู้ประกอบการจดทะเบียนที่เป็นนิติบุคคลประสงค์จะควบเข้ากัน ต้องแจ้งเลิกกิจการภายใน 15 วันนับแต่วันควบกิจการ และ นิติบุคคลใหม่ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนภายใน 15 วันนับแต่วันเลิก ประกอบกิจการ
9. แจ้งการหยุดประกอบกิจการชั่วคราว	นับแต่วันที่หยุดประกอบกิจการชั่วคราวในกรณีหยุดประกอบ กิจการชั่วคราวเป็นเวลาติดต่อกันเกินกว่า 30 วัน

5. ฐานภาษีมูลค่าเพิ่ม

ฐานภาษีสำหรับการขายสินค้าและการให้บริการ ได้แก่ มูลค่าสิ่งที่ได้รับ หรือพึงได้รับจากการขาย
 สินค้าหรือให้บริการ ไม่ว่าจะเป็เงิน ทรัพย์สิน ค่าตอบแทน ค่าบริการ หรือประโยชน์ใดๆ ที่คิดได้เป็น
 เงิน รวมภาษีสรรพสามิต (ถ้ามี) แต่ไม่รวมถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) ส่วนลดหรือค่าลดหย่อนที่ลดให้ในขณะที่ขายสินค้าหรือให้บริการ ที่เรียกว่า ส่วนลดการค้า ซึ่ง
 ได้แสดงไว้ในใบกำกับภาษีแล้ว
- 2) ค่าชดเชย หรือเงินอุดหนุนตามที่กฎหมายกำหนด
- 3) ภาษีขาย

4) ค่าตอบแทนอื่นๆ ตามที่กำหนดในประกาศอธิบดีกรมสรรพากร (ฉบับที่ 40) ได้แก่

- มูลค่าของสินค้าที่แถมพร้อมกับการขายหรือให้บริการ หรือมูลค่าของสินค้าที่แจกหรือให้เป็นรางวัลกับผู้ซื้อหรือผู้รับบริการที่ซื้อสินค้าในแต่ละวัน แต่มูลค่าของแถมหรือของแจกดังกล่าวต้องไม่เกินมูลค่าสินค้าที่ขายหรือให้บริการ

- มูลค่าสินค้าที่แจกหรือให้เป็นของขวัญรางวัล เนื่องในพิธีหรือโอกาสแห่งขนบธรรมเนียมประเพณี หรือสินค้าที่มีลักษณะทำนองเดียวกับของขวัญหรือของชำร่วยที่มีชื่อหรือเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการ โดยของดังกล่าวต้องเป็นของที่พึงให้ตามประเพณีทางธุรกิจและมีมูลค่าไม่เกินสมควร

- มูลค่าของสินค้าตัวอย่างที่แจก เนื่องจากการส่งเสริมการขาย

- มูลค่าของค่าตอบแทนที่พึงได้รับจากการมอบสินค้าให้ผู้ซื้อทดลองใช้ชั่วคราวและต้องส่งคืนเมื่อทดลองใช้เสร็จ

6. ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม

ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นภาษีทางอ้อมที่เรียกเก็บจากการขายสินค้าและบริการต่างๆ หรือการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดจุดที่ก่อให้เกิดสิทธิบางประการแก่ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม เช่น สิทธิการเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าหรือบริการ และยังก่อให้เกิดหน้าที่ในการจัดทำใบกำกับภาษีให้แก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการตามมาตรา 86 แห่งประมวลรัษฎากร โดยในมาตรา 78 แห่งประมวลรัษฎากร ได้กำหนดความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในกรณีต่างๆ ดังนี้ คือ

6.1 การขายสินค้า ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มคือเมื่อส่งมอบสินค้าให้ผู้ซื้อ เว้นแต่กรณีที่ผู้ขายได้โอนกรรมสิทธิ์สินค้า หรือได้รับชำระราคาสินค้า หรือเมื่อได้ออกใบกำกับ-ภาษีก่อนการส่งมอบสินค้า ก็ให้ถือว่าความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อได้มีการกระทำนั้นๆ

6.2 การให้บริการ ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม เมื่อได้รับชำระราคาค่าบริการเว้นแต่กรณีที่ผู้ให้บริการได้ออกใบกำกับภาษีให้แก่ลูกค้า หรือได้ให้บริการนั้นก่อนได้รับชำระราคาค่าบริการ ก็ให้ถือว่าความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อได้มีการกระทำนั้นๆ

6.3 การนำเข้าสินค้า ให้ความรับผิดชอบเกิดขึ้นเมื่อชำระอากรขาเข้า วางหลักประกันอากรขาเข้า หรือจัดให้มีผู้ค้ำประกันอากรขาเข้า เว้นแต่กรณีไม่ต้องเสียอากรขาเข้าหรือได้รับการยกเว้นอากรขาเข้า หรือกรณีการนำสินค้าออกจากเขตอุตสาหกรรมส่งออกโดยมิใช่เพื่อส่งออก ให้ความรับผิดชอบเกิดขึ้นในวันนำสินค้านั้นออกจากเขตอุตสาหกรรมส่งออก

6.4 การขายสินค้าหรือการให้บริการบางกรณี ในกฎหมายฉบับที่ 189 พ.ศ. 2534 ของกระทรวงการคลัง ได้กำหนดความรับผิดชอบไว้ดังนี้

- กรณีสินค้าขาดจากรายงานสินค้าและวัตถุดิบ ซึ่งจำนวนสินค้ามีอยู่จริงน้อยกว่าจำนวนที่ปรากฏในรายงานสินค้าและวัตถุดิบ ให้ความรับผิดชอบนั้นเกิดขึ้นเมื่อมีการตรวจสอบพบ

- กรณีที่ผู้ประกอบการมีสินค้าคงเหลือ หรือมีสินทรัพย์ไว้ในสถานประกอบการ ณ วันยกเลิกกิจการ ให้ความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่มเกิดขึ้นเมื่อมีการตรวจพบ

สำหรับบทกำหนดโทษการละเว้นการปฏิบัติอันฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม ผู้ฝ่าฝืนจะต้องรับผิดชอบทางแพ่งเสียเบี้ยปรับหรือเงินเพิ่ม และอาจถูกลงโทษทางอาญาด้วย

1) กรณียื่นแบบเกินกำหนดเวลา ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระ และเสียเบี้ยปรับ 2 เท่าของเงินภาษีที่ต้องชำระ

2) กรณียื่นแบบชำระภาษีไว้ไม่ถูกต้อง ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติม และเสียปรับ 1 เท่าของภาษีขาที่ขาดไปหรือภาษีที่เกินไปหรือภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมแล้วแต่อย่างไรจะมากกว่า

7. อัตราภาษีและการคำนวณภาษี

สหกรณ์ที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม จะต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 10.0 แต่ปัจจุบันพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 440) พ.ศ. 2548 ลดอัตราภาษี ให้เสียในอัตราร้อยละ 7.0 (มาตรา 80 แห่งประมวลรัษฎากร) โดยคำนวณจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อ

$$\text{ภาษีที่ต้องชำระ} = \text{ภาษีขาย} - \text{ภาษีซื้อ}$$

$$\text{ภาษีขาย} = \text{ฐานภาษี} \times \text{อัตราภาษี}$$

8. การยื่นแบบแสดงรายการและการชำระภาษี

ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม มีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการ ภ.พ.30 โดยคำนวณเสียภาษีมูลค่าเพิ่มจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อในแต่ละเดือนภาษี กรณีเดือนภาษีใด มีจำนวนภาษีซื้อ มากกว่าภาษีขาย ผู้ประกอบการจดทะเบียนจะได้รับคืนภาษี และสามารถยื่นแบบ ภ.พ.30 นี้ เป็นคำร้องขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่มได้

ผู้ประกอบการจดทะเบียนยื่นแบบ ภ.พ.30 กรณีพร้อมทั้งชำระภาษี (ถ้ามี) เป็นรายเดือนทุกเดือนภาษี ไม่ว่าจะมีการขายสินค้าหรือให้บริการในเดือนภาษีนั้นหรือไม่ก็ตาม ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่

ในกรณีที่มิได้มีสถานประกอบการหลายแห่ง (หรือหลายสาขา) ให้แยกยื่นแบบ ภ.พ.30 เป็นรายสถานประกอบการ เว้นแต่จะขออนุมัติต่อกรมสรรพากรยื่นแบบฯ รวมกัน ณ สถานประกอบการแห่งหนึ่งแห่งใด เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว จึงจะยื่นแบบฯ รวมกันได้ ผู้ประกอบการสามารถยื่นแบบแสดงรายการภาษีมูลค่าเพิ่มผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์ของกรมสรรพากร <http://www.rd.go.th>

กิจกรรม 13.3.1

1. การขอยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สามารถดำเนินการอย่างไรบ้าง
2. การกำหนดความรับผิดชอบในการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วยอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.1)

เรื่องที่ 13.3.2**เอกสารรายงานภาษีมูลค่าเพิ่ม**

สหกรณ์มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยมีขอบเขตการดำเนินงานตามที่กำหนดในข้อบังคับ แต่จากเหตุที่การดำเนินงานของสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ทำธุรกิจเพื่อให้บริการแก่สมาชิก ทำให้มีรายได้เกิดขึ้น ดังนั้น จึงต้องพิจารณาถึงภาษีและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 77/1 บัญญัติความหมายของคำว่า “นิติบุคคล” กว้างกว่าคำว่า บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในภาษีเงินได้นิติบุคคล โดยให้รวมถึงสหกรณ์และองค์กรอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นนิติบุคคลด้วย ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องมีหน้าที่เสียภาษีมูลค่าเพิ่มตามประมวลรัษฎากร

สหกรณ์ต้องจัดทำบัญชีตามแบบและรายงานที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ตามมาตรา 65-66 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แต่ไม่ต้องจัดทำบัญชี ตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543

นอกจากนี้ สหกรณ์มีหน้าที่ต้องจัดทำเอกสารและรายงานตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร เช่น มีหน้าที่ต้องออกใบรับในทันทีที่ทุกคราวที่มีการรับเงิน ไม่ว่าผู้จ่ายเงินจะเรียกร้องให้ออกใบรับหรือไม่ และในกรณีที่สหกรณ์เป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการออกใบกำกับภาษี และจัดทำรายงานประเภทต่างๆ คือ รายงานภาษีขาย รายงานภาษีซื้อ และรายงานสินค้าและวัตถุดิบ เป็นรายงานประกอบการ สำหรับเอกสารและรายงานต่างๆ ที่ต้องจัดทำตามประมวลรัษฎากร ได้แก่

1. เอกสารประกอบการรับเงิน

1.1 ใบเสร็จรับเงิน (Receipt) เป็นเอกสารที่ผู้รับเงินออกให้เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่าได้รับเงินเป็นการถูกต้องแล้ว การออกเอกสารดังกล่าวบางครั้งนี้อาจออกเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ ใบใบเสร็จรับเงินทั่วไปมักระบุรายการสินค้าหรือบริการที่ซื้อขายกันและราคาที่ตกลงชำระ ซึ่งอาจจะระบุข้อมูลภาษีที่เกี่ยวข้องที่ผู้รับชำระเงินเก็บและนำส่งรัฐบาลอีกด้วย

โดยสหกรณ์ต้องออกใบรับในทันทีที่ทุกราวที่มีการรับเงินหรือรับชำระราคาไม่ว่าผู้จ่ายเงินจะเรียกหรือให้ออกใบรับหรือไม่ก็ตาม สำหรับการรับเงินหรือรับชำระราคาครั้งหนึ่งเกิน 100 บาท

ถ้าการรับเงินหรือรับชำระราคา มีเงื่อนไขให้รับเงินหรือรับชำระราคาภายหลังงวดเดียวหรือหลายงวด ให้ออกใบรับทุกงวด ที่มีการรับเงินหรือรับชำระราคานั้น ถึงแม้สหกรณ์ไม่อยู่ในบังคับจะต้องออกใบรับ ก็ต้องออกใบรับในทันทีที่ถูกเรียกหรือรับเงิน ใบรับนี้ได้รับยกเว้นไม่ต้องปิดอากรแสตมป์

การออกใบรับ จะต้องมิดันข้าวหรือสำเนาใบรับและจะต้องเก็บรักษาไว้เป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี นับแต่วันที่ออกใบรับ ถ้าไม่มีต้นข้าวหรือสำเนาใบรับเก็บไว้ ให้สันนิษฐานว่าไม่ได้ออกใบรับ โดย ใบรับและต้นข้าวหรือสำเนาใบรับ อย่างน้อยจะต้องมีข้อความดังต่อไปนี้

- 1) เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของผู้ออกใบรับ
- 2) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้ออกใบรับ
- 3) เลขลำดับของเล่มและของใบรับ
- 4) วันเดือนปีที่ออกใบรับ
- 5) ชนิด ชื่อ จำนวน และราคาสินค้า

ในกรณีขายสินค้าให้ผู้ซึ่งทำการค้าสินค้าประเภทเดียวกับสินค้าที่ขายนั้น ให้แสดงชื่อหรือยี่ห้อและที่อยู่ของผู้ซื้อไว้ในใบรับด้วย

กิจการดังต่อไปนี้ได้รับยกเว้น ไม่ต้องทำต้นข้าวหรือสำเนาใบรับ คือ

- 1) กิจการค้าหาบเร่
- 2) กิจการขายผลิตผลของเกษตรกรอันเกิดจากเกษตรกรรมที่ตนและ/หรือครอบครัวได้ทำเอง
- 3) กิจการขายสินค้าในบริเวณงานที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว

1.2 ใบส่งของ ในที่นี้หมายถึงใบกำกับสินค้า (Invoice) ที่ผู้ขายส่งไปพร้อมกับสินค้าผู้ผลิต ผู้นำเข้าผู้ส่งออก ผู้ขายส่ง ต้องออกใบส่งของให้แก่ผู้ซื้อ และต้องทำสำเนาเก็บไว้ไม่น้อยกว่าห้าปี นับแต่วันออกใบส่งของ ถ้าสหกรณ์ได้ออกใบกำกับภาษีที่มีข้อความแสดงว่าได้ส่งสินค้าให้แก่ผู้ซื้อแล้ว จะถือเอาใบกำกับภาษีนั้นเป็นใบส่งของที่ต้องออกก็ได้

ใบส่งของและสำเนาอย่างน้อยต้องมีตัวเลขและอักษรไทยให้ปรากฏข้อความดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อหรือยี่ห้อและเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของผู้ขาย
- (2) ชื่อหรือยี่ห้อของผู้ซื้อ
- (3) เลขลำดับของเล่ม (ถ้ามี) และของใบส่งของ
- (4) วัน เดือน ปี ที่ออกใบส่งของ
- (5) ชนิด ชื่อ จำนวน และราคาของสินค้าที่ขาย

ตัวเลขไทยนั้นจะใช้เลขอารบิกแทนก็ได้

ข้อยกเว้นเกี่ยวกับใบรับและใบส่งของ

1) เมื่อได้ออกใบส่งของให้แก่ผู้ซื้อแล้ว การออกใบรับไม่ต้องระบุชนิด ชื่อ จำนวน และราคาสินค้าไว้ในใบรับ แต่ต้องแสดงรายการไว้ในใบรับว่า ได้รับชำระราคาตามใบส่งของเล่มที่ (ถ้ามี) เลขที่ลงวันเดือนปีใด จำนวนเงินเท่าใดไว้ให้ชัดเจนด้วย

2) การรับเงินผ่อนชำระจากการขายเชื่อที่ผู้ซื้อได้ผ่อนชำระให้เป็นคราว ๆ ซึ่งสหกรณ์ไม่อาจจะออกไปรับให้เต็มตามจำนวนเงินในใบส่งของได้ จะบันทึกจำนวนเงินและวันเดือนปีที่รับเงินไว้ในใบส่งของที่ได้ออกให้ไว้แก่ผู้ซื้อในทันทีทุกคราวที่ได้รับเงินก็ได้ เมื่อได้รับเงินครบถ้วนแล้วจึงออกไปรับอย่างสมบูรณ์ แสดงรายการรับเงินทั้งสิ้นให้ผู้ซื้ออีกฉบับหนึ่ง

3) กรณีสหกรณ์ส่งออกสินค้าไปขายให้ผู้ซื้อในต่างประเทศ เมื่อผู้ซื้อได้ชำระราคาสินค้าโดยวิธีโอนเงินเข้าธนาคารในต่างประเทศแล้วธนาคารในต่างประเทศก็จะโอนเงินดังกล่าวเข้าธนาคารในประเทศไทย เพื่อนำเงินเข้าบัญชีเงินฝากของสหกรณ์ในประเทศไทย ในกรณีนี้ธนาคารในประเทศไทยจะมีหนังสือแจ้งยอดเงินที่นำเข้าบัญชีให้สหกรณ์ทราบ ให้สหกรณ์บันทึกการรับเงินไว้ในหนังสือแนบ โดยใช้คำว่า “จ่ายแล้ว” หรือ “ได้รับชำระแล้ว” โดยไม่ต้องออกไปรับต่างหากได้

4) สหกรณ์ที่เป็นผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือผู้ขายส่ง ทำการขายปลีกสินค้าอย่างอื่นซึ่งตนมิได้เป็นผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออกหรือผู้ขายส่งสินค้านั้นๆ จะไม่ออกไปส่งของก็ได้

5) สหกรณ์ที่เป็นผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือผู้ขายส่ง ขายสินค้าเป็นเงินสดซึ่งรวมราคาที่ต้องชำระครั้งหนึ่งไม่เกิน 1,000 บาท จะไม่ออกไปส่งของก็ได้ แต่ต้องระบุชนิด ชื่อ จำนวน และราคาสินค้านั้นในใบรับ หรือในกรณีจำหน่ายสินค้าเป็นเงินสด จะทำใบรับและใบส่งของบนกระดาษฉบับเดียวกันก็ได้

1.3 ใบกำกับภาษี สหกรณ์ที่เป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม มีหน้าที่ต้องออกไปกำกับภาษีให้กับผู้ซื้อดังนี้

1) การขายสินค้า ต้องออกไปกำกับภาษี พร้อมทั้งส่งมอบใบกำกับภาษีให้กับผู้ซื้อในทันทีที่มีการส่งมอบสินค้าให้กับผู้ซื้อ หรือมีการโอนกรรมสิทธิ์สินค้า หรือมีการรับชำระราคาสินค้า แล้วแต่กรณีใดจะเกิดขึ้นก่อน

2) การให้บริการ ต้องออกไปกำกับภาษี พร้อมทั้งส่งมอบใบกำกับภาษีให้กับผู้รับบริการในทันที เมื่อได้รับชำระราคาค่าบริการ หรือได้มีการใช้บริการนั้น ไม่ว่าจะโดยตนเองหรือผู้อื่น

ภาษีขายที่เกิดขึ้นในเดือนใดก็เป็นภาษีขายของเดือนนั้น โดยพิจารณาได้จากวันที่ที่ปรากฏในสำเนาใบกำกับภาษีที่ออกให้แก่ลูกค้า

ใบกำกับภาษีมีทั้งแบบเต็มรูปและอย่างย่อ โดยใบกำกับภาษีมีแบบเต็มรูป ต้องมีข้อความอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

- (1) คำว่า “ใบกำกับภาษี”
- (2) เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของผู้ขาย
- (3) ชื่อ ที่อยู่ของผู้ขาย
- (4) ชื่อ ที่อยู่ของผู้ซื้อ
- (5) เลขที่ เล่มที่ (ถ้ามี) ของใบกำกับภาษี
- (6) วัน เดือน ปี ที่ออกไปกำกับภาษี
- (7) ชื่อ ชนิด ประเภท ปริมาณ และราคาของสินค้าหรือบริการ
- (8) จำนวนภาษีมูลค่าเพิ่มโดยให้แยกออกจากราคาของสินค้าหรือบริการให้ชัดเจน

โซอูซันท์จำกัด ฟู้อาหารสัตว์ และอะไหล่ยนต์ 204 ม.4 ต.หนองหาร อ.คันทริน จ.เวียงจันทน์ โทรศัพท์ 073-499-157, 081-831-1 เลขประจำตัวผู้เสียภาษี 033549094114		ใบเสร็จรับเงิน / ใบกำกับภาษี วันที่ 26.6.2560 เลขที่ใบกำกับภาษี INV-0000001 เลขที่สำเนา A00001352017062600009 เลขประจำตัวผู้เสียภาษี 0102123450287			
ชื่อ: ร้านกบชาวยุติวิศุและกาารเกษตร ที่อยู่: 320 ม.4 ต.หนองหาร อ.คันทริน จ.เวียงจันทน์ 30163					
รหัสสินค้า	ชื่อสินค้า	จำนวน	หน่วย	ราคาหน่วย	จำนวนเงิน
000001	ปูนซีเมนต์	90	ถุง	135.00	12,150.00
000042	สารกำจัดวัชพืช	200	ลิตร	180.00	36,000.00
000048	ปุ๋ยสูตรค่า N-P-K 16-16-16	100	กระสอบ	485.00	48,500.00
=กักหนัดให้กรในใบกำกับภาษีอื่นที่อื่น=				สินค้าในใบกำกับ	48,500.00
				สินค้าในใบกำกับ	48,000.00
				ภาษีมูลค่าเพิ่ม 7%	3,150.00
				รวมจำนวนเงินทั้งสิ้น	97,650.00
.....
.....

ภาพที่ 13.4 ใบกำกับภาษีแบบเต็มรูป

ถ้าสหกรณ์ที่เป็นผู้ขายปลีก ซึ่งขายสินค้าให้ผู้บริโภคโดยตรง เช่น กิจการแผงลอย ขายของชำ ขายยา หรือเป็นผู้ให้บริการในลักษณะรายย่อย เช่น กิจการร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม โรงภาพยนตร์ สถานบริการน้ำมัน มีสิทธิออกใบกำกับภาษีอย่างย่อ แต่ผู้ซื้อจะนำใบกำกับภาษีอย่างย่อที่ได้รับไปใช้เป็นหลักฐานในการขอหักภาษีซื้อไม่ได้ ดังนั้นหากผู้ซื้อร้องขอใบกำกับภาษีแบบเต็มรูปเพื่อนำไปเป็นหลักฐานในการหักภาษีซื้อ สหกรณ์ต้องออกใบกำกับภาษีแบบเต็มรูปให้กับผู้ซื้อทันที

ใบกำกับภาษีอย่างย่อ ต้องมีรายการอย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

- (1) คำว่า “ใบกำกับภาษีอย่างย่อ”
- (2) เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของผู้ขาย
- (3) ชื่อหรือชื่อย่อของผู้ขาย
- (4) เลขที่ เล่มที่ (ถ้ามี) ของใบกำกับภาษี
- (5) วัน เดือน ปี ที่ออกใบกำกับภาษี
- (6) ชื่อ ชนิด ประเภท ปริมาณ และมูลค่าของสินค้าหรือบริการ
- (7) ราคาสินค้าหรือบริการที่รวมภาษีมูลค่าเพิ่มโดยต้องมีข้อความระบุว่า ราคาได้รวมภาษี

มูลค่าเพิ่มไว้แล้ว

บริษัท สำหรับการสาธิต จำกัด
 43/815-6 หมู่3 ก.พหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์
 เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220
 โทรศัพท์ 0-2971-4444
 เลขประจำตัวผู้เสียภาษี 1234567890123 สาขาที่ 20

ใบกำกับภาษีอย่างย่อ

วันที่ 26/11/56 เลขที่ใบกำกับ A5502199

แผ่น DVD-R PRINCO 16X	1	300.00		300.00
แผ่น CD-R 1-48X	1	320.00	2%	313.60
แผ่น DVD+RW EMTEC	1	130.00		130.00
ส่วนลดพิเศษ 2%				14.87
เงินรวมก่อนภาษี				681.06
ภาษีมูลค่าเพิ่ม 7.00%				47.67
เจ็ดร้อยยี่สิบแปดบาทเจ็ดสิบสามสตางค์				728.73

ภาพที่ 13.5 ใบกำกับภาษีอย่างย่อ

สหกรณ์ที่เป็นผู้ขายปลีกที่มีสิทธิออกใบกำกับภาษีอย่างย่อดังกล่าวจะใช้เครื่องบันทึกการเก็บเงินเพื่อการออกใบกำกับภาษีอย่างย่อก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องยื่นคำขออนุมัติต่ออธิบดีกรมสรรพากรก่อน

2. เอกสารประกอบการจ่ายเงิน

2.1 ใบสำคัญการจ่ายเงิน ใบสำคัญจ่ายเป็นหลักฐานทางบัญชีที่แสดงผู้รับเงิน ผู้จ่ายเงิน ผู้อนุมัติ ผู้ตรวจสอบ รวมถึงรายการบัญชีที่ใช้ในการบันทึกบัญชี เพื่อใช้ในการอนุมัติการจ่ายเงิน เมื่อมีการจ่ายเงินแล้วก็ต้องแนบเอกสารประกอบการจ่ายเงินต่างๆ เช่น ใบเสร็จรับเงิน สำเนาใบส่งของเพื่อเป็นหลักฐานในการจ่ายว่าได้มีการจ่ายจริงเพราะมีช่องผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินด้วย ซึ่งเมื่อสหกรณ์เป็นผู้จ่ายเงินค่าสินค้าหรือบริการ จะต้องเรียกหลักฐานประกอบการจ่ายเงินจากผู้รับเงิน เพื่อประกอบการลงบัญชีและรายงานในกรณีสหกรณ์เป็นผู้ที่มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่าย และนำส่งต่อทางราชการ ต้องออกหนังสือรับรองการหักภาษี ณ ที่จ่ายที่ได้หักไว้แล้วในปีภาษี ให้แก่ผู้ถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย 2 ฉบับ ซึ่งมีข้อความตรงกัน ดังนี้

- 1) กรณีตามมาตรา 3 เดรส ให้ออกทันทีทุกครั้งที่มีการหักภาษี ณ ที่จ่าย
- 2) กรณีตามมาตรา 50 (1) ให้ออกภายในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ของปีถัดจากปีภาษี หรือภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ผู้ถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย ออกจากงานในระหว่างปีภาษี
- 3) กรณีตามมาตรา 50 (2) (3) หรือ (4) ให้ออกทันทีทุกครั้งที่มีการหักภาษี ณ ที่จ่าย

2.2 ใบกำกับภาษีซื้อ คือ เอกสารหลักฐานสำคัญ ซึ่งผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มจะต้องจัดทำและออกให้กับผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการทุกครั้งที่มีการขายสินค้าหรือให้บริการ เพื่อแสดงมูลค่าของสินค้าหรือบริการและจำนวนภาษีมูลค่าเพิ่ม ที่ผู้ประกอบการจดทะเบียนเรียกเก็บหรือพึงเรียกเก็บจากผู้ซื้อสินค้า หรือรับบริการในแต่ละครั้ง

โดยสหกรณ์ที่เป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม เมื่อซื้อสินค้าหรือรับบริการจากผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สหกรณ์จะได้รับใบกำกับภาษีซื้อ ซึ่งจะต้องเก็บใบกำกับภาษีซื้อไว้เป็นหลักฐานประกอบการลงรายงานภาษีซื้อ ภาษีซื้อเกิดขึ้นในเดือนใดก็เป็นภาษีซื้อของเดือนนั้น โดยพิจารณาได้จากวันที่ที่ออกใบกำกับภาษีที่ได้รับจากผู้ประกอบการอื่น ภาษีซื้อที่เกิดขึ้นในเดือนใดแต่มิได้นำไปลงรายการในรายงานภาษีซื้อของเดือนนั้น เพราะเหตุจำเป็นซึ่งเกิดขึ้นตามประเด็นทางการค้า เหตุสุดวิสัย หรือได้รับใบกำกับภาษีภายหลังจากเดือนที่ระบุไว้ในใบกำกับภาษี ให้มีสิทธินำไปลงรายงานภาษีซื้อในเดือนที่ได้รับใบกำกับภาษีซื้อนั้น แต่ต้องไม่เกิน 3 ปี นับจากวันที่ได้มีการออกใบกำกับภาษี

3. การจัดทำรายงานภาษีขาย รายงานภาษีซื้อ รายงานสินค้าและวัตถุดิบ และรายงานการจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า

รายงานภาษีขาย รายงานภาษีซื้อ รายงานสินค้าและวัตถุดิบ และรายงานการจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า ต้องจัดทำเป็นรายสถานประกอบการ (กรณีผู้ประกอบการจดทะเบียนมีสถานประกอบการหลายแห่ง) ให้ลงรายการในรายงานภายใน 3 วันทำการ นับแต่วันที่เกิดรายการ และต้องจัดทำตามแบบที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด ดังต่อไปนี้

3.1 รายงานภาษีขาย รายงานภาษีขายต้องมีรายการและข้อความอย่างน้อยตามที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด ทั้งนี้ได้มีประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม ฉบับที่ 89 ลงวันที่ 29 เมษายน 2542 กำหนดรูปแบบรายงานภาษีขาย ไว้ ดังนี้

เอกสารที่ใช้ลงรายการภาษีขาย ได้แก่ ใบกำกับภาษีแบบเต็มรูป หรือใบกำกับภาษีอย่างย่อ กำหนดเวลาการลงรายงานภาษีขาย คือ ภายใน 3 วันนับแต่วันที่ออกใบกำกับภาษี รายงานภาษีขายแสดงได้ดังตัวอย่างที่ 13.1

ตัวอย่างที่ 13.1

รายงานภาษีขาย

ชื่อผู้ประกอบการ..... นางทัศนีย์ ทาบ้านฉ่อง

เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร

0 9 9 4 0 0 0 2 4 5 0 1 7

ชื่อสถานประกอบการ สหกรณ์ร้านค้ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช จำกัด สำนักงานใหญ่ สาขาที่

□ □ □ □

ใบกำกับภาษี		รายการ	มูลค่าสินค้าหรือบริการ		จำนวนเงินภาษีมูลค่าเพิ่ม	
วัน เดือน ปี	เล่มที่/เลขที่					
1 ส.ค. 2560	01/00181353	บริส เอ็กเซลล์ 5 ก.ก.	122	00	8	54
3 ส.ค. 2560	01/00181657	บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	89	00	6	23
5 ส.ค. 2560	01/00181870	น้ำตาลทราย	43	00	3	01
.
.
.
รวม			2,475	25	173	27

การลงรายการในรายงานภาษีขาย

(1) กรณีใบกำกับภาษีแบบเต็มรูป

- ให้ลงรายงานภาษีขายเป็นรายใบกำกับภาษี หรือ

- กรณีจัดทำใบกำกับภาษีแบบเต็มรูป ตั้งแต่ 100 ฉบับขึ้นไปในแต่ละวันและได้จัด

ให้มีรายงานสรุปการขายประจำวัน จะลงรายการเฉพาะมูลค่าสินค้าหรือบริการที่ได้รับและจำนวนภาษีมูลค่าเพิ่มทั้งหมดต่อวัน ตามรายงานสรุปการขายประจำวันก็ได้

- “รายการ” ให้ระบุชื่อผู้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ เว้นแต่กรณีที่ไม่สามารถรอกชื่อผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการได้

(2) กรณีใบกำกับภาษีอย่างย่อ

- ให้ลงรายการสรุปเฉพาะมูลค่าสินค้าหรือบริการที่ได้รับและจำนวนภาษีมูลค่าเพิ่มทั้งหมดต่อวันโดยไม่ต้องลงเป็นรายใบกำกับภาษีอย่างย่อ

- รายการเล่มที่และเลขที่ในรายงานภาษีขายให้ระบุเล่มที่ และเลขที่ใบกำกับภาษี ตั้งแต่เลขที่เริ่มใช้ถึงเลขที่สุดท้ายในวันนั้น

- “รายการ” ให้ระบุ ว่าเป็นการขายสินค้าหรือให้บริการ

3.2 รายงานภาษีซื้อ รายงานภาษีซื้อต้องมีรายการและข้อความอย่างน้อยตามที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด ทั้งนี้ต้องมีประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม ฉบับที่ 89 ลงวันที่ 29 เมษายน 2542 กำหนดรูปแบบรายงานภาษีซื้อ แสดงดังตัวอย่างที่ 13.2

ตัวอย่างที่ 13.2

รายงานภาษีซื้อ

ชื่อผู้ประกอบการ.....นางทัศนีย์ ทาบ้านจ้อง.....

เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร

0	9	9	4	0	0	0	2	4	5	0	1	7
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ชื่อสถานประกอบการ สหกรณ์ร้านค้ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จำกัด สำนักงานใหญ่ สาขาที่

--	--	--	--

ลำดับที่	วันที่	เลขที่ใบกำกับภาษี	ชื่อบริษัท	รายการ	ยอดก่อนภาษี	ภาษีซื้อ	ยอดรวม
1	1 ก.ค. 2560	001-RR13000953	เพรชิตเดนท์เบเกอร์ จำกัด (มหาชน)	รายการซื้อ	727.90	50.95	778.85
2	3 ก.ค. 2560	001-RR13000850	บริษัท เพรชิตเดนท์ เอ็นเทอร์ไพรส์	รายการซื้อ	898.60	62.90	961.50
3	3 ก.ค. 2560	001-RR13000752	ยูนิลีเวอร์ ไทย โฮลดิ้งส์ จำกัด	รายการซื้อ	583.18	40.82	624.00
4	5 ก.ค. 2560	001-RR13000112	ยูนิ-เพรชิตเดนท์มาร์เก็ตติ้ง จำกัด	รายการซื้อ	1,669.09	116.84	1,785.93
5	5 ก.ค. 2560	001-RR13000451	เลริมสุข จำกัด (มหาชน)	รายการซื้อ	4,917.76	344.24	5,262.00
.
.
.
					104,275.34	7,299.28	111,574.62

การลงรายการในรายงานภาษีซื้อ

เอกสารที่ใช้ลงรายงานภาษีซื้อ ได้แก่ ใบกำกับภาษีแบบเต็มรูป โดยปฏิบัติ ดังนี้

- แยกเป็นรายเดือนภาษี และลงรายการเป็นรายใบกำกับภาษี
- ให้เลขที่ใบสำคัญสำหรับใบกำกับภาษีขึ้นใหม่ทางด้านบนขวาของใบกำกับภาษีเรียงตามลำดับ

ใบกำกับภาษีที่ได้รับ

- ภาษีซื้อที่เกิดขึ้นในเดือนใดแต่มิได้นำไปลงรายการในรายงานภาษีซื้อของเดือนนั้น เพราะเหตุจำเป็นซึ่งเกิดขึ้นตามประเพณีทางการค้า เหตุสุดวิสัย หรือได้รับใบกำกับภาษีภายหลังจากเดือนที่ระบุไว้ในใบกำกับภาษี ให้มีสิทธินำไปลงรายงานภาษีซื้อในเดือนที่ได้รับใบกำกับภาษีซื้อนั้น แต่ต้องไม่เกิน 3 ปี นับจากวันที่ได้มีการออกใบกำกับภาษี

3.3 รายงานสินค้าและวัตถุดิบ รายงานสินค้าและวัตถุดิบต้องมีรายการและข้อความอย่างน้อยตามที่อธิบดีกรมสรรพากรกำหนด เป็นแบบรายงานที่กำหนดให้ผู้ประกอบการจดทะเบียนที่ขายสินค้าจัดทำขึ้นเพื่อแสดง ปริมาณสินค้าที่ผู้ประกอบการจดทะเบียนมีอยู่ได้มา และจำหน่ายไปเนื่องจากการขายสินค้า ทั้งนี้ต้องมีประกาศอธิบดีกรมสรรพากรเกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่มฉบับที่ 89 ลงวันที่ 29 เมษายน 2542 กำหนดรูปแบบไว้ แสดงดังตัวอย่างที่ 13.3

ตัวอย่างที่ 13.3

รายงานสินค้าและวัตถุดิบ

ชื่อผู้ประกอบการ.....นางทัศนีย์ ทาบ้านหม้อง

เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร

0	9	9	4	0	0	0	2	4	5	0	1	7
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ชื่อสถานประกอบการ สหกรณ์ร้านค้ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช จำกัด สำนักงานใหญ่ สาขาที่

ชื่อสินค้า/วัตถุดิบ.....บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป

ชนิด/ขนาด.....ปริมาณนับเป็น.....ชิ้น.....

ใบสำคัญ		ปริมาณสินค้าและวัตถุดิบ			หมายเหตุ
วัน เดือน ปี	เลขที่	รับ	จ่าย	คงเหลือ	
1 ส.ค. 2560	01-0015860	50	35	15	
5 ส.ค. 2560	01-0015863	30	15	30	
10 ก.ย. 2560	01-0015866	30	20	40	
15 ก.ย. 2560	01-0015868	20	25	35	
25 ก.ย. 2560	01-0015870	30	30	35	

สหกรณ์ที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มซึ่งประกอบกิจการผลิตสินค้าเพื่อขาย จะต้องจัดทำทั้งรายงานสินค้าและรายงานวัตถุดิบ แต่ถ้าขายสินค้าโดยมิได้เป็นผู้ผลิต ให้ทำเฉพาะรายงานสินค้า (ที่ขาย) โดยยังใช้ชื่อว่า "รายงานสินค้าและวัตถุดิบ"

การลงรายการในรายงานสินค้าและวัตถุดิบ

วิธีการลงรายการในรายงาน จะเขียนด้วยหมึกใช้วิธีพิมพ์ หรือจัดทำด้วยระบบคอมพิวเตอร์ก็ได้ โดยต้องลงรายการภายใน 3 วันนับแต่วันที่รับมาหรือจ่ายไปซึ่งสินค้าและวัตถุดิบ และต้องปฏิบัติ ดังนี้

(1) ลงรายการตามปริมาณสินค้าหรือวัตถุดิบที่รับมาและจ่ายไปจริงในแต่ละรายการ โดยจัดให้มีเอกสารประกอบการลงรายงานเป็นใบสำคัญรับหรือจ่ายสินค้า

(2) ลงรายการตามปริมาณสินค้าหรือวัตถุดิบที่รับมาและจ่ายไปจริง โดยลงเป็นยอดรวมเป็นรายวัน ทั้งนี้ต้องมีข้อความอย่างน้อย ดังนี้

(2.1) วัน เดือน ปี

(2.2) ปริมาณสินค้าและวัตถุดิบที่รับมาหรือจ่ายไป

(2.3) มูลค่ารวมของสินค้าและวัตถุดิบที่รับมาหรือจ่ายไป

(3) กรณีสหกรณ์ที่เป็นผู้ค้าปลีก ถ้าสินค้าที่ขายแต่ละประเภทมีหลายชนิด หลายขนาด และควบคุมปริมาณได้ยาก เช่น อะไหล่ วัสดุก่อสร้าง เครื่องเขียน ฯลฯ สหกรณ์จะลงรายการในรายงานเป็นกลุ่มของสินค้าก็ได้

3.4 รายงานการจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า สำหรับผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่มที่ขายสินค้าโดยมีการรับประกันสินค้าที่ขายหรือบริการซ่อมสินค้าที่ขาย กรณีมีการชำรุดบกพร่องหรือเพื่อเหตุอื่นอันมีลักษณะทำนองเดียวกัน ต้องจัดทำรายงานจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่าเพื่อใช้ประกันสินค้าที่ขายหรือบริการซ่อมสินค้าที่ขายแยกต่างหากจากรายงานสินค้าและวัตถุดิบ

รายงานจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า
(สำหรับสินค้าที่มีประกัน)

ชื่อผู้ประกอบการ _____ เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากร _____

ชื่อสถานประกอบการ _____ สำนักงานใหญ่ สาขาที่ _____

ชื่อ/ชนิด/ขนาดของอะไหล่ที่จำหน่าย จ่าย โอน โดยไม่คิดมูลค่า _____

ใบสำคัญจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า		ชื่อเจ้าของสินค้าที่มีประกัน	หมายเลขเครื่องของสินค้า (ถ้ามี)	วันเดือนปีที่ทำสัญญา และเลขที่สัญญา	ปริมาณของอะไหล่	หมายเหตุ
วัน เดือน ปี	เล่มที่/เลขที่					

ภาพที่ 13.6 รายงานการจ่ายอะไหล่โดยไม่คิดมูลค่า

- หมายเหตุ: 1. ผู้ประกอบการจดทะเบียนที่ขายสินค้า โดยมีการรับประกันสินค้าที่ขาย หรือบริการซ่อมสินค้าที่ขายมีหน้าที่ต้องจัดทำรายงานนี้ สำหรับผู้ให้บริการเพียงอย่างเดียว เช่น รับจ้างซ่อมรวมทั้งเปลี่ยนอะไหล่ด้วยไม่ต้องจัดทำรายงานนี้
2. รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานสินค้าและวัตถุดิบ
3. วันเดือนปีที่ทำสัญญา และเลขที่สัญญา หมายความว่ารวมถึง หลักฐานแห่งการรับประกัน เช่น บัตรประกันใบแจ้งหนี้ คำรับรองการประกัน

4. การเก็บรักษารายงานต่างๆ ในระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม

การเก็บรักษาใบกำกับภาษี ให้เก็บเรียงตามลำดับและตรงตามรายการในรายงานพร้อมทั้งให้เก็บรักษาสำเนา ใบกำกับภาษีไว้ ณ สถานประกอบการที่จัดทำใบกำกับภาษีไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันที่ทำรายงาน กรณีที่จดทะเบียนเลิกประกอบกิจการ ให้เก็บรักษาใบกำกับภาษีที่ตนมีหน้าที่ต้องเก็บรักษาอยู่ในวันเลิกประกอบกิจการต่อไปอีก 2 ปี

กรณีได้รับอนุมัติให้ยื่นแบบแสดงรายการรวมกัน ณ สถานที่ประกอบการที่เป็นสำนักงานใหญ่ การจัดเก็บรักษาเอกสารหลักฐาน และรายงานก็ยังคงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น

ถ้าสหกรณ์เลิกประกอบกิจการ ให้เก็บและรักษารายงานและเอกสารดังกล่าวข้างต้นที่มีหน้าที่ต้องเก็บรักษาอยู่ในวันเลิกประกอบกิจการต่อไปอีก 2 ปี

กรณีที่เห็นสมควร อธิบดีกรมสรรพากรจะให้เก็บรักษาไว้เกิน 5 ปีก็ได้ แต่ต้องไม่เกิน 7 ปี

กิจกรรม 13.3.2

1. จงอธิบายเอกสารประกอบการจ่ายเงินว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. จงอธิบายการเก็บรักษารายงานต่างๆ ในระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.2)

เรื่องที่ 13.3.3

ภาษีธุรกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บจากการประกอบกิจการเฉพาะอย่างแทนภาษีการค้าที่ถูกยกเลิกไป กิจการที่อยู่ในข่ายบังคับต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะแล้วไม่อยู่ในข่ายต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มอีก

1. ความหมายของภาษีธุรกิจเฉพาะ

ภาษีธุรกิจเฉพาะ คือ เป็นภาษีทางอ้อมประเภทหนึ่งตามประมวลรัษฎากรที่จัดเก็บจากการบริโภคและเริ่มบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดเก็บจากมูลค่าของสินค้าที่ซื้อขายหรือการให้บริการบางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษแยกต่างหากจากภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยมีกรมสรรพากรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดเก็บ

2. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ

ผู้มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ได้แก่ ผู้ประกอบกิจการที่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะไม่ว่าผู้ประกอบกิจการดังกล่าวจะประกอบกิจการในรูปของบุคคลธรรมดา คณะบุคคลที่มีใช้นิติบุคคล กองมรดก ห้างหุ้นส่วนสามัญ กองทุน หน่วยงานหรือกิจการของเอกชนที่กระทำโดยบุคคลธรรมดาตั้งแต่สองคนขึ้นไปอันมิใช่นิติบุคคล องค์การของรัฐบาล สหกรณ์ และองค์กรอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นนิติบุคคล

ในกรณีผู้ประกอบกิจการอยู่นอกราชอาณาจักร ให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการประกอบกิจการรวมตลอดถึง ลูกจ้าง ตัวแทน หรือผู้ทำการแทนซึ่งมีอำนาจในการจัดการแทนโดยตรง หรือโดยปริยายที่อยู่ในราชอาณาจักร เป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีร่วมกับผู้ประกอบกิจการดังกล่าวข้างต้น

โดยกิจการที่จะต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะได้แก่ การประกอบกิจการดังต่อไปนี้ในราชอาณาจักร โดยกิจการนั้น ไม่ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะ ประกอบด้วย

- 1) การธนาคาร ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ หรือกฎหมายเฉพาะ
- 2) การประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ตามกฎหมายว่าด้วย การประกอบ ธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์
- 3) การรับประกันชีวิต ตามกฎหมายว่าด้วยการประกันชีวิต
- 4) การรับจำนำ ตามกฎหมายว่าด้วยโรงรับจำนำ
- 5) การประกอบกิจการโดยปกติเยี่ยงธนาคารพาณิชย์ เช่น การให้กู้ยืมเงินค้ำประกัน แลกเปลี่ยนเงินตรา ออก ช็อ หรือขายตั๋วเงิน หรือรับส่งเงินไปต่างประเทศด้วยวิธีต่างๆ
- 6) การขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางค้าหรือหากำไร ไม่ว่าจะอสังหาริมทรัพย์นั้นจะได้มาโดยวิธีใดก็ตาม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามพระราชกฤษฎีกาฯ (ฉบับที่ 342) พ.ศ. 2541 (ใช้บังคับตั้งแต่ 1 มกราคม 2542 เป็นต้นไป)

7) การขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์

สำหรับกิจการของสหกรณ์ที่รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ คือ กิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์เฉพาะการให้กู้ยืมแก่สมาชิก หรือแก่สหกรณ์ออมทรัพย์อื่น

ตามประมวลรัษฎากรได้กำหนดเป็นข้อยกเว้นการเสียภาษีธุรกิจเฉพาะให้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 91/3 (3) ความว่า ให้ยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะสำหรับกิจการของสหกรณ์ออมทรัพย์ เฉพาะการให้กู้ยืมแก่สมาชิกและแก่สหกรณ์อื่น ทั้งนี้ สำหรับสหกรณ์ประเภทอื่น เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์บริการ ซึ่งประกอบกิจการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกและสหกรณ์อื่นเช่นเดียวกับกรณีสหกรณ์ออมทรัพย์ กรมสรรพากรได้ตอบข้อหารือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ตามหนังสือ ที่ กค. 0802/พ.07839 ลงวันที่ 30 เมษายน 2536 ความว่า “การประกอบกิจการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกและสหกรณ์อื่นของสหกรณ์ได้รับยกเว้นภาษีธุรกิจเฉพาะตามมาตรา 91/3 (3) แห่งประมวลรัษฎากร” โดยภาษีธุรกิจเฉพาะคำนวณจากรายรับที่กิจการได้รับหรือพึงได้รับในเดือนภาษีตามอัตราภาษีที่กำหนดไว้ และเสียภาษีเป็นรายเดือนภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป

3. ฐานภาษีและอัตราภาษี

กิจการของสหกรณ์ที่ต้องเสียภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องเสียภาษีโดยคำนวณจากฐานภาษีคุณด้วยอัตราภาษี ดังต่อไปนี้ และจะต้องเสียภาษีท้องถิ่น (แบบ ภ.ท.) ควบคู่ไปด้วยอีกร้อยละ 10 ของจำนวนภาษีธุรกิจเฉพาะดังกล่าว

กิจการ	ฐานภาษี	อัตราภาษีร้อยละ
1. กิจการธนาคาร, ธุรกิจเงินทุน, ธุรกิจหลักทรัพย์, ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ และการประกอบกิจการเยี่ยงธนาคารพาณิชย์	- ดอกเบี้ย ส่วนลด ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือกำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการซื้อหรือขายตั๋วเงินหรือตราสาร แสดงสิทธิในหนี้ใดๆ	3.0
	- กำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายเงินตราการออกตั๋วเงิน หรือการส่งเงินไปต่างประเทศ	
2. กิจการรับประกันชีวิต	- ดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม หรือ ค่าบริการ	2.5
3. กิจการโรงรับจำนำ	- ดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม	2.5
	- เงิน ทรัพย์สิน ค่าตอบแทน หรือ ประโยชน์ใดๆ อันมีมูลค่าที่ได้รับ หรือ พึ่งได้รับจากการขายของที่จำนำหลุดเป็นสิทธิ	2.5

ตาราง (ต่อ)

กิจการ	ฐานภาษี	อัตราภาษี ร้อยละ
4. การค้าอสังหาริมทรัพย์	- รายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ	3.0
5. การขายหลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์	- รายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ	0.1 (ยกเว้น)
6. การซื้อและขายคืนหลักทรัพย์ที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์	- กำไรก่อนหักรายจ่ายใดๆ จากการขายคืนหลักทรัพย์ แต่ไม่รวมถึง ดอกเบี้ย เงินปันผล หรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ได้จากหลักทรัพย์	3.0
7. ธุรกิจแฟกเตอร์ริง (Factoring)*	- ดอกเบี้ย ส่วนลด ค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการ	3.0

* ธุรกิจแฟกเตอร์ริง (Factoring) มีลักษณะคล้ายคลึงกับการให้เงินกู้ยืมที่เป็นการประกอบกิจการโดยปกติเพียงธนาคารพาณิชย์

4. ขั้นตอนการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะและแบบแสดงรายการชำระภาษี

4.1 การจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ สหกรณ์ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนตามแบบคำขอจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะ (ภ.ธ.01) ภายใน 30 วันนับแต่วันเริ่มประกอบกิจการ ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่หรือสำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่

เมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการที่ได้จดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะในสาระสำคัญ สหกรณ์ต้องแจ้งเปลี่ยนแปลง รายการที่ได้ด้วยแบบ ภ.ธ.09 ณ สำนักงานที่ได้จดทะเบียนไว้

4.2 การยื่นแบบแสดงรายการและชำระภาษี สหกรณ์ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะ ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีตามแบบ ภ.ธ.40 แสดงประเภทกิจการ จำนวนรายรับ จำนวนภาษีธุรกิจเฉพาะและภาษีท้องถิ่นอีกร้อยละ 10 ของภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นรายเดือนภาษี (เดือนปฏิทิน) ไม่ว่าจะมียารับในเดือนภาษีนั้นหรือไม่ โดยให้ยื่นแบบและชำระภาษีภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไป

การยื่นแบบ ภ.ธ.40 และชำระภาษีให้ยื่น ณ สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ ถ้ามีสถานประกอบการหลายแห่ง (หรือหลายสาขา) ให้แยกยื่นแบบ ภ.ธ.40 เป็นรายสถานประกอบการ เว้นแต่มีความประสงค์จะขอยื่นแบบ ภ.ธ.40 รวมกัน ก็ให้ยื่นคำร้องต่ออธิบดีกรมสรรพากรเสียก่อน และให้ยื่นแบบ ภ.ธ.40 รวมกันได้เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วเท่านั้น

ทั้งนี้ผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะสามารถยื่นแบบแสดงรายการภาษี ภ.ธ.40 ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทางเว็บไซต์ของกรมสรรพากร <http://www.rd.go.th> ได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2545 เป็นต้นไป

สำหรับกิจการขายอสังหาริมทรัพย์เป็นทางค้าหรือหากำไรตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2542 นั้น ให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีกรณีดังกล่าวเสียภาษีโดยคำนวณจากฐานภาษีตามมาตรา 91/5(6) คือรายรับก่อนหักรายจ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์นั้น ตามอัตราภาษีที่กำหนดไว้ในมาตรา 91/6 คือร้อยละ 3.3 (รวมภาษีท้องถิ่น) รวมทั้งมีสิทธิอุทธรณ์การประเมินภาษีผู้มีหน้าที่เสียภาษีกรณีดังกล่าวนี้ต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีตามแบบที่อธิบดีกำหนดในขณะที่จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมนั้น และในการชำระภาษีนั้นให้กรมที่ดินเรียกเก็บภาษีธุรกิจเฉพาะเพื่อกรมสรรพากรและห้ามพนักงานเจ้าหน้าที่ลงนามรับรู้อยอมให้ทำหรือบันทึกไว้จนกว่าจะได้รับเงินภาษีที่ต้องชำระให้ครบถ้วนถูกต้องแล้ว ภาษีที่ได้ชำระแล้วนี้ให้ส่งเป็นรายได้แผ่นดินตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

4.3 บทกำหนดโทษ การละเว้นการปฏิบัติอันฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับภาษีธุรกิจเฉพาะ ผู้ฝ่าฝืนจะต้องรับผิดทางแพ่งเสียเบี้ยปรับหรือเงินเพิ่ม และอาจถูกลงโทษทางอาญาดังนี้

1) กรณียื่นแบบเกินกำหนดเวลา ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระและเสียเบี้ยปรับ 2 เท่าของเงินภาษีที่ต้องชำระ

2) กรณียื่นแบบชำระภาษีไว้ไม่ถูกต้อง ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ต่อเดือนหรือเศษของเดือนของเงินภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมและเบี้ยปรับ 1 เท่าของภาษีขาที่ขาดไปหรือภาษีที่เกินไปหรือภาษีที่ต้องชำระเพิ่มเติมแล้วแต่อย่างไรก็ตามจะมากกว่า

กิจกรรม 13.3.3

1. ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีธุรกิจเฉพาะประกอบด้วยกิจการใดบ้าง จงอธิบายมาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายบทกำหนดโทษของผู้ละเว้นฝ่าฝืนบทบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับภาษีธุรกิจเฉพาะ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.3)

เรื่องที่ 13.3.4

อากรแสตมป์

อากรแสตมป์เป็นภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรประเภทหนึ่ง จัดเก็บจากการกระทำตราสาร 28 ลักษณะ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับอากรแสตมป์ประกอบด้วย ผู้ที่ต้องเสียอากรและผู้ที่ต้องชดเช้อากรแสตมป์ โดยสหกรณ์จะมีหน้าที่เสียอากรแสตมป์ เมื่อมีการกระทำตราสารใน 28 ลักษณะ โดยเป็นผู้ที่ถูกระบุไว้ในบัญชีอัตราอากรแสตมป์ แต่มีอากรแสตมป์บางประเภทสหกรณ์ได้รับการยกเว้น

1. ตราสารที่ต้องเสียอากรแสตมป์

คำว่า “ตราสาร” ตามประมวลรัษฎากร หมายถึง เอกสารที่ต้องเสียอากรแสตมป์ตามที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราอากรแสตมป์ ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 28 ลักษณะตราสาร เช่น ตราสารเช่าที่กับโรงเรือน เช่าซื้อทรัพย์สิน จ้างทำของ กู้ยืมเงิน ฯลฯ อากรแสตมป์เป็นภาษีอากรที่จัดเก็บจากการกระทำตราสาร โดยคำว่า “กระทำ” หมายความว่า การลงลายมือชื่อตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (อ้างอิงจาก <http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/2016>)

2. วิธีการเสียอากรแสตมป์

สำหรับการทำตราสาร เรียกว่า “ปิดแสตมป์บริบูรณ์” ซึ่งหมายถึง

2.1 แสตมป์ปิดทับ คือ การได้เสียอากรโดยปิดแสตมป์ทับกระดาษก่อนกระทำหรือในทันทีที่
ทำตราสาร เป็นราคาไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสีย และได้ชดเช้อากรแสตมป์นั้นแล้ว หรือ

2.2 แสตมป์คืน คือ การได้เสียอากรโดยใช้กระดาษมีแสตมป์คืนเป็นราคาไม่น้อยกว่าอากรที่ต้อง
เสียและชดเช้อแล้ว หรือโดยยื่นตราสารให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประทับแสตมป์คืน และชำระเงินเป็นจำนวน
ไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสีย และชดเช้อแล้ว หรือ

2.3 ชำระเป็นตัวเงิน คือ ได้เสียอากรเป็นตัวเงินไม่น้อยกว่าอากรที่ต้องเสีย

3. บัญชีอัตราอากรแสดมปี

บัญชีอัตราอากรแสดมปี			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสดมปี	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง บิดมาแสดมปี
<p>1. เช่าที่ดิน โรงเรือน สิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือแพ ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาท แห่งค่าเช่า หรือเงินกินเปล่า หรือทั้งสองอย่างรวมกัน ตลอดอายุการเช่า</p> <p>หมายเหตุ</p> <p>(1) ถ้าสัญญาเช่ามิได้กำหนดอายุการเช่าให้ถือว่ามีกำหนด 3 ปี</p> <p>(2) ถ้าสัญญาเช่าฉบับใดครบกำหนดอายุการเช่า หรือครบ กำหนด 3 ปี ตาม (1) แล้วผู้เช่ายังคงครอบทรัพย์สินอยู่และ ให้ผู้เช่ารู้ความนั้นแล้วไม่ทักท้วง ทั้งมิได้ทำสัญญาใหม่ ให้ ถือว่าสัญญาเช่าเดิมนั้นได้เริ่มทำกันใหม่ โดยไม่มีกำหนด อายุการเช่า และต้องเสียอากรภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ถือว่าเริ่มทำสัญญาใหม่นั้น</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- เช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ สวน</p>	1 บาท	ผู้ให้เช่า	ผู้เช่า
<p>2. โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ พันธบัตร และใบรับรองหนี้ ซึ่งบริษัท สมาคม คณะบุคคล หรือองค์การใด ๆ เป็นผู้ออก คิดตาม ราคาหุ้นที่ชำระแล้ว หรือตามราคาในตราสารแล้วแต่อย่างใด จะมากกว่า ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของ 1,000 บาท</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>ก. โอนพันธบัตรของรัฐบาล</p> <p>ข. โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ และใบรับรองหนี้ซึ่งสหกรณ์ หรือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นผู้ออก</p>	1 บาท	ผู้โอน	ผู้รับโอน
<p>3. เช่าซื้อทรัพย์สิน</p> <p>ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาท แห่งราคาทั้งหมดยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- เช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ สวน</p>	1 บาท	ผู้ให้เช่า	ผู้เช่า

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องจัดมาแสตมป์
<p>4. จ้างทำของ</p> <p>ทุกจำนวนเงิน 1,000 บาท หรือเศษของเงิน 1,000 บาท แห่งสินจ้างที่กำหนดไว้</p> <p>หมายเหตุ</p> <p>(1) ถ้าในเวลากระทำสัญญาจ้างทำของไม่ทราบจำนวนสินจ้างว่าเป็นราคาใด ให้ประมาณจำนวนสินจ้างตามสมควรแล้วเสียอากรตามจำนวนสินจ้างที่ประมาณนั้น</p> <p>(2) ถ้ามีการรับเงินสินจ้างเป็นคราวๆ และอากรที่เสียไว้เดิมยังไม่ครบ ให้เสียอากรเพิ่มเติมให้ครบตามจำนวนที่ต้องเสียทุกครั้งในทันทีที่มีการรับเงิน</p> <p>(3) เมื่อการรับจ้างทำของได้สิ้นสุดลงแล้ว และปรากฏว่าได้เสียอากรเกินไป ให้ขอคืนตามมาตรา 122 ได้</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <ul style="list-style-type: none"> - สัญญาที่ทำขึ้นนอกประเทศไทย และการปฏิบัติตามข้อสัญญานั้นมิได้ทำในประเทศไทย 	1 บาท	ผู้รับจ้าง	ผู้รับจ้าง
<p>5. กู้ยืมเงินหรือการตกลงให้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร</p> <p>ทุกจำนวนเงิน 2,000 บาท หรือเศษของเงิน 2,000 บาท แห่งยอดเงินที่กู้ยืม หรือตกลงให้เบิกเกินบัญชี ค่าอากรตามลักษณะแห่งตราสารนี้ เมื่อคำนวณแล้วถ้าเกิน 10,000 บาท ให้เสีย 10,000 บาท</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <ul style="list-style-type: none"> - การกู้ยืมเงินซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ หรือจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ไขบังคับ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป)</p>	1 บาท	ผู้ให้กู้	ผู้กู้

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชิตมาแสตมป์
<p>6. กรมธรรม์ประกันภัย</p> <p>(ก) กรมธรรม์ประกันวินาศภัย ทุก 250 บาท หรือเศษขอบ 250 บาท แห่งเบี้ยประกันภัย</p> <p>(ข) กรมธรรม์ประกันชีวิต ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่งจำนวนเงินที่เอาประกัน (ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 155 ใช้อัตรา 7 มิ.ย. 2515 เป็นต้นไป ข้อ 7 กำหนดให้ค่าอากรแสตมป์สำหรับตราสาร กรมธรรม์ประกันชีวิต ถ้ามีจำนวนสูงกว่า 20 บาท ให้ลดเหลือ 20 บาท)</p> <p>(ค) กรมธรรม์ประกันวินาศภัย ทุก 250 บาท หรือเศษขอบ 250 บาท แห่งจำนวนเงินที่เอาประกัน</p> <p>(ง) กรมธรรม์เงินปี ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่งต้นทุนเงินปีนั้น หรือถ้าไม่ปรากฏต้นทุนให้คิดทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท แห่ง 331/3 เท่าของรายได้ประจำปี</p> <p>(จ) กรมธรรม์ประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยนำไปให้ผู้อื่นประกันอีกต่อหนึ่ง</p> <p>(ฉ) บันทึกการต่ออายุกรมธรรม์ประกันภัยเดิม</p>	<p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>กึ่งอัตราซึ่งเรียกเก็บสำหรับกรมธรรม์เดิม</p>	<p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p>	<p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p> <p>ผู้รับประกันภัย</p>
<p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) การประกันภัยสัตว์พาหนะซึ่งใช้ในการเกษตรกรรม</p> <p>(ข) บันทึกประกันภัยหรือกรมธรรม์ประกันภัยชั่วคราวซึ่งรับรองจะออกกรมธรรม์ประกันภัยตัวจริง แต่ถ้าผู้ทรงจะเรียกร้องเอาสิทธิอย่างอื่น นอกจากให้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยตัวจริงแล้วต้องปิดแสตมป์เสียก่อน เช่นเดียวกับที่จะต้องปิดสำหรับประกันภัยตัวจริง</p> <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 ใช้อัตรา 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>			

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชาแสตมป์
<p>7. ใบมอบอำนาจ คือ ใบตั้งตัวแทนซึ่งมิได้กระทำในรูปลักษณะตราสารสัญญา รวมทั้งใบตั้งอนุญาตตุลาการ</p> <p>(ก) มอบอำนาจให้บุคคลคนเดียว หรือหลายคนกระทำการครั้งเดียว</p> <p>(ข) มอบอำนาจให้บุคคลคนเดียว หรือหลายคน ร่วมกระทำการมากกว่าครั้งเดียว</p> <p>(ค) มอบอำนาจให้กระทำการมากกว่าครั้งเดียว โดยให้บุคคลหลายคนต่างคนต่างกระทำกิจการแยกกันได้ติดตามรายตัวบุคคลที่รับมอบคนละ</p> <p>หมายเหตุ ถ้าผู้มอบอำนาจมีหลายคน แต่มิได้เป็นผู้มีอำนาจร่วมกันแล้วมอบอำนาจในตราสารฉบับเดียวกัน ต้องติดตามรายตัวบุคคลผู้มอบคนหนึ่งเป็นเรื่องหนึ่งตามมาตรา 108</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(1) ใบแต่งตั้งนาย และใบมอบอำนาจซึ่งทนายความให้แก่เสมียนของตนเพื่อเป็นตัวแทนดำเนินคดีในศาล</p> <p>(2) ใบมอบอำนาจให้ออน หรือให้กระทำการใดๆ เกี่ยวกับสัตว์พาหนะตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ</p> <p>(3) ใบมอบอำนาจให้รับเงิน หรือสิ่งของแทน</p> <p>(4) ใบมอบอำนาจซึ่งสหกรณ์เป็นผู้มอบ และใบมอบอำนาจตั้งสหกรณ์เป็นตัวแทนจัดการให้สหกรณ์ได้รับสิทธิในอสังหาริมทรัพย์</p>	<p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>30 บาท</p>	<p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p> <p>ผู้มอบอำนาจ</p>	<p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p> <p>ผู้รับมอบอำนาจ</p>
<p>8. ใบมอบฉันทะสำหรับให้ลงมติในที่ประชุมของบริษัท</p> <p>(ก) มอบฉันทะสำหรับการประชุมครั้งเดียว</p> <p>(ข) มอบฉันทะสำหรับการประชุมกว่าครั้งเดียว (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ใช้อยู่บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>20 บาท</p> <p>100 บาท</p>	<p>ผู้มอบฉันทะ</p> <p>ผู้มอบฉันทะ</p>	<p>ผู้มอบฉันทะ</p> <p>ผู้มอบฉันทะ</p>

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชยแสตมป์
9. (1) ตั๋วแลกเงิน หรือตราสารทำนองเดียวกับที่ใช้อย่าง ตั๋วแลกเงิน ฉบับละ	3 บาท	ผู้สั่งจ่าย	ผู้สั่งจ่าย
(2) ตั๋วสัญญาใช้เงิน หรือตราสารทำนองเดียวกับที่ใช้อย่าง ตั๋วสัญญาใช้เงิน ฉบับละ	3 บาท	ผู้ออกตั๋ว	ผู้ออกตั๋ว
ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร - ถ้าตั๋วออกเป็นสำหรับ และฉบับแรกในสำหรับนั้นปิดแสตมป์ บริบูรณ์แล้ว ฉบับอื่นๆ ไม่ต้องปิดอีก แต่ต้องสลักหลังฉบับ นั้นๆ ไว้ว่า "ได้เสียอากรแล้ว" (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)			
10. บิลออฟแลดิง หมายเหตุ ถ้าออกเป็นสำหรับให้ปิดแสตมป์ตามอัตราทุกฉบับ	2 บาท	ผู้กระทำ ตราสาร	ผู้กระทำ ตราสาร
11. (1) ใบหุ้น หรือใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของบริษัทสมาคม คณะบุคคล หรือองค์การใด ๆ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)	5 บาท	ผู้ทรงตราสาร	ผู้ทรงตราสาร
(2) พันธบัตรของรัฐบาลใด ๆ ที่ขายในประเทศไทย ทุกจำนวนเงิน 100 บาท หรือเศษของ 100 บาทยกเว้นไม่ต้อง เสียอากร - ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของสหกรณ์	1 บาท	ผู้ทรงตราสาร	ผู้ทรงตราสาร
12. เช็ค หรือหนังสือคำสั่งใด ๆ ซึ่งใช้แทนเช็ค ฉบับละ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)	3 บาท	ผู้สั่งจ่าย	ผู้สั่งจ่าย
13. ใบรับฝากเงินประเภทประจำของธนาคารโดยมีดอกเบี้ย (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)	5 บาท	ผู้รับฝาก	ผู้รับฝาก

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเช้อแสตมป์
<p>14. เลตเตอร์ออฟเครดิต</p> <p>(ก) ออกในประเทศไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - เงินต่ำกว่า 10,000 บาท - เงินตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป <p>(ข) ออกในต่างประเทศ และให้ชำระเงินในประเทศไทย</p> <p>คราวละ</p> <p>หมายเหตุ</p> <p>ตราสารเลตเตอร์ออฟเครดิตที่ออกในประเทศไทย และให้ชำระเงินในต่างประเทศ ต้องทำสำเนาเก็บไว้ในประเทศไทย ส่วนการเสียอากรให้ปิดแสตมป์บริบูรณ์เฉพาะในฉบับสำเนาดังกล่าวนั้น (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 15 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>20 บาท</p> <p>30 บาท</p> <p>20 บาท</p>	<p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>	<p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ออกตราสาร</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>
<p>15. เช็คสำหรับผู้เดินทาง</p> <p>(ก) ออกในประเทศไทย ฉบับละ</p> <p>(ข) ออกในต่างประเทศ แต่ให้ชำระในประเทศไทย ฉบับละ</p> <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 14 ใช้บังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>3 บาท</p> <p>3 บาท</p>	<p>ผู้ออกเช็ค</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>	<p>ผู้ออกเช็ค</p> <p>ผู้ทรงคนแรกในประเทศไทย</p>
<p>16. ใบรับรอง</p> <p>ซึ่งออกให้เนื่องในกิจการรับขนส่งสินค้าโดยทางน้ำ ทางบกและทางอากาศ คือตราสารซึ่งลงลายมือชื่อพนักงาน หรือนายสินค้าของยานพาหนะรับขนส่ง ซึ่งออกรับของดังระบุไว้ในใบรับนั้น เมื่อไม่ได้ออกบิลออฟเลดิง ฉบับละ</p> <p>หมายเหตุ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ถ้าออกเป็นสำรับให้ปิดแสตมป์ตามอัตราทุกฉบับ <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 9 ใช้บังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p>	<p>ผู้ออกใบรับ</p>	<p>ผู้ออกใบรับ</p>

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสดมปี			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสดมปี	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง ชิตมาแสดมปี
<p>17. ค่าประกัน</p> <p>(ก) ทรัพย์สินที่มีได้จำกัดจำนวนเงินไว้</p> <p>(ข) สำหรับจำนวนเงินไม่เกิน 1,000 บาท</p> <p>(ค) สำหรับจำนวนเงินเกิน 1,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท</p> <p>สำหรับจำนวนเงินเกิน 10,000 บาทขึ้นไป</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) การประกันหนี้เนื่องแต่การที่รัฐบาลให้ราษฎรกู้ยืม หรือยืมเพื่อการบริโภค หรือการเกษตรกรรม</p> <p>(ข) ค่าประกันหนี้เนื่องแต่การที่สหกรณ์ให้สมาชิกกู้ยืม หรือยืม (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 13 ไขบังคับ 29 พ.ย.2526 เป็นต้นไป))</p>	<p>10 บาท</p> <p>1 บาท</p> <p>5 บาท</p> <p>10 บาท</p>	<p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p>	<p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p> <p>ผู้ค้ำประกัน</p>
<p>18. จำน่า</p> <p>จำนวนหนี้ทุก 2,000 บาท หรือเศษของ 2,000 บาท</p> <p>ถ้าการจำนำมิได้จำกัดจำนวนหนี้ไว้</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>(ก) ตัวจำนำของโรงรับจำนำที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย</p> <p>(ข) จำน่าอันเกี่ยวกับกู้ยืมซึ่งได้ปิดแสดมปีบริบูรณ์แล้วตาม ข้อ 5</p>	<p>1 บาท</p> <p>1 บาท</p>	<p>ผู้รับจำนำ</p> <p>ผู้รับจำนำ</p>	<p>ผู้รับจำนำ</p> <p>ผู้รับจำนำ</p>
<p>19. ใบรับของคลังสินค้า</p>	<p>1 บาท</p>	<p>นายคลังสินค้า</p>	<p>นายคลังสินค้า</p>
<p>20. ค่าสั่งให้ส่งมอบของ คือ ตราสารซึ่งบุคคลผู้ปรากฏชื่อในตราสารนั้น หรือซึ่งบุคคลผู้นั้นตราชื่อไว้ หรือผู้ทรงมีสิทธิที่จะรับมอบสินค้าอันอยู่ในอู่ หรือเมืองท่า หรือคลังสินค้าซึ่งรับเก็บหรือรับฝาก โดยเรียกเก็บค่าเช่า หรือรับสินค้าอันอยู่ที่ท่าสินค้าโดยที่เจ้าของลงลายมือชื่อ หรือมีผู้อื่นลงลายมือชื่อแทนในเมื่อขาย หรือโอนทรัพย์สินอันปรากฏในตราสารนั้น</p> <p>(พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 13 ไขบังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p>	<p>ผู้ออกคำสั่ง</p>	<p>ผู้ออกคำสั่ง</p>

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสตมป์	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง ชดเชาแสตมป์
<p>21. ตัวแทน</p> <p>(ก) มอบอำนาจเฉพาะการ</p> <p>(ข) มอบอำนาจทั่วไป</p> <p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- การตั้งตัวแทนในกรณีสหกรณ์เป็นตัวการ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 มาตรา 14 ใช้อบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)</p>	<p>10 บาท</p> <p>30 บาท</p>	<p>ตัวการ</p> <p>ตัวการ</p>	<p>ตัวการ</p> <p>ตัวการ</p>
<p>22. ค่าซื้อขายของอนุญาโตตุลาการ</p> <p>(ก) ในกรณีซึ่งพิพาทกันด้วยจำนวนเงิน หรือราคา ทุกจำนวน เงิน 1,000 บาท หรือเศษของ 1,000 บาท</p> <p>(ข) ในกรณีอื่นซึ่งไม่กล่าวถึงจำนวนเงิน หรือราคา (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 ใช้อบังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)</p>	<p>1 บาท</p> <p>10 บาท</p>	<p>อนุญาโต ตุลาการ</p> <p>อนุญาโต ตุลาการ</p>	<p>อนุญาโต ตุลาการ</p> <p>อนุญาโต ตุลาการ</p>
<p>23. คู่ฉบับ หรือคู่ฉีกแห่งตราสาร คือ ตราสารซึ่งมี คือ ตราสารซึ่งมีข้อความอย่างเดียวกันกับต้นฉบับ หรือต้นสัญญา และผู้กระทำตราสารได้ลงลายมือชื่อไว้อย่างเดียวกับต้นฉบับ</p> <p>(ก) ถ้าต้นฉบับเสียอากรไม่เกิน 5 บาท</p> <p>(ข) ถ้าเกิน 5 บาท</p>	<p>1 บาท</p> <p>5 บาท</p>	<p>(1) ถ้าไม่มี บุคคลอีก ฝ่ายหนึ่งเป็น คู่สัญญา คนที่ เสียอากร สำหรับ ต้นฉบับ เป็นผู้เสีย</p> <p>(2) ถ้ามีบุคคล อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นคู่สัญญา บุคคลอีก ฝ่ายหนึ่งนั้น ต้องเป็น ผู้เสียอากร</p>	<p>คนเดียวกับ ผู้ชดเชา ต้นฉบับ</p>

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสดมปี			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากร แสดมปี	ผู้ที่ต้อง เสียอากร	ผู้ที่ต้อง ชดเชาแสดมปี
ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร - ถ้าฝ่ายที่ต้องเสียอากรเป็นสหกรณ์ (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)			
24. หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทจำกัดที่ส่งต่อนายทะเบียน	200 บาท	ผู้เริ่มก่อการ	ผู้เริ่มก่อการ
25. ข้อบังคับของบริษัทจำกัดที่ส่งต่อนายทะเบียน	200 บาท	กรรมการ	กรรมการ
26. ข้อบังคับใหม่ หรือสำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ หรือ ข้อบังคับของบริษัทจำกัดซึ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ที่ส่งต่อ นายทะเบียน	50 บาท	กรรมการ	กรรมการ
27. หนังสือสัญญาห้างหุ้นส่วน (ก) หนังสือสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน (ข) หนังสือสัญญาที่แก้ไขสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วน (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2526 ไขบังคับ 29 พ.ย. 2526 เป็นต้นไป)	100 บาท 50 บาท	ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้เป็นหุ้นส่วน	ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้เป็นหุ้นส่วน
28. ใบบริ เฉพาะตามที่ระบุต่อไปนี้ (ก) ใบบริรางวัลสลากกินแบ่งของรัฐบาล (ข) ใบบริสำหรับการโอน หรือก่อตั้งสิทธิใดๆ เกี่ยวกับ อสังหาริมทรัพย์ ในเมื่อนิติกรรมที่เป็นเหตุให้ออกใบบรินั้นมี การจดทะเบียนตามกฎหมาย (ดูประกาศอธิบดีกรมสรรพากร เกี่ยวกับอากรแสดมปี(ฉบับที่ 21) (ดูคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยภาษีอากรที่ 27/2537) (ค) ใบบริสำหรับการขาย ขายฝาก ให้เช่าซื้อ หรือโอน กรรมสิทธิ์ยานพาหนะ ทั้งนี้เฉพาะยานพาหนะซึ่งมีการ จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยยานพาหนะนั้นๆ ถ้าใบบริตาม (ก) (ข) หรือ (ค) มีจำนวนเงินตั้งแต่ 200 บาท ขึ้นไปทุก 200 บาท หรือเศษของ 200 บาท (พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2525 มาตรา 9 ไขบังคับ 27 ก.พ. 2525 เป็นต้นไป)	1 บาท	ผู้ออกใบบริ	ผู้ออกใบบริ

ตาราง (ต่อ)

บัญชีอัตราอากรแสตมป์			
ลักษณะแห่งตราสาร	ค่าอากรแสตมป์	ผู้ที่ต้องเสียอากร	ผู้ที่ต้องชดเชาแสตมป์
<p>ยกเว้นไม่ต้องเสียอากร</p> <p>- ไบรับ สำหรับจำนวนเงินที่ผู้รับต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม หรือภาษีธุรกิจเฉพาะ</p> <p>(พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2534 ใช้บังคับ 1 ม.ค. 2535 เป็นต้นไป)</p> <p>(ยกเลิกโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ใช้บังคับ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป)</p> <p>(ยกเลิกโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2529 ใช้บังคับ 1 ก.พ. 2529 เป็นต้นไป)</p>			
<p>ดูพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2500 มาตรา 6(11)</p> <p>ค่าอากรแสตมป์ที่มีจำนวนไม่ถึง 1 บาท หรือเศษของบาท ได้รับการยกเว้นอากร</p>			

ที่มา: สำเนาหนังสือที่ ที่ กษ 1109/13300 เรื่อง ภาษีอากรที่สหกรณ์และสมาชิกได้รับการยกเว้น ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2547 เข้าถึงได้จาก http://webhost.cpd.go.th/cwt/web_cpd/download/Command/60.doc ค้นคืน 14 พฤษภาคม 2557

4. การยกเว้นอากรแสตมป์ของสหกรณ์

4.1 ยกเว้นตามที่ระบุไว้ในบัญชีอัตราอากรแสตมป์ ดังนี้

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 1 คือ การเช่าทรัพย์สินใช้ในการทำนา ไร่ และสวน
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 2 คือ โอนใบหุ้น ใบหุ้นกู้ และใบรับรองหนี้ ซึ่งสหกรณ์

เป็นผู้ออก

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 3 คือ การเช่าซื้อทรัพย์สิน ใช้ในการทำนา ไร่ สวน
- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 4 คือ การจ้างทำของ ซึ่งสัญญาที่ทำขึ้นนอกประเทศไทย

และการปฏิบัติตามข้อสัญญานั้นมิได้ทำในประเทศไทย

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 5 คือ การกู้ยืมเงินซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ หรือจากธนาคารเพื่อการเกษตร

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 7 คือ ใบมอบอำนาจซึ่งสหกรณ์เป็นผู้มอบ และใบมอบอำนาจตั้งสหกรณ์เป็นตัวแทนจัดการให้สหกรณ์ได้รับสิทธิในอสังหาริมทรัพย์

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 9 คือ กรณีสหกรณ์เป็นผู้ออกตั๋วแลกเงินหรือตั๋วสัญญาใช้เงิน ถ้าตั๋วออกเป็นสำหรับ และฉบับแรกในสำหรับนั้นปิดแสดมปีบริบูรณ์แล้ว ฉบับอื่นๆ ไม่ต้องปิดอีก แต่ต้องสลักหลังฉบับนั้นๆ ไว้ว่าได้เสียอากรแล้ว

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 11 คือ ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ หรือใบรับรองหนี้ของสหกรณ์

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 17 (8) คือ คำประกันหนี้เนื่องแต่การที่สหกรณ์ให้สมาชิก กู้ยืมหรือยืม

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 18 คือ จำนำเกี่ยวกับการกู้ยืม ซึ่งสหกรณ์ได้รับยกเว้น ไม่ต้องเสียอากรเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน ซึ่งสมาชิกกู้ยืมจากสหกรณ์ หรือสหกรณ์กู้ยืมจากสหกรณ์ (ตามที่กำหนดในลักษณะแห่งตราสาร 5)

- ยกเว้นตามลักษณะแห่งตราสาร 23 คือ คู่ฉบับหรือคู่ฉีกแห่งตราสารถ้าฝ่ายที่ต้องเสียอากรเป็นสหกรณ์

4.2 ยกเว้นสำหรับตราสารที่ต้องเสียค่าอากรแสดมปีไม่ถึงหนึ่งบาท หรือเศษของบาท

4.3 ยกเว้นโดยกฎหมายที่จัดตั้งสหกรณ์นั้นๆ

5. บทกำหนดโทษ

ผู้ไม่เสียอากรให้ถูกต้องภายในกำหนดเวลา จะต้องรับผิดชอบเงินเพิ่ม ตามมาตรา 113 หรือมาตรา 114 แห่งประมวลรัษฎากร และในกรณีที่มีเจตนาทุจริต กระทำการอันเป็นเท็จ จะต้องได้รับโทษทางอาญา ซึ่งมีตั้งแต่โทษปรับและ/หรือโทษจำคุกตามควรแก่กรณีดังที่ระบุไว้ในมาตรา 124 ถึง 129 แห่งประมวลรัษฎากร

กิจกรรม 13.3.4

1. จงอธิบายวิธีการเสียอากรแสดมปี มาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายบทกำหนดโทษของผู้ไม่เสียอากรให้ถูกต้อง มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.4)

เรื่องที่ 13.3.5

ภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

สหกรณ์เป็นนิติบุคคลที่มีภาระหน้าที่ในการเสียภาษี นอกเหนือไปจากการเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีนิติบุคคลแล้ว สหกรณ์จะต้องเสียภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องได้แก่ ภาษีป้าย ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีโรงเรือนและที่ดิน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ภาษีป้าย

ภาษีป้าย หมายถึง ภาษีอากรประเภทหนึ่งที่เกิดจากการแสดงป้ายชื่อ ยี่ห้อ หรือโลโก้ บนวัตถุใดๆ ด้วยตัวอักษร ภาพ ที่ใช้เพื่อหารายได้ หรือการโฆษณา เช่น มีตัวอักษรหรือภาพอยู่บนบิลบอร์ด ตามตึกตามทางด่วน ป้ายผ้าใบ หรือป้ายไฟ ที่ใช้เพื่อหารายได้ หรือการโฆษณา ล้วนต้องเสียภาษีทั้งสิ้น

สำหรับป้ายของสหกรณ์ต้องเสียภาษี เพราะไม่ได้รับยกเว้นตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ซึ่งเรื่องนี้ กรมการปกครองได้ตอบข้อหารือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตามหนังสือ ที่ มท. 0407/71395 ลงวันที่ 11 กันยายน 2528 ความว่า ตามพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 ได้ปฏิบัติถึงป้ายของทางราชการหรือองค์กรของรัฐที่ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีป้าย คือ

1) มาตรา 8 (6) แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 บัญญัติว่า “ป้ายของทางราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน”

2) มาตรา 8 (7) แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 บัญญัติว่า “ป้ายขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรของรัฐบาล หรือตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นๆ และหน่วยงานที่นำรายได้ส่งรัฐ”

ดังนั้น กรณีป้ายของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ซึ่งเป็นหน่วยงาน ต่างหากจากรัฐบาล และมีได้เป็นองค์กรของรัฐบาลที่นำรายได้ส่งรัฐ จึงไม่เป็นกรณีป้ายที่ได้รับยกเว้นตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น

1.1 ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้าย คือ เจ้าของป้าย ป้ายที่เข้าลักษณะที่จะต้องเสียภาษีตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 จะต้องเข้าเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1.1.1 เป็นป้ายแสดงยี่ห้อหรือเครื่องหมาย

1.1.2 ใช้ในการประกอบการค้าหรือประกอบกิจการอื่นเพื่อหารายได้หรือโฆษณาการค้าหรือกิจการอื่นเพื่อหารายได้

1.1.3 การแสดงหรือโฆษณาด้วยวัตถุใดๆ ด้วยอักษร ภาพ หรือเครื่องหมายที่เขียนแกะสลักจารึก หรือทำให้ปรากฏด้วยวิธีอื่น

1.2 การคำนวณภาษีป้าย ใช้ฐานภาษีคูณกับอัตราภาษี

1.2.1 ฐานภาษีป้าย คือ พื้นที่ของป้ายที่คิดเป็นตารางเซนติเมตร กรณีมีเศษเกินกว่า 250 ตารางเซนติเมตรให้คิดเป็น 500 ตารางเซนติเมตร

1.2.2 อัตราภาษีป้าย แบ่งออกได้ดังนี้

- 1) ป้ายที่มีอักษรไทยล้วน อัตราภาษี 3 บาทต่อ 500 ตารางเซนติเมตร
- 2) ป้ายที่มีอักษรไทยปนอักษรต่างประเทศ หรือปนภาพหรือเครื่องหมายอื่น อัตราภาษี 20 บาทต่อ 500 ตารางเซนติเมตร
- 3) ป้ายที่ไม่เข้าข้อ 1 และข้อ 2 ให้กำหนดอัตราภาษี 40 บาทต่อ 500 ตารางเซนติเมตร

1.2.3 วิธีคำนวณภาษีป้าย

ภาษีป้าย = พื้นที่ของป้าย × อัตราภาษีป้าย

หากคำนวณภาษีป้ายได้ต่ำกว่า 200 บาท ให้เสียภาษีป้ายละ 200 บาท

1.3 การกำหนดการยื่นแบบและชำระภาษีป้าย ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้ายจะต้องยื่นแบบ (ภ.ป.1) ภายในเดือนธันวาคมของทุกปี สำหรับป้ายเก่า หรือภายใน 15 วันนับแต่วันที่ติดตั้งหรือแสดงป้ายสำหรับป้ายใหม่หรือป้ายที่มีการเปลี่ยนแปลงจากป้ายเดิม เจ้าพนักงานประเมินพิจารณาและแจ้งจำนวนภาษีป้าย ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้ายจะต้องชำระค่าภาษีป้ายภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งการประเมินดังกล่าว

1.4 การบันทึกบัญชีภาษีป้าย ภาษีป้ายเป็นค่าใช้จ่ายในการขายหรือค่าใช้จ่ายในการบริหารขึ้นอยู่กับป้ายนี้จัดอยู่ในหมวดใด ดังนั้นการบันทึกบัญชีภาษี ณ วันที่จ่ายเงินโดยเดบิตภาษีป้ายเครดิตเงินสด

2. ภาษีบำรุงท้องที่

ภาษีบำรุงท้องที่ หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บที่ดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อปลูกบ้านอยู่อาศัย ทำการเกษตร และที่ดินว่างเปล่า

2.1 ผู้มีหน้าที่เสียภาษี คือ เจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ส่วนที่ดินที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี ได้แก่ (นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, วาสนาดวงดารา 2554: 11-23 11-27)

- 1) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งพระราชวังอันเป็นส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- 2) ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือที่ดินของรัฐที่ใช้ในกิจการของรัฐหรือ สาธารณะโดยมิได้หาผลประโยชน์
- 3) ที่ดินของราชการส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่นหรือสาธารณะโดยมิได้หาประโยชน์
- 4) ที่ดินที่ใช้เฉพาะการพยาบาลสาธารณะ การศึกษา หรือการกุศลสาธารณะ
- 5) ที่ดินที่ใช้เฉพาะศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของวัด ไม่ว่าจะใช้ประกอบศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือไม่ หรือที่ศาลเจ้าโดยมิได้หาผลประโยชน์
- 6) ที่ดินที่ใช้เป็นสุสานและฌาปนสถานสาธารณะ โดยมิได้รับประโยชน์ตอบแทน

- 7) ที่ดินที่ใช้ในการรถไฟ การประปา การไฟฟ้า หรือการทำเรือของรัฐ หรือที่ใช้เป็น สนามบินของรัฐ
- 8) ที่ดินที่ใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดินอยู่แล้ว
- 9) ที่ดินของเอกชนเฉพาะส่วนที่เจ้าของที่ดินยินยอมให้ทางราชการจัดใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเจ้าของที่ดินมิได้ใช้หรือหาผลประโยชน์ในที่ดินเฉพาะส่วนนั้น
- 10) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการขององค์การสหประชาชาติ ทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศอื่นในเมื่อประเทศไทยมีข้อผูกพันให้ ยกเว้นตามอนุสัญญาหรือความตกลง
- 11) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการของสถานทูต หรือสถานกงสุล ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน
- 12) ที่ดินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.2 อัตราภาษีและการคำนวณภาษี

- 1) อัตราภาษีบำรุงท้องที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ แบ่งเป็น 34 อัตรา
- 2) ราคาปานกลางที่ดินเกินไร่ละ 30,000 บาท ให้เสียภาษีดังนี้ราคาปานกลางของที่ดิน 30,000 บาทแรก เสียภาษี 70 บาท
- 3) ส่วนที่เกิน 30,000 บาท เสียภาษี 10,000 บาท ต่อ 25 บาท
- 4) ประกอบกิจกรรม ประเภทไม้ล้มลุก
 - เสียอัตรากึ่งหนึ่ง
 - ประกอบอาชีพด้วยตนเอง ไม่เกินไร่ละ 5 บาท
 - ที่ดินว่างเปล่า เสียเพิ่ม 1 เท่า

การคำนวณภาษี

ภาษีบำรุงท้องที่ กำหนดจากราคापานกลางของที่ดินที่คณะกรรมการตีราคาปานกลางที่ดินที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการจัดเก็บภาษีคูณกับอัตราภาษี

เนื้อที่ดินเพื่อคำนวณภาษี (ไร่) = เนื้อที่ถือครอง - เนื้อที่เกณฑ์ลดหย่อน

ค่าภาษีต่อไร่ = ตามบัญชีอัตราภาษีฯ ท้าย พ.ร.บ.ฯ

2.3 ขั้นตอนการยื่นเสียภาษี ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีจะต้องยื่นแบบรายการที่ดิน (ภ.บ.ท.5) ภายในเดือนมกราคมของปีแรกที่มีการตีราคาปานกลางของที่ดิน และเมื่อได้รับแจ้งตามแบบ (ภ.บ.ท.9) จากเจ้าพนักงานภายในเดือนมีนาคมของปีแรกที่มีการตีราคาปานกลางของที่ดิน ต้องชำระภาษีภายในเดือนเมษายน

โดยสหกรณ์ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ถ้าหากเป็นเจ้าของที่ดินตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เพราะตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่ได้มีการยกเว้นภาษีให้แก่สหกรณ์โดยเฉพาะเจาะจง สหกรณ์คงได้รับยกเว้นภาษีบำรุงท้องที่ก็ต่อเมื่อเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 8 ซึ่งเป็นการยกเว้นแก่บุคคลทั่วไปที่กำหนดให้เจ้าของที่ดินไม่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่เท่านั้น

3. ภาษีโรงเรือนและที่ดิน

ภาษีโรงเรือนและที่ดิน หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บจากโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ กับที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องไปกับโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้น

โดยทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่ โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง และที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกับโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างนั้น และในปีที่ผ่านมาได้มีการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น เช่น ให้เช่าใช้เป็นที่พักอาศัย ที่ไว้สินค้า ที่ประกอบอุตสาหกรรม ให้ญาติ บิดา มารดา บุตร หรือผู้อื่นอยู่อาศัย หรือใช้ประกอบกิจการอื่น ๆ เพื่อหารายได้ และไม่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย ส่วนทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นภาษีไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ได้แก่

- 1) พระราชวังอันเป็นส่วนของแผ่นดิน
- 2) ทรัพย์สินของรัฐบาลที่ใช้ในกิจการของรัฐบาล หรือสาธารณะ และทรัพย์สินของการรถไฟแห่งประเทศไทยที่ใช้ในกิจการของการรถไฟโดยตรง
- 3) ทรัพย์สินของโรงพยาบาลสาธารณะ และโรงเรียนสาธารณะซึ่งกระทำการที่ไม่ใช่เพื่อเป็นผลกำไรส่วนบุคคล และใช้เฉพาะในการรักษาพยาบาลและในการศึกษา
- 4) ทรัพย์สินซึ่งเป็นศาสนสมบัติอันใช้เฉพาะในศาสนกิจอย่างเดี่ยวหรือเป็นที่อยู่ของสงฆ์
- 5) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ ซึ่งปิดไว้ตลอดปี และเจ้าของไม่ได้อยู่อาศัย หรือให้ผู้อื่นอยู่นอกจากคนเฝ้าในโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ หรือในที่ดินซึ่งใช้ต่อเนื่องกัน
- 6) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างของการเคหะแห่งชาติที่ผู้เช่าซื้ออยู่อาศัยเอง และมีได้ใช้เป็นที่พักอาศัยหรือประกอบการอุตสาหกรรม หรือประกอบกิจการอื่นเพื่อหารายได้
- 7) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ๆ ซึ่งเจ้าของอยู่เองหรือให้ผู้แทนอยู่เฝ้ารักษา และซึ่งมิได้ใช้เป็นที่พักอาศัยหรือประกอบการอุตสาหกรรม

3.1 ผู้มีหน้าที่เสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน

- 1) เจ้าของทรัพย์สิน
- 2) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างและเจ้าของที่ดินเป็นคนละเจ้าของ เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษีสำหรับทรัพย์สินนั้นทั้งหมด

3.2 การคำนวณภาษี การประเมินค่ารายปี และอัตราภาษี ภาษีโรงเรือนและที่ดินคิดจากค่ารายปีของทรัพย์สิน ในอัตราร้อยละ 12.5 ของค่ารายปี เช่น บ้านให้เช่า มีค่ารายปี 18,000 บาท ค่าภาษีจะเท่ากับ $(18,000 \times 12.5)/100$ เป็นเงิน 2,250 บาท ค่ารายปีของทรัพย์สิน หมายถึง จำนวนเงินซึ่งทรัพย์สินนั้นสมควรให้เช่าได้ในปีหนึ่ง ๆ เช่น บ้านให้เช่าเดือนละ 1,500 บาท ค่ารายปีของบ้านหลังนี้ก็คือ 18,000 บาท (หมายถึง ค่าเช่าทั้งปีของบ้านหลังนี้ $1,500 \times 12 = 18,000$ บาท)

การประเมินค่ารายปีมีหลักเกณฑ์การประเมินตามลำดับ ดังนี้

- 1) กรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีการให้เช่าและค่าเช่าสมควรให้นำค่าเช่ามาคิดเป็นรายปี
- 2) กรณีทรัพย์สินให้เช่าและค่าเช่าไม่สมควรหรือหากค่าเช่าไม่ได้เนื่องจากเจ้าของทรัพย์สินประกอบกิจการเอง ให้ประเมินค่ารายปีโดยเทียบเคียงกับค่ารายปีของทรัพย์สินในปีที่ผ่านมา หรือเทียบเคียงกับค่ารายปีของทรัพย์สินในบริเวณใกล้เคียงกันที่มีลักษณะของทรัพย์สิน ขนาด พื้นที่ ทำเล ที่ตั้ง

และบริการสาธารณะที่ทรัพย์สินนั้นได้รับประโยชน์คล้ายคลึงกันในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ซึ่งในเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำราคาเช่ามาตรฐานกลางเฉลี่ยต่อตารางเมตรต่อเดือนตามทำเลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตามประเภทของทรัพย์สิน

3) กรณีไม่สามารถเทียบเคียงตามข้อ 2 ได้อาจประเมินค่ารายปีของทรัพย์สินโดยใช้มูลค่าทรัพย์สินมาประกอบการประเมินได้

ค่าภาษี

- 1) ผู้รับประเมินชำระภาษีปีละครั้งตามค่ารายปี
- 2) อัตราร้อยละ 12.5 ของค่ารายปี

$$\text{ค่าภาษี} = \text{ค่ารายปี} \times 12.5 \%$$

ค่ารายปี คือ จำนวนเงินซึ่งทรัพย์สินนั้นสมควรให้เช่าได้ในปีหนึ่งๆ กรณีให้เช่าให้ถือค่าเช่าคือค่ารายปีกรณีมีเหตุ

- ค่าเช่ามิใช่จำนวนเงินอันสมควร
- หากค่าเช่าไม่ได้ เนื่องจากดำเนินกิจการเองหรือด้วยเหตุประการอื่น ให้พนักงาน

เจ้าหน้าที่มีอำนาจประเมินค่ารายปีตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนด

ลดค่ารายปี

- มาตรา 11 โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างฯ ถูกหรือถอนทำลายโดยประการอื่น ให้ลดยอดค่ารายปีตามส่วนที่ถูกทำลายตลอดเวลาที่ยังมีได้ทำขึ้น และยังใช้ไม่ได้

- มาตรา 12 โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง ทำขึ้นระหว่างปีถือเอาเวลาซึ่งมีขึ้นและสำเร็จจนควรอยู่ได้แล้ว เป็นเกณฑ์คำนวณค่ารายปี

- มาตรา 13

1. เจ้าของโรงเรือนติดตั้งส่วนควบที่สำคัญขึ้นในโรงเรือนนั้น
2. มีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลไก เครื่องกระทำหรือเครื่องกำเนิดสินค้า
3. เพื่อใช้ดำเนินการอุตสาหกรรม
4. ลดค่ารายปีลงเหลือ 1 ใน 3

3.3 ระยะเวลาการยื่นแบบแสดงรายการทรัพย์สินเพื่อเสียภาษี เจ้าของทรัพย์สินต้องยื่นแบบแสดงรายการเพื่อเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน (ภรด. 2) ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นตั้งอยู่ภายในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี

ในกรณีของสหกรณ์ที่เป็นเจ้าของอาคารและที่ดิน ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน เพราะตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่มีข้อยกเว้นให้สหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษี เว้นแต่จะได้รับการยกเว้นตามมาตรา 9 และ 10 (ซึ่งเป็นข้อยกเว้นให้แก่บุคคลทั่วไป)

กิจกรรม 13.3.5

1. จงอธิบายผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษีป้าย ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย 2510 มาพอเข้าใจ
2. จงอธิบายขั้นตอนการยื่นเสียภาษีบำรุงท้องที่มาพอเข้าใจ
3. จงอธิบายว่าทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นภาษีไม่ต้องเสียภาษีโรงเรือนและที่ดิน ประกอบอะไรบ้าง อธิบายมาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.5 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.5)

บรรณานุกรม

- การภาษีอากร. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556, จาก <http://elearning2.utcc.ac.th/officialtcw/econtent/BA209/chapter1.pdf>
- ภาษีอากรที่สหกรณ์และสมาชิกได้รับการยกเว้น. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2557, จาก http://webhost.cpd.go.th/ewt/web_cpd/download/Command/60.doc
- การหักภาษี ณ ที่จ่ายตามมาตรา 3 เตรส แห่งประมวลรัษฎากร. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.rd.go.th/publish/3535.0.html>
- ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์. (2558). เอกสารการสอนบทที่ 9 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษีอากร. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560, จาก <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~achairat/PubE09%20Tax%20in%20General.pdf>
- เดชา โพธิ์รักษ์. (2556). วัตถุประสงค์ของการจัดเก็บภาษีอากร. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556, จาก <http://decharconsultant.files.wordpress.com>
- นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และวาสนา ดวงดารา. (2554). การบัญชีภาษีอากร (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพลส.
- วินัย เนื่อนาจันทร์. (2559). เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการภาษีอากร/ภาษีอากร 1. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2560, จาก http://taxationkhonkaen.blogspot.com/2016/05/blog-post_30.html
- สมเจตน์ ประสงค์ดี. (2557). กระบวนการจัดเก็บภาษี. สำนักมาตรฐานการจัดเก็บภาษีกรมสรรพากร สำนักมาตรฐานการกำกับและตรวจสอบภาษี กรมสรรพากร. คู่มือการเสียภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรของสหกรณ์.
- สิงห์ทอง ชินวรรังสี. (2556). ภาษีอากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ออมทรัพย์. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2556, จาก www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_dl_link.php?nid=1507
- สุขุมลย์ ชำนิจ. (2552). การภาษีอากรสำหรับสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชา การบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์* (หน่วยที่ 15, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. *อากรแสดมภ์*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://web.cpd.go.th/rlo/index.php/2016-12-16-17-27-24>)

หน่วยที่ 14

การควบคุมภายใน และการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ

ชื่อ
วุฒิ

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ

บธ.บ. (การเงิน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตำแหน่ง

ผู้บริหารที่มพัฒนาแบบจำลองบริหารความเสี่ยงทางการเงิน

ฝ่ายบริหารความเสี่ยง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

หน่วยที่เขียน

หน่วยที่ 14

แผนการสอนหน่วยที่ 14

การควบคุมภายใน และการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

ตอนที่

- 14.1 การควบคุมภายในของสหกรณ์
- 14.2 การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์
- 14.3 การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

แนวคิด

1. การควบคุมภายในของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นร่วมกันโดยคณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์ทุกระดับชั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่า วิธีการหรือการปฏิบัติตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในของสหกรณ์ ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่ดำเนินการตามแนวทางโคโซ มี 5 องค์ประกอบซึ่งมีความสัมพันธ์กัน และจำแนกระดับของการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้เป็น 4 ระดับ
2. การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์มีเครื่องมือสำหรับดำเนินการที่หลากหลาย เช่น การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร และการประเมินการควบคุมด้วยตนเอง ซึ่งการใช้เครื่องมือใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินแบบใดที่จะเหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์โดยมีกรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ด้วยวิธีการประเมินการควบคุมด้วยตนเองซึ่งแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่ทุกคนในสหกรณ์ร่วมมือกันวิเคราะห์ความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินงาน การจัดทำแผนงานในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์ และประเมินการควบคุมที่มีอยู่เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานและระบบการควบคุมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น
3. การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการที่สหกรณ์ใช้ในการบริหารจัดการให้โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ ซึ่งสหกรณ์หลายแห่งในปัจจุบันได้นำแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม หรือการบริหารความเสี่ยงขององค์กรโดยรวมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ โดยการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม เป็นการบริหารและควบคุมกิจกรรมรวมทั้งกระบวนการดำเนินงานต่างๆ จำนวน 8 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน เพื่อลดมูลเหตุของแต่ละโอกาสที่สหกรณ์จะเกิดความเสียหายให้ระดับของความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ ประเมิน ควบคุม และสามารถตรวจสอบได้อย่างมี

ระบบ โดยมีกรณีตัวอย่างซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำกระบวนการบริหารความเสี่ยงตามแนวทาง โคโซ-อีอาร์เอ็ม มาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานในธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์การเกษตรซึ่งมี กระบวนการบริหารความเสี่ยงด้านสินเชื่อที่ครอบคลุมทั้ง 8 องค์ประกอบตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.1 “การควบคุมภายในของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการ ควบคุมภายในของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.2 “การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถ อธิบายการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.3 “การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 14 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 14.1-14.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 14.1-14.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 14
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 14.1

การควบคุมภายในของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

หัวเรื่อง

- 14.1.1 ความหมาย และความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์
- 14.1.2 การควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ
- 14.1.3 ระดับของการควบคุมภายในและสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์

แนวคิด

1. การควบคุมภายในของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นร่วมกัน โดยคณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์ทุกระดับชั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่า วิธีการหรือการปฏิบัติตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้แก่ 1) เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) เพื่อให้รายงานทางการเงินเชื่อถือได้ และ 3) เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบนายทะเบียน ข้อบังคับ ระเบียบ และนโยบายของสหกรณ์ โดยความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์คือจะช่วยเหลือเสริมสร้างการกำกับดูแลกิจกรรมและการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ได้อย่างเหมาะสม และบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการข้างต้น
2. การควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซได้กำหนดองค์ประกอบของการควบคุมภายในไว้ 5 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมการควบคุม 2) การประเมินความเสี่ยง 3) กิจกรรมการควบคุม 4) สารสนเทศและการสื่อสาร และ 5) การติดตามผล
3. ระดับของการควบคุมภายในของสหกรณ์ จำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับทั่วทั้งองค์กร 2) ระดับส่วนงาน 3) ระดับหน่วยงาน และ 4) ระดับหน่วยย่อย นอกจากระดับของการควบคุมภายในของสหกรณ์นี้แล้ว ยังมีเรื่องของสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์ ที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ตรวจพบข้อบกพร่องและการทุจริตในเรื่องการเงินการบัญชีและการดำเนินการของสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์ได้เพิ่มความระมัดระวัง และให้ความสนใจในการควบคุมภายในของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.1 “ความหมาย และความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.2 “การควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.3 “ระดับของการควบคุมภายในและสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายระดับของการควบคุมภายในและสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 14.1.1

ความหมาย และความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์

สหกรณ์จำเป็นต้องมีการควบคุมภายในเพื่อเสริมสร้างให้สหกรณ์มีการกำกับดูแล ตรวจสอบกิจการ และการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ในเรื่องที่ 14.1.1 นี้จะได้กล่าวถึงความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์ และความหมายของการควบคุมภายในเพื่อเป็นพื้นฐานสู่การเรียนรู้เรื่องการควบคุมภายในของสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมภายในของสหกรณ์ที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานสากลในเรื่องถัดไป

1. ความหมายของการควบคุมภายในของสหกรณ์

การควบคุมภายในของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นร่วมกันโดยคณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์ทุกระดับชั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่า วิธีการหรือการปฏิบัติตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในของสหกรณ์ (โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

จากความหมายของการควบคุมภายในของสหกรณ์ข้างต้นมีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาดังนี้

1.1 กระบวนการปฏิบัติงาน หมายถึง การควบคุมภายในเป็นวิธีการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องที่แทรกเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ การควบคุมภายในไม่ใช่ส่วนที่เพิ่มจากการดำเนินงานตามปกติ แต่เป็นส่วนที่จำเป็นต้องมีขึ้นและผสมเข้ากับกิจกรรมการดำเนินงานตามปกติของสหกรณ์ เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์ดำเนินการในบางเรื่องที่สำคัญต้องผ่านการอนุมัติจากหัวหน้า หรือผู้จัดการสหกรณ์ ซึ่งการอนุมัติโดยผู้บังคับบัญชาถือเป็นวิธีการควบคุมภายในอย่างหนึ่งที่แทรกเข้าไปในกิจกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ เป็นต้น

1.2 คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์ทุกระดับชั้นร่วมกันกำหนด หมายถึง การควบคุมภายในเป็นสิ่งที่มิขึ้นโดยบุคคลภายในสหกรณ์กำหนดขึ้นมา คณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดให้มีการควบคุมภายใน ส่วนฝ่ายจัดการและบุคลากรของสหกรณ์เป็นผู้ปฏิบัติงานและรับผิดชอบต่อการควบคุมภายในที่กำหนดขึ้นนั้น

1.3 ความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผล หมายถึง การควบคุมภายในให้ความมั่นใจในระดับที่สูง แต่ไม่เต็ม 100% และไม่สามารถให้หลักประกันที่สมบูรณ์ได้ เพราะว่าการควบคุมภายในมีความเสี่ยงเนื่องภายในตัวเอง

1.4 วัตถุประสงค์ของการควบคุมภายใน หมายถึง การสร้างความมั่นใจว่าการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ถูกต้องเหมาะสม มี 3 ด้านคือ

- 1) ด้านการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 2) ด้านการรายงานทางการเงิน เพื่อให้รายงานทางการเงินเชื่อถือได้

3) ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ เพื่อให้การปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ นายทะเบียน ข้อบังคับ ระเบียบและนโยบายของสหกรณ์

โดยที่วัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในสามารถนำมาปรับใช้กับสหกรณ์ได้ดังนี้

(1) **การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency of Operation)** วัตถุประสงค์นี้มุ่งเน้นให้สหกรณ์กำกับใช้ทรัพยากรของสหกรณ์อย่างคุ้มค่า และให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ วัตถุประสงค์นี้ รวมถึงการปกปักรักษาทรัพยากรของสหกรณ์ให้ปลอดภัยและอยู่ในสภาพพร้อมจะใช้งานได้เสมอ การป้องกันมิให้เกิดการสูญเสียชีวิตหรือสูญหาย การสิ้นเปลือง การสูญเปล่า การรั่วไหล การทุจริต หรือข้อบกพร่อง ในการดำเนินงานของสหกรณ์ อนึ่ง ทรัพยากรของสหกรณ์หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ เครื่องใช้ คน เงิน เวลา และทรัพย์สินของสหกรณ์

(2) **การรายงานทางการเงินที่เชื่อถือได้ (Reliability of Financial Reporting)** วัตถุประสงค์นี้ มุ่งเน้นให้สหกรณ์จัดทำและนำเสนอรายงานทางการเงินที่ใช้ภายในและภายนอกสหกรณ์ หรืองบการเงินของสหกรณ์ที่ถูกต้องครบถ้วน ตรงต่อความเป็นจริง ทันเวลาและเชื่อถือได้ ข้อมูลในรายงานทางการเงินที่ใช้ภายในสหกรณ์ต้องมีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ เพื่อการตัดสินใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสหกรณ์ ส่วนข้อมูลในงบการเงินของสหกรณ์ต้องมีคุณภาพและเป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียน สหกรณ์กำหนด

(3) **การปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Compliance with Laws and Regulations)** วัตถุประสงค์นี้ มุ่งเน้นให้สหกรณ์ปฏิบัติงานต่างๆ เป็นไปตามบทบัญญัติ หรือข้อกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ตลอดจนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบาย โครงการและแผนงานของสหกรณ์ที่กำหนดขึ้นเองเพื่อป้องกัน มิให้เกิดความเสียหายใดๆ จากการละเว้น (หรือไม่ปฏิบัติตาม) หรือฝ่าฝืน (หรือปฏิบัติผิด) หลักเกณฑ์และ ข้อกำหนดของกฎหมายและระเบียบทั้งภายนอกและภายในสหกรณ์ ซึ่งกฎหมายและระเบียบจากภายนอก สหกรณ์มีหลายอย่างที่สำคัญ เช่น พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กฎกระทรวงว่าด้วยการดำรง สินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์ พ.ศ. 2550 เป็นต้น (โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

2. ความสำคัญในการควบคุมภายในของสหกรณ์

การควบคุมภายในของสหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ต้องดำเนินการ เพราะทำให้คณะกรรมการ ดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และบุคลากรของสหกรณ์เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่า การดำเนินธุรกิจ ของสหกรณ์จะเป็นไปดังนี้ (โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

2.1 สหกรณ์ใช้ทรัพยากรของสหกรณ์อย่างคุ้มค่า สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จนทำให้สหกรณ์สามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้

2.2 สหกรณ์ปกป้องคุ้มครองทรัพยากรรวมถึงทรัพย์สินของสหกรณ์ให้ปลอดภัยจากการสูญเสียชีวิต สูญหาย สูญเปล่า รั่วไหล ทุจริตและผิดพลาด ถือเป็นการลดความเสี่ยงทางธุรกิจให้แก่สหกรณ์

2.3 สหกรณ์จัดทำและนำเสนอรายงานทางการเงินของสหกรณ์ที่ใช้ภายในและภายนอกสหกรณ์ อย่างเชื่อถือได้ ทำให้ผู้ใช้รายงานสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ถูกต้องและทันเวลา

2.4 สหกรณ์ปฏิบัติงานและดำเนินงานตามกฎหมาย และระเบียบที่กำหนดจากภายนอกและภายใน สหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน ทำให้สหกรณ์ไม่เสียชื่อเสียง ไม่เสียค่าปรับ หรือไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย

นอกจากนี้ การควบคุมภายในยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนี้ (โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

สมาชิกสหกรณ์ มีหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการบริหารและการจัดการของสหกรณ์เมื่อสหกรณ์มีและปฏิบัติตามการควบคุมภายในจะทำให้สมาชิกมั่นใจว่าสหกรณ์มีความมั่นคง สามารถจ่ายเงินปันผลหรือเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกได้ สหกรณ์เป็นที่พึงพิงของสมาชิกได้อย่างยั่งยืน

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีหน้าที่บริหารงานสหกรณ์โดยกำหนดนโยบายและกำกับดูแล การปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ เมื่อสหกรณ์ปฏิบัติตามการควบคุมภายในจะทำให้คณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์มั่นใจว่าสหกรณ์ดำเนินการเป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติและคำสั่งของสหกรณ์

ฝ่ายจัดการสหกรณ์ มีหน้าที่ดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายของที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมอบหมาย ผ่านทางคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์ปฏิบัติตามการควบคุมภายใน จะทำให้ฝ่ายจัดการ สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์มั่นคงและ เดิมโต ฝ่ายจัดการในฐานะลูกจ้างของสหกรณ์ก็จะมียางทำและมีรายได้

ผู้ตรวจสอบ ได้แก่ ผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ตรวจสอบกิจการ มีหน้าที่ตรวจสอบ สหกรณ์ เมื่อสหกรณ์ปฏิบัติตามการควบคุมภายใน จะทำให้ผู้ตรวจสอบสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบสหกรณ์ ได้ง่ายขึ้นและรวดเร็ว เนื่องจากผู้ตรวจสอบจะใช้ผลการประเมินประสิทธิภาพของการควบคุมภายในเป็น ปัจจัยสำคัญในการกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงานตรวจสอบ

หน่วยงานกำกับดูแล ได้แก่ นายทะเบียนสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริม สหกรณ์จะใช้การควบคุมภายในเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลสหกรณ์ ตลอดจนส่งเสริม ช่วยเหลือแนะนำ ออกคำสั่งและระเบียบต่างๆ เพื่อให้สหกรณ์มีความมั่นคง เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างยั่งยืน เมื่อสหกรณ์ ปฏิบัติตามการควบคุมภายใน จะทำให้หน่วยงานกำกับดูแลทำงานได้ง่ายขึ้น

กิจกรรม 14.1.1

1. การควบคุมภายในของสหกรณ์คืออะไร
2. การควบคุมภายในช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในของสหกรณ์อย่างไร
3. การควบคุมภายในมีความสำคัญต่อสหกรณ์อย่างไร
4. ประโยชน์ของการควบคุมภายในของสหกรณ์มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.1)

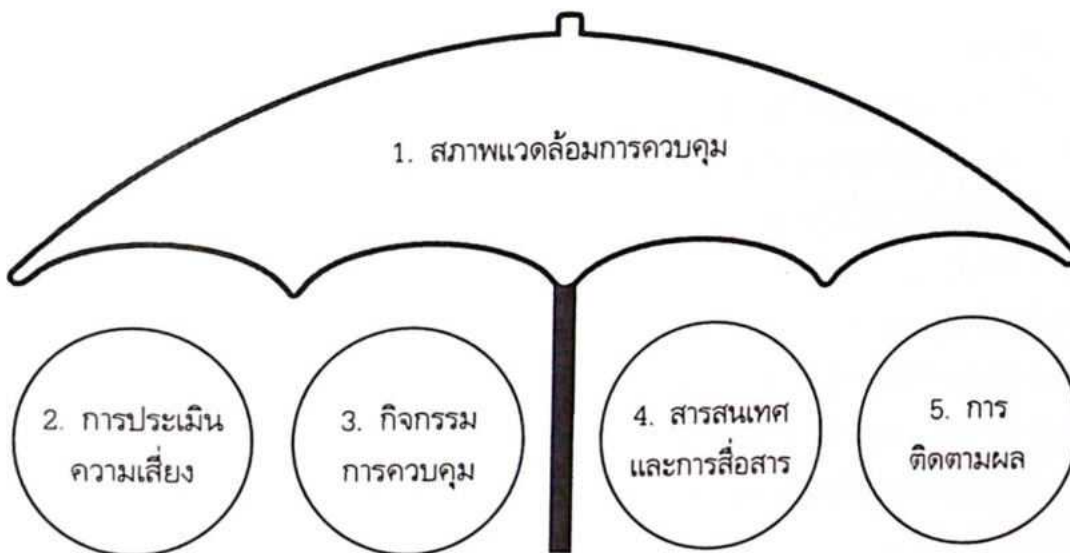
เรื่องที่ 14.1.2

การควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ

The Committee of Sponsoring Organization of the Tread way Commission ซึ่งนิยมเรียกชื่อย่อว่า “โคโซ (COSO)” ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนาแนวคิดของการควบคุมภายในที่ได้รับการยอมรับกันทั่วโลกใน พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็น COSO: 2017 ซึ่งมีการปรับปรุงสาระสำคัญหลายประเด็นมิได้กล่าวถึงในหน่วยนี้ สามารถสืบค้นได้จากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง) ซึ่งโคโซได้กำหนดองค์ประกอบของการควบคุมภายในไว้ 5 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมการควบคุม (Control Environment)
2. การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment)
3. กิจกรรมการควบคุม (Control Activity)
4. สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication)
5. การติดตามผล (Monitoring)

องค์ประกอบของการควบคุมภายในทั้ง 5 องค์ประกอบแสดงได้ดังภาพที่ 14.1

ภาพที่ 14.1 องค์ประกอบของการควบคุมภายในตามแนวทางโคโซ

ที่มา: โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ. (2557, น. 7-56)

องค์ประกอบของการควบคุมภายในทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ โคโซถือว่าสภาพแวดล้อมการควบคุมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง เป็นเสมือนรากฐานให้องค์ประกอบอื่นเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ถ้าสภาพแวดล้อมการควบคุมไม่ดีหรือไม่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้องค์ประกอบอื่นไม่มีประสิทธิ-

ภาพตามไปด้วย ทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด โดยมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเริ่มจากแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการบริหารจัดการเพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการของการควบคุมภายใน อันได้แก่ 1) เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) เพื่อให้รายงานทางการเงินเชื่อถือได้ และ 3) เพื่อให้การปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ นายทะเบียน ข้อบังคับ ระเบียบ และนโยบายของสหกรณ์ แม้จะเป็นการยอมรับว่า องค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้กับสหกรณ์ทุกประเภทธุรกิจ แต่อาจมีความแตกต่างกันได้เนื่องจากขนาดของสหกรณ์ สหกรณ์ขนาดเล็กและขนาดกลางอาจมีองค์ประกอบ 5 ประการนี้แตกต่างไปจากสหกรณ์ขนาดใหญ่ได้โดยการปรับให้ระบบการควบคุมภายในรูปแบบและโครงสร้างง่ายขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยองค์ประกอบของการควบคุมภายในแต่ละองค์ประกอบ สามารถอธิบายได้ดังนี้ (โอภาวดี เข็มทอง และ นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

1. สภาพแวดล้อมการควบคุม

สภาพแวดล้อมการควบคุม เป็นแกนหลักขององค์ประกอบอื่น เน้นที่จิตสำนึก ทศนคติและคุณภาพของคน ซึ่งเป็นหัวใจของแต่ละกิจกรรม ถ้าสหกรณ์มีบุคลากรที่ดีเยี่ยมเป็นพื้นฐานและกำลังผลักดันให้เกิดสิ่งดีๆ ขึ้นให้สหกรณ์ได้ บุคลากรของสหกรณ์ควรมีจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบของตน และการสร้างบรรยากาศของการควบคุมโดยคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมการควบคุมได้แก่

- 1.1 ความซื่อสัตย์และจริยธรรมของบุคลากรในสหกรณ์
- 1.2 ความรู้ทักษะและความสามารถของบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของสหกรณ์
- 1.3 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการดำเนินการและผู้ตรวจสอบกิจการ
- 1.4 ปรัชญา และรูปแบบการทำงานของคณะกรรมการดำเนินการ
- 1.5 โครงสร้างการจัดองค์กรที่เหมาะสมกับขนาดและลักษณะการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
- 1.6 การมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรในสหกรณ์
- 1.7 นโยบายและวิธีบริหารงานด้านทรัพยากรมนุษย์ในสหกรณ์

2. การประเมินความเสี่ยง

การประเมินความเสี่ยง เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่า สหกรณ์มีความเสี่ยงอย่างไร และความเสี่ยงนั้นๆ อยู่ในกิจกรรมหรือขั้นตอนใดของงาน มีผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์มากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาพิจารณากำหนดแนวทางและวิธีการที่จำเป็นต้องใช้ซึ่งปัจจัยสำคัญในการประเมินความเสี่ยง คือ ผู้ประเมินต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์ของสหกรณ์อย่างถ่องแท้ สหกรณ์ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจนขึ้นก่อน โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) วัตถุประสงค์ระดับกิจการโดยรวม (Entity Wide Level Objectives) เป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในภาพรวม

ของสหกรณ์ และ 2) วัตถุประสงค์ระดับกิจกรรม (Activity Level Objectives) เป็นวัตถุประสงค์เฉพาะของการดำเนินงานทางธุรกิจในแต่ละกิจกรรมภายในสหกรณ์ ซึ่งวัตถุประสงค์ระดับกิจกรรมต้องสอดคล้องและสนับสนุนวัตถุประสงค์ระดับกิจการโดยรวม โดยขั้นตอนในการประเมินความเสี่ยง มีดังนี้

- 2.1 การระบุปัจจัยเสี่ยง (Risk Identification)
- 2.2 การวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis)
- 2.3 การบริหารความเสี่ยง (Risk Management)

2.1 การระบุปัจจัยเสี่ยง สหกรณ์ต้องทำความเข้าใจและสามารถระบุได้ว่าความเสี่ยงนั้นๆ มีสาเหตุมาจากปัจจัยอะไร เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในสหกรณ์ หรือเป็นปัจจัยภายนอกสหกรณ์ ดังตัวอย่าง

1) สหกรณ์ซื้อสินค้าผูกขาดกับผู้ผลิตไม่กี่ราย เป็นความเสี่ยงระดับกิจการโดยรวมที่มีสาเหตุจากปัจจัยภายในสหกรณ์

2) สหกรณ์ประกอบธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย โดยสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศที่มีอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราผันผวนมาก และนำสินค้ามาขายในประเทศ เป็นความเสี่ยงระดับกิจการโดยรวมที่มีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกสหกรณ์

3) ความซับซ้อนของระบบคอมพิวเตอร์ที่สหกรณ์ใช้ในการประมวลข้อมูล เป็นความเสี่ยงระดับกิจกรรมที่มีสาเหตุจากปัจจัยภายในสหกรณ์

4) การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในสหกรณ์ เป็นความเสี่ยงระดับกิจกรรมที่มีสาเหตุจากปัจจัยภายในสหกรณ์

2.2 การวิเคราะห์ความเสี่ยง เมื่อสหกรณ์สามารถระบุปัจจัยเสี่ยงได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการนำปัจจัยเสี่ยงนั้นมาวิเคราะห์ว่า มีผลกระทบต่อสหกรณ์มากน้อยเพียงใด โดยการกำหนดระดับความสำคัญของความเสียหายที่จะเกิดความเสี่ยงและโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงดังกล่าวว่ามีหรือไม่มี หากมีจะมีมากมีน้อยเพียงใด เพื่อนำมาพิจารณาหาวิธีที่จะรับมือหรือจัดการกับความเสี่ยงที่มีสาระสำคัญหรือความเสี่ยงที่มีโอกาสจะเกิดสูง

2.3 การบริหารความเสี่ยง เป็นการกำหนดแนวทางที่จะรับมือหรือจัดการความเสี่ยงที่มีสาระสำคัญหรือมีโอกาที่จะเกิดสูงโดยทั่วไปแล้วถ้าเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายในใช้วิธีจัดระบบการควบคุมภายใน กรณีเป็นความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอกใช้วิธีการบริหารความเสี่ยง

3. กิจกรรมการควบคุม

กิจกรรมการควบคุม เป็นนโยบาย มาตรการและวิธีการดำเนินงานต่างๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการนำมาใช้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า มาตรการต่างๆ ที่กำหนดขึ้นสามารถป้องกัน ลด หรือค้นพบความเสี่ยงได้ กิจกรรมการควบคุมของสหกรณ์ประกอบด้วย

- 3.1 การกำหนดนโยบายและแผนงาน
- 3.2 การสอบทานโดยผู้บริหาร
- 3.3 การประมวลผลข้อมูล
- 3.4 การควบคุมทางกายภาพ

- 3.5 การแบ่งแยกหน้าที่
- 3.6 ดัชนีชี้วัดผลการดำเนินงาน
- 3.7 การจัดทำเอกสารประกอบการปฏิบัติงาน
- 3.8 การตรวจสอบการปฏิบัติงานอย่างเป็นอิสระ

4. สารสนเทศและการสื่อสาร

สารสนเทศและการสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

4.1 สารสนเทศ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารงานของสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ผู้ซึ่งได้ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและถูกต้องจะสามารถช่วงชิงโอกาสได้ก่อนผู้อื่น สารสนเทศหมายถึง ข้อมูลข่าวสารทางการเงิน เช่น รายงานทางการเงินและการบัญชี งบการเงิน เป็นต้น และข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานอื่นๆ ที่มาจากแหล่งข้อมูลภายใน เช่น นโยบาย และแผนการดำเนินงาน ข้อมูลบุคลากร เป็นต้น และแหล่งข้อมูลภายนอกสหกรณ์ เช่น อัตราดอกเบี้ย ราคาผลิตผลทางการเกษตร เป็นต้น สารสนเทศมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบุคคลในทุกระดับ คณะกรรมการดำเนินการใช้สารสนเทศ ในการพิจารณาสั่งการและวางแผน ส่วนฝ่ายจัดการใช้สารสนเทศเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานตาม หน้าที่และความรับผิดชอบของตน

4.2 การสื่อสาร การสื่อสารของสหกรณ์จะเป็นการสื่อสารกับบุคคลหรือหน่วยงานทั้งภายในและ ภายนอกสหกรณ์ โดยข้อมูลสารสนเทศจะมีประโยชน์เมื่อสหกรณ์มีระบบการสื่อสารที่สามารถส่งถึงผู้สมควร ได้รับและสามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นประโยชน์ได้

5. การติดตามผล

สหกรณ์จำเป็นต้องมีระบบการติดตามและประเมินผลเพื่อช่วยให้คณะกรรมการดำเนินการ มีความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลอยู่ตลอดเวลาว่าการควบคุมภายในยังมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ใน พ.ศ. 2556 โคโซ ได้ปรับปรุงแนวคิดพื้นฐานที่กำหนดอยู่ในแม่บทและหลักการของการ ควบคุมภายใน โดยมุ่งเน้น 17 หลักการที่กระจายอยู่ในแต่ละองค์ประกอบของการควบคุมภายใน สรุปได้ ดังตารางที่ 14.1

ตารางที่ 14.1 หลักการของการควบคุมภายใน 17 หลักการจำแนกตามองค์ประกอบของโคโซ

องค์ประกอบของการควบคุมภายใน	หลักการของการควบคุมภายใน
1. สภาพแวดล้อมการควบคุม	1. ความมุ่งมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต และคุณค่าทางจริยธรรม 2. การปฏิบัติตามความรับผิดชอบในการกำกับดูแล 3. การกำหนดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ 4. ความมุ่งมั่นในการพัฒนาต่อความรู้ความสามารถของบุคลากร 5. การบังคับใช้ความรับผิดชอบต่อผลงานตามหน้าที่
2. การประเมินความเสี่ยง	6. การระบุวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมและชัดเจน 7. การระบุและการวิเคราะห์ความเสี่ยง 8. การประเมินความเสี่ยงจากการทุจริต 9. การระบุและการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญต่อระบบการควบคุมภายใน
3. กิจกรรมการควบคุม	10. การกำหนดและการพัฒนากิจกรรมการควบคุม 11. การกำหนดและการพัฒนาการควบคุมทั่วไปทางด้านเทคโนโลยี 12. กิจกรรมการควบคุมมาจากนโยบายและขั้นตอนการปฏิบัติงาน
4. สารสนเทศและการสื่อสาร	13. การกำหนดแนวทางให้ได้มา จัดหา และใช้สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ 14. การสื่อสารภายในองค์กร 15. การสื่อสารภายนอกองค์กร
5. การติดตามผล	16. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องและ/หรือการประเมินผลแยกต่างหาก 17. การประเมินและการสื่อสารข้อบกพร่องของการควบคุมภายใน

ที่มา: โอภาวดี เข็มทอง และนิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 7-59)

กิจกรรม 14.1.2

1. องค์ประกอบของการควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทาง “โคโซ (COSO)” มีกี่องค์ประกอบ อะไรบ้าง ขอให้แสดงรายละเอียดโดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของการควบคุมภายใน มาพอสังเขป

2. องค์ประกอบของการควบคุมภายในของสหกรณ์ตามแนวทาง “โคโซ (COSO)” นักศึกษาคิดว่าองค์ประกอบใดสำคัญที่สุด เพราะเหตุใด จงให้เหตุผลประกอบ

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.2)

เรื่องที่ 14.1.3

ระดับของการควบคุมภายในและสัญญาเตือนภัยของสหกรณ์

การควบคุมภายในของสหกรณ์ควรจัดให้มีอยู่ในระดับใดของสหกรณ์จะขึ้นอยู่กับขนาดของสหกรณ์ และจำนวนบุคลากรภายในสหกรณ์และสหกรณ์ควรทราบสัญญาเตือนภัยหรือสัญญาเตือนเหตุที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตเพื่อหาวิธีการควบคุมภายในที่เหมาะสมมาใช้กับสหกรณ์

1. ระดับของการควบคุมภายในของสหกรณ์

กรอบโครงสร้างการบริหารความเสี่ยงขององค์กร (Enterprise Risk Management: ERM) ได้แบ่งระดับของการควบคุมภายในขององค์กรออกเป็น 4 ระดับซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสหกรณ์ได้ดังนี้ (โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

1.1 ระดับทั่วทั้งองค์กร (Entity Level) หมายถึง ระดับภาพรวมของสหกรณ์ในทุกส่วนงานและทุกหน่วยงานรวมกัน

1.2 ระดับส่วนงาน (Division Level) หมายถึง ระดับสายงานหรือฝ่ายงานต่างๆ ของสหกรณ์ เช่น ฝ่ายงานสินเชื่อ ฝ่ายงานกฎหมาย ฝ่ายงานธุรการ เป็นต้น

1.3 ระดับหน่วยงาน (Business Units Level) หมายถึง ระดับแผนกงานต่างๆ ของสหกรณ์ซึ่งจำแนกตามประเภทธุรกิจ เช่น ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจเก็บรวบรวมผลิตผลทางการเกษตร ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นต้น

1.4 ระดับหน่วยงานย่อย (Subsidiary Level) หมายถึง ระดับหน่วยงานย่อยของแผนกงานในแต่ละธุรกิจ เช่น แผนกอำนวยการสินเชื่อ แผนกตรวจสอบและประเมินราคาที่ดิน และแผนกงานนิติกรรมสัญญา เป็นต้น

สหกรณ์ขนาดใหญ่และขนาดใหญ่มากซึ่งมีบุคลากรจำนวนมากอาจจัดแบ่งหน่วยงานของตนออกเป็น 4 ระดับที่กล่าวข้างต้น แต่สหกรณ์ขนาดกลางอาจจัดแบ่งหน่วยงานของตนออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับทั่วทั้งองค์กร ระดับส่วนงาน และรับหน่วยงาน หรือสหกรณ์ขนาดเล็กอาจจัดแบ่งหน่วยงานของตนออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับทั่วทั้งองค์กร และระดับหน่วยงานก็ได้

2. สัญญาเตือนภัยของสหกรณ์

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับเรื่องการตรวจพบข้อบกพร่องและการทุจริตในเรื่องการเงินการบัญชีและการดำเนินกิจการของสหกรณ์เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสหกรณ์จึงควรทราบสัญญาเตือนภัยหรือสัญญาเตือนเหตุที่จะนำไปสู่การทุจริตขึ้นในสหกรณ์หรือช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตขึ้น กล่าวคือก่อนเกิดเหตุการณ์ทุจริตขึ้นมักมีเหตุการณ์บางอย่าง

หรือหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้นมาก่อนเสมอ สิ่งที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557)

2.1 ทรัพย์สินสิ่งของในสหกรณ์สูญหาย/ขาดหายอยู่เสมอ ถึงแม้มูลค่าของทรัพย์สินจะไม่สูงหรือทรัพย์สินมีมูลค่าสูงก็ตาม หากไม่มีการตรวจสอบและติดตามดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ อาจทำให้ทรัพย์สินมีจำนวนการสูญหายเพิ่มขึ้น

2.2 เงินสดขาดบัญชีหรือเกินบัญชีโดยไม่ทราบสาเหตุอยู่เสมอ หรือเก็บรักษาเงินสดในมือไว้เกินระเบียบเป็นจำนวนมากโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรบ่อยครั้ง

2.3 สินค้าคงเหลือขาดบัญชี เนื่องจากการตรวจนับสินค้าคงเหลือเมื่อเปรียบเทียบกับบัญชีสินค้าคงเหลือ ปรากฏผลคลาดเคลื่อนจากบัญชีหรือเกินบัญชี ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติในการดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สหกรณ์จำเป็นต้องมีสินค้าในสต็อกจำนวนหนึ่ง ถ้าสหกรณ์ควบคุมสต็อกสินค้าไม่ดีพอ ก็จะเกิดปัญหาดังกล่าวได้ แต่ถ้ามีสินค้าคงเหลือขาดบัญชีเป็นจำนวนมากและเกิดขึ้นบ่อย ถือเป็นสัญญาณเตือนที่บอกให้ทราบว่ามีเหตุผิดปกติที่ต้องเข้าตรวจสอบ เช่น การซื้อสินค้ามีการส่งสินค้าหรือรับมอบสินค้าให้สหกรณ์น้อยกว่าจำนวนที่ปรากฏในใบกำกับสินค้า เป็นต้น ดังนั้นสต็อกสินค้าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

2.4 การสั่งซื้อในลักษณะผูกขาดจากผู้ขายเพียงกลุ่มเดียว ทั้งที่สามารถหาจากแหล่งอื่นหรือการสั่งซื้อจากผู้ขายที่ไม่มีสินค้าหรือวัสดุที่ต้องการโดยผู้ขายต้องไปจัดหาต่อจากผู้ขายรายอื่น อาจเป็นสิ่งเตือนว่าต้องเข้าไปตรวจสอบ เพื่อจะได้ทราบว่ามีการแสวงหาผลประโยชน์จากการจัดซื้อหรือทำให้สหกรณ์ได้รับสินค้าหรือสิ่งของที่ไม่มีคุณภาพ รวมทั้งการซื้อสินค้าที่มีราคาสูงเกินความเป็นจริงหรือไม่

2.5 การจัดทำบัญชีไม่เรียบร้อยและไม่เป็นปัจจุบันเกิดขึ้นบ่อยครั้งที่เข้าตรวจสอบ หรือไม่สามารถปิดบัญชีได้ทันตามกำหนด อาจเป็นสัญญาณเตือนภัยบอกเหตุผิดปกติอย่างหนึ่งที่ควรพิจารณาว่าเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีการปกปิดหรือแอบแฝงอยู่หรือไม่

2.6 ลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้มีความสัมพันธ์กับผู้ให้สินเชื่อในลักษณะต่างๆ ที่อาจสังเกตได้ เช่น นามสกุลเดียวกัน หรือมีนามสกุลเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ มีการทำธุรกิจส่วนตัวร่วมกัน เป็นต้น

2.7 การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลผู้มีอำนาจกระทำการแทนสหกรณ์ โดยสหกรณ์มิได้แจ้งการเปลี่ยนแปลงบุคคลดังกล่าวให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ทราบ จึงอาจจะเป็นช่องทางให้บุคคลซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจกระทำการแทนสหกรณ์ หรือพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ในสหกรณ์ แล้วไปแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบให้แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสถาบันอื่นใดที่เกี่ยวข้อง จึงควรแนะนำให้สหกรณ์มีหนังสือแจ้งการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลให้ผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ทราบด้วย

2.8 เจ้าหน้าที่คนเดียวปฏิบัติงานตั้งแต่ต้นจนจบโดยสหกรณ์ไม่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร

2.9 ไม่มีระบบควบคุมด้านเอกสารที่สำคัญ เช่น ใบเสร็จรับเงิน สมุดคู่บัญชีเงินฝาก เป็นต้น

2.10 แปลงหนี้ที่เกิดขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ออกใบเสร็จรับเงินชำระหนี้โดยไม่มีตัวเงินจริงแต่เป็นการให้กู้เพิ่ม (รวมต้นเงินและดอกเบี้ย) เป็นต้น

2.11 รายการบัญชีที่ปิดยอดก่อนวันสิ้นปีหรือวันก่อนวันตัดยอดเพื่อยืนยันยอดแล้วนำมาบันทึกบัญชีเพื่อปิดยอดใหม่ในต้นปีบัญชีใหม่ หรือหลังวันตัดยอดเพื่อยืนยันยอด เช่น เปิดบัญชีเงินรับฝากแล้วถอนรับเงินรับฝาก หรือรับชำระหนี้เงินกู้แล้วปล่อยกู้ใหม่ทันที เป็นต้น

2.12 ดำเนินการนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละประเภท เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ไปดำเนินธุรกิจค้าขายที่ดิน เป็นต้น

2.13 พยายามใช้การบริการตรวจสอบและรับรองงบการเงินของสหกรณ์จากภาคเอกชนทั้งที่สหกรณ์ยังไม่พร้อม

2.14 นำลูกหลานของกรรมการสหกรณ์เข้ามาเป็นผู้บริหารในฝ่ายจัดการ เพื่อให้เกิดการผูกขาดยากแก่การตรวจสอบ

2.15 ผู้นำสหกรณ์พยายามนำสหกรณ์เข้าไปอิงกับอิทธิพลทางการเมืองเพื่อกดดันให้เกิดการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ

2.16 ดำเนินงานในลักษณะปิดบังซ่อนเร้น ไม่มีระบบการควบคุมภายใน หลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติตามกติกาของสหกรณ์

กิจกรรม 14.1.3

1. ระดับของการควบคุมภายในของสหกรณ์มีกี่ระดับ อะไรบ้าง
2. สหกรณ์ที่มีขนาดแตกต่างกัน จำเป็นต้องมีระดับของการควบคุมภายในเท่ากันหรือไม่อย่างไร
3. จงยกตัวอย่างสัญญาณเตือนภัยของสหกรณ์มา 5 ตัวอย่าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 14.2

การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

หัวเรื่อง

- 14.2.1 การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์
- 14.2.2 กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์

แนวคิด

1. การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ มีเครื่องมือสำหรับดำเนินการที่หลากหลาย เช่น การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร และการประเมินการควบคุมด้วยตนเอง ซึ่งการจะใช้เครื่องมือใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าวิธีการประเมินและเครื่องมือการประเมินแบบใดที่จะเหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์
2. กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ด้วยวิธีการประเมินการควบคุมด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่ทุกคนในสหกรณ์ร่วมมือกันวิเคราะห์ ความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อการทำงาน การจัดทำแผนงานในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์ และประเมินการควบคุมที่มีอยู่ เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน และระบบการควบคุมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.1 “การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.2 “กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 14.2.1

การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์

การควบคุมภายในของสหกรณ์ไม่ว่าจะกำหนดไว้ดีเพียงใดก็ตาม หากไม่มีการปฏิบัติตามก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการประเมินผลการควบคุมภายในว่ามีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลหรือไม่ กล่าวคือจะต้องมีการประเมินว่าสหกรณ์มีการควบคุมภายในไว้หรือไม่ การควบคุมภายในที่มีอยู่เหมาะสมหรือไม่ และมีการปฏิบัติตามการควบคุมภายในที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอหรือไม่ เพื่อสรุปผลได้ว่าการควบคุมภายในของสหกรณ์นั้นๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่เพียงใด

การประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ มีเครื่องมือสำหรับดำเนินการที่หลากหลาย เช่น 1) การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน (Internal Control Questionnaires) 2) การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร (Flow Charts) และ 3) การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง (Control Self-Assessment: CSA) ซึ่งการใช้เครื่องมือใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าวิธีหรือเครื่องมือการประเมินแบบใดที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์ที่สุด เนื้อหาในเรื่องที่ 14.2.1 นี้ ผู้เขียนนำเสนอหลักการเบื้องต้นของการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ทั้ง 3 วิธีดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน

การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน (Internal Control Questionnaires) ของสหกรณ์เป็นการเตรียมคำถามที่แสดงถึงการควบคุมภายในที่ดีและจำเป็น หากคำตอบเป็นว่าใช่หรือมี แสดงว่ามี การควบคุมภายในที่ดี แต่ถ้าคำตอบเป็นว่าไม่ใช่หรือไม่มี แสดงว่ามีจุดอ่อนในการควบคุมภายใน จะต้องพิจารณาถึงผลกระทบความเสี่ยงรวมถึงพิจารณาว่ามีมาตรการหรือวิธีการควบคุมภายในอื่นที่ชดเชยหรือไม่ โดยทั่วไปการจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายในของสหกรณ์ จะมีคำถามสำหรับประเมินผลในกิจกรรม 4 ด้าน ได้แก่ 1) แบบสอบถามการควบคุมภายในด้านการบริหาร 2) แบบสอบถามการควบคุมภายในด้านการเงิน การบัญชี 3) แบบสอบถามการควบคุมภายในด้านการจัดซื้อจัดจ้าง และ 4) แบบสอบถามการควบคุมภายในด้านทรัพยากรบุคคล (สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์, 2549)

2. การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร

การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร (Flow Charts) เป็นการเขียนภาพลำดับเหตุการณ์ ขั้นตอนการทำงานต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ การจัดทำแผนภาพที่ดีควรแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกหน้าที่งานและจำนวนเอกสารที่ใช้ รวมทั้งจุดหมายของการควบคุมภายในที่สำคัญที่ผู้ประเมินสามารถประเมินโดยใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความเหมาะสมของขั้นตอนหรือกระบวนการต่างๆ ที่เป็นอยู่ได้อย่างชัดเจน เมื่อผู้ประเมินได้สอบทานระบบการควบคุมภายในแล้วจะสามารถประเมินระบบการควบคุมภายใน

เบื้องต้นได้ว่า แต่ละระบบงานของสหกรณ์มีระบบการควบคุมภายในหรือไม่ มีเพียงพอหรือไม่ หากไม่มีระบบการควบคุมภายในหรือมีแต่ไม่เหมาะสมเพียงพอ สหกรณ์ก็就会有ความเสี่ยงในการควบคุม (สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์, 2549)

3. การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง

การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง (Control Self-Assessment: CSA) เป็นกระบวนการสร้างความรับผิดชอบในการควบคุมภายในให้แก่ทุกคนที่เป็นเจ้าของงานนั้นโดยมีวิธีการหลักๆ คือแสดงความเชื่อมโยงของกระบวนการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ของงาน ระบุการควบคุมภายในและประเมินความเสี่ยง (ปัจจัยเสี่ยง) ของสหกรณ์ที่ยังมีอยู่ โดยการประเมินการควบคุมด้วยตนเองของสหกรณ์จะเป็นการประเมินผลการควบคุมโดยผู้บริหารและพนักงานที่รับผิดชอบโดยตรงในงานนั้น ซึ่งทำให้ผู้รับผิดชอบในงานได้พิจารณาการปฏิบัติงานของตนเองอย่างแท้จริง และยอมรับที่จะทำการปรับปรุงการควบคุมภายในให้เหมาะสม โดยการประเมินการควบคุมด้วยตนเองของสหกรณ์ สามารถดำเนินการได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 การประเมินสภาพแวดล้อมการควบคุม (Control Environment) ผู้บริหารของสหกรณ์ต้องพิจารณากำหนดระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ ตลอดจนแนวทางการพิจารณาปัจจัยเสี่ยง เพื่อให้พนักงานในสหกรณ์ถือปฏิบัติอย่างชัดเจน

3.2 การกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมาย (Objective Setting) สหกรณ์ต้องกำหนดเป้าหมายของการบริหารความเสี่ยงไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับกลยุทธ์ภาพรวม และสอดคล้องกับระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ของสหกรณ์

3.3 การระบุความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง (Risk Identification) สหกรณ์ต้องพิจารณาวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยง ซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือโอกาสที่อาจส่งผลกระทบต่อเป้าหมายการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง อีกทั้งวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงทั้งภายในและภายนอกได้ถูกต้อง และเชื่อมโยงถึงการตอบสนองต่อความเสี่ยงและกิจกรรมการควบคุมได้อย่างเหมาะสม ในส่วนของการระบุสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหาย ควรระบุสาเหตุที่แท้จริงที่ส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของสหกรณ์

3.4 การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) สหกรณ์ต้องกำหนดค่าหรือระดับของดัชนีชี้วัดความเสี่ยงทั้งด้านผลกระทบ (Impact) และด้านโอกาส (Likelihood) ได้ถูกต้องสอดคล้องกับระดับความเสี่ยง มีการบันทึกค่าปัจจุบันและค่าประมาณการสอดคล้องกับระดับความเสี่ยงที่เลือกและมีการประเมินสถานะความเสี่ยงของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง

3.5 การตอบสนองต่อความเสี่ยง (Risk Response) สหกรณ์ต้องกำหนดมาตรการจัดการความเสี่ยงของส่วนงานอย่างเหมาะสมเพียงพอ สอดคล้องกับเหตุการณ์ความเสี่ยงในปัจจุบัน

3.6 กิจกรรมการควบคุม (Control Activities) สหกรณ์ต้องมีการบันทึกรายละเอียดกิจกรรมการปฏิบัติงาน (Action Plan) ให้มีความสอดคล้องกับมาตรการจัดการความเสี่ยงที่มีอยู่ในปัจจุบัน

3.7 สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) สหกรณ์ต้องมีสารสนเทศและการสื่อสารในเรื่องการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าผู้บริหารสหกรณ์ได้รับข้อมูลความเสี่ยงอย่างถูกต้องและทันเวลา สามารถตัดสินใจบนข้อมูลความเสี่ยงที่ผ่านการจัดลำดับ

ความสำคัญแล้ว นำไปปรับกลยุทธ์ในการบริหารงานสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีโอกาสทางการแข่งขัน และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยวิธีการ สหกรณ์อาจกำหนดเป็นวาระการประชุมหรือจัดให้มีการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงให้แก่พนักงานสหกรณ์ เป็นต้น

3.8 การรายงาน ติดตามประเมินผล (Reporting and Monitoring) พนักงานสหกรณ์ต้องจัดทำ รายงาน และผู้บริหารสหกรณ์ต้องมีการติดตามการปฏิบัติตามขั้นตอนของการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง

ทั้งนี้ การประเมินการควบคุมด้วยตนเองของสหกรณ์จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์ในการสร้าง ความรู้ ความเข้าใจและสร้างความตระหนักในเรื่องการควบคุมภายในและการบริหารความเสี่ยงให้กับ ผู้บริหารและพนักงานสหกรณ์ เนื่องจากต้องมีการประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ และหากมีระดับความเสี่ยง เพิ่มขึ้น สามารถนำกระบวนการของการประเมินการควบคุมด้วยตนเองมาใช้บริหารความเสี่ยงได้อย่าง รวดเร็ว รวมทั้งเป็นการสร้างความตระหนักให้พนักงานสหกรณ์ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง และมีการ ปรับปรุงกระบวนการควบคุมอย่างต่อเนื่องและช่วยให้พนักงานทุกระดับในสหกรณ์มีการสื่อสารเพื่อการ ประสานงาน และในการออกแบบกระบวนการทำงานร่วมกันอันจะก่อให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องการควบคุม ภายในทั่วทั้งสหกรณ์ รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแล ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เนื่องจากมีวิธีการที่ดี สามารถใช้อ้างอิงและเปิดเผยตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีได้

กิจกรรม 14.2.1

1. จงอธิบายหลักการเบื้องต้นของเครื่องมือประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ ดังต่อไปนี้ มาพอสังเขป

- 1) การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน
 - 2) การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร
 - 3) การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง
2. การประเมินการควบคุมด้วยตนเองของสหกรณ์ มีขั้นตอนอะไรบ้าง อธิบายมาพอสังเขป
 3. การประเมินการควบคุมด้วยตนเองให้ประโยชน์แก่สหกรณ์อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.1)

เรื่องที่ 14.2.2

กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์

จากเรื่องที่ 14.2.1 เราได้รู้จักหลักการเบื้องต้นของเครื่องมือประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ ด้วย 1) การจัดทำแบบสอบถามการควบคุมภายใน 2) การเขียนภาพทางเดินของงานและเอกสาร และ 3) การประเมินการควบคุมด้วยตนเองแล้ว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ได้ชัดเจนขึ้น ในเรื่องที่ 14.2.2 นี้ ผู้เขียนขอแสดงกรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์เพื่อให้นักศึกษาได้เห็นเป็นแนวทางสำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของสหกรณ์ได้

กรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ในเรื่องที่ 14.2.2 นี้ ผู้เขียนเลือกวิธี “การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง” มาประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ เนื่องจากเห็นว่ามี ความเหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์ในปัจจุบันที่เน้นการควบคุมภายในตามแนวทางโคโซ่มาก ขึ้น และเนื้อหาของ การประเมินการควบคุมด้วยตนเอง จะมีส่วนเกี่ยวโยงและขยายความไปสู่เรื่อง การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ (ปัจจุบันสหกรณ์มีการประยุกต์ใช้หลักการของการบริหารความเสี่ยงตาม แนวทางของโคโซ-อีอาร์เอ็ม มากขึ้น) ซึ่งจะทำให้ศึกษามองเห็นภาพได้ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “การควบคุมภายในของสหกรณ์” ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ 14.1 กับ “การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์” ที่จะกล่าวถึงในตอนที่ 14.3

ดังที่ทราบมาแล้วว่า การควบคุมภายในของสหกรณ์ เป็นกระบวนการที่ทุกคนในสหกรณ์ร่วมมือ กันวิเคราะห์ความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินงาน และประเมินการควบคุมที่มีอยู่ เพื่อนำมาปรับปรุง กระบวนการปฏิบัติงานและระบบการควบคุมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้น “การ ประเมินการควบคุมด้วยตนเอง” จึงเป็นการจัดทำแผนงานการประเมินการควบคุม (ด้วยตนเอง) ในการ จัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์ มีกระบวนการทำงาน 8 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อมการควบคุม

เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหารสหกรณ์พิจารณาวิสัยทัศน์ ภารกิจของสหกรณ์ กำหนดระดับความเสี่ยงที่ ยอมรับได้ ตลอดจนแนวทางการพิจารณาปัจจัยเสี่ยงเพื่อให้พนักงานในสหกรณ์ถือปฏิบัติอย่างชัดเจน

2. การกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมาย

การกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงานในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์นั้นจะต้องมีความ เชื่อมโยงจากวิสัยทัศน์ ภารกิจของสหกรณ์ และระดับของค่าความเสี่ยงที่สหกรณ์ยอมรับได้ซึ่งมาจากการ ประเมินสภาพแวดล้อมการควบคุม

ตัวอย่างที่ 14.1 ในปีบัญชี 25x1 สหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด ได้ร่วมกันคัดเลือกแผนงานการประเมินการควบคุมด้วยตนเองในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์ด้านปฏิบัติการในเรื่องการจัดเก็บเอกสารสำคัญของสหกรณ์โดยมีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายได้แก่ การลดการสูญหายของสัญญาเงินกู้ให้น้อยลงกว่าปีบัญชี 25x0 (สมมติเอกสารเงินกู้สูญหายของปีบัญชี 25x0 จำนวน 200 ฉบับ)

การกำหนดวัตถุประสงค์จากกรณีตัวอย่างข้างต้น การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องเป็นไปตามหลัก SMART “ลดอัตราการสูญหายของสัญญาเงินกู้ได้ร้อยละ 50 ขึ้นไปของปีบัญชี 25x0 ภายในวันที่ 15 มีนาคม 25x1” (ศึกษารายละเอียดเรื่องการกำหนดวัตถุประสงค์ตาม “หลัก SMART” ได้ในเรื่องที่ 14.3.2)

เมื่อเราได้วัตถุประสงค์แล้ว สามารถนำมาบันทึกในรายงาน (กระดาษทำการ) ส่วนที่ 1 ดังภาพที่ 14.2 โดยจะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์/เป้าหมาย มีการเชื่อมโยงถึงเหตุผลของการจัดทำแผนงานการประเมินการควบคุมด้วยตนเอง

รายงานส่วนที่ 1

สหกรณ์ สหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

แผนงานการประเมินการควบคุมด้วยตนเอง (CSA) แผนการบริหารการจัดเก็บสัญญาเงินกู้

ข้อปัจจัยเสี่ยง (Risk Factor) การสูญหายของสัญญาเงินกู้

วัตถุประสงค์ (Objective) ลดการสูญหายของสัญญาเงินกู้ในปี 25x1 ให้น้อยกว่าปีบัญชี 25x0

เป้าหมาย (Target) ลดอัตราการสูญหายของสัญญาเงินกู้ได้ร้อยละ 50 ขึ้นไปของปีบัญชี 25x0 ภายในวันที่ 15 มีนาคม 25x1

เหตุผล (Reason) สามารถลดการสูญหายของสัญญาเงินกู้อย่างน้อย 100 ฉบับ เมื่อเทียบกับปีบัญชี 25x0 (ปีบัญชี 25x0 มีสัญญาเงินกู้สูญหาย 200 ฉบับ) เพื่อลดความเสียหายจากการติดตาม ฟ้องร้องต่อลูกหนี้ กรณีลูกหนี้ผิดนัดชำระ

ประเภทการควบคุม ด้านปฏิบัติการ (Operation)

ระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้* (Appetite) 3

ระดับที่เบี่ยงเบนจากระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้* (Tolerance) 4

หมายเหตุ: หลังจากที่มีการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงแล้วจะมีการกำหนดระดับความเสี่ยง ซึ่งในที่นี้ให้ระดับความเสี่ยงที่สหกรณ์ยอมรับได้ กำหนดไว้ที่ระดับ 3 และระดับความเสี่ยงเบี่ยงเบนจากที่ยอมรับได้ กำหนดไว้ที่ระดับ 4

ภาพที่ 14.2 ตัวอย่างการกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมายในแผนงานการประเมินการควบคุมด้วยตนเองของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

3. การระบุความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง

การระบุความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง เป็นการพิจารณาหาสาเหตุที่แท้จริงจากปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการสูญหายของสัญญาเงินกู้ ได้แก่ 1) พนักงานที่เกี่ยวข้องกับสัญญาเงินกู้ทุกขั้นตอนการปฏิบัติงาน เช่น

พนักงานผู้ปฏิบัติ/พนักงานผู้สอบทาน/หัวหน้างาน 2) ขั้นตอน/กระบวนการปฏิบัติงาน เช่น การตรวจนับ การจัดเก็บ การสอบทาน และ 3) สภาพแวดล้อมการทำงาน

การระบุความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยงจากกรณีตัวอย่างข้างต้น เช่น

- ปัจจัยเสี่ยงที่ 1 ขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน
- ปัจจัยเสี่ยงที่ 2 ขาดการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บ
- ปัจจัยเสี่ยงที่ 3 การสูญหายของสัญญาเงินกู้

4. การประเมินความเสี่ยง

เมื่อได้ความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยงจากขั้นตอนที่ 3 แล้ว นำมาประเมินเพื่อการจัดระดับความเสี่ยง โดยการประเมินความเสี่ยงจะเป็นการประเมิน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านโอกาส (Likelihood: LH) หมายถึง โอกาสที่ความเสี่ยงนั้นจะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ และด้านผลกระทบ (Impact: IM) หมายถึง เมื่อความเสี่ยงนั้นเกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายทำให้ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ไม่ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

การประเมินความเสี่ยง 2 ด้าน จากกรณีตัวอย่างข้างต้น เช่น

ปัจจัยเสี่ยงที่ 1 และปัจจัยเสี่ยงที่ 2 เมื่อนำมาประเมิน จะเป็นความเสี่ยงด้านโอกาส เนื่องจากหากสหกรณ์ขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน และขาดการสอบทานของสัญญาเงินกู้ เป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการสูญหายของสัญญาเงินกู้

ปัจจัยเสี่ยงที่ 3 เมื่อประเมินแล้วจะเป็นความเสี่ยงด้านผลกระทบ เนื่องจากหากสัญญาเงินกู้สูญหายจะกระทบโดยตรงต่อเป้าหมายของสหกรณ์ จะเห็นได้ว่าผลกระทบ (IM) มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนงานในการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงของสหกรณ์ คือ เป็นผลกระทบโดยตรงต่อเป้าหมาย ผลของการประเมินความเสี่ยงด้านโอกาสและความเสี่ยงด้านผลกระทบ ดังตารางที่ 14.2

ตารางที่ 14.2 ตัวอย่างการประเมินความเสี่ยงด้านโอกาส (LH) และความเสี่ยงด้านผลกระทบ (IM) ของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

ความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง	LH/IM
1. ขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน	LH 1
2. ขาดการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บ	LH 2
3. การสูญหายของสัญญาเงินกู้	IM

อย่างไรก็ตาม มีข้อควรระมัดระวังสำหรับขั้นตอนการประเมินความเสี่ยง คือ บางครั้งที่สหกรณ์มีการกำหนดตัวชี้วัดปัจจัยเสี่ยงทางด้านโอกาส (Likelihood) ไม่สอดคล้อง หรือขาดความเป็นเหตุเป็นผล หรือมีนัยเดียวกันกับตัวชี้วัดความเสี่ยงทางด้านผลกระทบ (Impact) ส่งผลให้การกำหนดมาตรการจัดการ

ความเสี่ยงไม่สามารถจัดการกับความเสี่ยงที่มีอยู่ได้จริง ซึ่งการพิจารณาว่า Likelihood ที่สหกรณ์กำหนดขึ้นมีความสอดคล้องเหมาะสมหรือไม่ คือให้ตั้งคำถามกับตัวเองว่า Likelihood ที่กำหนดขึ้น เป็นสาเหตุที่ส่งผลต่อ Impact จริงหรือไม่ โดยให้อธิบายถึงความเป็นเหตุเป็นผลระหว่าง Likelihood กับ Impact ให้ได้ ด้วยการใช้รูปแบบการอธิบายด้วยประโยคว่า “ถ้าหาก (Likelihood) ส่งผลให้ (Impact)” ยกตัวอย่างจากตารางปัจจัยเสี่ยงข้างต้น ถ้าหากขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน (LH 1) และขาดการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บ (LH 2) จะส่งผลให้สัญญาเงินกู้เกิดการสูญหายได้ (IM) โดยที่ผลกระทบ (Impact) นั้น จะส่งผลทำให้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อีกที่หนึ่ง (ลดอัตราการสูญหายของสัญญาเงินกู้ได้ร้อยละ 50 ขึ้นไปของปีบัญชี 25x0 ภายในวันที่ 15 มีนาคม 25x1

หลังจากที่มีการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงเพื่อให้ทราบว่ามีปัจจัยเสี่ยงแต่ละปัจจัยเป็นความเสี่ยงด้านใด จากนั้นก็นำมากำหนดระดับความเสี่ยง โดยในที่นี้กำหนดให้

แผนด้านปฏิบัติการ	การวางระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้	ระดับ 3
	การวางระดับความเสี่ยงเบี่ยงเบนจากที่ยอมรับได้	ระดับ 4

โดยในทุกปัจจัยเสี่ยงทั้ง LH และ IM สหกรณ์ต้องกำหนดระดับความเสี่ยงซึ่งสามารถกำหนดระดับความเสี่ยงจากเป้าหมายได้ เช่น การกำหนดระดับความเสี่ยงของปัจจัยเสี่ยงที่ 1 (LH 1) ดังต่อไปนี้

ปัจจัยเสี่ยง คือ ขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน

เป้าหมาย (สหกรณ์ประเมินและกำหนดขึ้น) ในที่นี้กำหนดไว้ว่าทุกสิ้นวัน พนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ เมื่อกำหนดเป้าหมายได้จะนำมากำหนดระดับความเสี่ยงที่ระดับ 3 อันเป็นระดับความเสี่ยงที่สหกรณ์ยอมรับได้ (ตามการกำหนดระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้)

การกำหนดระดับความเสี่ยงที่ระดับ 2 (ระดับความเสี่ยงค่อนข้างต่ำ) กำหนดการตรวจสอบที่มีความเข้มข้นมาก คือทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติและหัวหน้าสินเชื่อทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ

การกำหนดระดับความเสี่ยงที่ระดับ 1 (ระดับความเสี่ยงต่ำ) กำหนดการตรวจสอบที่มีความเข้มข้นมากขึ้น คือทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติ หัวหน้าสินเชื่อ และผู้จัดการสหกรณ์ทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ

ดังนั้น การกำหนดระดับความเสี่ยงของการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ หากมีผู้ตรวจสอบมากขึ้นจะมีผลต่อความเสี่ยงที่สัญญาเงินกู้สูญหายลดลง

ในทางตรงกันข้าม

การกำหนดระดับความเสี่ยงที่ ระดับ 4 (ระดับความเสี่ยงค่อนข้างสูง) กำหนดว่า มีบางวันที่พนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ

การกำหนดระดับความเสี่ยงที่ ระดับ 5 (ระดับความเสี่ยงสูง) กำหนดว่า ไม่มีการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บเลย

ผลการกำหนดระดับความเสี่ยงตามตัวอย่างข้างต้น แสดงได้ดังตารางที่ 14.3

ตารางที่ 14.3 ตัวอย่างการกำหนดระดับความเสี่ยงการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

ระดับ	LH 1	LH 2	IM
5	ไม่มีการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บเลย	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกปี	ลดการสูญหายได้น้อยกว่าร้อยละ 31
4	มีบางวันที่พนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุก 6 เดือน	ลดการสูญหายได้ร้อยละ 31-50
3	ทุกสิ้นวันพนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกไตรมาส	ลดการสูญหายได้ร้อยละ 51-70
2	ทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติและหัวหน้าสินเชื่อทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุก 2 เดือน	ลดการสูญหายได้ร้อยละ 71-90
1	ทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติ หัวหน้าสินเชื่อ และผู้จัดการสหกรณ์ทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกเดือน	ลดการสูญหายได้มากกว่าร้อยละ 71-90

ทั้งนี้ ในการกำหนดค่าน้ำหนักของปัจจัยเสี่ยงด้านโอกาส และด้านผลกระทบ จากตัวอย่างข้างต้น มีปัจจัยเสี่ยงด้านโอกาส 2 ปัจจัย ในที่นี้สมมติว่าสหกรณ์ให้ความสำคัญทั้ง 2 ปัจจัยเสี่ยงเท่าๆ กัน ดังนั้น ค่าน้ำหนักของปัจจัยเสี่ยงด้านโอกาส LH 1 = 50% LH 2 = 50% ส่วนปัจจัยเสี่ยงด้านผลกระทบมีเพียงปัจจัยเดียวค่าน้ำหนักของปัจจัยเสี่ยงด้านผลกระทบ IM = 100%

เมื่อได้ระบุความเสี่ยง/ปัจจัยเสี่ยง (ขั้นตอนที่ 3) และประเมินความเสี่ยง (ขั้นตอนที่ 4) แล้วสามารถนำมาบันทึกในรายงาน (กระดาษทำการ) ส่วนที่ 2 ดังตารางที่ 14.4 และ 14.5

ตารางที่ 14.4 ตัวอย่างตัวชี้วัดโอกาสหรือความถี่ที่จะทำให้ปัจจัยเสี่ยงมีการเปลี่ยนแปลง (Likelihood) ของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

รายงานส่วนที่ 2		LH 1	LH 2
ตัวชี้วัดปัจจัยเสี่ยง (Driver)		ขาดการตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน	ขาดการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บ
% น้ำหนัก (Weight)		50	50
ความหมาย (Meaning)		การตรวจสอบสัญญาเงินกู้กับรายงานสิ้นวันก่อนการจัดเก็บ	ความถี่ในการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บไว้แล้ว
เหตุผล (Reason)		เพื่อเพิ่มความรัดกุมในการตรวจจัดเก็บสัญญาเงินกู้	เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า สัญญาเงินกู้ที่จัดเก็บไปแล้ว มีความครบถ้วนถูกต้อง
ปัจจัยภายใน/ภายนอก		ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายใน
ระดับ (Level)	5	ไม่มีการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บเลย	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกปี
	4	ทุกสิ้นวันพนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุก 6 เดือน
	3	ทุกสิ้นวันพนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกไตรมาส
	2	ทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติและหัวหน้าสินเชื่อทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุก 2 เดือน
	1	ทุกสิ้นวันมีพนักงานผู้ปฏิบัติ หัวหน้าสินเชื่อ และผู้จัดการสหกรณ์ทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกเดือน

ตารางที่ 14.4 (ต่อ)

รายงานส่วนที่ 2	LH 1	LH 2
เป้าหมาย (Target)	ทุกสิ้นวันพนักงานผู้ปฏิบัติทำการตรวจสอบสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บ	มีการสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บทุกไตรมาส
ค่าปัจจุบัน (Present Level)	-	-
แนวโน้ม (Estimate Level)	-	-

ตารางที่ 14.5 ตัวอย่างตัวชี้วัดผลกระทบของปัจจัยเสี่ยง (Impact) ของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

รายงานส่วนที่ 2	IM 1	
ตัวชี้วัดปัจจัยเสี่ยง (Driver)	จำนวนอัตราการลดลงของเอกสารสำคัญ	
% น้ำหนัก (Weight)	100	
ความหมาย (Meaning)	จำนวนอัตราการลดลงของเอกสารสำคัญเทียบกับปีก่อนหน้า	
เหตุผล (Reason)	วัดประสิทธิภาพการบริหารงานเอกสารสำคัญ	
ปัจจัยภายใน/ภายนอก	ปัจจัยภายใน	
ระดับ (Level)	5	ลดการสูญหายได้ น้อยกว่าร้อยละ 31
	4	ลดการสูญหายได้ ร้อยละ 31-50
	3	ลดการสูญหายได้ ร้อยละ 51-70
	2	ลดการสูญหายได้ ร้อยละ 71-90
	1	ลดการสูญหายได้ มากกว่าร้อยละ 90
เป้าหมาย (Target)	ลดการสูญหายของเอกสารสำคัญได้ ร้อยละ 51-70	
ค่าปัจจุบัน (Present Level)	ลดการสูญหายของเอกสารสำคัญได้ มากกว่าร้อยละ 90	
แนวโน้ม (Estimate Level)	ลดการสูญหายของเอกสารสำคัญได้ มากกว่าร้อยละ 90	

5. การตอบสนองความเสี่ยง

การจัดทำแผน/มาตรการเพื่อรองรับความเสี่ยงหรือการตอบสนองความเสี่ยงควรพิจารณาจากโอกาสที่จะเกิดขึ้นและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นรวมถึงความคุ้มค่าเปรียบเทียบกับผลประโยชน์และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของแผนงาน

เมื่อเราได้จัดทำแผน/มาตรการเพื่อรองรับความเสี่ยงหรือการตอบสนองความเสี่ยง (ขั้นตอนที่ 5) แล้วสามารถนำมาบันทึกในรายงาน (กระดาษทำการ) ส่วนที่ 3 ดังในภาพที่ 14.3

<p>รายงานส่วนที่ 3 แผน/มาตรการ เพื่อรองรับความเสี่ยง (Risk Response)</p> <ol style="list-style-type: none">1. ตรวจสอบความครบถ้วนของสัญญาเงินกู้ก่อนการจัดเก็บสิ้นวัน2. การสอบทานสัญญาเงินกู้ที่ถูกจัดเก็บ
--

ภาพที่ 14.3 ตัวอย่างรายงานแผน/มาตรการเพื่อรองรับความเสี่ยงของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

6. กิจกรรมการควบคุม

การจัดทำกิจกรรมควบคุมแต่ละขั้นตอนควรคำนึงถึงกิจกรรมที่ช่วยลดโอกาสเหตุการณ์ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นหรือลดความเสียหาย การกำหนดตัวผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ระยะเวลาในการปฏิบัติ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของกิจกรรม

7. สารสนเทศและการสื่อสาร

ในแต่ละไตรมาส สหกรณ์ต้องมีการประชุมเพื่อทบทวนและประเมินปัจจัยเสี่ยงโดยทุกคนในสหกรณ์มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องสื่อสาร แจ้งสัญญาณเตือนภัยความเสี่ยง พร้อมทั้งร่วมกันประเมินมาตรการจัดการความเสี่ยงว่าเพียงพอหรือไม่ต่อการลดระดับความเสี่ยง รวมทั้งทบทวนสถานะของการดำเนินงานปัจจุบันเพื่อให้ทราบสถานะที่แท้จริงของความเสี่ยงว่าอยู่ในระดับใดเพื่อร่วมกันหามาตรการที่เหมาะสมในการจัดการความเสี่ยง (ในขั้นตอนที่ 5 และ 6) ต่อไป

8. การรายงาน ติดตามประเมินผล

เมื่อเราได้จัดทำแผน/มาตรการเพื่อรองรับความเสี่ยงหรือการตอบสนองความเสี่ยง (ขั้นตอนที่ 5) การจัดทำกิจกรรมควบคุม (ขั้นตอนที่ 6) และการสื่อสาร (ขั้นตอนที่ 7) แล้ว สามารถนำมาบันทึกในรายงาน (กระดาษทำการ) ส่วนที่ 4 ซึ่งเป็นการรายงาน ติดตามประเมินผล ดังในตารางที่ 14.6

ตารางที่ 14.6 ตัวอย่างรายงานติดตามประเมินผลในการจัดทำแผนงานการประเมินการควบคุม
ด้วยตนเองของสหกรณ์การเกษตร ข. จำกัด

รายงานส่วนที่ 4	ผู้รับผิดชอบ	วัน เริ่มต้น	กำหนด วันแล้วเสร็จ	ความถี่หน้าของขั้นตอน/ วิธีการปฏิบัติงาน		
				วิธีวัดผล	เป้าหมาย	วันที่ แล้วเสร็จ
ประชุม ชักซ้อมพนักงานใน การจัดเก็บสัญญาเงินกู้สิ้นวัน	พนักงาน/ ผู้จัดการ สหกรณ์			รายงาน	1 รายงาน	
ดำเนินการตรวจสอบความ ครบถ้วนของสัญญาเงินกู้	พนักงาน/ ผู้จัดการ สหกรณ์			รายงาน	1 รายงาน	
ประชุมชักซ้อมการสอบทาน	พนักงาน/ ผู้จัดการ สหกรณ์			รายงาน	1 รายงาน	
รายงานผลการสอบทาน	พนักงาน/ ผู้จัดการ สหกรณ์			รายงาน	4 รายงาน	

กิจกรรม 14.2.2

จากกรณีตัวอย่างการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์ นักศึกษามีความเข้าใจใน
เรื่องการประเมินผลการควบคุมภายในของสหกรณ์เพียงใด ขอให้นักศึกษาอธิบายตามความเข้าใจ
มาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 14.3

การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

หัวเรื่อง

- 14.3.1 ความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์
- 14.3.2 การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม

แนวคิด

1. การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการที่สหกรณ์ใช้ในการบริหารจัดการให้โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ ความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ ซึ่งการบริหารความเสี่ยงมีความสำคัญต่อสหกรณ์คือทำให้เกิดการติดตาม กำกับดูแล ลดโอกาสเกิดการสูญเสียในการดำเนินงาน และทำให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยแบ่งประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์ได้เป็น 4 ประเภท
2. การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม เป็นการบริหารและควบคุมกิจกรรมรวมทั้งกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อลดมูลเหตุของแต่ละโอกาสที่สหกรณ์จะเกิดความเสียหายให้ระดับของความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ ประเมินได้ ควบคุมได้ และสามารถตรวจสอบได้อย่างมีระบบ ซึ่งกระบวนการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม มี 8 องค์ประกอบ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.3.1 “ความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.3.2 “การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็มได้

เรื่องที่ 14.3.1

ความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นั้นต้องเผชิญกับความเสี่ยงหลายประการซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นโยบายรัฐ และปัจจัยภายใน เช่น ความเสี่ยงด้านสินเชื่อ ความเสี่ยงด้านตลาด ความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง ความเสี่ยงด้านปฏิบัติการ เป็นต้น ดังนั้น การบริหารความเสี่ยงจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานของสหกรณ์ ในเรื่องที่ 14.3.1 นี้ จะเป็นการสร้างความเข้าใจและปูพื้นฐานให้นักศึกษาได้ทราบถึงความหมาย ความสำคัญในการบริหารความเสี่ยง และประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

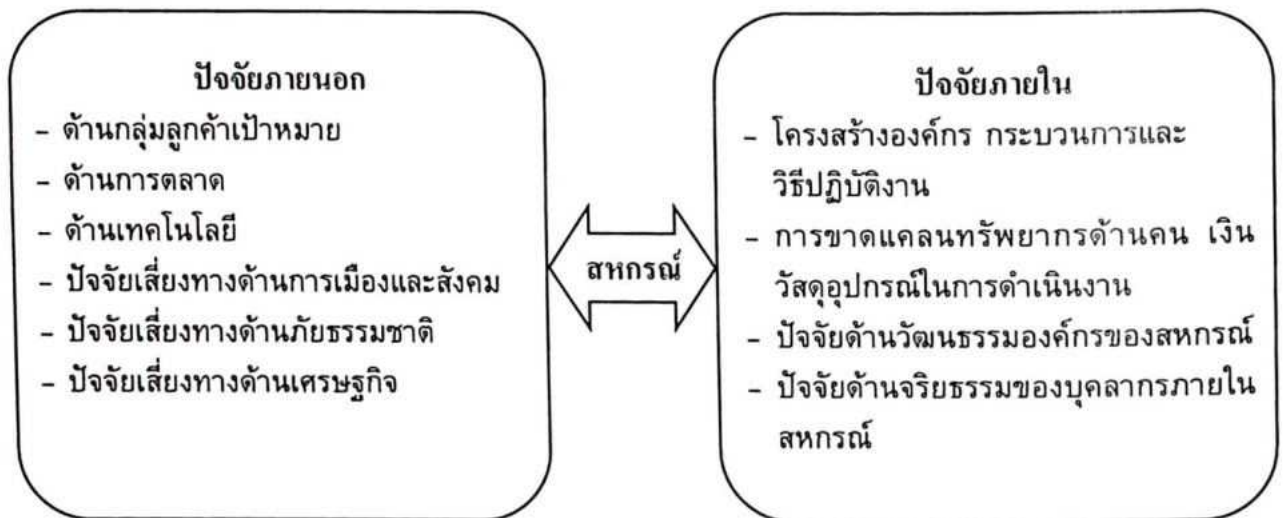
การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการที่สหกรณ์ใช้ในการบริหารจัดการให้โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ (โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557) โดยแหล่งที่มาของความเสี่ยงของสหกรณ์ มี 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ ความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และความเสี่ยงจากปัจจัยภายใน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ปัจจัยเสี่ยงภายนอก หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่ควบคุมยากหรือไม่สามารถควบคุมได้ ส่งผลกระทบและเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานตามนโยบายหรือแผน ทำให้การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสหกรณ์เป็นไปได้ยาก ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ การดำเนินชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนไปโดยนิยมทำธุรกรรมทางการเงินกับธนาคารมากกว่าสหกรณ์
- 2) ปัจจัยด้านการตลาด เช่น ภาวะการแข่งขันของสินค้าแบบเดียวกัน สินค้าทดแทน และสินค้ากลุ่มใหม่ที่สหกรณ์นำมาจำหน่าย
- 3) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมที่ใช้งานด้านการเงิน การตลาด และด้านสินเชื่อไม่ทันสมัย
- 4) ปัจจัยเสี่ยงทางด้านการเมืองและสังคม เช่น ความต่อเนื่องในเชิงนโยบายของรัฐบาล การแทรกแซงจากบุคคลภายนอก การประท้วงราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ การก่อความไม่สงบ
- 5) ปัจจัยเสี่ยงทางด้านภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภัยแล้ง โรคระบาด
- 6) ปัจจัยเสี่ยงทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การขาดแคลนแรงงาน กำลังซื้อของผู้บริโภค ภาวะเงินเฟ้อ การลดค่าเงิน ราคาน้ำมันและราคาพลังงานเพิ่มขึ้น ความผันผวนของอัตราดอกเบี้ย ความผันผวนของราคาวัตถุดิบ เป็นต้น

1.2 ปัจจัยเสี่ยงภายใน หมายถึง ปัจจัยเสี่ยงภายในที่ควบคุมได้ แต่ส่งผลกระทบหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของสหกรณ์ ได้แก่

- 1) โครงสร้างองค์กร กระบวนการ และวิธีปฏิบัติงานของสหกรณ์ต้องชัดเจน เช่น การแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ สายการบังคับบัญชา
 - 2) การขาดแคลนทรัพยากรด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน
 - 3) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กรของสหกรณ์ เช่น การบริหารงานแบบระบบเครือญาติหรือระบบอุปถัมภ์ ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในเรื่องของการควบคุม การบังคับบัญชา และการสั่งการ
 - 4) ปัจจัยด้านจริยธรรมของบุคลากรภายในสหกรณ์ เช่น ขาดการเก็บความลับของสมาชิกในการฝาก ถอนเงิน หรือ มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ เป็นต้น
- สรุปแหล่งที่มาของความเสี่ยงได้ ดังภาพที่ 14.4

ภาพที่ 14.4 แหล่งที่มาของความเสี่ยง

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 56)

จากภาพที่ 14.4 ข้างต้น เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสหกรณ์ที่จะต้องพิจารณาปัจจัยเสี่ยงภายนอกและปัจจัยเสี่ยงภายในประกอบกัน เนื่องจากปัจจัยเสี่ยงภายนอกที่เข้ามากระทบสหกรณ์นั้น ย่อมจะทำให้เกิดเป็นความเสี่ยงที่กระตุ้นให้เกิดปัจจัยเสี่ยงภายใน หรืออาจเป็นความเสี่ยงใหม่ได้ ซึ่งผู้บริหารสหกรณ์ต้องหาวิธีการจัดการเพื่อปิดช่องว่างความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น สหกรณ์จึงต้องประเมินความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยเสี่ยงภายใน และปัจจัยเสี่ยงภายนอกอยู่เป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างปัจจัยเสี่ยงภายนอกที่เปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อปัจจัยเสี่ยงภายใน เช่น การเกิดภัยน้ำท่วม ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิกผู้ได้รับความเสียหายไม่สามารถขายหรือทำรายได้ได้เลย สมาชิกจึงไม่มีรายได้มาชำระหนี้ให้กับสหกรณ์ ซึ่งหากสหกรณ์มีนโยบายในการช่วยเหลือโดยการขยายระยะเวลาการชำระหนี้หรือปรับเปลี่ยนเงื่อนไขการชำระหนี้ให้น้อยลง ก็จะเป็นการลดความเสี่ยงในการผิดนัดชำระหนี้ของสมาชิก

สหกรณ์ลงได้ และสหกรณ์ต้องมีเจ้าหน้าที่ที่เชื่อถืออย่างเพียงพอในการเข้าไปตรวจสอบและให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น ดังนั้น ผู้บริหารสหกรณ์ต้องทราบแหล่งที่มาของความเสี่ยงเพื่อหาแนวทางในการลดหรือป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับสหกรณ์ให้สหกรณ์ได้รับความเสียหายน้อยที่สุด นั่นเอง

ดังนั้น ปัจจัยเสี่ยงจึงเป็นสาเหตุและที่มาของความเสี่ยงที่จะทำให้สหกรณ์ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยต้องระบุได้ด้วยว่าสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้นจะเกิดที่ไหน เมื่อใด และเกิดขึ้นได้อย่างไรและทำไมจึงเกิดขึ้น ทั้งนี้สาเหตุของความเสี่ยงที่ระบุควรเป็นสาเหตุที่แท้จริงเพื่อที่จะได้วิเคราะห์และกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงได้ถูกต้อง โดยปัจจัยเสี่ยงและความเสี่ยงไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ความเสี่ยงหนึ่ง ๆ อาจมีหลายปัจจัยเสี่ยง ซึ่งมีการจำแนกปัจจัยเสี่ยงตามประเภทของความเสี่ยง นั่นคือ การแบ่งประเภทของความเสี่ยง เช่น ปัจจัยเสี่ยงด้านกลยุทธ์ ด้านการปฏิบัติการ ด้านกฎระเบียบ ด้านการเงิน ด้านสินเชื่อ เป็นต้น

2. ความสำคัญของการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์

เมื่อสหกรณ์ได้นำการบริหารความเสี่ยงมาใช้จะทำให้โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงลดลงหรือผลกระทบของความเสียหายจากเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในให้มีความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ดังนั้นความสำคัญของการบริหารความเสี่ยงมีดังนี้

2.1 เพื่อให้ผลการดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.2 เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของรายได้ อันจะทำให้สหกรณ์เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ แล้วนำรายได้ส่วนเกินที่ได้รับกลับไปเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกสหกรณ์ต่อไป

2.3 เกิดการติดตาม กำกับ ดูแล และลดโอกาสที่จะทำให้เกิดการสูญเสียจากการดำเนินงานของสหกรณ์

2.4 เพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้ถือหุ้น (สมาชิก) และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มั่นใจและเชื่อใจในการบริหารงานของสหกรณ์

2.5 เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและกระตุนจิตสำนึกของบุคลากรทุกระดับให้ตระหนักถึงความเสี่ยงที่มีอยู่และเห็นความสำคัญของการบริหารความเสี่ยง

2.6 เพื่อให้เกิดความตระหนักและยอมรับร่วมกันในการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเนื่องจากไม่คุ้มค่าในการจัดการควบคุมหรือป้องกันความเสี่ยงได้ และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมากซึ่งไม่สามารถยอมรับได้โดยการตัดสินใจยกเลิกโครงการหรือกิจกรรมนั้นไปเสีย

3. ประเภทความเสี่ยงของสหกรณ์

การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินงานของสหกรณ์ สามารถแบ่งประเภทของความเสี่ยงออกเป็น 4 ประเภทหลัก กล่าวคือ 1) ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ 2) ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน 3) ความเสี่ยงด้านการเงิน และ 4) ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2554)

3.1 ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ (Strategic Risk) คือ ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ในภาพรวม ซึ่งรวมไปถึงการตัดสินใจด้านการบริหารที่ส่งผลต่อทิศทางการดำเนินงานในทางที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ได้ หรือเกิดจากการกำหนดกลยุทธ์ที่ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างความเสี่ยง เช่น

- 1) ความเสี่ยงจากการขาดการวางแผนหรือกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน
- 2) ความเสี่ยงจากการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมาย และวัตถุประสงค์
- 3) ความเสี่ยงด้านขาดการติดตามและประเมินผล

3.2 ความเสี่ยงด้านการดำเนินงาน (Operational Risk) คือ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานตามแผนยุทธศาสตร์และส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น อันเนื่องมาจากกระบวนการภายในของสหกรณ์ กระบวนการเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่ใช้ จำนวนและประสิทธิภาพของบุคลากร ความพอเพียงของข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ ตัวอย่างความเสี่ยง เช่น

- 1) การขาดความร่วมมือจากฝ่ายงานที่เกี่ยวข้อง
- 2) การขาดการวางขั้นตอนการดำเนินงานที่เหมาะสม
- 3) การขาดระบบการบริหาร การติดตามและการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ
- 4) การขาดบุคลากรเฉพาะทาง เฉพาะสาขา และมีทักษะที่เหมาะสม
- 5) การขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นและมีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการปฏิบัติงานให้ลุล่วง
- 6) การขาดข้อมูลสนับสนุนการบริหาร และความผิดพลาดจากการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร
- 7) การขาดธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน และการดำเนินงานที่ไม่โปร่งใส
- 8) การทุจริตของพนักงานสหกรณ์

3.3 ความเสี่ยงด้านการเงิน (Financial Risk) คือ ความเสี่ยงจากการบริหารเงินทุน เงินงบประมาณหรือเงินสดในมือที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เช่น ใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ ผิดประเภทหรือใช้จ่ายในมูลค่าที่สูงเกินจริง ทำให้โครงการดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการต่อเนื่องหรือไม่สำเร็จลุล่วงภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดได้ ตัวอย่างความเสี่ยง เช่น

- 1) แผนการลงทุน แผนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ไม่มีความชัดเจน ไม่มีความละเอียดพอที่จะนำไปใช้ในการพยากรณ์ด้านการเงินได้
- 2) การตั้งงบประมาณไว้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น การเพิ่มขึ้นของราคาเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์การจัดสรรงบประมาณ เครื่องมือ ทรัพยากรที่จำเป็นอย่างไม่เหมาะสม
- 3) การไม่มีแหล่งรายได้ใหม่ ไม่มีผลิตภัณฑ์ใหม่ในการสร้างรายได้หรือเพิ่มส่วนแบ่งตลาด

3.4 ความเสี่ยงด้านปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ (Compliance Risk) คือ ความเสี่ยงจากการที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เนื่องจากความไม่ชัดเจนหรือความไม่ครอบคลุมของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ รวมถึงการทำนิติกรรมสัญญา การร่างสัญญาที่ไม่ครอบคลุมการดำเนินงาน ตัวอย่างความเสี่ยง เช่น

- 1) การที่คู่สัญญาไม่ดำเนินงานให้เสร็จครบถ้วนตามกำหนดสัญญา
- 2) กระบวนการดำเนินงานไม่ดำเนินงานให้เสร็จครบถ้วนตามกำหนดสัญญา

- 3) กระบวนการดำเนินงานไม่เป็นไปตามข้อบังคับ ข้อตกลง
- 4) บุคลากร คู่สัญญา หรือผู้กำกับดูแลไม่ยอมรับต่อกฎระเบียบที่เปลี่ยนแปลงใหม่
- 5) มีความสับสนในการปฏิบัติตามระเบียบที่จะบังคับใช้

กิจกรรม 14.3.1

1. การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ หมายถึงอะไร
2. การบริหารความเสี่ยงมีความสำคัญต่อสหกรณ์อย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.1)

เรื่องที่ 14.3.2

การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม

การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเผชิญกับความเสียหายหลายประการซึ่งสหกรณ์จะต้องมีการบริหารความเสี่ยงเพื่อให้โอกาส (Likelihood) ที่จะเกิดความเสี่ยงลดลงหรือทำให้ผลกระทบของความเสียหาย (Impact) จากเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งปัจจัยเสี่ยงภายนอกและปัจจัยเสี่ยงภายในมีขนาดความเสี่ยงลดลงอยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ (Risk Appetite) ดังนั้น สหกรณ์จึงต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารความเสี่ยงโดยเฉพาะการบริหารความเสี่ยงตามมาตรฐานสากลในแนวทางของโคโซ-อีอาร์เอ็ม (COSO-ERM) ซึ่งถือเป็นเรื่องที่สหกรณ์จะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน

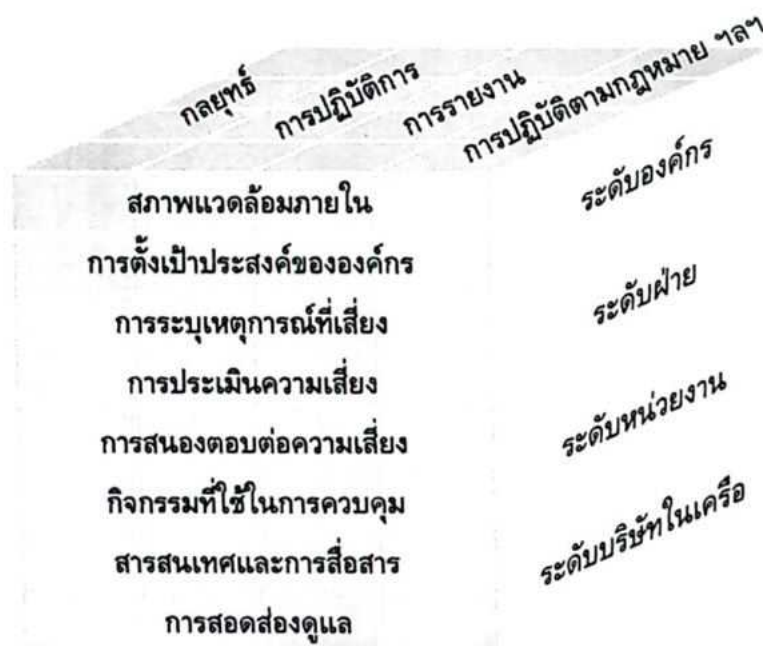
The Committee of Sponsoring Organization of the Tread way Commission ได้ขยายขอบเขตแนวคิดการควบคุมภายในตามแนวทางโคโซ (COSO) ให้กว้างขวางและปรับปรุงให้เหมาะสมครอบคลุมเรื่องการบริหารความเสี่ยงขององค์กรมากยิ่งขึ้น (Enterprise Management-Integrated Framework: ERM) และเผยแพร่สู่สาธารณชน เรียกว่า “โคโซ-อีอาร์เอ็ม (COSO-ERM)” ในปี พ.ศ. 2547 มีความหมายและรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของโคโซ-อีอาร์เอ็ม

โคโซ-อีอาร์เอ็ม (COSO-ERM) หมายถึง กระบวนการซึ่งเป็นผลจากการที่คณะกรรมการผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดกลยุทธ์และวางแผนขององค์กรในทุกๆระดับ โดยการออกแบบให้สามารถระบุเหตุการณ์ที่มีความเป็นไปได้ซึ่งมีผลกระทบต่อองค์กรและการจัดการความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลว่าจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยรวมได้ มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1.1 สภาพแวดล้อมภายในองค์กร (Internal Environment)
- 1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Setting)
- 1.3 การระบุความเสี่ยง (Event Identification)
- 1.4 การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment)
- 1.5 การตอบสนองความเสี่ยง (Risk Response)
- 1.6 กิจกรรมควบคุม (Control Activity)
- 1.7 สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication)
- 1.8 การติดตามประเมินผล (Monitoring)

องค์ประกอบของการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม แสดงได้ดังภาพที่ 14.5

ภาพที่ 14.5 องค์ประกอบของการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม

ที่มา: เมธา สุวรรณสาร (2552, น. 10)

จากภาพที่ 14.5 สามารถอธิบายองค์ประกอบของการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม ครอบคลุมแนวทางการกำหนดนโยบายการบริหารงาน การดำเนินงาน และการบริหารความเสี่ยงได้ดังนี้

1.1 สภาพแวดล้อมภายในองค์กร (Internal Environment) สภาพแวดล้อมภายในองค์กร มีอิทธิพลต่อการกำหนดกลยุทธ์และเป้าหมายขององค์กร การกำหนดกิจกรรม การบ่งชี้ และการจัดการความเสี่ยง สภาพแวดล้อมภายในองค์กรประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น ค่านิยม จริยธรรม ภาวะผู้นำหรือวิธีการทำงานของผู้บริหารและบุคลากร โครงสร้างการจัตองค์กรรวมถึงปรัชญาและวัฒนธรรมในการบริหาร

ความเสี่ยง การยอมรับร่วมกันในระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ (Risk Appetite) เป็นส่วนที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อนำไปดำเนินการให้องค์กรบรรลุเป้าหมายทั้งด้านผลตอบแทนและการเติบโต กลยุทธ์แต่ละแบบนั้นมีความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน การบริหารความเสี่ยงจึงช่วยผู้บริหารในการกำหนดกลยุทธ์ที่มีความเสี่ยงที่องค์กรสามารถยอมรับได้ ตัวอย่างของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น

1) สหกรณ์มีการกำหนดนโยบายการบริหารความเสี่ยงที่ชัดเจนแล้วหรือไม่ ยกตัวอย่าง สหกรณ์การเกษตรกำหนดนโยบายการบริหารความเสี่ยงด้านสินเชื่อ โดยมีนโยบายและปรัชญาในการให้สินเชื่อเพื่อช่วยเหลือให้สมาชิกสหกรณ์และคนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน ดังนั้นความเสี่ยงด้านสินเชื่อในเรื่องของการใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันนั้นให้ใช้เพียงบุคคลค้ำประกันจำนวน 2 คนแทนการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างก็ได้ อันเนื่องจากผู้กู้ไม่มีหลักทรัพย์ ถือว่าเป็นความเสี่ยงที่ยอมรับได้หรือไม่

2) สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อมีการมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบด้านสินเชื่อมีความเหมาะสมหรือไม่ ยกตัวอย่าง ผู้จัดการหรือเจ้าหน้าที่สินเชื่อมีอำนาจหน้าที่วิเคราะห์ พิจารณาตรวจสอบคุณสมบัติของผู้กู้แต่ยังไม่มียอำนาจในการอนุมัติซึ่งอำนาจในการอนุมัติเป็นของคณะกรรมการเงินกู้ ความเสี่ยงก็จะน้อย แต่มีบางสหกรณ์คณะกรรมการมอบอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาเงินกู้ในวงเงินสูงๆ ให้กับฝ่ายจัดการโดยผู้จัดการทำการอนุมัติสินเชื่อได้ทันที ความเสี่ยงก็จะยิ่งสูงเพราะไม่ได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ รวมทั้งบทบาท ภาวะผู้นำของคณะกรรมการด้านสินเชื่อมีความเหมาะสมหรือไม่ หากสหกรณ์ได้คัดเลือกผู้นำของตนซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดที่ดี ชื่อสัตย์ สุจริต มีความเสียสละในการทำงานแล้ว สหกรณ์ก็ย่อมมีความเสี่ยงต่ำไปด้วย เช่น สหกรณ์ที่มีประธานหรือกรรมการพิจารณาเงินกู้ที่เป็นธรรม ไม่ลำเอียง โดยมีการจัดแบ่งเกณฑ์การให้เงินกู้ที่เหมาะสมตามคุณสมบัติของผู้กู้ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเสี่ยงลดน้อยลงได้

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Setting) การกำหนดวัตถุประสงค์เป็นเครื่องมือในการนำทางขององค์กรให้มั่นใจว่า วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นมีความสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์และความเสี่ยงที่องค์กรยอมรับได้โดยการกำหนดวัตถุประสงค์มีวิธีการดังต่อไปนี้

1.2.1 การกำหนดหลักการของการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective Setting) หลักการของการกำหนดวัตถุประสงค์ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการบริหารความเสี่ยงโดยจะเป็นเข็มทิศนำทางในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ มีแนวทางปฏิบัติดังนี้

- 1) ควรกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ชัดเจน ไม่กำกวม
- 2) ควรมีความสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงกลยุทธ์และความเสี่ยงที่สหกรณ์ยอมรับได้
- 3) ควรมีการสื่อสารแก่ทุกฝ่ายงาน เพื่อให้เกิดการยอมรับและเข้าใจตรงกันถึงแนวทาง

ในการกำหนด

ยกตัวอย่าง สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อต้องกำหนดเป้าหมายในการให้สินเชื่อระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เป็นวงเงินจำนวนเท่าใดต้องระบุให้ชัดเจน หรือมีการกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในปีบัญชีนี้ให้ลดลงร้อยละเท่าใด เช่น หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ลดลงร้อยละ 5 หรือเมื่อจ่ายสินเชื่อไปแล้ว จะมีหนี้สงสัยจะสูญหรือหนี้สูญที่รับได้ร้อยละเท่าใด

1.2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์แบบ SMART การกำหนดวัตถุประสงค์แบบ SMART เป็นที่นิยมใช้กันในหลายๆ องค์กรทั่วโลกซึ่งสหกรณ์ควรนำมาปฏิบัติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนด วัตถุประสงค์ซึ่งประกอบด้วย

Specific	มีความเฉพาะเจาะจง
Measurable	สามารถวัดได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
Attainable	สามารถปฏิบัติให้บรรลุผลได้
Relevant	มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร
Timely	มีกรอบระยะเวลาที่แน่นอน

ยกตัวอย่างในปีบัญชี 25x1 สหกรณ์มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มฐานการจ่ายสินเชื่ออีก ร้อยละ 10 และป้องกัน ควบคุม ไม่ให้เกิดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 5 ของปริมาณ การจ่ายสินเชื่อทั้งหมด เป็นต้น

1.2.3 ระดับของวัตถุประสงค์ การกำหนดระดับของวัตถุประสงค์การบริหารความเสี่ยงเป็น สิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นกรอบการระบุความเสี่ยงว่าเป็นปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอก ทำการวิเคราะห์ ความเสี่ยงและจัดทำแผนได้ถูกต้อง รัดกุม เป็นต้น ระดับของวัตถุประสงค์อาจมีหลายระดับตามขนาดของ องค์กร แต่ในที่นี้จะกำหนดเพียง 2 ระดับ เพื่อให้เหมาะสมกับสหกรณ์ ได้แก่

1) วัตถุประสงค์ในระดับองค์กร (Entity-Level Objectives) วัตถุประสงค์ในระดับ องค์กร เป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในภาพรวม โดยขอยกตัวอย่างวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ในภาพรวมในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ซึ่งวัตถุประสงค์ในระดับองค์กรจะระบุไว้ในแผนกลยุทธ์ หรือแผนการปฏิบัติงานประจำปีสหกรณ์ เช่น

- การกำหนดเป้าหมายของการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ในปีนี้เป็นวงเงินจำนวน เท่าใด เหมาะสมหรือไม่
- การกำหนดวงเงินกู้ยืมและแหล่งทุนภายนอกในปีนี้ สหกรณ์จะกู้ยืมเป็น จำนวนเท่าใด เหมาะสมหรือไม่
- การกำหนดเป้าหมายในการแก้ไขหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ให้ลดลงร้อยละเท่าไร เหมาะสมหรือไม่
- การจัดชั้นลูกหนี้ในการพิจารณาจ่ายสินเชื่อจะใช้หลักเกณฑ์ใด เช่น ลูกหนี้ เกรด 1 2 และ 3..... จะได้รับวงเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยอย่างไร เหมาะสมหรือไม่

2) วัตถุประสงค์ในระดับกิจกรรม (Activity-Level Objectives) วัตถุประสงค์ในระดับ กิจกรรม ในที่นี้ขอยกตัวอย่างวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในด้านการจ่ายสินเชื่อ เป็นระดับวัตถุประสงค์ ที่สนับสนุนให้วัตถุประสงค์ในภาพรวมของสหกรณ์บรรลุเป้าหมาย ซึ่งวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมจะ ต้องสอดคล้องรองรับกับวัตถุประสงค์ระดับองค์กรของสหกรณ์ เช่น

- การจ่ายสินเชื่อให้สมาชิกผู้กู้เป็นไปตามข้อบังคับหรือระเบียบว่าด้วยเงินให้กู้ ของสหกรณ์หรือไม่
- การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สินเชื่อมีความซื่อสัตย์ สุจริต ในการพิจารณา สินเชื่อและการจ่ายสินเชื่อหรือไม่

- มีการจัดทำรายงานสถานะภาพของสินเชื่อกันหนี้ดีและหนี้เสียเป็นปัจจุบันหรือไม่
- มีการออกตรวจเยี่ยมสมาชิกเงินกู้ของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอหรือไม่ เพื่อดู

การดำเนินงานในกิจการของสมาชิกว่ายังก่อให้เกิดรายได้หรือไม่

1.3 การระบุความเสี่ยงหรือการบ่งชี้เหตุการณ์ (Event Identification) การระบุความเสี่ยงหรือการบ่งชี้เหตุการณ์ เป็นการค้นหาและระบุความเสี่ยงที่อาจส่งผลให้การดำเนินงานไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการระบุสถานการณ์ซึ่งองค์กรไม่สามารถมั่นใจได้ว่าเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ตัวอย่างของการระบุความเสี่ยง เช่น

1) ความเสี่ยงด้านนโยบาย ข้อบังคับ หรือระเบียบการให้เงินกู้ของสหกรณ์ เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการกำหนดนโยบาย ข้อบังคับ หรือระเบียบการให้เงินกู้ของสหกรณ์และการนำไปปฏิบัติไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับปัจจัยภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือกลไกตลาด แหล่งเงินทุนของสหกรณ์ เป็นต้น

2) ความเสี่ยงในการพิจารณาเงินกู้และการอนุมัติเงินกู้ เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน อันได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาเงินกู้และการอนุมัติเงินกู้ หรือระบบงานด้านสินเชื่อที่ขาดกลไกการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ขาดการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ และการดำเนินงานที่ไม่โปร่งใส

3) ความเสี่ยงในการจัดทำนิติกรรมสัญญา เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการจัดทำนิติกรรมสัญญาไม่ถูกต้อง ไม่มีการจัดเก็บเอกสารสัญญาให้เป็นปัจจุบัน ขาดประสบการณ์ในการจัดทำนิติกรรมสัญญา ขาดการตรวจสอบลายมือชื่อผู้กู้และผู้ค้ำประกัน

4) ความเสี่ยงในการค้ำประกันและการจำนอง เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการจัดทำการค้ำประกันและการจำนอง ขาดการตรวจสอบเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ของหลักประกัน ขาดการตรวจสอบคุณภาพของผู้ค้ำประกัน ขาดการจัดทำทะเบียนค้ำประกันการค้ำประกันและการจำนองให้เป็นปัจจุบัน

5) ความเสี่ยงในการประเมินราคาหลักประกัน เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้แก่ การประเมินราคาหลักประกันผิดพลาดไม่ถูกต้องตามระเบียบการให้เงินกู้ของสหกรณ์ ขาดการตรวจสอบเอกสารสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ของหลักประกัน ขาดประสบการณ์ในการประเมินราคาหลักประกัน ขาดการจัดทำทะเบียนค้ำประกันและการทบทวนราคาประเมินหลักประกันให้เป็นปัจจุบัน

6) ความเสี่ยงในการรับเงินกู้และการชำระหนี้ เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการรับเงินกู้และการชำระหนี้ผิดพลาดไม่ถูกต้องตามระเบียบการให้เงินกู้ของสหกรณ์ ขาดการตรวจสอบความเป็นตัวตนของลูกค้า ขาดการตรวจสอบเอกสารแสดงตัวตนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ขาดการลงนามที่ครบถ้วน ขาดการจัดทำทะเบียนการรับเงินกู้และทะเบียนการชำระหนี้ให้เป็นปัจจุบัน ขาดการออกใบเสร็จรับเงินกู้และการชำระหนี้เงินกู้ที่ถูกต้อง

7) ความเสี่ยงในการติดตามหนี้ เร่งรัดหนี้ และการแก้ไขหนี้เสีย เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการติดตามหนี้ การเร่งรัดหนี้ และการแก้ไขหนี้เสีย

ผิดพลาดไม่ถูกต้อง ขาดการจัดทำทะเบียนการติดตามหนี้ การเร่งรัดหนี้ และการแก้ไขหนี้เสียให้เป็นปัจจุบัน ขาดประสบการณ์ ขาดกลไกในการติดตามและเร่งรัดหนี้

8) ความเสี่ยงในการดำเนินคดี เป็นความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน อันได้แก่ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการขาดประสบการณ์ ขาดการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเอกสารสัญญาต่างๆ การลงนามไม่ครบถ้วน ขาดกลไกในการดำเนินคดี ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมายเพื่อการดำเนินคดีให้สหกรณ์เสียหายน้อยที่สุด

1.4 การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) การประเมินความเสี่ยงเป็นการประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสี่ยงหรือเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมถึงการจัดระดับความเสี่ยงเพื่อทำการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรุนแรง (ผลกระทบ) กับระดับโอกาสที่จะเกิดขึ้น โดยการประเมินความเสี่ยงประกอบด้วยความสัมพันธ์ 2 มิติ ได้แก่ 1) โอกาสที่อาจเกิดขึ้น (Likelihood) หรือเหตุการณ์นั้นๆ มีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด 2) ผลกระทบ (Impact) หากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นองค์กรจะได้รับผลกระทบมากน้อยเพียงใด ขณะที่ในการจัดระดับความเสี่ยงนั้นจะมีหลักการคือ การให้ความสำคัญกับความเสี่ยงที่สูงก่อน ซึ่งการประเมินความเสี่ยงมีขั้นตอนการประเมินประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้ (สุรัชย์ กังวล, 2557)

1.4.1 การกำหนดเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน เป็นการกำหนดเกณฑ์ที่จะใช้สำหรับการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ ระดับโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood) ระดับความรุนแรงของผลกระทบ (Impact) ที่จะเกิดความเสี่ยง และระดับของความเสี่ยง (Risk Matrix) เพื่อให้เห็นถึงระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกันซึ่งจะทำให้สหกรณ์สามารถกำหนดการควบคุมความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม

เกณฑ์ในการประเมิน คือ การกำหนดมาตรฐานโอกาส ผลกระทบ และระดับความเสียหายหรือความเสี่ยงซึ่งเกณฑ์เหล่านี้ได้มาจากการเก็บข้อมูลสถิติย้อนหลังแล้วนำมาพิจารณาความถี่ ค่าเฉลี่ยหรือเทียบเป็นร้อยละเพื่อกำหนดเป็นเกณฑ์มาตรฐานโดยสหกรณ์แต่ละแห่งจะต้องกำหนดเกณฑ์ของการประเมินในกิจกรรมขึ้นมา แต่หากสหกรณ์ใดยังไม่มีเกณฑ์เรื่องโอกาสและผลกระทบ สหกรณ์อาจนำแนวทางหรือเกณฑ์จากสหกรณ์อื่นที่มีรูปแบบกิจกรรมการดำเนินการที่ใกล้เคียงกันมาปรับใช้ก่อนแล้วค่อยปรับปรุงเกณฑ์ให้เหมาะสม และหากไม่สามารถหาสถิติย้อนหลังได้ เช่น สหกรณ์เพิ่งเปิดดำเนินการได้ไม่นาน กรณีนี้สามารถอ้างอิงจากสถิติของกลุ่มสหกรณ์หรือบทวิเคราะห์ที่อ้างอิงได้รวมถึงการใช้เกณฑ์ของสหกรณ์อื่นๆที่มีลักษณะคล้ายกันแล้วค่อยปรับปรุงในเวลาต่อมาได้ ทั้งนี้ข้อมูลสถิติอาจมาจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้ 1) ข้อมูลจากผลการดำเนินการที่ผ่านมา ประสบการณ์ต่างๆ จากความเสียหายและการจัดการความเสี่ยงในกิจกรรมโดยเก็บข้อมูลย้อนหลังเป็นรายปี รายไตรมาส เช่น ข้อมูลความถี่ที่เกิดความเสี่ยงในการจ่ายสินเชื่อ ผลของความเสียหายในแต่ละครั้ง เป็นต้น 2) ข้อมูลจากผลการตัดสินใจในอดีต ความเสี่ยงเดิม และผลของการจัดการความเสี่ยง เช่น ลดความเสียหายเท่าใด ผลกระทบอย่างไร ใช้งบประมาณเท่าไร มีความเสี่ยงที่ยังเหลืออยู่ (Residual Risk) ระดับใด เป็นต้น 3) ข้อมูลจากภายนอก เช่น สหกรณ์ที่มีลักษณะการดำเนินงาน ขนาด หรือรูปแบบการลงทุนในธุรกิจที่ใกล้เคียงกัน (คู่เทียบ) ว่ามีแนวทางการจัดการความเสี่ยงแต่ละระดับอย่างไร

การกำหนดเกณฑ์ที่จะใช้สำหรับการประเมินความเสี่ยงนั้น สามารถกำหนดได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานและลักษณะของผลจากการดำเนินงาน โดยเกณฑ์ในเชิงปริมาณจะเหมาะกับประเด็นหรือหัวข้อของปัจจัยเสี่ยงที่มีข้อมูลเป็นตัวเลขหรือเป็นจำนวนเงินนำมาใช้ในการวิเคราะห์ แต่สำหรับบางปัจจัยเสี่ยงมีข้อมูลเป็นเชิงพรรณาน่าไม่สามารถระบุเป็นตัวเลขหรือจำนวนเงินที่ชัดเจนได้ ก็ควรกำหนดเกณฑ์เป็นเชิงคุณภาพ ดังตัวอย่างตารางการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของระดับโอกาสที่จะเกิดและผลกระทบในตารางที่ 14.7 และ 14.8

ตารางที่ 14.7 ตัวอย่างตารางเกณฑ์มาตรฐานของระดับโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง

ระดับ	โอกาสที่จะเกิด	คำอธิบาย
5	สูงมาก	
4	สูง	
3	ปานกลาง	
2	ต่ำ	
1	ต่ำมาก	

ที่มา: สุรัช กังวล (2557, น. 98)

ตารางที่ 14.8 ตัวอย่างตารางเกณฑ์มาตรฐานของการกำหนดค่าประเมินผลกระทบ

ระดับ	โอกาสที่จะเกิด	คำอธิบาย
5	รุนแรงมาก	
4	รุนแรง	
3	ปานกลาง	
2	ต่ำ	
1	ต่ำมาก	

ที่มา: สุรัช กังวล (2557, น. 98)

1) เกณฑ์การประเมินโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood) เกณฑ์การประเมินโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง เป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์สำหรับโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk Analysis) ใช้วิธีการให้ระดับคะแนน 5 4 3 2 1 แสดงได้ดังตารางที่ 14.9

ตารางที่ 14.9 ตัวอย่างเกณฑ์การประเมินโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ระดับ	โอกาสที่จะเกิด	ความถี่โดยเฉลี่ย
เกณฑ์การประเมินเชิงปริมาณ		
5	สูงมาก	1 เดือนต่อครั้งหรือมากกว่า
4	สูง	1-6 เดือนต่อครั้ง แต่ไม่เกิน 5 ครั้ง
3	ปานกลาง	1 ปีต่อครั้ง
2	ต่ำ	2-3 ปีต่อครั้ง
1	ต่ำมาก	5 ปีต่อครั้ง
เกณฑ์การประเมินเชิงคุณภาพ		
5	สูงมาก	มีโอกาสดังเกิดขึ้นทุกครั้ง
4	สูง	มีโอกาสดังเกิดขึ้นสูงหรือบ่อยครั้ง
3	ปานกลาง	มีโอกาสดังเกิดขึ้นบางครั้ง
2	ต่ำ	มีโอกาสดังเกิดขึ้นแต่ไม่บ่อยครั้ง
1	ต่ำมาก	มีโอกาสดังเกิดขึ้นในกรณีที่มีการยกเว้นการปฏิบัติ

ที่มา: สุรัชย์ กังวล (2557, น. 99)

2) เกณฑ์การประเมินระดับความรุนแรงของผลกระทบของความเสี่ยง (Impact) ระดับความรุนแรงของผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลกิจกรรม โครงการ เหตุการณ์ที่เกิดจากสมมติฐานที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ควรพิจารณาให้ชัดเจนว่าเกิดอะไร มีความเสียหายอย่างไร ระบุขนาดและปริมาณความเสียหาย โดยใช้ข้อมูลจาก 1) เหตุการณ์ลักษณะนี้ที่เกิดขึ้นแล้วและมีการบันทึกไว้ 2) การแก้ปัญหาหรือจากการตัดสินใจและประสบการณ์

แนวทางในการกำหนดเกณฑ์ระดับความรุนแรงของผลกระทบที่จะเกิดความเสี่ยงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ความเสี่ยงใช้วิธีการให้ระดับคะแนน 5 4 3 2 และ 1 แสดงได้ดังตารางที่ 14.10

ตารางที่ 14.10 แสดงตัวอย่างเกณฑ์การประเมินระดับความรุนแรงของผลกระทบ
ที่จะเกิดความเสี่ยงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เกณฑ์การประเมินเชิงปริมาณ		
ระดับ	ผลกระทบ/ความรุนแรง	คำอธิบาย
5	สูงมาก	เกิดความเสียหายมากกว่า 5.00 ล้านบาท
4	สูง	เกิดความเสียหายระหว่าง 1.01-5.00 ล้านบาท
3	ปานกลาง	เกิดความเสียหายระหว่าง 0.51-1.00 ล้านบาท
2	ต่ำ	เกิดความเสียหายระหว่าง 0.10-0.50 ล้านบาท
1	ต่ำมาก	เกิดความเสียหายน้อยกว่า 0.10 ล้านบาท
เกณฑ์การประเมินเชิงคุณภาพ		
ระดับ	ผลกระทบ/ความรุนแรง	คำอธิบาย
5	สูงมาก	ก่อให้เกิดความล่าช้าของโครงการมากกว่า 180 วัน
4	สูง	ก่อให้เกิดความล่าช้าของโครงการระหว่าง 136 วัน ถึง 180 วัน
3	ปานกลาง	ก่อให้เกิดความล่าช้าของโครงการระหว่าง 91 วัน ถึง 135 วัน
2	ต่ำ	ก่อให้เกิดความล่าช้าของโครงการระหว่าง 46 วัน ถึง 90 วัน
1	ต่ำมาก	ก่อให้เกิดความล่าช้าของโครงการน้อยกว่าหรือเท่ากับ 45 วัน

ที่มา: ดัดแปลงจากสุรัชย์ กังวล (2557, น. 100)

3) การกำหนดเกณฑ์ของระดับความเสี่ยง (Risk Matrix) การจัดระดับความเสี่ยง หมายถึง การนำผลการประเมินความเสี่ยงตามความเสี่ยงที่ให้คะแนน 2 มิติ คือ มิติด้านโอกาส (Likelihood) และมิติด้านผลกระทบ (Impact) ตามที่กล่าวข้างต้น มาประมวลเข้าด้วยกันซึ่งสามารถทำได้ด้วยวิธีการจัดทำตารางเกณฑ์ระดับ (Risk Matrix Table) โดยการวัดผลของระดับความเสี่ยงที่พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงและผลกระทบของความเสี่ยงต่อสหกรณ์ว่าก่อให้เกิดระดับความเสี่ยงหรือความเสียหายตามที่ปรากฏในตารางแสดงระดับความเสี่ยงซึ่งได้กำหนดเกณฑ์ระดับความเสี่ยงที่นิยมใช้มากที่สุดคือจำนวน 5 ระดับ ได้แก่ ระดับสูงมาก ระดับสูง ระดับปานกลาง ระดับต่ำ ระดับต่ำมาก ซึ่งการหาระดับความเสี่ยงสามารถแสดงได้ตามสมการดังนี้

โอกาสที่จะเกิด × ผลกระทบ = ระดับความเสี่ยง
--

...สมการที่ 14.1

โดยที่

- โอกาสที่จะเกิด คือ ความถี่หรือโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงต่างๆ
- ผลกระทบ คือ ขนาดความรุนแรงของความเสียหายที่จะเกิดขึ้นหากเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงนั้นๆ
- ระดับความเสี่ยง คือ สถานะของความเสี่ยงที่ได้จากการประเมินโอกาสและผลกระทบของแต่ละปัจจัย กำหนดเป็น 5 ระดับได้แก่ ระดับสูงมาก (Very High: VH) ระดับสูง (High: H) ระดับปานกลาง (Medium: M) ระดับต่ำ (Low: L) ระดับต่ำมาก (Very Low: VL) ดังแสดงได้ตามตารางที่ 14.11

ตารางที่ 14.11 การประเมินระดับความเสี่ยง (Risk Matrix)

ผลกระทบของความเสี่ยง	5 : สูงมาก	1 × 5 = 5 (M)	2 × 5 = 10 (H)	3 × 5 = 15 (H)	4 × 5 = 20 (VH)	5 × 5 = 25 (VH)
	4 : สูง	1 × 4 = 4 (L)	2 × 4 = 8 (M)	3 × 4 = 12 (H)	4 × 4 = 16 (H)	5 × 4 = 20 (VH)
	3 : ปานกลาง	1 × 3 = 3 (L)	2 × 3 = 6 (M)	3 × 3 = 9 (M)	4 × 3 = 12 (H)	5 × 3 = 15 (H)
	2 : ต่ำ	1 × 2 = 2 (VL)	2 × 2 = 4 (L)	3 × 2 = 6 (M)	4 × 2 = 8 (M)	5 × 2 = 10 (H)
	1 : ต่ำมาก	1 × 1 = 1 (VL)	2 × 1 = 2 (VL)	3 × 1 = 3 (L)	4 × 1 = 4 (L)	5 × 1 = 5 (M)
		1 : ต่ำมาก	2 : ต่ำ	3 : ปานกลาง	4 : สูง	5 : สูงมาก
โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง						

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 104)

หมายเหตุ:

- 1) ช่วงคะแนน 20-25 หมายถึง มีความเสี่ยงสูงมาก (Very High: VH) ระดับความเสี่ยงเท่ากับ 5
- 2) ช่วงคะแนน 10-19 หมายถึง มีความเสี่ยงสูงมาก (High: H) ระดับความเสี่ยงเท่ากับ 4
- 3) ช่วงคะแนน 5-9 หมายถึง มีความเสี่ยงปานกลาง (Medium: M) ระดับความเสี่ยงเท่ากับ 3
- 4) ช่วงคะแนน 3-4 หมายถึง มีความเสี่ยงต่ำ (Low: L) ระดับความเสี่ยงเท่ากับ 2
- 5) ช่วงคะแนน 1-2 หมายถึง มีความเสี่ยงต่ำมาก (Very Low: VL) ระดับความเสี่ยงเท่ากับ 1

1.4.2 การประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสียหาย การประเมินโอกาสและผลกระทบความเสียหายนั้น เป็นการนำเอาความเสี่ยงและปัจจัยเสี่ยงแต่ละปัจจัยที่ระบุไว้มาประเมินโอกาส (Likelihood) ที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสี่ยงต่างๆ และประเมินระดับความรุนแรงหรือมูลค่าความเสียหาย (Impact) จากความเสี่ยง เพื่อให้เห็นถึงระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ทำให้สามารถกำหนดการควบคุมความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสมและช่วยให้สหกรณ์สามารถวางแผนการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างถูกต้องในการลดหรือป้องกันความเสี่ยงนั้นๆ ให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด โดยการประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสียหายมีขั้นตอนดังนี้ 1) การพิจารณาโอกาสหรือความถี่ในการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ (Likelihood) ว่ามีโอกาสหรือความถี่ที่จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด 2) การพิจารณาความรุนแรงของผลกระทบของความเสียหาย (Impact) ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ว่ามีระดับความรุนแรงหรือมีความเสียหายเพียงใดตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสียหายในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ แสดงได้ดังตารางที่ 14.12

ตารางที่ 14.12 การประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสียหายในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์

แบบประเมินโอกาสและผลกระทบความเสียหาย					
วันที่ประเมิน..... 30 เมษายน 25x1.....					
โครงการ/กิจกรรม.....การพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้แก่สมาชิก ประจำเดือน เมษายน 25x1.....					
วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพ.....					
ขั้นตอนที่	วัตถุประสงค์ (ของแต่ละ ขั้นตอน)	ความเสี่ยง (ของแต่ละ วัตถุประสงค์)	ปัจจัยเสี่ยง (ของแต่ละความเสี่ยง)	การประเมินความเสี่ยง	
				โอกาส	ผลกระทบ
1. การพิจารณาเงินกู้	1. เพื่อพิจารณาหลักการให้เงินกู้แก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ	1. ขาดการใช้หลักการพิจารณาการให้เงินกู้ที่มีประสิทธิภาพ	1.1 ขาดการวิเคราะห์ด้านอุปนิสัยใจคอของผู้กู้	1	3
			1.2 ขาดการวิเคราะห์ด้านความสามารถในการชำระหนี้	4	5
			1.3 ขาดการวิเคราะห์ด้านเงินทุนของผู้กู้ยืม	3	4
			1.4 ขาดการวิเคราะห์ด้านหลักประกัน	2	4
			1.5 ขาดการวิเคราะห์ด้านภาวะเศรษฐกิจ	2	2

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 107)

เมื่อผู้ประเมินได้ดำเนินการประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อแล้ว ลำดับต่อไปก็คือการทำการวิเคราะห์ความเสี่ยง

1.4.3 การวิเคราะห์ความเสี่ยง เมื่อได้ดำเนินการพิจารณาประเมินโอกาสและผลกระทบของความเสี่ยงในการจ่ายสินเชื่อของแต่ละปัจจัยเสี่ยงแล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงและผลกระทบของความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ว่าผลที่วิเคราะห์นั้นก่อให้เกิดระดับของความเสี่ยงอยู่ในระดับใด ในที่นี้แสดงการวิเคราะห์ความเสี่ยงโดยการใช้วิธีการจัดทำตารางเกณฑ์ระดับความเสี่ยง (Risk Matrix) ดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้ผลดังตารางที่ 14.13

ตารางที่ 14.13 การประเมินระดับความเสี่ยง (Risk Measurement Matrix)

ผลกระทบของความเสี่ยง	5 : สูงมาก				1.2 4 × 5 = 20 (ระดับ 5: VH)	
	4 : สูง		1.4 2 × 4 = 8 (ระดับ 3: M)	1.3 3 × 4 = 12 (ระดับ 4: H)		
	3 : ปานกลาง	1.1 1 × 3 = 3 (ระดับ 2: L)				
	2 : ต่ำ		1.5 2 × 2 = 4 (ระดับ 2: L)			
	1 : ต่ำมาก					
		1 : ต่ำมาก	2 : ต่ำ	3 : ปานกลาง	4 : สูง	5 : สูงมาก
โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง						

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 108)

หมายเหตุ:

1) หมายเลข 1.1–1.5 หมายถึง ปัจจัยเสี่ยงของแต่ละปัจจัย	
1.1 หมายถึง ขาดการวิเคราะห์ด้านอุปนิสัยใจคอของผู้กู้	ความเสี่ยงระดับ 2 (ต่ำ)
1.2 หมายถึง ขาดการวิเคราะห์ด้านความสามารถในการชำระหนี้	ความเสี่ยงระดับ 5 (สูงมาก)
1.3 หมายถึง ขาดการวิเคราะห์ด้านเงินทุนของผู้กู้	ความเสี่ยงระดับ 4 (สูง)
1.4 หมายถึง ขาดการวิเคราะห์ด้านหลักประกัน	ความเสี่ยงระดับ 3 (ปานกลาง)
1.5 หมายถึง ขาดการวิเคราะห์ด้านภาวะเศรษฐกิจ	ความเสี่ยงระดับ 2 (ต่ำ)

เมื่อผู้ประเมินได้ดำเนินการวิเคราะห์ความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อแล้ว ลำดับต่อไปก็คือ การจัดระดับความเสี่ยง (Degree of Risk) นั้นเอง

1.4.4 การจัดลำดับความเสี่ยง การจัดลำดับความเสี่ยง เป็นการนำผลการประเมินความเสี่ยงจาก 2 มิติ ตามที่ได้ให้คะแนนข้างต้นมาประมวลเข้าด้วยกันซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยการพิจารณาจากระดับของความเสี่ยงที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง และผลกระทบของความเสี่ยงที่ประเมินได้ตามตารางการวิเคราะห์ความเสี่ยง ทั้งนี้หากวิเคราะห์ความเสี่ยงและได้ค่าระดับความเสี่ยงจากระดับสูงมาก สูง ปานกลาง ต่ำ ต่ำมาก แล้วให้นำมาจัดลำดับความรุนแรงของความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อการจ่ายสินเชื่อเพื่อพิจารณากำหนดกิจกรรมการควบคุมภายในแต่ละสาเหตุของความเสี่ยงที่สำคัญให้เหมาะสม โดยผู้บริหารสหกรณ์ต้องให้ความสำคัญต่อความเสี่ยงที่มีระดับสูงและมีโอกาสเกิดมากที่สุดหรือเป็นเรื่องเร่งด่วนมาจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเป็นลำดับต้น ๆ ต่อไป ตัวอย่างของการจัดลำดับความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์โดยใช้ตารางระดับของความเสี่ยง (Risk Matrix) แสดงได้ดังตารางที่ 14.14

ตารางที่ 14.14 การจัดลำดับความเสี่ยงในกิจกรรมจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์

แบบจัดลำดับความเสี่ยง							
วันที่ประเมิน..... 30 เมษายน 25x1.....							
โครงการ/กิจกรรม.....การพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้แก่สมาชิก ประจำเดือน เมษายน 25x1.....							
วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพ.....							
ขั้นตอน ที่	วัตถุประสงค์ (ของแต่ละ ขั้นตอน)	ความเสี่ยง (ของแต่ละ วัตถุประสงค์)	ปัจจัยเสี่ยง (ของแต่ละ ความเสี่ยง)	การประเมินความเสี่ยง			
				โอกาส	ผล กระทบ	ระดับ ความ เสี่ยง	ลำดับ ความ เสี่ยง
1. การ พิจารณา เงินกู้	1. เพื่อ พิจารณา หลักการ ให้เงินกู้ แก่สมาชิก อย่างมี ประสิทธิภาพ	1. ขาดการใช้ หลักการ พิจารณา การให้ เงินกู้ที่มี ประสิทธิภาพ	1.1 ขาดการวิเคราะห์ ด้านอุปนิสัยใจคอของ ผู้กู้	1	3	L	2
			1.2 ขาดการวิเคราะห์ ด้านความสามารถ ในการชำระหนี้	4	5	VH	5
			1.3 ขาดการวิเคราะห์ด้าน เงินทุนของผู้กู้ยืม	3	4	H	4
			1.4 ขาดการวิเคราะห์ ด้านหลักประกัน	2	4	M	3
			1.5 ขาดการวิเคราะห์ ด้านภาวะเศรษฐกิจ	2	2	L	2

จากตารางข้างต้น อธิบายได้ว่า สหกรณ์แห่งนี้ได้ทำการประเมินความเสี่ยงแล้วนำผลการประเมินมาจัดลำดับความเสี่ยงของกิจกรรมการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้แก่สมาชิกประจำเดือนเมษายน 25x1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพิจารณาปล่อยสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพซึ่งการจัดลำดับความเสี่ยงตามขั้นตอนที่ 1 คือ การพิจารณาเงินกู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาหลักการให้เงินกู้แก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นคือ การขาดการใช้หลักการพิจารณาการให้เงินกู้ที่มีประสิทธิภาพซึ่งได้มีการกำหนดปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ไว้จำนวน 5 ปัจจัย โดยผลการประเมินความเสี่ยงและการจัดลำดับความเสี่ยง พบว่า ปัจจัยข้อที่ 1.2 การขาดการวิเคราะห์ด้านความสามารถในการชำระหนี้ มีความเสี่ยงมากที่สุด อยู่ในระดับ 5 รองลงมาคือปัจจัยข้อที่ 1.3 ขาดการวิเคราะห์ด้านเงินทุนของผู้กู้ยืม ปัจจัยข้อที่ 1.4 ขาดการวิเคราะห์ด้านหลักประกัน ปัจจัยข้อที่ 1.5 ขาดการวิเคราะห์ด้านภาวะเศรษฐกิจ และปัจจัยข้อที่ 1.1 ขาดการวิเคราะห์ด้านอุปนิสัยใจคอของผู้กู้ โดยมีความเสี่ยงอยู่ในระดับ 5 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ

เมื่อผู้ประเมินได้ดำเนินการจัดลำดับความเสี่ยงในการจ่ายสินเชื่อแล้ว ลำดับต่อไปคือ การตอบสนองความเสี่ยงหรือการจัดการความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์

1.5 การตอบสนองความเสี่ยง (Risk Response) หากความเสี่ยงของสหกรณ์ได้รับการบ่งชี้และประเมินความสำคัญแล้ว ผู้บริหารสหกรณ์ต้องประเมินวิธีการตอบสนองความเสี่ยงหรือวิธีการจัดการความเสี่ยงที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยการพิจารณาทางเลือกในการดำเนินการจะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงที่ยอมรับได้ และต้นทุนที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับเพื่อให้การบริหารความเสี่ยงมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารอาจต้องเลือกวิธีการจัดการความเสี่ยงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายวิธีรวมกันเพื่อลดระดับโอกาสที่อาจเกิดขึ้นและผลกระทบของเหตุการณ์ให้อยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างของการตอบสนองความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

- 1) การระบุทางเลือกในการตอบสนองความเสี่ยง และ
- 2) การเลือกใช้กลยุทธ์ 4T's Strategies ในการตอบสนองความเสี่ยง (สุรัชย์ กังวล, 2557)

1.5.1 การระบุทางเลือกในการตอบสนองความเสี่ยง การระบุทางเลือกในการตอบสนองความเสี่ยงแต่ละวิธีอาจมีความเหมาะสมกับบางสถานการณ์ แนวทางการตอบสนองความเสี่ยงใดๆ อาจมีได้มากกว่า 1 แนวทางโดยวิธีตอบสนองความเสี่ยงแบ่งออกได้เป็น 2 แนวทางหลักได้แก่ 1) การลดโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสียหาย (Reduce Likelihood) และ 2) การลดขนาดผลกระทบของความเสียหาย (Reduce Impact) โดยการพิจารณาทั้งมิติของโอกาสและผลกระทบจะต้องพิจารณาเรื่องต้นทุนและความเสียหายที่สามารถลดได้และมีความคุ้มค่าด้วย

1) การลดโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสียหาย (Reduce Likelihood) เป็นมาตรการควบคุมความเสี่ยง (Risk Control) โดยมุ่งลดโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ความเสียหาย เหมาะกับลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติบ่อยครั้งหรือปฏิบัติเป็นประจำ เช่น การปรับปรุงกระบวนการทำงานในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อ การมีระบบตรวจสอบและป้องกันการกระทำอันทุจริตของพนักงานในการติดตามและเร่งรัดหนี้โดยการกำหนดให้มีการตรวจเช็ค (Checklist) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนในการทำงานแต่ละขั้นตอน และมีการสอบทานสินเชื่อเป็นประจำอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เป็นต้น

2) การลดขนาดผลกระทบของความเสียหาย (Reduce Impact) เป็นมาตรการตอบสนองความเสี่ยง โดยมุ่งเน้นการลดขนาดความเสียหายที่เหมาะสมกับความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมได้ยากโดยอาจจะใช้วิธีการกระจายความเสี่ยงไม่ให้เกิดการกระจุกตัวของความเสี่ยง (Diversification) เช่น การจำกัดขนาดวงเงินของสินเชื่อ การจำกัดปริมาณการผลิตของสมาชิก และหากพบว่าความเสี่ยงดังกล่าวไม่สามารถลดลงได้ อาจใช้แนวทางอื่นเพื่อลดผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว เช่น การเรียกร้องหลักทรัพย์ค้ำประกันหนี้เพิ่มเติมให้ค้ำกับมูลหนี้

1.5.2 การเลือกใช้กลยุทธ์ 4T's Strategies ในการตอบสนองความเสี่ยง การตอบสนองความเสี่ยง สามารถเลือกใช้กลยุทธ์ 4T's ดังต่อไปนี้

1) Take: การยอมรับความเสี่ยง (Risk Acceptance) หมายถึง การยอมรับความเสี่ยงหากความเสี่ยงดังกล่าวอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งสหกรณ์อาจไม่ต้องทำแผนงานจัดการความเสี่ยง เนื่องจากไม่คุ้มค่าในการจัดการหรือป้องกันความเสี่ยงที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการสร้างระบบควบคุม นอกจากนี้อาจเกิดจากเหตุผลอื่น เช่น หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเป็นภารกิจ เช่น งานนโยบายรัฐต่างๆ

2) Treat: การลดหรือควบคุมความเสี่ยง (Risk Reduction or Risk Control) หมายถึง การหากิจกรรมควบคุมมาลดความเสี่ยง การออกแบบระบบการควบคุมภายใน การแก้ไขปรับปรุงการทำงาน เพื่อป้องกันหรือจำกัดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่สหกรณ์ยอมรับได้ เช่น การจัดการฝึกอบรมเพิ่มทักษะในการจ่ายสินเชื่อ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานการจ่ายสินเชื่อ

3) Transfer: การกระจายหรือถ่ายโอนความเสี่ยง (Risk Sharing or Risk Transfer) หมายถึง การแบ่งหรือโอนความเสี่ยงให้หน่วยงานอื่นหรือองค์กรอื่นจัดการแทน เป็นการถ่ายโอนความรับผิดชอบหรือภาระของการสูญเสียแก่ผู้อื่น เช่น การทำประกันอัคคีภัยสิ่งปลูกสร้างที่ใช้เป็นหลักประกัน การประกันชีวิตคุ้มครองเงินกู้ การทำสัญญาป้องกันความเสี่ยง หรือการประกันภัยพิชผลทางการเกษตร

4) Terminate: การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Avoidance) หมายถึง การจัดการความเสี่ยงที่อยู่ในระดับที่สูงมากและสหกรณ์ไม่อาจยอมรับความเสี่ยงนั้นได้ จึงต้องหลีกเลี่ยงความเสี่ยง หยุดหรือเปลี่ยนแปลงกิจกรรมที่เป็นความเสี่ยงนั้นไป เช่น งดทำขั้นตอนที่ไม่จำเป็นและวิเคราะห์ว่าอาจนำมาซึ่งความเสี่ยงสูง การบริหารความเสี่ยงเป็นการตัดสินใจที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความเสี่ยงนั้น หรือยุติการดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงนั้น

การตอบสนองความเสี่ยงสามารถดำเนินการในแต่ละโครงการหรือแต่ละกิจกรรมของสหกรณ์ แสดงได้ดังตารางที่ 14.15

ตารางที่ 14.15 ตารางการตอบสนองความเสี่ยงในแต่ละโครงการหรือแต่ละกิจกรรมของสหกรณ์

แบบการตอบสนองความเสี่ยง วันที่ประเมิน.....30 เมษายน 25x1..... โครงการ/กิจกรรมการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้แก่สมาชิกของสหกรณ์ ประจำเดือนเมษายน 25x1..... วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพ.....					
ขั้นตอนหลัก และ วัตถุประสงค์	ความเสี่ยง ที่ยังเหลืออยู่	ปัจจัย ความเสี่ยง	การตอบสนอง ความเสี่ยง	กำหนดเสร็จ/ ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ (งบประมาณ/ ค่าใช้จ่าย)
1. การพิจารณา เงินกู้ วัตถุประสงค์ : เพื่อพิจารณา หลักการให้เงินกู้ แก่สมาชิก อย่างมี ประสิทธิภาพ	ไม่ได้ข้อมูลที่ เกี่ยวข้อง กับการ พิจารณา ให้สินเชื่อที่ แท้จริงของ สมาชิกผู้กู้ แต่ละราย เช่น การผลิต รายรับ รายจ่าย หนี้สิน อื่นๆ เป็นต้น	1.1 ขาดการ วิเคราะห์ ด้านอุปนิสัย ใจคอของผู้กู้ 1.2 ขาดการ วิเคราะห์ ด้านความ สามารถในการ ชำระหนี้ 1.3 ขาดการ วิเคราะห์ ด้านเงินทุน ของผู้กู้ยืม 1.4 ขาดการ วิเคราะห์ ด้านหลัก ประกัน 1.5 ขาดการ วิเคราะห์ ด้านภาวะ เศรษฐกิจ	เลือกการจัดการด้วย วิธีการลดโอกาสที่จะเกิด ให้น้อยลง โดยการ 1. จัดทำแบบฟอร์ม คำขอกู้เงินกับ สหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นใน ประเด็นที่ต้องการ ทราบ 2. ฝึกอบรมให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น ในการวิเคราะห์ สินเชื่อ 3. จัดทำคู่มือการ ปฏิบัติงาน เช่น คู่มือ การพิจารณาสินเชื่อ หรือหลักการจ่าย สินเชื่อ	30 พ.ค. 25x1/ ผู้จัดการสหกรณ์	10,000 บาท

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 116)

ทั้งนี้การเลือกใช้กลยุทธ์ 4T's Strategies เพื่อตอบสนองความเสี่ยงต้องมีการประเมินทางเลือก การตอบสนองความเสี่ยงโดยมีหลักการว่าทางเลือกนั้นๆ สามารถลดความเสี่ยงได้ดีเพียงใด ได้รับประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือช่วยสร้างโอกาสหรือความเสี่ยงใหม่หรือไม่ ซึ่งทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดคือ การพิจารณาความเหมาะสมของค่าใช้จ่าย (Cost) กับประโยชน์ (Benefit) โดยเปรียบเทียบปัจจัยการผลิต

หรือปัจจัยการลงทุนด้านเงินทุน เวลา การใช้ทรัพยากรบุคคล ดังนั้นเมื่อสหกรณ์ทราบความเสี่ยงที่ยังเหลืออยู่หลังจากการประเมินความเสี่ยงและหรือการประเมินการควบคุมแล้ว สหกรณ์ เจ้าหน้าที่สินเชื่อ หรือโครงการได้พิจารณาความเป็นไปได้และค่าใช้จ่ายของแต่ละทางเลือก เพื่อการตัดสินใจเลือกมาตรการลดความเสี่ยงอย่างเป็นระบบโดยพิจารณาจากการยอมรับความเสี่ยงหรือกำหนดกิจกรรมควบคุมเพื่อลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการจัดการมาตรการควบคุมกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการความเสี่ยงหรือมาตรการต่างๆ ว่ามีความเสี่ยงเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพคุ้มค่าหรือไม่ อย่างไร

1.6 กิจกรรมควบคุม (Control Activity) กิจกรรมควบคุมเป็นนโยบายและกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อให้ความมั่นใจว่าได้มีการตอบสนองความเสี่ยง กิจกรรมการควบคุมอาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายในองค์กร ลักษณะธุรกิจ โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร โดยสิ่งสำคัญต่อกิจกรรมการควบคุม คือ 1) การมีนโยบายและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุม 2) การกำหนดบุคลากรภายในองค์กรเพื่อรับผิดชอบในการพิจารณาประสิทธิผลของการจัดการความเสี่ยงที่ได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันว่าสามารถให้ประกันได้ว่ากิจกรรมการควบคุมต่างๆ เหล่านี้ใช้การได้ดีจนกระทั่งทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการสำคัญของกิจกรรมควบคุม มีดังนี้

1.6.1 การพิจารณากิจกรรมควบคุมร่วมกับการตอบสนองความเสี่ยงให้มีความสัมพันธ์กัน และนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

1.6.2 การกำหนดนโยบายและวิธีปฏิบัติงานควรมีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะทำให้สื่อสารได้เข้าใจตรงกัน สามารถสอบถามความเหมาะสมและติดตามผลว่าเป็นไปตามที่นโยบายกำหนดไว้หรือไม่

1.6.3 ประเภทกิจกรรมควบคุม แบ่งตามหน้าที่และวัตถุประสงค์ได้ 4 ประเภท ได้แก่

1) การควบคุมแบบป้องกัน (Preventive Control) เป็นวิธีการควบคุมเพื่อป้องกันหรือลดระดับโอกาสที่จะเกิดของข้อผิดพลาดไว้ก่อน เช่น การให้ความเห็นชอบ การใช้รหัสผ่านแบบเฉพาะ การแบ่งแยกหน้าที่ การเก็บรักษาทรัพย์สินมีค่าให้ปลอดภัย การกำหนดระดับอนุมัติ การแบ่งแยกหน้าที่ การอนุมัติสินเชื่อ เป็นต้น

2) การควบคุมเพื่อให้อุบัติ (Detective Control) เป็นวิธีการควบคุมเพื่อค้นพบข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยเร็ว ให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด เช่น การสอบทานรายงาน การยืนยันยอด การสอบทานสินเชื่อ เป็นต้น

3) การควบคุมโดยการชี้แนะ (Directive Control) เป็นวิธีการควบคุมที่ส่งเสริมชี้แนะ หรือกระตุ้นให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น การกำหนดวิธีปฏิบัติงาน แผนการฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจในการติดตามหนี้ เป็นต้น

4) การควบคุมเพื่อการแก้ไข (Corrective Control) เป็นวิธีการควบคุมเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาด เช่น การจัดกระบวนการปฏิบัติงานใหม่ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานด้านการจ่ายสินเชื่อ เป็นต้น

ตัวอย่างของการควบคุมความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์แสดงได้ดังตารางที่ 14.16

ตารางที่ 14.16 ตัวอย่างการควบคุมความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์

แบบการควบคุมความเสี่ยง			
วันที่ประเมิน.....30 พฤษภาคม 25x1.....			
โครงการ/กิจกรรมการพิจารณาการจ่ายสินเชื่อให้แก่สมาชิก ประจำเดือน.....เมษายน 25x1.....			
วัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพิจารณาจ่ายสินเชื่อให้มีประสิทธิภาพ.....			
ขั้นตอน : การพิจารณาเงินกู้			
วัตถุประสงค์ : เพื่อพิจารณาหลักการให้เงินกู้แก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ			
ความเสี่ยง : ไม่ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้สินเชื่อที่แท้จริงของสมาชิกผู้กู้แต่ละราย			
ปัจจัยเสี่ยง/สาเหตุ ของความเสียหาย	แนวทางการควบคุมที่ควรจะมี	การควบคุม ที่มีอยู่แล้ว	ผลการประเมิน การควบคุมที่มีอยู่แล้ว ว่าได้ผลเป็นอย่างไร
1.1 ขาดการวิเคราะห์ ด้านอุปนิสัยใจคอ ของผู้กู้	1. ให้จัดทำแบบฟอร์มคำขอกู้เงินกับสหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในประเด็นด้านอุปนิสัย ใจคอ ความมีวินัยในการชำระหนี้ 2. จัดการฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน	× × ✓	✓ × ✓
1.2 ขาดการวิเคราะห์ ด้านความสามารถ ในการชำระหนี้	1. ให้จัดทำแบบฟอร์มคำขอกู้เงินกับสหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในด้านความสามารถในการชำระหนี้ 2. จัดการฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน	× × ✓	✓ × ✓
1.3 ขาดการวิเคราะห์ ด้านเงินทุนของ ผู้กู้ยืม	1. ให้จัดทำแบบฟอร์มคำขอกู้เงินกับสหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในด้านเงินทุนของผู้กู้ยืม 2. จัดการฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน	× × ✓	× × ✓
1.4 ขาดการวิเคราะห์ ด้านหลักประกัน	1. ให้จัดทำแบบฟอร์มคำขอกู้เงินกับสหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในด้านหลักประกัน 2. จัดการฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน	× × ✓	✓ × ✓
1.5 ขาดการวิเคราะห์ ด้านภาวะเศรษฐกิจ	1. ให้จัดทำแบบฟอร์มคำขอกู้เงินกับสหกรณ์ให้รัดกุม ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในด้านการวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจ 2. จัดการฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน	× × ✓	× × ✓
หมายเหตุ: เครื่องหมาย ✓ หมายถึง มีการควบคุมหรือได้ผล เครื่องหมาย × หมายถึง ไม่มีการควบคุมหรือไม่ได้ผล			

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชช กังวล (2557, น. 120)

ข้อควรปฏิบัติหรือวิธีการประเมินมาตรการควบคุมความเสี่ยง คือให้พิจารณานำปัจจัยเสี่ยงที่ประเมินแล้วว่าระดับความเสี่ยงอยู่ในระดับสูงมากหรือสูงมาพิจารณาเป็นอันดับต้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าปัจจัยเสี่ยงนั้นสามารถส่งผลให้การดำเนินงานในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ไม่ได้ผลหรือไม่สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1)ให้นำปัจจัยเสี่ยงที่อยู่ในระดับสูงมาก (VH) หรือสูง (H) มากำหนดวิธีการหรือแนวทางการควบคุมที่ควรมีเพื่อป้องกันหรือลดความเสี่ยงหรือปัจจัยเสี่ยงเหล่านั้น
- 2) ให้พิจารณาหรือประเมินว่าในปัจจุบันความเสี่ยงหรือปัจจัยเสี่ยงเหล่านั้นได้มีการควบคุมอยู่แล้วหรือไม่
- 3) หากมีการควบคุมอยู่แล้วให้ประเมินต่อไปว่าการควบคุมนั้นได้ผลตามความต้องการในการบริหารจัดการความเสี่ยงอยู่หรือไม่ และ
- 4) หากการควบคุมนั้นไม่ได้ผลตามความต้องการก็ให้ดำเนินการควบคุมปัจจัยเสี่ยงนั้นๆ อีกด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม

1.7 สารสนเทศและการสื่อสาร (Information & Communication) สารสนเทศและการสื่อสารเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญที่จะผูกโยงส่วนประกอบทั้งหมดเข้าด้วยกัน ซึ่งคำว่า “การสื่อสาร” หมายถึง การรับและส่งข้อมูลระหว่างกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และคำว่า “สารสนเทศ” หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการบริหารที่มีความเพียงพอและถูกต้อง โดยสารสนเทศจะเป็นเครื่องสนับสนุนกลยุทธ์ของความคิดริเริ่มที่สามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับการดำเนินงานและการตัดสินใจทางการบริหาร สิ่งจำเป็นสำหรับองค์กรในการบ่งชี้ ประเมิน และจัดการความเสี่ยง สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทั้งจากแหล่งภายนอกและภายในควรได้รับการบันทึกและสื่อสารอย่างเหมาะสมทั้งในด้านรูปแบบและเวลา เพื่อช่วยให้นุเคราะห์ที่เกี่ยวข้องสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยข้อมูลสารสนเทศที่ดีควรมีลักษณะดังนี้คือ

- 1) ความเหมาะสมกับการใช้ หมายถึง สารสนเทศมีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการตัดสินใจของผู้ใช้หรือผู้บริหาร
- 2) ความถูกต้องสมบูรณ์ หมายถึง สารสนเทศที่สามารถสะท้อนผลตามความจำเป็นและให้ข้อมูลที่แท้จริงและมีรายละเอียดที่จำเป็นครบถ้วน
- 3) ความเป็นปัจจุบัน หมายถึง การให้ตัวเลขและข้อเท็จจริงล่าสุดที่เป็นปัจจุบันสามารถใช้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้สำหรับการประกอบการตัดสินใจได้ทันเวลา
- 4) สะดวกในการเข้าถึง หมายถึง ความยากง่ายสำหรับผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และระบบรักษาความปลอดภัย ป้องกันผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศที่มีความสำคัญหรือข้อมูลที่เป็นความลับได้

ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างสารสนเทศและการสื่อสารความเสี่ยงในกิจกรรมด้านสินเชื่อของสหกรณ์ ซึ่งเป็นการใช้สารสนเทศที่ได้รับจัดทำเป็นรายงานความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแผนงานการบริหารความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ประธานคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการเงินกู้ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ด้าน

สินเชื่อ และเจ้าหน้าที่ด้านอื่นๆ ได้รับทราบและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งการรายงานความเสี่ยงนั้นสามารถทำการรายงานตามระยะเวลาดำเนินการบริหารความเสี่ยงได้แก่ 1) แบบรายงานการปฏิบัติงานตามกิจกรรมการบริหารความเสี่ยง 2) รายงานการบริหารความเสี่ยงตามกระบวนการ ดังตัวอย่างในตารางที่ 14.17-14.18 นี้ (สุรัชย์ กังวล, 2557)

ตารางที่ 14.17 ตัวอย่างการจัดทำแบบรายงานการปฏิบัติงานตามกิจกรรมการบริหารความเสี่ยง

แบบรายงานการปฏิบัติงานตามกิจกรรมการบริหารความเสี่ยง															
วันที่รายงาน.....															
ชื่อผู้รายงาน..... ตำแหน่ง..... หัวหน้าสินเชื่อ.....															
ขั้นตอน : การพิจารณาเงินกู้ วัตถุประสงค์ : เพื่อพิจารณาหลักการให้เงินกู้แก่สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ ความเสี่ยง : ไม่ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้สินเชื่อที่แท้จริงของสมาชิกผู้กู้แต่ละราย ปัจจัยเสี่ยง : ขาดการวิเคราะห์ด้านอุปนิสัยใจคอของผู้กู้															
กิจกรรมตามแนวทางการจัดการความเสี่ยง	ช่วงการปฏิบัติงานตามกิจกรรมการบริหารความเสี่ยงประจำปีบัญชี											เป้าหมาย/ผลสำเร็จของการดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ	
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.				ธ.ค.
1. จัดทำแบบฟอร์มคำขอ กู้ใหม่		←→											ได้ข้อคำถามที่ชัดเจนจำนวน 5 ข้อ	นาย ก.	
2. จัดการฝึกอบรม									↔				1 ครั้ง	นาย ข.	
3. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน			←→										1 เล่ม	นาย ค.	

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 124)

ตารางที่ 14.18 ตัวอย่างการจัดทำแบบรายงานการบริหารความเสี่ยงตามกระบวนการ

แบบรายงานการบริหารความเสี่ยงตามกระบวนการ							
วันที่รายงาน							
ชื่อผู้รายงาน ตำแหน่ง หัวหน้าสิ้นเชื่อ							
กิจกรรม/กระบวนการที่มีความเสี่ยง	ชื่อผู้รับผิดชอบ	ระดับความเสี่ยง	ลำดับความเสี่ยง	ประเภทความเสี่ยง	วิธีที่ใช้จัดการความเสี่ยง	วิธีที่ใช้จัดการความเสี่ยง	ความเสี่ยงที่ยังคงเหลืออยู่
1. ขาดการวิเคราะห์ด้านอุปนิสัยใจคอของผู้กู้	นาย ก.	L	2	การพิจารณาสินเชื่อ	การลดและควบคุม	1. ทำแบบฟอร์มใหม่ 2. จัดฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน	L
2. ขาดการวิเคราะห์ด้านความสามารถในการชำระหนี้	นาย ข.	VH	5	การพิจารณาสินเชื่อ	การลดและควบคุม	1. ทำแบบฟอร์มใหม่ 2. จัดฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน	M
3. ขาดการวิเคราะห์ด้านเงินทุนของผู้กู้ยืม	นาย ค.	H	4	การพิจารณาสินเชื่อ	การลดและควบคุม	1. ทำแบบฟอร์มใหม่ 2. จัดฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน	L
4. ขาดการวิเคราะห์ด้านหลักประกัน	นาย ง.	M	3	การพิจารณาสินเชื่อ	การลดและควบคุม	1. ทำแบบฟอร์มใหม่ 2. จัดฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน	L
5. ขาดการวิเคราะห์ด้านภาวะเศรษฐกิจ	นาย จ.	L	2	การพิจารณาสินเชื่อ	การลดและควบคุม	1. ทำแบบฟอร์มใหม่ 2. จัดฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน	L

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 125)

1.8 การติดตามประเมินผล (Monitoring) การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามผลหลังจากได้ดำเนินการตามแผนบริหารความเสี่ยงแล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าการตอบสนองความเสี่ยงมีคุณภาพและมีความเหมาะสม และการบริหารความเสี่ยงได้นำไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับขององค์กร ความเสี่ยงทั้งหมดที่มีผลกระทบสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการรายงานต่อผู้บริหารที่รับผิดชอบซึ่งการติดตามการบริหารความเสี่ยงสามารถทำได้ 3 ลักษณะคือ

1) การติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างทันทั่วทั้งที่และถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน

2) การติดตามเป็นรายครั้ง เช่น รายไตรมาส 3 เดือน 6 เดือน เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินการภายหลังจากเกิดเหตุการณ์หรือเมื่อได้มีการดำเนินงานแล้วเป็นช่วงๆ ตามระยะเวลา ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วหากองค์กรมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง และ

3) องค์กรควรมีการจัดทำรายงานความเสี่ยง เพื่อให้การติดตามการบริหารความเสี่ยงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการติดตามประเมินผลความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างของรายงานการติดตามประเมินผลความเสี่ยงดังตารางที่ 14.19

ตารางที่ 14.19 ตัวอย่างรายงานการติดตามประเมินผลความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์

รายงานการติดตามประเมินผลความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์							
ณ วันที่ เดือน พ.ศ.							
โครงการ/ กิจกรรมและ วัตถุประสงค์	ขั้นตอนหลัก และ วัตถุประสงค์	ความเสี่ยง	ปัจจัยเสี่ยง	การจัดการ ความเสี่ยง	กำหนด เสร็จ/ ผู้รับ ผิดชอบ	ระดับ ความ เสี่ยงคง เหลือ	วิธีการติดตาม และปัญหา อุปสรรค
กิจกรรม : การพิจารณา ปลดปล่อยสินเชื่อให้ แก่สมาชิก ประจำเดือน เมษายน 25x1... วัตถุประสงค์ : เพื่อดำเนินการ พิจารณาปล่อย สินเชื่อให้มี ประสิทธิภาพ	ขั้นตอน: การพิจารณา เงินกู้ วัตถุประสงค์: เพื่อพิจารณา หลักการให้เงินกู้ แก่สมาชิกอย่าง มีประสิทธิภาพ	ไม่ได้ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับ การ พิจารณาให้ สินเชื่อ ที่แท้จริงของ สมาชิกผู้กู้ แต่ละราย	1. ขาดการ วิเคราะห์ ด้าน อุปนิสัย ใจคอของ ผู้กู้	เลือกการจัดการ ด้วยวิธีการลด โอกาสที่จะเกิดให้ น้อยลง โดยการ 1. จัดทำ แบบฟอร์ม คำขอกู้เงิน กับสหกรณ์ ให้รัดกุม ชัดเจนมาก ยิ่งขึ้น 2. ให้มีการ ฝึกอบรม 3. จัดทำคู่มือ การปฏิบัติงาน ด้านสินเชื่อ	30 มิ.ย. 25x1 / ผู้จัดการ สหกรณ์	L	คงเหลือแต่ การฝึกอบรม
			2. ขาดการ วิเคราะห์ ความ สามารถ ในการ ชำระหนี้			M	คงเหลือแต่ การฝึกอบรม
			3. ขาดการ วิเคราะห์ ด้าน เงินทุน ของผู้กู้ยืม			L	คงเหลือแต่ การฝึกอบรม
			4. ขาดการ วิเคราะห์ ด้านหลัก ประกัน			L	คงเหลือแต่ การฝึกอบรม
			5. ขาดการ วิเคราะห์ ด้านภาวะ เศรษฐกิจ			L	คงเหลือแต่ การฝึกอบรม

ที่มา: ดัดแปลงจาก สุรัชย์ กังวล (2557, น. 128)

ตัวอย่างรายงานการติดตามประเมินผลความเสี่ยงในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อของสหกรณ์ ดังตารางที่ 14.19 ข้างต้น ถือเป็นระบบการบริหารเพื่อควบคุมภายในหรือบริหารความเสี่ยงโดยพยายามที่จะลดมูลเหตุของแต่ละโอกาสที่จะทำให้เกิดความเสียหาย เพื่อให้ระดับของความเสี่ยงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในกิจกรรมการจ่ายสินเชื่อทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอยู่ในระดับที่สหกรณ์สามารถยอมรับ ประเมิน ควบคุม และตรวจสอบติดตามได้อย่างเป็นระบบโดยคำนึงถึงการบรรลุเป้าหมายในกิจกรรมการสินเชื่อของสหกรณ์ตามแผนปฏิบัติการประจำปีเป็นสำคัญ เพื่อให้สหกรณ์สามารถจ่ายสินเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากรายงานการติดตามประเมินผลความเสี่ยงพบว่า เมื่อทำการบริหารความเสี่ยงแล้วยังมีระดับความเสี่ยงคงเหลืออยู่บ้างได้แก่ การจัดการฝึกอบรม เพราะต้องใช้งบประมาณและระยะเวลาซึ่งทางผู้บริหารของสหกรณ์ต้องกลับมาพิจารณาวางแผนระดมสมอง วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในรอบปีถัดไป กันใหม่ว่าจะดำเนินการบริหารความเสี่ยงกันอย่างไรต่อไป นั่นเอง

โดยสรุป การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารสหกรณ์สามารถจัดการกับความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเพื่อช่วยลดความเสียหายที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นกับสหกรณ์ของตน และแน่นอนว่าก่อนที่จะนำแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม มาใช้นั้น ผู้บริหารสหกรณ์ต้องตระหนักว่ามีความเสี่ยงใดบ้างที่น่าจะเกิดขึ้น แล้วทำการควบคุมเพื่อลดความเสี่ยงนั้นลง โดยจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของสหกรณ์โดยรวมด้วย

กิจกรรม 14.3.2

1. โคโซ-อีอาร์เอ็ม (COSO-ERM) หมายถึงอะไร
2. องค์ประกอบของการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางโคโซ-อีอาร์เอ็ม มีกี่องค์ประกอบ อะไรบ้าง และขอให้อธิบายรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบมาพอสังเขป
3. การกำหนดวัตถุประสงค์แบบ “SMART” หมายถึงอะไร ขอให้อธิบาย
4. การประเมินความเสี่ยงมีกี่ขั้นตอน อะไรบ้าง
5. กลยุทธ์ในการการตอบสนองความเสี่ยงมีกี่ประเภท อะไรบ้าง ขอให้อธิบายรายละเอียดของแต่ละประเภท พร้อมยกตัวอย่างมาให้พอเข้าใจ
6. มาตรการควบคุมความเสี่ยงมีกี่มาตรการ ขอให้อธิบายรายละเอียดของแต่ละมาตรการ มาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.2)

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2554). คู่มือการบริหารความเสี่ยงกรมส่งเสริมสหกรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2554. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เมธา สุวรรณสาร. (2552). แนวทาง/กรอบการบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2560, จาก <https://itgthailand.wordpress.com>
- สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์. (2549). คู่มือผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ออมทรัพย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรัชย์ กังวล. (2557). การบริหารความเสี่ยงในการอำนวยสินเชื่อของสถาบันการเงินชุมชน (สหกรณ์การเกษตร). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ. (2557). การกำกับดูแลกิจการและการควบคุมภายในของสหกรณ์. ใน ประมวลสาระชุดวิชาการบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์. (หน่วยที่ 7). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์

ชื่อ
วุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์
ค.อ.บ. (อุตสาหกรรมเกษตร) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่เขียน

หน่วยที่ 15

แผนการสอนหน่วยที่ 15

การกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

ตอนที่

- 15.1 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์
- 15.2 การตรวจสอบสหกรณ์
- 15.3 กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

แนวคิด

1. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกคนในสหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ โดยอาศัยหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์หรือที่เรียกกันว่าหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ในการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์หรือธรรมาภิบาลในสหกรณ์นี้สามารถทำได้ทั้งภาคสหกรณ์ ภาครัฐ และภาคสังคม
2. การตรวจสอบสหกรณ์ ประกอบด้วย การตรวจสอบกิจการสหกรณ์โดยผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ที่ผ่านการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ และการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ที่ดำเนินการตรวจสอบโดยผู้สอบบัญชีสหกรณ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ ในทุกขั้นตอนของการตรวจสอบต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงจากสหกรณ์ มาตรฐานการตรวจสอบบัญชีระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความรู้ความสามารถของผู้ตรวจสอบ และต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพของตน
3. กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์ นำเสนอเป็น 2 กรณี คือ
1) กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ร้านค้าโดยภาคสหกรณ์ และกรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์การเกษตรโดยภาครัฐ ซึ่งเป็นการกำกับดูแลของนายทะเบียนสหกรณ์ผ่านผู้ตรวจการสหกรณ์ และ 2) กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์ ประกอบด้วย กรณีตัวอย่างการตรวจสอบกิจการประจำปีของสหกรณ์การเกษตร และกรณีตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีประจำปีของสหกรณ์การเกษตรที่มีการดำเนินงานไม่ปกติ เนื่องจากจดทะเบียนจัดตั้งใหม่สหกรณ์จึงไม่มีการรับ-จ่ายเงินในระหว่างงวดบัญชี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.1 “การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาค สหกรณ์ ภาครัฐ และภาคสังคมได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.2 “การตรวจสอบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการตรวจสอบสหกรณ์ การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบ บัญชีสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.3 “กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบสหกรณ์ที่เหมาะสมได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 15 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 15.1-15.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 15.1-15.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. เข้ารับการสอนเสริมแบบเผชิญหน้าหรือผ่านดาวเทียม (ถ้ามี)
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 15
3. รายการสอนเสริม อี ทีทอเรียล (ถ้ามี)
4. รายการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มี คะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 15.1

การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.1.1 ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์
- 15.1.2 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์
- 15.1.3 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคม

แนวคิด

1. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ หรือหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์ คือ ระบบกำกับและควบคุมสหกรณ์โดยการแบ่งแยกหน้าที่ในสหกรณ์ให้ชัดเจน เพื่อให้การใช้ทรัพยากรของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุ่มค่า ประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์อย่างยุติธรรมตามหลักการสหกรณ์ ส่งผลให้สหกรณ์เป็นที่เชื่อถือและยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
2. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์ สำหรับสหกรณ์ระดับปฐมมั่นคงไภที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ คือ สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ สำหรับขบวนการสหกรณ์ มีการกำกับดูแลกิจการกันไปตามลำดับชั้น ซึ่งการกำกับดูแลที่ดีควรเป็นไปใน 2 ทิศทาง คือ ทิศทางจากล่างขึ้นบน และทิศทางจากบนลงล่าง
3. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคม ในส่วนภาครัฐนั้น ตามกฎหมายแล้วเป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำหรับภาคสังคม ได้แก่ การกำกับดูแลของผู้เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และผู้สนใจทั่วไป

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.1 “ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.2 “การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์ได้

3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.3 “การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคมได้

เรื่องที่ 15.1.1

ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์แต่เดิมนั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ใช้คำว่า การควบคุม กำกับ แนะนำ ซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกในทางลบจากสหกรณ์ เนื่องจากเป็นผู้ถูกควบคุม กำกับ แนะนำ ในปัจจุบันคำว่าธรรมาภิบาลหรือการกำกับดูแลกิจการ (Corporate Governance) เป็นเรื่องที่ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐนำมาใช้ในการบริหารกิจการ เพื่อให้เกิดการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล มีคุณภาพ มีความโปร่งใส และมีผลการบริหารงานในมาตรฐานสูง สหกรณ์ในฐานะองค์กรธุรกิจของสมาชิก บริหารงานโดยสมาชิก เพื่อประโยชน์ของสมาชิก จึงได้รับหลักการที่ดีนี้มาใช้ในสหกรณ์

1. ความหมายของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

คำว่า “การกำกับดูแลกิจการ” นั้น ในหน่วยงานภาครัฐใช้คำว่า “ธรรมาภิบาล” ส่วนองค์กรในภาคเอกชนเรียกว่า “บรรษัทภิบาล” มีนักวิชาการและองค์กรให้ความหมายไว้ ดังนี้ (โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557, น. 6-7)

1.1 เซอร์ เอเดรียน แคดเบอรี (Sir Adrian Cadbury) ได้นิยามความหมายของการกำกับดูแลกิจการว่า การกำกับดูแล คือ ระบบซึ่งกิจการใช้ในการสั่งการ (Direct) และควบคุม (Control) กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปในหน่วยงาน ซึ่งกระบวนการกำกับดูแลประกอบด้วย

- 1) ความรับผิดชอบในการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือกำหนดให้ (Responsibility)
- 2) ความรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายนั้น (Accountability)

3) การตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) หมายถึง การจัดให้มีระบบการตรวจตราหรือควบคุม (Supervision) เพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจในการบริหารองค์กร

1.2 องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development Center: OECD) ได้นิยามความหมายของการกำกับดูแลกิจการ ว่า คือ ระบบการกำกับและควบคุมกิจการโดยการแบ่งแยกสิทธิและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการ ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น หรือผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) อื่นๆ โดยกำหนดเป็นหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อใช้ในการตัดสินใจต่างๆ ในกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกิจการโดยยึดวัตถุประสงค์ของกิจการเป็นสำคัญ

การกำกับดูแลกิจการเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการปรับปรุงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายจัดการ คณะกรรมการ เจ้าของ และผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ การกำกับดูแลกิจการยังช่วยให้กิจการมีการกำหนดโครงสร้าง กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ รวมทั้งการกำหนดวิธีการควบคุมสอดส่องดูแลผลการปฏิบัติงานของกิจการ

1.3 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.ร.) ได้เสนอหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกับหลักธรรมาภิบาลดังกล่าวเมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. 2555 โดยประกอบด้วย 4 หลักการสำคัญ และ 10 หลักการย่อยดังตารางที่ 15.1

ตารางที่ 15.1 หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

หลักการสำคัญ	หลักการย่อย
1. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่	1. ประสิทธิภาพ 2. ประสิทธิผล 3. การตอบสนอง
2. ค่านิยมประชาธิปไตย	4. การรับผิดชอบหรือสามารถตรวจสอบได้ 5. เปิดเผยหรือโปร่งใส 6. หลักนิติธรรม 7. ความเสมอภาค
3. ประชาธิปไตย	8. การมีส่วนร่วมหรือการพยายามแสวงหาฉันทามติ
4. ความรับผิดชอบทางการบริหาร	9. การกระจายอำนาจ 10. คุณธรรมและจริยธรรม

ที่มา: โอภาวดี เข็มทอง และนิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 7)

1.4 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2546) ให้ความหมายของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ (Governance in Cooperative) คือ การกำกับดูแลผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่างๆ จัดกระบวนการบริหารจัดการสหกรณ์ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และคุ้มค่า เป็นผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายในสหกรณ์อย่างเป็นธรรม และเพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จอย่างมั่นคง ทำให้สหกรณ์มีชื่อเสียง น่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับนับถือและความศรัทธาจากบุคคลทุกฝ่าย

1.5 กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2554, น. 7) ให้ความหมายของธรรมาภิบาล หรือ Good Governance หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดี หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมือง สังคม องค์กร สถาบัน หรือธุรกิจ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty) ความเปิดเผยโปร่งใส (Transparency) ความรับผิดชอบและรับรองที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ความชอบธรรม ยุติธรรม (Fairness) ความมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ (Quality and Efficiency) และการมีมาตรฐาน คุณธรรม จริยธรรม เป็นการทำไป (General Ethical and Moral Standard) เป็นหลักที่มีคุณค่าและสำคัญมาก จึงควรที่จะนำมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ธุรกิจ สังคม สาธารณสุข การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เพื่อนำพาให้สังคมไทย ธุรกิจไทยโดยรวม มีความเข้มแข็งมั่นคงและเจริญก้าวหน้า สำหรับธุรกิจนั้น

หลักธรรมาภิบาล คือ หัวใจในการดำเนินธุรกิจที่มีผลต่อทุกฝ่ายให้ได้รับผลประโยชน์ที่ยุติธรรม ตั้งแต่ตัวผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น เจ้าหน้าที่ ลูกค้า รวมถึงสังคมและประเทศชาติ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อสหกรณ์เป็นธุรกิจรูปแบบหนึ่ง “ธรรมาภิบาลในสหกรณ์” จึงหมายถึง การบริหารกิจการของสหกรณ์ให้เป็นไปอย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส มีความรับผิดชอบ สร้างการมีส่วนร่วม และมีการใช้กระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลคุ้มค่า และโดยประหยัด เป็นผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรมตามหลักการสหกรณ์

2. วัตถุประสงค์ของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์จะมีความเจริญรุ่งเรือง แข็งแรง และมั่นคงได้ต้องขึ้นอยู่กับความเชื่อถือของสมาชิก และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเฉพาะสถาบันการเงินต่างๆ ที่เป็นแหล่งทุนภายนอกของสหกรณ์ ถ้าขาดความเชื่อถือในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์แล้ว สหกรณ์ก็ไม่สามารถดำเนินธุรกิจอยู่ได้และต้องเลิกกิจการในที่สุด ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศที่จะทรุดลงตามไปด้วย

ดังนั้น สหกรณ์จึงควรจัดให้มีการกำกับดูแลกิจการโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557, น. 8)

2.1 การใช้ทรัพยากรของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และคุ้มค่า เป็นผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายในสหกรณ์อย่างเป็นธรรมตามหลักการสหกรณ์

2.2 การดำเนินงานของสหกรณ์บรรลุตามวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงและยั่งยืนตลอดไป

2.3 การสร้างชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ การยอมรับนับถือ และความศรัทธาจากบุคคลทุกฝ่ายที่มีต่อสหกรณ์

2.4 การสร้างมูลค่าของกิจการของสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง และช่วยผลักดันให้สหกรณ์มีการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ โปร่งใส มีความสุจริต ตรวจสอบได้ มีมาตรฐานในระดับสากลและสามารถแข่งขันทางการค้าได้

การที่สหกรณ์มีธรรมาภิบาลในการดำเนินธุรกิจ จะช่วยให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลดีกับมวลสมาชิก เมื่อสหกรณ์ยึดถือธรรมาภิบาลในการดำเนินธุรกิจ ผลที่ได้รับกลับมา คือ ความเชื่อถือจากสมาชิกสหกรณ์ ประชาชนทั่วไป สถาบันการเงิน สังคม คู่ค้า และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพราะทุกส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียย่อมต้องการให้สหกรณ์ที่จะค้าขายด้วยมีความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใส มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีจริยธรรม คุณธรรม สินค้าที่ผลิตได้เป็นสินค้าที่ดีมีคุณภาพ ปลอดภัย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ค้ากำไรเกินควร และไม่เอาเปรียบต่อสมาชิกและประชาชนทั่วไป

ประโยชน์ที่สหกรณ์ได้รับจากการมีธรรมาภิบาล สรุปได้ดังนี้ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2554, น. 20-21)

- 1) เพิ่มความน่าเชื่อถือของกิจการสหกรณ์ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจโดยยึดหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือมีธรรมาภิบาลจะมีนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่สนองตอบความคาดหวังหรือความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสมดุล จะส่งผลให้สหกรณ์ได้รับความเชื่อถือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันได้แก่ สมาชิก ประชาชนทั่วไป คู่ค้า และสถาบันการเงิน
- 2) สามารถเข้าถึงผู้ร่วมลงทุนและระดมเงินทุนได้ง่าย สถาบันการเงินและแหล่งทุนต่างๆ จะให้ความเชื่อมั่นกับสหกรณ์ที่มีธรรมาภิบาล และพร้อมจะให้การสนับสนุนหรือร่วมลงทุนด้วย เพราะความน่าเชื่อถือที่สหกรณ์สั่งสมไว้ จะทำให้ผู้ให้การสนับสนุนมั่นใจว่าเงินที่ให้กู้ยืมจะไม่สูญหาย
- 3) มีเจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่ดี มีความสามารถ และรักองค์การ ตามหลักธรรมาภิบาล สหกรณ์ที่มีนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่คำนึงถึงความเป็นอยู่ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์และให้ความสำคัญกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ จะทำให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์รักองค์การ และสามารถดึงดูดบุคคลภายนอกที่มีความรู้ความสามารถให้ความสนใจเข้ามาร่วมงานกับองค์การตลอดไป
- 4) เพิ่มการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์ สหกรณ์ที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อสมาชิก ตระหนักและให้ความสำคัญต่อความพึงพอใจของสมาชิกเป็นหลัก ด้วยการผลิตสินค้าหรือให้บริการแก่สมาชิกโดยคำนึงความปลอดภัยและความคุ้มค่าที่สมาชิกจะได้รับจากผลิตภัณฑ์หรือบริการ จะนำไปสู่การเพิ่มการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการขยายธุรกิจในอนาคต
- 5) เพิ่มโอกาสในการสร้างความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน สหกรณ์ที่มีระบบการบริหารจัดการธุรกิจที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สหกรณ์ได้รับความเชื่อถือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันได้แก่ สมาชิก ประชาชนทั่วไป คู่ค้า สถาบันการเงิน และผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ อยากให้การสนับสนุนและให้การตอบสนองที่ดี เป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ และนำกิจการไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
- 6) การยอมรับของสังคมในการดำเนินธุรกิจ ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวมของสหกรณ์ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อันได้แก่ สมาชิก ประชาชนทั่วไป คู่ค้า และสถาบันการเงิน คาดหวังหรือรับรู้ มีผลอย่างมากต่อการยอมรับของสังคมและการเติบโตของสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจ ในทางตรงกันข้ามสหกรณ์ที่ละเลย ไม่เอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมนอกจากจะถูกต่อต้านหรือมีความขัดแย้งกับสังคมและส่วนรวมแล้ว หากสหกรณ์ประสบภาวะวิกฤตร้ายแรง โอกาสที่จะได้รับความเห็นใจ การให้อภัย หรือโอกาสในการแก้ตัวจากชุมชนและสังคมคงเป็นเรื่องที่คาดหวังได้ยาก
- 7) เพิ่มภูมิคุ้มกันให้แก่สหกรณ์ ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ในยุคโลกาภิวัตน์มีโอกาสมากที่จะนำกิจการไปสู่ความเสี่ยงใหม่ๆ ซึ่งยากจะคาดเดา การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการกำกับดูแลกิจการที่ดี หรือมีธรรมาภิบาล มาตรการเหล่านี้จะช่วยป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอก เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันให้แก่สหกรณ์ และลดโอกาสที่จะเกิดความเสียหายในการดำเนินธุรกิจให้น้อยลง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อสหกรณ์ยึดถือธรรมาภิบาลในการดำเนินธุรกิจผลที่ได้รับกลับมา สหกรณ์จะเจริญรุ่งเรืองเป็นที่เชื่อถือของคู่ค้า สมาชิกสหกรณ์ มีส่วนเลื่อม สามารถพึ่งพาตนเองได้ในยามวิกฤต และในยามปกติ รวมทั้งสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย ไม่ว่าสถาบันการเงินใดก็ต้องการให้สินเชื่อ และให้ดอกเบียเงินกู้ที่ถูกลง เพราะปล่อยสินเชื่อไปแล้วปลอดภัยไม่ต้องกลัวปัญหาหนี้สูญ เนื่องจากสหกรณ์มีความรับผิดชอบและดำเนินธุรกิจไปได้ด้วยดี

3. หลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

การกำกับดูแลกิจการที่ดีในสหกรณ์ เป็นการกำกับดูแลผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ จัดกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล คุ่มค่าและโดยประหยัด เป็นผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ ส่งผลให้สหกรณ์เป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หลักสำคัญของการกำกับดูแลกิจการที่ดีในสหกรณ์ หรือธรรมาภิบาลในสหกรณ์ มีดังนี้

หลักสำคัญของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ หรือหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์ กำหนดไว้ 6 หลัก ประกอบด้วย ปรับปรุงจาก ศิริพันธ์ กลิ่นสุภา (2554, น. 1-2) โอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 8-9)

3.1 หลักนิติธรรม (The Rule of Law) เป็นการกล่าวถึง การที่สหกรณ์กำหนดข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพและเป็นธรรมกับทุกฝ่ายในสหกรณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น การกำหนดระเบียบที่ครบถ้วนครอบคลุมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นั้นๆ ด้วย

หลักสำคัญในข้อนี้ครอบคลุมถึง ความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม (Equitable Treatment) ซึ่งหมายถึง การดำเนินการใดๆ ของสหกรณ์ต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย กฎ กระทรวง ระเบียบ ประกาศของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ข้อบังคับและนโยบายที่บังคับใช้อย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งสหกรณ์ต้องดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วยความเป็นธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียงหรือมีอคติ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

3.2 หลักคุณธรรม (Morality) หมายถึง การยึดมั่นความถูกต้องดีงามซึ่งทุกฝ่ายในสหกรณ์ปฏิบัติงานในสหกรณ์ของตนอย่างเต็มความสามารถ เห็นประโยชน์ส่วนรวมของสหกรณ์เป็นสำคัญ มีการกำหนดจรรยาบรรณในสหกรณ์และถือปฏิบัติอย่างจริงจัง และส่งเสริมยกย่องผู้กระทำความดี เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตามระเบียบ ข้อบังคับด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กรรมการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

หลักสำคัญในข้อนี้ครอบคลุมถึง คุณธรรม หรือจริยธรรม (Ethics) ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ดีแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย บุคลากรทุกฝ่ายของสหกรณ์ต้องมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ของตนในสหกรณ์ อันจะทำให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม ตรงไปตรงมา เต็มกำลังความรู้

ความสามารถ ใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคล ทำให้สหกรณ์สามารถบรรจุคนทำงานในแต่ละตำแหน่งได้อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และทำให้พนักงานทำงานอย่างมีขวัญและกำลังใจ ส่งผลดีต่อความก้าวหน้าของสหกรณ์

3.3 หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยพัฒนาวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์ที่โปร่งใส กำหนดขั้นตอนการให้บริการที่ชัดเจน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ เช่น จัดทำงบการเงิน รายงานกิจการ เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ให้สมาชิกรับทราบผลการดำเนินงานของสหกรณ์ เป็นต้น การดำเนินงานต่างๆ ของสหกรณ์นั้น บุคคลทุกฝ่ายสามารถตรวจสอบความถูกต้อง ติดตามและประเมินผลได้ สหกรณ์มีการเปิดเผยข้อมูลสารสนเทศอย่างตรงไปตรงมา มีระบบสารสนเทศและระบบการรายงานที่ดี ให้สารสนเทศที่ถูกต้อง และสมบูรณ์ เพียงพอและทันกาลต่อการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจสำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสหกรณ์

3.4 หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง สหกรณ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ได้แก่ กรรมการฝ่ายจัดการ และสมาชิก ได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ เสนอความคิดเห็น การตัดสินใจเพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงความผาสุกของส่วนรวม รวมถึงร่วมรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์ด้วย เช่น กำหนดช่องทางการรับความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือสมาชิกสหกรณ์ เป็นต้น การที่บุคคลทุกฝ่ายในสหกรณ์มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีความรับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งการสร้างและปลูกฝังความเข้าใจและความศรัทธาในอุดมการณ์สหกรณ์ ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของสหกรณ์ในมวลหมู่สมาชิก อันจะนำไปสู่การช่วยกันสอดส่องดูแลประโยชน์ส่วนรวมของสหกรณ์ สร้างความเจริญและเพิ่มมูลค่าให้กับสหกรณ์และสมาชิก

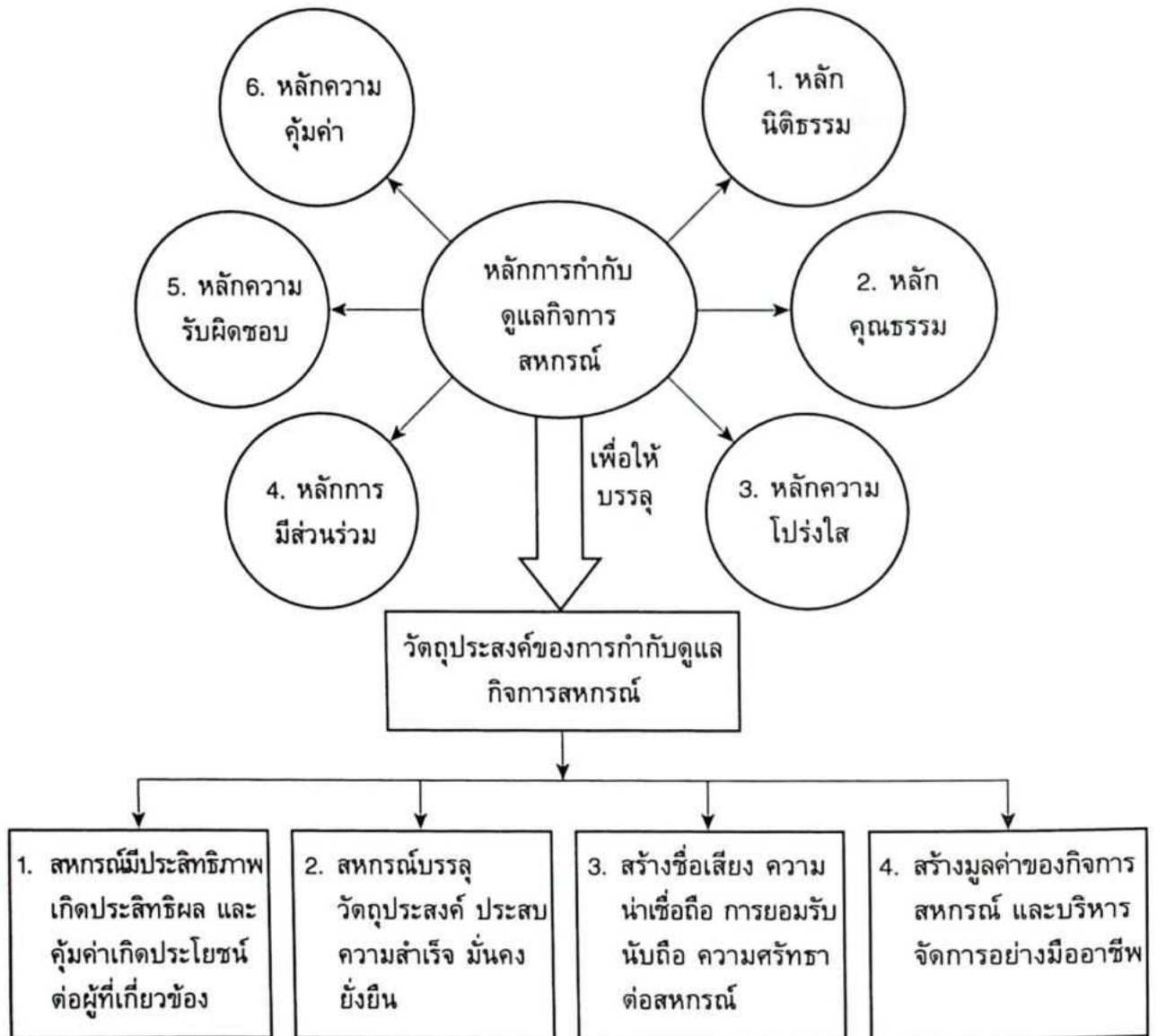
3.5 หลักความรับผิดชอบ (Responsibility and Accountability) หมายถึง ทุกฝ่ายในสหกรณ์ จะต้องตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลจากการกระทำของตน รวมถึงไม่เพิกเฉยต่อปัญหาสาธารณะและการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อสังคม เช่น กรรมการต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น เมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่าเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาท หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึง ความรับผิดชอบในหน้าที่ (Accountability) ซึ่งหมายถึง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสหกรณ์ต้องตระหนักและรับผิดชอบต่อหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานของตน และมีความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนที่มีต่อผู้อื่น เพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผลงานได้ การมีคู่มือการปฏิบัติงาน (Job Manual) และระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ รวมทั้งจัดให้มีการถ่วงดุลอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีอำนาจมากเกินไป หรือใช้อำนาจกระทำการใดๆ โดยมีขอบ

3.6 หลักความคุ้มค่า (Cost-Effectiveness or Economy) หมายถึง สหกรณ์มีการบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีระบบการควบคุมภายในที่ดีมีแผนงานที่ส่งเสริม สนับสนุน การประหยัดพลังงาน ลดค่าใช้จ่าย เช่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ควรพิจารณาถึงประโยชน์ของการนำมา

ใช้งานอย่างสมเหตุสมผล การบริหารจัดการรวมทั้งการใช้ทรัพยากรของสหกรณ์เป็นไปอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สหกรณ์

จากที่กล่าวมา หลักการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์แสดงได้ดังภาพที่ 15.1

ภาพที่ 15.1 หลักการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

ที่มา: ปรับปรุงจาก โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 9)

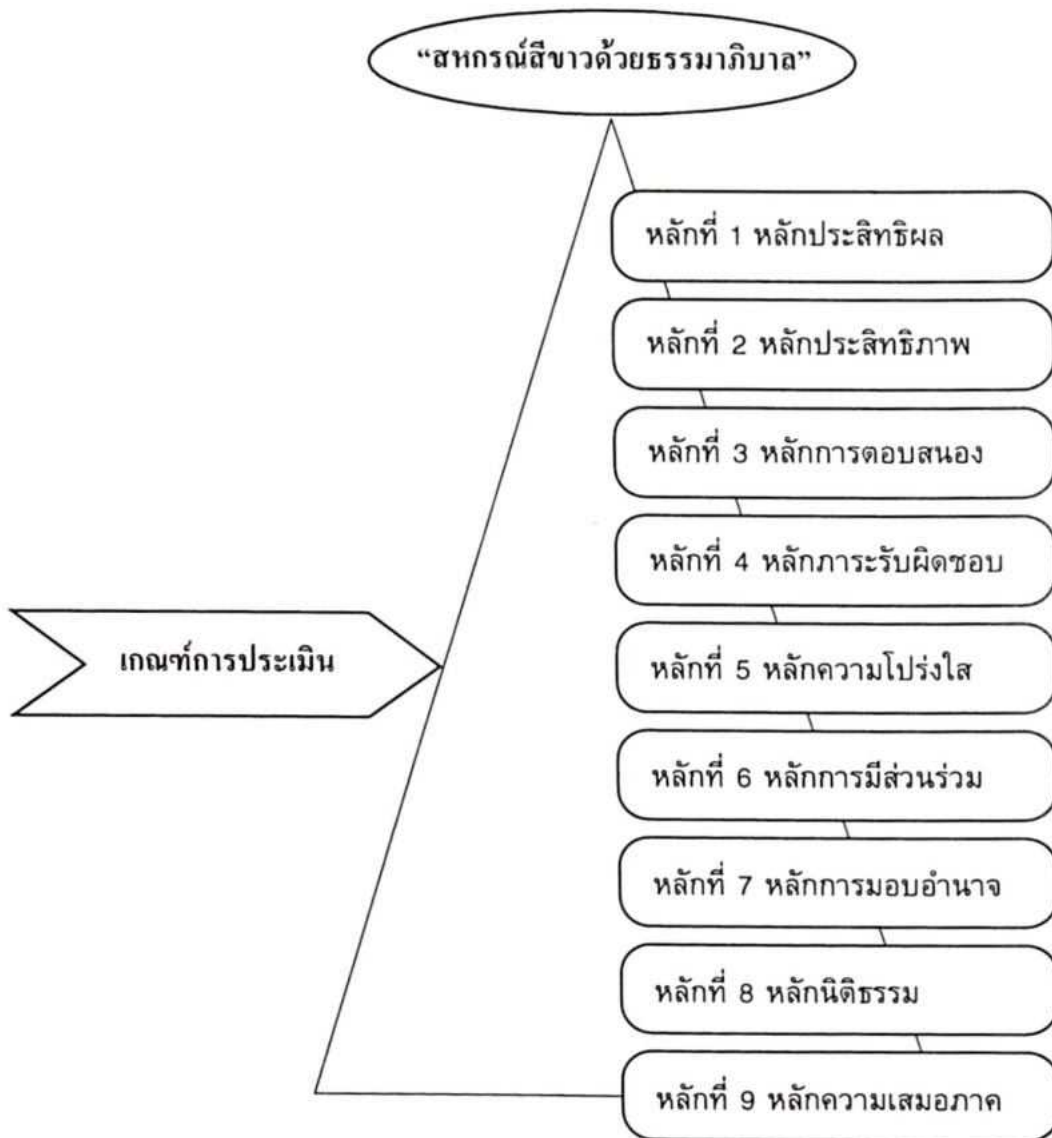
ในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์นั้น กรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่ได้มีข้อบังคับให้ทุกสหกรณ์ต้องปฏิบัติ แต่เป็นข้อแนะนำว่า สหกรณ์ควรมีการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สหกรณ์ควรมีธรรมาภิบาลในการดำเนินงานสหกรณ์ เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล คุ่มค่า โดยประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในปี 2560 (ปรับปรุงจากอารี ฉายโชชน์, 2560) กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับนโยบายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้เห็นความสำคัญในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานกำหนด “เกณฑ์สหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล” โดยศึกษาหลักเกณฑ์ธรรมาภิบาลของหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ (Siam Cement Group: SCG) การประปานครหลวง (กปน.) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และสำนักงาน ก.พ.ร. จากการศึกษาหลักเกณฑ์ข้างต้น และได้ข้อสรุปโดยนำหลักเกณฑ์ของสำนักงาน ก.พ.ร. มาใช้เป็นแนวทางประเมิน เนื่องจากว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่มีขั้นตอนการประเมินที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยได้ปรับความเป็นสหกรณ์เข้าไปในแต่ละหลักเพื่อให้เหมาะสม มีเป้าหมายใช้เกณฑ์นี้กับสหกรณ์ประเภท “สหกรณ์ออมทรัพย์” ที่มีทุนดำเนินงานเกินกว่า 1,000 ล้านบาท ซึ่งรายละเอียดการประเมินในแต่ละข้อสามารถไปศึกษาเพิ่มเติมได้ในเกณฑ์ประเมินสหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาลของกรมส่งเสริมสหกรณ์

สหกรณ์ออมทรัพย์ที่ผ่านเกณฑ์ประเมินดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็น “สหกรณ์สีขาว” ซึ่งหมายถึง สหกรณ์ที่มีการดำเนินงาน มีระบบงาน มีการควบคุมภายในที่ดี บริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล (ซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้) และมีการดำเนินกิจการธุรกิจในรูปแบบสหกรณ์ โดยวัตถุประสงค์ของการประเมินสหกรณ์ออมทรัพย์ตามเกณฑ์สหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล เพื่อให้สหกรณ์มีการบริหารจัดการด้วยการนำหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติได้อย่างเคร่งครัด และดำเนินงานโดยยึดหลักความเป็นสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ตระหนักถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของธรรมาภิบาล และมีการปฏิบัติในทุกระดับ ทั้งกรรมการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ และสมาชิก

ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ต่อสหกรณ์ที่ผ่านการประเมินตามเกณฑ์สหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล คือ

- 1) สร้างให้เกิดความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับในวงการค้าธุรกิจ เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย
- 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดศรัทธา และรักองค์การ
- 3) เพิ่มภูมิคุ้มกันที่ดี เพิ่มโอกาสในการสร้างความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนมั่นคง
- 4) เพิ่มโอกาสในการแข่งขันทางธุรกิจ

โดยเกณฑ์การประเมินสหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล สรุปได้ดังภาพที่ 15.2

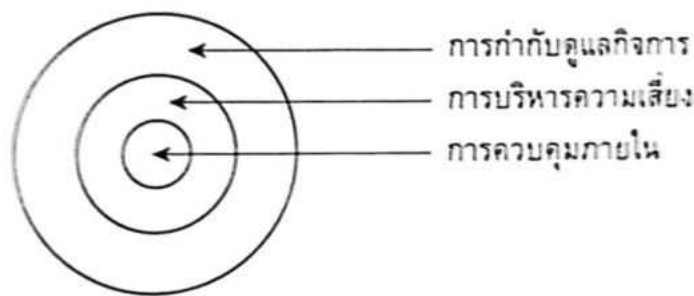
ภาพที่ 15.2 เกณฑ์การประเมินสหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล

ที่มา: อารี ฉายโชชน์ (2560)

จากที่กล่าวมา ยังมีหลายหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลกิจการ เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (สำนักงานคณะกรรมการ ก.ล.ด.) ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 โดยทำหน้าที่หลักในการกำกับดูแลตลาดทุนไทย ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการ ก.ล.ด. ได้กำหนดภารกิจหลักขององค์กร คือ กำกับและพัฒนาตลาดทุนของประเทศให้มีประสิทธิภาพ ยุติธรรม โปร่งใส และน่าเชื่อถือ เป็นต้น ซึ่งแต่ละสหกรณ์สามารถเลือกใช้เกณฑ์ในการกำกับดูแลกิจการที่เหมาะสมได้ตามธุรกิจและขนาด

กิจการของตน เนื่องจากเป้าหมายสุดท้ายของการกำกับดูแลกิจการไม่ว่าสหกรณ์จะปฏิบัติตามเกณฑ์ของหน่วยงานใดก็จะนำพาสหกรณ์ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ สหกรณ์มีระบบการดำเนินงานและการควบคุมภายในที่ดีบริหารจัดการโดยซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้

นอกจากนี้ แนวปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานสากลที่กำหนดโดยสหพันธ์นักบัญชีระหว่างประเทศ เรื่อง การประเมินและการปรับปรุงการควบคุมภายในขององค์การ (มิถุนายน, 2555) ได้กล่าวว่า การควบคุมภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารความเสี่ยง และการบริหารความเสี่ยงเป็นส่วนหนึ่งของการกำกับดูแลกิจการ ดังนั้นผู้บริหารและพนักงานควรมีความเข้าใจทั้งสามเรื่องข้างต้น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน แสดงได้ดังภาพที่ 15.3

ภาพที่ 15.3 ความสัมพันธ์การกำกับดูแลกิจการ การบริหารความเสี่ยง และการควบคุมภายในของสหกรณ์
ที่มา: โอภาวดี เข็มทอง และนิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 10)

จากภาพที่ 15.3 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุ้มค่า และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์อย่างเหมาะสม รวมทั้งใช้การควบคุมภายในของสหกรณ์เพื่อบริหารความเสี่ยงดังกล่าว

กิจกรรม 15.1.1

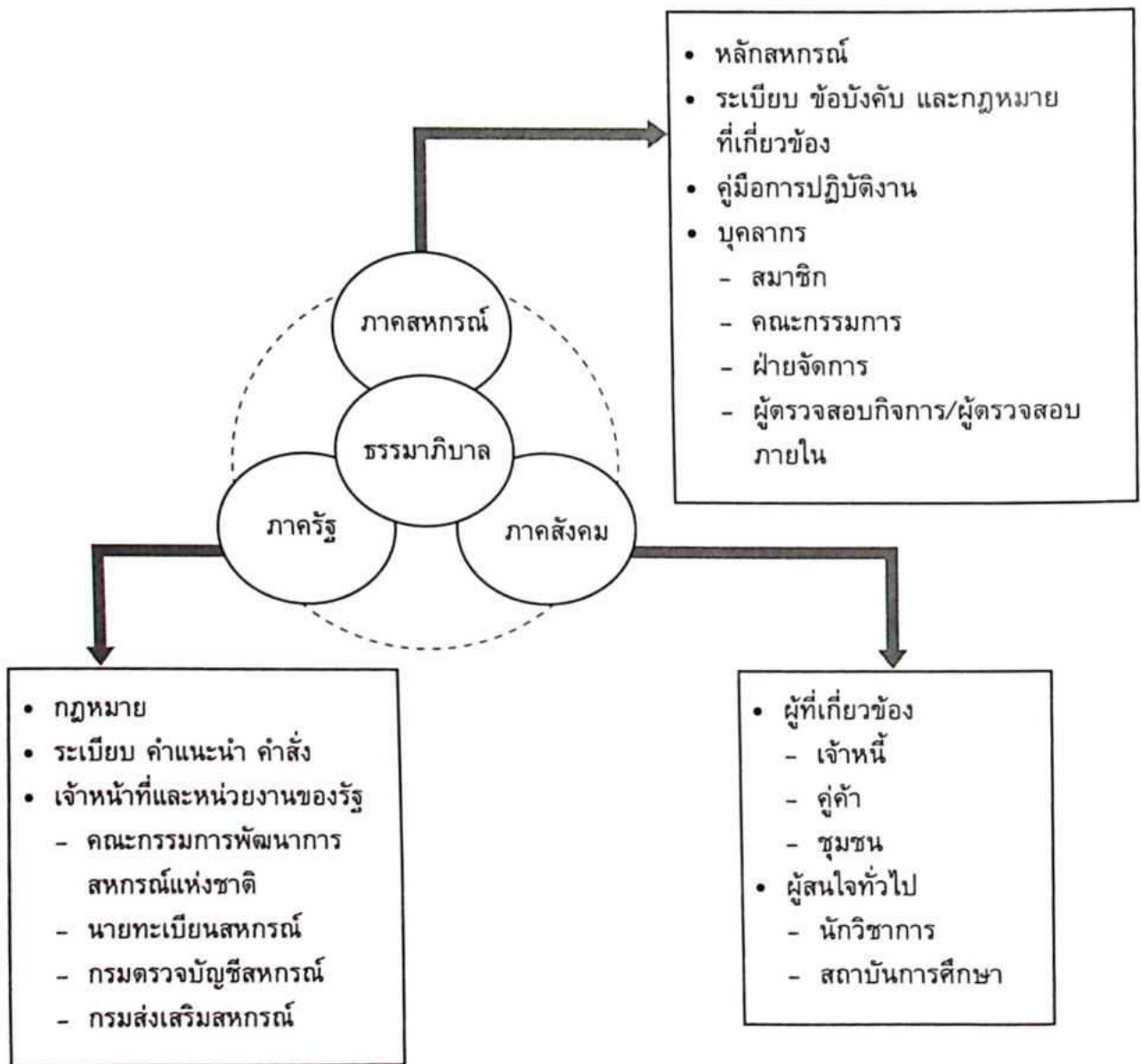
1. ความหมายของคำว่า “การกำกับดูแลกิจการ” “ธรรมาภิบาล” และ “บรรษัทภิบาล” มีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบาย
2. จงอธิบายความหมายของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์
3. หลักสำคัญของการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.1)

เรื่องที่ 15.1.2

การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์

กลไกในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ต้องมีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ในประเทศไทย ดังภาพที่ 15.4 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ภาค ได้แก่ ภาคสหกรณ์ ภาครัฐ และภาคสังคม ในเรื่องที่ 15.1.2 นี้ จะกล่าวถึงเฉพาะการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์ ส่วนการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ และภาคสังคม จะกล่าวในเรื่องที่ 15.1.3 ต่อไป

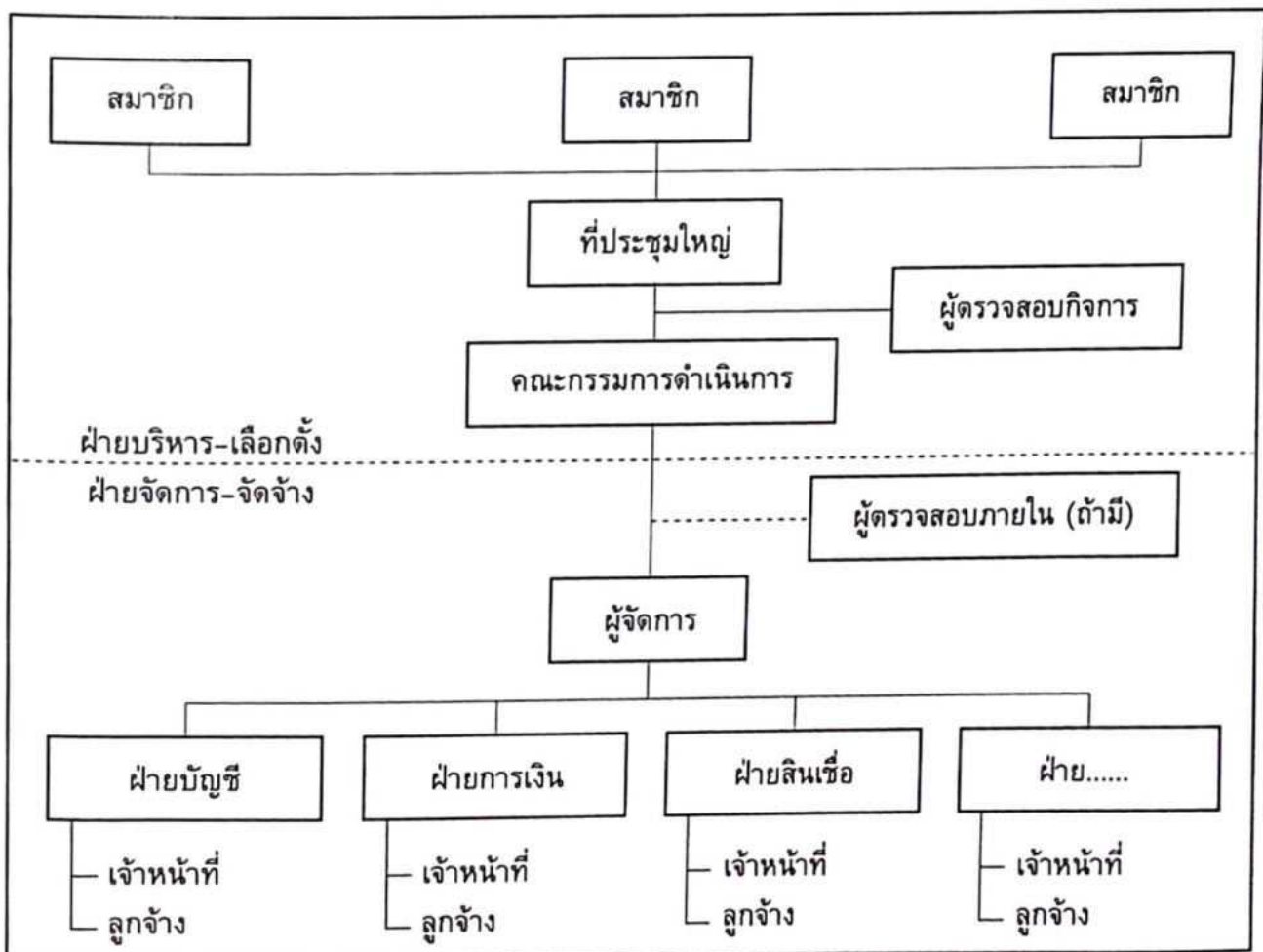
ภาพที่ 15.4 ภาคส่วนที่มีบทบาทในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

ที่มา: ปรับปรุงจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ (2554, น. 9)

โดยคำว่า “ภาคสหกรณ์” ที่จะกล่าวถึงในเรื่องที่ 15.1.2 นี้ หมายถึง สหกรณ์ทุกประเภทที่อยู่ใน ขบวนการสหกรณ์ (Cooperative Movement) ของประเทศไทยอันประกอบด้วย สหกรณ์ 7 ประเภท ซึ่งจะมีโครงสร้างหลายระดับที่แตกต่างกันไปตามแต่ละประเภทของสหกรณ์

1. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยกลไกของสหกรณ์

สหกรณ์นั้นเป็นองค์การนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชนที่มีอุดมการณ์ร่วมกันว่า การช่วยเหลือตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์ในหมู่ผู้ร่วมอุดมการณ์สหกรณ์ จะนำไปสู่การกินดีอยู่ดี มี ความเป็นธรรมและเกิดสันติสุขในสังคม ดังนั้นการกำกับดูแลภายในสหกรณ์จึงต้องอาศัยกลไกในการกำกับ ดูแลตามบทบาทหน้าที่ของบุคคลฝ่ายต่างๆ ในสหกรณ์ เช่น สมาชิกต้องเอาใจใส่ในบทบาทและหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์ต้องเห็นความสำคัญของการที่สหกรณ์จะมี ธรรมาภิบาล เป็นต้น ต่อไปนี้จะอธิบายถึง การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ตามโครงสร้างองค์การของสหกรณ์ ซึ่งแสดงผังโครงสร้างสหกรณ์ดังภาพที่ 15.5

ภาพที่ 15.5 ผังโครงสร้างสหกรณ์

ที่มา: ปรับปรุงจากโอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 14)

จากภาพที่ 15.5 เป็นผังโครงสร้างองค์การของสหกรณ์ ซึ่งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ทั้ง 4 ฝ่าย มีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ที่แตกต่างกันไป โดยมีความสัมพันธ์กันดังภาพที่ 15.6

ภาพที่ 15.6 บทบาทของบุคคลแต่ละฝ่ายตามผังโครงสร้างของสหกรณ์

ที่มา: ปรับปรุงจาก กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2554, น. 10)

จากภาพที่ 15.6 บทบาทของบุคคลแต่ละฝ่ายตามผังโครงสร้างของสหกรณ์ จะเห็นได้ว่าบุคลากรต่าง ๆ ของสหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ ผู้ตรวจสอบกิจการ แต่ละฝ่ายต่างก็มีส่วนในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ด้วยกันทั้งสิ้น กลไกการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยสหกรณ์ สรุปได้ดังนี้ ปรับปรุงจาก กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2554, น. 11-15) โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 14-15)

1.1 สมาชิก เป็นเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์ บุคคลทุกคนเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ด้วยความสมัครใจ การเป็นสมาชิกถือเอาคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์นั้นๆ และความประพฤติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกเป็นสำคัญ สมาชิกเดิมในฐานะที่เป็นผู้ถือหุ้นย่อมมีส่วนในการพิจารณาเลือกสรรบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกโดยอาจลงมติไม่รับผู้สมัครเป็นสมาชิกได้ หากเห็นว่าผู้สมัครรายใดมีความประพฤติไม่ดีไม่มีความรับผิดชอบ สมาชิกใช้กรรมภิบาลโดยการใช้สิทธิของตนเองอย่างเท่าเทียมกันในการออกเสียงในที่ประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาและอนุมัติเรื่องต่างๆ สมาชิกจึงควรตระหนักว่าการใช้สิทธิในการออกเสียงย่อมมีผลกับการจัดการของสหกรณ์ และควรใช้ความพยายามที่จะใช้สิทธิเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและสหกรณ์สมาชิกมีส่วนร่วมในทุนของสหกรณ์โดยสมาชิกแต่ละคนถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้นแต่ไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นที่ชำระ

แล้วทั้งหมด เพื่อป้องกันการครอบครองกิจการหรือการที่บุคคลใดมีและใช้อำนาจมากเกินไป แล้วกระทำ การใดๆ โดยมีขอบ

สมาชิกสหกรณ์ในฐานะเจ้าของสหกรณ์ ย่อมมีหน้าที่สำคัญในการควบคุมจัดการสหกรณ์ โดยสมาชิก ทุกคนจะสามารถใช้บทบาทการควบคุมจัดการสหกรณ์ในที่ประชุมใหญ่อย่างมีสิทธิเท่าเทียมกัน ซึ่งการใช้ อำนาจหน้าที่ในการควบคุมจัดการ ทำโดยเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาข้อบังคับรับทราบผลการดำเนินงาน และกำหนดนโยบายอย่างกว้างๆ เลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนในการ บริหารงานสหกรณ์ เลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการเพื่อทำหน้าที่แทนตนในการตรวจสอบการบริหารงานของ คณะกรรมการและตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการ

การเลือกตั้งนี้สมาชิกหนึ่งคน มีหนึ่งเสียง เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยไม่สนใจว่าสมาชิคนั้นจะ ถือหุ้นมากน้อยเท่าใด เพราะหลักสหกรณ์ถือหลักของการรวมคนมากกว่ารวมเงิน นอกจากนี้ที่ประชุมใหญ่ ยังมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการบริหารและการจัดการทั้งปวงของสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับและตามนโยบาย เป้าหมาย แผนงานและโครงการต่างๆ ซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้ลงมติ กำหนด อนุมัติหรือให้ความเห็นชอบ

สมาชิกกับการสร้างธรรมาภิบาลในสหกรณ์ สมาชิกมีส่วนสร้างธรรมาภิบาลในสหกรณ์ในรูปของ การกำกับดูแล ตามสิทธิและหน้าที่ คือ

สิทธิของสมาชิก

- 1) เข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อเสนอความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน
- 2) เข้าชื่อเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ
- 3) เสนอหรือได้รับเลือกเป็นกรรมการดำเนินการสหกรณ์หรือผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์
- 4) รับบริการทางธุรกิจและทางวิชาการจากสหกรณ์
- 5) สิทธิอื่นๆ ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์

หน้าที่ของสมาชิก

- 1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และคำสั่งของสหกรณ์
- 2) เข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่สหกรณ์นัดหมาย
- 3) ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง
- 4) สอดส่องดูแลกิจกรรมของสหกรณ์
- 5) ร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาสหกรณ์ให้เจริญรุ่งเรืองและมั่นคง

สมาชิกสหกรณ์ใช้หลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์โดย สมาชิกมีส่วนร่วมในการใช้หลักธรรมาภิบาล ในสหกรณ์ ได้โดย

1.1.1 การใช้สิทธิของตนผ่านมติที่ประชุมใหญ่ ในการดำเนินการต่างๆ โดยเข้าร่วมประชุม เพื่อพิจารณาและแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่อไปนี้

- 1) กำหนดค่าตอบแทนการทำงานของกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการ การกำหนด ดังกล่าวถือเป็นการควบคุมการจ่ายค่าตอบแทน ซึ่งสหกรณ์จะต้องจ่ายตามอัตราที่ประชุมใหญ่กำหนด

2) เลือกตั้งและถอดถอนกรรมการดำเนินการ การจะให้สมาชิกทุกคนมาบริหารงานสหกรณ์คงทำไม่ได้ จึงมีการเลือกตัวแทนเพื่อทำหน้าที่แทนสมาชิกในการบริหารงานของสหกรณ์

3) เสนอความคิดเห็นและความต้องการต่างๆ ของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่เพื่อให้คณะกรรมการนำไปกำหนดนโยบาย วางแผนการปฏิบัติงานให้ฝ่ายจัดการปฏิบัติต่อไป

4) สอบถามหรือขอคำอธิบายเพิ่มเติมถึงผลการดำเนินงานหรือปัญหาเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์จากคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์

5) เลือกตั้งและถอดถอนผู้ตรวจสอบกิจการการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการเพื่อเป็นตัวแทนสมาชิกในการตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ ตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการว่าการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติของกรรมการเป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่หรือไม่ รวมทั้งตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการว่าเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์หรือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือกรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดหรือตามข้อบังคับ ระเบียบที่สหกรณ์กำหนดหรือไม่

6) กำหนดวงเงินที่สหกรณ์อาจกู้ยืมหรือค้ำประกันถือเป็นการกำหนดขอบเขตการก่อหนี้ผูกพันที่คณะกรรมการดำเนินการสามารถกระทำได้

7) แก้ไขข้อบังคับ เมื่อเห็นว่าข้อบังคับเดิมไม่เหมาะสมสามารถเสนอให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาได้

8) พิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์สามารถเสนอความเห็นและลงมติในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ได้

9) อนุมัติแผนงาน และงบประมาณการรายรับ-รายจ่าย

1.1.2 การใช้สิทธิของคนผ่านผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งได้รับเลือกในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีให้มากำกับดูแลการบริหารจัดการสหกรณ์ โดย

1) รับทราบผลการตรวจสอบกิจการประจำปีของสหกรณ์ซักถามและขอคำอธิบายในกรณีต่างๆ ที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้กระทำในที่ประชุมใหญ่

2) ขอให้ผู้ตรวจสอบกิจการช่วยตรวจสอบเรื่องบางอย่างที่สมาชิกพบว่าอาจมีข้อผิดพลาดหรือไม่ชอบมาพากล

1.1.3 การตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

1) รู้จักสิทธิ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสหกรณ์ และใช้สิทธิที่มีเพื่อป้องกันรักษาผลประโยชน์ของตน เช่น หากได้รับใบเสร็จรับเงินที่สมาชิกจ่ายเงินให้สหกรณ์เมื่อจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้า ชื้อหุ้น ชื้อสินค้า จ่ายชำระหนี้เงินกู้ ฯลฯ ต้องทำการตรวจสอบทุกครั้งรวมถึงกรณีฝากเงินต้องมีการลงรายการในสมุดบัญชีเงินฝาก

2) มีส่วนร่วมและร่วมมือในกิจกรรมของสหกรณ์

3) ได้รับความเสมอภาคในการทำธุรกิจ และในการรับความช่วยเหลือเกี่ยวกับสวัสดิการที่ระเบียบกำหนด

4) รับรู้ข้อมูลข่าวสารสหกรณ์

5) ได้รับคำอธิบายจากฝ่ายจัดการในกรณีที่มีปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อย่างเหมาะสม

1.2 ผู้ตรวจสอบกิจการ มีหน้าที่สอบทานและประเมินประสิทธิภาพระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ ตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ของสหกรณ์ ตรวจสอบการควบคุม ดูแลรักษาสินทรัพย์ และการใช้ทรัพยากรของสหกรณ์ ตลอดจนติดตามผลการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการ เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการ ทำการตรวจสอบและสอบทานเอกสารหลักฐาน บัญชีการเงิน สินทรัพย์ หนี้สินและทุนของสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ฯลฯ ทำให้รู้ว่า

1) คณะกรรมการดำเนินการ ปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ นโยบายและตามมติที่ประชุมใหญ่หรือไม่

2) การตัดสินใจของคณะกรรมการเป็นไปเพื่อประโยชน์สหกรณ์และสมาชิกหรือไม่

3) การจัดจ้างเจ้าหน้าที่สหกรณ์และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สหกรณ์ทำตามระเบียบหรือไม่

4) เจ้าหน้าที่สหกรณ์ทำงานตามหน้าที่หรือไม่

5) มีการบันทึกบัญชีถูกต้องและเรียบร้อยเป็นปัจจุบันหรือไม่

6) มีการรายงานผลการปฏิบัติงาน รายงานการเงิน เพื่อนำมาพิจารณา ปรับปรุงการทำงานเป็นประจำหรือไม่

7) มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์ เพื่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์หรือไม่

นอกจากนี้ผู้ตรวจสอบกิจการยังสามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องได้ด้วย ซึ่งช่วยป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์

1.3 คณะกรรมการดำเนินการ มีหน้าที่กำหนดนโยบายของสหกรณ์ และเป็นผู้บริหารและดำเนินกิจการสหกรณ์แทนสมาชิก โดยกรรมการแต่ละคนมีอิสระในการตัดสินใจในที่ประชุมคณะกรรมการ แต่เมื่อผลการประชุมเป็นเช่นใดก็ต้องเคารพมติที่ประชุม นอกจากนี้คณะกรรมการยังเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวข้องกับบุคคลภายนอก ซึ่งความรับผิดชอบของคณะกรรมการต่อบุคคลภายนอกเป็นความรับผิดชอบทั้งคณะ มิใช่ประธานกรรมการหรือกรรมการคนใดคนหนึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยลำพัง การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการใช้ธรรมาภิบาลในการดำเนินกิจการของคณะกรรมการ

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ในฐานะตัวแทนสมาชิกและผู้บริหารสหกรณ์ มีหน้าที่สำคัญในการกำหนดนโยบายและบริหารงานสหกรณ์ ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่โดยการเข้าประชุมคณะกรรมการดำเนินการเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติและระเบียบสหกรณ์ตลอดจนกำกับดูแลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการให้เป็นไปตามนโยบายของที่ประชุมใหญ่ และอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ของสหกรณ์ และนโยบายของรัฐ คณะกรรมการจึงมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสมาชิก ในการที่จะทำให้สหกรณ์มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับของมวลสมาชิกได้ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สามารถใช้ธรรมาภิบาลในสหกรณ์ได้โดย

1) คณะกรรมการ รู้จักสิทธิ บทบาท อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองที่มีต่อสหกรณ์

- 2) คณะกรรมการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์และรักษาผลประโยชน์สหกรณ์
- 3) คณะกรรมการกำหนดนโยบาย แผนงานที่ชัดเจน โปร่งใส
- 4) คณะกรรมการเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาและแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้
- 5) คณะกรรมการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของฝ่ายจัดการทุกระดับอย่างชัดเจน
- 6) คณะกรรมการดูแลให้สหกรณ์ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบและคำแนะนำของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบและมติของที่ประชุม หากระเบียบที่กำหนดไว้ไม่เหมาะสมก็ให้มีการพิจารณาแก้ไข
- 7) คณะกรรมการจัดให้มีระบบการควบคุมภายใน การจัดการความเสี่ยง และให้ความสำคัญกับสัญญาณเตือนภัยรวมถึงรายการผิดปกติ
- 8) คณะกรรมการจัดให้มีการประเมินผลงานของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ
- 9) คณะกรรมการประสานงานระหว่างสหกรณ์กับสมาชิก
- 10) คณะกรรมการยึดมั่นในความถูกต้อง พร้อมให้ความเที่ยงธรรมแก่สมาชิกและเจ้าหน้าที่สหกรณ์

11) คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นต่างๆ โดยการนำข้อมูลของสหกรณ์เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ เช่น เสนอบแสดงฐานะการเงิน และรายงานกิจการประจำปี เพื่อแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์เสนอการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี แผนงานและงบประมาณรายจ่ายประจำปี เป็นต้น

12) คณะกรรมการเสริมสร้างให้บุคคลที่เกี่ยวข้องนับตั้งแต่สมาชิก และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์รู้ถึงสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสหกรณ์ตามความเหมาะสม

13) คณะกรรมการจัดให้มีการดูแลทรัพย์สินต่างๆ ของสหกรณ์เพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตลอดจนดูแลให้ทะเบียน สมุดบัญชี เอกสารต่างๆ เรียบร้อยเป็นปัจจุบัน

เพื่อให้มีธรรมาภิบาลในสหกรณ์ กรรมการทุกคนควรจะต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และมีการตัดสินใจที่เป็นอิสระ รวมทั้งยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือยอมรับมติที่เป็นเสียงส่วนใหญ่อย่างเคร่งครัดโดยต้องไม่กระทำการที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่เข้าร่วมประชุม การไม่แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การไม่ปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ใส่ตน เป็นต้น

1.4 ฝ่ายจัดการ ได้แก่ ผู้จัดการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ซึ่งจัดจ้างมาโดยคณะกรรมการดำเนินการ จึงมีการกำกับดูแลการบริหารงานฝ่ายจัดการให้เป็นไปตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์โดยคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งฝ่ายจัดการสามารถใช้อำนาจบริหารได้โดย

1) มีความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อ ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ด้วยความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม ตลอดจนมีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่เพื่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงานและสร้างความก้าวหน้าแก่สหกรณ์และสมาชิก

2) ควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ให้บรรลุเป้าหมายโดยผู้จัดการปฏิบัติงานและรับผิดชอบการดำเนินงานทั้งหมดของสหกรณ์ ควบคุมบังคับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ทุกคนให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ส่วนเจ้าหน้าที่สหกรณ์มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ

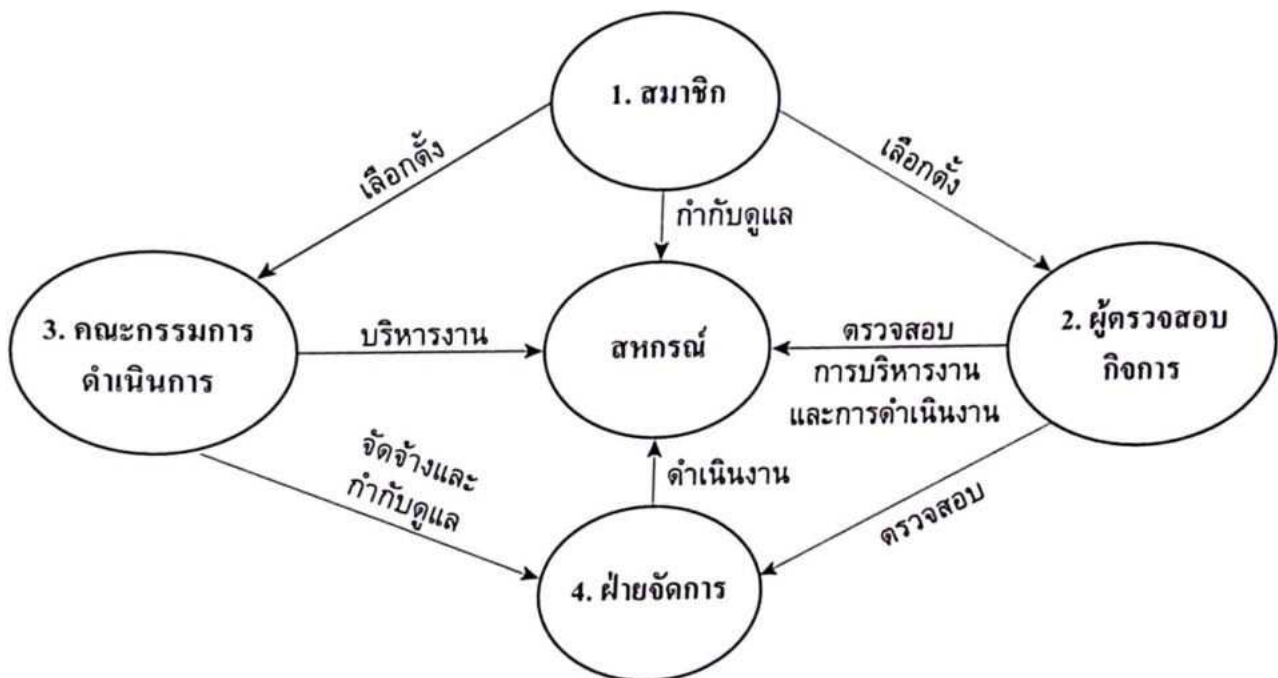
3) มีความโปร่งใสในการดำเนินงานและการเปิดเผยข้อมูลโดยมีการจัดทำรายงานความเคลื่อนไหวและสถานะของสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการเป็นประจำ สำหรับผู้จัดการต้องเข้าร่วมประชุมชี้แจงเรื่องต่างๆ ต่อที่ประชุมใหญ่ และที่ประชุมคณะกรรมการ

4) มีวิธีการสื่อความที่เหมาะสมทั่วถึงเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีร่วมกันและมีการปฏิบัติต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเท่าเทียมกัน โดยผู้จัดการควบคุมบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่สหกรณ์ทุกคนด้วยความยุติธรรม เสมอภาค ดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ทุกคนให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และในส่วนของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ต้องให้ข้อมูลแก่สมาชิกทุกรายด้วยความเต็มใจและเท่าเทียมกัน ตลอดจนมีการประสานงานที่ดีระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5) ผู้จัดการต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จตามนโยบายของคณะกรรมการ

6) ปฏิบัติงานตามแนวทางที่กำหนดไว้ในระเบียบต่างๆ

จากที่กล่าวมา บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ แสดงได้ดังภาพที่ 15.7

ภาพที่ 15.7 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

ที่มา: โอภาวดี เข้มทอง และนิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 15)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การกำกับดูแลของสหกรณ์โดยกลไกของสหกรณ์ต้องสร้างให้มีความรับผิดชอบ ต่อผลการปฏิบัติงานตามหน้าที่ทั่วทั้งองค์กร กล่าวคือ มีการถ่วงดุลอำนาจอย่างเหมาะสม เพื่อไม่เปิด โอกาสให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคนใดมีและใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียว มีการกำหนดภาระหน้าที่ชัดเจน ทั้งระดับ กรรมการ ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ซึ่งจะทำให้สามารถประเมินผลการทำงานได้ชัดเจนและเป็นธรรม มีระเบียบ ข้อบังคับ และคู่มือการปฏิบัติงานที่ชัดเจน รวมถึงการกำหนดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือ ข้อควรและไม่ควรปฏิบัติ มีการรายงานที่ดีและทันการณ์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับรู้ และต้องปฏิบัติตามที่ กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยกลไกของขบวนการสหกรณ์

ปัจจุบันการแบ่งประเภทของสหกรณ์ในประเทศไทยเป็นไปตามกฎกระทรวง กำหนดประเภท สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. 2548 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2548 กำหนดไว้ 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์ การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์บริการ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์ เครดิตยูเนียน ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยทั่วไป มี 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น/ระดับ อำเภอ (ระดับปฐม) ระดับจังหวัด (ระดับมัธยม) และระดับชาติ ขบวนการสหกรณ์เป็นการรวมตัวกันของ สหกรณ์ประเภทต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกระหว่างสหกรณ์ในด้านธุรกิจ ส่วนขบวนการสหกรณ์ด้านการ ให้การศึกษาอบรมทางการสหกรณ์ ได้แก่ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรสหกรณ์สูงสุด ในการให้การศึกษาอบรมทางการสหกรณ์ โดยสหกรณ์ทั้งหมด 7 ประเภท ทั้งระดับปฐม ระดับมัธยม และ ระดับชาติต้องเป็นสมาชิกของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามกฎหมายสหกรณ์กำหนด

ข้อมูลจากระบบสารสนเทศกรมส่งเสริมสหกรณ์ แสดงจำนวนชุมนุมสหกรณ์และสมาชิกของชุมนุม สหกรณ์ในประเทศไทย แยกตามระดับ ณ วันที่ 1 มกราคม 2559 รายละเอียดดังตารางที่ 15.2

ตารางที่ 15.2 จำนวนชุมนุมสหกรณ์และสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ แยกตามระดับ

ประเภท	ระดับชาติ		ระดับภาค		ระดับจังหวัด		เฉพาะกลุ่ม		รวม	
	จำนวน	สมาชิก	จำนวน	สมาชิก	จำนวน	สมาชิก	จำนวน	สมาชิก	จำนวน	สมาชิก
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร	5	609	6	146	73	1,675	14	556	98	2,986
ชุมนุมสหกรณ์ประมง	2	13	-	-	-	-	-	-	2	13
ชุมนุมสหกรณ์นิคม	1	37	-	-	-	-	-	-	1	37
ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์	3	1,181	2	102	1	11	3	280	9	1,574
ชุมนุมสหกรณ์ร้านค้า	3	202	-	-	-	-	-	-	3	202
ชุมนุมสหกรณ์บริการ	2	120	1	17	3	27	-	-	6	164
ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียน	1	567	1	30	1	15	-	-	3	612
รวม	17	2,729	10	295	78	1,728	17	836	122	5,588

ที่มา: http://www1.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3260 (2560)

จากตารางที่ 15.2 จำนวนชุมนุมสหกรณ์และสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ แยกตามระดับ เห็นได้ว่า ในส่วนของชุมนุมสหกรณ์ระดับชาตินั้นมีความแตกต่างกัน ดังนี้ 1) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ มี 5 แห่ง สมาชิก 609 สหกรณ์ 2) ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ระดับชาติ มี 3 แห่ง สมาชิก 1,181 สหกรณ์ 3) ชุมนุมสหกรณ์ร้านค้าระดับชาติ มี 3 แห่ง สมาชิก 202 สหกรณ์ 4) ชุมนุมสหกรณ์บริการระดับชาติ มี 2 แห่ง สมาชิก 120 สหกรณ์ 5) ชุมนุมสหกรณ์ประมงระดับ มี 2 แห่ง สมาชิก 13 สหกรณ์ 6) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนระดับชาติ มี 1 แห่ง สมาชิก 567 สหกรณ์ และ 7) ชุมนุมสหกรณ์นิคมระดับชาติ มี 1 แห่ง สมาชิก 37 สหกรณ์

สหกรณ์ทั้ง 7 ประเภท มีโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการดำเนินงานและการเชื่อมโยงเครือข่ายของสหกรณ์ประเภทนั้นๆ

2.1 ขบวนการสหกรณ์การเกษตร มีโครงสร้าง 4 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรที่มีแดนดำเนินการระดับอำเภอ หรือสหกรณ์โคนม หรือสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร หรือสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ เช่น สหกรณ์การเกษตรสันทราย จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่แปดริ้ว จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อโคราชวากิวสุรนารี จำกัด สหกรณ์โคนมบางสะพานจำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านบึง จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับจังหวัด** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร (ชื่อจังหวัด) .. จำกัด เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรเชียงใหม่ จำกัด ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรรอยไชย จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ชาวสวนปาล์มน้ำมันกระบี่ จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ชาวสวนยางจันทบุรี จำกัด ชุมนุมสหกรณ์กองทุนสวนยางสุราษฎร์ธานี จำกัด เป็นต้น

3) **ระดับภาค** ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรที่มีรวมตัวกันในระดับภาค เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรภาคเหนือ จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ภาคอีสาน จำกัด ชุมนุมสหกรณ์โคนมภาคกลาง จำกัด ชุมนุมสหกรณ์โคนมภาคใต้และตะวันตก จำกัด เป็นต้น

4) **ระดับชาติ** โดยกฎหมายสหกรณ์อนุญาตให้สหกรณ์ 5 สหกรณ์ขึ้นไปเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้ ในปี 2559 สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย จัดทะเบียนจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ มีทั้งหมด 5 ชุมนุม ได้แก่ (1) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Limited: ACFT) ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร (2) ชุมนุมสหกรณ์ชาวสวนยางแห่งประเทศไทย จำกัด (Para Rubber Growers Co-operative Federation of Thailand Limited: RCFT) ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา (3) ชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย จำกัด (Dairy Co-operative Federation of Thailand Limited) ตั้งอยู่ที่จังหวัดปทุมธานี (4) ชุมนุมสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่แห่งประเทศไทย จำกัด (Onion Growers Co-operative Federation of Thailand Limited) ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และ (5) ชุมนุมสหกรณ์เกษตรอุตสาหกรรมการยางแห่งประเทศไทย จำกัด ตั้งอยู่ที่จังหวัดระยอง

2.2 ขบวนการสหกรณ์นิคม มีโครงสร้างเพียง 2 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** สหกรณ์นิคมเป็นสหกรณ์ในภาคการเกษตรในรูปแบบหนึ่งที่มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไป

กับการดำเนินการจัดหาสินค้าปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น การแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจกรรมให้บริการสาธารณูปโภคแก่สมาชิก โดยสหกรณ์นิคมในระดับปฐมจะมีแผนดำเนินการระดับอำเภอ เช่น สหกรณ์นิคมบ้านสร้างพัฒนา จำกัด สหกรณ์นิคมท่าแซะ จำกัด สหกรณ์นิคมคีรีมาศ จำกัด สหกรณ์นิคมชัยบาดาล จำกัด สหกรณ์นิคมทองผาภูมิ จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับชาติ** ชุมนุมสหกรณ์นิคมระดับชาติ มีเพียง 1 แห่ง ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์นิคมแห่งประเทศไทย จำกัด ตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี เป็นการรวมตัวกันของสหกรณ์ประเภทนิคม จำนวน 37 สหกรณ์

2.3 ขบวนการสหกรณ์ประมง มีโครงสร้างเพียง 2 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** สหกรณ์ประมง จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพังบุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสหกรณ์ประมงในระดับปฐมมีแผนดำเนินการระดับอำเภอ หรือจังหวัด เช่น สหกรณ์ประมงแม่กลอง จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำสามร้อยยอด-ปราณบุรี จำกัด สหกรณ์ประมงปัตตานี จำกัด สหกรณ์ประมงผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจังหวัดอุบลราชธานี จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับชาติ** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแห่งประเทศไทย จำกัด (Freshwater Aquaculturist Cooperative Federation of Thailand Limited) ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการรวมตัวกันของสหกรณ์ประเภทนิคม จำนวน 9 สหกรณ์

2.4 ขบวนการสหกรณ์ร้านค้า มีโครงสร้าง 2 ระดับ เช่นเดียวกันคือ

1) **ระดับปฐม** สหกรณ์ร้านค้าระดับปฐม ได้แก่ ร้านสหกรณ์ทั้งแบบเปิดและแบบปิด

1.1) ร้านสหกรณ์แบบเปิด คือ ร้านสหกรณ์ที่เปิดรับสมาชิกทั่วไป เช่น ร้านสหกรณ์กรุงเทพฯ จำกัด ร้านสหกรณ์พระนคร จำกัด และร้านสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในจังหวัดต่างๆ เช่น ร้านสหกรณ์สระบุรี จำกัด ร้านสหกรณ์ลำปาง จำกัด ร้านสหกรณ์สุราษฎร์ธานี จำกัด ร้านสหกรณ์สิงห์บุรี จำกัด เป็นต้น

1.2) ร้านสหกรณ์แบบปิด คือ ร้านสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน วิสาหกิจ เช่น ร้านสหกรณ์เทเวศร์ จำกัด (ตั้งในกรมส่งเสริมสหกรณ์) ร้านสหกรณ์พนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จำกัด (ตั้งในการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่บางกรวย) และมีสาขาอีก 11 แห่งทุกเขื่อนทั่วประเทศ สหกรณ์ร้านค้ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จำกัด (ตั้งในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช) ร้านสหกรณ์พนักงานบริษัทเซรามิคอุตสาหกรรมไทย จำกัด ร้านสหกรณ์ซิเมนต์แก่งคอย จำกัด และร้านค้าหรือแผนกซูเปอร์มาร์เก็ตที่ตั้งในสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์บริการ เป็นต้น

2) **ระดับชาติ** ชุมนุมสหกรณ์ร้านค้าระดับชาติ มี 3 แห่ง คือ (1) ชุมนุมร้านค้าสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด (Consumer Cooperative Federation of Thailand Limited) ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย สมาชิกเป็นร้านค้าสหกรณ์และสหกรณ์ร้านค้าทั้งแบบเปิดและแบบปิด (2) ชุมนุมสหกรณ์ร้านค้าในสถาบันการศึกษา จำกัด (Thailand Consumer Cooperative Federation in University Limited) ตั้งอยู่ที่จังหวัดนนทบุรี และ (3) ชุมนุมร้านค้าสหกรณ์อาชีวศึกษา จำกัด (Vocational Consumer Cooperative Federation of Thailand Limited) ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร

สมาชิกนั้นเป็นสหกรณ์กลุ่มเดียวกัน เพียงแต่สหกรณ์ในสถานศึกษาจะได้เป็นสมาชิกสามัญ ส่วนร้านสหกรณ์อื่นๆ เป็นได้เพียงสมาชิกสมทบ

2.5 ขบวนการสหกรณ์บริการ มีโครงสร้าง 4 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** สหกรณ์บริการเป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีประชาชนที่มีอาชีพอย่างเดียวกันหรือหลากหลายอาชีพรวมกัน หรือที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกัน รวมตัวกันโดยยึดหลักการ ประหยัด การช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้เกิดความมั่นคง และรักษาอาชีพดั้งเดิมที่ดีให้คงอยู่ต่อไป สหกรณ์บริการระดับปฐมมีแผนดำเนินการระดับตำบลหรือระดับอำเภอ เช่น สหกรณ์บริการชุมชนตำบลลุ่มหม่านนครพนม จำกัด สหกรณ์บริการอำเภอสองพี่น้อง จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับจังหวัด** เช่น ชุมนุมสหกรณ์บริการขุนด่านนครนายก จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ชุมชนสุพรรณบุรี จำกัด ชุมนุมสหกรณ์บริการเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ จำกัด เป็นต้น

3) **ระดับภาค** ได้แก่ สหกรณ์บริการในระดับจังหวัดรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์บริการโดยมีอาณาเขตในการดำเนินงานในระดับภาค ตามพื้นที่ที่สหกรณ์รวมกันจัดตั้ง

4) **ระดับชาติ** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์บริการเดินรถแห่งประเทศไทย จำกัด (Public Transport Service Cooperative Federation of Thailand Limited) ซึ่งครอบคลุมเฉพาะสหกรณ์บริการบางประเภท ได้แก่ สหกรณ์เดินรถ สหกรณ์แท็กซี่ และชุมนุมสหกรณ์เคหสถานชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย จำกัด (Thailand Residence Urban area Cooperative Federation of Thailand Limited) โดยทั้ง 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร

2.6 ขบวนการสหกรณ์ออมทรัพย์ มีโครงสร้าง 4 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** สหกรณ์ออมทรัพย์ มี 2 ประเภท คือ

1.1) สหกรณ์ออมทรัพย์ที่จัดตั้งในหน่วยงานเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์กรมพัฒนาที่ดิน จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์พนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์พนักงาน ก.ฟ.ผ. จำกัด และสหกรณ์ออมทรัพย์ซีปวีนิส จำกัด เป็นต้น

1.2) สหกรณ์ออมทรัพย์ที่จัดตั้งในหมู่คนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครูสามัญศึกษา จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจตระเวนชายแดน จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจนครบาล จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับจังหวัด** ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีพื้นที่ดำเนินการในจังหวัดเดียวกัน รวมตัวจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ที่มีพื้นที่ในการดำเนินงานภายในจังหวัด เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์

3) **ระดับภาค** ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ในระดับจังหวัดรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์โดยมีอาณาเขตในการดำเนินงานในระดับภาค ตามพื้นที่ที่สหกรณ์รวมกันจัดตั้ง เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ และเกิดเป็นเครือข่ายทางการเงินระหว่างสหกรณ์ได้ในอนาคต ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับระเบียบปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย

4) **ระดับชาติ** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด (The Federation of Savings and Credit Cooperatives of Thailand Limited: FSCT) เป็นผู้นำขบวนการสหกรณ์ออมทรัพย์ไทยสู่ความเป็นสากล ด้วยหลักธรรมาภิบาล และอุดมการณ์สหกรณ์ ตั้งอยู่เลขที่ 199 หมู่ที่ 2 ถนนนครอินทร์ ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจแห่งชาติ จำกัด (The Federation of Savings and Credit Cooperatives Royal Thai Police Headquarters Limited) เป็นศูนย์กลางของสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจ ที่ยึดมั่นปรัชญา อุดมการณ์และหลักการสหกรณ์ ตั้งอยู่ที่อาคาร 5 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ถนนพระราม 1 แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร มีการเชื่อมโยงกันเป็นขบวนการสหกรณ์เฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์ในส่วนราชการตำรวจทุกหน่วย

2.7 ขบวนการสหกรณ์เครดิตยูเนียน มีโครงสร้าง 4 ระดับ คือ

1) **ระดับปฐม** ได้แก่ สหกรณ์ที่จัดตั้งในชุมชน ดังที่เกาหลีเรียกว่า สหกรณ์ชุมชน (Community Cooperative: CC) เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนทเวา จำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนียนเขื่อนเพชรโค้งข่อย จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับจังหวัด** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนระดับจังหวัด เช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นสาขาของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนระดับชาติมีพื้นที่ดำเนินงานในทุกอำเภอของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

3) **ระดับภาค** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนระดับภาค เป็นสาขาของระดับชาติ มี 5 แห่ง ได้แก่ (1) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคเหนือ ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ (2) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น (3) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคตะวันออก ตั้งอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี (4) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคใต้ ตั้งอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ (5) ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขาภาคกลาง ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร

ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด สาขา มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมสนับสนุนสมาชิกให้เป็นสถาบันการเงินและสวัสดิการของชุมชน สถานประกอบการและสถาบันการศึกษา โดยดำเนินธุรกิจการผลิต การค้า การบริการ อุตสาหกรรม และการลงทุนร่วมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งในข้อต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก

(2) จัดหาทุนและบริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ

(3) ทำหรือจัดหาปัจจัยการผลิต รวมซื้อ รวมขาย ลงทุนหรือร่วมลงทุนในสินค้าหรือบริการ รวมทั้งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคหรือแปรรูปผลผลิตของสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือชุมนุมสหกรณ์อื่น หรือองค์การอื่นที่สนับสนุนกิจการของชุมนุมสหกรณ์

(4) ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก และชุมชน

(5) ร่วมมือกับสหกรณ์อื่น องค์กรชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมและปรับปรุงกิจการของชุมนุมสหกรณ์

4) **ระดับชาติ** ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด (Credit Union League of Thailand Limited: CULT) เป็นสถาบันแห่งศูนย์กลางและผู้นำทางสหกรณ์เครดิตยูเนียนของประเทศไทย ตั้งอยู่เลขที่ 40 ถนนรามคำแหง แขวงสะพานสูง เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ จากที่กล่าวมาสรุปโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์สรุปได้ดังตารางที่ 15.3

ตารางที่ 15.3 โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์

ประเภทของขบวนการ	โครงสร้าง			
	ระดับปฐม	ระดับจังหวัด	ระดับภาค	ระดับชาติ
1. สหกรณ์การเกษตร	✓	✓	✓	✓
2. สหกรณ์นิคม	✓	-	-	✓
3. สหกรณ์ประมง	✓	-	-	✓
4. สหกรณ์ร้านค้า	✓	-	-	✓
5. สหกรณ์บริการ	✓	✓	✓	✓
6. สหกรณ์ออมทรัพย์	✓	✓	✓	✓
7. สหกรณ์เครดิตยูเนียน	✓	✓	✓	✓

ที่มา: ปรับปรุงจากโอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 13)

ในขบวนการสหกรณ์แต่ละประเภท มีการกำกับดูแลกันไปตามลำดับชั้น ซึ่งการกำกับดูแลที่ดีควรเป็นไปใน 2 ทิศทาง คือ

ทิศทางที่ 1 จากล่างขึ้นบน เริ่มต้นที่สหกรณ์ระดับที่ต่ำกว่าทำหน้าที่กำกับดูแลระดับที่สูงกว่า ในบทบาทของสมาชิกเป็นผู้รับ กล่าวคือ สหกรณ์ปฐม สหกรณ์ระดับอำเภอเป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดเป็นสมาชิกชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ ตามลำดับ ซึ่งบทบาทการกำกับดูแลกิจการสำหรับสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ (เป็นเจ้าของและผู้ใช้บริการจากชุมนุมสหกรณ์) ก็ใช้แนวปฏิบัติเช่นเดียวกับสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นรายบุคคลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ทิศทางที่ 2 จากบนลงล่าง เริ่มต้นที่สหกรณ์ในระดับที่สูงกว่ากำกับดูแลสหกรณ์ในระดับที่ต่ำกว่า ในบทบาทของผู้ให้ กล่าวคือ ชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศให้ความช่วยเหลือชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดให้สหกรณ์ระดับอำเภอ และสหกรณ์ระดับปฐม ตามลำดับ

ความร่วมมือในขบวนการสหกรณ์ หรือในเครือข่าย (Network) สหกรณ์นั้นควรเป็นไปใน 2 ทิศทางคือ แต่ละฝ่ายควรทำตัวเป็นทั้งผู้ให้ (Giver) และผู้รับ (Taker) ในทุกสถานการณ์ จึงจะเกิดความร่วมมือที่ดีตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ แนวทางในการดำเนินธุรกิจและกิจกรรมของสหกรณ์ต้องยึดหลักตามหลักการสหกรณ์ และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ซึ่งจะนำมาสู่ความแข็งแกร่งของขบวนการสหกรณ์ไทยทั้งระบบ ควบคู่กับการเพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการสหกรณ์สู่สากล

ตำรงค์ ปันประนต (2556, น. 12) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของขบวนการสหกรณ์ที่น่าสนใจ ดังนี้

1) ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมทางการค้า ทางการเงิน และทางวิชาการ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2) เป็นทางเลือกเพื่อต่อสู้กับอำนาจผูกขาด การเอารัดเอาเปรียบ และการสร้างความเหลื่อมล้ำต่ำสูง โดยบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่

3) เป็นการต่อสู้ในทางเศรษฐกิจของประชาชนแบบสันติวิธีผสมผสานส่วนที่ดีของสังคมนิยมประชาธิปไตย และการแข่งขันเสรีมาเป็นระบบเศรษฐกิจสังคมใหม่ เพื่อลดกำไรของพ่อค้าคนกลาง

4) เน้นการพัฒนาเพื่อความปลอดภัยของอาหารและการอนุรักษ์ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมมากกว่าเรื่องผลกำไรของเงินลงทุน

5) มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ เป็นแหล่งทุนและแหล่งความรู้

โดยสรุปแล้ว ขบวนการสหกรณ์มีส่วนสำคัญในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ การพัฒนาสหกรณ์ระดับเดียวกัน และสหกรณ์ในระดับสูงช่วยเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์ระดับล่างลงมา ด้วยการสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิก เพื่อให้สหกรณ์สมาชิกสามารถบริการแก่สมาชิกเป็นรายบุคคลได้อย่างทั่วถึง ซึ่งก็คือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ นั่นเอง

กิจกรรม 15.1.2

1. สมาชิกมีหน้าที่ควบคุมสหกรณ์เพื่อให้เกิดการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ได้ โดยสมาชิกสหกรณ์ต้องปฏิบัติตนอย่างไร

2. การกำกับดูแลที่ดีของขบวนการสหกรณ์แต่ละประเภท ควรเป็นไปในทิศทางใด

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.2)

เรื่องที่ 15.1.3

การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐและภาคสังคม

การสหกรณ์ในประเทศไทยเกิดจากนโยบายรัฐบาล ในการหาวิธีแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประชาชน มิได้เกิดจากการที่ประชาชนรวมตัวกันเองเป็นสหกรณ์ ดังนั้นการที่จะให้สหกรณ์เจริญเติบโต และสามารถพึ่งตนเองได้ในเวลาอันรวดเร็ว นั้นจึงเป็นไปได้ยาก รัฐจำเป็นต้องมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน หลายด้านหลายวิธี ซึ่งรวมถึงในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ เพื่อผลักดันให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เร็วขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จึงมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

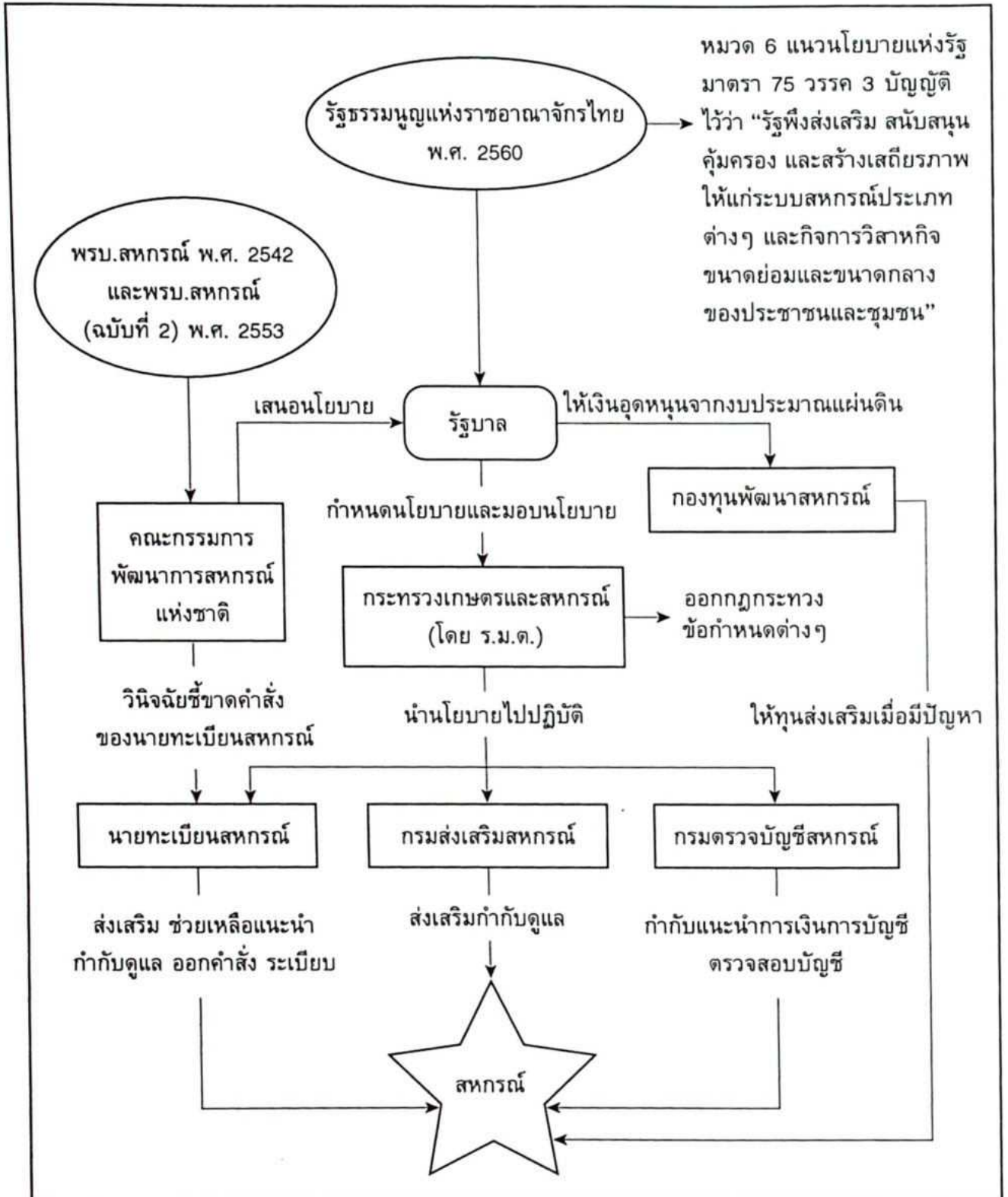
การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการให้บริการ โดยสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการสหกรณ์มีการกระทำร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกับกับเป้าหมายของธุรกิจ คือ ผลกำไรและมีความรับผิดชอบต่อสังคม สหกรณ์จึงมีความเกี่ยวข้องกับภาคสังคมอื่นๆ ที่สหกรณ์ดำเนินธุรกิจด้วย ภาคสังคมอื่นๆ จึงมีส่วนในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ด้วยเช่นกัน

1. การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ

ในปัจจุบันภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับ พ.ศ. 2550 นั้น มาตรา 84 บัญญัติไว้ดังนี้ “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจดังนี้..... (9) ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ และการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ ตลอดทั้งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจ” การกำกับดูแลของสหกรณ์โดยภาครัฐในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 โดยผู้มีหน้าที่กำกับดูแลของสหกรณ์ ได้แก่

- 1) คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- 2) นายทะเบียนสหกรณ์
- 3) กรมส่งเสริมสหกรณ์
- 4) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์โดยภาครัฐ แสดงดังภาพที่ 15.8

ภาพที่ 15.8 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ

ที่มา: ปรับปรุงจาก โอภาวดี เข้มทอง และนิพนธ์ เห็นโชคชัยชนะ (2557, น. 17)

จากภาพที่ 15.8 การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ มีหลายหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 9 ให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้จัดการใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ประธานกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินห้าคนเป็นกรรมการ ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ช่วยเลขานุการ ผู้ทรงคุณวุฒิตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่งคัดเลือกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นที่ประจักษ์ด้านการบริหารสหกรณ์

คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาตินี้ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสหกรณ์ของประเทศอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคสหกรณ์ ภาคเอกชน และภาครัฐในการพัฒนากิจการสหกรณ์ต่อไป

การใช้ธรรมาภิบาลของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ โดย

1) ให้ความเห็นชอบระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดเกี่ยวกับการเงินและการจัดการกองทุนพัฒนาสหกรณ์ และระเบียบเกี่ยวกับการช่วยเหลือดำเนินการสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

2) กำกับดูแลการฝากและลงทุนอย่างอื่นของสหกรณ์นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด

1.2 นายทะเบียนสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 15 ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ ให้นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการกอง หรือเทียบเท่า เป็นรองนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) รับผิดชอบ ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

2) กำหนดระบบบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชีตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

3) แต่งตั้งผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี

4) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือได้สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์

- 5) สั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมด หรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการ หรือดเว้นกระทำการอันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก
- 6) ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์
- 7) จัดทำรายงานประจำปี แยกตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- 8) ออกระเบียบ หรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์
- 9) กระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

อำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติหรือการดำเนินการอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ นายทะเบียนสหกรณ์อาจมอบอำนาจให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายให้ปฏิบัติการแทนได้

นอกจากนี้ นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องต่อไปนี้

- 1) สั่งให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ หรือเชิญสมาชิกของสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์
- 2) ยับยั้งหรือเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบ
- 3) ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์
- 4) ดำเนินการต่างๆ ในกรณีสหกรณ์มีข้อบกพร่อง

การใช้ธรรมาภิบาลโดยนายทะเบียนสหกรณ์ โดยกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์

1) แต่งตั้งผู้ตรวจการสหกรณ์ โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (3) ซึ่งบัญญัติ “ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่แต่งตั้งผู้ตรวจการสหกรณ์” และมาตรา 19 บัญญัติ “ให้ผู้ตรวจการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อตรวจสอบแล้วให้เสนอรายงานการตรวจสอบต่อนายทะเบียนสหกรณ์” ทั้งนี้ เพื่อนายทะเบียนสหกรณ์จะได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาวินิจฉัยสั่งการตามอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ที่ได้บัญญัติไว้ตามกฎหมายสหกรณ์ บทบัญญัติดังกล่าวมีความประสงค์จะให้รัฐใช้อำนาจฝ่ายปกครองกำกับดูแลการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ไม่ให้มีการปฏิบัติการอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญในการทำให้สหกรณ์และสมาชิกได้รับความเสียหาย

2) ตรวจตรา กำกับ แนะนำ และส่งเสริมกิจการของสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินกิจการเป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนที่ถูกต้อง ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ เช่น ยับยั้งหรือเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบ ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ดำเนินการต่างๆ ในกรณีสหกรณ์มีข้อบกพร่อง เป็นต้น

1.3 กรมส่งเสริมสหกรณ์ กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2554 ข้อ 2 ให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริม เผยแพร่ และให้ความรู้เกี่ยวกับ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ให้แก่บุคลากรสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และประชาชนทั่วไป ส่งเสริม สนับสนุน ค้ำครอง และพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพิ่มขีดความสามารถในด้านการบริหารจัดการ การดำเนินธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ และมีการเชื่อมโยงธุรกิจสหกรณ์สู่ระดับสากล เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนิคมสหกรณ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 2) ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายในการรับจดทะเบียน ส่งเสริม แนะนำ กำกับ และดูแลสหกรณ์ รวมทั้งตามอำนาจหน้าที่อื่นๆ ที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์
- 3) ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และค้ำครองระบบสหกรณ์
- 4) ส่งเสริม เผยแพร่ และให้ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ให้แก่บุคลากรสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และประชาชนทั่วไป
- 5) ศึกษา วิเคราะห์ และวิจัย เพื่อพัฒนาระบบสหกรณ์ การบริหารจัดการองค์การ และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ให้มีประสิทธิภาพและเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม
- 6) ศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้กับคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- 7) ศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการของตลาดสินค้าสหกรณ์และสร้างเครือข่ายการเชื่อมโยงธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับสหกรณ์ สหกรณ์กับเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนด้านเงินทุน ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยี และทรัพยากรอื่นๆ ที่เหมาะสมในการดำเนินงานของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร
- 9) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

การใช้ธรรมนูญของกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์มีการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ทางตรงของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่

- 1) ข้าราชการสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์จะได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ให้ปฏิบัติหน้าที่ “ผู้ตรวจการสหกรณ์” โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 19 กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการสหกรณ์ไว้ คือ “ให้ผู้ตรวจการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อตรวจสอบแล้วให้เสนอรายงานการตรวจสอบต่อนายทะเบียนสหกรณ์” การตรวจสอบและการรายงานผลการตรวจสอบให้เป็นไปตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ 379/2546 เรื่อง กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการสหกรณ์ สั่ง ณ วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.

2546 ได้กำหนดแนวทางการตรวจสอบและการรายงานผลการตรวจสอบไว้ ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1) การทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ สหกรณ์ส่วนใหญ่จะดำเนินธุรกิจด้านสินเชื่อ และรับฝากเงินเป็นหลัก สำหรับธุรกิจการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกมาจำหน่ายหรือแปรรูปจำหน่าย การให้บริการและส่งเสริมการเกษตร และธุรกิจอื่นๆ ที่สหกรณ์ให้บริการแก่สมาชิกมากน้อยจะขึ้นอยู่กับประเภทของสหกรณ์ รวมถึงตามสภาพพื้นที่หรือตามความต้องการของสมาชิก ประเด็นสำคัญที่ควรตรวจสอบได้แก่

(1) การดำเนินกิจการนั้นต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดในข้อบังคับโดยประมาณ

(2) การดำเนินกิจกรรมนั้นต้องมีผลทางตรงหรือทางอ้อมเอื้ออำนวยประโยชน์แก่บรรดาสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

(3) ดำเนินกิจการเรื่องใดก็ตาม ต้องอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรมและต้องให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ มติที่ประชุมของสหกรณ์และกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(4) วิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงของกิจการของสหกรณ์ทุกด้านทุกกิจกรรมให้ทราบแนวโน้มในอนาคตว่าจะเกิดผลเสียอย่างไรหรือไม่ หากมีแนวโน้มทำให้เกิดผลเสีย ควรแจ้งให้สหกรณ์ทราบ

(5) ตรวจสอบการบริหารจัดการภายในองค์กรสหกรณ์ทางด้านเอกสารต่างๆ เช่น สัญญาต่างๆ หรือหลักทรัพย์ค้ำประกัน การดำเนินคดีความ

1.2) การทำหน้าที่ตรวจสอบฐานะการเงินของสหกรณ์ ฐานะการเงินนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อฐานะขององค์กรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้เงินทุนของสหกรณ์จำเป็นต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ประเด็นสำคัญที่ควรจะต้องตรวจสอบ ได้แก่

(1) เอกสารทางการเงิน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเอกสาร เช่น ใบเสร็จรับเงิน ด่านข้าวเช็ด เป็นต้น

(2) ระบบบัญชี ได้แก่ การจัดวางระบบบัญชี ทำอย่างไรรอบคอบรัดกุมหรือไม่

(3) การตรวจนับเงินสด ต้องสุ่มตรวจสอบเงินสดคงเหลือประจำวันว่าถูกต้องตรงกับยอดคงเหลือประจำวันในสมุดเงินสดหรือไม่ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาการทุจริตทางการเงิน

(4) กระแสการเงินของสหกรณ์ ได้แก่ การตรวจสอบการไหลเวียนของเงินปกติหรือไม่ปกติ โดยทำการเทียบเคียงกับธุรกิจประจำวันของสหกรณ์ หากมีข้อสงสัยควรค้นหาความจริงทันที นอกจากนี้ต้องตรวจสอบด้วยว่าทิศทางการกระแสการเงินของสหกรณ์จะไปในทิศทางใด และเป็นทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้ โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินต่างๆ วิชาการด้านการวิเคราะห์ งบการเงิน ผู้ตรวจการสหกรณ์ จะต้องมีความเข้าใจและอธิบายผลการวิเคราะห์ได้พอสมควร

(5) บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงินต้องคอยสังเกตว่าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการเงินมีพฤติกรรมทางการเงิน หรือมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินไม่เป็นปกติหรือไม่

(6) ความเสี่ยงทางการเงิน เรื่องนี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันของสหกรณ์

การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ทางอ้อมของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่

- 1) ให้การศึกษาอบรมเกี่ยวกับหลักและวิธีดำเนินงานสหกรณ์แก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการของสหกรณ์
- 2) ประเมินผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ และเสนอแนะข้อควรแก้ไขปรับปรุงให้แก่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์
- 3) จัดทำคู่มือ คำแนะนำ แนวปฏิบัติ เกณฑ์ต่างๆ เช่น คู่มือการสร้างธรรมาภิบาลในสหกรณ์ แนวทางการกำกับดูแลสหกรณ์แท้กชี เกณฑ์ประเมินสหกรณ์ด้วยธรรมาภิบาล เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางให้สหกรณ์ปฏิบัติ ให้คำแนะนำหลักการดำเนินธุรกิจด้านต่างๆ แก่สหกรณ์ ตลอดจนการกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้
- 4) สนับสนุนและให้ข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แก่สหกรณ์ เพื่อประกอบการตัดสินใจแก่สหกรณ์

1.4 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจเกี่ยวกับการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร กำหนดระบบบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชี ให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความรู้ด้านการบริหารการเงิน และการบัญชี ส่งเสริมความรู้ด้านการจัดทำบัญชีและรายงานสถานะเศรษฐกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เพื่อเสริมสร้างให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีระบบการควบคุมภายในและระบบข้อมูลด้านการบริหารการเงิน และการบัญชีที่ดี สามารถบริหารงานได้อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ดำเนินการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดระบบบัญชีและมาตรฐานการสอบบัญชีให้เหมาะสมกับธุรกิจของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร
- 3) ให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความรู้ด้านการบริหารการเงินและการบัญชีแก่คณะกรรมการและสมาชิกของสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และบุคลากรเครือข่าย
- 4) ถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมการจัดทำบัญชีให้แก่สหกรณ์กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเป้าหมายตามโครงการพระราชดำริ เกษตรกร และประชาชนทั่วไป
- 5) กำกับดูแลการสอบบัญชีสหกรณ์ โดยผู้สอบบัญชีภาคเอกชน
- 6) จัดทำรายงานสถานะเศรษฐกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร
- 7) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

การใช้ธรรมาภิบาลของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดย

1) ข้าราชการสังกัดกรมตรวจบัญชีสหกรณ์จะได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ให้ปฏิบัติหน้าที่ “ผู้สอบบัญชีสหกรณ์” โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 69 กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ คือ “ให้ตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด” ซึ่งรายละเอียดจะได้ศึกษาในเรื่องที่ 15.2.3 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ต่อไป

2) ส่งเสริม พัฒนา ให้ความรู้และคำปรึกษาแนะนำทางด้านการเงินการบัญชี โดยฝึกอบรมด้านการเงินและการบัญชีให้แก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานในแต่ละตำแหน่งหน้าที่

3) กำกับดูแลการปฏิบัติของสหกรณ์ ณ ที่ทำการของสหกรณ์ และเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการดำเนินการ/ประชุมใหญ่สามัญประจำปีตามความจำเป็น เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำด้านการเงินการบัญชี การควบคุมภายใน การคัดเลือกผู้สอบบัญชีภาคเอกชน และผู้ตรวจสอบกิจการ เป็นต้น

4) กำกับดูแลผู้สอบบัญชีภาคเอกชน โดยการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีภาคเอกชนเป็นไปตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไปและระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ โดยจัดให้มีการสอบทานงานและประเมินคุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีภาคเอกชนทุกราย

5) กำหนดมาตรฐานการบัญชีของสหกรณ์ เพื่อให้การบริหารงานของสหกรณ์เป็นไปโดยความเรียบร้อย เช่น วางระบบบัญชีที่เหมาะสมกับธุรกิจ แนะนำระเบียบการเงินและการบัญชี ช่วยเหลือแนะนำการแก้ไขข้อบกพร่องทางการเงิน

6) ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์เพื่อช่วยแนะนำงานด้านการเงินและการบัญชีของสหกรณ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ป้องปรามการทุจริต ตลอดจนเพื่อให้สหกรณ์ทราบผลการดำเนินงาน และฐานะทางการเงินที่ถูกต้องของสหกรณ์

7) จัดทำสถิติทางการเงินเพื่อให้มีสารสนเทศทางการเงินของสหกรณ์ที่ถูกต้อง และสามารถนำสารสนเทศนั้นไปใช้เพื่อการวางแผนและพัฒนางานสหกรณ์ต่อไป

2. การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์โดยภาคสังคม

ภาคสังคมที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์นั้น ได้แก่ เจ้าหนี้การค้าของสหกรณ์ สถาบันการเงินที่ให้สินเชื่อแก่สหกรณ์ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น คู่ค้า คู่แข่งของสหกรณ์ สื่อมวลชนทุกแขนง นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป ล้วนมีส่วนในการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ในทางอ้อม ได้แก่

2.1 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในฐานะผู้ให้สินเชื่อ เช่น สถาบันการเงินต่างๆ เจ้าหนี้การค้า คู่ค้า และคู่แข่งของสหกรณ์ อาจมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่ทำให้สหกรณ์ต้องสร้างระบบการควบคุมภายในบางเรื่องขึ้นมา ทำให้เกิดระบบการควบคุมกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ หรือให้มีธรรมาภิบาล

2.2 ผู้สนใจทั่วไปที่ให้ความสนใจกับกิจการของสหกรณ์ นักวิชาการสหกรณ์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งศึกษา วิจัย วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสหกรณ์ ศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคในการบริหารธุรกิจสหกรณ์ ทำให้สะท้อนข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ของสหกรณ์ ในกรณีนี้สหกรณ์ก็สามารถนำผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ได้

นอกจากนี้ ในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้เลยว่า หากสหกรณ์ต้องการเติบโตและอยู่ได้อย่างยั่งยืน การดำเนินงานของสหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์จะต้องไม่ละเลยประโยชน์และผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ใช่เพื่อผลกำไรทางธุรกิจหรือประโยชน์เฉพาะแก่สมาชิกสหกรณ์อีกต่อไป ดังนั้น การดำเนินงานของสหกรณ์จะต้องกว้างไกลรวมถึงสังคม สิ่งแวดล้อม และโลกด้วย ซึ่งควรเป็นเป้าหมายในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่ต้องมี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาคสังคมมีส่วนสำคัญในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

กิจกรรม 15.1.3

จงอธิบายคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ และนายทะเบียนสหกรณ์มีบทบาทในการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 15.2

การตรวจสอบสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.2.1 ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการตรวจสอบสหกรณ์
- 15.2.2 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์
- 15.2.3 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

แนวคิด

1. การตรวจสอบสหกรณ์ เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบบัญชี ข้อมูลที่นำมาตรวจสอบต้องมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ เมื่อตรวจสอบและวิเคราะห์จนได้ผลสรุปแล้ว ต้องจัดทำรายงานตามแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดเพื่อเสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี โดยรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ มี 2 ประเภท คือ รายงานการตรวจสอบกิจการ และรายงานการสอบบัญชี
2. การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ดำเนินการโดยผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์รวมทั้งการตรวจสอบกิจการด้านต่างๆ ที่กำหนดไว้ในระเบียบ ข้อบังคับ และรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ทุกสิ้นปีและคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทุกเดือน ทำให้สหกรณ์ทราบข้อเท็จจริง ผลการดำเนินงาน ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่สหกรณ์ควรแก้ไขปรับปรุง โดยรายงานการตรวจสอบกิจการแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน รายงานการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน และรายงานการตรวจสอบประจำปี
3. การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ดำเนินการโดยผู้สอบบัญชีสหกรณ์ ทำการตรวจสอบและแสดงความเห็นต่องบการเงินว่าถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด การปฏิบัติงานผู้สอบบัญชีต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีและระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด รายงานการสอบบัญชีแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ รายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี และรายงานการสอบบัญชีประจำปี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.1 “ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการตรวจสอบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ หลักการตรวจสอบสหกรณ์ ขั้นตอนการจัดทำรายงานการตรวจสอบ และประเภทของรายงานการตรวจสอบสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.2 “การตรวจสอบกิจการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และประเภทของรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.3 “การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ และประเภทของรายงานการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 15.2.1

ความหมาย วัตถุประสงค์ และหลักการตรวจสอบสหกรณ์

การตรวจสอบมีความสำคัญทั้งต่อสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งการตรวจสอบกิจการและการตรวจสอบบัญชี ผลจากการตรวจสอบสหกรณ์จะทำให้ทราบฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมทั้งข้อสังเกตจากการตรวจสอบและข้อเสนอแนะให้สหกรณ์แก้ไขให้ถูกต้องตามกฎหมายสหกรณ์และระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ซึ่งถ้าตรวจสอบพบความผิดปกติเกิดขึ้นในสหกรณ์ เช่น การทุจริต การกระทำผิดข้อบังคับของนายทะเบียน กฎหมายสหกรณ์ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่นๆ ก็จะสามารถแก้ไขได้ทันก่อนที่จะเกิดผลกระทบต่อสหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของการตรวจสอบสหกรณ์

การตรวจสอบสหกรณ์ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและวิเคราะห์จนได้ผลสรุปเพื่อเสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ โดยผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ที่ผ่านการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ และ 2) การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ โดยผู้สอบบัญชีสหกรณ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ โดยการตรวจสอบทั้ง 2 กรณี ต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงจากสหกรณ์ มาตรฐานการตรวจสอบบัญชี ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความรู้ความสามารถของผู้ตรวจสอบ และต้องอยู่บนพื้นฐานของจรรยาบรรณและจรรยาบรรณในวิชาชีพของตน

2. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบสหกรณ์

การตรวจสอบสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อให้ทราบว่าผลการดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.2 เพื่อให้ทราบว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบและข้อกำหนดต่างๆ ของสหกรณ์

2.3 เพื่อทราบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงิน และเพื่อให้แน่ใจว่าการบันทึกบัญชีเป็นไปอย่างถูกต้อง มีการดูแลรักษาสินทรัพย์อย่างเหมาะสม

2.4 เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ การบริหารงานของฝ่ายบริหาร ให้ถูกต้องตามกฎหมายสหกรณ์และระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.5 เพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบและกำกับดูแลการตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ให้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. หลักการตรวจสอบสหกรณ์

การตรวจสอบสหกรณ์ต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ความถูกต้องของข้อมูล ตลอดจนการมีจริยธรรมและจรรยาบรรณตามวิชาชีพของผู้ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ โดยการตรวจสอบสหกรณ์ มี 2 กรณี คือ การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการควรปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ รวมทั้งเป็นไปตามมาตรฐานการตรวจสอบกิจการ ในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์ได้ให้คำแนะนำ เรื่อง แนวปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการแก่ทั้งสหกรณ์และผู้ตรวจสอบกิจการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการสหกรณ์ต่อไป สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) ผู้ตรวจสอบกิจการต้องผ่านการอบรมการตรวจสอบกิจการจากรมตรวจบัญชีสหกรณ์หรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับการรับรองหลักสูตรจากรมตรวจบัญชีสหกรณ์ อาทิเช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ หรือสถาบันการศึกษา ดำเนินการจัดอบรมการตรวจสอบกิจการได้โดยให้หลักสูตรของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์หรือจัดทำหลักสูตรของตนเอง แต่หลักสูตรนั้นต้องได้รับการรับรองจากรมตรวจบัญชีสหกรณ์

2) การกำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการต้องปฏิบัติงานตามแนวปฏิบัติการตรวจสอบกิจการที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด และให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่รายงานผลการตรวจสอบกิจการเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสรุปผลการตรวจสอบ รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการและที่ประชุมใหญ่นั้น เพื่อต้องการให้รูปแบบรายงานการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ได้รับทราบผลการตรวจสอบกิจการของผู้ตรวจสอบกิจการอย่างครบถ้วนทุกด้าน และเพื่อให้ผู้ตรวจสอบกิจการได้ใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้ผู้ตรวจสอบกิจการปฏิบัติงานตามแนวปฏิบัติการตรวจสอบกิจการที่กำหนดไว้แล้ว ได้แก่ คู่มือการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ออมทรัพย์ คู่มือการตรวจสอบกิจการสหกรณ์การเกษตร และคู่มือการตรวจสอบกิจการสหกรณ์การเกษตรอย่างง่าย เป็นแนวทางปฏิบัติการตรวจสอบกิจการตามระเบียบนี้ไปจนกว่าจะมีการออกแนวปฏิบัติการตรวจสอบกิจการขึ้นถือใช้ใหม่

3) การกำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ติดตามผลการแก้ไขของสหกรณ์ตามรายงานการตรวจสอบ กรณีที่มีการเสนอแนะให้สหกรณ์แก้ไขข้อสังเกตจากการตรวจสอบ และเสนอรายงานผลการแก้ไขของสหกรณ์และผลการติดตามไปยังสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด นั้น เพื่อต้องการให้ข้อสังเกตการตรวจสอบของผู้ตรวจสอบกิจการได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านจากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วมิให้ขยายวงกว้างออกไปจึงให้ผู้ตรวจสอบกิจการจัดส่งรายงานผลการแก้ไขของสหกรณ์และผลการติดตามของผู้ตรวจสอบกิจการตามแบบที่กำหนด

4) การให้สหกรณ์กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ กรณีผู้ตรวจสอบกิจการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ หรือประพฤติดิจจริยธรรม

จนเป็นเหตุให้สหกรณ์ได้รับความเสียหาย และให้ที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์พิจารณาความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ที่ประชุมใหญ่เป็นผู้เลือกสมาชิกสหกรณ์หรือบุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ ดังนั้น เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ จึงควรเป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ที่จะเป็นผู้พิจารณาความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์

อย่างไรก็ตาม การกำหนดความรับผิดชอบดังกล่าวอาจเกิดจากหลายกรณี และก่อให้เกิดผลกระทบที่แตกต่างกัน เช่น การละเว้นไม่รายงานข้อสังเกตที่ตรวจพบต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือการเปิดเผยผลการตรวจสอบกิจการต่อบุคคลอื่น เป็นต้น จึงให้เป็นดุลยพินิจของแต่ละสหกรณ์ที่จะเป็นผู้พิจารณาความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์เอง

โดยรายละเอียดจะได้ศึกษาต่อไปในเรื่องที่ 15.2.2 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์

3.2 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 2 การปฏิบัติงาน กำหนดการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ดังนี้

- 1) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานสอบบัญชีตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยให้ครอบคลุมทั้งในด้านการเงินการบัญชี (Financial Audit) การปฏิบัติการ (Operational Audit) และการบริหารงาน (Management Audit) ของสหกรณ์
- 2) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานสอบบัญชีให้เป็นไปอย่างโปร่งใส ชัดเจนถูกต้องและเป็นธรรม
- 4) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องวางแผน และปฏิบัติงานโดยใช้วิจรณ์ญาณเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพต่อข้อมูลของสหกรณ์ ตลอดจนต้องกำหนดขอบเขตวิธีการตรวจสอบบัญชีให้เหมาะสมและรัดกุม
- 5) การสอบบัญชีสหกรณ์ที่ชำระบัญชี ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ว่าด้วยการชำระบัญชี รวมทั้งคำแนะนำวิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีของสหกรณ์ที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด
- 6) ให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด ระเบียบ คำแนะนำ ในการปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชี โดยรายละเอียดจะได้ศึกษาต่อไปในเรื่องที่ 15.2.3 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

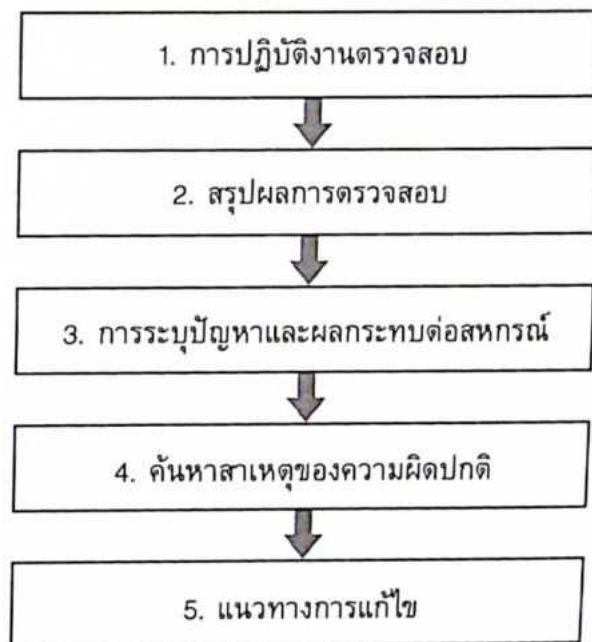
4. ขั้นตอนการจัดทำรายงานและประเภทของรายงานการตรวจสอบ

รายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผู้ตรวจสอบของสหกรณ์ได้จากการตรวจสอบและวิเคราะห์จนได้ผลสรุปเสนอคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ที่ประชุมใหญ่ และนายทะเบียนสหกรณ์แล้วแต่กรณี การรายงานเป็นการรายงานข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ตรวจพบ ประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายใน และประสิทธิภาพของการดำเนินงาน นอกจากนั้นรายงานการตรวจสอบยังอาจมีข้อเสนอแนะเพื่อ

การปรับปรุงระบบการควบคุมภายใน วิธีปฏิบัติงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

การตรวจสอบสหกรณ์ มีทั้ง 1) การตรวจสอบกิจการที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นไปตามมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 และ 2) มีผู้สอบบัญชีซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อตรวจสอบและแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์ตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 เมื่อตรวจสอบเสร็จสิ้นจะต้องจัดทำรายงานการตรวจสอบ เพื่อให้สหกรณ์ได้รับทราบฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานและข้อสังเกตต่างๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์

4.1 ขั้นตอนการจัดทำรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ การจัดทำรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ มีดังภาพที่ 15.9

ภาพที่ 15.9 ขั้นตอนการจัดทำรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์

ที่มา: ปรับปรุงจากอัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง (2557, น. 7)

จากภาพที่ 15.9 ขั้นตอนในการจัดทำรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (อัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง, 2557, น. 8)

1) **การปฏิบัติงานตรวจสอบ** การปฏิบัติงานตรวจสอบของผู้ตรวจสอบในสหกรณ์มีทั้งผู้ตรวจสอบกิจการและผู้สอบบัญชี ซึ่งผู้ตรวจสอบกิจการเป็นบุคคลที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอกที่เป็นผู้มีคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถในด้านธุรกิจ การเงิน การบัญชี การเศรษฐกิจหรือการสหกรณ์ ทำหน้าที่ตรวจสอบกิจการและรายงานให้สหกรณ์ทราบทุกเดือน ส่วนผู้สอบบัญชีเป็นบุคคลที่นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชี เพื่อทำหน้าที่แสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์และรายงานผลการตรวจสอบบัญชี ซึ่งผู้ตรวจสอบทั้งสองเมื่อตรวจสอบบัญชีเสร็จสิ้นจะต้อง

จัดทำรายงานการตรวจสอบโดยต้องรวบรวมข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีนัยสำคัญ หรือชี้ชัดว่ามีข้อสังเกตที่เป็นสาระสำคัญหรือมีข้อบกพร่องซึ่งการรายงานข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่อง ผู้ตรวจสอบจะต้องมีเอกสารหลักฐานสนับสนุนเพียงพอและเหมาะสมต่อการรายงานการตรวจสอบในเรื่องนั้นๆ

2) **สรุปผลการตรวจสอบ** ให้รายงานข้อสังเกต ข้อบกพร่อง หรือปัญหา หรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ คำสั่งและระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ รวมทั้งมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการหรือมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์กำหนด

3) **การระบุปัญหาและผลกระทบต่อสหกรณ์** ชี้ประเด็นปัญหาให้ชัดเจนว่ามีอะไรเกิดขึ้นที่ใด อย่างไร และเวลาใด มีความสำคัญมากน้อยเพียงใด และมีผลกระทบต่อความถูกต้องของงบการเงินหรือโอกาสที่มีความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสหกรณ์มากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งเสนอที่มาของเหตุการณ์นั้นว่าเกิดจากการปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติตามข้อ 2

4) **ค้นหาสาเหตุของความผิดปกติ** ทดสอบเพื่อค้นหาสาเหตุอื่นประกอบการพิจารณาความผิดปกติที่ตรวจพบว่าจะมีความผิดปกติชนิดเดียวกันซ้ำๆ ได้อีก

5) **แนวทางการแก้ไข** กำหนดแนวทางการแก้ไข และทางเลือกของแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ให้คำนึงถึงระบบการควบคุมภายในที่ดีและสามารถปฏิบัติได้ด้วย

4.2 ประเภทรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบจะต้องรวบรวมหลักฐานการตรวจสอบให้เพียงพอและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ตรวจสอบสามารถนำข้อมูลที่สรุปได้มาจัดทำรายงานการตรวจสอบ

รายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผู้ตรวจสอบของสหกรณ์ได้จากการตรวจสอบและวิเคราะห์จนได้ผลสรุปเสนอคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ที่ประชุมใหญ่ และนายทะเบียนสหกรณ์แล้วแต่กรณี การรายงานเป็นการรายงานข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ตรวจพบ ประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายใน และประสิทธิภาพของการดำเนินงาน นอกจากนั้นรายงานการตรวจสอบยังอาจมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงระบบการควบคุมภายใน วิธีปฏิบัติงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

รายงานการตรวจสอบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ รายงานการตรวจสอบกิจการ และรายงานการตรวจสอบบัญชี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) **รายงานการตรวจสอบกิจการ** เป็นรายงานที่ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ได้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ทุกปี และเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการทุกเดือน ซึ่งรายงานการตรวจสอบกิจการนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน รายงานการตรวจสอบกิจการประจำปี และรายงานการตรวจสอบกิจการในกรณีเร่งด่วน คือ

(1) **รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน** เป็นรายงานการตรวจสอบกิจการที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้เข้าทำการตรวจสอบกิจการทุกเดือน เพื่อสรุปผลการตรวจสอบกิจการแต่ละเดือนที่ตรวจสอบรวมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์เสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ในการประชุมประจำเดือน

(2) รายงานการตรวจสอบกิจการประจำปี เป็นรายงานสรุปผลการตรวจสอบกิจการในภาพรวมทั้งปี เพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ได้ทราบข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่างๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการได้บริหารงานและการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ การจัดทำให้รวบรวมข้อมูลจากรายงานงานตรวจสอบกิจการประจำเดือนทั้งหมดมาเสนอไว้เป็นภาพรวมของแต่ละด้าน

(3) รายงานการตรวจสอบกิจการในกรณีเร่งด่วน เป็นรายงานเสนอคณะกรรมการดำเนินการที่ไม่เกิดขึ้นเป็นปกติหรือเกิดขึ้นบ่อย จะจัดทำเมื่อตรวจพบข้อบกพร่องหรือตรวจพบการทุจริตหรือการปฏิบัติหรือการละเว้นการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์

สำหรับรายละเอียดของรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์แต่ละประเภท จะได้ศึกษาจากเรื่องที่ 15.2.2 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ต่อไป

2) **รายงานการตรวจสอบบัญชี** เป็นการติดต่อสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนและเป็นทางการเกี่ยวกับข้อสรุปจากการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีไปยังนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งคณะกรรมการดำเนินการ สมาชิก และหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์ หรือเป็นผลงานขั้นสุดท้ายของผู้สอบบัญชีที่นำเสนอต่อผู้ใช้งบการเงิน เพื่อให้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ในงบการเงิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ใช้ได้อย่างถูกต้อง

ซึ่งรายงานการตรวจสอบบัญชีนี้ ผู้สอบบัญชีจะต้องสรุปผลการตรวจสอบโดยรายงานแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ รายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี และรายงานการสอบบัญชีประจำปี

(1) รายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี ผู้สอบบัญชีจะจัดทำรายงานการสอบบัญชีระหว่างปีเมื่อเข้าสอบบัญชีระหว่างปีหรือก่อนวันสิ้นปีทางบัญชี เพื่อเสนอผลการตรวจสอบและแจ้งข้อสังเกตและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขแก่สหกรณ์

(2) รายงานการสอบบัญชีประจำปี เป็นรายงานที่ผู้สอบบัญชีจัดทำขึ้นหลังจากสอบบัญชีเสร็จสิ้น โดยจัดทำรายงานการสอบบัญชีประจำปีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ โดยจัดทำรายงาน 2 แบบ คือ รายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงิน และรายงานผลการตรวจสอบบัญชีเพื่อรายงานผลการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ว่าได้จัดทำงบการเงินตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด รวมทั้งได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อกำหนดต่างๆ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

สำหรับรายละเอียดของรายงานการสอบบัญชีแต่ละประเภท จะได้ศึกษาจากเรื่องที่ 15.2.3 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ต่อไป

4.3 ความสำคัญของรายงานการตรวจสอบสหกรณ์ รายงานการตรวจสอบของสหกรณ์เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการตรวจสอบ ซึ่งมีความสำคัญต่อผู้ใช้รายงานดังนี้

1) ผู้ตรวจสอบใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ รายงานการตรวจสอบจึงเปรียบเสมือนตัวแทนที่แสดงให้เห็นคุณภาพของการปฏิบัติงานของสหกรณ์

2) ผู้ตรวจสอบจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพที่กำหนดไว้ เนื่องจากผู้รับรายงานการตรวจสอบไม่มีโอกาสทราบถึงรายละเอียดของงานที่ตรวจสอบ เพียงแต่ได้รับทราบข้อมูลจากรายงานเท่านั้น

3) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะเห็นคุณค่าและความสำคัญของงานตรวจสอบหรือไม่เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของรายงานเป็นสำคัญ

4) ฝ่ายจัดการได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์หรือไม่

5) ฝ่ายจัดการและคณะกรรมการดำเนินการ สามารถนำรายงานไปพิจารณาดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อสหกรณ์ได้จึงจะถือว่ารายงานการตรวจสอบบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ
อนึ่ง การจัดทำรายงานอย่างมีคุณค่า ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงจะต้องผ่านกลั่นกรองแล้ว และจะต้องให้ข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างดี

4.4 ลักษณะของรายงานการตรวจสอบที่ดี การจัดทำรายงานที่ดีจะต้องรายงานในสิ่งที่ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ เชื่อถือได้ และมีความชัดเจนพอที่จะให้ผู้อ่านรายงานเข้าใจถึงข้อเท็จจริงหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงได้รวดเร็วทันต่อเวลา ซึ่งลักษณะของรายงานการตรวจสอบที่ดี ประกอบด้วย (ปรับปรุงจาก อัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง, 2557, น. 6)

1) **ความถูกต้อง (Accuracy)** รายงานการตรวจสอบต้องมีความถูกต้องทั้งเหตุการณ์ ข้อความ ตัวเลข การอ้างอิงทุกครั้งต้องมีเอกสารหลักฐานที่เชื่อถือได้ประกอบ และสามารถให้คำอธิบายแล้วพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ทุกเรื่อง ซึ่งผู้ตรวจสอบได้ทำการประเมินข้อมูลเหล่านั้นแล้ว

2) **ความชัดเจน (Clarity)** รายงานการตรวจสอบต้องสามารถสื่อให้ผู้อ่านทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ เช่นเดียวกับที่ผู้ตรวจสอบทราบทั้งหมด หรือเสมือนหนึ่งผู้อ่านรายงานอยู่ในเหตุการณ์นั้นเองโดยไม่ต้องมีการตีความหรือมีการอธิบายเพิ่มเติม ดังนั้น ผู้ตรวจสอบต้องทำความเข้าใจในเรื่องที่จะเสนอรายงานให้ชัดเจน และมีข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะสามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ออกมาในรายงานได้อย่างชัดเจน

3) **ความกะทัดรัด (Conciseness)** รายงานการตรวจสอบต้องเป็นการใช้ข้อความสั้นๆ แต่ได้ใจความโดยตัดทอนความคิด ข้อความ และคำพูดที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็นออกไป ซึ่งการจัดทำรายงานไม่ได้หมายถึงการจัดทำรายงานให้สั้นๆ เพราะรายงานจะสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับสิ่งที่จะนำเสนอในรายงานนั้นว่ามีมากน้อยเพียงใด ผู้ตรวจสอบพึงระมัดระวังด้วยการจัดทำรายงานที่กะทัดรัดต้องทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับการให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงงาน ควรสื่อข้อความที่เพียงพอจะนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4) **ความทันต่อเวลา (Timeliness)** การเสนอรายงานการตรวจสอบต้องกระทำภายในเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ใช้ประโยชน์จะได้นำข้อมูลจากรายงานไปพิจารณาดำเนินการให้ทันต่อเหตุการณ์ โดยเฉพาะในเรื่องที่จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น การตรวจสอบพบการทุจริตต้องรายงานทันที ซึ่งการรายงานอาจทำได้รวดเร็วก่อน และจัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง หากรายงานการตรวจสอบไม่ทันต่อเวลาแล้วอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสหกรณ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้

5) **ความสร้างสรรค์ (Constructive Criticism)** รายงานการตรวจสอบต้องจัดทำเพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงที่ดีขึ้น การแจ้งข้อบกพร่องโดยไม่มีข้อเสนอแนะเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ ดังนั้น เพื่อให้รายงานการตรวจสอบเป็นที่ยอมรับและมีคุณค่า จึงควรจัดทำรายงานในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ คือ มีการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน แทนที่จะเป็นการตำหนิแต่เพียงอย่างเดียว การเสนอรายงานในเชิงสร้างสรรค์ นอกจากจะเกิดประโยชน์ในการบริหารงานเป็นอย่างมากแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ตรวจสอบ รวมทั้งสหกรณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

6) การใช้ถ้อยคำ ภาษา และข้อความต่าง ๆ ในรายงานการตรวจสอบควรใช้ข้อความ และถ้อยคำอย่างระมัดระวัง และไม่ใช้ภาษาที่แสดงถึงความก้าวร้าว หรือไม่สุภาพ หรือภาษาที่เข้าใจยาก มาเขียนไว้ในรายงานการตรวจสอบ

กิจกรรม 15.2.1

1. จงอธิบายความหมายการตรวจสอบสหกรณ์
2. รายงานการตรวจสอบสหกรณ์มีความสำคัญอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.1 ในคู่มือการศึกษา ตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.1)

เรื่องที่ 15.2.2

การตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 53 บัญญัติว่า “ให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอก เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้ว ทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่” ซึ่งเท่ากับกฎหมายให้ความสำคัญและกำหนดให้ทุกสหกรณ์ต้องมีผู้ตรวจสอบกิจการ โดยนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ออกระเบียบหรือคำสั่งที่เกี่ยวกับการตรวจสอบกิจการเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการของสหกรณ์ ตามมาตรา 16 (8) ดังนั้น การตรวจสอบกิจการจึงเป็นไปอย่างอิสระ เนื่องจากการตรวจสอบดำเนินการโดยผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่และให้รายงานผลการตรวจสอบกิจการต่อที่ประชุมใหญ่

1. ความหมายของการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ พ.ศ. 2559 ให้นิยามความหมาย “การตรวจสอบกิจการ” หมายถึง การตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ ได้แก่ การปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การปฏิบัติการการบริหารงาน ระบบสารสนเทศ และการตรวจสอบด้านอื่นๆ

“ผู้ตรวจสอบกิจการ” หมายถึง สมาชิกของสหกรณ์นั้น หรือบุคคลภายนอกซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล ที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553 โดยผู้ตรวจสอบกิจการต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 1) เป็นสมาชิกของสหกรณ์นั้น หรือบุคคลภายนอกที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์
- 2) ผ่านการอบรมการตรวจสอบกิจการจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือหน่วยงานอื่นที่ได้รับการรับรองหลักสูตรจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ผู้ตรวจสอบกิจการต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้สอบบัญชี หรือผู้ช่วยผู้สอบบัญชีหรือบุคคลที่อยู่ในสังกัด นิติบุคคลที่รับงานสอบบัญชีของสหกรณ์ในปีบัญชีนั้น
 - 2) เป็นกรรมการของสหกรณ์นั้น เว้นแต่ได้พ้นจากตำแหน่งกรรมการมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีบัญชีของสหกรณ์
 - 3) เป็นคู่สมรส บุตร บิดามารดาของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์นั้น
 - 4) เป็นผู้จัดการหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์นั้น หรือสหกรณ์อื่น หรือเคยถูกให้ออกจากตำแหน่งผู้จัดการหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์นั้น หรือสหกรณ์อื่น ฐานทุจริตต่อหน้าที่
 - 5) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
 - 6) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
 - 7) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน ฐานทุจริตต่อหน้าที่
 - 8) เคยถูกให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือผู้ตรวจสอบกิจการ หรือมีคำวินิจฉัยเป็นที่สุดท้ายให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการ หรือผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์นั้น หรือสหกรณ์อื่น
 - 9) เคยถูกที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งกรรมการ หรือผู้ตรวจสอบกิจการ เพราะเหตุทุจริตต่อหน้าที่ของสหกรณ์นั้น หรือสหกรณ์อื่น
 - 10) เคยถูกให้ออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้น หรือสหกรณ์อื่น
 - 11) เป็นผู้อยู่ระหว่างการถูกสั่งพัก หรือเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต
 - 12) เป็นผู้อยู่ระหว่างการถูกสั่งพัก หรือเพิกถอนชื่อออกจากทะเบียน ผู้สอบบัญชีภาคเอกชน ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีสหกรณ์
 - 13) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- นอกจากนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ เช่น การเงินการบัญชี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การบริหารจัดการ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น และผู้ตรวจสอบกิจการต้องพัฒนาความรู้และทักษะด้านการเงิน การบัญชี กฎหมาย ระเบียบและการตรวจสอบกิจการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการ ไว้ในหมวด 4 ข้อ 17 - ข้อ 20 สรุปได้ดังนี้

1) ผู้ตรวจสอบกิจการ มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงและตรวจสอบกิจการด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์โดยผู้ตรวจสอบกิจการต้องปฏิบัติงานตามแนวปฏิบัติ การตรวจสอบกิจการที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

2) ผู้ตรวจสอบกิจการ มีหน้าที่รายงานผลการตรวจสอบกิจการ เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสรุปผลการตรวจสอบ รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการและที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ โดยให้เสนอผลการตรวจสอบกิจการ ดังต่อไปนี้

- 2.1) รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน
- 2.2) รายงานการตรวจสอบกิจการประจำปี
- 2.3) รายงานการตรวจสอบกรณีเร่งด่วน

3) ให้ผู้ตรวจสอบกิจการติดตามผลการดำเนินการแก้ไขของสหกรณ์ตามรายงานการตรวจสอบกิจการ ข้อ 2.1) - ข้อ 2.3) และให้จัดส่งสำเนารายงานผลการแก้ไขของสหกรณ์และผลการติดตาม ของผู้ตรวจสอบกิจการต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร

4) เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการดำเนินการและเข้าร่วมประชุมใหญ่ เพื่อชี้แจงรายงานการตรวจสอบกิจการที่นำเสนอต่อที่ประชุม

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ พ.ศ. 2559 หมวด 5 จริยธรรมในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบกิจการ ข้อ 23 กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการต้องมีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1) ความรับผิดชอบ

- 1.1) มีความตระหนักและความรับผิดชอบในหน้าที่ผู้ตรวจสอบกิจการ
- 1.2) ต้องเข้าถึงข้อมูลทางการเงินการบัญชีและธุรกิจของสหกรณ์อย่างเพียงพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ผู้ตรวจสอบกิจการให้มีประสิทธิภาพ

- 1.3) ให้มีความสำคัญกับการเตือนภัยล่วงหน้าและรายการที่ผิดปกติ
- 1.4) ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์กับการบริหารจัดการสหกรณ์

2) ความซื่อตรง

- 2.1) มีความซื่อสัตย์ สุจริต เที่ยงธรรม ปราศจากอคติส่วนตัว
- 2.2) ไม่ใช่โอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่น

3) ความเป็นกลาง

- 3.1) พึงละเว้นการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสหกรณ์
- 3.2) ใช้ดุลพินิจอย่างเป็นอิสระในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อการตัดสินใจ

4) ความรู้ ความสามารถ

- 4.1) รับงานที่ตนมีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน
- 4.2) พัฒนาศักยภาพตนเอง รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของงานตรวจสอบอย่าง

5) การรักษาความลับไม่เปิดเผยข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการในทางที่อาจก่อให้เกิดผลเสียหายแก่สหกรณ์ เว้นแต่เพื่อประโยชน์ต่อสหกรณ์หรือต้องให้ถ้อยคำในฐานะพยานตามกฎหมาย

6) ไม่เรียกร้อง หรือรับสิ่งของ หรือทรัพย์สินมีค่าใดๆ จากสหกรณ์ นอกเหนือจากค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือระเบียบของสหกรณ์

2. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

การตรวจสอบกิจการสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

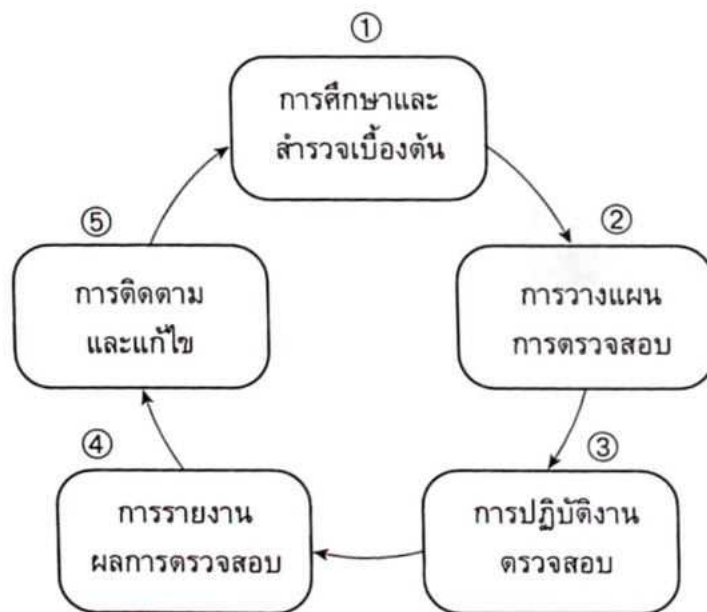
2.1 เพื่อทราบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงิน และเพื่อให้แน่ใจว่าการบันทึกบัญชีเป็นไปอย่างถูกต้อง มีการดูแลรักษาสินทรัพย์อย่างเหมาะสม

2.2 เพื่อให้ทราบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบ และข้อกำหนดต่างๆ ของสหกรณ์

2.3 เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. ขั้นตอนการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ในการดำเนินการตรวจสอบกิจการให้มีประสิทธิภาพ ผู้ตรวจสอบกิจการควรมีความรู้ความเข้าใจ ในขั้นตอนการตรวจสอบกิจการ ดังภาพที่ 15.10

ภาพที่ 15.10 ขั้นตอนการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ที่มา: สำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2556, น. 5)

2) **แนวการตรวจสอบ (Audit Program)** เป็นการวางแผนตรวจสอบสำหรับแต่ละสหกรณ์ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขต/วิธีการตรวจสอบ ปริมาณการตรวจสอบ ชื่อผู้ตรวจสอบในแต่ละเรื่อง และเวลาที่ใช้ในการตรวจสอบ ทั้งนี้ รูปแบบของแนวการตรวจสอบ อาจมีทั้งภาพรวมการตรวจสอบ สหกรณ์นั้นๆ และรายละเอียดของแนวการตรวจสอบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

สหกรณ์..... จำกัด
 แนวการตรวจสอบ
 สำหรับปีสิ้นสุดวันที่.....
 การตรวจสอบด้าน.....

วัตถุประสงค์ในการตรวจสอบ

1.
2.

วิธีการตรวจสอบ	ปริมาณการตรวจสอบ	ชื่อผู้ตรวจวันที่ตรวจ	หมายเหตุ

3.3 การปฏิบัติงานตรวจสอบ โดยการปฏิบัติงานตรวจสอบ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบ สอบทาน และรวบรวมหลักฐานเพื่อวิเคราะห์และประเมินผลการปฏิบัติงานต่างๆ ว่าเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน ข้อบังคับและระเบียบปฏิบัติของสหกรณ์ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเสนอข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบ และข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการดำเนินการเพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริหารงาน

การปฏิบัติงานตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบกิจการอาจเลือกใช้เทคนิคและวิธีการตรวจสอบให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะตรวจสอบ ซึ่งในบางครั้งการตรวจสอบบางเรื่องอาจใช้เทคนิคและวิธีการตรวจสอบหลายอย่างมาประกอบกันก็ได้ เพื่อให้การปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการสหกรณ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้มาซึ่งหลักฐานที่เพียงพอต่อการเสนอความคิดเห็นในผลการตรวจสอบ เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบ ได้แก่

1) **การตรวจดู** เป็นการตรวจดูเอกสารหลักฐาน เช่น หนังสือสัญญากู้เงิน ใบเสร็จรับเงิน รายงานการประชุมใหญ่ รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ ระเบียบและข้อบังคับ เป็นต้น เทคนิคนี้ช่วยให้ผู้ตรวจสอบกิจการทราบถึงรายละเอียดต่างๆ ของเอกสารหลักฐานทำให้ทราบว่ารายการบัญชีหรือยอดคงเหลือในบัญชี มีเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีเชื่อถือได้หรือไม่

2) **การสังเกต** เป็นการหาข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ให้เห็นด้วยตา เช่น สังเกตการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ สังเกตการปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายใน เป็นต้น การสังเกตช่วยให้ผู้ตรวจสอบกิจการทราบความเหมาะสมในการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดหรือไม่ การใช้เทคนิคนี้ต้องใช้ความสามารถที่มีอยู่และใช้วิจารณญาณพิจารณาสิ่งที่ได้เห็นด้วย อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้จากการสังเกตเป็นเพียงข้อมูลที่ได้พบจากการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาที่ทำการสังเกตเท่านั้น หากจะให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เป็นภาพรวมแล้ว ผู้ตรวจสอบกิจการจะต้องหาเอกสารหลักฐานมายืนยันเพื่อให้สหกรณ์ที่รับตรวจยอมรับข้อสังเกตของผู้ตรวจสอบกิจการด้วย

3) **การตรวจนับ** เป็นการพิสูจน์ว่าสิ่งที่ต้องการตรวจสอบมีอยู่จริง โดยตรวจนับให้เห็นด้วยตาตนเอง ซึ่งปกติการตรวจนับจะใช้ในการตรวจสอบสินทรัพย์ที่มีตัวตน เช่น เงินสด หลักทรัพย์ วัสดุสำนักงาน ครุภัณฑ์และยานพาหนะ เป็นต้น

4) **การยืนยันยอด** เป็นเทคนิคที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ที่ทราบเกี่ยวกับหลักฐานต่างๆ โดยให้ยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรมายังผู้ตรวจสอบกิจการโดยตรง ทำให้ทราบว่าสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนเรือนหุ้นของสมาชิกอยู่จริง การยืนยันยอดนี้เมื่อปฏิบัติโดยถูกต้องย่อมเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้มากที่สุด เทคนิคนี้ใช้ในการยืนยันยอดเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้เงินกู้ ลูกหนี้การค้า เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร เจ้าหนี้เงินกู้ เจ้าหนี้เงินรับฝาก ทุนเรือนหุ้นของสมาชิก สินทรัพย์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก กรรมสิทธิ์ในสินทรัพย์และหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

5) **การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ** เป็นการตรวจสอบเอกสารหลักฐานประกอบการบันทึกบัญชี ซึ่งการตรวจสอบเอกสารดังกล่าวจะพิสูจน์ความถูกต้อง และเชื่อถือได้ของรายการที่บันทึกไว้ในสมุดบัญชีว่าได้มีการบันทึกรายการและอนุมัติรายการโดยถูกต้องครบถ้วน เช่น ตรวจสอบสำเนาใบเสร็จรับเงินชำระหนี้กับรายการลูกหนี้เงินให้กู้และดอกเบี้ยเงินให้กู้รับในสมุดบัญชี เป็นต้น

6) **การคำนวณ** เป็นเทคนิคที่พิสูจน์ความถูกต้องของตัวเลขในบัญชีโดยการคำนวณของผู้ตรวจสอบกิจการ การใช้เทคนิคนี้หมายถึงการสอบทานการคำนวณที่สหกรณ์จัดทำไว้ เช่น การบวกเลขในสมุดเงินสด การคำนวณยอดคงเหลือในสมุดเงินสดและสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป การคำนวณค่าเสื่อมราคา ค่าเบี้ยประกันจ่ายล่วงหน้า ดอกเบี้ยจ่ายเงินกู้และเงินรับฝาก เป็นต้น

7) **การตรวจสอบการผ่านรายการ** เป็นการตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการผ่านรายการจากสมุดเงินสด สมุดซื้อสินค้า สมุดขายสินค้า และสมุดรายวันทั่วไป ไปยังสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป รวมทั้งการจัดทำงบทดลอง ปัจจุบันการใช้เทคนิคนี้ได้ลดความสำคัญลงไป โดยเฉพาะในสหกรณ์ที่มีการควบคุมภายในที่ดี หรือผู้ตรวจสอบกิจการได้ตรวจสอบเอกสารใบสำคัญกับรายการบัญชีในสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไปโดยตรง รวมทั้งกรณีสหกรณ์ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์บันทึกบัญชีซึ่งมักจะลงรายการในสมุดบันทึกการขายขั้นต้นและสมุดบันทึกการขายขั้นปลายพร้อมกัน ซึ่งจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการผ่านรายการบัญชี

8) **การตรวจหารายการผิดปกติ** เป็นการตรวจรายการบัญชีในสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไปหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อดูว่ามีรายการที่ผิดปกติบ้างหรือไม่ การใช้เทคนิคนี้ใช้เวลาไม่มากแต่ต้องอาศัย

ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้ตรวจสอบกิจการเป็นสำคัญ เพื่อที่จะแยกแยะให้ได้ว่ารายการใดเป็นรายการปกติและรายการใดเป็นรายการที่ผิดปกติ

9) *การสอบถาม* เทคนิคนี้มักใช้เป็นจุดเริ่มต้น หรือเพิ่มเติมจากการใช้เทคนิคอย่างอื่น คำตอบที่ได้รับจากการสอบถามเป็นคำตอบด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ การสอบถามคนเดียว คำตอบที่ได้อาจไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นหลักฐานได้ แต่คำตอบจากบุคคลหลายคนถ้ามีเหตุผลและไม่ขัดแย้งกันแล้วย่อมเป็นหลักฐานได้อย่างหนึ่ง การสอบถามข้อมูลที่สำคัญผู้ตรวจสอบกิจการ ควรขอให้คณะกรรมการดำเนินการตอบเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น สำหรับคำตอบที่ได้เป็นเพียงหลักฐานประกอบ การตรวจสอบเท่านั้น จะต้องพิสูจน์ด้วยเทคนิค การตรวจสอบอื่น เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจนเป็นที่พอใจ

10) *การวิเคราะห์เปรียบเทียบ* หมายถึง การศึกษาและเปรียบเทียบข้อมูลที่สัมพันธ์กัน รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลต่างๆ ว่าเป็นไปตามที่ควรหรือไม่ จะต้องใช้วิธีการตรวจสอบอื่นเพิ่มเติม หรือจะลดขอบเขตการตรวจสอบด้วยวิธีการตรวจสอบอื่นลงได้หรือไม่ การนำเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ อาจใช้ได้หลายๆ กรณี การวิเคราะห์เปรียบเทียบที่ผู้ตรวจสอบกิจการใช้อยู่เสมอ คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลหรือบัญชีที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ บัญชีลูกหนี้เงินให้กู้กับดอกเบี้ยรับ บัญชีเจ้าหนี้เงินกู้กับดอกเบี้ยจ่าย บัญชีซื้อสินค้าเงินเชื่อกับเจ้าหนี้การค้า บัญชีขายสินค้าเงินเชื่อกับลูกหนี้การค้า รวมทั้งบัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝากเปรียบเทียบกับบัญชีคุมยอด เป็นต้น

การที่ผู้ตรวจสอบกิจการจะสามารถปฏิบัติงานตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้มาซึ่งหลักฐานที่พอเพียงต่อการเสนอความคิดเห็นในผลการตรวจสอบนั้น ไม่เพียงแต่ต้องเข้าใจเทคนิคและวิธีการตรวจสอบจนสามารถนำเทคนิคต่างๆ ไปใช้ในการตรวจแต่ละด้านได้ ผู้ตรวจสอบกิจการยังต้องสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่ในสหกรณ์ที่ตรวจสอบ เช่น ผลการยืนยันยอดลูกหนี้เงินให้กู้ปรากฏว่ามีสมาชิกทั่วทั้งเป็นจำนวนมาก ผู้ตรวจสอบกิจการต้องขยายขอบเขตการตรวจสอบด้านการให้เงินกู้ออกไป เพื่อตรวจสอบหาข้อเท็จจริงว่าการทั่วทั้งดังกล่าวเกิดจากสาเหตุใด เป็นการเข้าใจผิดของสมาชิก หรือเกิดจากการทุจริตของฝ่ายจัดการ กรรมการหรือบุคคลอื่นใดด้วยวิธีการต่างๆ กัน เช่น เจ้าหนี้ที่ปลอมแปลงสัญญา กู้เงินแล้วนำเงินไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว หรือรับชำระหนี้จากสมาชิกแล้วไม่ลงบัญชีและไม่ตัดยอดชำระหนี้ในทะเบียนย่อยลูกหนี้เงินกู้ เป็นต้น

3.4 การรายงานผลการตรวจสอบ โดยรายงานการตรวจสอบเป็นงานขั้นสุดท้ายที่ผู้ตรวจสอบกิจการจัดทำขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนเสร็จสิ้นหรือเป็นการสรุปผลการตรวจสอบที่ผู้ตรวจสอบกิจการเห็นว่า จำเป็นต้องรายงานให้สหกรณ์ทราบ เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการได้ทำการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้ว ต้องสรุปผลการตรวจสอบและรายงานให้สหกรณ์ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการและการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการในด้านต่างๆ รวมทั้งข้อสังเกตที่ตรวจพบ และข้อเสนอแนะที่สหกรณ์ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในการจัดทำรายงานการตรวจสอบกิจการ ผู้ตรวจสอบกิจการจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีนัยสำคัญหรือชี้ชัดว่ามีข้อสังเกตที่ตรวจพบ โดยระบุข้อสังเกตหรือชี้ประเด็นปัญหาให้ชัดเจนแจ้งให้สหกรณ์ทราบและที่สำคัญที่สุดคือต้องระบุข้อเสนอแนะที่สหกรณ์สามารถนำไปปฏิบัติได้

จริงเพื่อการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้ให้ข้อสังเกตไว้ นอกจากนี้เพื่อให้มีการแก้ไขปรับปรุงที่ต่อเนื่อง หากที่ผ่านมาสหกรณ์มีข้อสังเกตจากการตรวจสอบกิจการ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานการติดตามผลการแก้ไขปรับปรุงไว้ด้วย

3.5 การติดตามและแก้ไข เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการทำการตรวจสอบกิจการ มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่ควรแก้ไข ซึ่งได้จัดทำรายงานการตรวจสอบกิจการเสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการไปแล้ว ในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการในคราวต่อไป ผู้ตรวจสอบกิจการต้องติดตามผลการแก้ไขดังกล่าว และเขียนไว้ในรายงานผลการตรวจสอบกิจการในคราวนั้นด้วย

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการ สหกรณ์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ให้คำชี้แจง พร้อมทั้งจัดเตรียมข้อมูลเอกสารหลักฐานของสหกรณ์และทรัพย์สินต่างๆ และให้ความร่วมมือแก่ผู้ตรวจสอบกิจการในการเข้าไปในสำนักงานของสหกรณ์ในระหว่างเวลาทำการของสหกรณ์ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบกิจการ

2) กำหนดวาระการประชุมให้ผู้ตรวจสอบกิจการเข้าร่วมประชุม คณะกรรมการดำเนินการเพื่อรับทราบผลการตรวจสอบกิจการ ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ

3) พิจารณาปฏิบัติตามข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของผู้ตรวจสอบกิจการ เพื่อให้การดำเนินการของสหกรณ์ เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของสหกรณ์

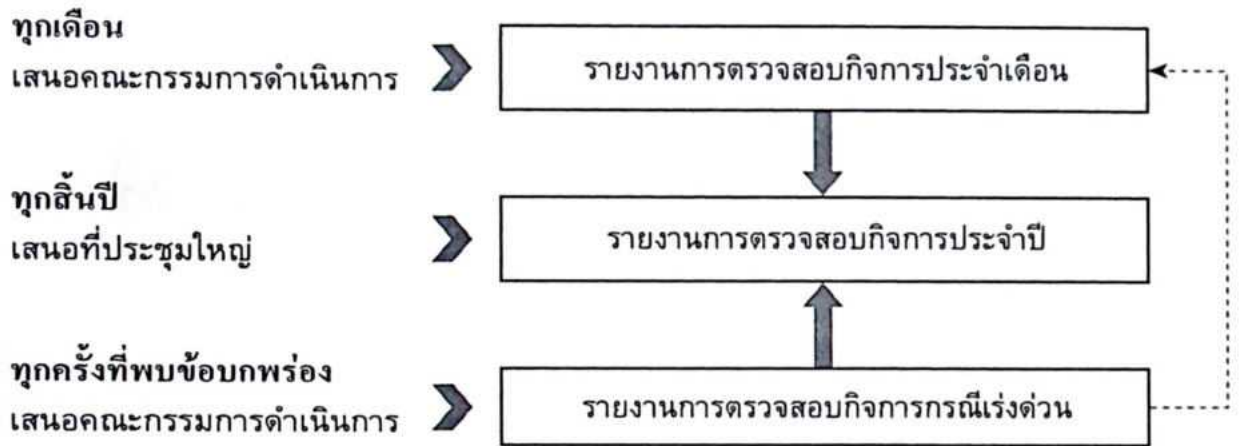
นอกจากนี้ สหกรณ์ต้องกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ กรณีผู้ตรวจสอบกิจการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ หรือประพฤติดังจริยธรรมในการปฏิบัติงานจนเป็นเหตุให้สหกรณ์ได้รับความเสียหาย ในการพิจารณาความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการให้เป็นไปตามมติที่ประชุมใหญ่

4. ประเภทของรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการได้ตรวจสอบและรวบรวมข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีนัยสำคัญหรือชี้ชัดว่ามีข้อสังเกต โดยระบุข้อสังเกตหรือชี้ประเด็นปัญหาให้ชัดเจนแจ้งให้สหกรณ์ทราบ โดยผู้ตรวจสอบกิจการต้องจัดทำรายงานการตรวจสอบกิจการเสนอต่อสหกรณ์

รายงานการตรวจสอบกิจการ หมายถึง รายงานที่ผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการตรวจสอบกิจการประจำเดือน ประจำปี และกรณีเร่งด่วน เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการทราบผลการดำเนินงาน และข้อสังเกตและข้อเสนอแนะทุกสิ้นเดือน และรายงานให้ที่ประชุมใหญ่ทุกสิ้นปีทราบผลการตรวจสอบกิจการทั้งปวงของสหกรณ์ ได้แก่ การปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินการบัญชี การปฏิบัติการ การบริหารงานระบบสารสนเทศ รวมทั้งตรวจสอบกิจการด้านต่างๆ ของสหกรณ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ กรณีพบข้อสังเกตหรือข้อบกพร่อง ผู้ตรวจสอบกิจการจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีนัยสำคัญหรือชี้ชัดว่ามีข้อสังเกตที่ตรวจพบ โดยระบุข้อสังเกตหรือชี้ประเด็นปัญหาให้ชัดเจนแจ้งให้สหกรณ์ทราบ และที่สำคัญที่สุด คือ ต้องระบุข้อเสนอแนะที่สหกรณ์สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้ให้ข้อสังเกตไว้ นอกจากนี้เพื่อให้มีการแก้ไขปรับปรุงที่ต่อเนื่อง หากที่ผ่านมาสหกรณ์มีข้อสังเกตจากการตรวจสอบกิจการ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรายงานการติดตามผลการแก้ไขไว้ด้วย

รายงานการตรวจสอบกิจการเสนอต่อสหกรณ์ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังภาพที่ 15.11

ภาพที่ 15.11 ประเภทรายงานการตรวจสอบกิจการ

ที่มา: อัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง (2557, น. 14)

จากภาพที่ 15.11 ประเภทรายงานการตรวจสอบกิจการ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท มีรายละเอียด ดังนี้ (ปรับปรุงจากอัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง, 2557, น. 15-16)

4.1 รายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน เป็นรายงานการตรวจสอบกิจการที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้เข้าทำการตรวจสอบกิจการทุกเดือน เพื่อสรุปผลการตรวจสอบกิจการแต่ละเดือนที่ตรวจสอบ รวมทั้งให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์เสนอต่อคณะกรรมการดำเนินการในการประชุมประจำเดือน คราวถัดไป โดยแยกออกเป็นเรื่องที่ตรวจสอบแต่ละด้าน คือ การบริหารงานทั่วไป การเงินการบัญชี เงินรับฝาก ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผล ธุรกิจแปรรูป และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ซึ่งแต่ละด้านจะรายงานให้ทราบถึง เรื่องที่ตรวจสอบ ปริมาณที่ตรวจสอบ วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ วิธีการตรวจสอบ ผลการตรวจสอบ ข้อสังเกตที่ตรวจพบ ข้อเสนอแนะที่สหกรณ์ควรแก้ไขและการติดตามผลการแก้ไขปรับปรุง ในการจัดทำรายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือน หากผู้ตรวจสอบกิจการตรวจสอบเรื่องใดๆ ในเดือนนั้นๆ ผู้ตรวจสอบกิจการจะต้องจัดทำรายงานและนำเสนอผลการตรวจสอบเฉพาะเรื่องนั้นๆ เช่นกัน

4.2 รายงานการตรวจสอบกิจการประจำปี เป็นรายงานสรุปผลการตรวจสอบกิจการในภาพรวมทั้งปี เพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ได้ทราบข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่างๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการได้บริหารงาน และการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ การจัดทำรายงานการตรวจสอบกิจการประจำปีให้รวบรวมข้อมูลจากรายงานการตรวจสอบกิจการประจำเดือนทั้งหมดมาเสนอไว้เป็นภาพรวมในรอบปีของแต่ละด้าน

4.3 รายงานการตรวจสอบกิจการกรณีเร่งด่วน ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการ พบว่ามีเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกของสหกรณ์อย่างร้ายแรง หรือสหกรณ์มีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ หรือคำแนะนำของทางราชการ รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบ มติที่ประชุม

หรือคำสั่งของสหกรณ์จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกและสหกรณ์อย่างร้ายแรง ให้ผู้ตรวจสอบกิจการแจ้งผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการดำเนินการทันทีเพื่อดำเนินการแก้ไข รวมทั้งให้จัดส่งสำเนารายงานดังกล่าวต่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์) และสำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร (กรมส่งเสริมสหกรณ์) โดยเร็ว

การรายงานการตรวจสอบกิจการกรณีเร่งด่วน จึงเป็นรายงานที่ไม่เกิดขึ้นเป็นปกติหรือเกิดขึ้นบ่อย ผู้ตรวจสอบกิจการจะจัดทำเมื่อตรวจพบข้อบกพร่องที่เป็นสาระสำคัญ หรือเกิดการทุจริตขึ้นในสหกรณ์เท่านั้น เช่น สหกรณ์ตรวจนับสินค้าคงเหลือพบว่าสหกรณ์มีสินค้าขาดบัญชีไม่มีผู้รับผิดชอบ สหกรณ์นำเงินไปลงทุนไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 62 เป็นเงินจำนวนมากที่กระทบต่อฐานะการเงินของสหกรณ์ เป็นต้น

วิธีการรายงานเมื่อตรวจพบการทุจริต ในการตรวจสอบหากผู้ตรวจสอบกิจการตรวจพบการทุจริตหรือการปฏิบัติหรือการละเว้นการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ โดยผู้ตรวจสอบกิจการมีหลักฐานแน่ชัดหรือน่าเชื่อถือได้ว่ามีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นจริง หากปล่อยทิ้งไว้จะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสหกรณ์ ต้องรายงานให้คณะกรรมการดำเนินการทราบโดยเร่งด่วน เพื่อดำเนินการสั่งการแก้ไขหรือระงับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทันต่อเหตุการณ์ โดยปฏิบัติดังนี้

1) รายงานผลการตรวจสอบด้วยวาจา เมื่อตรวจพบการทุจริตจะต้องรีบดำเนินการแจ้งให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ทราบ หรือให้สหกรณ์จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินการทันที

2) รายงานผลการตรวจสอบเป็นลายลักษณ์อักษร ให้จัดทำรายงานผลการตรวจสอบเป็นลายลักษณ์อักษรเสนอที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ แต่ถ้าจัดทำรายงานไม่เรียบร้อยให้ผู้ตรวจสอบกิจการจัดทำให้เสร็จและเสนอรายงานผลการตรวจสอบภายหลังการรายงานด้วยวาจา และจัดทำสำเนารายงานผลการตรวจสอบกิจการ กรณีที่ปรากฏชัดว่ามีเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญแก่สหกรณ์ เสนอให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ทราบโดยมิชักช้า

5. ความสำคัญของรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

รายงานการตรวจสอบกิจการเป็นงานขั้นสุดท้ายที่ผู้ตรวจสอบกิจการจัดทำขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนเสร็จสิ้น หรือเป็นการสรุปผลการตรวจสอบที่ผู้ตรวจสอบกิจการเห็นว่าจำเป็นต้องรายงานให้สหกรณ์ทราบ เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการได้ทำการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้ว ต้องสรุปผลการตรวจสอบและรายงานให้สหกรณ์ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการและการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการในด้านต่างๆ รวมทั้งข้อสังเกตที่ตรวจพบ และข้อเสนอแนะที่สหกรณ์ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รายงานการตรวจสอบกิจการมีความสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1) ทำให้สหกรณ์ทราบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงินและเพื่อให้แน่ใจว่าการบันทึกบัญชีเป็นไปอย่างถูกต้อง มีการดูแลรักษาสินทรัพย์อย่างเหมาะสม ซึ่งรายงานการตรวจสอบกิจการเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น หากมีการตรวจสอบการบันทึกบัญชี ผู้ตรวจสอบ

กิจการจะต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐานประกอบการลงบัญชีและรายการบัญชีทั้งจำนวนเงินและประเภทของรายการถูกต้องตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ซึ่งจะทำให้ผู้ใช้งบการเงินมั่นใจว่างบการเงินที่สหกรณ์จัดทำแสดงรายการบัญชีสินทรัพย์ครบถ้วนถูกต้อง หรือสหกรณ์บันทึกรายการเจ้าหนี้เป็นภาระผูกพันที่สหกรณ์จะต้องชดใช้ให้กับเจ้าหนี้ของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

2) เพื่อให้ทราบการปฏิบัติงานของสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ระเบียบและคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ รวมทั้งมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการและมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ เช่น สหกรณ์ดำเนินธุรกิจรับฝากเงิน จะต้องกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ ซึ่งระเบียบดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นต้น

3) เพื่อให้มีการตรวจสอบบัญชี ส่งผลทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งได้สนับสนุนนโยบายของสหกรณ์และพัฒนากิจการสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นหรือไม่ เช่น การรายงานมีการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนการปฏิบัติงานหรือไม่ หรือมีการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของสหกรณ์งวดปัจจุบันกับงวดก่อน เป็นต้น

กิจกรรม 15.2.2

ประเภทรายงานการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ มีกี่ประเภท อะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.2)

เรื่องที่ 15.2.3

การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์มีความสำคัญที่ต้องดำเนินงานควบคู่ไปกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ซึ่งในกระบวนการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์นั้น ผู้สอบบัญชีต้องทำหน้าที่สร้างความเชื่อมั่นต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในเรื่องของความถูกต้อง ต้องตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรสหกรณ์ และสอบทานเอกสารหลักฐานที่เป็นรายงานการปฏิบัติงาน และรายงานทางการเงิน ว่ามีความถูกต้อง ครบถ้วนตรงตามความเป็นจริงและปฏิบัติตามกฎระเบียบได้กำหนดไว้หรือไม่ หากพบว่ามีข้อบกพร่อง ต้องมีการรายงาน การสั่งการและมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขให้ตรงตามความจริง เหมาะสมและทันเวลา ก่อนที่จะเกิดความเสียหายขึ้นกับสหกรณ์

1. ความหมายของการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

การสอบบัญชี หมายถึง กระบวนการรวบรวมและประเมินหลักฐานเกี่ยวกับสารสนเทศ เพื่อระบุและรายงานเกี่ยวกับความสอดคล้องของสารสนเทศกับเกณฑ์ที่กำหนด

การบัญชี หมายถึง การจัดบันทึก จัดประเภท และสรุปเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สารสนเทศทางการเงินแก่ผู้ใช้ภายใน เช่น สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และภายนอก เช่น สหกรณ์อื่น สถาบันการเงิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้น “การสอบบัญชี” กับ “การบัญชี” จึงมีความแตกต่างกัน สรุปได้ดังตารางที่ 15.4

ตารางที่ 15.4 ความแตกต่างระหว่างการสอบบัญชีและการบัญชี

เรื่อง	การสอบบัญชี	การบัญชี
1. วัตถุประสงค์ (Objective)	เพื่อให้ความเห็นต่อสารสนเทศในงบการเงิน	เพื่อให้สารสนเทศในงบการเงิน
2. สิ่งที่ป้อนเข้า (Input)	งบทดลองหรืองบการเงิน	รายการค้า หรือเอกสารประกอบการลงบัญชี
3. การประมวลผล (Process)	รวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีหรือจัดทำกระดาษทำการ	จัดบันทึกรายการลงในสมุดบัญชี (ขั้นต้นและขั้นปลาย)
4. สิ่งที่ป้อนออก (Output)	รายงานการตรวจสอบบัญชี	งบการเงิน
5. มาตรฐานหรือเกณฑ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน (Standard)	มาตรฐานการสอบบัญชีรับรองทั่วไป	มาตรฐานการบัญชี และมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ข้อ 5 ให้นิยามความหมาย “การสอบบัญชีสหกรณ์” หมายถึง การตรวจสอบสมุดบัญชี เอกสารประกอบการลงบัญชีและหลักฐานอื่นๆ ตลอดจนการใช้วิธีการตรวจสอบอื่นที่จำเป็น ตามแนวทางปฏิบัติงานที่วิชาชีพได้กำหนดเป็นมาตรฐาน รวมถึงกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อผู้สอบบัญชีจะสามารถวินิจฉัยและแสดงความเห็นโดยอิสระและเที่ยงธรรมต่องบการเงินที่สหกรณ์จัดทำขึ้น และเพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะการเงิน และผลการดำเนินงานของสหกรณ์โดยถูกต้องตามที่ควรและเป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือไม่เพียงใด รวมถึงการเสนอข้อสังเกตหรือข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ

“ผู้สอบบัญชีสหกรณ์” หมายถึง บุคคลที่นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งให้ทำหน้าที่ ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

ในการตรวจสอบบัญชีนั้น บุคคลสำคัญในการดำเนินการตรวจสอบ คือ ผู้สอบบัญชี ดังนั้น ผู้สอบบัญชีจึงควรมีความรู้ ความชำนาญเกี่ยวกับการสอบบัญชี และมีประสบการณ์ รวมถึงการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต้องเป็นผู้ให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ใช้งบการเงิน วางบการเงินโดยรวมมิได้แสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ เช่น ความมีอยู่จริง สิทธิและภาระผูกพัน การเปิดเผยไว้โดยครบถ้วน การตีราคา และการวัดมูลค่า เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สอบบัญชีต้องวางแผนการปฏิบัติงานตรวจสอบงบการเงินโดยใช้วิจรณ์ญาณในการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพต่อข้อมูลของกิจการ โดยคำนึงถึงสถานการณ์แวดล้อมที่อาจมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้ข้อมูลในงบการเงินขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ

สำหรับผู้สอบบัญชีสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้ง ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นข้าราชการจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ หรือ
- 2) เป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยผู้สอบบัญชี ที่ใบอนุญาตยังไม่ขาดอายุ ไม่ถูกพัก หรือไม่ถูกเพิกถอน และได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ตามที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด หรือ
- 3) เป็นผู้ชำนาญงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ตามประกาศอธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไว้ตามที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดผู้สอบบัญชีภาคเอกชน ที่ได้ขึ้นทะเบียนตามที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

โดยระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ข้อ 9 กำหนดว่า ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หากผู้สอบบัญชีสหกรณ์ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อใดข้อหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ ให้ถือว่าผู้สอบบัญชีสหกรณ์ผู้นั้นประพฤติผิดจรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีสหกรณ์

- 1) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์โดยยึดหลักความเสมอภาคในการให้บริการ และปฏิบัติตามมารยาทของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งออกตามกฎหมายว่าด้วยผู้สอบบัญชี
- 2) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานสอบบัญชีตามมาตรฐานการสอบบัญชี และที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยให้ครอบคลุมทั้งในด้านการเงินการบัญชี การปฏิบัติการ และการบริหารงานของสหกรณ์
- 3) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำ ของนายทะเบียนสหกรณ์และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานหรือส่วนราชการที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์
- 5) ผู้สอบบัญชีสหกรณ์ไม่พึงรับสิ่งของหรือทรัพย์สินมีค่าจากสหกรณ์ ยกเว้น ค่าธรรมเนียม ที่พึงได้รับจากการประกอบวิชาชีพสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีสหกรณ์

การคัดเลือกผู้สอบบัญชีสหกรณ์ สหกรณ์ที่ถึงเกณฑ์จัดจ้างผู้สอบบัญชีภาคเอกชน จะต้องคัดเลือกผู้สอบบัญชีสหกรณ์เป็นประจำทุกปีในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ทั้งนี้สหกรณ์ต้องปฏิบัติ ตาม

คู่มือสหกรณ์ที่จัดจ้างผู้สอบบัญชีภาคเอกชน ปี 2554 และนำเสนอชื่อผู้สอบบัญชีที่สหกรณ์คัดเลือกให้ นายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์

เกณฑ์การแต่งตั้งผู้สอบบัญชีสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีภาคเอกชนที่สหกรณ์คัดเลือกจะได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ให้เป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ เมื่อมีคุณสมบัติเป็นไปตามระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาและวิธีการเสนอชื่อผู้สอบบัญชีภาคเอกชนเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2554 ลงวันที่ 23 กันยายน 2554 ระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาและวิธีการเสนอชื่อผู้สอบบัญชีภาคเอกชน เพื่อแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 และหนังสือกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ กษ 0404/พ.8 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2555 เรื่อง คำแนะนำในการปฏิบัติตามระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การพิจารณาและวิธีการเสนอชื่อผู้สอบบัญชีภาคเอกชน เพื่อแต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 ดังนี้

- 1) รับงานสอบบัญชีสหกรณ์ที่มีปีบัญชีสิ้นสุดวันเดียวกัน ไม่เกิน 5 สหกรณ์
- 2) ไม่อยู่ในสังกัดเดียวกับผู้ตรวจสอบกิจการ หรือนิติบุคคลที่รับงานตรวจสอบกิจการของสหกรณ์นั้น
- 3) เป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์เดียวกัน ไม่เกิน 3 ปีบัญชีติดต่อกัน
- 4) กรณีรับงานสอบบัญชีสหกรณ์ที่มีปีบัญชีสิ้นสุดวันเดียวกัน เกินกว่า 2 สหกรณ์ ต้องมีผู้ช่วยผู้สอบบัญชีที่ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าสายสอบบัญชีสหกรณ์ที่ผ่านการอบรมจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ อย่างน้อย 1 คน ขึ้นไป ทั้งนี้ หัวหน้าสายสอบบัญชีสหกรณ์แต่ละรายจะรับผิดชอบปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าสายสอบบัญชีสหกรณ์ ที่มีปีบัญชีสิ้นสุดวันเดียวกันไม่เกิน 3 สหกรณ์

2. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 2.1 เพื่อให้แน่ใจว่าการบันทึกบัญชีเป็นไปอย่างถูกต้อง
- 2.2 เพื่อให้ทราบว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมาย รวมทั้งข้อบังคับ ระเบียบ และข้อกำหนดต่างๆ ของสหกรณ์
- 2.3 เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานเป็นไปอย่างเหมาะสม และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้
- 2.4 เพื่อให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็นว่างบการเงินนั้น เป็นไปตามกรอบแนวคิดรายงานทางการเงินหรือไม่

3. ขั้นตอนการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

โดยระเบียนนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 2 การปฏิบัติงาน ข้อ 10 - ข้อ 15 และหมวด 3 การรายงาน ข้อ 16-ข้อ 17 กล่าวถึงการสอบบัญชีสหกรณ์ สรุปได้ดังนี้

- 3.1 ปฏิบัติงานสอบบัญชีตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไป และตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยให้ครอบคลุมทั้งในด้านการเงินการบัญชี (Financial Audit) การปฏิบัติการ (Operational Audit) และการบริหารงาน (Management Audit) ของสหกรณ์

3.2 ตรวจสอบการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 ปฏิบัติงานสอบบัญชีให้เป็นไปอย่างโปร่งใส ชัดเจนถูกต้องและเป็นธรรม

3.4 วางแผน และปฏิบัติงานโดยใช้วิจารณ์ญาณเยี่ยงผู้ประกอบการวิชาชีพต่อข้อมูลของสหกรณ์ ตลอดจนต้องกำหนดขอบเขตวิธีการตรวจสอบบัญชีให้เหมาะสมและรัดกุม

3.5 การสอบบัญชีสหกรณ์ที่ชำระบัญชี ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ว่าด้วยการชำระบัญชี รวมทั้งคำแนะนำวิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีของสหกรณ์ที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กำหนด

3.6 ให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด ระเบียบ คำแนะนำ ในการปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชี

3.7 แสดงความเห็นในรายงานการสอบบัญชีด้วยความเป็นอิสระและเที่ยงธรรม

3.8 ให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดคำแนะนำในการจัดทำและเสนอรายงานการสอบบัญชี สหกรณ์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในการปฏิบัติงานสอบบัญชีสหกรณ์ผู้สอบบัญชีจะต้องวางแผนงานสอบบัญชี โดยการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี จัดทำแผนการสอบบัญชีโดยรวม ตลอดจนจัดทำแนวการสอบบัญชี ก่อนปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีระหว่างปี หรือตรวจสอบบัญชีประจำปีตามแต่กรณี และภายหลังเสร็จสิ้นการตรวจสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีต้องประเมินและสรุปผลการตรวจสอบโดยรวมจากหลักฐานการสอบบัญชี เพื่อจัดทำรายงานการสอบบัญชีเสนอผลการตรวจสอบ

รายงานการสอบบัญชีจึงถือเป็นผลงานขั้นสุดท้ายของผู้สอบบัญชี ที่จะแสดงผลการปฏิบัติงานและเป็นเครื่องมือที่จะสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ใช้รายงาน ซึ่งได้แก่ สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ สถาบันการเงิน หน่วยงานราชการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

4. ประเภทของรายงานการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

หลังจากเสร็จสิ้นการตรวจสอบแล้ว ผู้สอบบัญชีต้องจัดทำรายงานสรุปผลการตรวจสอบเพื่อเสนอความเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะโดยอาศัยข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่ได้จากการตรวจสอบ

รายงานการตรวจสอบบัญชี หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนและเป็นทางการเกี่ยวกับข้อสรุปจากการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีไปยังนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ สมาชิกของสหกรณ์ และหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์ หรือเป็นผลงานขั้นสุดท้ายของผู้สอบบัญชีที่นำเสนอต่อผู้ซึ่งบการเงิน เพื่อให้ข้อสรุปเกี่ยวกับความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ในงบการเงิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ใช้ได้อย่างถูกต้อง

สำหรับรายงานการตรวจสอบบัญชี แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) รายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี และ 2) รายงานการสอบบัญชีประจำปี มีรายละเอียดดังนี้

4.1 รายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี เป็นการรายงานเพื่อเสนอผลการตรวจสอบและให้ข้อสังเกตที่ตรวจพบ รวมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานและการบริหารงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปีเป็นไปตามรูปแบบและแนวทางที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

การเสนอรายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี ให้ผู้สอบบัญชีเสนอรายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี พร้อมทั้งงบทดลอง (ณ วันสิ้นเดือนก่อนเข้าตรวจสอบบัญชีระหว่างปี) ไปตรวจนับเงินสดและกระดาษทำการเงินฝากธนาคารและหนังสือตอบยืนยันยอดจากธนาคาร (กรณีกำหนดวิธีการตรวจสอบโดยขอยืนยันยอดระหว่างปี) ต่อนายทะเบียนสหกรณ์ (รองนายทะเบียนสหกรณ์: หัวหน้าสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์) เพื่อทราบ พร้อมทั้งสำเนาเฉพาะรายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปีให้สหกรณ์และรองนายทะเบียนสหกรณ์ตามพื้นที่ตั้งของสหกรณ์ (สหกรณ์จังหวัดหรือผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 หรือพื้นที่ 2) ทราบด้วย ทั้งนี้กรณีรายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปี มีจำนวนมากกว่า 1 แผ่น ให้ผู้สอบบัญชีลงลายมือชื่อที่มุมด้านขวาของทุกแผ่น ยกเว้นแผ่นสุดท้ายที่ลงชื่อผู้สอบบัญชี รวมทั้งให้มีผู้ลงลายมือชื่อรับรองในสำเนารายงานผลการตรวจสอบบัญชีระหว่างปีด้วย

ในกรณีที่ผู้สอบบัญชีพบข้อสังเกต/ข้อบกพร่อง ให้ดำเนินการดังนี้

1) กรณีข้อสังเกต/ข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชี ให้ผู้สอบบัญชีปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสั่งการให้สหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชีและการรายงานการใช้อำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ พ.ศ. 2556 รวมทั้งแนวทางปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสั่งการให้สหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชีและการรายงานการใช้อำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ พ.ศ. 2556

2) กรณีข้อสังเกต/ข้อบกพร่องอื่นที่มีใช้ข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชี ให้ผู้สอบบัญชีปฏิบัติตามคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง ขอบเขตการออกคำสั่งตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

4.2 รายงานการสอบบัญชีประจำปี รายงานการสอบบัญชีประจำปีจัดทำขึ้นภายหลังจากที่ผู้สอบบัญชีได้ปฏิบัติงานตรวจสอบแล้วเสร็จโดยได้รวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีอย่างเพียงพอ รวมทั้งได้สอบทานกระดาษทำการและงบการเงินว่ามีความครบถ้วน ถูกต้องตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว เพื่อสรุปผลการตรวจสอบบัญชีประจำปีและแสดงความเห็นต่องบการเงินโดยรวมว่างบการเงินที่ตรวจสอบแสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานและกระแสเงินสด (สหกรณ์ออมทรัพย์) โดยถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์หรือไม่ เพียงใด รายงานการสอบบัญชีประจำปีของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ต้องจัดทำเพื่อเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ ประกอบด้วย 1) รายงานของผู้สอบบัญชี และ 2) รายงานผลการตรวจสอบบัญชี

การเสนอรายงานการตรวจสอบบัญชีประจำปี ให้ผู้สอบบัญชีเสนอรายงานการสอบบัญชีประจำปี
ดังนี้

1) เสนอนายทะเบียนสหกรณ์ ประกอบด้วย รายงานของผู้สอบบัญชี รายงานผลการตรวจสอบ
บัญชี และกระดาษทำการ ดัชนีฉบับ 1 ชุด

2) ส่งมอบรายงานของผู้สอบบัญชี (ดัชนีฉบับ) ให้กับสหกรณ์เพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่

4.2.1 รายงานของผู้สอบบัญชี เป็นรายงานที่ผู้สอบบัญชีจัดทำขึ้นเพื่อแสดงความเห็นต่อ
งบการเงินว่า งบการเงินที่ตรวจสอบนั้นแสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานและกระแสเงินสด (ถ้ามี) โดย
ถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์หรือไม่ เพียงใด และเมื่อจัดทำเสร็จสิ้นแล้ว
ให้ส่งมอบแก่สหกรณ์พร้อมกับงบการเงินที่ตรวจสอบเพื่อให้สหกรณ์สามารถนำไปดำเนินการประชุมใหญ่
ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด

ในการแสดงความเห็นต่องบการเงินของผู้สอบบัญชีต้องเป็นไปตามระเบียบกรมตรวจบัญชี
สหกรณ์ ว่าด้วยการแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์ พ.ศ. 2544 และมาตรฐานการสอบบัญชี
รหัส 700 เรื่อง การแสดงความเห็นและการรายงานต่องบการเงิน ซึ่งสามารถจำแนกการแสดงความเห็น
ต่องบการเงินของผู้สอบบัญชีในรายงานของผู้สอบบัญชีได้ 4 แบบ คือ

- 1) การแสดงความเห็นอย่างไม่มีเงื่อนไข
- 2) การแสดงความเห็นอย่างมีเงื่อนไข
- 3) การแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง
- 4) รายงานว่าไม่แสดงความเห็น

ผู้สอบบัญชีจะแสดงความเห็นต่องบการเงินเป็นแบบใดในรายงานของผู้สอบบัญชีนั้น ให้
ผู้สอบบัญชีปฏิบัติตามระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยการแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์
พ.ศ. 2544 และคำสั่งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่ 339/2555 เรื่อง มอบอำนาจในการพิจารณาด้านการบัญชี
และการสอบบัญชี ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2555

รูปแบบในการแสดงความเห็นต่องบการเงิน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้กำหนดระเบียบ
ว่าด้วยการแสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์ พ.ศ. 2544 โดยกำหนดให้ผู้สอบบัญชีสามารถแสดง
ความเห็นต่องบการเงินได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบการแสดงความเห็นอย่างไม่มีเงื่อนไข ผู้สอบบัญชีสามารถแสดงความเห็น
อย่างไม่มีเงื่อนไขได้ เมื่อเข้าเงื่อนไขครบทุกข้อ ดังนี้

1.1) ผู้สอบบัญชีสามารถปฏิบัติงานตรวจสอบงบการเงินได้ตามมาตรฐานการสอบ
บัญชีและระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์

1.2) ผู้สอบบัญชีสามารถสรุปจากหลักฐานการสอบบัญชีได้ว่างบการเงินที่ตรวจ
สอบแสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานและกระแสเงินสด (ถ้ามี) ของสหกรณ์ โดยถูกต้องตามที่ควรใน
สาระสำคัญตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ทั้งนี้ ในกรณีสหกรณ์ได้รับการผ่อนผันจากนายทะเบียน
สหกรณ์ถือว่าสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์

2) รูปแบบการแสดงความเห็นอย่างมีเงื่อนไข ผู้สอบบัญชีควรแสดงความเห็นอย่างมีเงื่อนไขในกรณี

2.1) ผู้สอบบัญชีได้หลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอซึ่งให้ข้อสรุปได้ว่าแต่ละรายการหรือผลรวมหลายรายการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญแต่ส่งผลกระทบต่อไม่แผ่กระจายในงบการเงิน และ/หรือ

2.2) ผู้สอบบัญชีไม่สามารถหาหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอเพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนการแสดงความเห็น แต่ผู้สอบบัญชีสรุปได้ว่ามีความเป็นไปได้ว่าแต่ละรายการหรือผลรวมหลายรายการจะแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงซึ่งตรวจไม่พบ (ถ้ามี) จะส่งผลกระทบต่ออันเป็นสาระสำคัญแต่ไม่แผ่กระจายในงบการเงิน

3) รูปแบบการแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง ผู้สอบบัญชีควรแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้องเมื่อผู้สอบบัญชีได้หลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอ ซึ่งให้ข้อสรุปได้ว่าแต่ละรายการหรือผลรวมหลายรายการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญและส่งผลกระทบต่อแผ่กระจายในงบการเงิน

4) รูปแบบการแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่แสดงความเห็น ผู้สอบบัญชีต้องไม่แสดงความเห็นต่องบการเงิน ในกรณี

4.1) ผู้สอบบัญชีไม่สามารถหาหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอเพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนการแสดงความเห็น และผู้สอบบัญชีสรุปได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่แต่ละรายการหรือผลรวมหลายรายการจะแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงซึ่งตรวจไม่พบ (ถ้ามี) จะส่งผลกระทบต่ออันเป็นสาระสำคัญและส่งผลกระทบต่อแผ่กระจายในงบการเงิน

4.2) ในกรณีที่มีความไม่แน่นอนหลายสถานการณ์ (ซึ่งเกิดได้ยาก) และผู้สอบบัญชีสรุปได้ว่าถึงแม้จะได้รับหลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับความไม่แน่นอนแต่ละสถานการณ์ ก็เป็นไปได้ที่จะแสดงความเห็นต่องบการเงิน เนื่องจากความไม่แน่นอนต่างๆ อาจมีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ที่จะสะสมผลกระทบต่องบการเงินเพิ่มมากขึ้น

สรุปเหตุการณ์/สถานการณ์ที่ผู้สอบบัญชีใช้พิจารณาเลือกรูปแบบการแสดงความเห็นต่องบการเงินที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบไม่มีเงื่อนไข ได้ดังตารางที่ 15.5

ตารางที่ 15.5 สรุปรูปเหตุการณ์/สถานการณ์ที่ผู้สอบบัญชีใช้พิจารณาเลือกรูปแบบการแสดงความเห็น
ต่องบการเงินที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบไม่มีเงื่อนไข

ลักษณะเหตุการณ์ ทำให้แสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไป	รูปแบบการแสดงความเห็น (พิจารณาสาระสำคัญ)	
	ผลกระทบมีสาระสำคัญ แต่ไม่แผ่กระจาย	ผลกระทบมีสาระสำคัญ และแผ่กระจาย
1. งบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริง เนื่องจาก <ul style="list-style-type: none"> • งบการเงินมิได้จัดทำตามกฎหมายและระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด • นโยบายการบัญชีไม่เหมาะสม • นำนโยบายการบัญชีไปใช้ผิด • เปิดเผยข้อมูลไม่เหมาะสม/ไม่เพียงพอ 	มีเงื่อนไข	งบการเงินไม่ถูกต้อง
2. ไม่สามารถหาหลักฐานการสอบบัญชีที่ เหมาะสมอย่างเพียงพอ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> • เนื้อหาการควบคุมของสหกรณ์ • วิธีการตรวจ เวลาเข้าตรวจ • ถูกจำกัดขอบเขตโดยคณะกรรมการ ดำเนินการสหกรณ์ 	มีเงื่อนไข	ไม่แสดงความเห็น
3. มีความไม่แน่นอนที่สำคัญหลายสถานการณ์ และผู้สอบบัญชี สรุปได้ว่าถึงแม้จะได้รับ หลักฐานการสอบบัญชีที่เหมาะสมอย่าง เพียงพอสำหรับความไม่แน่นอนแต่ละ สถานการณ์ก็เป็นไปไม่ได้ที่จะแสดงความเห็น ต่องบการเงิน เนื่องจากความไม่แน่นอน ต่างๆ อาจมีความสัมพันธ์กันและมีความ เป็นไปได้อย่างเหมาะสมผลกระทบต่องบการเงิน เพิ่มมากขึ้น (เกิดขึ้นได้ยาก)	ไม่แสดงความเห็น	

ที่มา: ปรับปรุงจากสำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2557, น. 25)

เนื่องจากสภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ (สำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2557, น. 26) ได้ออกมาตรฐานการสอบบัญชีฉบับใหม่กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายงานของผู้สอบบัญชีเป็นแบบใหม่ ทำให้รายงานของผู้สอบบัญชีต้องเปลี่ยนไปจากเดิม และมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือ ในการจัดทำงบการเงินข้อมูลเปรียบเทียบของปีก่อนให้นำเสนอ

แบบ “ตัวเลขเปรียบเทียบ” ซึ่งถือเป็นส่วนประกอบของงบการเงินปีปัจจุบัน ดังนั้นผู้สอบบัญชีจึงรายงาน
 ต้องงบการเงินปีปัจจุบันเพียงปีเดียว เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ข้อมูลเปรียบเทียบของปีก่อนให้นำเสนอแบบ
 “งบการเงินเปรียบเทียบ” ของปีก่อนซึ่งเป็นคนละส่วนกับงบการเงินปีปัจจุบัน ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องรายงาน
 ต้องงบการเงินเปรียบเทียบของปีก่อนด้วย

ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ที่สำคัญในการจัดทำรายงานของผู้สอบบัญชีได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการ
 สอบบัญชีกลุ่มรหัส 700 ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 700 เรื่อง การแสดงความเห็นและ
 การรายงานต้องงบการเงิน รหัส 705 เรื่อง การแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปในรายงานของผู้สอบ
 บัญชีรับอนุญาต รหัส 706 เรื่อง วรรคเน้นข้อมูลและเหตุการณ์และวรรคเรื่องอื่นในรายงานของผู้สอบบัญชี
 รับอนุญาต และรหัส 710 เรื่อง ข้อมูลเปรียบเทียบ - ตัวเลขเปรียบเทียบและงบการเงินเปรียบเทียบ

ดังนั้น รายงานของผู้สอบบัญชี แบ่งได้ 4 ลักษณะ (สำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบ
 บัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 255, น. 27) ดังนี้

1) รายงานของผู้สอบบัญชี กรณีมีสถานการณ์ซึ่งมีผลกระทบเฉพาะต่อตัวเลขงวดปัจจุบัน
 ได้แก่

- 1.1) รายงานของผู้สอบบัญชี อย่างไม่มีเงื่อนไข หรือแบบมาตรฐาน
- 1.2) รายงานของผู้สอบบัญชี อย่างมีเงื่อนไข
- 1.3) รายงานของผู้สอบบัญชี แสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง
- 1.4) รายงานของผู้สอบบัญชี รายงานว่าไม่แสดงความเห็น
- 2) รายงานของผู้สอบบัญชีต้องงบการเงินปีปัจจุบัน กรณีข้อมูลเปรียบเทียบผิด/อาจผิด
- 3) รายงานของผู้สอบบัญชี กรณีพบสถานการณ์ที่มีปัญหาหลายเรื่อง
- 4) รายงานของผู้สอบบัญชี กรณีสหกรณ์ดำเนินงานไม่เป็นปกติ
 - 4.1) สหกรณ์เปลี่ยนปีทางบัญชี
 - 4.2) สหกรณ์จดทะเบียนจัดตั้งใหม่
 - 4.3) สหกรณ์ดกค้างการสอบบัญชี
 - 4.4) สหกรณ์ที่ชำระบัญชี

โดยสามารถศึกษารายละเอียดรายงานของผู้สอบบัญชี ทั้ง 4 ลักษณะ เพิ่มเติมได้จากคู่มือ
 การจัดทำรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์ ของสำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชี
 สหกรณ์

4.2.2 รายงานผลการตรวจสอบบัญชี เป็นการรายงานเพื่อเสนอผลการตรวจสอบบัญชี
 ประจำปี และให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ จุดอ่อนของการควบคุม
 ภายใน การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานการอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ
 ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานและการบริหารงานของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีต้องใช้ข้อมูลจากกระดาษทำการที่
 สรุปผลการตรวจสอบแต่ละเรื่องที่ตรวจสอบ ซึ่งได้ผ่านการสอบทานแล้ว ทั้งนี้ในการจัดทำรายงาน ควร
 พิจารณาถึงเรื่องต่อไปนี้

1) รวบรวมข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีนัยสำคัญ หรือชี้ชัดว่ามีข้อบกพร่อง ซึ่งการรายงานข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่องจะต้องมีเอกสารหลักฐานสนับสนุนอย่างเพียงพอที่จะรายงานผลการตรวจสอบในเรื่องนั้นๆ

2) ระบุข้อสังเกต หรือข้อบกพร่อง หรือปัญหาการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย สหกรณ์ข้อบังคับ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

3) ชี้ประเด็นปัญหาให้ชัดเจนว่ามีอะไรเกิดขึ้น อย่างไร พร้อมทั้งเสนอที่มาของ เหตุการณ์นั้นว่าเกิดจากการปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติในเรื่องใด

4) เสนอแนะแนวทางแก้ไข และ/หรือทางเลือกของแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงระบบการควบคุมภายในที่ดี เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์สามารถสั่งการให้มีการแก้ไข และปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ข้อเสนอนี้ควรมีลักษณะสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์กับสหกรณ์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ทั้งนี้ การรายงานข้อเท็จจริงด้านบวกอาจไม่ต้องอธิบายมาก ในทางตรงกันข้ามการรายงาน ในด้านลบจะต้องอธิบายให้ชัดเจน เพื่อให้สหกรณ์ได้เข้าใจถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการ ปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่ควรแก้ไข อย่างไรก็ดี การรายงานเกี่ยวกับข้อบกพร่องควรรายงานเฉพาะข้อบกพร่อง ที่มีสาระสำคัญหรือข้อบกพร่องในการควบคุมภายในที่อาจนำไปสู่ความเสียหายต่อสหกรณ์ในอนาคต

ในการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีนั้น หากมีจำนวนมากกว่า 1 แผ่น ให้ผู้สอบบัญชี ลงลายมือชื่อที่มุมล่างด้านขวาของทุกแผ่น ยกเว้นแผ่นสุดท้ายที่ลงชื่อผู้สอบบัญชี และในกรณีที่ต้องทำ สำเนาให้ผู้ลงลายมือชื่อรับรองสำเนาทุกครั้งด้วย

สำหรับการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีประจำปี แบ่งเป็น 2 กรณี คือ

1) ตรวจสอบบัญชีได้ หมายถึง กรณีที่ผู้สอบบัญชีสามารถตรวจสอบและแสดงความเห็นต่อ บงการเงินของสหกรณ์ได้ตามระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยการแสดงความเห็นต่อบงการเงินของ สหกรณ์ พ.ศ. 2544

กรณีที่ตรวจสอบบัญชีได้ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้สอบบัญชีปฏิบัติงานตรวจสอบ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเงินการบัญชี 2) การปฏิบัติการ และ 3) การบริหารงาน ทั้งนี้เมื่อผู้สอบบัญชีได้ปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีเสร็จสิ้น ให้ผู้สอบบัญชีจัดทำรายงาน ผลการตรวจสอบบัญชีดังกล่าว เสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อให้ข้อมูลกับนายทะเบียนสหกรณ์ สหกรณ์และหน่วยงานกำกับดูแลในการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นไป ตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) ตรวจสอบบัญชีไม่ได้ หมายถึง กรณีที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบบงการเงินของสหกรณ์แล้วไม่ สามารถแสดงความเห็นต่อบงการเงินได้ เช่น สหกรณ์มีข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชีอยู่ระหว่างดำเนิน การแก้ไข หรือไม่สามารถจัดทำบงการเงินให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ หรือกรณีที่ผู้สอบบัญชีไม่สามารถตรวจสอบ บัญชีใดๆ ได้ เนื่องจากหาที่ตั้งสำนักงานของสหกรณ์ไม่พบ ติดต่อกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อให้นำเอกสารหลักฐาน และสมุดบัญชีมาให้ตรวจสอบไม่ได้ เป็นต้น

กรณีที่ตรวจสอบบัญชีไม่ได้ แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

2.1) กรณีไม่สามารถปิดงานสอบบัญชีเพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงิน หากตรวจสอบบัญชีแล้วไม่สามารถปิดงานสอบบัญชีเพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงินได้ เนื่องจากสหกรณ์มีข้อบกพร่องทางการเงินการบัญชีและอยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไข จัดทำรายละเอียดประกอบ งบการเงินไม่ถูกต้อง ไม่สามารถจัดทำงบการเงินได้ และอื่นๆ ซึ่งสหกรณ์ขอเวลาแก้ไขข้อบกพร่อง ทำให้ผู้สอบบัญชีไม่สามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินภายในปีงบประมาณได้ กรณีเช่นนี้ให้ผู้สอบบัญชีจัดทำเฉพาะรายงานผลการตรวจสอบบัญชีเพียงอย่างเดียว เพื่อเสนอผลการตรวจสอบเฉพาะส่วนที่ได้ทำการตรวจสอบโดยรายงานถึงขอบเขตการปฏิบัติงาน สรุปผลการตรวจสอบ และข้อสังเกต/ข้อบกพร่องที่ตรวจพบและให้แนบกระดาศทำการต่างๆ ที่ได้บันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่ได้ตรวจสอบไว้เป็นหลักฐาน ว่าได้ตรวจสอบอะไรไปแล้วบ้าง ปริมาณเท่าใด ตรวจสอบอย่างไร

2.2) กรณีไม่สามารถตรวจสอบได้ ในกรณีที่ผู้สอบบัญชีไม่สามารถตรวจสอบบัญชีใดๆ ได้ อาจเนื่องจากหาที่ตั้งสำนักงานไม่พบ ติดต่อดะกรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อนำเอกสารหลักฐานและสมุดบัญชีมาให้ตรวจสอบไม่ได้หรืออื่นๆ ให้ผู้สอบบัญชีจัดทำเฉพาะรายงานผลการตรวจสอบบัญชีเพียงอย่างเดียว โดยรายงานสาเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติงานตรวจสอบได้และให้แนบหลักฐานเท่าที่จัดทำได้ เช่น บันทึกข้อเท็จจริง หนังสือ นัดหมายการตรวจสอบ บันทึกการติดตาม เป็นต้น เพื่อเป็นหลักฐานประกอบ

โดยสามารถศึกษารายละเอียดการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีเพิ่มเติมได้จากคู่มือการจัดทำรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์ ของสำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

5. ความสำคัญของรายงานการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

ในการปฏิบัติงานสอบบัญชีสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีจะต้องปฏิบัติงานให้ได้ตามมาตรฐานการสอบบัญชี และต้องปฏิบัติตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด นายทะเบียนสหกรณ์ได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชีวางแผนงานสอบบัญชีโดยการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี จัดทำแผนการสอบบัญชีโดยรวม ตลอดจนจัดทำแนวการสอบบัญชีก่อนปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีระหว่างปี หรือตรวจสอบบัญชีประจำปีตามแต่กรณี และภายหลังจากการตรวจสอบบัญชีเสร็จสิ้น ผู้สอบบัญชีต้องประเมินและสรุปผลการตรวจสอบโดยรวมจากหลักฐานการสอบบัญชี เพื่อจัดทำรายงานการสอบบัญชีเสนอผลการตรวจสอบต่อนายทะเบียนสหกรณ์ สหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รายงานการสอบบัญชีมีความสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1) เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินได้ทราบข้อเท็จจริงว่าสหกรณ์ได้จัดทำงบการเงินเป็นไปตามระเบียบ ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดหรือไม่

2) เพื่อให้สหกรณ์ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์ ระเบียบและคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งข้อบังคับและระเบียบที่สหกรณ์กำหนด ตลอดจนมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และมติที่ประชุมใหญ่กำหนด

3) เพื่อให้สมาชิกของสหกรณ์ได้ทราบว่าคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งได้บริหารงานหรือกำกับการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆ

4) เพื่อให้ข้อเสนอแนะหรือแนวทางการแก้ไขข้อสังเกตหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) รายงานการสอบบัญชีเป็นรายงานแสดงผลการปฏิบัติงานและเป็นเครื่องมือที่จะสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ได้จากการตรวจสอบซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ใช้รายงาน ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ สถาบันการเงิน หน่วยงานราชการ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

กิจกรรม 15.2.3

1. จงอธิบายความหมายของการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์
2. จงอธิบายว่ารายงานผลการตรวจสอบบัญชี มีกี่ประเภทอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 15.3

กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการและการตรวจสอบสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

15.3.1 กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

15.3.2 กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์

แนวคิด

1. กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ กล่าวถึง กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ร้านค้าโดยกลไกของภาคสหกรณ์ และกรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์การเกษตรโดยกลไกของภาครัฐ จากการกำกับดูแลของนายทะเบียนสหกรณ์ ผ่านผู้ตรวจการสหกรณ์ ที่แต่งตั้งจากราชการสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ กรณีตัวอย่างดังกล่าวจะช่วยให้สามารถศึกษา วิเคราะห์ และนำวิธีการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ไปประยุกต์ใช้กับแต่ละสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม
2. กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์ กล่าวถึง กรณีตัวอย่างการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นตัวอย่างการตรวจสอบกิจการประจำปีของสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด ในภาพรวมทั้งปีของกิจการสหกรณ์เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้บริหารงาน การปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการสหกรณ์ได้ปฏิบัติงาน รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบกิจการ และกรณีตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ เป็นตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีประจำปีของสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด ที่มีการดำเนินงานไม่ปกติ เนื่องจากฟุ้งจตทะเบียนจัดตั้งใหม่ไม่มีการรับ-จ่ายเงินในระหว่างงวดบัญชี

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.1 “กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ที่เหมาะสมได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.3.2 “กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ที่เหมาะสมได้

เรื่องที่ 15.3.1

กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์

การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์นั้น มีรายละเอียดดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ 15.1 ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของทั้งภาคสหกรณ์ ภาครัฐ และภาคสังคม ที่จะต้องเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์ โดยในเรื่องที่ 15.3.1 กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์นี้ จะนำเสนอใน 2 กรณี คือ 1) กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์ และ 2) กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์

กรณีตัวอย่างที่ 15.1 (ปรับปรุงจากโอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557 น. 25-27) สหกรณ์ร้านค้าในระบบเปิดแห่งหนึ่ง เดิมสหกรณ์เป็นร้านสหกรณ์ชั้นนำของกรุงเทพฯ มีสาขาหลายแห่ง ประกอบธุรกิจค้าปลีก คือ จัดหาสินค้าอุปโภคบริโภคมาให้บริการสมาชิก สหกรณ์ประสบความสำเร็จมาด้วยดีโดยตลอด จนมีการลงทุนที่ผิดพลาด เป็นเหตุให้ติดหนี้ธนาคารพาณิชย์เป็นจำนวน 100 ล้านบาทขึ้นไป ประกอบกับการประสพภาวะการแข่งขันกับธุรกิจค้าปลีกข้ามชาติ ทำให้ประสพภาวะการขาดทุนอย่างหนัก สหกรณ์ไม่สามารถจ่ายเงินปันผลเฉลี่ยคืนให้สมาชิกได้เป็นเวลาหลายปี สหกรณ์จึงต้องแก้ไขปรับปรุงกิจการโดยเร่งด่วน สหกรณ์ได้ดำเนินการต่างๆ ดังนี้

- 1) จัดจ้างผู้จัดการใหญ่มาใหม่ เพื่อดูแลสำนักงานใหญ่ และร้านสาขาย่อยต่างๆ
 - 2) ประenomหนี้กับธนาคารพาณิชย์ และดำเนินการขายสาขาที่ไม่มีกำไรออกไป 2 สาขาเพื่อใช้หนี้บางส่วน
 - 3) ปรับโครงสร้างเจ้าหน้าที่ทั้งสำนักงานใหญ่และร้านสาขา โดยขอให้เจ้าหน้าที่สมัครใจลาออก และจ่ายเงินชดเชยให้ แต่มีผู้ไม่ผ่านประเมิน 7 รายที่ต้องออกซึ่งได้ฟ้องศาลแรงงาน แล้วสหกรณ์แพ้และต้องจ่ายเงินชดเชยเป็นจำนวนสูงมาก
 - 4) พยายามดำเนินกิจการค้าปลีกที่สำนักงานใหญ่และสาขาอีก 3 แห่งต่อไปโดยกู้ยืมเงินทั้งเงินสดและสินค้าจากชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด
 - 5) นำพื้นที่สำนักงานใหญ่ออกให้ผู้อื่นเช่าเพื่อขายสินค้า ทำที่จอดรถและให้เช่าพื้นที่ทำออฟฟิศต่างๆ นอกจากนั้นยังนำพื้นที่สาขาอีกหนึ่งแห่งออกให้ผู้อื่นเช่าเพื่อขายสินค้า และทำออฟฟิศ เช่นกัน
- การกอบกู้สถานการณ์ดังที่กล่าวมานี้ ทำให้ร้านสหกรณ์สามารถทยอยชำระหนี้ค้างธนาคารพาณิชย์ไปได้ส่วนใหญ่ สามารถดำเนินกิจการค้าปลีก และให้เช่าพื้นที่ไปได้โดยมีสภาพคล่องพอสมควร จนเหลือหนี้ธนาคารอีกประมาณ 45 ล้านบาท ก็เกิดการแตกแยกกันในคณะกรรมการดำเนินการ และในฝ่ายจัดการ โดยที่ฝ่ายหนึ่งต้องการกู้เงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ในสถานศึกษาแห่งหนึ่งมาชำระหนี้ธนาคาร

เพื่อนำโฉนดออกมาให้เอกชนเช่าทำประโยชน์ระยะยาว 30 ปี ก็จะได้เงินก่อนมาชำระหนี้ และมีทุนหมุนเวียนในการกอบกู้กิจการค้าปลีกอีกจำนวนมากอีกด้วย

แต่ประธานฯ และคณะกรรมการดำเนินการอีกครั้งหนึ่ง ต้องการขายสาขาเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ธนาคาร จึงมีกระบวนการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประธานฯ โดยหาเหตุให้ผู้จัดการใหญ่ลาออก โดยสัญญาว่าจะจ่ายเงินชดเชยให้จำนวนหนึ่ง

จากนั้นประธานฯ ก็เข้ามาปรึกษาการแทนการลาออกของผู้จัดการ และประธานฯ ไม่ได้เรียกประชุมใหญ่สามัญประจำปี ประธานฯ ได้มีมติต่างๆ ออกไป โดยที่คณะกรรมการดำเนินการที่เป็นพรรคพวกตนเอง ได้หมดวาระไปเกิน 150 วัน แม้ผู้ตรวจสอบกิจการจะทักท้วงว่าเป็นการผิดข้อบังคับ เพราะประธานฯ ควรจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งกรรมการที่หมดวาระนั้น ภายใน 150 วัน หลังสิ้นปีบัญชี แต่ประธานฯ ก็มีได้สนใจ ยังคงบริหารงานต่อไปโดยมติของคณะกรรมการที่หมดวาระไปแล้วครั้งหนึ่งนั้น

ต่อมาจนอีก 1 รอบปีบัญชี คณะกรรมการอีกครั้งหนึ่งที่มีใช้พรรคพวกของประธานได้ไปร้องเรียนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมไม่ชอบมาพากลนี้ ผู้สอบบัญชีจึงได้ปิดบัญชีได้ทั้ง 2 ปีบัญชี ซึ่งโดยวิสัยของวิญญูชนแล้ว ประธานฯ ควรจะจัดประชุมใหญ่เพื่อพิจารณางบการเงินทั้ง 2 ปีนั้นในครั้งเดียวเพื่อประหยัดงบประมาณของสหกรณ์ แต่ประธานฯ ก็มีได้ทำตามที่วิญญูชนสมควรกระทำโดยได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ 2 ครั้ง ในช่วงห่างกันเพียง 1 เดือน โดยในครั้งแรกได้ดำเนินการมอบหมายให้พนักงานในร้านจำนวน 40 คน ซึ่งเป็นสมาชิกด้วยไปจัดหาสมาชิกใหม่มารายละเอียด 3 คน ก็จะได้เป็นเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุม

ในการนี้ประธานฯ ได้มอบหมายรายชื่อให้เลือกคณะกรรมการดำเนินการเข้ามาใหม่ 4 คน (Block Vote) คาดว่า 4 คนนี้เป็นพรรคพวกของประธานฯ และให้เลือกผู้ตรวจสอบกิจการคนใหม่ และในการประชุมใหญ่ครั้งที่สองที่ห่างไปอีก 1 เดือนนั้น คณะกรรมการดำเนินการอีก 4 คน ซึ่งเว้นวรรคไปเพียง 1 เดือนก็ได้กลับเข้ามาใหม่ตามเจตนาของประธานฯ และแล้วการมีมติขายสาขาก็สามารถดำเนินการต่อไปได้โดยสะดวก เพราะประธานสามารถควบคุมเสียงของคณะกรรมการดำเนินการได้ทั้งหมด เรียกว่าในการตัดสินใจทุกครั้ง จะเป็นมติเอกฉันท์ของคณะกรรมการดำเนินการ

ในที่สุดสหกรณ์ร้านค้าก็หันมาทำธุรกิจประมูลงานต่างๆ เช่น ประมูลไม้หอมรถไฟ ประมูลปลูกต้นไม้สองข้างทางหลวง เป็นต้น โดยประธานฯ จะตอบแทนแก่สหกรณ์เป็นเงิน 3% ของวงเงินประมูลเป็นการยืมชื่อสหกรณ์ไปทำธุรกิจที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์ของร้านสหกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากมีมติคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาสหกรณ์เป็นกรณีพิเศษได้

การดำเนินการทั้งหมดนี้ แม้ผู้ตรวจสอบกิจการเดิม และสมาชิกส่วนหนึ่งได้ยื่นเรื่องราวต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อขอให้เข้ามาตรวจสอบให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารกิจการของสหกรณ์ แต่ก็ยังมีบันทึกตอบจากผู้ทำการแทนนายทะเบียนสหกรณ์ว่า การดำเนินการทุกอย่างเป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์แล้ว

จากกรณีตัวอย่างที่ 15.1 นี้จะเห็นได้ว่า มีข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์โดยภาคสหกรณ์ดังนี้

1) ข้อบังคับของสหกรณ์ อนุญาตให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ในกรณีนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ที่มีสิทธิ์มีเสียงในการเลือกกรรมการดำเนินการ และในทางปฏิบัตินั้น เจ้าหน้าที่ก็จะเป็นเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุม เนื่องจากสหกรณ์เป็นร้านสหกรณ์แบบเปิด แม้ว่าจะมีสมาชิกเป็นจำนวนนับหมื่นคน แต่ตามข้อบังคับนั้น องค์ประชุมใหญ่ใช้เสียงสมาชิกเพียง 100 เสียงขึ้นไป สมาชิกส่วนใหญ่มิได้มาประชุม เจ้าหน้าที่จึงมีเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุม และมักเลือกกรรมการตามที่ได้ตกลงไว้มาจากผู้จัดการใหญ่ การที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้เลือกกรรมการเข้ามาบริหารงานสหกรณ์ จึงทำให้ในบางกรณีกรรมการก็จะเกรงใจเจ้าหน้าที่ ทำให้ไม่เกิดการกำกับดูแลกิจการในสหกรณ์ ยิ่งกว่านั้นในกรณีที่ประธาน ต้องการครอบงำการบริหารงานสหกรณ์โดยเด็ดขาดเช่นนี้ยิ่งทำให้การกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์เสียหายไปโดยสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคือ แก้ไขข้อบังคับให้เจ้าหน้าที่ร้านสหกรณ์เป็นได้เพียงสมาชิก สมทบไม่มีอำนาจในการออกเสียงเลือกตั้ง และไม่มีอำนาจในการบริหารงานร้านสหกรณ์ สิทธิประโยชน์ที่ควรมีควรได้คือ เงินปันผลต่อหุ้น และเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจเท่านั้น

2) การมาเข้าร่วมประชุมใหญ่ของผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอาวุโส ในตำแหน่งหน้าที่พอสมควรมา จึงจะมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เพียงพอที่สหกรณ์จะให้การยอมรับนับถือ และเกรงใจ ผู้แทนผู้มาร่วมประชุมควรสามารถตัดสินใจเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญห เฉพาะหน้าได้อย่างทันท่วงที เช่น วาระการมีมติขายสาขาออกไปเพื่อนำเงินมาชดใช้หนี้ธนาคาร เป็นต้น การมาตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมภายหลังเหตุเกิดไปแล้วหลายสัปดาห์นั้น ย่อมเป็นหนทางที่ร้านสหกรณ์สามารถตกแต่งบัญชีรายชื่อได้ นายทะเบียนสหกรณ์จึงได้ตอบข้อร้องเรียนกลับมาว่า ไม่พบกรณีทำผิดกฎหมายและข้อบังคับ

3) การที่ไม่ได้มีการสอบบัญชีและปิดงบการเงิน ภายใน 150 วันหลังสิ้นปีบัญชีตามที่กฎหมายสหกรณ์กำหนด เปิดโอกาสให้กรรมการดำเนินการส่วนที่เป็นพวกประธานและหมวดระไปแล้วบริหารงานต่อไปจนสามารถปิดงบและจัดประชุมใหญ่สามัญ 2 ครั้งติดต่อกันใน 1 ปี เพียงเพื่อจะได้วันวรรคการเป็นกรรมการแค่ 2 เดือน เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับเลือกเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของร้านสหกรณ์ ตามที่ประธานรักษาการผู้จัดการใหญ่ได้นัดแนะไว้แก่ที่ประชุม อันประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ร้านและญาติมิตรให้เลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการตามที่ประธานต้องการ

4) ทางแก้ในทุกกรณีคือ สมาชิกทั้งหลายควรให้ความสำคัญแก่การประชุมใหญ่สามัญประจำปี อย่างปล่อยให้ที่ประชุมใหญ่ถูกครอบงำโดยคณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการ เพราะสมาชิกนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญที่สุดในสหกรณ์ เป็นทั้งเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์ จึงควรมาใช้สิทธิ์ใช้เสียงของตนในที่ประชุมใหญ่โดยพร้อมเพรียงกัน และช่วยกันเลือกคณะกรรมการดำเนินการและผู้ตรวจสอบกิจการที่มีความรู้ ความสามารถ ความซื่อสัตย์มากำกับดูแลกิจการของสหกรณ์แทนตน จึงจะสามารถกู้คืนการกำกับดูแลกิจการในสหกรณ์ให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป

2. กรณีตัวอย่างการกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยภาครัฐ

กรณีตัวอย่างที่ 15.2 (ปรับปรุงจากโอภาวดี เข็มทอง และนิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ, 2557, น. 27-31) ใน พ.ศ. 2560 สหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม จำกัด หยุดดำเนินธุรกิจมาตั้งแต่ 1 มกราคม

2558 และไม่สามารถปิดบัญชีได้ รองนายทะเบียนสหกรณ์จังหวัดพะเยา จึงมีคำสั่งให้ผู้ตรวจการสหกรณ์ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมสหกรณ์ 7 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา เข้าตรวจการสหกรณ์ในทันที เมื่อผู้ตรวจการสหกรณ์เข้าตรวจสอบแล้ว จึงออกรายงานการตรวจสอบกิจการและฐานะทางการเงินต่อรองนายทะเบียนสหกรณ์ (สหกรณ์จังหวัดพะเยา) ดังนี้

ตัวอย่างแบบรายงานการตรวจสอบกิจการและฐานะทางการเงิน

ข้าพเจ้า นางลำไย ใจคุณธรรม (นามสมมติ) ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมสหกรณ์ 7 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา ผู้ตรวจการสหกรณ์ ได้ตรวจสอบกิจการและฐานะทางการเงินของสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรภูมิกายยาว จำกัด ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2560 เวลา 13.30 น. ณ สหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรภูมิกายยาว จำกัด ปรากฏดังนี้

รายการที่ตรวจสอบ	ผลการตรวจสอบ	ความเห็น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ (วิธีการแก้ไขข้อบกพร่อง)	ระยะเวลาที่ควรให้แก้ไข (วัน)
การบัญชี	สหกรณ์ไม่มีหลักฐานเอกสารทางบัญชีให้ตรวจ เนื่องจากเอกสารสูญหาย ได้แก่ สมุดบัญชีรายรับ-รายจ่าย และใบเสร็จรับเงิน ประธานกรรมการได้แจ้งความที่สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2560	-----	-----
การดำเนินธุรกิจ	สหกรณ์หยุดดำเนินธุรกิจ ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม 2558 ถึงวันที่ 26 มิถุนายน 2560 รวมเวลา 2 ปี 6 เดือน 26 วัน ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 71 (1) นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ เมื่อปรากฏว่าสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินกิจการภายใน 1 ปีนับแต่วันที่จัดทะเบียน หรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี นับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ	ให้สหกรณ์ฟื้นฟูธุรกิจ โดยปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ หากสหกรณ์ไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 71 (1)	30 วัน

ตาราง (ต่อ)

รายการที่ ตรวจสอบ	ผลการตรวจสอบ	ความเห็น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ (วิธีการแก้ไขข้อบกพร่อง)	ระยะเวลาที่ ควรให้แก้ไข (วัน)
การจัดทำ งบแสดง ฐานะการเงิน	สหกรณ์ไม่สามารถปิดบัญชีได้ จึง ไม่ได้จัดทำงบแสดงฐานะการเงิน ตั้งแต่บัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2555 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2558 รวม 3 ปี ตาม พระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 66 ให้ สหกรณ์จัดทำงบแสดงฐานะการ เงินอย่างน้อยครั้งหนึ่งในรอบ 12 เดือนทางบัญชีของสหกรณ์	ให้สหกรณ์จัดทำงบแสดงฐานะการ เงินให้เป็นปัจจุบัน หากสหกรณ์ไม่ สามารถจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน ได้ ตามพระราชบัญญัติ สหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 71 (2) นาย ทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิก สหกรณ์ได้ เมื่อปรากฏว่าสหกรณ์ ไม่ส่งงบแสดงฐานะการเงินและ รายงานประจำปีต่อนายทะเบียน สหกรณ์เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน	60 วัน

จึงเรียนนายทะเบียนสหกรณ์ มาเพื่อโปรด

ทราบ

พิจารณา

แนะนำให้สหกรณ์ปฏิบัติ ตามมาตรา 16 (1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

ออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่อง ตามมาตรา

22 (1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

ลงชื่อ ลำไย ใจคุณธรรม ผู้ตรวจการสหกรณ์
(นางลำไย ใจคุณธรรม)

คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์

ให้สหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่ผู้ตรวจการสหกรณ์แจ้ง และให้รายงานผล
การแก้ไขให้นายทะเบียนสหกรณ์ทราบทุกวันสิ้นเดือน หรือจนกว่าจะแก้ไขแล้วเสร็จ

ลงชื่อ เชี่ยวชาญ งานสหกรณ์
(นายเชี่ยวชาญ งานสหกรณ์)

สหกรณ์จังหวัดพะเยา

รองนายทะเบียนสหกรณ์ ปฏิบัติการแทน
นายทะเบียนสหกรณ์

พร้อมกับแบบรายงานและคำสั่งฉบับนี้ รองนายทะเบียนยังได้ออกหนังสือนำไปยังประธานกรรมการสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม ยาว จำกัด อีก 1 ฉบับ ดังต่อไปนี้

ที่ พย. 0010/1981

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา
679 ถนนพหลโยธิน พย 56000

20 กรกฎาคม 2560

เรื่อง ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่อง
เรียน ประธานกรรมการสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม ยาว จำกัด
อ้างถึง 1. สั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ /50/2545 สั่ง ณ วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2545
2. คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ 827/2546 สั่ง ณ วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2546
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบรายการแก้ไขข้อบกพร่องของสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม ยาว จำกัด

ตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่อ้างถึง 1-2 ได้แต่งตั้งให้สหกรณ์จังหวัด/ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ พื้นที่ 1 พื้นที่ 2 เป็นรองนายทะเบียนสหกรณ์ และได้มอบอำนาจให้ปฏิบัติการแทนนายทะเบียนสหกรณ์ ตามมาตรา 22 (1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 นั้น

เนื่องจากได้รับรายงานการตรวจสอบของผู้ตรวจการสหกรณ์ ซึ่งปรากฏว่า สหกรณ์มีข้อบกพร่องที่สหกรณ์ต้องดำเนินการแก้ไข รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 22 (1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ประกอบคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่อ้างถึง จึงให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม ยาว จำกัด ปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแบบรายการแก้ไขข้อบกพร่องของสหกรณ์แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม ยาว จำกัด ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ให้แล้วเสร็จนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแล้วแจ้งผลการแก้ไขหรือชี้แจงเหตุผลที่ไม่อาจแก้ไขข้อบกพร่องข้อหนึ่งข้อใดหรือทั้งหมด ให้นายทะเบียนสหกรณ์ทราบที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา

อนึ่ง การไม่แก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวข้างต้นอาจถูกพิจารณาดำเนินการตามมาตรา 22 (2)-(4) หรือมาตรา 133 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบหรือไม่เห็นด้วยกับคำสั่งนี้มีสิทธิอุทธรณ์ได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่งตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542

จึงเรียนมาเพื่อดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ
เชี่ยวชาญ งานสหกรณ์
(นายเชี่ยวชาญ งานสหกรณ์)
สหกรณ์จังหวัดพะเยา
รองนายทะเบียนสหกรณ์ ปฏิบัติการแทน
ทะเบียนสหกรณ์

กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์
โทร 05-4488-2354-5 ต่อ 14

สรุปจากกรณีตัวอย่างที่ 15.2 จะเห็น การกำกับดูแลกิจการสหกรณ์โดยกลไกของภาครัฐ โดยนายทะเบียนสหกรณ์ (อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์) และรองนายทะเบียนสหกรณ์ (สหกรณ์จังหวัดพะเยา) ได้แต่งตั้งผู้ตรวจการสหกรณ์ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 19 กำหนดให้ผู้ตรวจการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เมื่อตรวจสอบแล้วให้เสนอรายงานการตรวจสอบต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งจากกรณีตัวอย่างที่ 15.2 นี้ ผู้ตรวจการสหกรณ์ให้เข้าไปกำกับดูแลแก้ไขปัญหาในการดำเนินการของสหกรณ์แปรรูปผลิตผลการเกษตรกฎหมายยาว จำกัด ใน 3 เรื่อง คือ 1) การบัญชี 2) การดำเนินธุรกิจ และ 3) การจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน

หลังจากการตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์แปรรูปผลิตผลการเกษตรกฎหมายยาว จำกัด ผู้ตรวจการสหกรณ์ได้ให้ความเห็น ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ วิธีการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์แปรรูปผลิตผลการเกษตรกฎหมายยาว จำกัด 2 เรื่อง คือ

1) การดำเนินธุรกิจ ให้สหกรณ์ฟื้นฟูธุรกิจโดยปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ หากสหกรณ์ไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 71 (1) โดยกำหนดระยะเวลาดำเนินการภายใน 30 วัน

2) การจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน ให้สหกรณ์ดำเนินการแก้ไขการจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน โดยให้สหกรณ์จัดทำงบแสดงฐานะการเงินให้เป็นปัจจุบัน หากสหกรณ์ไม่สามารถจัดทำงบแสดงฐานะการเงินได้ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 71 (2) นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้ เมื่อปรากฏว่าสหกรณ์ไม่ส่งงบแสดงฐานะการเงินและรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน โดยกำหนดระยะเวลาให้สหกรณ์ดำเนินการภายใน 60 วัน

กิจกรรม 15.3.1

สหกรณ์ออมทรัพย์รักษารออม จำกัด ต้องปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ดังนี้

1. จัดทำข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งมีรายการตามที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนด เช่น วัตถุประสงค์ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินงานการบัญชี และการเงินของสหกรณ์ คุณสมบัติและสิทธิหน้าที่ของสมาชิก ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ การเลือกตั้ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และผู้จัดการ เป็นต้น
2. สมาชิกคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนนในการประชุมใหญ่ของสหกรณ์
3. สหกรณ์ต้องจัดทำทะเบียนสมาชิก ทะเบียนหุ้น และเก็บรักษาทะเบียนไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์และส่งสำเนาทะเบียนให้นายทะเบียนสหกรณ์ให้ทำ

สหกรณ์ออมทรัพย์รักษารออม จำกัด ได้ปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวข้างต้น ถือว่าสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามหลักการกำกับดูแลกิจการของสหกรณ์ในเรื่องใดตามที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดไว้ จงอธิบายเหตุผลประกอบ

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.1)

เรื่องที่ 15.3.2

กรณีตัวอย่างการตรวจสอบสหกรณ์

จากที่กล่าวมาแล้วในเรื่องที่ 15.2.1 การตรวจสอบสหกรณ์ ประกอบด้วย การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ที่ทุกสหกรณ์ต้องจัดให้มีการตรวจสอบกิจการและการตรวจสอบบัญชี และต้องส่งสำเนารายงานผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ในเรื่องที่ 15.3.2 นี้จะกล่าวถึงกรณีตัวอย่างการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และกรณีตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กรณีตัวอย่างการตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ในกรณีตัวอย่างที่ 15.3 การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นตัวอย่างการตรวจสอบกิจการประจำปีของสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x1 ในภาพรวมทั้งปีของกิจการสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ต่างๆ ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้บริหารงาน การปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการสหกรณ์ได้ปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ ระเบียบและคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ และระเบียบปฏิบัติของสหกรณ์หรือไม่ รวมทั้งข้อสังเกตและข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบกิจการ ซึ่งสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด ได้เลือกตั้งนายสัญญา ผูกพัน เป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ จากมติที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี 25x0

ในการตรวจสอบกิจการสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการ การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบัญชีและการควบคุมภายใน และการดำเนินงานอื่นๆ ของสหกรณ์ และมีขอบเขตการตรวจสอบและวิธีการตรวจสอบ คือ ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีตามเอกสารหลักฐาน การควบคุมการเงินตามระเบียบและข้อกำหนดของสหกรณ์ การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ข้อบังคับ ระเบียบและมติของที่ประชุม และการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการตามแผนงานและงบประมาณที่กำหนดไว้

ผู้ตรวจสอบกิจการได้ดำเนินการตรวจสอบกิจการสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด ในประเด็นดังนี้ ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ ด้านบริหารงานทั่วไป ด้านบัญชี ด้านการเงิน ด้านเงินรับฝาก ด้านสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก และติดตามผลการแก้ไขปรับปรุงข้อสังเกตหรือข้อบกพร่องที่อาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างเป็นสาระสำคัญต่อสหกรณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 53 ที่ได้กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการ เมื่อตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วต้องจัดทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ ซึ่งการรายงานตรวจสอบกิจการเป็นการรายงานให้ทราบฐานะการเงินและผลการดำเนินงาน รวมทั้งข้อสังเกตจากการตรวจสอบกิจการ เพื่อรายงานผลการตรวจสอบกิจการให้สมาชิกทราบ ดังนั้น นายสัญญา ผูกพัน เป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ จึงได้จัดทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่สหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด ดังต่อไปนี้

รายงานการตรวจสอบกิจการ
สหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x1

เรียน ที่ประชุมใหญ่สหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด

ตามที่ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี 25x0 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 25x0 ได้เลือกตั้งข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด สำหรับปีทางบัญชีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x1 ซึ่งข้าพเจ้าได้ทำการตรวจสอบและรายงานผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการดำเนินการเป็นประจำทุกเดือนที่เข้าตรวจสอบ นั้น จึงขอเสนอผลการตรวจสอบประจำปี โดยสรุปดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ

- 1.1 เพื่อตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการ
- 1.2 เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบัญชีและการควบคุมภายใน
- 1.3 เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานอื่นๆ ของสหกรณ์

2. ขอบเขตการตรวจสอบ/วิธีการตรวจสอบ

- 2.1 ตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีตามเอกสารหลักฐาน
- 2.2 ตรวจสอบการควบคุมการเงินตามระเบียบและข้อกำหนดของสหกรณ์
- 2.3 ตรวจสอบการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ข้อบังคับ ระเบียบและมติของที่ประชุม
- 2.4 ตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการตามแผนงานและงบประมาณที่

กำหนดไว้

3. ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะที่สหกรณ์ควรแก้ไข

3.1 ผลการดำเนินงาน

สหกรณ์มีสมาชิกเมื่อต้นปี 2,850 คน ระหว่างปีมีสมาชิกเพิ่มขึ้น 88 คน ลาออกจากสหกรณ์ 12 คน สมาชิกคงเหลือวันสิ้นปี 2,926 คน ในวันสิ้นปีสหกรณ์มีทุนดำเนินงานทั้งสิ้น 162,168,238.62 บาท และในรอบปีสหกรณ์มีรายได้ทั้งสิ้น 14,600,567.00 บาท ค่าใช้จ่าย 10,439,055.36 บาท มีกำไรสุทธิ 4,161,511.64 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 918,100.00 บาทหรือร้อยละ 8.94

3.2 ด้านบริหารงานทั่วไป

ระหว่างปีมีการเก็บรักษาเงินสดเกินบัญชีเป็นบางครั้ง เนื่องจากช่วงเวลามีการออกประชุมกลุ่มย่อย และมีการรับชำระหนี้จากสมาชิกนอกสถานที่ สหกรณ์ได้แก้ไขโดยการขอมติคณะกรรมการดำเนินการอนุมัติให้มีการขยายวงเงินเก็บรักษาเงินสดทุกครั้ง และการถอนเงินรับฝากของสมาชิกผู้ฝากไม่ผ่านการอนุมัติจากผู้มีอำนาจก่อนจ่ายเงินรับฝาก สหกรณ์ได้แก้ไขโดยมอบหมายให้ผู้จัดการทำหน้าที่อนุมัติการจ่ายเงินรับฝากหรือมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้จัดการทำหน้าที่ดังกล่าวในกรณีที่ผู้จัดการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

3.3 ด้านบัญชี

สหกรณ์จัดทำบัญชีเรียบร้อยเป็นปัจจุบันมีเอกสารหลักฐานประกอบการลงบัญชีครบถ้วน สมบูรณ์และใช้คอมพิวเตอร์บันทึกเฉพาะระบบบัญชีแยกประเภท รายงานที่ได้จากการประมวลผลด้วย คอมพิวเตอร์ให้ข้อมูลที่ถูกต้องสามารถเปรียบเทียบกับบัญชีคุมยอดได้ ณ วันสิ้นปีสหกรณ์มีการตั้งค่า เมื่อหนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยเงินให้กู้ค้างชำระจำนวน 57,800.00 บาท และค่าปรับค้างรับจากเงินให้กู้จำนวน 32,450.00 บาท ซึ่งเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงของสหกรณ์

3.4 ด้านการเงิน

สหกรณ์มีเงินสดคงเหลือ ณ วันสิ้นปี จำนวน 27,300.50 บาท ถูกต้องตรงตามบัญชี ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของนางสุขใส ไสสะอาด ตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงิน สหกรณ์มีการควบคุมการใช้จ่ายเงินเป็นไปตามระเบียบ ว่าด้วยการรับ - จ่าย และเก็บรักษาเงิน เว้นแต่ที่กล่าวไว้ในข้อ 3.3 และอยู่ใน งบประมาณรายจ่ายที่ประชุมใหญ่กำหนดไว้ รวมทั้งรายจ่ายของสหกรณ์ได้จ่ายไปเพื่อกิจการของสหกรณ์ ควรแก่เหตุผลและเป็นไปได้ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ

3.5 ด้านเงินรับฝาก

สหกรณ์รับฝากเงินในระหว่างปี 2 ประเภท คือ

(1) เงินรับฝากออมทรัพย์จำนวน 6,315,125.22 บาท

(2) เงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษจำนวนเงิน 21,889,334.87 บาท

วันสิ้นปีมีเงินรับฝากคงเหลือ คือ

(1) เงินรับฝากออมทรัพย์จำนวน 38,513,155.27 บาท

(2) เงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษจำนวนเงิน 81,890,133.70 บาท

ในระหว่างปีสหกรณ์รับฝากเงินจากสมาชิกนอกสถานที่ ซึ่งขัดกับระเบียบที่กำหนดไว้ สหกรณ์ได้แก้ไขโดยมีมติที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการอนุมัติให้ดำเนินการได้และขอมติที่ประชุมคณะกรรมการนำเสนอแก้ไขระเบียบว่าด้วยเงินรับฝากจากสมาชิก ซึ่งได้ผ่านการเห็นชอบจากนายทะเบียน สหกรณ์แล้วเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 25x1

3.6 ด้านสินเชื่อ

สหกรณ์ให้เงินกู้แก่สมาชิกระหว่างปี 3 ประเภท คือ

(1) เงินกู้ระยะสั้นเพื่อผลผลิตหลัก 374 สัญญา 25,859,000.00 บาท

(2) เงินกู้ระยะสั้นเพื่อวัสดุการเกษตร 654 สัญญา 4,430,000.00 บาท

(3) เงินกู้ระยะปานกลาง 170 สัญญา 10,240,000.00 บาท

วันสิ้นปีมีเงินให้กู้แก่สมาชิกคงเหลือ คือ

(1) เงินกู้ระยะสั้นเพื่อผลผลิตหลัก 1,072 สัญญา 60,859,000.00 บาท

(2) เงินกู้ระยะสั้นเพื่อวัสดุการเกษตร 451 สัญญา 2,030,000.00 บาท

(3) เงินกู้ระยะปานกลาง 278 สัญญา 16,240,000.00 บาท

ณ วันสิ้นปี สหกรณ์มีรายได้จากการให้เงินกู้จำนวน 8,300,550.00 บาท สูงกว่างบประมาณรายได้ที่กำหนดไว้ จำนวน 169,000.00 บาท

การจ่ายเงินให้กู้แก่สมาชิกแต่ละรายถูกต้องและเป็นไปตามระเบียบเกี่ยวกับการให้เงินกู้ที่กำหนดไว้ เว้นแต่การให้เงินกู้แก่สมาชิกควรมีการตรวจสอบการค้ำประกันเงินกู้ด้วยบุคคลไม่ให้เกินกว่าสิทธิ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบก่อนการจ่ายเงินกู้ให้แก่สมาชิกทุกครั้ง

การติดตามการชำระหนี้ สหกรณ์มีลูกหนี้เงินให้กู้ผิดสัญญาไม่สามารถเรียกเก็บหนี้ได้จำนวน 55 ราย ซึ่งลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้นเพื่อผลผลิตหลักจำนวน 2,054,500.00 บาท และลูกหนี้เงินกู้ระยะปานกลางจำนวน 2,545,610.00 บาท ดอกเบี้ยค้างรับจำนวน 450,665.45 บาท และค่าปรับจากเงินให้กู้ค้างรับจำนวน 255,610.00 บาท และค่าปรับจากเงินให้กู้ค้างรับเต็มจำนวน ซึ่งได้เสนอให้สหกรณ์ดำเนินการเร่งติดตามการชำระหนี้ก่อนสิ้นปีทางบัญชีและสามารถติดตามลูกหนี้ค้างนานได้จำนวน 1,655,210.15 บาท เป็นผลให้ดอกเบี้ยค้างรับจำนวน 210,102.11 บาท และค่าปรับจากเงินให้กู้ค้างรับจำนวน 59,774.54 บาท ซึ่งได้ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้เต็มจำนวนได้รับชำระคืน และทำให้ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญในปีนี้ลดจากปีก่อนจำนวน 142,211.65 บาท สำหรับลูกหนี้ค้างนานที่เหลือสหกรณ์ควรรีบดำเนินการติดตามเร่งการให้ลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันชำระหนี้ต่อไป

การสอบทานหนี้ ระหว่างปีได้ทำการสอบทานหนี้กับสมาชิกที่เป็นหนี้โดยตรงที่มาติดต่อสหกรณ์จำนวน 25 ราย เป็นเงินกู้ระยะปานกลางจำนวน 886,000.00 บาท เงินกู้ระยะสั้นเพื่อผลผลิตหลักจำนวน 153,000.00 บาท ปรากฏผลการสอบทานหนี้ไม่มีสมาชิกรายใดทักท้วงแต่ประการใด

3.7 การตรวจสอบธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย

3.7.1 สหกรณ์จัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิกระหว่างปีรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 4,012,665.00 บาท สูงกว่างบประมาณรายได้ที่กำหนดไว้จำนวน 512,665.00 บาท โดยจำหน่ายสินค้าเป็นเงินสด 3,564,102.00 บาท เงินเชื่อจำนวน 448,563.00 บาท

3.7.2 วันสิ้นปีสหกรณ์ได้ทำการตรวจนับสินค้าคงเหลือจำนวน 112 รายการ ติราคา รวมทั้งสิ้น 1,425,602.00 บาท เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้

การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของสหกรณ์ได้มีการสำรวจความต้องการของสมาชิกบางส่วนเป็นผลให้สินค้าบางชนิดมีสินค้าค้างนานจากปีก่อนจำนวน 14 รายการ เป็นเงิน 245,012.00 บาท ได้เสนอแนะให้คณะกรรมการดำเนินการทำการสำรวจสินค้าค้างนาน และจัดทำโปรโมชั่นจำหน่ายในราคาทุนก่อนสินค้าเสื่อมสภาพ ทำให้สินค้าคงเหลือปลายปีที่ปรากฏในงบการเงินไม่มีรายการสินค้าค้างนานเหลืออยู่

ในด้านการจำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อ ปรากฏมีลูกหนี้การค้าผิดนัดชำระหนี้ยกมาจากปีก่อนจำนวน 9 ราย เป็นเงิน 1,012,000.05 บาท ได้แนะนำสหกรณ์ให้ติดตามเร่งรัดจนได้รับชำระหนี้คืนจนค้างอยู่เพียง 2 ราย และจัดทำหลักประกันการให้สินเชื่อด้านการค้าให้รัดกุมก่อนการอนุมัติเครดิตทุกครั้ง

3.8 การตรวจสอบธุรกิจรวบรวมผลผลิต

3.8.1 สหกรณ์รวบรวมผลผลิตจากสมาชิกระหว่างปี ได้แก่ ข้าวเปลือก รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 890,445.55 บาท ต่ำกว่างบประมาณรายได้ที่กำหนดไว้จำนวนเงิน 109,554.55 บาท

3.8.2 วันสิ้นปีสหกรณ์มีเจ้าหนี้การค้า 2 ราย เป็นเงินรวม 109,500.00 บาท

3.8.3 วันสิ้นปีไม่มีผลผลิตที่รวบรวมคงเหลือ การเก็บรักษาผลผลิตที่รวบรวมเหมาะสมตามสภาพ สหกรณ์สามารถบริหารจัดการได้ดีจนมีการกำไรเฉพาะธุรกิจจำนวน 650,101.00 บาท ขณะที่ปีก่อนขาดทุนเฉพาะธุรกิจจำนวน 4,500.45 บาท

3.8.4 วันสิ้นปีสหกรณ์ได้ทำการตรวจนับอาคาร อุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมและเก็บรักษาผลผลิตจำนวน 4 รายการ คงเหลือราคาสุทธิ 1,145,220.00 บาท การคิดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดทั้ง 4 รายการ

4. การติดตามผลการแก้ไขปรับปรุง

ระหว่างปีสหกรณ์มีการจ่ายเงินให้กู้ระยะสั้นโดยการค้ำประกันไม่เป็นไประเบียบที่กำหนดไว้จำนวน 3 สัญญา เป็นเงินจำนวน 210,000.00 บาท และให้เครดิตสินเชื่อทางการค้าแก่ลูกหนี้การค้า 1 ราย เป็นเงิน 56,000.00 บาท โดยมีได้เรียกหลักประกัน สหกรณ์ได้แก้ไขโดยจัดให้มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้จากสมาชิกและหลักประกันเครดิตทางการค้าจากลูกหนี้เรียบร้อยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

สัญญา ผูกพัน
(นายสัญญา ผูกพัน)
ผู้ตรวจสอบกิจการ

55 ลิขิต หมู่ที่ 5 ต.ตุ้มใต้ อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี
โทรศัพท์ 089-9235566
วันที่ 10 เมษายน 25x1

จากกรณีตัวอย่างที่ 15.3 จะเห็นได้ว่า ผลการตรวจสอบกิจการประจำปีของสหกรณ์การเกษตรร่วมใจพัฒนา จำกัด ในภาพรวมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สหกรณ์ได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานด้านต่างๆ เช่น ด้านการบริหารงานทั่วไป 1) ในระหว่างปีสหกรณ์มีการเก็บรักษาเงินสดเกินบัญชีเป็นบางครั้ง เนื่องจากช่วงเวลามีการออกประชุมกลุ่มย่อย และมีการรับชำระหนี้จากสมาชิกนอกสถานที่ สหกรณ์ได้แก้ไขโดยการขอมติคณะกรรมการดำเนินการอนุมัติให้มีการขยายวงเงินเก็บรักษาเงินสดทุกครั้ง และ 2) การถอนเงินรับฝากของสมาชิกผู้ฝากไม่ผ่านการอนุมัติจากผู้มีอำนาจก่อนจ่ายเงินรับฝาก สหกรณ์ได้แก้ไขโดยมอบหมายให้ผู้จัดการทำหน้าที่อนุมัติการจ่ายเงินรับฝากหรือมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้จัดการทำหน้าที่ดังกล่าวในกรณีที่ผู้จัดการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยเฉพาะ เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการแก้ไขดังกล่าวจะช่วยป้องกันปัญหาการทุจริตที่อาจเกิดขึ้นได้ในสหกรณ์

นอกจากนี้ สหกรณ์ได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นระหว่างปีที่สหกรณ์มีการจ่ายเงินให้กู้ระยะสั้นโดยการค้ำประกันไม่เป็นไประเบียบที่กำหนดไว้ และให้เครดิตสินเชื่อทางการค้าแก่ลูกหนี้การค้าโดยมิได้เรียกหลักประกัน สหกรณ์จึงได้แก้ไขโดยจัดให้มีหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้จากสมาชิกและหลักประกันเครดิตทางการค้าจากลูกหนี้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งการดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวจะช่วยป้องกันปัญหาหนี้สูญที่อาจเกิดขึ้นได้จากการที่สมาชิกผิดนัดชำระหนี้กับสหกรณ์

2. กรณีตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์

ในกรณีตัวอย่างที่ 15.4 การตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ เป็นตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีประจำปีของสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 25x7 โดยนายสุขุม นิ่มนวล เป็นข้าราชการในสังกัดสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ลำพูน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้รับการแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด และได้เข้าไปปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีประจำปีของสหกรณ์ ทำให้พบข้อมูลของสหกรณ์ดังนี้

สหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกเกษตรกร จำนวน 20 คน มีพื้นที่ในการทำการเกษตรเฉลี่ยรายละประมาณ 10 ไร่ โดยทำการเกษตรปลูกข้าวในระบบอินทรีย์ที่ต้องการยกระดับผลิตผลทางการเกษตรให้มีมาตรฐาน มีคุณภาพดี และสามารถขายได้ในราคาที่เหมาะสม โดยสมาชิกสหกรณ์มีพันธสัญญาที่ยึดถือร่วมกันว่า จะต้องเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ใส่ใจต่อสุขภาพของผู้บริโภค และห่วงใยต่อสภาพแวดล้อม โดยผลผลิตหลักของสมาชิกจะเป็นข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย 450-550 กิโลกรัมต่อไร่ สมาชิกมีความเห็นร่วมกันว่า ควรมีโรงสีข้าวเป็นของตัวเอง และสหกรณ์ควรดำเนินการด้านการตลาดผลผลิตข้าวอินทรีย์ภายใต้ยี่ห้อของตนเอง จึงจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 25x7

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้สอบบัญชีปฏิบัติงานตรวจสอบ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเงินการบัญชี 2) การปฏิบัติการ และ 3) การบริหารงาน ทั้งนี้ เมื่อผู้สอบบัญชีได้ปฏิบัติงานตรวจสอบบัญชีเสร็จสิ้น ให้ผู้สอบบัญชีจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีดังกล่าว เสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อให้ข้อมูลกับนายทะเบียนสหกรณ์ สหกรณ์และหน่วยงานกำกับดูแลในการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รายงานผลการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์จะครอบคลุม 3 ด้าน คือ ด้านการเงินการบัญชี การปฏิบัติการ และการบริหารงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการเงินการบัญชี (Financial Audit) หมายถึง การตรวจสอบงบการเงินของสหกรณ์ด้านการเงินการบัญชี หมายถึง การตรวจสอบงบการเงินของสหกรณ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีว่างบการเงินของสหกรณ์ได้จัดทำถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์หรือไม่ ทั้งนี้การตรวจสอบให้รวมถึงการประเมินการควบคุมภายในด้านการเงินการบัญชีว่าเหมาะสมเพียงพอในการจัดทำงบการเงินดังกล่าวด้วย

2) ด้านการปฏิบัติการ (Operational Audit) หมายถึง การตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่าบุคลากร/เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ได้มีกรปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในที่สหกรณ์กำหนดไว้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอหรือไม่ เช่น การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ คู่มือการปฏิบัติงาน ขั้นตอนการดำเนินงาน และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นต้น และ

3) ด้านการบริหารงาน (Management Audit) หมายถึง การตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่า คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้บริหารจัดการสหกรณ์เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของ สหกรณ์หรือไม่ รวมทั้งบรรล่วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์ตามเป้าหมายและแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

แต่จากสถานการณ์ข้างต้น ณ วันสิ้นสุดปีบัญชี วันที่ 31 มีนาคม 25x7 สหกรณ์การเกษตรพอเพียง ยังยี่น จำกัด จึงยังไม่เริ่มดำเนินธุรกิจ และยังไม่มีการรับ - จ่ายเงินแต่อย่างใด เนื่องจากสหกรณ์อยู่ระหว่างเตรียมความพร้อมในการดำเนินงาน คือ ร่างระเบียบต่างๆ เพื่อถือใช้ในการดำเนินงานและดำเนินธุรกิจ เช่น ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน ระเบียบว่าด้วยสมาชิกและหุ้น ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ ระเบียบว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ระเบียบว่าด้วยการรับฝากเงิน ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอยู่ระหว่างการเตรียมการด้านระบบบัญชี การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มสมาชิกและเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้นตลอดจนการจัดหาสำนักงานสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีจึงไม่สามารถรวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีได้ รวมทั้งไม่สามารถสอบทานกระดาษทำการและงบการเงินได้ จึงไม่สามารถสรุปผลการตรวจสอบบัญชีประจำปีและไม่สามารถแสดงความเห็นต่องบการเงินโดยรวมได้

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยังยี่น จำกัด จึงไม่สามารถจัดทำ รายงานผลการตรวจสอบบัญชีได้ครบถ้วน เพราะสหกรณ์ดำเนินงานไม่ปกติ เนื่องจากสหกรณ์จดทะเบียน จัดตั้งใหม่ไม่มีการรับ - จ่ายเงินในระหว่างงวดบัญชี แต่ด้วยข้อกำหนดตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีจึงจัดทำรายงานผลการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยังยี่น จำกัด เสนอต่อ นายทะเบียนสหกรณ์ ตามคำแนะนำในคู่มือการจัดทำรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์ สำนักมาตรฐานการบัญชี และการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ดังนี้

รายงานผลการตรวจสอบบัญชี
สหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด
จังหวัดลำพูน
สำหรับงวดสิ้นสุดวันที่ 31 พฤษภาคม 25x7

.....
เสนอ นายทะเบียนสหกรณ์

ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์ได้แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด สำหรับงวดสิ้นสุดวันที่ 31 พฤษภาคม 25x7 นั้น ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบและขอรายงานข้อเท็จจริงที่พบจากการตรวจสอบ ดังต่อไปนี้

สหกรณ์จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 25x7 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 20 คน ตั้งแต่วันจดทะเบียนถึงวันสิ้นปีทางบัญชี สหกรณ์ยังไม่เริ่มดำเนินธุรกิจ และยังไม่มีการรับ - จ่ายเงินแต่อย่างใด นับจากวันที่จดทะเบียนจนถึงวันที่ในรายงานผลการตรวจสอบบัญชีของข้าพเจ้า สหกรณ์อยู่ระหว่างเตรียมความพร้อมในการดำเนินงาน คือ ร่างระเบียบต่างๆ เพื่อถือใช้ในการดำเนินงานและดำเนินธุรกิจ เช่น ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน ระเบียบว่าด้วยสมาชิกและหุ้น ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ ระเบียบว่าด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ระเบียบว่าด้วยการรับฝากเงิน ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอยู่ระหว่างการเตรียมการด้านระบบบัญชี การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มสมาชิกและเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้นตลอดจนการจัดหาสำนักงานสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์

(ลงชื่อ) สุขุม นิ่มนวล
(นายสุขุม นิ่มนวล)
ผู้สอบบัญชี

สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ลำพูน
กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
วันที่ 20 กรกฎาคม 25x7

กิจกรรม 15.3.2

1. กรณีตัวอย่างการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ได้ให้คำแนะนำแก่สหกรณ์การเกษตรเมืองใหม่พัฒนา จำกัด ในเรื่องใดบ้าง
2. กรณีตัวอย่างการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีไม่สามารถรายงานผลการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรพอเพียงยั่งยืน จำกัด ได้อย่างสมบูรณ์เพราะเหตุใด

(โปรดทำกิจกรรม 15.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.3 เรื่องที่ 15.3.2)

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2554. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 จาก http://www.cpd.go.th/cpdth2560/images/ministerial_regulations2554.pdf
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2546). *การกำกับดูแลกิจการที่ดีในสหกรณ์: Good Governance in Cooperative*. กรุงเทพฯ: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2554). *คู่มือธรรมาภิบาลในสหกรณ์*. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560 จาก webhost.cpd.go.th/noncpd/download/คู่มือธรรมาภิบาลในสหกรณ์.pdf
- คำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง แนวปฏิบัติตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2559. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 จาก http://web.cpd.go.th/rlo/images/nueng/suggestion_NTS/1_3_06-01-2560.pdf
- คำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง การตรวจสอบกิจการสหกรณ์ พ.ศ. 2556. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560. จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/030756.pdf
- จำนวนชุมนุมสหกรณ์และสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ แยกตามระดับ. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560 จาก http://www1.cpd.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3260.
- ดำรง ปันประเนต. (2556). ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. (หน่วยที่ 9. ปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ. (2557). การกำกับดูแล การบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายในและการประเมินผลการปฏิบัติงานของสหกรณ์. หน่วยที่ 7 ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบัญชีและการเงินสหกรณ์เพื่อการบริหาร* (หน่วยที่ 1-7). สาขาวิชาวิทยาการจัดการ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/1002_2542.pdf
- พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 จาก [http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/cooperatives_act_2\(2553\).pdf](http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/cooperatives_act_2(2553).pdf)
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ พ.ศ. 2559. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560. จาก http://www.cad.go.th/download/popup/pop_20161219_1413.pdf
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วย การสอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560. จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/regulation_a6.pdf
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วย จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ พ.ศ. 2542. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560. จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/auditor_morals.pdf
- ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยผู้ตรวจการสหกรณ์ พ.ศ.2559. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560. จาก http://e-service.cpd.go.th/elib/pdf_file/30032559.pdf
- ศิริพันธ์ กลิ่นสุภา. (2554). โครงการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560. จาก [webhost.cpd.go.th/.../สรุปโครงการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์\[1\].doc](http://webhost.cpd.go.th/.../สรุปโครงการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในสหกรณ์[1].doc)

- สำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2556). คู่มือการตรวจสอบกิจการสหกรณ์. สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2560 จาก <http://www.cad.go.th/download/manual56.pdf>
- _____. (2557). คู่มือการจัดทำรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560 จาก http://www.cad.go.th/ewt_dl_link.php?nid=30374&filename=Accountant_02
- อัจฉรา เอื้ออนุกุลพงษ์ และสุจิตรา พันธุมะบำรุง. (2557). การรายงานการตรวจสอบของสหกรณ์ หน่วยที่ 8 ในประมวลสาระชุดวิชาการบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ (หน่วยที่ 1-8, พิมพ์ครั้งที่ 1). สาขาวิชาเกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อารี ฉายโช้น. (2560). สหกรณ์สีขาวด้วยธรรมาภิบาล. สืบค้นวันที่ 1 กรกฎาคม 2560. จาก web.cpd.go.th/dfcs/images/Center/3.GoodGovernance/2560/2.pptx
- โอภาวดี เข้มทอง และนิพันธ์ หิ้นโชดชัยชนะ. (2557). การกำกับดูแลกิจการและการควบคุมภายในของสหกรณ์. หน่วยที่ 7 ในประมวลสาระชุดวิชาการบัญชี การเงิน และการภาษีอากรสำหรับสหกรณ์ (หน่วยที่ 1-8, พิมพ์ครั้งที่ 1). สาขาวิชาเกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.